Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

12
17
D
27

44
f
90.

44
I
36

H. 5/2

Digitized by Google

Digitized by Google

CAROLI
STEPHANI
PRÆDIVM
RVSTICVM,

IN QVO CVIVSVIS SO-
li vel culti vel inculti plantarum
vocabula ac deſcriptiones; ea-
rúmque conſerendarum atque
excolendarum inſtrumenta ſuo
ordine deſcribuntur.

*Opus Medicis, Pharmacopolis, Agricolis, cæte-
riſque germanæ Latinitatis ſtu-
dioſis perutile.*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Indice triplici ad maiorem facilitatem
locupletatum.

BIBL. SEC. COLL. ROM. SOC. IESV.

PARISIIS,
Apud GVLIELMVM BENARDVM, viâ Ia-
cobæâ, ſub Imagine Diuæ Mariæ,
è regione Ieſuitarum.

M. DC. XXIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAROLVS STEPHANVS

Gulielmo Bayllio, Regiarum rationum Præſidi,

S.

SI iuſtum eſt ac ſalubre, quod ait ille, laudanda ingentia rura, exiguum excolendum eſſe, habes hic, ęquiſſime Pręſes, quo tu boni poëtæ ac philoſophi conſilio commodè ſatisfacias. Non enim eſt ingens, neque ita laborioſum prædium, quod tuæ culturæ dedicamus, ſed admodum exiguum ac rude: adeò tamen facile, quod paruo à te negotio exarari poſſit. Id ſi tuam manum ſemel atque iterum ſubierit, lætum aliquando futurum eſſe non dubito. In eo cuiuis ſemini ac legumini ſuſcipiendo accommodatum ſolum, inſtrumenta ad omnem eius culturam idonea, prompta & apparata omnis generis ſemina reperies, nihil vt præter operam tuam, hoc eſt promptum atque acutiſſimum

(quo tui ordinis cæteros longo poſt te interuallo reliquiſti) iudicium, amplius deſideret. Quanquam enim maioribus, atque opulentioribus agris excolendis tu mihi natus eſſe videaris: tantùm tamen de ſingulari humanitate ac beneuolentia tua mihi confido, vt noſtrum hunc, licet exiguum agellum, promptiſſimè obire ac perluſtrare minimè dedigneris. Erit fortaſſe aliquid in hoc tenui ſolo, quod te vidiſſe aliquando pœnitere non poſſit. Vale. Ex Marcelliano noſtro. Idibus Octobr. M. D. LIII.

QVAE HOC CODICE DESCRIbentur plantæ, hunc ordinem ſeruabunt: hiſque decem Capitibus, aut, ſi mauis, libellis continentur.

Hortus	Cap. I.	Lacus	Cap. VI.
Seminarium	Cap. II.	Arundinetum	Cap. VII.
Vinetum	Cap. III.	Sylua	Cap. VIII.
Ager.	Cap. IV.	Frutetum	Cap. IX.
Pratum	Cap. V.	Collis.	Cap. X.

CAROLI STEPHANI PRÆDIVM RVSTICVM.

QVum ego vos, Adoleſcentuli, ſuperioribus annis viderem plantarum cognoſcendarum deſiderio tantopere detineri, vt libellos, quos in veſtram vtilitatem ac gratiam de his rebus olim conſcripſeramus, perpetuò deſideraretis, magniſque conuitiis communem agri locum, quem propter grauiora atque vrgentiora negotia abſoluendum reliqueramus, quotidie efflagitare perciperem: Facere non potui, quin non ſolùm poſtremo hoc labore veſtrum agrum vtcunque excultum nunc tandem acciperetis: verùm id maximè operam dedi, vt cætera loca communia hactenus per libellos diſſipata, in vnum veluti codicem reducerem, ex quo omnes plantarum appellationes, atque adeò deſcriptiones quandocunque vacauerit, deſumere liceret: cui libro titulum Prædij ob id inſcribere libuit, quòd id (veteri quidem appellatione) omnia, quæ agricolarum manibus conſeri atque elaborari poſſunt, complectatur, ſiue ex hoc arbores ac vites, ſiue frugum genus omne, ſiue edulium aut agreſtium herbarum (etſi non omnes) permultas tamen ſpecies deſiderabitis: quorum loca communia ſunt horti, ſeminaria, vineta, agri, atque huiuſcemodi cætera, quæ vos pro noſtris occupationibus vtcunque expolita accipere malo, quàm vt ea diligentia perfecta atque abſoluta exiſtimetis, qua multò (quæ præ manibus habemus)

grauiora pertractare liceret. Itaque prætermiſſa ea diſceptatione, quæ de fundi ac ruris appellatione fieri poteſt (multorum enim de his vocabulis appellationes minus moramur) iam inde ab horto incipiendum eſſe videtur.

Hortus.

HORTVM *ab antiquis dictum pro villa* (*vulgus vocat* vn village) *author eſt* Feſtus: *ea ratione, quòd ibi orirentur qui arma capere poſſent*. Hinc Plin. *lib.* 19. *cap.* 4. *In duodecim (inquit) tabulis legum noſtrarum nuſquam nominatur villa, ſemper in ea ſignificatione hortus: in horti verò ſignificatione, hæredium.* Et *paulò pòſt*, Romæ *quidem, inquit, per ſe hortus, ager pauperis erat. Itaque à verbo orior, deductum eſt: ob id autem aſpiratur, vt differat à dictione ortus, quando originem ſiue natiuitatem ſignificat.*

Hortus, vn iardin, *à Græcis κῆπος dictus, qui vel animi gratia fiebat, hoc eſt, ad voluptatem & delectationem (cuiuſmodi Epicurus Athenis primus inſtituiſſe intra mœnia creditur, vt meminit Cicero in libris de* Natura *deorum: vnde etiam hortorum magiſter à* Plinio *dictus eſt) vel etiam vtilitatis:* Expedita *enim res, inquit* Plinius, *& parata ſemper, neque egent igni qui hortos habent: crudis enim cibis facilè veſcuntur, & coctu facilibus.*

Itaque hortus altera ſuccidia quondam putabatur: & vbi opes horti deerant, de carnario & macello viuendum erat: erant autem carnis deſideria antiquis in exprobratione.

In horto, antiqui maximè caules ſerebant ad pulmentaria, vnde hortorum caules plurimùm prædicat Cato, *& matrumfamiliàs horti curæ erant: hinc indicabant in*

domo, nequam eſſe matremfamiliâs, vbi in diligens eſſet hortus.

Hortus olitorius, vn iardin de meſnage, *in quo olera ſeruntur & creſcunt in vſum noſtrum. Olus autem vocamus vnamquanque ſatiuam herbam, qua veſcimur, & cuius foliis & caule vtimur in edulium. Theophraſtus, Olera, inquit, vocamus, quæ in vſu noſtro ſunt, vt intubum, &c.* Hinc *forum olitorium* Romæ *macellum diu vocatum eſt, quòd in eo olera venderentur. Vnde etiam olitor, qui hortum olerum curat & excolit.* vn iardinier: *qui à nonnullis etiam hortulanus, & à Græcis κηπουρὸς appellatus eſt.*

Hortorum curam & cultum veteribus agricolis inſigniter neglectum probè ait Columella lib. 10. *Maior enim erat apud priſcos frugalitas, humillimiſque cibis victum tolerabant. Mox verò cùm noſtra ætas dapibus libidinoſis pretia conſtituerit, cœnæque non naturalibus deſideriis, ſed cenſibus æſtimentur, plebeia paupertas ſummota, à pretioſioribus cibis ad vulgares compellitur.*

Horti *etiam in plurali, non ſolùm oleribus, ſed & arboribus conſiti dicebantur, & voluptatis gratia comparati: vt* Pompeiani, *Salluſtiani, Lucculliani, qui apud* Romanos *maximo in pretio fuerunt: extántque adhuc hodie eorum hortorum vetuſtiſſima monimenta: vt facilè coniicere poſſimus, inſtar villarum exædificatos fuiſſe Mecœnatianos &* Neronis *principis hortos. Quinetiam viuaria & aquæ piſcatoriæ hortis includi ſolebant, voluptatis & amœnitatis cauſa. Cic.* 3. *Offic. Pythius quidam qui argentariam faceret* Syracuſis, *vænales quidem ſe hortos non habere dixit, ſed licere vti Cannio (ſi vellet) vt ſuis, & ſimul ad cœnam hominem in hortos inuitauit. Quo in loco etiam hortulos pro eodem ſumere videtur:* Cannius *(inquit) eques Romanus dictabat ſe hortulos aliquos eme-*

re velle, quo inuitare amicos, & vbi ſe oblectare ſine interpellatoribus poſſet. Itaque hortos Craßipedis dixit Cicero ad Atticum pro fundo, & quam poſſeßionem ruſticam vulgus vocat: Cogito, inquit, in hortis Craßipedis, quaſi in diuerſorio cœnare.

Hortus penſilis qui ſupra columnas vel ædificia factus quodammodo pendere videtur: cuiuſmodi memini me vidiſſe Romæ in palatio ampliſsimi Cardinalis à Valle. Huiuſcemodi autem hortos, vt inquit Plinius libro 19. capite 4. vel Semiramis, vel Aßyriæ rex Cyrus primùm fecerunt. Idem libro 36. capite 4. Leguntur & penſiles hortos, imò verò & Latium oppidum feciſſe Ægyptiæ Thebæ. Quiddam ſimile cum penſilibus hortis videntur habere ij, quos plebs noſtra vrbana de feneſtris ſuis appendere ſolet: vt hortorum imagine, vt inquit Plinius, quotidiana oculis rura præbeant.

Hortus riguus vel irriguus, qui ſuis & naturalibus aquis, vel per hortum facilè delabente aliquo riuulo irrigatur, vn iardin pres de l'eaue, ou au milieu duquel paſſe vn ruiſſeau d'eaue clere. *Quemadmodum in villulis ſæpe inuenitur. Plinius lib. 19. cap. 4. Hortos villæ iungendos non eſt dubium, riguóſque maximè habendos, ſi contingat profluo amne. Quod explicare pulchrè videtur Columella his verſibus.*

Vicini quoque ſint amnes, quos incola durus
Attrahat auxilio, ſemper ſitientibus hortis.

Cato, Vinea prima eſt, ſi vino multo fiet: ſecundo loco hortus irriguus. Quinetiam Plautus in Trin. hortum irriguum appellauit, qui facilè irrigatur, vel ſæpe aqua perfunditur. Irriguum quoque fontem in paßiua ſignificatione dixit Virgil. lib. 4. Georg. Irriguúmque bibant violaria fontem. Et Tibullus, Tunc bibit irriguas fertilis hortus aquas.

Horti

Horti apud antiquos plurimùm cõmendati ſunt Adonidis, Veneris amaſii, & Heſperidum, è quibus mala aurea retuliſſe Herculem fabulæ ferunt. Videto Eraſmum in Chiliadibus. Antiquitas, inquit Plinius, nihil prius mirata eſt, quàm Heſperidum hortos, ac regum Adonidis & Alcinoi: de quibus multa fabulati ſunt poëtæ.

Horti inſtructi, vn heritage ameublé. *Cicero 3. Off. de hortis Pythij, Quid multa? impetrat: emit homo cupidus & locuples, tanti quanti Pythius voluit, & emit inſtructos. Hoc eſt, cultos & ornatos, atque omnibus ijs quæ ad domeſticam ſupellectilem conueniunt, probè munitos.*

Ab horto fit hortulus, vn iardinet. *Plin. lib. 25. c. 2. Erat tunc Protogenes in ſuburbano hortulo tuo. Et hortenſis, qui in horto creſcit: vt Hortenſis aſparagus, hortenſis lactuca. Differunt autem hortenſia, quæ Græci κηπουρικὰ vocant, ab agreſtibus, cura & ſatione. Opes enim, inquit Plinius, differentiam in cibo fecerunt, vt etiam carduus veſcamur.*

Conſerere hortum, planter vn iardin. *Var. de agric. lib. 1. cap. 23. Nam & in recentibus pomariis, deſitis ſeminibus, in ordinémque arbuſculis poſitis, primis annis antè quàm radices longius procedere poſſint, alij conſerunt hortos, alij quid aliud. Sic etiam conſerere locum. Colum. lib. 11. cap. 2. Itaque in totum præcipimus, vt quiſque natura locus frigidus erit, is primus conſeratur.*

Facere hortum, faire vn iardin. *Apricus locus, inquit Varro, deligendus, in quo ſeras violam, & hortos facias: nam ea ſole nutricantur.*

Irrigare hortum, arrouſer vn iardin. *Horti, inquit Plinius, ſi rigui non ſunt, è puteo pertica, organiſve pneumaticis vel tollenonum hauſtu irrigandi ſunt. Noſtri autem clepſydris vtuntur ad hortos irrigandos*, vne chante-pleure.

Fodere hortulũ, labourer vn iardinet. *Palladius, Si fons deſit, aut imprimendus eſt puteus: aut ſi nequeas hoc, piſcina*

ſuperius conſtruenda eſt, &c. Si hac omni facultate carueris, ſemper altius tribus aut quatuor pedibus ad paſtini ſimilitudinem fodies hortulum. Paſtinum autem intelligit inſtrumentum ruſticum biſurcum, quo ſemina panguntur: vulgus vocat vne binoire.

Inſtruere hortum, cõponere & ornare, accouſtrer & mettre en ordre vn iardin. *Columel. lib. 11. cap. 2. His diebus commodè inſtruuntur horti, de quibus ſuo loco dicam vberius. Sed inſtructi horti à Cicerone dicti 3. Offic. pro prædio munito & fundo inſtructo accipiuntur. Cuius rei nos admonuit Lazarus Bayſius, alterum noſtræ Galliæ lumen.*

Cæterũ in horto probè faciendo hæc obſeruata ſunt ab antiquis, vt eſſet ſterquilinio ſubiectus, cuius ſucco ſponte fœcundaretur: cui præterea leniter inclinata planities, curſus aquæ fluentis per ſpatia diſcreta deriuaret: atque hic hortus riguus appellatus eſt, vt prius dixi, habeat inſuper terram ſtercore commiſtam, non cretaceam, argillaceam, aut rubrica conſperſam, hæc enim ſunt ſemimbus inimica, verùm de his in ſequentibus fuſius, cum de cultu & ſatione dicetur.

SEPIMENTA ET MVNITIONES HORTORVM VARIÆ.

Hortos antiqui varijs modis claudebant, quemadmodum hodie quoque ſolemus. Alij enim, inquit Palladius, luto inter formas clauſo, parietes figuratos ex lateribus imitabantur, vt in Hiſpania & agro Tarentino, Qui mos paſſim in Italia adhuc eſt frequentiſſimus, præſertim in hortis, delectationis gratia compoſitis. Quibus copia ſuppetit, macerias luto & lapide excitant, vt ſolent ditiores qui voluptatem pecunijs emunt, neque ſumptibus parcunt: & pomaria, fruticeta, viridaria, atque etiam veluti ſyluulas quaſdam hortis includunt: vt in agro Tuſculano inquit Varro. alij è lateribus coctilibus ſepiunt hortos ſuos, vt in agro Gallico. alij è lateribus crudis, vt in agro Sabino. Plerique ſine luto congeſta in

ordinem ſaxa componunt, aduerſus ferarum impetus. Alij ornatus gratia, ſpinarum ac ruborum plantas & ſemina in munitione diſponunt, viuam ſepem appellantes & naturale ſepimentum. aliam ſepem faciunt ex agreſti ligno, ſed ea non viuit. fit autem (inquit Varro) palis ſtatutis crebris, ac virgultis implicatis; aut ex arboribus truncis demiſsis, & in terram deinceps conſtitutis. Si verò proximus amni aut riuulo fluenti ſit hortus (quanquam ea poſitio infelix ſit) fit ſepimentum quod militare dicitur: id autem eſt aggere & foſſa ita idonea, vt omnem aquam quæ de cælo venit, recipere poſsit, præſertim ſi circa viam publicam horti ſepimentum fiat. Poſſunt & in iiſdem locis aggeres ſine foſſa conſtrui. Ac ne quid à iuuenibus deſiderari poſsit eorum, quæ ad hortenſium munitionum cognitionem ſpectant, primùm nobis dicendum eſt de clauſuris parietum, atque adeò herbis quæ parietibus ruſticis ſeſe circumuoluere & adnaſci ſolent: deinde verò ad ſepimenta & ſepes deſcendemus, & vnà ruborum, ſpinarum, ac fruticum ſpecies explicabimus.

HERBÆ VETVSTIS HORTORVM MACERIIS SPONTE NASCENTES.

Quando per neceſſariũ videtur atque vtile, pueros hortos ingredientes non ſolùm eas herbas, quæ in ipſis creſcere ſolent, cognoſcere, ſed etiam earum quæ foris, hoc eſt, vel parietibus vel ſepimentis adhærent, nomina, ſi fortè interrogentur, ſcire atque intelligere: non eſt hæc pars à nobis omittenda, vt de illis pauca quædam breuiter diſſeramus. Ac ne aliquid intactum à nobis relinquatur, incipiemus ab ipſa hædera.

Hædera itaque, quã vulgus vocat du liarre, (id enim eſt inſtituti noſtri, vt etiam vulgaria nomina percurramus) abhærendo quidem dicta eſt, quòd vetuſtis parietibus inhæreat. Quibuſdam tamen magis placet ab edendo dictam

fuiſſe ederam, quòd vetuſtos parietes dum ſerpit, & latius per muros, quibus adhæret, diuagatur, corrumpat & exedat: atque ita ſine aſpiratione & diphthongo contendunt ſcribi debere. Vnde etiam primam breuem habet apud Virgilium:

Paſtores edera creſcentem ornate poëtam. Neque verò deſunt, qui ederam dictam velint, quòd loca edita petat, & altè diuagetur, atque etiam altiſsimos parietes conſcendat: mihi tamen arridet magis prior opinio.

Hederæ autem (quæ à Græcis κίσσος dicitur) multæ ſunt ſpecies, quas proximum eſt vt explicemus. Eſt igitur prima omnium, hædera celſa, quæ per ſe ſtans arboreſcit, quam Græci dendrocyſſon appellant: ſiue etiam orthocyſſon, vt vult Columella, hoc eſt, rectam & rigentem, & quæ ſola ſine adminiculo ſtat. Eſt & alia celſa, omnium maximè viuax, quæ ſuis cirris & clauiculis parietes conſcendit, arbores amplexu ſuo perſtringit, & ſuccum habet arbori, quam amplectitur, ſimilem: vnde quernea hædera in medicinis magis probatur, quemadmodum & viſcum quercinum, & polypodium quercinum. Atque huius hæderæ celſæ tres ſunt rurſus ſpecies. Eſt enim nigra, quæ mas à Plinio vocatur, fértque corymbos nigros, hoc eſt, racemos in orbem circumactos. Virgilius, Atque ederæ pandunt veſtigia nigræ. Hæc autem Bacchica & Nyſia appellabatur, quòd ea in ſacrificiis Bacchi, quæ Dionyſia vocabantur, coronamenta fierent. Alia eſt hædera alba, quam fœminam Plinius vocat. Eſt autem alba, vel ſolo ſemine aut fructu, aut fructu & folio. Virgilius, Candidior cygnis, edera formoſior alba. Seruius tamen non ex foliis, ſed ex ligno cognoſci vtranque hæderam contendit. Atqui hædera etiam antiquis ſatiua fuit, cuius ſuccus, tædia narium, graueolentiámque emendat. Plinius lib. 24. Quarta eſt inter celſas, quæ dicitur helix, folia multò minora habens quàm aliæ, angulata, & concinniora: cuius plures ſunt ſpecies. Di-

cta helix, quòd multas habeat inuolutiones: nunquam autem fert fructum: ac ne quis putet id vitio ætatis fieri, Theophraſtus ait, quantumuis diu viuat, nunquam helicem fructum edere. Eſt & alia, præter has hæderæ ſpecies, quæ Græcis chamæcyſſos, Latinis hædera humilis ſiue terreſtris dicitur. Serpit enim humi, & folia minuta habet ac pauca, præſertim in ſyluis. Caue autem ne putes eam eſſe herbam quæ vulgo corruptè hædera terreſtris, pro herba terreſtri vocatur, atque in officinis pro hædera terreſtri venit in vſum. nam neque folia hæderæ habet: ſunt enim inciſa magis, latiora & aſperiora, qualia marrubij nigri, aut potius violæ nigræ, rotundiora tamen. Præterea alium omnino odorem & ſaporem refert: eſt enim odoris teterrimi. Cæterum chamæcyſſos hæderæ omnino ſimilis eſt, niſi quòd imbecillis, vt conſcendere arbores non poſſit, etiam ſi illis hæreat. nullos enim corymbos aut cirros habet. Atque hæc de hædera ſint ſatis.

Helxine Græcis, herba muralis Plinio, vulgo parietaria, & muraliũ, de l'apparitoire, *quòd parietibus adnaſcatur & inhæreat. helxine autem dicta ab* ἕλκω, *traho, quòd foliis hirſutis, proxima quæque attrahere videatur, atque hæreat veſtibus ac quibuſuis aliis rebus. Quinetiam eius ſemen eſſe admodum aſperum conſpicitur. Scribonius vrceolarem vocat, quòd tergendis vrceis idonea ſit. Quibuſdam etiam perdicium vel perdicias appellatur, à perdicibus, quę ſummopere hac herba delectantur, ac ſeſe libenter volutant in locis helxinoſis. Eſt & altera helxines ſpecies, hæderaceum folium habens: quæ quia in vinetis vt plurimum naſcitur, à Græcis cyſſampelos dicta eſt, quaſi vitis hædera.*

Viola lutea, quam quidam leucoion luteum, pharmacopolæ violam Cheiri appellant, parietibus etiam vetuſtate exeſis adnaſcitur, cuius deſcriptionem differemus in eum locum, in quo de violis & floribus agemus.

Chelidonia, de l'eſclaire, *vel etiam chelidoniũ, quod qui-*

Digitized by Google

dem maius appellatur, habétque folia oluſatri, parte altera alba, altera viridia, & luteo lacte abundat: circa muros frequentiſſimum eſt. Hac herba dicuntur hirundines pullis ſuis viſum reſtituere: ad quod videtur vulgaris noſter ſermo alludere. Eſt etiam chelidonium aliud, quod minus dicitur, vocatúrque vulgo ſcrofularia, quòd ſcrofulas (quas Græci τὰς χοιράδας vocant, des eſcrouelles *) ſanare comperta ſit: éſtque planta verna, humi ſerpens, folio hæderaceo, minore tamen tenero, & modicè pingui, ſine caule, flore luteo, radicibus multis, toroſis, bulboſis, tritici modo coacervatis, & acribus, præſertim quando locis ſiccis naſcitur.*

Creſcit etiamnū muris præruptis, quod polypodium vocatur Græcis, quaſi mutiplex. radix enim illius herbæ multis cirris ceu pedibus nititur: éſtque intus herbacei coloris, habétque ſaporem veluti ex dulci amarum: folia filici ſimilia apparent: ad quarum ſimilitudinem accedit proximè quæ vocatur dryopteris Græcis, Latinis verò filicula, vel querna filix, radice tantùm à polypodio differens: naſcitur enim polypodium etiam circa quercus, & id quidem omnium optimum creditur. plura de hoc in Sylua.

Aizoon quoque, hoc eſt ſemperuiuum, vetuſtorū parietum ſummitatibus creſcere ſolet. Sunt autem eius duæ ſpecies: maius, quod folia latiora habet, ſpiſſa & craſſa, pollicaris magnitudine, atque in formam gladioli acuminata: vulgus Iouis barbam vocat, de la ioubarbe. *Eſt etiam minus aizoon, quam vermicularem vocant, à ſimilitudine foliorum quæ rotunda ſunt & figuræ oualis, vt vermiculos putes. Semperviuum autem dictum, quòd nullis frigoribus, aut cæli iniuria, quantumuis frigida, moriatur. Huius autem poſtremi aizoi duæ ſunt ſpecies: alterum enim minus eſt, & folia minora ac ramos multos habens: quod ſi guſtaueris, calidiſſimum eſt, & linguam vehementer vrit. (Itaque falsò pro aizoo ſumi videtur, cùm calidum ſit & exulcerans. vnde*

Digitized by Google

non parum mihi videntur aberrare, qui ea herba pro aizoo minore in confectione populei vtuntur: eam autem Latini illecebram vocant: quidam andrachnem agriam appellant) Alterum maius, & folia longiora habens, interdum etiam ferè priori ſimilia: quod ſi guſtaueris, frigidiſsimum ſenties. Itaque noſtri id conſerentes & excolentes, in acetariis eo vtuntur.

Adianton, hoc eſt, non madeſcens, quòd ſemper ſiccũ inueniatur, etiam ſi ipſam herbam aqua immerſeris. quod ſi madeſcat, ſtatim quidem ſiccatur. Eſt autem duplex, album & nigrum. album quidem vocatur etiam ebenotriches, quòd folia habeat capillis ebeni ſimilia: atque hinc fortaſsis corruptum vocabulum, inquit Hermolaus, vt vocemus Capillum Veneris, habet autem folia coriandri, magnis interuallis inter ſe diſtincta, feſtucas exiles admodum frequentes. plurima reperitur apud Montempeſſulanum circa puteos. Cuius loco ea herba, quæ vulgo vocatur ſaluia vita, veteribus parietibus creſcens, vtuntur quidam pharmacopolæ: eſt enim eiſdem viribus prædita, multò tamen inferioribus. Nigrum autem adiantum in vetuſtis parietibus & inter ſaxa frequentiſsimum eſt, vulgus vocat polytrichon & trichomanes. Aſplenum ſiue aſplenium ſiue ſplenium, herba quæ etiam vetuſtis parietibus creſcere ſolet, quam vulgus vocat cetterac. *Manardus autem aſſerit vocari* cetrac. *Dicta aſplenium, quòd pota ſplenem abſumat. Vnde Vitruuius author eſt, circa Cortynam vrbem, propter abundantiam aſplenii, pecora multa ſine ſplene inuenta. Marcellus eam eſſe putat (longè tamen diuerſam) quæ vulgò ſcolopendria ſiue ſcolopendrium appellatur: lienem enim etiam hæc abſumit, ſed eſt folio dracunculi, multò longiore tamen, ſine caule & flore. Itaque potius referret eam quæ hemionitis Galeno, Theophraſto hemionion dicitur, quòd mulis ſit gratiſsima, ideóque ſenueſina appellatur; niſi mauis ſcolopendriam pharmacopola-*

Digitized by Google

rum accipere, pro ea quam Dioſcorides phyllitim appellauit. Sed de his in Sylua multò vberius, dum herbas in collibus ſuccreſcentes explicabimus.

Poſſum hoc loco recenſere mille herbarum ſpecies, quæ tum ſuper ipſis muris vetuſtate exeſis, tum etiam in murorum imis partibus ſponte adnaſci ſolent: vt ſunt vrticæ, gramina, atque alia id genus: item etiam ea herba quæ cyanos Hermolao Barbaro dicitur, à colore cyaneo: vulgo autem blaptiſecula appellatur: papauer erraticum, & plæræque eiuſmodi. Sed quoniam eædem frequentius in ipſis agris conſitis aut etiam deſertis, item etiam locis campeſtribus ſuccreſcere ſolent, commodius videbitur, ſi earum tractationem differamus in eum libellum, in quo de agro à nobis fiet mentio. Itaque ſatius nunc fuerit ad alias horti noſtri clauſuras digredi, quæ ſepibus & ſpinis fiebant.

SEPES VIVÆ HORTORVM, ITEM SPINARVM ET RVBORVM, QVIBVS HÆ CONSTRVVNTVR, NOMINA.

Columella lib. 11. cap. 3. videtur ex Democriti Georgicis taxare eos, qui hortis munimenta, maceriis aut lapidibus, aut latere cocto extruunt: quòd neque latere fabricata materies pereunare poßit, pluuiis ac tempeſtatibus plerunque infeſtata, neque lapides ſupra rei dignitatem poſcat impenſa. Itaque ſepium faciendarum rationem oſtendit, qua non magna opera hortum ab incurſu hominum pecudúmque muniamus.

Sepes itaque, vne haye, *munimentum dicitur rubis aut ſpinis circumtortis factum, ad arcenda ab hortis pecora: vnde hirtas ſepes dixit Columella lib. x.*

Talis humus, vel parietibus, vel ſepibus hirtis
Claudatur, neu ſit pecori, neu peruia furi.

Huiuſcemodi autem ſepes arte compoſita, ſtructilis appellatur eidem authori. quòd ſi tabulis vel palis, aut etiam late-

ribus compoſita eſſet, iam ſeptum diceretur: quale fieri ſolet ad pecus includendum.

Sepes autē naturalis, quæ & viua ſepes dicitur Columellæ, & Varroni ſepimentum, fit vepribus, ſpinis conſitis, & ſulcis interiacentibus, ac ſentibus in id ſpatium ſupercreſcentibus, quod inter duos ſulcos interiacet. Sepimentum naturale (inquit Varro) obſeri ſolet virgultis & ſpinis, & habet radices viuæ ſepis. Cuius ſepis faciendæ docet rationem Columella lib. 11. cap. 3. Atqui hunc veprem manifeſtum eſt, inquit, interimi non poſſe, niſi radicitus effodere velis. Cæterum etiam poſt ignis iniuriam melius renaſci nulli dubium eſt: & hæc quidem claudendi horti ratio maximè antiquis eſt probata.

IAM VERO' *nobis de ſpinarum, ſentium, ruborum, aut etiam fruticum ſpeciebus dicendum eſt, quibus hortorum ſepes ac vepres communiri ſolent.*

βάτον Græci, Plinius rubum, Columella ſentem appellat vne ronce. *Sunt autem ruborum multæ ſpecies, quæ ſubinde declarabuntur.*

Sentis canis Columellæ, Græcis κυνόσβατος, vaſtiſsima ſpina, & maximos ramos ferens: aliis rubus canis, cani rubus Theodoro Gazæ dicitur, ob id quod eius flores, canum rabidorum morſibus medentur: folia habet longè quàm myrtus latiora, florem item ſimilem, ſed minorem, ſine odore: attollitur & arboreſcit: fructum fert rubrum, oblongum, ſimilem oliuæ nucleo: intus vero habet lanugineſa ſemina, qualia in fructibus roſarum reperiuntur, quæ ſunt exenteranda, dum ea comedere volumus.

Eſt & cynoſrodos, roſa canina, vn eſglantier, *folia myrti habens, ſed paulo maiora, recta aſſurgens in mediam altitudinem inter arborem & fruticem: fert ſpongiolas, quibus vtuntur medici ad malefica capitis vlcera,* la malle tigne: *vocatur autem vulgo in officinis pharmacopolarum,* bede-

Digitized by Google

gar, *& doctis Cachrys.*

Chamæbatos, humilis rubus, duplex eſt: alius qui nunquam per ſe attollitur, ſed domititur ſemper: & qua parte terram attingit, iterum radicat: fértque mora nigerrima, & minora noſtris domeſticis, lanuginem quandam cæruleam ſuperhabentia: cæterum ſingula tantùm in ſingulis corymbis, ex quibus moris fit optimum diamoron apud pharmacopolas. Alius eſt rubus qui chamæbatos etiam dicitur, non ita ſerpens, vt prior: neque radicans qua parte terram attingit: mora fert craſſa, nigerrima, & multa in ſingulo quoque corymbo.

Rubus Idæus, vel Batus Idæus, vn framboiſier, *quòd in Ida monte Phrygiæ plurimus creſcat: mora fert priori chamæbato ſimilia, ſed rubra, atque interdum alba, odorata admodum, quæ vulgus vocat* des framboiſes; *batias & apobata Græci vocant.*

Rhamnus, vn groſeillier, *vt multis etiam doctis placet, non tamen omnibus. Prima autem rhamni definitio apud Dioſcoridem, huic frutici conuenit, quem vulgo groſſularium appellamus: quod eius fructus acini, ſint ficuũn immaturarum acinis ſimiles, qui groſſi ſiue groſſuli appellantur. Columella, Lubrica iam lapathos, iam rhamni ſponte vireſcunt.*

Oxyacanthos vel oxyacantha, id eſt, acuta vel acida ſpina, vulgo eſpine vinette, *à ſpinoſo frutice, & ſucco foliorum vinoſo, officinis Berberis appellatur, cuius non meminit Plinius: tantùm animaduerti in deſcriptione paliuri, eadem propemodum referre Plinium, quæ Dioſcoridem in oxyacantha. Eſt autem arbuſtum piraſtro ſimile, ſpinoſum, baccis racemoſis, rubris, nucleum ſingularem habentibus: radice multiplici, pallido colore, qua iuuenculæ capillos tingunt.*

Liguſtrum, du troeſne, *etiamnum in ſentibus creſcere ſolet, folijs myrti fœminæ vel oliuæ, ſed paulo latioribus: ac*

primùm florem album gerit, odoratum quidem, deinde verò baccas & corymbos primùm virides: & ubi maturuerunt, nigros, poſteaquam flos decidit, ex quibus fit atramentum optimum. Hinc Virgil. in Bucol. Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur. Columel. lib. 10. *& nigro permiſta liguſtro Balſama. Cypron Græci appellant: Mauri, alcannam: quod etiam nomen pharmacopolæ retinuere: appellant enim oleum de alcanna, quod ex floribus liguſtri fieri ſolet. Cæterum aqua ex floribus liguſtri diſtillata, medici vtuntur ad eum morbum qui vulgo cancer appellatur.*

Matiana quoque à multis ſic vocata, quam vulgus vocat du maſſault, *in rubis creſcere ſolet: fortaſsis dicta, quod circa Matianam regionem, quæ eſt in Media, vel etiam Matianum lacum, qui & cæruleanus dicitur, frequentiſsima eſt: non admodum altè fruticat, & baccas rubras gerit racematim diſpoſitas.*

AMBVLATIONES.

Poſteaquam clauſuras horti abſoluimus, ac veſtibulum iam egreſsi ſumus, æquum eſt nunc vt hortum ipſum ingrediamur. Cúmque ſtatim ingreſsis primo aſpectu ſeſe nobis offerant pergulæ & inambulationes: de iis primùm diſſerere nos oportet; deinde verò vitium genera, atque adeò herbarum varias ſpecies, quæ iucunditatis atque amœnitatis gratia pergulis applicari ſolent, deſcribemus. Itaque ab ipſis ambulacris incipiendum.

Ambulacrum ſiue ambulatio, vne allee, *raſtro ac cylindro complanatum ſpatium, circum ipſius horti ambitum, quod interdum etiam pauimento conſtratum erat, in quo colligendi, vel oblectandi, aut reficiendi animi gratia inambulare ſolemus. Cicero primo de oratore, Poſtero autem die, cùm illi maiores natu quieſſent, in ambulationem ventum eſſe dicebat. Plinius iunior in epiſt. Ambit hunc ambulatio, preſsis, variéque tonſis viridibus incluſa. Quo in loco ſuccurrit, vt*

obiter puerorum gratia declaremus, quid ſit apud Ciceronem de Oratore, Facere duo aut tria ſpatia per ambulationem aut hortum: nempe id eſt quod vulgo dicitur, bis aut ter expatiari, faire deux ou trois tours par l'allee, ou bien autour du iardin. *Tum Scæuolam (inquit Cicero) duobus ſpatiys tribúſve factis dixiſſe, Cur non imitamur Craſſe, &c. Hoc eſt poſteaquam Scæuola duo aut tria ſpatia deambulando confecerat.*

Fiebant autem duplici ratione ambulationes in ipſis hortis, vt etiam nunc fiunt: aut enim ſunt tectæ, & has quidem galerias vulgo vocamus: aut ſubdiales, quæ tamen interdum pergulis aut foliis ac frondibus viridibus ſuper admotas ac tranſuerſas perticas applicatis operiri ſolebant, & obtendi ad inumbrationem. Quemadmodum ſuper thoris antiquis fieri Virgilius teſtatur vndecimo Æneidos, Inſtructóſque thoros obtentu frondis inumbrant. Huiuſcemodi opus in hortis Theocritus τὴν φυλλάδα vocat, nos foliatam conuertere poſſumus, vne fueillee.

Cæterùm tectæ ambulationes antiquis fieri ſolebant eo lapide, quem ſpecularem Plinius lib. 36. vocat: qui cùm facillimè in tenuiſſimas cruſtas finderetur, pellucidus admodum erat. Itaque ſpecularia vocabantur integumenta ex ſpeculari lapide facta, quibus ambulationes in hortis tectæ erant. Iuuenalis Sat. 4.

Quæ vehitur clauſo latis ſpecularibus antro.

Quæ autem fiunt à nobis tectæ inambulationes, ſpeculares non ſunt: ſed ſuperius clauſæ, hortis vero apertæ: vt earum iucunditate frui poſſimus, etiam dum pluit.

Ambulationes aut ſoli & aëri expoſitas, Plinius lib. 17. ſubdiales vocat, Vitruuius lib. 5. hypætras: quæ Latinè etiam ſubdialia ſiue ſubdiualia dici poterunt. Et quia interdum pauimentis ſubſterni ſolebant, ideo ſubdialia pauimenta vocauit Plinius lib. 36. quas nos terracias vulgo dicimus. At-

que hæc ſatis ſint quod ad ambulacra attinet. De interuallis autem ſuo loco dicemus, quando areas & puluinos explicabimus. Nunc ad pergulas veniendum.

PERGVLÆ HORTENSES: ITEM HERBÆ AC FRVTICES IPSIS PERGVLIS ORNATVS GRATIA APPLICARI SOLITÆ.

Pergula, vne treille, *à pergẽdo, vt opinor, dicta: quod circunquaque vitis, vel quicquid aliud ſeritur, pedamentorum beneficio diuagetur & pergat. ſunt autem iuniperinæ, vel etiam ſalignæ perticæ in arcum aut quadratam formam ita colligatæ & diſpoſitæ, vt ſuper ijs diſcurrentes vinearum aut cucumerum rami, ſuis foliis inambulationes per æſtatem ſole feriente operiant: atque ita non parum iucunditatis & vtilitatis adferant.*

Pergula etiam, inquit Budæus, pro parte domus exporrecta & propendente (vulgus vocat vne ſaillie) *accipitur. Plin. lib. 35. de Appelle, Perfecta opera proponebat in pergula tranſeuntibus. Sub his enim pergulis venales res exponebantur. Quem admodum hodie quoque Patauij & Bononiæ fieri videmus ſub porticibus publicis.*

Pergulatum vero hortenſiũ duo genera faciemus. Rectam pergulam, quæ pedamentis ſolo infixis, vel ad murum recta figura compoſitis, fieri ſolet: ad quam propagatur roſmarinus, leucanthemon, & alia huiuſmodi, de quibus poſtea dicemus. Et pergulam cameratam, quæ vel ſalice, vel iuni pero conflectitur, ad ambulationes opacandas: nomen lingua noſtra à cunabulis infantium habet, vn berceau. *ad quam applicantur vites, & flexiles quædam herbæ, vt bryonia & cucurbita: de quibus item poſtea.*

Primùm itaque nobis eſt dicendum de ijs quæ ad pergulæ rectæ ornatum conſeri & excoli ſolent, deinde vero ad camerariam pergulam progrediemur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Itaque pergulis rectis applicantur herbæ grati odoris, in longum & altum fruticantes, præſertim in ijs hortis qui delectationis gratia facti ſunt; atque hæ quidem pergulæ, murales dicentur; plerunque enim muris applicantur, concinnatis in rectum & tranſuerſum palis, ſecundum quos roſmarinus & leucanthemon, interdum etiam roſaria, propagari ac dilatari poſſunt. Quinetiam inter pergulæ rectæ ornatum, numerabimus eas veluti clauſuras, breuiores tamen, & minus altas, quàm pergulæ eſſe ſoleant, quæ circum ipſa arearum interualla, effictis cuicunque interuallo ſuis veluti oſtiolis, formari ſolent: tum vt ſint veluti fulcra quædam ſpectantibus hortulos: tum etiam ſecundæ cuiuſdam munitionis cauſa: vt ſi quando pulli vel animalia domeſtica hortum ingreſſa ſint, atque adeò ipſas ambulationes, haud tam facilè areas deuaſtare poßint. Quæ tamen clauſuræ, buxis opere topiario circumpoſitis, & ad varias rerum effigies efformatis, interdum fieri ſolent. Vnde Plinius Iunior in epiſt. Ab his, inquit, geſtatio in modum circi; quæ buxum multiformem, humileſque & retentas manu arbuſculas circumit. Sed iam ad herbas, quæ pergulis applicantur, deueniendum.

Pergulis rectis non ſolùm herbæ quædam odoriferæ fruticantes, ſed etiam nonnullæ arbuſcularum ſpecies fructus iucundißimos proferentes, applicari ſolent: quemadmodum ſunt malus cydonia, quam granatam etiam vocamus, à granorum multitudine: malus item punica, & cætera huiuſcemodi, de quibus ſuo loco à nobis dicetur; vbi de arboribus fiet mentio, nempe in noſtro Seminario, quod ſtatim poſt hortum abſoluemus. Nunc tantùm de herbis quæ pergulis rectis admoueri ſolent dicendum.

Roſmarinum, ſiue, vt quibuſdam placet, roſmarinus, frutex non ingrati odoris, pergulis rectis applicari interdum ſolitus: vulgus noſtrum Latinam vocem imitatus, adhuc hodie

appellat du roſmarin. *Eum autem fruticem Plinius libanotida vocat lib.19.cap.12. his verbis, Libanotis, inquit, locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur ſemine. Radicem habet oluſatri, nihil à thure differentem. Vſus eius poſt annum ſtomacho ſaluberrimus. Quidam eam nomine alio roſmarinum appellant. Dicitur itaque libanotis*, ἀπὸ τοῦ λιβάνου ἢ τοῦ λιβανωτοῦ: *hoc eſt, à thure, quòd eius folia & radix thus oleant maximè.*

Sunt autem, ne quis fallatur, multæ libanotidis ſpecies, quarum vna tantùm nobis eſt cognita. Eſt enim libanotis ferax, quæ duplex eſt, mas & fœmina: folia habet roſmarino noſtro ſimilia: ſed vmbellam gerit quemadmodum anethum, in qua vmbella eſt cachry: cuiuſmodi in canina roſa apparere ſolet atque in ipſo cachry ſemen complexum eſt. Cæterum hæ duæ libanotidis ſpecies nobis ſunt incognitiſsimæ. Eſt & alia libanotis, quæ ſterilis appellatur, eáque ſimplex eſt, ramos ſeſsiles habens, ac folia noſtro roſmarino ſimilia: ſed neque florem, neque ſemina gerit: paſsimque audio reperiri apud Montempeſſulanum, item etiam in quibuſdam Hiſpaniæ agris, quos ea herba ſponte adnaſcenti plenos ac refertos audiuimus.

Eſt inſuper alia libanotidis ſpecies nobis cognitiſsima, atque hæc à Galeno lib.7. ſimplicium coronaria vocatur, quòd ad contexendas coronas ſit vtilis: eámque, inquit, Romani roſmarinum appellant.

Leucanthemon, eam herbam fruticoſam quidam eſſe autumant, ſatis impropriè tamen: quæ hodie Romæ, atque adeò apud nos multis in locis, pergulis rectis admoueri ſolet: vocat autem vulgus iaſminum, du ioſmin. *Cui tamen non conuenit Dioſcoridis deſcriptio: vnde à multis Zambacus eſſe dicitur. De leucanthemo autem ſic ait Plinius lib. 6.cap.12. Ramulos ei eſſe nunquam pauciores duobus in diuerſa tendentes, florem candidum, lilio rubro ſimilem, ſemen*

nigrum, latum, ad lenticulæ dimidiæ figuram; multo venuius, radicem herbacei coloris. quæ omnia noſtro iaſmino haud ſatis conueniunt, vt eleganter oſtendit noſter Ruellius. Eadem, vt opinor, eſt quæ phalangites ſiue phalangion à Galeno vocatur, quod morſis à phalangiis (qui ſunt ſerpentes veneniſſimi) auxilietur. Quinetiam idem nomen adſcribit Plinius huic herbæ. Quod vero addit, ſe in quibuſdam exemplaribus pro leucanthemon, inueniſſe ſcriptum leucacantha, certè corruptè ac mendoſe ſcriptum fuit. eſt enim leucacantha, ſpecies cardui ſeſſilis, folia lactucacea habentis, maculis albis conſperſa, ſimilis cuidam herbæ, quam vulgus vocat carduum beatæ Mariæ. Quæ vero hîc de leucanthemo & phalangite ſiue phalangio à Plinio ſcripta ſunt (ſi Hermolao Barbaro credimus) noſtro iaſmino non cõueniunt, ex quo vnguentum iaſminum ſiue iaſme Dioſcoridis componebatur (quod apud Perſas & Parthos inter epulandum vſurpabatur odoris cauſa. Nam hi fœtentis animæ virus, multitudine ciborum & ebrietate natum commendatione odorum accerſita ſummouebant) quæ vox nos admonet, vt ex ea ferè viola alba compoſitum intelligamus, quæ vulgo ieſiminum vocatur, diſtinctiones & harundinaceos parietes in hortis operæ topiario conueſtiens, flore candido, præcipuæ ſuauitatis folium in viridi nigricans, oblongum, faſtigiatum, mucrone languido, magnitudine roſacei, ſed anguſtum. Hoc violæ genus ſolùm Perſis & Parthis antiquitus cognitum, & nobis hactenus peregrinum. Hæc ex Barbaro. Plura de hac re, ſi voles, videto librum primum Ruellij De natura ſtirpium.

Quandoquidem multis in locis roſas pergulis rectis ornatus gratia applicari vidimus, ac veluti roſaria quædam vtrinque hortum ipſum communientia fieri: idcirco admonere nos videtur locus iſte, vt de roſis dicamus.

Roſa itaque tam florẽ ipſum, qui ſpina verius quàm frutice

naſcitur, quam ipſam ſpinam aut fruticem comprehendit generali quadam ſignificatione: Græci ῥόδον vocant, eò quòd (ait Plutarchus) ῥοῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι: hoc eſt, ingentem odoris fluxum emittat. Sunt autem roſarum variæ ſpecies, quas ſuo ordine Plinius lib. 21. cap. 4. deſcribit præter eas quæ ſentibus ac rubis creſcere ſolent, quas Græci caninas vocant: Plinius, quantum ego coniicere poſſum, appellat Græculas: de quibus in rubis ſuprà diximus. Cæterum quædam ſunt roſæ purpureæ odoratiſſimæ, quas vulgus prouinciales vocat: quædam rubræ admodum, minus odoratæ, quas vulgus roſas franchas appellat, pharmacopolæ incarnatas: quædam etiam paruulæ & ſubflauæ, quas quidam damaſcenas & coroneolas nominant, præſertim in Italia. Galli autem moſchatas, quod odore moſchum referant: atque id ab inſitione potius, quàm à natura factum puto. Sunt & roſæ albæ multarum ſpecierum, ſed omnium frigidiſſimæ & humidiſſimæ: ex quibus fit probatiſſima aqua, quam roſaceam vocamus: item etiam oleum, quod roſaceum tum abſolutè, tum cum adiuncto appellatur. Sunt item aliæ autumnales quæ ex caule maluaceo funduntur, foliis hibiſceis, multò tamen maioribus & aſperioribus, vnde quibuſdam althea ſiue biſmaluæ ſpecies putatur: odorem nullum referunt: diciturque hæc roſa, inquit Barbarus, à Græcis muſceton ſiue moſcemon, à propagine viuiradicéve, quam Græci moſceuma vocant. Vulgus noſtrum roſas marinas appellat, alij autem tranſmarinas dicunt, roſes d'oultre mer. *Eſt inſuper alia roſæ ſpecies, quæ vulgo roſa Hiericontis dicitur,* roſe de Hierico, *ex qua amomum Dioſcoridis colligitur, vt putat is, qui dialogum illum conſcripſit, qui Botanologicon inſcribitur: cui etiamnum Marcellus & Barbarus aſſentire videntur. Facilè itaque roſa omnis pergulis applicabitur, haud ſecus atque ipſa vitis. Omnis enim roſa, inquit Plinius, receſione atque vſtione proficit: Tranſlatione quoque,*

vt vitis, optimè ocyſsimèque prouenit, atque hæc eſt ratio cur pergulis rectis facilè applicari ſolet.

Quòd autem ad veram appellationem attinet, neſcio an florem ipſum, roſam: fruticem vel ſpinam, roſarium: locum roſarijs conſitum, roſetum rectè appellare poterimus: quemadmodum coryletum & olyuetum, &c. Sed tum Columella, tum Plinius, & alij, roſarium pro loco roſis conſito frequentiſsimè vſurpant. Roſarium ſerotinum, inquit ille, perfoſſum & cultum habere iam tempus eſt: quapropter certi nihil ſtatuere poſſumus. Cæterum in ipſis pergulis, quas etiamnum rectas appellauimus, ſed breuiores, quæ circum ipſa interualla componi ſolent: aliquæ etiam arbuſculæ propagantur, præſertim quæ topiario operi propriæ ſunt, & tonſiles ac flexiles, perpetuòque virore commendabiles: quales ſunt buxus, cupreſſus, iuniperus: de quibus mox dicendum.

Buxus ſiue buxum (vtrunque enim dici poteſt) du bouys: *Pyrenæis & Cytoro mõtibus plurima, ac Berecynthio tractu. Huius autem tria genera facit Plinius lib.16.cap.16. Gallicum, quod procerum eſt: oleaſtrinum, in omni vſu damnatum, ob grauem odorem, & noſtrate, ſiue ſylueſtre omnium minimum, ſed diffuſius, & denſitate parietum virens ſemper ac tonſile: de quo hoc loco agimus. Itaque parietes illos interuallares buxis tonſilibus opere topiario compactos circum hortum, rectè buxeta appellabimus: ſunt enim interualla buxis conſita.*

Iuniperus, du geneſure, *quam Græci arceuthyda vocant, ſolet itidem ijs pergulis applicari: viret enim coma perpetua, vnde & topiario operi idonea: præterea carioſam ſenectam non ſentit, vt ex trabibus templi Dianæ viſum eſt, inquit Plinius; eius lignum & rami odoratiſsimi, baccas item fert nigras, admodum odoras, quibus in ſuffitibus cubiculorum vtimur. Eſt autem Dioſcoridi iuniperus duplex, maior & minor*

Digitized by Google

quæ ſola arboris & ſeminis magnitudine inter ſe differunt.

Cedrus item, vn cedre, *arbuſcula non vſque adeò frequens apud nos, ſed pergulis tamen idonea. Eſt enim, inquit Theophraſtus, iunipero non abſimilis, folio ſpinoſiore & duriore, fructu etiam ſimili: humilior tamen, & materia incorruptior. Eſt & Cedrus arbor, cuius fructus cedrides Græcis appellatur.*

Atqui Plinius ſcribit Cedrum appellari in Syria, humorem è ligno tædæ conciſæ defluentem, quo cadauera in Ægypto perfuſa diu ſeruantur: eo etiam tædæ ac funalia illinebantur: vt dum arderent, gratiſſimum odorem referrent. Virgilius.

Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum.

Plura videto apud authores antiquos.

Sabina item herba frutéxve, quem noſtri du ſauinier, *vocant, folio ferè cupreſſi, perpetuò virenti, in topiarijs pergularum operibus non improbatur, Græcis brathy dicitur: éſtque duorum generum, Altera tamaricæ ſimilis folio eſt, altera cupreſſo. Quæ ex re quidam creticam cupreſſum dixerunt. Plinius lib. 24. cap. 11.*

Atque hæ ſunt herbæ ac frutices aut arbuſculæ, quæ pergulis rectis applicari ſolent; nunc ad pergulas camerarias deueniendum, ac vitium genera & cucurbitarum ſpecies explicandæ: item etiam aliarum herbarum, quæ camerarijs pergulis circumplicari ſolent, nomina ac deſcriptiones breuiter faciendæ.

Vitis itaque pergulana, vigne de treille, *Columellæ dicitur lib. 3. cap. 2. quæ in hortis ſeritur magis ad voluptatem, quàm ad prouentum, & in pergulas ſiue rectas ſiue camerarias attollitur, vt eas veſtiat: adiuta tamen pedamentis ſalignis infornicatis, & topiario interdum opere fabrefactis, vmbroſa opercula ſubdialibus ambulationibus præbet. Eam vitem appellare videtur eſcariam Plinius lib. 14. cap. 3. In per-*

gar, & doctis Cachrys.

Chamæbatos, humilis rubus, duplex eſt: alius qui nunquam per ſe attollitur, ſed demittitur ſemper: & qua parte terram attingit, iterum radicat: fértque mora nigerrima, & minora noſtris domeſticis, lanuginem quandam cæruleam ſuperhabentia: cæterum ſingula tantùm in ſingulis corymbis, ex quibus moris fit optimum diamoron apud pharmacopolas. Alius eſt rubus qui chamæbatos etiam dicitur, non ita ſerpens, vt prior: neque radicans qua parte terram attingit: mora fert craſſa, nigerrima, & multa in ſingulo quoque corymbo.

Rubus Idæus, vel Batus Idæus, vn framboiſier, *quòd in Ida monte Phrygiæ plurimus creſcat: mora fert priori chamæbato ſimilia, ſed rubra, atque interdum alba, odorata admodum, quæ vulgus vocat* des framboiſes; *batias & apobata Græci vocant.*

Rhamnus, vn groſeillier, *vt multis etiam doctis placet, non tamen omnibus. Prima autem rhamni definitio apud Dioſcoridem, huic frutici conuenit, quem vulgo groſſulatium appellamus: quod eius fructus acini, ſint ficuum immaturarum acinis ſimiles, qui groſſi ſiue groſſuli appellantur. Columella, Lubrica iam lapathos, iam rhamni ſponte vireſcunt.*

Oxyacanthos vel oxyacantha, id eſt, acuta vel acida ſpina, vulgo eſpine vinette, *à ſpinoſo frutice, & ſucco foliorum vinoſo, officinis Berberis appellatur, cuius non meminit Plinius: tantùm animaduerti in deſcriptione paliuri, eadem propemodum referre Plinium, quæ Dioſcoridem in oxyacantha. Eſt autem arbuſtum piraſtro ſimile, ſpinoſum, baccis racemoſis, rubris, nucleum ſingularem habentibus: radice multiplici, pallido colore, qua iuuenculæ capillos tingunt.*

Liguſtrum, du troeſne, *etiamnum in ſentibus creſcere ſolet, folijs myrti fœminæ vel oliuæ, ſed paulo latioribus; ac*

primùm florem album gerit, odoratum quidem, deinde verò baccas & corymbos primùm virides: & vbi maturuerunt, nigros, poſteaquam flos decidit, ex quibus fit atramentum optimum. Hinc Virgil. in Bucol. Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur. Columel. lib. 10. *& nigro permiſta liguſtro Balſama. Cypron Græci appellant: Mauri, alcamnam: quod etiam nomen pharmacopolæ retinuere: appellant enim oleum de alcamna, quod ex floribus liguſtri fieri ſolet. Cæterum aqua ex floribus liguſtri diſtillata, medici vtuntur ad eum morbum qui vulgo cancer appellatur.*

Matiana quoque à multis ſic vocata, quam vulgus vocat du maſſault, *in rubis creſcere ſolet: fortaſsis dicta, quod circa Matianam regionem, quæ eſt in Media, vel etiam Matianum lacum, qui & cæruleanus dicitur, frequentiſsima eſt: non admodum altè fruticat, & baccas rubras gerit racematim diſpoſitas.*

AMBVLATIONES.

Poſteaquam clauſuras horti abſoluimus, ac veſtibulum iam egreſsi ſumus, æquum eſt nunc vt hortum ipſum ingrediamur. Cúmque ſtatim ingreſsis primo aſpectu ſeſe nobis offerant pergulæ & inambulationes: de ijs primùm diſſerere nos oportet; deinde verò vitium genera, atque adeò herbarum varias ſpecies, quæ iucunditatis atque amœnitatis gratia pergulis applicari ſolent, deſcribemus. Itaque ab ipſis ambulacris incipiendum.

Ambulacrum ſiue ambulatio, vne allee, *raſtro ac cylindro complanatum ſpatium, circum ipſius horti ambitum, quod interdum etiam pauimento conſtratum erat, in quo colligendi, vel oblectandi, aut reficiendi animi gratia inambulare ſolemus. Cicero primo de oratore, Poſtero autem die, cùm illi maiores natu quieſſent, in ambulationem ventum eſſe dicebat. Plinius iunior in epiſt. Ambit hunc ambulatio, preſsis, variéque tonſis viridibus incluſa. Quo in loco ſuccurrit, vt*

obiter puerorum gratia declaremus, quid ſit apud Ciceronem de Oratore, Facere duo aut tria ſpatia per ambulationem aut hortum: nempe id eſt quod vulgo dicitur, bis aut ter expatiari, faire deux ou trois tours par l'allee, ou bien autour du iardin. *Tum Scæuolam (inquit Cicero) duobus ſpatijs tribúſve factis dixiſſe, Cur non imitamur Craſſe, &c. Hoc eſt poſteaquam Scæuola duo aut tria ſpatia deambulando confecerat.*

Fiebant autem duplici ratione ambulationes in ipſis hortis, vt etiam nunc fiunt: aut enim ſunt tectæ, & has quidem galerias vulgo vocamus: aut ſubdiales, quæ tamen interdum pergulis aut foliis ac frondibus viridibus ſuper admotas ac tranſuerſas perticas applicatis operiri ſolebant, & obtendi ad inumbrationem. Quemadmodum ſuper thoris antiquis fieri Virgilius teſtatur vndecimo Æneidos, Inſtructóſque thoros obtentu frondis inumbrant. Huiuſcemodi opus in hortis Theocritus τὴν φυλλάδα vocat, nos foliatam conuertere poſſumus, vne fueillee.

Cæterùm tectæ ambulationes antiquis fieri ſolebant eo lapide, quem ſpecularem Plinius lib. 36. vocat: qui cùm facillimè in tenuiſſimas cruſtas finderetur, pellucidus admodum erat. Itaque ſpecularia vocabantur integumenta ex ſpeculari lapide facta, quibus ambulationes in hortis tectæ erant. Iuuenalis Sat. 4.

Quæ vehitur clauſo latis ſpecularibus antro.

Quæ autem fiunt à nobis tectæ inambulationes, ſpeculares non ſunt: ſed ſuperius clauſæ, hortis vero apertæ: vt earum iucunditate frui poſſimus, etiam dum pluit.

Ambulationes aut ſoli & aëri expoſitas, Plinius lib. 17. ſubdiales vocat, Vitruuius lib. 5. hypætras: quæ Latinè etiam ſubdialia ſiue ſubdiualia dici poterunt. Et quia interdum pauimentis ſubſterni ſolebant, ideo ſubdialia pauimenta vocauit Plinius lib. 36. quas nos terracias vulgo dicimus. At-

que hæc ſatis ſint quod ad ambulacra attinet. De interuallis autem ſuo loco dicemus, quando areas & puluinos explicabimus. Nunc ad pergulas veniendum.

PERGVLÆ HORTENSES: ITEM HERBÆ AC FRVTICES IPSIS PERGVLIS ORNATVS GRATIA APPLICARI SOLITÆ.

Pergula, vne treille, *à pergẽdo, vt opinor, dicta: quod circunquaque vitis, vel quicquid aliud ſeritur, pedamentorum beneficio diuagetur & pergat. ſunt autem iuniperinæ, vel etiam ſalignæ perticæ in arcum aut quadratam formam ita colligatæ & diſpoſitæ, vt ſuper ijs diſcurrentes vinearum aut cucumerum rami, ſuis foliis inambulationes per æſtatem ſole feriente operiant: atque ita non parum iucunditatis & vtilitatis adferant.*

Pergula etiam, inquit Budæus, pro parte domus exporrecta & propendente (vulgus vocat vne ſaillie) *accipitur. Plin. lib.35. de Appelle, Perfecta opera proponebat in pergula tranſeuntibus. Sub his enim pergulis vænales res exponebantur. Quem admodum hodie quoque Patauij & Bononiæ fieri videmus ſub porticibus publicis.*

Pergularum vero hortenſiũ duo genera faciemus. Rectam pergulam, quæ pedamentis ſolo infixis, vel ad murum recta figura compoſitis, fieri ſolet: ad quam propagatur roſmarinus, leucanthemon, & alia huiuſmodi, de quibus poſtea dicemus. Et pergulam cameratam, quæ vel ſalice, vel iunipero conflectitur, ad ambulationes opacandas: nomen lingua noſtra à cunabulis infantium habet, vn berceau. *ad quam applicantur vites, & flexiles quædam herbæ, vt bryonia & cucurbita: de quibus item poſtea.*

Primùm itaque nobis eſt dicendum de ijs quæ ad pergulæ rectæ ornatum conferi & excoli ſolent, deinde vero ad camerariam pergulam progrediemur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Itaque pergulis rectis applicantur herbæ grati odoris, in longum & altum fruticantes, præſertim in iis hortis qui delectationis gratia facti ſunt; atque hæ quidem pergulæ, murales dicentur; plerunque enim muris applicantur, concinnatis in rectum & tranſuerſum palis, ſecundum quos roſmarinus & leucanthemon, interdum etiam roſaria, propagari ac dilatari poſſunt. Quinetiam inter pergulæ rectæ ornatum, numerabimus eas veluti clauſuras, breuiores tamen, & minus altas, quàm pergulæ eſſe ſoleant, quæ circum ipſa arearum interualla, effictis cuicunque interuallo ſuis veluti oſtiolis, formari ſolent: tum vt ſint veluti fulcra quædam ſpectantibus hortulos: tum etiam ſecundæ cuiuſdam munitionis cauſa: vt ſi quando pulli vel animalia domeſtica hortum ingreſſa ſint, atque adeò ipſas ambulationes, haud tam facilè areas deuaſtare poſſint. Quæ tamen clauſuræ, buxis opere topiario circumpoſitis, & ad varias rerum effigies efformatis, interdum fieri ſolent. Vnde Plinius Iunior in epiſt. Ab his, inquit, geſtatio in modum circi; quæ buxum multiformem, humileſque & retentas manu arbuſculas circumit. Sed iam ad herbas, quæ pergulis applicantur, deueniendum.

Pergulis rectis non ſolùm herbæ quædam odoriferæ fruticantes, ſed etiam nonnullæ arbuſcularum ſpecies fructus iucundiſſimos proferentes, applicari ſolent: quemadmodum ſunt malus cydonia, quam granatam etiam vocamus, à granorum multitudine: malus item punica, & cæteræ huiuſcemodi, de quibus ſuo loco à nobis dicetur; vbi de arboribus fiet mentio, nempe in noſtro Seminario, quod ſtatim poſt hortum abſoluemus. Nunc tantùm de herbis quæ pergulis rectis admoueri ſolent dicendum.

Roſmarinum, ſiue, vt quibuſdam placet, roſmarinus, frutex non ingrati odoris, pergulis rectis applicari interdum ſolitus: vulgus noſtrum Latinam vocem imitatus, adhuc hodie

appellat du roſmarin. *Eum autem fruticem Plinius libanotida vocat lib.*19.*cap.*12. *his verbis, Libanotis, inquit, locis putridis & macris ac roſcidis ſeritur ſemine. Radicem habet oluſatri, nihil à thure differentem. Vſus eius poſt annum ſtomacho ſaluberrimus. Quidam eam nomine alio roſmarinum appellant.* Dicitur itaque libanotis, ἀπὸ τοῦ λιβάνου ἢ τοῦ λιβανωτοῦ: hoc eſt, à thure, quòd eius folia & radix thus oleant maximè.

Sunt autem, ne quis fallatur, multæ libanotidis ſpecies, quarum vna tantùm nobis eſt cognita. Eſt enim libanotis ferax, quæ duplex eſt, mas & fœmina: folia habet roſmarino noſtro ſimilia: ſed vmbellam gerit quemadmodum anethum, in qua vmbella eſt cachry: cuiuſmodi in canina roſa apparere ſolet atque in ipſo cachry ſemen complexum eſt. Cæterum hæ duæ libanotidis ſpecies nobis ſunt incognitiſſimæ. Eſt & alia libanotis, quæ ſterilis appellatur, eáque ſimplex eſt, ramos ſeſſiles habens, ac folia noſtro roſmarino ſimilia: ſed neque florem, neque ſemina gerit: paſſímque audio reperiri apud Montempeſſulanum, item etiam in quibuſdam Hiſpaniæ agris, quos ea herba ſponte adnaſcenti plenos ac refertos audiuimus.

*Eſt inſuper alia libanotidis ſpecies nobis cognitiſſima, atque hæc à Galeno lib.*7.*ſimplicium coronaria vocatur, quòd ad contexendas coronas ſit vtilis: eámque, inquit, Romani roſmarinum appellant.*

Leucanthemon, eam herbam fruticoſam quidam eſſe autumant, ſatis impropriè tamen: quæ hodie Romæ, atque adeò apud nos multis in locis, pergulis rectis admoueri ſolet: vocat autem vulgus iaſminum, du ioſmin. *Cui tamen non conuenit Dioſcoridis deſcriptio: vnde à multis Zambacus eſſe dicitur. De leucanthemo autem ſic ait Plinius lib.* 6.*cap.*12. *Ramulos ei eſſe nunquam pauciores duobus in diuerſa tendentes, florem candidum, lilio rubro ſimilem, ſemen*

nigrum, latum, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuius, radicem herbacei coloris. quæ omnia noſtro iaſmino haud ſatis conueniunt, vt eleganter oſtendit noſter Ruellius. Eadem, vt opinor, eſt quæ phalangites ſiue phalangion à Galeno vocatur, quod morſis à phalangiis (qui ſunt ſerpentes veneniſiſſimi) auxilietur. Quinetiam idem nomen adſcribit Plinius huic herbæ. Quod vero addit, ſe in quibuſdam exemplaribus pro leucanthemon, inueniſſe ſcriptum leucacantha, certè corruptè ac mendoſe ſcriptum fuit. eſt enim leucacantha, ſpecies cardui ſeſſilis, folia lactucacea habentis, maculis albis conſperſa, ſimilis cuidam herbæ, quam vulgus vocat carduum beatæ Mariæ. Quæ vero hîc de leucanthemo & phalangite ſiue phalangio à Plinio ſcripta ſunt (ſi Hermolao Barbaro credimus) noſtro iaſmino non cõueniunt, ex quo vnguentum iaſminum ſiue iaſme Dioſcoridis componebatur (quod apud Perſas & Parthos inter epulandum vſurpabatur odoris cauſa. Nam hi fœtentis animæ virus, multitudine ciborum & ebrietate natum commendatione odorum accerſita ſummouebant) quæ vox nos admonet, vt ex ea ferè viola alba compoſitum intelligamus, quæ vulgo ieſiminum vocatur, diſtinctiones & harundinaceos parietes in hortis opere topiario conueſtiens, flore candido, præcipuæ ſuauitatis folium in viridi nigricans, oblongum, faſtigiatum, mucrone languido, magnitudine roſacei, ſed anguſtum. Hoc violæ genus ſolùm Perſis & Parthis antiquitus cognitum, & nobis hactenus peregrinum. Hæc ex Barbaro. Plura de hac re, ſi voles, videto librum primum Ruellij De natura ſtirpium.

Quandoquidem multis in locis roſas pergulis rectis ornatus gratia applicari vidimus, ac veluti roſaria quædam vtrinque hortum ipſum communientia fieri: idcirco admonere nos videtur locus iſte, vt de roſis dicamus.

Roſa itaque tam florẽ ipſum, qui ſpina verius quàm frutice naſcitur

naſcitur, quam ipſam ſpinam aut fruticem comprehendit generali quadam ſignificatione: Græci ῥόδον vocant, eò quòd (ait Plutarchus) ῥοῦμα πολὺ τῆς ὀδμῆς ἀφίησι: hoc eſt, ingentem odoris fluxum emittat. Sunt autem roſarum variæ ſpecies, quas ſuo ordine Plinius lib. 21. cap. 4. deſcribit præter eas quæ ſentibus ac rubis creſcere ſolent, quas Græci caninas vocant: Plinius, quantum ego coniicere poſſum, appellat Græculas: de quibus in rubis ſuprà diximus. Cæterum quædam ſunt roſæ purpureæ odoratiſſimæ, quas vulgus prouinciales vocat: quædam rubræ admodum, minus odoratæ, quas vulgus roſas franchas appellat, pharmacopolæ incarnatas: quædam etiam paruulæ & ſubflauæ, quas quidam damaſcenas & coroneolas nominant, præſertim in Italia. Galli autem moſchatas, quod odore moſchum referant: atque id ab inſitione potius, quàm à natura factum puto. Sunt & roſæ albæ multarum ſpecierum, ſed omnium frigidiſſimæ & humidiſſimæ: ex quibus fit probatiſſima aqua, quam roſaceam vocamus: item etiam oleum, quod roſaceum tum abſolutè, tum cum adiuncto appellatur. Sunt item aliæ autumnales, quæ ex caule maluaceo funduntur, folijs hibiſceis, multò tamen maioribus & aſperioribus, vnde quibuſdam althææ ſiue biſmaluæ ſpecies putatur: odorem nullum referunt: diciturque hæc roſa, inquit Barbarus, à Græcis muſceton ſiue moſceuton, à propagine viuiradicéve, quam Græci moſceuma vocant. vulgus noſtrum roſas marinas appellat, alij autem tranſmarinas dicunt, roſes d'oultre mer. Eſt inſuper alia roſæ ſpecies, quæ vulgo roſa Hiericontis dicitur, roſe de Hierico, ex qua amomum Dioſcoridis colligitur, vt putat is, qui dialogum illum conſcripſit, qui Botanologicon inſcribitur: cui etiamnum Marcellus & Barbarus aſſentire videntur. Facilè itaque roſa omnis pergulis applicabitur, haud ſecus atque ipſa vitis. Omnis enim roſa, inquit Plinius, receſione atque vſtione proficit: Tranſlatione quoque,

quæ ſola arboris & ſeminis magnitudine inter ſe differunt.

Cedrus item, vn cedre, *arbuſcula non vſque adeò frequens apud nos, ſed pergulis tamen idonea. Eſt enim, inquit Theophraſtus, iunipero non abſimilis, folio ſpinoſiore & duriore, fructu etiam ſimili: humilior tamen, & materia incorruptior. Eſt & Cedrus arbor, cuius fructus cedrides Græcis appellatur.*

Atqui Plinius ſcribit Cedrum appellari in Syria, humorem è ligno tædæ conciſæ defluentem, quo cadauera in Ægypto perfuſa diu ſeruantur: eo etiam tædæ ac funalia illinebantur: vt dum arderent, gratiſſimum odorem referrent. Virgilius.

Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum.

Plura videto apud authores antiquos.

Sabina item herba frutéxve, quem noſtri du ſauinier, *vocant, folio ferè cupreſſi, perpetuò virenti, in topiariis pergularum operibus non improbatur, Græcis brathy dicitur: éſtque duorum generum. Altera tamaricæ ſimilis folio eſt, altera cupreſſo. Quæ ex re quidam creticam cupreſſum dixerunt. Plinius lib. 24. cap. 11.*

Atque hæ ſunt herbæ ac frutices aut arbuſculæ, quæ pergulis rectis applicari ſolent; nunc ad pergulas camerarias deueniendum, ac vitium genera & cucurbitarum ſpecies explicandæ: item etiam aliarum herbarum, quæ camerariis pergulis circumplicari ſolent, nomina ac deſcriptiones breuiter faciendæ.

Vitis itaque pergulana, vigne de treille, *Columellæ dicitur lib. 3. cap. 2. quæ in hortis ſeritur magis ad voluptatem, quàm ad prouentum, & in pergulas ſiue rectas ſiue camerarias attollitur, vt eas veſtiat: adiuta tamen pedamentis ſalignis infornicatis, & topiario interdum opere fabrefactis, vmbroſa opercula ſubdialibus ambulationibus præbet. Eam vitem appellare videtur eſcariam Plinius lib. 14. cap. 3. In per-*

gulis(inquit) ſeruntur eſcariæ appellatæ, eduræ acinis, albæ, nigrêque. Eadem etiam vitis adminicularia dici poteſt, quod palis iuniperinis ceu adminiculis fulciatur, quibus ſuis clauiculis veluti manibus quibuſdam repens & circumplexa, vmbram deambulationibus præbet. Sed alia vitium genera, eorúmque conſerendarum rationem, ac vinorum, & huiuſcemodi rerum differentias, in alium libellum differemus, in quo vineta tractabimus.

Veniamus iam ad alias tum vites (impropriè tamen dictas) tum herbas quæ ipſis pergulis etiam admouentur.

Vitis agreſtis, ſiquidem ſumatur pro ea vite quam Virgilius, atque adeò alij authores Latini labruſcam vocant, nullam aliam cum ſatiua vite differentiam habet, præterquam quod ipſa non colitur, ſed ſeminalis eſt: vt Plinius & Columella pro omni vite paſſim creſcente labruſcam accipiant, vne vigne en friche, delaiſſee, champeſtre. *Eius autem racemi ad maturitatem nunquam aut raro perueniunt: flos à Plinio cenante vocatur. Eſt autem alia vitis agreſtis, quam Græci ampelon agrian vocant, quæ fert racemum & corymbos hederæ. Eam autem vulgus vocat ſolanum lignoſum, quod fructum & folia hortenſi ſolano ſimilia habeat. habet præterea longa ſarmenta inſtar vitis vinum ferentis, lignoſa tamen, aſpera, & corticem rimoſum habentia.*

Vitis alba, Græcis ampelos leuce dicta, quod folia & corymbos ac capreolos vitis habeat: eadémque folia alba gerat, præſertim dum grandiora ſunt: vulgus Pariſienſium vocat de la couleuree, *quod in modum colubri vndique ſerpat: Picardi autem,* du feu ardent, *quod quaſcunque partes corporis attigerit eius racemus, ipſas quodammodo adurere videatur; nonnullis eadem bryonia dicitur, Columellæ bryonias: quibuſdam pſylotrum, hoc eſt quaſi depilatorium, quia pelles infici eius acinis, quemadmodum & labruſcæ, poſſunt.*

Vitis nigra, quam alij bryoniam nigram vocant, quod eius corymbi primùm virides, deinde verò nigri appareant, vitis autem albæ rubri ſunt. Cæterum vitis nigra folio & colore corymborum ab alba differt: habet enim folia hederæ ſimilia, item etiam radicem: quæ quidem foris nigra eſt, intus vero colore buxeo aut luteo: alba vero vitis radice eſt craſſiſſima, & albiſſima intus & foris: qua nonnulli (vt eſt radix fiſſilis, & tanquam cæra in omnem effigiem ductilis) formas humanas effingunt, vt radix videatur ea forma creuiſſe: atque ita vulgo imponunt, vt dicant radicem eſſe mandragoræ, neque poſſe extrahi, niſi ſummis ceremonijs. Atque hæ quidem omnes vitium ſpecies pergulis camerarijs applicari ſolent.

Æquum eſt etiam hoc loco nos proferre eam herbam hactenus à veteribus ignotam, quam Barbarus Characiam appellari contendit, vulgus Italorum Charanciam, Ligures Padani Balſaminam: Hetruſci, Ieroſolymitanum pomum vocant; nos etiam vulgo pomum miraculoſum dicimus, pommes de merueilles, *fert enim poma admodum egregia, & viſum oblectantia, quæ dum matura ſunt, ſeſe, miraculo quodam naturæ, aperiunt, oſtendúntque ſemina quæ intus continent, veluti pretioſiſſimis quibuſdam ſmaragdis ſimilia. Cæterum plancta ipſa tantæ eſt flexibilitatis, vt ſepti modo in hortorum pergulis ac feneſtris per cancellos opere topiario facilè digeri poſſit; eſt enim folijs vitium ſimilibus, paulo minoribus tamen, pampinis etiam vitem pergulariam referentibus. Huiuſcemodi herbam vidiſſe me memini in horto Renati Belaij longè omnium, qui hodie tum apud Germanos, tum etiam apud Italos viſuntur, nobiliſſimo, vt nihil addi poſſit ad abſolutam horti bene exculti, & innumeris variarum plantarum diuitiis refertiſſimi curam ac diligentiam.*

Lupulus, du houblon, *folia habet bryoniæ ſimilia, ſed*

paulò aſperiuſcula, flores foliaceos & candidos, qui ferè allium vinúmque ſubolent: Græci vulgò brytona vocant, Plinius lupum ſalictarium, ſubit enim & ſcandit ſalices atque arbuſta omnia. In Flaminia quoque, inquit Barbarus, lupus reptinus vulgari nomine appellatur: cuius duæ ſunt ſpecies. Quidam falsò pro vite nigra acceperunt, alij etiam ineptiſſimè pro corruda. Aut hæc omnino, aut non abſimilis huic herba eſt, inquit Hermolaus, qua Occidentis populis cereuiſiam ſuam maceratis humore floribus commendant, ſapore quodam vini.

Cucurbitarum etiamnum ferè omnia genera pergulis camerariis applicari ſolent. Itaque obiter de iis à nobis dicendum.

Cucurbita, vne courge, *aut eſt ſatiua: quam Græci fœminino genere in ſecunda declinatione κολοκύνθην dixerunt: éſtque dulcis, vt edi poſſit; aut eſt ſylueſtris & amara, medicinis tantùm apta, quàm Græci diminuta appellatione κολοκυνθίδα appellauere, vulgus vocat* des coloquintes.

Rurſus ſatiuæ cucurbitæ genera duo; aut enim facili & admodum flexibili ramorum curuitate tecta, pergulas & teſtudines operit: atque ideo cameraria à Plinio dicitur, lib. 19. cap. 5. Camerariis (inquit) vires ſine adminiculo ſtandi non ſunt, velocitas pernix, leni vmbra cameras & pergulas operiens. Aut ſuis flagellis humi repeat, & plebeia eodem authore appellatur.

Atqui camerariæ aut plebeiæ cucurbitæ multiformes reperiuntur; creſcunt enim qua coguntur forma, alia in ventrem plurimùm turgeſcit: quæ quidem cruda, ſaporis eſt fatui admodum, quem noſtri vulgò appellant fade: *cocta autem, edi facilè poteſt. Alia item in longitudinem maximam producitur, vt quædam aliquando viſa ſit nouem pedum longitudinis, vt refert Hermolaus: atque hæc ob id anguina à quibuſdam appellata eſt. Alia eſt coacta admodum breuitatis,*

Digitized by Google

digitali craſsitudine, non niſi in ſaxoſis naſcens, à Græcis ſomphos cognominata, quia inanis ſit: à nobis autem barbarà aut marina appellatur, inſculis & pulmentis idonea. Alia denique eſt cucurbita, quæ in lagenarum formam artifice natura creſcit, nonnunquam etiam ita formatur ac fingitur. Ligatur enim ab hortulano, quodam vinculo, ea parte qua ſtrictiorem vult facere. Qui mos etiam antiquis eſſe ſolebat vt cucurbitas in vaſa fingerent: vt iis poſtea maturis & inanitis ac ſiccis vterentur. Nuper enim, inquit Plinius, cucurbitarum vſus venêre vrceorum vice: iampridem etiam cadorum ad vina condenda. Columella, De media, inquit, parte cucurbitæ ſemen inuerſo cacumine ponito, vt fiat incrementi vaſtioris: nam ſunt ad vſum vaſorum ſatis idoneæ.

Halicacabum ſiue halicacabus, ſolani ſpecies, in vineis frequentiſsima, & propter delectationem in hortis conſeri ſolita; fruticoſa eſt planta, veſiculas multas proferens Septembri menſe, turbinatas, vt ait Plinius: colore primùm viridi, mox paulatim rubeſcente, vnde à Latinis veſicaria appellata: in officinis pharmacopolarum audies vocari alcacangi, voce quadam Arabica: vulgus noſtrum vocat des coquerelles: *quod nomen ferè accedit ad id quod inditum eſt anemonæ erraticæ*, des coquerets: *nam ita legendum eſt. Quam autem herbam, ſiue fruticem veſiculas etiam proferentem, vulgus noſtrum vocat* des baguenauldes, *certè docuit nos Ruellius eſſe eam quæ Theophraſto colutea appellatur: nam (inquit) frutex eſt quadriennio ſe in arborem efferens, ramis exilibus, folio fœnogræci, membraneo, folliculo pellucente, prætumido, & veluti quodam ſpiritu diſtendente, turgido, ita vt digitis ſi prematur, crepitans diſsiliat: in quo ſemen atrum, durum, latum, lentis magnitudine. Mauritani, ſermone ſuo vernaculo* Sene *vocant: quæ vox officinis hodie remanſit: vt folia* Sene *appellent &*

folliculos ſupradicti frutici, in quibus vis ineſt alui ſubductoria.

Eſt prætereà alia, quæ multis halicacabi ſpecies eſſe creditur, nuperrimè inuenta, cuius neminem antiquorum ſcriptorum mentionem feciſſe comperio: atque hæc quidem planta pergulis operiendis eſt aptiſſima: latiſſimè enim ſuis claiculis ſeſe diffundit, ob id operi topiario vtiliſſima: fert autem veſiculas halicacabo ſimiles, in quibus ſemen incluſum eſt, piſis aut ciceribus ſimile: in cuius medio effigies veluti cordis humani inſculpta & inciſa apparet; atque ob id à noſtris vulgo appellatum eſt id ſemen, poids de merueilles. *Viſa eſt à nobis primùm hæc planta in horto ampliſſimi Cardinalis Pariſienſis, quem quotidie eius frater Renatus Belaius incredibili ingenij atque eruditionis candore præditus, non ſolùm excolendum diligentiſſimè, ſed etiam innumeris variarum rerum miraculis exornandum atque augendum ſtudet: vt neque ſumptibus, neque labori parcat, quò viris doctis in earum rerum cognitione, haud parum poßit prodeſſe.*

Hæc ſunt quæ de pergulis earúmque tegumentis habuimus dicenda. Æquum eſt igitur nunc, vt ad interualla, puluinos, & areas tranſeamus: deinde verò herbas hortenſes complectemur.

AREÆ, PVLVINI, INTERVALLA.

Prima ſeſe nobis offert, poſt pergularum & ambulationum explicationem, ipſarum areolarum cognitio, ſuper quibus ſemina eleganter ab hortulano diſponuntur. Dicta igitur area (quantum ego conijcere poſſum) ab arando, quod primùm aretur & proſcindatur: deinde verò ſubigatur & complanetur ipſa terra in quadratam planitiem ad multos vſus, ſiue ad exſpicanda frumenta in villis, ſiue ad alicuius loci, vel etiam vrbis ornatum (quæ platea vulgo dicitur) ſiue etiam ad hortorum elegantiam.

Quæ autem in villa, aut etiam agro ipſa conformabatur area, ad frumenta exſpicanda, vt deinde in horrea recondi poſſent: vulgus noſtrum adhuc vocat vne aire; *ea cylindro complanari ſolebat, vt durior eſſet, & flabelli duros ictus pertinacius ferret: neque granum ipſum diſsiliens, aut in fiſſuras admittere, aut in interiorem mollitiem recondere poſſet. Virgil. in Georg. Area tum primum ingenti eſt æquanda cylindro. Cato, Aream vbi frumentum teratur, ſic facito: Locum vbi facias confodito: poſtea amurca bene conſpergito, ſinitóque combibat: poſtea communito bene glebas: deinde coæquato, & paniculis verberato. Eſt autem cylindrus, lapidea columna, rotunda & volubilis, ita compoſita, vt per locum quem complanare volumus circumacta, facili negotio inæquales terræ glebas ſubigat; dictum ἀπὸ τοῦ κυλινδεῖν, id eſt, à voluendo. Panicula autem dici poteſt quicquid ligneum vel alterius materiæ ſub oblonga & rotunda forma continetur, vel ad aliquem locum complanandum, vel cuiuſuis alterius rei gratia, à pauiendo dicta panicula: quod ea terra verberetur ac conteratur, vt ſolidior & firmior fiat, vulgus noſtrum hortulanorum vocat* vn batoir, *quemadmodum fiſtucam ad pauimenta aptam* vne hie.

Cæterum ab huiuſmodi area frumentaria, areator dicitur, qui in ipſa area frumentum terit & exſpicat. Columella, Atque hoc ſupremum areatorum emolumentum percipiendorum ſeminum, quæ terræ crediderat. Vulgus noſtrum vocat vn bateur en granche.

Eſt & area publicus in ciuitate locus, in quem propter amplitudinem & planitiem, negotiorum cauſa populus commeare ſolet: in quo etiam merces & victus publici diuenduntur, vulgus noſtrum plateam vocat, vne place: *cuiuſmodi conſpicitur Venetijs iuxta ædem D. Marco ſacram, & Lutetiæ multis in locis. Suetonius Tranquillus, Forum de manubijs inchoauit: cuius area ſuper ſeſtertium millies con-*

ſtitit. Itaque eleganter aream Malberti, aream Grauiæ, aream cemiterij D. Ioannis, pro plateis dicemus, vt id etiam obiter adnotatum ſit puerorum cauſa Gell. lib. 20. cap. 1. Ad eam fortè in area Palatina, cùm ſalutationem Cæſaris opperiremur, philoſophus Phauorinus acceßit.

Area verò, ſiue areola potius in hortis fit ad diſtinguenda ſemina à ſe inuicem, vt violas ab oleribus: item herbas odoratas, ab iis quæ minus odoratæ ſunt, & iuſculis condiendis aut acetariis faciendis magis idoneæ. Fitque terra prius optimè ſubacta. Columella, Cùm terram bene ſubegeris, areolas facito. Hinc differere ſemina in areolas aptè & eleganter dixit idem author lib. 11. cap. 2. Tum etiam baccas lauri & myrti, cæterarúmque viridium ſemina, in areolas differere præceperunt. Varro de ling. lat. Nam *vt olitor differit in areas ſui cuiuſque generis res, ſic in oratione qui facit, diſſertus eſt. Palladius ſpatia hortorum areas appellare videtur:* Hoc *menſe (nempe Septembri, inquit) ſpatia hortorum, quæ per vernum ſeminibus impleturus es, altè tribus pedibus paſtinare debebis.* N*oſtri aream vulgò vocant* vne planche, *à planitie. Plana enim area eleganter dicitur à Palladio, cùm de intubis loquitur, pro diligenter æquata & complanata: aut etiam ampla, propter numeroſas radices. Dicitur & area quibuſdam à quadrata forma,* vn carreau; *ſed hæc nimis vulgaria ſunt.*

Puluini (mea quidem ſententia) videntur hoc ab areis differre, quòd molliores ſint, & veluti fimo ſuper ipſis areis coacto tanquam tori inſtruantur, ad ſuperponenda ſemina quæ vberius terræ alimentum deſyderant: quéque propter ſui frigiditatem mollioribus & calidioribus fomentis opus habent, quales ſunt pepones & cucumeres: quibus etiam aßidua irrigatione eſt opus. Fiebant enim puluini ad eorum ſimilitudinem, in quibus ſedemus, quo mollior eſſet ſeßio, etiam ipſis herbis, & minus infeſtarentur hyemis aquis, quemadmodum

inquit Columella lib. 12. Quòd autem in areis vel ſuper areis puluini interdum componerentur, docet idem author lib. 3. Omnium (inquit) generum ramos circa Calend. Martias in hortis per puluinos arearum diſponere conuenit, nomen autem adhuc vulgò retinet: appellamus enim puluinum, vne couche, quaſi torum dicere vellemus cum Plinio lib. 19. cap. 4. Fimum, inquit, tres pedes altè cum terra miſceri, areis diſtingui, eáſque reſupinis puluinorum toris ambire, ſingulis tramitum ſulcis, qua detur acceſſus homini, ſcatebríſque decurſus. Eſt igitur puluinus, areola terram elatam inter duos ſulcos complectens, in qua ſemina obruuntur, quæ in agris porca à porrigendo appellatur. Varo lib. 1. de re ruſtica, cap. 35. Violaria in fundo facere non eſt vtile, ideo quòd neceſſe eſt è terra ad ea obruenda puluinos fieri, quos irrigationes, & pluuiæ, & tempeſtates abluunt, & faciunt agrum minorem. Atque hæc de puluinis.

Interualla autem appellabimus, eos veluti ſulcos & tramites, vt inquit Plinius, qui inter quaſlibet areas fiunt, vt circunquaque diſcurrere poſſit olitor, vel qui ipſius horti curam & delicias, diligenter contemplari volet: præterea etiam ad quarũ decurſus, areæ enim ipſæ in interuallis ſeſe expurgant. Cato, Cùm deformabis areas, interuallũ facito inter eas.

AREARVM DISPOSITIO.

Veniamus nunc ad ipſarum arearum deſcriptionem: hoc eſt, enarrationem eorum florum, herbarum, & plantarum, quæ in his conſeri & ſeminari ſolent. Quam rem vt breuiori & faciliori compendio exequamur, neceſſe eſt nos primùm ipſarum veluti quandam diuiſionem facere: nempe vt cuique areæ ſuas herbas proprias adſcribamus, quas etiam ſuo ordine enarrabimus; deinde vero ad minus generalia progrediemur.

Faciemus igitur in horto noſtro quatuor areas, in quibus omnes herbas & flores hortenſes complectemur.

Digitized by Google

Primam autem aream, coronalem appellabimus, nempe in qua deſcribemus herbas, & flores maximè coronarios: hoc eſt, quibus puellulæ ſuas corollas & ſerta, aut faſciculos contexere ſolent.

Secundam, vocabimus odoratam, in qua omnes alias herbas ſuaues & grati odoris recenſebimus, quæ in hortis reperiri ſolent: præter eas quibus coronæ fiunt. Quo in loco etiam annumerabimus eas, quæ non ſolùm folia, ſed & radicem odoratam habent.

Tertiam aream dicemus oliteriam, in qua duos puluinos faciemus: vnum, qui acetarius dicetur: complectetur enim eas herbas, quibus acetaria condiri ſolent, alterum, qui condimentarius vocabitur: in eo enim conſerentur herbæ, quibus in condiendis iuſculis vtimur, vel ad ſaporem conciliandum, vel etiam ad purgandam, aut aſtringendam aluum.

Quartam vero appellare licebit eſcariam, nempe in qua eas herbas conſeremus, quæ edules ſunt, & quibus per certa anni tempora aut crudis aut coctis veſcimur. Hæc verò duos etiam puluinos habebit. Alterum earum herbarum, quarum fructibus alimur, aut pro cibis vti poſſumus. Alterum autem earum quæ radices eſui optimas nobis præbent, & quas pro deliciis habemus. Sed iam ad primam aream tranſeundum.

AREA CORONALIS.

Prima igitur area, vt iam diximus, coronalis appellatur, quæ flores & herbas coronarias complectitur. In hortis enim ſeri etiam coronamenta iuſſit Cato, mirabili maximè florum varietate, inquit Plinius. Quæ omnia priuſquam explicemus, commodum erit, aliquid de ipſis coronamentis & ſertis ac faſciculis dicere, quáque ratione ab antiquis fiebant.

Coronamenta triplici ratione apud antiquos fieri ſolere,

Theopraſtus author eſt: quamadmodum apud nos quoque videmus in iis corollis puellaribus, quas illæ vocant des chappeaulx. *Aut enim floribus odoratis fiebant, & violis iis quæ leucoiorum nomine comprehenduntur*, des giroflees. *Aut floribus quæ ſine odore eſſent: vt Iouis flore, quæ Græcis Διὸς ἄνθος dicitur*, des coquelourdes. *Item etiam cyano, herba quæ à cæruleo colore nomen habet, vulgo blaptiſecula*, des aulbisfoins, *& permultis aliis floribus eiuſcemodi. Aut etiam fiebant coronæ foliis odoratis, vt abrotono, maiorana, roſmarino, & ſimilibus. Plinius autem tantùm duo coronarum genera ponit: aliàs enim dicit floribus, aliàs folijs fieri ſolere.*

Coronæ hybernæ, chappeaulx d'hyuer, *fieri etiam ſolebant antiquitus, quemadmodum & hodie apud nos fiunt, ramento è cornibus tincto, cum terra flores negat. Plin.*

Corolla, vn chappellet, *propter gracilitatem nominata, fiebántque etiam antiquitus corollæ laminis æreis inauratæ & inargentatæ. Quinetiam Craſſus diues, primus argento auróque folia imitatus ludis ſuis corollas dedit: quas qui innecterent, corollarij & coronarij dicebantur*, des chappeliers.

Nectere coronam, faire vn chappeau. *Plinius libro 21. cap. 3. Nec nos nunc ſcilicet coronas nectemus.*

Coronariæ cuiuſdam meminit Plinius ſuprà ſcripto loco, quam Glyceam appellat: quæ inprimis ob ſingularem texendarum coronarum artem ſtephanoplocos appellata eſt, quo nomine Græci coronariam intelligunt, vne chappeliere.

Stroplia & ſtrophiola, pro tenuibus coronis aut ſertis idem author poſuit, ἀπὸ τοῦ στρέφω, quod eſt verto: iiſque coronis maximè vtebantur ſacerdotes. Cic. de aruſp. reſp. A ſtrophio, à pſalterio, à flagitio, à ſtupro eſt factus repentè popularis.

Serta, inquit Plinius, cùm è floribus fierent, à ſerendo

ſerniæ appellatæ ſunt:nempe à ſertis,& digeſtis inuicem floribus frondibúſque, ex quibus ab initio fieri corona primùm cœperant. Applicabantur autem huiuſmodi ſerta, hoc eſt, coronæ frondex,templis & ſepulchris,aut etiam bacchantium capitibus. Virgilius, Sertíſque recentibus halant. Idem de Sileno,

Serta procul tantùm capiti delapſa iacebant,
Et grauis attrita pendebat cantharus anſa.

Vnde intendere locum ſertis dixit idem author 4. *Æneid. pro circumligare ſerta per aliquem locum, honoris & decoris gratia:quemadmodum profeſtis diebus in ædibus ſacris fieri apud nos ſolet.*

Faſciculus florum, vn boucquet des fleurs. *Cicero lib.* 3. *Tuſculanarum quæſtionum, Faſciculum ad nares admouebis, incendes odores, & ſertis redimiri iubebis, & roſa. Quo in loco quidam faſciculum interpretantur pro ſudariolo(ita enim appellauit Liuius linteolum, quo faciem abſtergimus, & nares expurgamus*, vn mouchoir. (*Sed id mihi non ſatis videtur rationi conſonum, faſciculus enim per ſe, res inuicem & in vnum colligatas ſignificat: vnde faſciculum literarum dixit Cicero, pro multis literis ſimul colligatis*,vn pacquet de lettres. *Quæ res me mouet, vt etiam rectè appellare poſsimus faſciculum florum, pro floribus inuicem colligatis, quos odoris gratia nonnunquam circunferre ſolemus: quod etiam à nonnullis olfactoriolum eleganter appellatum eſt.*

SED *iam ad ipſorum florum deſcriptionem veniendum:ac primùm de odoratis,deinde verò de iis qui odore carent,tametſi in coronis veniunt,dicendum.*

Leucoia,leucoiorum,des giroflees : *propriè quidem, hoc eſt,ex ipſius vocabuli ſignificatione,de violis albis dici deberet:id enim Græca dictio ſonare videtur λευκόιον:Sed tamen ad alios flores eiuſdem generis etiam refertur, quanquam*

aut rubri, aut lutei interdum ſint: ſed luteæ violæ, inquit Dioſcorides, præcipuus eſt in medicina vſus. Has autem omnes violas vulgus noſtrum vocat des voiliers: *de quibus tempus eſt vt ſeorſum dicamus.*

Leucoion candidum, des voiliers blancs, ou des giroflees blanches, *ea eſt viola quam vulgò quidam gariofilatam albam vocant. Quod nomen, quanquam ineptum videatur, vt bis idem repetitum quiſpiam iudicet: eo tamen loquendi genere vſus eſt Columella lib.*10.

Candida, inquit, leucoia, & flauentia lumina calthæ.

Leucoion luteum, des voiliers iaulnes, *vulgus pharmacopolarum, vt prius diximus, vocat violam Cheiri: frequentiſſima eſt hæc viola ſuper antiquis muris ac tectis.*

Ios Græcis, Latinis viola, de la violette: *eſt propriè quam violam nigram, aut purpuream, aut martiam vulgò vocamus, nigra quidem appellata, quòd purpureo colore adeò tincta ſit, vt nigreſcere videatur. Quidam violam quadrageſimalem vocant, alij matrem violarum. Sunt autem eius generis aliæ quidem duplices, quæ ſatione fiunt, & odoratæ ſunt: aliæ ſimplices, quæ agreſtes ſunt, & admodum ſuauiter olent: aliæ ab ipſa natura albæ proueniunt, tam ſylueſtres quàm ſatiuæ.*

Heſperis, viola à nobilitate Gallica dicta, Græco nomine inuento (inquit Theophraſtus) quod noctu fragrantius ſpiret quàm interdiu) noſtris vocatur giroflee, *quod caryophylli odorem naribus repræſentet longè viola alba fragrantiorem: qua dote inter coronamenta venit.*

Sed quando de viola nobis eſt ſermo, ſubit hoc loco, vt dicam quod mihi inter legendum occurrit, Varronem de rerum violam pro omni violarum genere accepiſſe. Et apricis (inquit) vt ibi violam ſeras & hortos facias. Atque hinc violaria ab eodem appellata libro primo de re ruſtica, capite triceſimoquinto, pro loco, vel parte aut area horti, violis &,

floribus conſita: Violaria, inquit, in fundo facere non eſt vtile, ideo quòd neceſſe eſt è terra ad exobruenda puluinos fieri, quos irrigationes, & pluuiæ, & tempeſtates abluunt, & faciunt minorem agrum. Sic Virgilius quarto Georgicorum, Irriguúmque bibant violaria fontem. Eadem etiam floralia, à florum multitudine eidem authori appellantur: Nec minus, inquit, ea diſcriminanda in conſerendo, quæ ſunt fructuoſa, ab ijs quæ ſunt propter voluptatem, vt quæ pomaria & floralia appellantur.

Viola altilis Barbaro ea eſt, quam vulgus noſtrum vocat des armoiries. *Dioſcorides & Plinius vettonicam coronariam appellare videntur. Quidam etiam Britannicam vocauere, quòd in Britannia ſit frequens.*

Inter huius generis flores annumerandi ſunt, quos Itali caryophylles vocant ab odore, noſtri des oeillets: *tantùm hoc intereſt, quòd ſatione & cura olitorum tum odorem ac coloris varietatem, tum etiam foliorum magnitudinem ac formam acquiſiuerunt. Caueto autem ne cum vulgo, huiuſcemodi florem hyacinthum appelles. Eſt enim hyacinthus Græcis, quod Latini vaccinium appellant, cuiuſmodi memini me vidiſſe in noſtris pratis Gallicis: creſcit enim vnà cum ſatyrio: ſed odoratiſſimum florem gerit, propemodum odore ſimilem violæ altili, ſed vehementiorem: & colore ac foliorum ordine differt à ſatyrio, éſtque radice bulboſa.*

Congeneres vettonicæ flores ſunt quos vulgus vocat des barberies, *aut* des armoiries. *Betonicam alteram putat eſſe Ruellius, ea ſua ſponte magis creſcit quam prima: eſt etiam magis inculta, vt quæ in parietinis conſpiciatur.*

Narciſſus etiamnum apud Italos in hortis eſt frequentiſſimus, noménque integrum apud eos retinet, dictus autem flos, ἀπὸ τῆς νάρκης, hoc eſt à ſopore & torpore, quòd eius odor, ſi diutius naſo admoueatur, tandem mentis torporem inducat.

omittam

Omittam hoc loco fabulam egregij illius pueri, quem in herbam ſui nominis conuerſum à dijs fuiſſe poëtæ fingunt: cuius rei qui plura deſyderat, habeat in promptu Ouidij Metamorphoſin. Cæterum quando hæc herba apud nos ſatis eſt infrequens, vt apud Italos autumnalis viola, eius deſcriptionem ſubnectemus: Eſt autem dodrantali altitudine, folio porraceo, multo tenuiore & minore: caule herbaceo, glabro & concauo, altitudine ſupra dodrantem: flore albo, in medio croceo, & in aliquibus purpuræ aſpectu: qui vt plurimùm in coronamenta venit, calicémque veluti purpureum habet, radicem bulboſam. Cætera requirito ex Barbari corollariis in Dioſcoridem. Plinius duo Narciſſi genera facit. Theophraſtus florem huic eſſe nigrum ſcribit: atque id de ſemine ipſo, quod nigrum & prælongum eſſe conſtat, intelligendum eſſe Barbarus putat.

Calendulam, noſtri vocant du ſoulci, *quaſi ſolarem, cum Cornelio Celſo, aut ſoliſequium, aut heliotropion dicere velint. Quæ tamen an re vera ita appellari debeat, planè ignoro: nam vt hæc quidem herba cum ſole ſeſe circunagere videtur, ita permultos habet eius proprietatis flores ſibi ſimiles. Præterea quod à Dioſcoride ſcribitur heliotropion, id etiam ſcorpiuron, hoc eſt, ſcorpionis caudam, ſeu ſcorpioctonon, quod ſerpentes enecet: item etiam verrucariam, quod trita herba verrucas ſanet, appellari certum eſt. Quæ omnia noſtræ calendulæ haud quaquam conueniunt. Cæterum flos ſubflauus & luteus, quem hîc deſcribimus, propriè quidem calendula appellatur, quod nomen adhuc hodie Itali vulgo retinuerunt: appellant enim illi, florem omnium menſium,* fior d'ogni meſe, *quod quodlibet menſe & quibuſlibet Calendis ſponte renaſcatur tam hyeme quàm æſtate. Quibuſdam tamen leontopodium appellatur: calthan eſſe contendit noſter Ruellius, violam autumnalem quidam vocant.*

Baccharis, herba fruticoſa, qua faſcinum depellitur: additque ſolebat in coronis apud veteres. Vnde Virgilius,

- & bacchare frontem

Cingite, ne noceat vati mala lingua futuro.

Aſpera folia habet, magnitudine inter violam nigram & verbaſcum: anguloſus illi caulis eſt, cubitali altitudine aliquatenus aſper, adnata multa habens: florem autem gerit ex albo purpura ſcentem, odoratum: radix eſt illi nigro veratro ſimilis, odore ferè cinnamomi. Ac ne quis putet nos bacchare carere, ſanè frequentiſſimam reperimus in margine fluminis Matronæ, in agris D. Mauro iuxta Pariſios vicinis, ſed nomen vulgare nobis ignotum eſt. Caueto autem diligenter, ne pro baccharis dicas bacchar: eſt enim bacchar, ea herba quam vulgus noſtrum metatheſi literarum, ac diminutionis ſyllaba addita vocat du cabaret, *Græci aſarum appellant: éſtque folio hæderæ, ſed rotundiore. Eius folio, carpo admoto, vtuntur noſtræ mulierculæ ad febris ardorem depellendum.*

Exigit hic locus, vt etiam de liliis pauca diſſeramus, quando & quoddam liliorum genus in coronis venire ſolet, & omnia liliorum genera ſunt odorata.

Lilium itaque, quod Theophraſtus λείριον *etiam vocat, Græci Crinon appellant,* du liz: *ex Iunonis lacte natum quidam perhibent, reſperſa terra dum Hercule dormientis vberibus admoto, mox poſt ſuctum digreſſo, lacte fluxit: ideóque à quibuſdam Iunonis roſa dicitur. Fiunt etiam lilia purpurea arte hortenſi, maceratis in fæce vini ſcapis, antequam ſerantur, menſe Martio: & in ſcrobe circunfuſis eadem fæce. Sunt & lilia rubra, à purpureis, vt opinor, differentia: nam ſponte in montibus Patauio vicinis, huiuſcemodi florem creſcentem vidimus. Cui etiam ſimiles viſuntur hodie in horto Gaſparis à Gabrielis viri inter nobiles Patauinos longe nobiliſſimi, & omnibus animi atque ingenij dotibus admodum*

Inſignis. Cui præter omnium bonarum ac liberalium artium perfectam cognitionem, hoc etiam laudis & gloriæ acceſſit: quòd omnes facultates ſuas (quibus inter cæteros contentiſſimus viuit, nihil vt amplius expetat præter id quod habet) in hortuli ſui diligentiſſima cura inſumat: neque verò aut pecuniis aut diligentiæ parcat, vt omnibus etiam rariſſimus floribus ac fructibus, ex remotiſſimis orbis partibus aduectis, abundet: hanc ſibi laboris ſui extremam gloriam proponens, vt doctos omnes iuuet, & frequentem cum iis de plantarum cognitione ſermonem habeat: ſe denique fœliciſſimum ratus, ſi quando aliquid, quod nobis ignotum fuerat, ante oculos proponat. Sed ad rem.

Eſt & aliud liliorum genus, quod lilium agreſte aut ſylueſtre vocatur, aut etiam lilium marinum, Græci Crinon agrion, & hemerocallen vocant: cuius flos in coronis præcipuus habetur, ſerebatúrque in hortis apud antiquos eius rei gratia. Folium, inquit Dioſcorides, & caulem habet lilij, porraceo colore, flores in caule per ſingulos exortus terni, aut quaterni erumpunt, lilij diuiſura: poſtquàm dehiſcere cœperant, colore perquàm pallido, radice bulboſa. Liliaginem præterea appellant nonnulli, vel liliaſtrum, id lilium agreſte, quod nullum in medio crocum habet.

Quòd autem nonnullis lilium conuallis, ſeu lilium conuallium dicitur (de quo in Sacris literis multa: creſcit enim potiſſimùm in vallibus & receſſibus collium) id eſſe putat Otho Brunfeltius, quod nos vulgò vocamus du muguet; *antiquis, quantum opinor, herbarum ſcriptoribus incognitum: tantùm enim duo folia habet, aut ad ſummum tria, polygonato ferè ſimilia, quod quidam vocant Sigillum Salomonis. Aliquibus tamen magis placet eam eſſe herbam, quæ Galeno & Dioſcoridi Bubonium vocatur, à bubone, hoc eſt glandula inflammata, cui adalligata herba plurimùm prodeſt: ſed cærulei floris eſt Bubonium, præterea circa florem*

folia habet ſtellatim decuſſata. Itaque minus conuenit deſcriptioni.

Iris ſiue flammula, des flambes, *à cæleſtis arcus figura, quæ in florum coloribus cernitur, tum etiam à foliorum ſimilitudine, quæ flammæ linguas referunt, dicta. Quinetiam nonnulli gladiolum etiam appellauere eadem ratione: vnde in quibuſdam Galliæ partibus nomen adhuc retinet: vocant enim* du glay. *Radicem habet odoratiſſimam, quam verno tempore in ſolis vmbra ſiccatam, ac minutim conſciſſam, noſtri in capſis ſuis recondere ſolent, vt veſtimentis gratiam odoris concilient. Cæterum quædam iris florem album gerit, quem cæruleo longè odoratiorem eſſe certum eſt. Reliqua ex Barbaro deſumito. Nunc autem ad alios flores coronales veniendum, qui nullius odoris ſunt: ſed tantùm coloris varietate & gratia oculos oblectant.*

Calathiana, vulgo des ancholies, *æſtiuas nectit coronas, pedali altitudine, herba folio turbinato, ſemper inuerſo, foris ſtriato, albo aut cæruleo, quapropter in coronamentis expetitur, ruſtici vocant vulgo* des chauſſons.

Amaranthus ſiue amaranthum, du paſſe velours, *quaſi flos immarceſcibilis dicitur: diutiſſime enim colorem retinet. Eſt autem flos ille ſpicatus quibuſdam magis, quibuſdam minus, admodum purpureus: aſpectu pulcherrimus, nullius odoris aut ſaporis, qui vino albo aut aquæ per horam immerſus, rubrum colorem adfert.*

Iouis flos, qui Græcis dios anthos dicitur, hoc eſt, Iouis flamma, vulgus vocat des coquelourdes, *colore tantùm commendatur, inquit Plinius, licet ſine odore ſit & coronarius, & obſeruatur ſemine, tamen æſtate floret, non autem per hyemem.*

Anemone, paſſe fleur, *verbum ipſum ſonat herbam venti, quòd eius flos, dum ventus flat, aperitur: dum autem minus, clauditur. Ruellius ſ*[illegible]*um vertit in Dioſcori-*

ctæ, quibuſdam tamen ſenion vocatur. Eſt autem duplex, ſatiua quæ rurſus multiplex eſt. Puniceos habet aliqua flores, albidos aliqua, aliqua purpureos: folia coriandri omnes habent tenuiſſimus inciſuris diuiſa, ad terram inclinata, cauliculos lanuginoſos. De hoc vide Dioſcoridis cap. 16. *vulgò id nomen retinet, quod ſuperius dictum eſt. Eſt etiam alia anemone erratica, quam vulgus vocat*, des coquerelles, *quæ primo vere creſcit, flore purpureo, quo noſtræ muliercula ſolent tingere oua, quæ vocant paſchatis*, les œufs de Paſques.

Petilius flos, hactenus nobis ignotus, vulgò beluedere *apud Italos: apud nos*, oillets d'Inde, ou de Turquie. *à Petilio Lucaniæ oppido, vel luco Romano: vel à Petilia nobili Romana dictus, autumnalis quidem flos perquàm illuſtris, verſicolori luteo decorus, vt nihil præter odorem deſyderet, ſtriato calyculo, roſam imitante. Cæterùm minimè fugax eſt, herbáque ipſa, de qua proſilit, interdum arboreſcere videtur, atque in altiſſimam magnitudinem aſcendere, ſed quotannis emoritur, nullúmque ſolum refugit.*

Flammeam, Ephlogion Græci vocant: eam putat eſſe Ruellius, quam vulgus noſtrum vocat des menuës penſees: *apud Italos minus frequens eſt: folio mercurialis herbæ, per ambitum crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leuiter ſtriato, ex interuallis geniculatim foliato, naſcitur coronis concinnandis, odore nullo quidem, ſed commendato colore, prorogatur vſque in autumnum, vnde violam autumnalem quidam vocarunt, alij violam trinitatis appellari maluerunt, quòd tribus coloribus diſtincta ſit.*

Conſolida minor, aliis ſymphytum minimum, des marguerites, *quibuſdam etiam* des paſquettes, *ſimilis quidem eſt illi conſolidæ quæ in pratis paſſim creſcere ſolet: ſed hæc eſt ſatiua magis, & cultura elegantior apparet: cuius tamen parum meminerunt probati authores, ſed*

herbarij quidam vulgares. Nam ſunt apud Dioſcoridem tantùm duo ſymphyti genera: alterum petreum, alterum ſymphytum ſimpliciter, quod intelligendum de maiore. Dicta conſolida, quòd eius folia coniunctas partes & cohærentes faciant, quæ prius diſiunctæ fuerant. Symphytum autem petreum, dictum quòd in petris & locis ſaxoſis naſcitur: vulgus buglam vocat, du bugle. *Eſt præterea aliud ſymphytum magnum, quæ conſolida maior vulgò dicitur*, de la conſyre, *folio hirſuto, anguſto, oblongo, ad linguæ bubulæ figuram accedente, cuius radix vi aſtrictoria eſt prædita: quæ ſi ollæ ad ignem imponatur cum diſſectis carnibus, eas conglutinet, & ex multis fruſtis, vnam tantùm partem faciat. Eſt item alia conſolida, quæ media dicitur, veteribus ignota: neque nunc quoque omnibus cognita. Sed de coronariis floribus ſatis, æquum eſt nunc vt ad aliam aream digrediamur, quæ odorata vocabitur.*

AREA ODORATA.

Secunda hortuli noſtri area, odoratas herbas complectetur, quæ aut florem nullum habent, aut ſi quidem habeant, eo tamen non vtimur in coronis, quin potius tota herba, quæ ex ſe ipſa ſuauem odorem refert. Itaque ab abrotono incipiemus.

Abrotonum, quod mas appellatur, vulgus noſtrum vocat de l'auroeſne: *ſarmentoſum eſt, amarum admodum, odore non vſque adeò iucundo, minùſque album quàm fœmina, ſemine tenui ac numeroſo. Abrotonum autem fœminam, quidam chamæcypariſſum vocant, hoc eſt cupreſſum humilem: arboreſcit enim, & quandam ſimilitudinem habet cum ipſa cypariſſo arbore, ſed albius eſt: vnde etiam vulgò nomen retinet*, du cyprez, *fruticat autem arboris ſpecie, foliis ſeriphij modo minutim inciſis: candicat circum ramulos: Quinetiam flores permultos gerit fulgoris aurei, atque in ſummo comantes. Eius autem ſapor & odor abrotano mari*

admodum proximus.

Abſinthium vulgus vocat de l'aluine, *aliis appellatur* du fort, *propter inſignem amaritudinem: fortaſsis ob id quod aloes ſaporem habeat, hoc eſt, amarum admodum. Quidam tamen nomen Latinum imitantes, vocant* de l'abſinſe: *non tam propter odorem conſeritur in hortis, quàm quia ſanitati commodum eſt.*

Sunt autem abſinthij tria genera. Aliud enim eſt Ponticum appellatum, quod Græci βαφύπικον vocauere, quia minus ſit amarum: cuius paſtu pecora in Ponto felle carere creditum eſt. Eſt autem folio & flore multo minoribus quàm cætera abſinthia, habétque facultatem aſtringentem admodum, ſed parum amarum eſt: atque id eſſe puto quod vulgo abſinthium Romanum appellamus. Aliud item eſt abſinthium marinum, quod & ſeryphium dicitur: nobis quidem ignotum, ſed tamen cuius ſemine quidam nos vti putauere, quam illi barbotinam vulgo dicunt: qua condita vtuntur aduerſus infantium lumbricos. Crediderim tamen potius, id ſemen eſſe eius abſinthij, quod quidam Santonicum vocant, à Santone regione Galliæ, quæ vulgo vocatur Santonge, *vnde & herba ſantonica à Columella eſt appellata: éſtque odore iucundo, ſapore minimum amaro. Cæterùm vt reuera dicam, id abſinthium, quo vulgo vtimur, pugnat maximè cum deſcriptione Dioſcoridis. Neque verum abſinthium audio apud nos reperiri: aut ſi reperitur, id quidem eſt apud Santones, aut circa Montempeſſulanum.*

Galeopſis quoque non ſuauis, ſed tetri potius odoris cauſa in hortis ſeritur: præſertim iis, quorum peritæ rerum hortenſium mulieres curam habent: ea enim ſibi nonnunquam medentur: agripalmam vocant, de l'agripaulme, *frutex eſt thyrſo ac fronde vrticæ læuioribus, quæ detrita grauem fundunt odorem: flore purpureo, cacumine caulis aſpero.*

Amaracum pro maiorana, quæ & ſampſychus dicitur, Plinius & Dioſcorides accipiunt. Galenus autem, ſampſychum quidem maioranam appellat, ſed amaracum aliud eſſe contendit: nempe idem cum ea herba quæ parthenium Græcis, hoc eſt virginalis, matricaria Latinis dicitur: quòd contuſa, matricis dolores ſanet: vulgus noſtrum vocat hanc herbam de l'eſpargoutte: *à guttis ſpargendis, quòd eius folia trita & admota ori & auribus in dolore dentium, guttas pituitæ ſpargant & eliciant tenuando. Eius herbæ deſcriptio proximè accedit ad artemiſiam: quapropter à quibuſdam etiam parthenion appellata eſt. Sampſychus autem ſiue ſampſuchus, pro maiorana, quam vulgus vocat* de la marjolaine, *indubiè ſumitur: ſed & Columellam & Plinium & Varronem, item etiam Virgilium, Lucretium, & Seruium, idem eſſe ſampſuchum cum amaraco aſſeruiſſe video: quapropter quid de hac re certi affirmem, neſcio. Ait enim Virgilius 1. Æneid.*

-vbi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci aſpirans complectitur vmbra.

Quo in loco Seruius pueri cuiuſdam meminit, quem regium vnguentarium vocat qui caſu lapſus, dum efferret vnguenta, maiorem ex confuſione odorem creauit. Vnde optima, inquit, vnguenta amaracina dicuntur. Sed hic poſtea in herbam ſampſuchum verſus eſt, quam amaracum vocat Virgilius. Hæc Seruius. Columella verò,

Gratâque (inquit) iam veniant hilari ſampſycha campo. De amaraco certè intelligit. Plinius item libro 12. cap. 21. idem eſſe vnguentum ſampſychinum cum amaracino aſſerit, quod idem etiam facit Dioſcorides libro 1. cap. 67. Lucretius.

Aut amaracinis blandum, ſtactèque liquorem.

De illo oleo loquitur, quod ex maiorana fieri ſolebat: atque hinc prouerbium, Quid cum amaracino ſui? Quocirca

in tanta verborum controuerſia, cùm certi nihil affirmare poſſim, tantùm illud mihi ſatis fuerit explicauiſſe & quid parthenion, & quid ſampſychus fuerit.

Artemiſia, de l'armoiſe, ab Artemiſia, vxore Mauſoli regis, quæ ſibi hanc herbam vendicauit, dicta: quibuſdam magis placet ab Artemide Regina Cariæ, vel ab Artemide Diana, quòd inſtar Dianæ parturientes adiuuet, vnde à Græcis parthenis, id eſt virginalis, primo appellata eſt, quod virgo dea illi nomen dederit: mox autem (inquit Barbarus) βασιλικὸν λαχάνον, id eſt, regium olus appellauere. Duplex autem eſt Artemiſia: alia enim latifolia, quæ rurſus duplex eſt, prima eſt folio abſinthij maiore & pinguiore: altera ſpecioſior & pinguior, prima latioribus foliis & craſſioribus ramulis: altera tenuior, exiguo flore, tenui, candido, graui odore, floret hæc æſtate. Item eſt alia herbula exilis ſingulari ramulo, flore tenui, abundante, & colore rutilo, quæ artemiſia monocaulon appellatur: vincit hæc odoris ſuauitate antedictam. Alia eſt tenui folio, à Græcis leptophyllos dicta: eſt enim folio multo minore, quàm altera, ſed odoris & ſaporis eiuſdem. Creſcit autem locis maximè ſabuloſis. Eſt præterea alia artemiſiæ ſpecies, quam Apuleius tageten appellat.

Calamintha calaminthæ, ſiue Calamenthe calamenthes, ſiue Calamenthum calamenthi, quidam putant eam eſſe, quæ vulgo dicitur herba cati, de l'herbe au chat: quod eius odore vſque adeo delectentur feles domeſtici, vt hac herba inuenta ſeſe circunuolutent, & eam diutius attrectent. Quod ſi eſt, ſanè erit tertia calaminthes deſcriptio, quæ in Dioſcoride reperitur, quam nonnulli eandem eſſe cum galeopſi putant. Secundum autem calamenthi genus, quod Dioſcorides nepetam ſiue nepitam à Latinis dici aſſerit, folio quidem eſt origani, odore iucundo, multo inferiore menta.

Eſt autem triplex origanum ſiue origanus, nempe heracleoticus, ab Heraclia ciuitate Ponti, in qua eſt frequens: habet autem folia hyſſopi, non tamen vmbellam hyſſopi modo, rotæ figura, & in orbem circumactam, ſed multifidam, & velut diuiſam: ſemen illi in ſummis virgis non denſum, non durum. Secundum origanum, folio eſt prioris origani ſimile, ſed candidiore, & id onitis dicitur. Eſt & ſylueſtre origanum, folia antedictorum habens, ramulos ſemipedales, graciles, vmbellam anethi, in qua flores albi conſpiciuntur. Cæterum ſubortum eſt nouum origani genus, folio ſampſyci: id eſt, maioranæ officinis & herbariis cognitum, quo Occidui loco alliorum vtuntur, vulgò marjolaine ſauuage, ou marjolaine d'Angleterre, *eſt enim, quantum ex ipſis Anglis intelligere potui, apud Britannos frequentiſſima.*

Tragoriganum Dioſcoridi, & Heraclium origanum Plinio, collatis vtrinque deliniationibus, in neutro ſatis exactè deſignatis, ea erit herba (inquit Ruellius) quam vulgus noſtrum nuper cœpit vocare du maſtic, *ab odore. Frutice autem eſt ſerpylli vel origani, coliculis ramíſque non diſſimilibus, foliis ſampſuchi, flore paruo, odorato in vmbella, in qua propendent incani hircorum villi, vnde ductum tragorigani nomen.*

Menta vero, de la mente, *multiplex quidem eſt, à Græcis hedioſmos dicta, hoc eſt ſuaueolens, menta autem appellata, quod ſuo odore mentem excitet. Sed quæ vera menta dicitur,* du baulme, *folio eſt puſillo, nigriore & longiore, caule rubro: neque adeo fruticat. Mentaſtrum autem, maior menta vocatur, hoc eſt, quæ caule altiore, & latioribus eſt foliis. Eſt & menta aquatica, quæ à Dioſcoride ſiſymbrium dicitur, & id duplex.*

Sed ad noſtrum pulegium veniamus, cuius eſt duplex genus: aquaticum vnum, alterum montanum. Aquaticum vulgo pulegium regale dicitur: montanum verò multis polium,

foliis multo antedicto minoribus, flore cæruleo, caule recto, dodrantali, in quo differt à ſerpyllo. Græci glechon vocant. Aquatico autem pulegio ſimilis quædam planta in montibus & ſiccis locis creſcere ſolet, quæ polium montanum appellatur, du polliot ſauuage: *folio ſerpylli, ſed paulo latiore, flore cæruleo: apud eum collem Lutetiæ vicinum frequens qui Eritius dicitur.*

Coſtus vel coſtum, videtur quidem aliquantulum referre, & vel ex ipſo nomine conuenire huic plantæ, quam vulgus noſtrum vocat du coq: *eſt enim amara & odorata. Cæterùm aliis rebus haud ſatis refert deſcriptionem Dioſcoridis: quapropter commodius fortaſſe fuerit, ſi vulgarem plantam noſtram pſeudocoſtum appellemus: nam & Ruellius potius eam eſſe dicit, quæ ſiue ſiliquaſtrum, ſiue piperitis ab antiquis appellata eſt. Cæterum tria coſti genera facit Dioſcorides, ſolis natalibus tantùm inter ſe differentia: fuit enim Arabicus, Indicus & Syriacus coſtus: Plinius verò nigrum & album coſtum facit.*

Hyſſopus ſiue hyſſopum, de l'hyſope, *inter odoratas herbas etiamnum annumerabitur, quanquam tamen iuſculis condiendis etiam commoda ſit: ſed & floris cærulei iucunditate coronamentis prodeſt: habet autem odorem ſatis acutum. Plinius lib. 25 cap. 11.*

Nardus Celtica, ea eſt, authore Marcello, quam hodie lauandulam vocamus, de la lauande, *dicta quidem Celtica, non quod creſcat, aut frequens ſit in noſtra Gallia circa Alpes: ſed in Liguriæ montibus circa Genuam, in Gallia comata, verſus Apenninum montem: item etiam in Pannonia. Lauandula autem dicta, quoniam magnum vectigal Genuenſibus mercatoribus præbet, quotannis in Africam eam ferentibus, vbi lauandis fouendiſque corporibus Libes ea vtuntur: nec niſi decocto eius abluti, mane domo egrediuntur. Hæc Marcellus in Dioſcoridem.*

Digitized by Google

Ozimon, regia herba, ſiue baſilica aut baſilicon à Liguribus vocata, du baſilic, fragrantiſsimi & vehementiſsimi odoris, vnde nomen accepiſſe credimus, nempe à verbo Græco ὄζω, quod ſignificat redoleo. Ocymon autem (ne quis fallatur) ab ὠκὺς dictum, hoc eſt, à celeritate naſcendi, eſt id quod in tritico & ſegetibus ſuccreſcit, ac ſæpius ipſas ſegetes ſuffocat: vulgus noſtrum vocat de la dragee aux cheuaulx: eſtque lenticula & vicia ſimul commiſta. Ocymum, inquit Varro libro primo de re ruſtica, capite triceſimoprimo, dictum ab ὠκὺς, quod eſt celer, quia alnum bubus citet, & ideo iis datur, vt purgentur.

Ocymaſtrum Latini vocant eam herbam, quæ Dioſcoridi dicitur acinos, vulgus noſtrum vocat du baſilic ſauuage, quòd planè ocymum imitetur, tenuibus enim ſiccíſque ſurculis eſt, ocymo ſimilis, odorata, ſed hirſutior: quæ etiam coronæ factitantur, vnde Plinius acinum & coronarum cauſa & ciborum ſerere Ægyptios tradit, epimetron vocat Theophraſtus.

Saluia Latinis & Plinio, Græcis eleliſphacos, de la ſauge, dicta quòd ſaluos nos ſeruat & efficit. Eſt autem duplex: maior, quæ & latifolia dici poteſt, virèſque minus efficaces habet: & minor, quæ vulgò franca dicitur, de la ſauge franche, à Theophraſto ſphacelus appellata: quæ à multis putatur eſſe lauandula, de qua prius dictum eſt: quam quidam nardum Celticam putarunt, cùm potius pſeudonardus dici debeat.

Satureia, de la ſarriette, quibuſdam etiam Thymbra appellatur, à qua Thymbræum Apollinem cognominatum putant: frequentior in iuſculis quàm ſertis aut coronis. Ouidius.

Sunt qui præcipiant herbas ſatureia nocentes
Sumere. Columella autem Thymbram à ſatureia ſeparat. De hac verò Plinius lib. 19. cap. 8. Eſt & alia thymbra per-

petuo virens, vulgo appellata, ſarriette d'Angleterre, *facultate multo calidiore quàm prior, foliíſque ſimilibus, ſed ſtrictioribus & longioribus paulo, atque in ambitum ſerrateis. Quam plantam memini me vidiſſe in horto ampliſſimi Cardinalis Pariſienſis.*

Ruta de la rue, *quam Græci peganon vocant. Duplex eſt, mas & fœmina. Plinius lib. 20. cap. 13. Eſt item ruta ſatiua omnibus nota, quæ odore & guſtu, peſtilenti aeris inſpirationi medetur: præterea etiam agreſtis ruta, quæ à pharmacopolis armel vocatur, Arabico nomine, éſtque tetri admodum odoris.*

Tanacetum Plinio, ea eſt herba quam vulgo vocamus de la tanaiſia, *ne quis fortaſſe putet eam eſſe quæ atanaſia dicitur Dioſcoridi: illa enim eadem eſt cum ambroſia, quam antiqui cibum deorum fuiſſe confinxerunt, vnde etiam immortalitatem præbere dicta eſt.*

Chamæmelum, de la camomille, *quòd eius malli, quod curtipendum vel capendutum vocamus, odorem habeat, Græcis anthemis dicitur. Cuius ſunt tria genera, floribus tamen inter ſe diuerſa.*

Thymus, vel etiam thymum, du thym, *apum melliferarum pabulum, vnde Virgilius.*

Dúmque thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ.

Sunt autem eius apud Hermolaum Barbarum genera duo: candidum, quod radice eſt lignoſa, & in collibus naſcitur, éſtque omnium optimum: alterum nigricante flore, minoris pretij.

Eſt etiam epithymum ſiue epithymus, quo thymi cuſcutam conuertere poſſumus: dictum, quia thymo ſuperfloreat. Cuſcuta enim, ſiue conuolulus Dioſcoridi, ſi ramos thymi in hortis vicina apprehenderit, ſeſe ita circunligat ipſi thymo, vt etiam ab ipſa eadem thymi radice nutrimentum

ſibi familiare accipiat, atque etiam floreat quemadmodum ipſe thymus, & vires etiamnum ſimiles à thymo mutuatur: interdum quidem maiores & vehementiores, quod idem aliquando facit in hyſſopo & ſaluia.

Praſium Græcis, marrubium Latinis, quod nomen etiam vulgaris ſermo retinet, du marrubium. *Duplex quidem eſt: album, quod odore eſt iucundo, ſapore amaro: hinc obſtructiones potentiſſimè liberat. Aliud verò nigrum, odore fœtido, & foliis non vſque adeò albis, Græci appellant balloten, nos marrubium commune, vel marrubiaſtrum: creſcit enim paſſim in agris circa margines itinerum: vtrumque autem marrubium, præſertim ballote, folia mentaſtri habet, ſed paulò maiora. Eſt aliud praſij genus Theophraſto, quod eſt folio herbaceo, & inciſuris altioribus, ſerratis, reliqua autem candido praſio ſimile: ſed hoc Theophraſti praſium officinæ vocant praſium viride. Stachys, frutex marrubio ſimilis, paulò tamen longiora habens folia & plura: præterea modicè hirſuta & dura, iucundi odoris ſaluiam montanam, & mollem ſaluiam & nauiculam vocant.*

Meliſſophyllon vel meliphyllon, de la meliſſe, *dictum à Græcis quaſi folium apium & melleum, ſiue mellitum folium, Latinis apiaſtrum; non quod ſylueſtre ſit apium, quemadmodum mentaſtrum, vt Valla exiſtimauit, ſed quod apibus iucundiſſimum ſit: vnde hac herba ſolent confricare aluearia ipſi ruſtici, ſiquando apes reuocare cupiunt, dum aufugerunt: quemadmodum etiam dum cupiunt eas exire, confricant ea herba quæ cotyla fœtida appellatur. Cæterùm id apiaſtrum etiam à Latinis citrago nominatur, quod trita malum citreum oleat, quod vulgus vocat* vn citron.

Orminum ſiue etiam horminum, de la toute bonne, *Plinius putat eſſe quam Latini cuſcutam, hoc eſt, ſylueſtrem aſparagum vocant. Eſt autem horminum, hortenſe & agreſte. Hortenſis autem hormini folia ſunt latiora & albiora,*

agreſtis nigriora & ſtrictiora, vtriuſque caulis quadrangulus. Quidam tamen negant id olus hortenſe, quod horminum vocamus, eſſe verum horminum: cuius opinionis eſt epiſcopus Megalonenſis, vir cùm multarum rerum cognitione inſignis, tum maximè de herbariæ rei ſcientia bene meritus. Sed vt ad rem redeamus, hortenſis hormini flore & ſemine in dolio vini, dum adhuc feruet, impoſito, aiunt gratiam maximam conciliari ipſi vino, & guſtum referre vini odorati & Cretici, quod vulgo maluaticum vocant.

Anethum, de l'anet, *marathro ferè ſimile conſpicitur, vmbellámque odoratam gerit, floribus luteis vndique refertam, quos ſiccatos in ſole, & capſis ſuis impoſitos, noſtræ mulierculæ in ſummis deliciis habent, ad veſtium odorem, atque etiam linteorum. Sed nunc ad aream olitoriam veniendum.*

AREA OLITORIA.

Tertiam hortuli noſtri aream, olitoriam appellabimus, nempe in qua varij generis olera reperiuntur, quibus tum in acetariis, tum etiam in iuſculorum condimentis vtimur. Quapropter duos eius areæ puluinos faciemus. Alterum quem acetarium vocabimus, in quo herbas eas recenſebimus, quibus crudis, & oleo, aceto ac ſale conditis veſcimur, præſertim æſtate. Alterum quem condimentarium dicemus, in quo eas etiam referemus, quibus in condiendis iuſculis, vel ad ſaporis gratiam, vel etiam ad ventrem ſoluendum vtimur. Ac primùm de acetariis dicendum.

PVLVINVS ACETARIVS.

Primùm igitur declarabimus quid acetarium: deinde verò ad eas herbas, quibus acetaria fiunt, veniemus.

Acetarium, vne ſalade, *ab aceto fortaſſis deductum eſt, quòd herbæ ipſæ cum aceto & ſale edantur: quemadmodum ſalita vulgò, tum apud nos, tum etiam apud Italos*

Digitized by Google

appellatur à ſale. Plinius verò ab accipiendo acetarium deduci videtur innuere lib. 19.*cap.* 4. *Horti (inquit) maximè placebant, quia non egerent igni, parcerêntque ligno. Expedita res, & parata ſemper: vnde & acetaria appellantur. Itaque ab accipiendo deduci videtur, quod ex ipſis hortis expeditæ herbæ & paratæ ſemper in vſum noſtrum à nobis accipi poſſunt. Iam ad ipſas herbas deſcendamus.*

Lactuca, quam Græci Thridacem vocant, laictuë. *Dicta (inquit Palladius in Ianuario) quod abundantia lactis exuberet, quod quidem lac ventrem leniter mouere dicebatur: vnde apud veteres in primis epulis veniebat. Martialis,*

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo.

Vtilis. Cæterum lactuca eſt agreſtis & hortenſis: agreſtis quidem alia eſt, quam nonnulli pro vera endiuia oſtendunt. Quædam verò quæ chondrilla vulgo dicitur, atque ea eſt quæ materno ſermone à noſtris appellatur du lettron:*folio quidem cichorij, latiore tamen, albiore, & minus inciſo, ſed lacteſcit quemadmodum lactuca. Hortenſium autem lactucarum quædam ſunt ſeſſiles, criſpæ, & capitatæ, quas vulgus vocat,* des laictuës à pomme: *quoniam dum percreuerunt, folia earum veluti mali cuiuſdam ſpeciem rotundam præ ſe ferunt, quædam altè aſſurgunt, & eæ quidem omnes, dum grandiores ſunt, amareſcunt. Eſt etiam lactuca criſpi folij, inquit Columella cap.* 3. *lib.* 11. *quæ Ceciliana & Betica dicitur, à regionibus in quibus creſcit.*

Seris Græcis, ea eſt quam Latini intybum, ſiue intybam, ſiue intubum vocant, nos vulgo ab intybo nomine corrupto vocamus de l'endiue. *Vnde prouerbium ab eius amaritudine deductum, Intyba ſucceſſit ambroſiæ. Eſt enim, inquit Virgilius, amaris intyba fibris, quæ tamen eradicata, & terra obruta, amaritudinem deponit: id enim ab olitoribus didicimus.*

didicimus. Eadem herba Celſo vocatur etiam ambubaia, & quibuſdam Italis ſcauola. Eſt autem duplex, ſatiua & agreſtis. Satiua, rurſus etiam duplex, latifolia, quam cichorion domeſticum vocamus: anguſtifolia, quæ (vt prius dixi) endiuia vulgò dicitur, nomine corrupto ab intybo. Erratica verò, ſiue agreſtis intyba, proprio nomine cichorion appellatu, de la chicoree:*quam etiam ab inſigni amaritudine Græci picrida vocauere, eſt autem duplex, quemadmodum prior.*

Hieraciam maiorem vulgus noſtrum vocat luteam, vel croceam cichoream, à ſimilitudine quam habet cum intybo, nanque caulem emittit aſperum, ſubrubrum, ſpinulis horrentem, intus cauum, folia ex interuallis rarinſcule laciniata, flores in oblongis capitulis luteos. Hieraciam Græci vocant, quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoque oculos tingendo, obſcuritatem diſcutiant.

Hieraciæ minori etiam vulgus noſtrum cichorij aut intybi nomen dedit: vocant enim ruſtici de la chicoree ou endiue ſauuage, *nam folia ex interuallis habet diuiſa, cauliculos teneros, virentes, in quibus flores lutei circinantes emicant.*

Cicerbitam Latini, atque adeò Columella, Græci ſonchon, appellant quandam intybi ſiue ambubaiæ ſpeciem, atque etiam lactucæ: nam & lacte abundat, quæ antiquis eſui erat, & in hortis ſerebatur. Eſt enim mollis & eſculenta, nunc autem nobis neglecta, & tantùm cuniculorum cibo commendata: vulgus vocat du laceron. *Eſt & præter hanc etiam altera agreſtis herba, huic propemodum ſimilis, ſed animalibus ingrata propter ſpinoſa folia. Huius quidem herbæ ſpeciem eſſe crediderim, quam appellamus à foliorum figura dentem leonis, ſed in caulem non aſſurgit, vulgus noſtrum vocat* du piſſe en lict, *eſt enim ſylueſtre intubi genus: quapropter eam Plinius inter genera cichorij annumerat,*

Digitized by Google

*appellàtque hedypnoida libro viceſimo,cap.*8.

Malua, des maulues, *à molliendo dicta, quaſi molua, inquit Varro,quòd aluum molliat. Ea enim vtebantur antiqui etiam in acetariis cum lactuca ad ſoluendam aluum. Vnde Martialis,*

Vtere lactucis,aut mollibus vtere maluis.

Idem libro decimo,

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas.

Attulit,& varias,quas habet hortus, opes.

Et nos quoque hodie maluarum decocto vti ſolemus in clyſteribus ad aluum ciendam & vrinas:deſiit enim ſatiua eſſe malua. Erraticarum autem maluarum quædam eſt pumila, & humi ſerpens, fértque flores ex cæruleo purpuraſcentes: quædam altius attollitur,& arboreſcens malua appellatur. Quædam eſt etiam quæ flores veluti roſæ ſimiles autumno gerit, quos vulgus vocat roſes d'oultre mer, *vt prius à nobis dictum eſt.*

Eſt & alia maluarum ſpecies,quæ folium mollius,& duplo craſsius habet, quàm ipſa malua ſimplex, vnde noſtris biſmalua appellatur, des guimauues: *Græcis ebiſcus, ſiue ibiſcus,atque etiam althæa dicitur. Virgil.*

Hœdorúmque gregem viridi compellere ibiſco.

Hoc eſt, vt quidam interpretantur,biſmaluæ caulibus:arboreſcit enim in tantam altitudinem, vt apud Germanos agros culmina domorum pertingere videatur. Hoc autem caule vtebantur paſtores, quòd flexilis eſſet, neque adeò durus,vt tactu animalia offendere poſſet.

Eſt præterea alia maluarum ſylueſtrium ſpecies, quæ Græcis alcea dicitur frequens in ſylua D. Mauri iuxta Pariſios: folia habet maluæ,ſed inciſa magis,ad verbenacam accedentia:caules tres aut quatuor habet, cortice canabino veſtitos. Videto Dioſcoridem.

Acantha,ſiue acanthos,ſiue acanthus,inter herbas emol-

lientes hodie vſurpatur, quemadmodum & malua. Quapropter ſuccurrit, vt hoc loco à nobis deſcribatur, quanquam in acetariis non veniat. Hanc autem vulgus brancam vrſinam appellat, niſi mauis dicere brancham hircinam. Folia enim habet cornibus hircorum ſimilia. Cæterum emolliendæ alui facultatem retinet, vnde à Virgilio mollis acanthus dicitur: & à medicis inter quatuor remollitiua, quæ appellant, annumeratur, quibus vtuntur in decoctione clyſterum. Plinius libro 22. cap. 22. Acanthos (inquit) eſt topiaria & vrbana herba, elato longóque folio, crepidines marginum, aſſurgentiúmque puluinorum toros veſtiens. Duoque eius genera facit, aculeatum & criſpum. Porrò acanthi folio veteres ob pulchritudinem & figuræ elegantiam epiſtylia communiebant, & veſtibus pretioſis figuram acanthi foliorum circuntexebant. Vnde Virgilius.

Et circuntextum croceo velamen acantho.

Oxalis vulgò nota, de l'ozeille, *à ſapore acetoſo dicitur, vnde adhuc Italis acetoſa appellatur. Multiplex quidem eſt: ſatiua, quæ latiora folia habet, caulem verſus pediculum rubeſcentem, atque ea tum in acetariis, tum etiam in iuſculis vſus eſt, agreſtis, quæ multò minora & numeroſiora folia habet, quam vulgus vocat* de la vinette, *à ſucco quodam vinoſo, ea autem noſtræ mulierculæ in ardore febrium vtuntur: tontuſa enim, & cum ſale carpo impoſita, mirè refrigerat. Sed tam agreſtium quàm ſatiuarum ſunt rurſus multæ aliæ ſpecies.*

Portulaca, du pourpier, *quibuſdam etiam* de la pourcelaine, *Græcis andrachne dicitur, vulgo nota: habet ſubrotunda folia, craſſa, qualia in aizoo maiore videmus. Eſtque maior & minor, quæ foliorum magnitudine tantùm inter ſe differunt. Eſt & portulaca, quæ aquatica dicitur, folia tenuiora habens & latiora, florem item cæruleum & rotundum; præterea altiùs attollitur.*

Bipinnella, de la pimprenelle, *dicta quòd folia habeat circum ipſum cauliculum alternatim diuiſa, ac ſemper gemina, vt veluti in duas pinnas aſſurgere videantur. Eſt autem herba huic propemodum ſimilis, quæ Græcis empetron, Latinis ſaxifragia dicitur: quòd in locis petroſis naſcatur, & frangendo in veſica calculo plurimùm ſit vtilis. Cæterùm hoc differt bipinnella à ſaxifragia, quòd hæc piloſa folia non habeat, illa verò maximè, præterea bipinnella (præſertim quæ vera eſt) trita, cucumeris odorem refert: quemadmodum & alia pratenſis herba, quæ vulgò vlmaria dicitur, quòd vlmo ſimilia folia gerat: præterea confractus bipinnellæ caulis, veluti neruum quendam in medio habere videtur, cuiuſmodi in plantaginis folio confracto apparere ſolet, quæ omnia ſigna, ſaxifragiæ non inſunt: quinetiam ipſa ſaxifragia flore (qui albus apparet) decidente, aculeo caret: quem habet illa quæ geranion Dioſcoridi, officinis collum gruis, ſiue acus paſtoris dicitur: habet etiam folia ad bipinnellæ figuram tendentia, præſertim quæ minor eſt, & humi ſerpit: vulgus vocat* de l'herbe Robert.

Vtimur etiamnum in acetariis ea herba, præſertim condita, vt ſolet capparis, quæ Græcis Crethmon, ſiue crithmon, aut crithamon dicitur, à ſeminis figura, quod (præſertim hordei) crithen Græci vocant: eſtque empetri, hoc eſt ſaxifragiæ ſpecies: Latinis batis, ſiue baticula dicitur: vulgus noſtrum appellat de la bacille, de la creſte marine. *Itali* del fenocchio marino, *plurima inuenitur condita ſale & oleo apud pharmacopolas.*

Olus cordum, ſatiuam batim vocat Columella, quaſi ſerotinum, quòd non niſi appropinquante vindemia, condiatur: alioqui emicat ferè in marinis ſcopulis & crepidinibus inacceſſis.

Et quando capparis nomen nunc incidit, commodius eſt vt de ea etiam tractemus. Capparis igitur frutex eſt ramoſus,

per terram ſparſus, ab radice vna interdum duodecim, nonnunquam etiam triginta ramos producens: vbi iam grandior eſt, ſpinas acutas profert: atque ob id à nonnullis cynoſbatos, hoc eſt ſentis caninus dicitur, de quo prius latius dictum eſt. Folia autem mali cotonei gerit, florem oliuæ ſimilem: qui conditus, quemadmodum prius in crithmo diximus, cum ſale & oleo, ſaporis eſt optimi, & acetarij vice per hyemem à nobis editur: vulgus noſtrum vocat des cappres. *Cæterùm ſtolones etiam gerit, longos tres aut quatuor cubitos: creſcit maximè in ruderibus & coagmentis lapidum.*

Aſparagus, des aſparges, *duplex quidem eſt, altilis & hortenſis, ſtolones oblongos producens, qui facillimè & celerrimè quidem coquuntur: ac deinde aceto & oleo conditi, primis menſis edi ſolent pro acetariis, hinc prouerbium de re, quam celerrimè perfici dicimus, Citius quàm aſparagi coquantur. Eſt & aſparagus erraticus, qui veluti ligneſcit, & ſpinoſa folia habet, proféreque ſtolones admodum exiles: qui ſi in hortis transferantur, nunquam grati ſunt ſaporis. Satiuos autem aſparagos Columella à ruſticis ſuis antiquis corudam vocari dicit. Quo in loco ſubit vt obiter illud adnotem, antiquos aſparagorum nomine vſos pro omnibus herbarum, arborum, aut fruticum ſtolonibus, aut, ſi mauis dicere, turionibus: vulgus noſtrum vocat* des reiectons, *qui ab antiquis edi ſolebant acetariorum vice, habebantúrque in ſummis deliciis: Græci ἀσπάραγα vocauere.*

Cardamum Græci, Latini naſturtium appellant, du creſſon alenois. *Dicitur autem cardamum ἀπὸ τῆς καρδίας quoniam cor fouet: & in ſyncope illa, quam medici cardiacam vocant, plurimùm valet, nempe dum vires alicui repentè deficiunt, vt animo linquatur. Naſturtium autem appellatum eſt à naribus torquendis, quòd odore & ſeminis acrimonia, ſternutamenta prouocet, vnde etiam à quibuſdam Gallis vocatur hodie* du naſſitort: *ſemen autem habet*

ſimile ſynapi, folium erucæ diuiſura, ſed & ſapore & odore acri.

Eſt & aliud Naſturtium aquaticum, à quibuſdam cardamina appellatum, quòd ſapore ſit cardamo ſimile. Quidam eam herbam eſſe putant, quæ Græcis Sion, Latinis lauer dicitur: vnde literarum metatheſi pro verla berula poſtea dicta eſt corrupte: vulgus vocat de la berle, habet autem folia vtrinque pinnata, ſaporem verò ſiſymbrij, quod vulgò balſamita dicitur: éſtque foliis mentæ, ſed maioribus: nam de priori ſiſymbrio Galeni intelligo, quod veluti pſeudomenta, vel mentaſtrum appellatur.

Siſymbrium autem alterum Galeni, quod aquaticum eſt & ſylueſtre, & à quibuſdam cardaminam appellari dicit, quòd cardamo ſimile quiddam guſtu præ ſe ferat: omnino putarim id eſſe, quod noſtri creſcionem, à creſcendi celeritate appellant du creſſon: cuius ſanè maxima eſt apud doctos contentio. Hermolai enim argumento id quidem olus non poteſt eſſe quod Sion à Dioſcoride & Galeno deſcribitur, quanquam ſanè in eiſdem aquis cum Sio creſcere vt plurimum ſoleat: ſed Sion imbecillioris caloris eſt, præterea leuiora & tenuiora folia habet & odorata, erucæ ſimilia dum grandeſcit. Siſymbrium autem ſiue creſcio, calidum eſt maximè, vt etiam menſes & Venerem cieat: præterea folia habet craſſiora & breuiora ac rotundiora, minúſque odorata, neque inciſa.

Eruca Latinis, Græcis euzomos, quoniam iura commendet, vulgò de la roquette: dicta quidem ſalax poetis, quòd Venerem moueat ſua caliditate: idcirco lactucæ iungitur in cibis, vt contrariam vim temperet. Eſt autem ſimillima huic herbæ, quæ in vallis noſtræ vrbis frequentiſſima eſt, potiſſimum ad D. Iacobi & Michaëlis ſuburbia: fœtet autem mirum in modum, & florem luteum gerit, appellatúrque eriſimon Græcis. Hæc autem eruca hortenſis, qua Itali maximè

vtuntur, in acetariis & epulis flore eſt paulo pallidiore: cæterum trita, rapum olet, neque grati odoris mihi vnquam viſa eſt. Itaque eandem prorſus exiſtimem fuiſſe cum noſtra vallari herba: ſed hæc agreſtis & inculta eſt, folioque longiore & acuminato: illa verò ſatiua & hortenſis, folio obtuſiore, latiore & breuiore, & minus inciſo. Eſt præterea alia eruca, quæ proprio nomine agreſtis eruca dicitur, paſſim in noſtris vitibus creſcens, folio ſatiuæ ſimili, ſtrictiore tamen & minore, flore luteo, quæ præſertim circa Calendas Iunij erumpere videtur è terra: nam alio tempore vix reperitur: eius enim ſemen diutiſſimè in terra aſſeruatur, priuſquam germinet.

Senecio, du ſenecon, *etiamnum in acetariis gratiſſima eſt, quanquam à noſtris raro aſſumatur, eſt folio erucæ, flore, luteo, qui tandem veluti in pappos euaneſcit, quos vulgus puerorum appellat* barbe dieu. *Græcis dicitur herigeron, hoc eſt vernus ſenex, vel cito aut vere ſeneſcens, quod cito in pappum & lanuginem abeat.*

Lapathum Græci, Latini rumicem, Barbari lapathium vocant eam herbam quæ vulgo parella dicitur, de la parelle, de la patience. *Huius autem quatuor genera facit Dioſcorides: quorum omnium folia, ſemen & radix ad vlcera cacoethe (quæ etiam malefica vlcera capitis manantia vocantur,* la male tigne) *mederi optimè certum eſt, deterſoriam enim facultatem habent admodum efficacem.*

Lapathum autem ſatiuum multiplex eſt: aliud enim eſt quod folia oblongiora & latiora habet, atque id quidem vulgus vocat de l'ozeille: *de qua prius in oxalide. Aliud eſt folio multo breuiore & ſubrotundo, quam vulgus vocat* ozeille de Tours: *atque ob hoc quidam lapathium rotundum appellauerunt.*

Eſt & oxylapathum, dictum quidem à ſaporis aciditate, non autem à foliorum acumine, vt quidam putauerunt, qui

lapathium acutum vocant, ab acutis foliis : atque hoc quidem Picardi vulgò nominant de la ſurelle.

Aliud autem lapathum eſt agreſte & erraticum, quod quidem in pratis, ſyluis, ac montibus frequentiſſimum eſt, habétque folia plantagini ſimilia.

Eſt item aliud lapathum maius, quod Græci hippolapathũ vocant quaſi lapathum magnum, non quòd aliquid habeat cum equo ſimile: ſed quòd tantùm ſit omnium maximum. Id enim ſolent gratia in ſuis vocabulorum compoſitionibus obſeruare Græci, vt quas res magnas aut amplas facere volunt, equi aut bouis appellatione declarent: quemadmodum in hippoleſino, hippomarathro, bugloſſo & buphthalmo videre eſt. Atqui hoc quidem lapathum maius, latiſſimum folium habet & longiſſimum, ſemen & radicem rabarbaro ſimilem: hoc tantùm folia inter ſe differunt, quòd folia rabarbari parte inferna inciſa ſunt, & ad pediculum minus lunata. Creſcit potiſſimùm in aquis, vnde etiam hydrolapathum à Græcis dictum.

Borago, boraginis, des bourroches. *Cuius floribus cæruleis vtimur in acetariis delicatioribus, quibus etiam conditis, pro cibo delicatiſſimo veſcimur. Omnes in ea orinione ſunt, vt ea herba ſit quæ antiquis dicebatur bugloſſa, ſiue bugloſſum, aut etiam bugloſſus, hoc eſt, bouis lingua: quòd linguę bubulæ ſimilia folia habeat. Sed floris ſimilitudine inter ſe aliquantulum differunt. Faciemus itaque duo bugloſſi genera: atque alterum quidem, minus bugloſſum vocabimus, erítque vulgaris noſtra borago: alterum verò maius, quod alio nomine circion à Dioſcoride appellatur. Atque hinc illud eſt, quòd Cato in libris de agricultura admonet, inſitioni admouendum folium linguæ bubulæ, ne aqua intromittatur: quod quidem de boraginis noſtræ folio intelligendum: latius enim folium habet, quàm quod circion dicitur: eius enim circij folium triquetrum eſt, & oblongius, atque etiam albi-*

cans: floréſque amariores gerit, quam ipſa borago, quæ & folia habet nigriora, & flores dulces. Quapropter Barbarus, cùm de bugloſſo agit, illud ſemper addit. Quæ vulgo borago dicitur. Dicta quidem borago, vt quibuſdam placet, quaſi corago: quod ex vino pota, animi lætitiam augeat, vnde Græcis euphroſyne appellata: éſtque melancholicis optima ad animi lætitiam conciliandam.

Cærephyllum, du ſerfueil, *dictum quod cerea folia, hoc eſt flexibilia, vel cærei coloris habeat. Caue autem ne pro cærephyllo, ſerpillum dicas, vt nonnulli voluere; nam ſerpillum, id eſt quod paßim in viis agreſtibus ſerpit, vnde etiam nomen traxit, vulgus vocat* du ſerpolet. *Quod autem Plinius ait cærephyllum, à Græcis etiam pæderota appellatum, id quidem neſcio quo iure affirmet. Audio enim eam herbam quæ Græcis acanthos, vulgo branca vrſina appellatur (cuius folio veteres epiſtylia inſignia reddebant, quod in quamuis formam flexibile eſſet) etiam pæderota appellari: hoc eſt puerilem, quod ea pueri ludentes oblectarentur & geſticularentur, quemadmodum lappæ maioris folio, quæ ob id perſonata dicta eſt, quod ea herba veluti perſonas facerent pueri vultu operto & obducto ipſo folio.*

Tarco, vulgo du targon, *herba veteribus incognita, quæ hortulanorum diligentia & induſtria nobis in vſu venit: folio eſt hiſſopi, longiore tamen: quod dum editur, ſaliuam prouocat ſua caliditate, eſtur in acetariis cum ſale & oleo.*

Fœniculus, ſiue fœniculum Latinis, du fenoüil, *Græcis marathron dicitur, ſolétque, dum adhuc tenellum eſt, neque dum in caulem aſſurrexit, in acetariis venire: non enim altè aſſurgit, appellatúrque fœniculus dulcis: quæ quidem dulcedo ineſt ſemini & toti plantæ, tum à ſolo, tum etiam à ſatione. Eſt & aliud fœniculum maius, quod veluti arboreſcit, & à Græcis hippomarathrum vocatur, ea ratione quæ prius dicta eſt in hippolapatho. Aliud eſt inſuper quod*

nunquam attollitur in altam magnitudinem, & minora folia habet ad folia anethi accedentia, quàm fœniculum commune, vocatúrque id à Græcis meon, vulgo autem fœniculus tortuoſus dicitur. Quin etiam aliam quandam herbam pratenſem, daucum creticum, & folio & vmbella referentem audio à noſtris vulgo fœniculum porcinum appellari, quod folia fœniculo ſimilia habeat, & porcis ſaginandis proſit. Cæterum (ni fallor) ea eſt quæ peucedanum Dioſcoridi dicitur, Latinis herba ſtataria. Mittit enim peucedanum tenuem ex ſe caulem, gracilem, fœniculo ſimilem, & circa radices denſa copioſáque coma folioſum.

PVLVINVS CONDIMENTARIVS.

Cramben Græci, Latini braſsicam appellant des choulz, *quaſi caules dicere velimus: quo etiam nomine à Catone appellata eſt braſsica, quoniam nulla temere herba caule ſit amplior. Sunt autem braſsicarum multæ ſpecies, quas qui perſequi velit, tum à differentiis ipſarum, tum etiam à facultatibus, infiniti propemodum fuerit laboris. Eſt enim rubra, alba, & viridis braſsica, quæ omnes eandem facultatem habent. Eſt item Theophraſto braſsica craſſa, item etiam leuis, quæ à Græcis leophyllos dicitur: & agreſtis, quæ omnium efficaſsima eſt, creſcitque locis maritimis & præruptis. Eſt inſuper crambe capitata*, des choulz cabuz, *omnium in cibis delicatiſsima: quæ quidem Columellæ, & aliis rei ruſticæ ſcriptoribus tritiana dicitur. Plinius lacuturres vocat à loco in conualle Aricina, vbi quondam fuit lacus & turris. Apianam braſsicam vel Græco cognomine ſelinoidem vocat Cato, quam nos vulgo dicimus* choulz creſpes. *Sabellicam ſiue marucinam appellat Plinius, rubram, medicamentis aptam, vulgus noſtrum* des choulz rouges. *Quinetiam alia eſt quæ à Græcis crambe thalattria, Latinis braſsica marina appellatur (creſcit enim locis maritimis frequentius) quæ à Plinio olus marinum dicitur: vulgus autem noſtrum ſolda-*

nellam vocat, eſt enim conſolidandæ rupturæ admodum commoda & vtilis. Cæterum braſſicam ex lachrymis Lycurgi quidam natam fuiſſe dicunt vnde etiam ad ebrietatem plurimùm valere putant.

Atriplex Latinis, Græcis atraphaxis, vulgo des arroches, des bonnes dames, *quidam ab atrore dictam putant, quidam verò imitatione Græcæ vocis atraphaxis. Olus atriplicis, inquit Columella libro* 11. *quod Græci vocant atraphaxim, circa Calendas Octobris obrui debet. A nonnullis etiamnum chryſolachanum dicitur, hoc eſt olus aureum: quod quædam atriplicis ſpecies ſole lucente, aureum colorem oculis referat. Eſt autem triplex eius oleris ſpecies: quoddam enim album inuenitur, quoddam etiam rubrum, aliud verò viride. Sed omnium eandem eſſe in purgando ventre facultatem certum eſt: ſuntque omnes ſemine foliaceo.*

Eſt & olus atriplicem referens, cuius tamen folia primis vitæ rudimentis, cùm adhuc ſilet caulis, in orbem circinnantur: verùm cùm emicuit, iam adulta in acumen exeunt, & ima pediculi parte laciniantur, cauliculo cubitali, lacte pauco madente, quibuſdam ramulis brachiato, flore luteo, auri colorem imitante, calyce paruo, in quo lactucæ ſemen continetur, noſtrum vulgus chryſolanum, vel chraſalnam vocat. Sunt qui craſſulam minorem appellare velint: neſcio an ad chryſolachanum referri debeat.

Syluestrem præterea atriplicem officinæ noſtræ vocant herbam in vitibus & cultis ſponte naſcentem, quam tamen quidam putant eſſe ſylueſtris bliti genus: ea pauperes ruſtici interdum veſcuntur vt olere, cùm melioris copia non ſuppetit, colliculum fundit binûm palmorum altitudine, mollem, ſubalbidum, folia mercuriali aut hederæ ſimilia, certis interſtitiis ſubalbida, ſemen prope folia paruum, rotundum. Eam putat eſſe noſter Ruellius, quam antiqui cyniam ſiue cynocramben appellant.

Molochia & atriplex marinum Mauritanis vocatur frutex quidam halimo ſimilis, & ei quem vulgus noſtrum vocat blanche putain, *cuius folia ciborum gratia decoquuntur, & ab accolis maris per oppida & vicos, manualibus faſciculis compoſita venum deferuntur.*

Syluestrem porro braſsicam, quam alij petræam, alij erraticam vocarunt, Theophraſtus ceram, Plinius cramben ſpeciali nomine vocauit. Ea eſt coma læui, parua, rotunda: ramis foliiſque permultis condita, ſatiua candidior: ſucco aſpero, & inſtar medicamenti amaro: vnde fit vt iuxta vitem ſata, eam enecet, quapropter dictum eſt ab Androcyde, cramben vino aduerſari, crapulámque coercere, hinc illud Satyrici.

Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.

Beta de la porree, *olus vulgo notiſsimum, dictum à ſimilitudine quam habet cum β litera Græca, dum ſemine turget: habet enim ſummitatem in cacumine reflexam. Atque eadem ratione, à caulis rectitudine, quæ literæ iota ſimilitudinem quandam referre videtur, cùm matura eſt: à quibuſdam, nempe in agro Turonenſi, Iota appellatur*, de la iote: *vltimi Picardi Romanos appellant*, des romans: *quod id olus à Romanis primùm inuentum ſit: nonnulli etiam Longobardos vocant*, des lombardettes, *nempe Tornacenſes. Delphinates reparatam nominant, quod nomen etiam ab antiquioribus medicis in vſu fuit. Quidam etiam ſiclam vocant: ſed hæc magis rubra eſt: eſt enim alia alba, alia etian nigra, quæ omnes ventrem optimè ſoluunt, vnde Martialis.*

Et pigro ventri (inquit) non inutiles betas.

Sed beta candida magis aluum ſubducit, cuius etiam radix tenuioris eſſentiæ creditur. Græci autem Betam Teutlon appellauerunt.

Seutlomalachon recens Græcia fecit olus, quaſi dicat maluaceam betam, quod, vt reor, parentum adulterio natum exi-

Digitized by Google

ſtiment veteribus inauditum: fortè quod figura & denticulato ſeminis habitu betam, & mollitia maluam mentiretur, ſpinaceum olus vulgo dictum eſſe putat Ruellius.

· *Blitum, olus omnium inſipidiſſimum & fatuum: vnde vulgo rudes & inutiles, bliteos appellamus,* bliſtres*: nobis autem ignotum, ſed apud Hiſpanos & Italos frequens: habet autem ſemen foliaceum, vt atriplex: racemoſum, vt beta. Cæterum folia noſtris ſpinatiis ferè ſimilia. Quapropter facilè iudicauerim noſtrum eſſe blitum, quæ ſpinatia vulgo vocamus,* des eſpinars*, à ſpinoſo ſemine: quorum nulla mentio apud antiquos plantarum ſcriptores. Hiſpani tamen aiunt ſe habere alind bliti genus, à noſtris ſpinatiis longè diuerſum. Itaque quid ſtatuam non habeo, ac litem ipſam ſub iudice relinquam.*

Bupleuron Græci vocant oleris genus, quod ſponte naſcitur etiam in agris, foliis multis, longiſque, capite aut muſcario anethi, inquit Plinius, laudatum in cibis.

Iaſione Theophraſto, olus eſt ſylueſtre humi ſerpens, copioſo lacte ſucculentum, flore candido, folio vnico: ſed ita implicato, vt plura eſſe videantur: vulgus vocat du liſeron.

Selinon Græci, Latini apium vocant: éſtque illud quod nos vocamus vulgò du perſil*: & quia in præruptis montium Macedoniæ creſcit, ideò petroſelinum Macedonicum appellatur,* du perſil Macedoine. *Eſt autem id omnino ſimile noſtro hortenſi & domeſtico ſelino, niſi quòd odore eſt paulò iucundiore: omnia enim agreſtia, præſertim quæ in ſaxoſis & petroſis creſcunt, multò valentiora ſunt ſatiuis, & odorem vehementiorem præ ſe ferunt. Semen itaque & folium petroſelini Macedonici, ſunt multò efficacioris roboris, quàm ſelini aut apij domeſtici ſiue hortenſis. Quod autem vulgò (& id quidem falsò) vocamus apium Macedonicum, apparétque ſelino maius id ſanè eſt quod Græci hipposelinum, Gaza equapium vertit, Latini oluſatrum, & olus*

Digitized by Google

pullum appellant. Columella lib 11. cap. 3. Atrum olus (inquit) quod Græcorum quidam hippoſelinum, nonnulli ſmyrnion, paſtinato loco, ſemine debet conſeri, maximè iuxta maceriam. Atqui ſmyrnion hodie quidam putant eſſe quod nos leuiſticum dicimus, vulgus vocat de la leueſſe : *quidam falſo liguſticum ſiue libyſticum vocant. Eſt autem apij ſpecies, dicta quidem ſmyrnion, quaſi parua myrrha, quod eius ſemen atque adeo tota planta, odore myrrham referat. Quod verò vulgò apium vocamus* de l'ache, *proculdubio eſt id quod Dioſcorides eleoſelinon vocat. Petroſelinum autem noſtrum vulgare, eſt id quod ille vocat oreoſelinum, hoc eſt ſelinum montanum, quod in montibus & ſaxoſis locis potiſsimum creſcit: unde nomen petroſelino, vt iam dictum eſt.*

Crocus, du ſaffran, *vnde croceus color appellatus, qui flori ipſius croci ſimilis eſt: & crocota veſtis, quæ croceo colore tincta eſt, de qua in libello De re veſtiaria ſatis diximus: eſt autem croci flos, lilio quadantenus ſimilis, ſed cæruleus, florétque quotannis: multas ſpicas & adnata aut nucleos producere ſolet, qui tertio quoque anno caſtrandi ſunt & ſeparandi, alioqui ſuffocaretur tota planta aduatorum multitudine. Cæterum hyeme viret, floret autem maximè autumno, & in media flore virgulas quaſdam rubras oſtendit: quæ deinde ſiccatæ, & aqua diſſolutæ, iuſculis colorem & gratiam præbent: poſtquam autem flos croci decidit, folia multiplicantur.*

Sinapis etiam in condimentis venit, pleraque Græcia napy vocat, quaſi naphy (inquit Athenæus) quoniam non ſine natura ſit, ſed acri, & proinde incommoda donetur: aut quòd puſillo ſit corpore. Sinapis vero dicta, quod olfactum luminibus officiat, vnde Columella.

Séque laceſſenti fletum factura ſinapis. Et Nicander in *Georgicis,*

Digitized by Google

Semina tractanti morſum factura ſinapis.

Tria ſinapis genera. Sylueſtrius, vbique ſponte naſcens. Exilius, quod vulgus à minori proceritate ſanelam vocat, alia numeroſioribus altioribúſque ramulis brachiantur: rapo ſimilia, ſed folio minore & aſperiore, verum ſemen euariat, in vno ruſeſcit, in altero candicat, hanc blanche mouſtarde, *illam nigram muſtardam vocat vulgus: quo nomine vocat ipſum etiam condimentum: ſemen autem appellat* du ſeneué.

Porri quoque folia & radices in iuſculis edi ſolent, vulgus vocat des porreaulx, *olus notiſſimum. Cuius ſatio fit denſior, vt inquit Columella, ad fibras intondendas & folia deſecanda, vt ſint eſui in iuſculis: id quidem ſectiuum appellatur, cùm autem ita depangitur, vt fiant capita latioris incrementi, id quidem Columellæ capitatum porrum dicitur: gethyllida Græci vocant: cuius cultus, aſſidua ſaritio eſt & ſtercoratio: nec alius tamen à ſectiui porri cultu, niſi quòd toties rigari & ſtercorari, ſarriríque debet, quoties demetitur.*

Eſt autem aliud porri genus agreſte, quod quia in vitibus frequentius creſcit, Græci ampeloprâſon, hoc eſt porrum vitium, vel vitigineum appellauere, eſt autem folio tithymali (inquit Dioſcorides) flore purpureo, caule lychnidis herbæ, ſemine naſturtij, proſilit bicubitali caule, foliis porraceis, ſed anguſtioribus: flore candido, radice bulboſa.

Eſt & aliud porri genus, quod cum allio degenerat, atque ob id à Græcis ſcorodopraſum appellatum, hoc eſt, allium porraceum: eſt enim porri folio, ſed odore & ſapore allij: ad natæ non habet, neque ſpicas: aut ſi quidem habet, rariſſimæ ſunt, frequens in pratis creſcit.

AREA ESCARIA.

Veniamus nunc ad quartam hortuli noſtri aream, quam ab iis herbis, quæ eſui nobis eſſe poſſunt, eſcariam appellabi-

mus, præter eas tamen quæ in priore area conſertæ & explicatæ ſunt: illarum enim foliis & caulibus tantùm vti ſolemus tum in acetariis, tum etiam in iuſculis: harum vero tum fructibus, tum etiam radicibus veſcimur, non ſolùm coctis & præparatis, ſed etiam crudis: quemadmodum ruſtici ſolent, qui propter continuos & aſſuetos labores, ventriculo ſunt admodum robuſto. Itaque æquum fuit earum ſeorſum herbarum propriam & peculiarem aream feciſſe. Cuius tamen, quemadmodum & prioris, quæ olitoria dicebatur, duo etiam erunt puluini. In quorum altero eas herbas committemus, quarum fructibus variè præparatis quotidie veſcimur. In altero vero eas recenſebimus, quarum radices in alimoniam vertimus. Sed iam æquum eſt, vt ad priorem puluinum veniamus, quem ab ipſis herbarum fructibus, fructuarium appellabimus. Sunt enim nobis neceſſario confingenda nomina, vt res ipſa & magis ſuccinctè, & magis proprie à nobis pertractetur. Neque verò legibus oratoriis aſtrictus eſſe debet, qui quæ oratoris non ſunt (hoc eſt forenſis, cauſidici, & rhetoris) Latinis vocibus efferre cupit.

PVLVINVS FRVCTVARIVS.

Fructus ſanè herbarum varij ſunt: alij enim in rotundam malorum formam ſuccreſcunt. Quales ſunt peponum ſpecies variæ, item mandragoræ quoddam genus, cuius fructum nos poma Cupidinis, Itali melezanas *vocant: alij vero ſeminum eſculentorum gratiam ac dulcedinem nobis præbent, quale eſt marathrum, de quo iam ſuprà diximus: item etiam aniſum & corianum, quod nos coriandrum vocamus: addam etiam papauer, quod tamen medicamentoſum eſt magis: huius enim ſemine ad ſomnum conciliandum vtimur. Aliæ denique herbæ ſua etiam folia fructuum vice noſtro guſtui ſuauiſſima reddunt: cuiuſmodi ſunt eæ de quibus in area ſuperiori à nobis fuſiſſime dictum eſt. Sed iam à peponibus incipiendum.*

Peponum itaque multa ſunt genera, ab ipſorum ſapore & figuris petita. Eſt enim ventroſus pepo, qui vulgò dicitur pompon,*éſtque ab ipſo pediculo vſque ad oculum ſtriatus. Eſt præterea alius paulò oblongior, ſtriis non vſque adeò prominentibus, quem fœminam appellant: atque hanc vulgus quoque peponam vocat. Sunt & alij pepones, quos hircos ſiue hircinos aut hircas vocamus,* pompons turquins, *habentúrque apud nos in ſummis delicijs: ſúntque coloris multum viridis, vt nigri quodammodo appareant, ſaporíſque admodum delicati. Quinetiam arte hortenſi & diligenti ſationis cura ab olitoribus hoc eſt inuentum, vt peponum ſemen ſacchara, aut aqua ſaccharata irrigatum, ipſis fructibus, qui deinde ſuccreſcunt, ſaporis admodum dulcis, qualis eſt ſacchari, gratiam addant: quemadmodum quoque pyra moſcata & roſacea fieri videmus. Pepones itaque eiuſcemodi vulgò ſaccharati vocantur,* pompons ſuccarins.

Melopepones autem à Græcis dicti, quaſi cydonij, ἀπὸ τοῦ μήλου, hoc eſt, à pomo vel malo: quod dum abſolutè profertur, de cydonio intelligitur, quod & cotoneum appellatur, vulgus vocat vn coing: *Itali Latinæ vocis veſtigia retinentes,* melo codognio, *habent autem melopepones, mali cynodij figuram, eoſque vulgus appellat melones,* des melons, *quos vt cognoſcamus & diſcernamus à peponibus, ſciendum eſt pepones maiores eſſe ſtriatos, in ipſa cauitate aquam habentes, carnem molliorem, leuiorem & inſipidiorem: melopepones autem, duriorem magis, firmum & ſolidam: porrò paruam habent cauitatem cum multis ſeminibus: neque tam grandes ſæpius reperiuntur, quàm ipſi pepones, ſuccúmque iucundiorem habent, & carnem vt plurimum albicantem.*

Eſt & alius pepo, qui citrulus à practicis medicis vocatur, quaſi citreolum dicere velint, quòd citrei mali colorem & formam habeat, éſtque (quantum audio) ſaporis

Digitized by Google

cucumerini. Cuius folia à peponum aut melonum foliis hoc differunt, quòd pluribus inciſuris diuiſa ſint, veluti in alarum aut pennarum formam.

Succurrit hoc loco, vt inter peponum genera adnumeremus eos veluti pepones in Melita inſula Siciliæ proxima frequentes, quos vulgus Italorum bothecas *vocat, reperiuntur enim etiam apud Italos, præſertim in Campania: habent autem folia melonum foliis ſimilia, tamen latiora, florem quoque ſimilem, ſed latiorem: fructum verò multò craßiorem, ſtriis haud tam facilè perſpicuis. Quinetiam pediculum craſſum habent, in quo videntur maximè à melonibus differre. Cæterùm fructus varij ſunt: alij enim albicantes, alij natura multò viridiore apparent: qui cùm permaturuerunt, incredibilem dulcedinem ori præſtant: quorum ſucco, ardenti febre laborantes, ruſtici Melitenſes in potu vtuntur.*

Sunt prætereà etiam alij pepones, quos vulgus vocat pompons d'hyuer: *nos verò vulgarem quoque dictionem imitantes, pepones hybernos, ſiue mauis hyemales appellabimus: poſſunt enim ad hyemem vſque adſeruari, neque vnquam in ipſo ſolo matureſcunt, ſed collecti, & ſolaribus appenſi, tandem maturi & flaui fiunt, vt etiam hyeme gratißimum ſuccum & cibum præbeant, eſt autem fructus eorum minor paulò, quàm peponum eſſe ſolcat.*

Et quia cucumerum paulò antè mentionem fecimus, æquum eſt vt de iis etiam differamus. Cucumerem igitur, quem vulgus vocat vn concombre, *duplicem faciemus, ſatiuum & agreſtem. Satiuus quidem deſcriptione non eget, atque ab aliquibus, nempe Columella & aliis, vocatur anguinus, à flexibus, quod inſtar anguis ſit flexuoſus. Agreſtis verò vulgò cucumis aſininus appellatus, folia habet priori ſimilia, minora tamen, & aſpera magis: ſed fructum fert oliuæ ſimilem, paulo maiorem, & ſtriatum aliquantulum: qui dum excernitur, veluti ventoſa ſonat, & ſemen longißimè iacu-*

latur: cuius ſucco conficitur id medicamentum, quod medici elaterium vocant. Cæterùm cucumis Græcis ſicyos dicitur: quod nomen etiam cucurbitæ, & ei inſtrumento, quo ſanguinem extrahimus, (ventoſam quidam nominant) commune eſt.

De cucurbitis autem hoc loco nihil eſt quod dicamus, etſi fructus ſit eſui commodiſſimus: ſatis enim dictum eſt de iis in ſuperioribus, vbi de pergulis egimus: applicatur enim cucurbita pergulis camerariis, potiſſimùm ea quæ fert fructum lagenulis ſimilem, quem quidam lagenulatum vocant.

Mala inſana, Barbarus in Dioſcoridis caput 79. libri quarti, de mandragora, ea eſſe dicit quæ ab Italis melezana, à noſtris poma Cupidinis vocantur, pommes d'amours: *de quibus nihil à veteribus ſcriptum fuiſſe video: ſicut hercle multa quondam fuere quæ hodie vel ignorantur, vel certè non habentur. Mala ergo inſana à frutice vulgari ſunt paſſim naſcente, vt melones & cucurbitæ: pari quoque cultu, foliis propè ficulneis, flore oblongo, ſpecioſo, candido. Manditur vulgo pomum ex oleo, ſale, pipere, fungorum modo coctum. Hæc Barbarus. Huiuſmodi autem poma vidimus in hortis Renati Belaij Cenomanenſis epiſcopi, Cardinalis Pariſ. fratris. Sed & folia eius fruticis nobis apparuerunt parte altera ſpinis horrida: atque adeò totus caudex, & maximè quæ cuppula vulgo vocatur, ſub qua continetur fructus: flos autem pallidior nobis viſus eſt, potius quàm albus.*

Solet in hortis mandragora conſeri ob pulchritudinem tum mali quod producit, tum etiam foliorum ac plantæ totius. Herba vulgo nomen retinet, maris & fœminæ differentia, hæc nigra eſt, anguſtioribus, quàm lactucæ foliis humi procumbentibus, hirſutis, fructu meſpili amplitudine, in luteum languido, ſorbi effigie, in quo ſemen ſeu pyri. Mas candidus eſt, foliis altis, latioribus, pomo duplo maiore: grauis odoris,

alioqui non ingrati: in quo ſemen continetur, renis effigie per medium crenatum, radicem albam gerit, quam imperita vulgi multitudo, hominis effigiem repreſentare falsò credit. Id enim (inquit Ruellius) magorum commentum eſt, rem ſuam inſigni aliqua vanitate oſtentantium.

Conſeritur etiam in hortis frutex humi ſerpens, neque ſe altius attollens, ex quinque foliorum genere fructum ferens eſui gratiſſimum, rubeſcentem, præſertim dum maturuit, nucis auellanæ magnitudine, qui à noſtris æſtate habetur in deliciis: editúrque interdum cum cremore lactis, aut vino, ſaccharo imbuto, vocantúrque fraga, des fraiſes, *ſúntque omnibus nota. Virgilius.*

Qui legitis flores, & humi naſcentia fraga.

Seruius grammaticus, neſcio tamen qua ratione, mora terreſtria appellat. Sunt autem quædam fraga, quæ à poëtis montana vocitantur, quòd paſſim in ipſis montibus & ſyluis creſcere ſolent, vt ea ab ipſis terreſtribus aut ſatiuis diſtinguerent. Quinetiam fragorum quoddam genus nobis viſum eſt tam odorum, vt nihil odoratius dici poßit, éſtque is fructus paulò maior aliis fragis, quorum omnium, quemadmodum & rubi idæi, color duplex conſpicitur: fraga enim ſunt quædam alba, quædam rubra, eiuſdem tamen vtraque facultatis.

Corianon præterea, quod & Corion & Coriandrum dicitur, de la coriandre, *in hortis noſtris hodie conſeri cœpit: folia habet ad radicem lata, quæ dum percreuerunt, ſunt fœniculo ſimilia: paulò tamen latiora, ac quodammodo flaueſcentia: florem album gerit, veluti ex quadam vmbella parum diuulſa, neque admodum coacta prodeuntem. Cæterùm ipſa planta admodum fœtet, non ſecus atque illa quam cotylam fœtidam vulgò vocamus: vtrique tamen idem odor non eſt: ſemen autem aceto maceratum eſui quamoptimum eſt, alioqui inter venena à Dioſcoride enumeratur, vt ſua frigi-*

ditate mentem offendere dicatur. Sed & coriandri ſemen, ſaccharo conditum cum aniſo, & aliis permultis, pharmacopolæ in ſuis tragematis reponere ſolent, & in bellariis à nobis editur.

Aniſum autem, de l'anis, *cuius meminit Plinius lib.19. cap.8. & lib.20.cap.17. quod & anicetum vocatur, quoniam anethi modo, inquit Barbarus, appetentiam ciborum præſtet: planta fœniculo congeneri creſcit, cuius prima folia latiora ſunt aliis: quæ dum ipſa herba in caulem aſſurgit, ſemper minuuntur, ſeménque ad ipſius fœniculi ſaporem etiam accedit: dulcius tamen, quo vtimur ad flatus ventriculi diſcutiendos, optimum autem in Syria & Ægypto naſcitur.*

Cinara, cardui ſatiui ſpecies, cuius ſummitate & veluti fructu (quem Græci ſcolymon, Latini ſtrobilum vocant, quòd ſit ipſe echinus vel capitulum nuci pinæ ſimile) in eduliis vtimur: atque hunc quidem Hippocrates cocalum vocat: cui dictioni articulus Arabum ſubinde à quibuſdam eſt additus, & alcocalus dictus eſt: deinde verò corrupto articulo, articocalus, vulgò artichault. *Tota autem planta, atque adeò totus ipſe carduus à Columella cinara appellatur, fortaſſis ob id quòd dum ſeritur & excolitur, cineribus maximè gaudeat: ait enim ille lib. 11. cap. 3. Cinaræ ſobolem melius per autumni æquinoctium diſponemus, ſemen commodius circa Cal. Martij ſeremus, eiúſque plantam circa Cal. Nouembris deprimemus, & multo cinere ſtercorabimus. Quidam tamen malunt cinaram à Cinara puella dictam, quæ in eius ſpeciei carduum mutata eſt.*

Papauer, etſi in eduliis frequens vſque adeò non ſit: tamen & quia in noſtris hortis frequentiſſimus eſt, & quòd eius ſemine plurimùm in medicamentis vtimur ad ſomnum conciliandum (vnde ſoporiferum papauer à Virgilio dictum eſt) prætermittendum hoc mihi non videtur vt de eo dicamus.

Papaueris igitur (quod Græci Mecon, vulgus vocat du pauot) *quatuor genera à Galeno enumerantur: quæ quidem vel floris colore, vel folio deciduo, vel vaſculis & ſemine inter ſe differunt. Papaueris autem ſatiui aliud album dicitur, quod & flore & ſemine deprehendi tale eſſe poteſt, côque permultos vti vidimus in iuſculis ad ſoporem conciliandum, aliud verò nigrum appellatur, êſtque tale & ſemine & folijs & floribus: quæ quidem nigricantia apparent, cuius multus & præcipuus vſus eſt in re medica. Eſt & aliud papauer, quod Dioſcoridi & aliis cornutum ſiue corniculatum appellatur, florémque luteum gerit, cuius ſiliquæ in extremo veluti colubri rictum præ ſe ferunt. Quarta papaueris ſpecies eſt, quæ paſſim in agris creſcit, dum frumenta meſſem appetunt: dicitúrque papauer erraticum aut rhœas, vulgo* du ponceau, ou du coquelicoq: *folia & ſemen papaueris habet: cæterum rubra, & admodum decidua, ſiliquas etiam multo minores. Illud autem memoria tenendum eſt, omnia papauerum genera, ſingulis annis ſemine erumpere, non ex vetere radice: ſolum papauer corniculatum radice eſſe perpetua, ac ſemine & radice creſcere. Sed iam æquum eſt vt ad puluinum radicarium deſcendamus.*

PVLVINVS RADICARIVS.

Abſoluta ea hortuli noſtri parte, quæ ſemina & fructus herbarum, quibus veſcimur, comprehendebat, ſupereſt tantùm vt de iis diſſeramus, quarum radicibus aut crudis aut coctis quotidie in cibis vtimur, ac primùm ab ipſa radicula incipiendum.

Radiculam Columella, Græci raphanum vel raphanida vocant, Itali vocem adhuc retinentes, vn rauanel: *Galli* vne raue *appellauere, caule vno aſſurgit ferè arboreo, vt in ruta cernitur: quapropter hoc oleris genus dendrolachana Græci vocant, hoc eſt, vt vertit Gaza, oleri arborem, & quaſi*

olus arboreſcens. Cæterùm raphani radice cruda, minutim conciſa, cum aqua & ſalis pauxillo hodie vtimur ad prouocandam ciborum appetentiam & vrinas prouocandas. Tantùm illud notandum eſt, radicum raphani alias eſſe dulces admodum, alias ſubacreis, alias omnium acerrimas: quarum ſucco cum oxymelite, Galenus vſus eſt ad vomitum excitandum. Aliam præterea raphanum agreſtem poſuit Dioſcorides, quam Romanis Armoraciam appellari contendit, folia ſatiuæ ſimilia habentem, multoque magis lapſanæ. Creſcit potiſsimum circa margines itinerum, & loca arenoſa. Eſt inſuper alia herba, quæ radiculæ quoque nomen apud Latinos retinuit, ab eius præcipua & vtiliore parte, ne quis fortaſſe nominum affinitate hallucinetur, eàmque Græci ſtruthion vocant, nonnulli lanariam herbam vocauere ab vſu, quod eius radix, quæ magna eſt, conciſa, purgandis lanis admodum conferat. Plinius lib. 24. cap. 11. Spinoſa eſt herba, caule lanuginoſo, flore ſpectabili, ſine odore, &c.

Rapum ſiue napum Latini, Græci gongylida ſiue gongylen appellant, vulgus vocat vn naueau, *genus oleris in vſu frequentiſsimum apud nos, præſertim in condiendis iuſculis: ſunt enim napi ipſis rapis congeneres. Cæterùm vtriuſque variæ ſunt ſpecies, quas qui diligentius conſyderare volet, requirat Theophraſtum libro 7. cap. 4. & Plinium lib. 18. cap. 13. Item de napo Buniade, Dioſcoridem, cap. 121. lib. 2.*

Cæterùm (ne quis fallatur) rapum neutro genere apud authores tantùm inuenitur, non autem rapa fœminino. Nam quod legitur in Plinio cap 13. lib. 18. In tranſcurſu eas attigere noſtri: antiquus Budæi codex manu ſcriptus habet ea. Ac paulò poſt, Quadrupedes & fronde eorum gaudent, non autem earum. Item Homini non minor rapitiorum ſuis horis gratia, quàm cymarum, non autem rapaciorum, alioquin

ſecum pugnaret Plinius, cùm ſtatim poſtea dicat, Flaccidorum quoque, & in horreis enecatorum. Ac paulò pòſt, Genera eorum Græci duo fecere, &c. Rapitia frondes ſunt raporum, quæ decoctæ in vſu erant etiam ipſis agricolis. Cato cap. 35. Rapinam & coles rapiis vnde fiant. Rapina autem, locus eſt rapis conſeminatus. Columella, Nam & napinæ, itémque rapinæ ſiccaneis locis per hos dies fiunt.

Taceo hoc loco, quod cyclaminum ſiue tuber terræ, quem vulgus vocat panem porcinum, Latini etiam rapum appellauere, ſiue terræ vmbilicum: quia rapi ſimilitudinem præ ſe fert, vt rapum eſſe dixeris, niſi fructum videas: folio eſt hæderaceo, purpureo, vario, caule glabro, quatuor digitorum magnitudine, flore purpureo: roſæ figura, radice nigricante, modicè lata, in medicinis commendatiſſimum. Eſt & aliud tuber terræ Latinis dictum, Gal. des truffles: *Græcis hydnon, ſiue, vt multis placet, cednon, à tumore: in delicijs ſemper habitum. Naſcitur hoc ſine vlla radice, & folio, & flore, vtrinque terra circundatum, nullis fibris nixum, nec vtique extuberante loco, aut rimam agente: ſiccis & ſabulòſis locis gignitur, præſertim autumno per tonitrua. Duplex tuberum genus, arenoſum vnum, dentibus inimicum: alterum ſyncerum, bonum, ſuauiſſimum, colore flaueſcente.*

Rapunculus autem ſiue napunculus, vulgo reſponſes, *radicula eſt diuitum lautioribúſque menſis petita, qua potiſſimum tempore quadrageſimali vtimur. Herba vero ipſa, folia gerit anguſta, in mucronem deſinentia, cauliculos multilateros, florem cæruleum lychnidi herbæ ſimilem, niſi quod numeroſiores fert rapunculus, apparéntque apud nos præſertim circa autumnum. Eam herbam quidam locuſtam, ſiue pedem locuſtæ appellauere, ab ipſius radicis ſimilitudine: vnde etiam exiſtimauerunt Iohannis Baptiſtæ cibum in deſerto fuiſſe: nam & locis incultis creſcit: veriſimile enim*

non eſt animalibus illis, quæ locuſtarum nomen habent, quenquam veſci poſſe. Neque verò omnino alienum videbitur, ſi etiam hoc dicamus, quandam eſſe herbam veteribus incognitam, quæ vulgo ſcrofularia maior dicitur, radice propemodum ſimilem ipſi rapunculo: gratiſsimi item ſaporis, & guſtus iucundiſsimi: cæterum folia diuerſa habentem, vtpote violæ nigræ.

Paſtinaca duplex: agreſtis, quæ & daucus quibuſdam appellatur (cùm tamen à dauco differat ſitu purpurei floſculi in medio vmbellæ apparentis) vulgus autem noſtrum paſtinacam agreſtem vocat, des panaits, *radicem habet caro ſimilem, quam ruſtici pro panace vſurpant, folia vtrinque diſtincta per alas. Eſt & ſatiua quæ Columellæ lib.9.cap.4. edomita appellatur, quam (inquit) ſtaphylinum Græci vocant: eſtque hæc hortenſis & latifolia, radice multo craſsiore & iucundiore, quàm quæ erratica eſt, & à pharmacopolis Baucias appellatur: eſt enim tenui folio, & radice minore, ſatiuam autem paſtinacam vulgus vocat* des paſtenades: *habétque folia vitis & ficuum ſtellatim diſpoſita, florem luteum.*

Panacis autem genera multa ſunt tum apud Plinium, tum etiam apud alios authores, quæ quidem difficillime in noſtrum vſum reduci poſſunt. Eſt enim panax, quod heracleoticum dictum eſt, ſiue heraclium, quod ab Hercule inuentum ſit: eſtque foliis aſperis ad ficulnea tendentibus, herbacei coloris, in ambitu quinquepartito diuiſis, caule vt ferulæ altiſsimo, qui lanugine quadam incaneſcit: flore luteo, ſemine odorato, radicibus multis ab vna origine prodeuntibus, ſucco graueolente, qui ſcalpello abraſus, ac deinde in ſole ſiccatus, à pharmacopolis opopanax appellatur: creſcit autem potiſsimùm circa aquas.

Eſt & panax aſclepium ab Æſculapio inuentore ſic dictum, quo nomine vnam ex ſuis filiabus appellauit, eſt autem

folio maiore quàm fœniculus, caule leui, geniculato, &c. vi-deto Dioſcoridem. Aliud eſt præterea panacis genus, quod chironium dicitur, à Chirone centauro medico inuentum, eſt-que folio amaraci, flore aureo, radice parua, breui & odora-ta. Quinetiam ea herba quæ Dioſcoridi Liguſticum appella-tur, quod in Apennino Liguſtico creſcat circa Genuam, pa-nacis ſpecies eſſe creditur: eſt enim huic ſimillima: atque ob id ab indigenis panax appellatur: radice autem & caule he-racleotico panaci ſimile eſt, caule tenui, geniculato: foliis fer-tulæ Campanæ, quæ Græcis melilotos dicitur, du melilot: *mollioribus tamen, & odorantibus circa vmbellam, in qua ſemen eſt longum, durum, amarum, ſecundæ ſpeciei Dauci conueniens. Quod autem pharmacopolæ corruptè leuiſticum appellant,* de la leueſſe, *id ne credideris eſſe idem cum ligu-ſtico Dioſcoridis, quod & Galenus Libyſticum appellat: id enim Ruellius noſter (vir incomparabili doctrina & erudi-tione præditus, & rei herbariæ omnium longè peritiſſimus) putat eſſe verum Smyrnium Dioſcoridis, tota enim planta myrrham olet. Smyrnium autem verum, Manardus, ſin-gulare quoddam noſtri temporis ornamentum, putat eſſe id quod vocamus petroſelinum Macedonicum, vt prius iam dictum eſt.*

Sphondylion Græcis, Latinis rutinalis herba, quibuſdam viſa eſt eſſe panacis ſpecies, hodiéque vulgo vocatur pa-naiz ſauuage: *tantùm ob id, quod folia panacis habeat. Gi-gnitur in opacis ferè circa paluſtria.*

Carus ſiue caros, ſiue carum cari, vulgo des carottes, *ra-dicem etiam nobis iucundiſſimam præbet, qualis eſt paſtina-cæ: rubram tamen, interdum etiam coloris buxei, quæ cum aceto & oleo ac ſale editur acetarij vice, prius tamen cum vino cocta, aut inter cineres. Cæterùm vmbellam etiam pa-ſtinacæ ſimilem gerit.*

Siſaron Græcis, Romanis ſiue Latinis (inquit Dioſcori-

des (Siſer, id eſſe putant omnes, quod nos vocamus des cheruitz, *cuius radix elixa aut frixa, eſui nobis eſt gratiſſima, præſertim circa Quadrageſimæ tempus.*

Cepa cepæ, ſiue cepæ, ceparum, lachrymoſum olus, multiplex, ſed omnium vires eædem: tantum enim ex nationibus diſcrimina ceparum petita ſunt: aliæ enim Sardiæ, Cnidiæ, Samothraciæ: aliæ Setanicæ fiſsiles, & Aſcaloniæ ab oppidis nominatæ: quæ vocabula Theophraſtus lib. 8. de plantarum hiſtoria, & Plinius lib. 20. latius te docebunt. Sunt præterea aliæ dulces, aliæ acres: quædam item albæ, & quædam rubentes. Sunt & cepollæ ab antiquis appellatæ, cepis quidem minores, quas vulgus noſtrum appellat des oignonnettes, *quarum foliis ternis, interdum etiam quaternis tantum vti ſolemus in acetariis, ad frigidorum olerum qualitatem emendandam. Sed & quæ paulo maiores ſunt cepæ, ferè ſine capite, ceruicis tantum longæ, ideóque in frondem luxuriantes, ſæpiúſque retondentur, à Græcis gethri nomen acceperunt, quarum foliis & radice vſus eſt in condimentis: puto à noſtris appellatas* des ciuots ou des ciboules. *Marſicam enim ſimplicem, quæ ab Hermolao deſcribitur, habétque radicem ampliorem & ſolam, atque ob id à ruſticis, inquit, vnio appellata eſt, ſanè eam eſſe puto quam noſtri, ruſticam illam vocem imitantes, appellauerunt* oignon, *quaſi vnionem dicere voluiſſent: quia ſingulari conſtet capite, nec pluribus coagmentetur bulbis. Cæterùm, quæ cepæ ſunt albæ & recentes, mitiores eſſe ſolent: quæ autem veteres & flauæ, acriores.*

Allium item, quod Græci ſcorodon vocant, vulgus noſtrum des aulx, *non contemnendum in ruris honore & hortorum diſciplina locum inuenit: honeſtum enim ac gratum ruſticæ plæbei obſonium: quapropter etiam à Columella inter hortorum delicias annumeratur libro 11. cap. 3. Vlpicum, inquit, quod quidam allium Punicum vocant, Græci*

autem aphroſcorodon appellant, quod opinor tritum in oleo & aceto, mirum quantum increſcat ſpuma: longè maioris eſt incrementi quàm allium: idque circa Calendas Octobris, antè quàm deponatur, ex vno capite in plura diuidetur, habet enim velut allium plures cohærentes ſpicas, eæque cùm ſint diuiſæ, liratim ſeri debent, vt in puluinis poſitæ, minus infeſtentur hyemis aquis. Hæc ille. Quibus verbis, & quid ſit vlpicum, & quid allium, cognoſcas.

Cæterùm, caput allij antiqui (inquit Galenus) dætin nominabant, vulgus noſtrum teſte d'aulx. *Allij autem comas cum capite ſolo, molyzam Hippocrates appellat. Allium ſylueſtre,* aulx ſauuage, *paßim in pratis creſcit, vocatúrque Græcis ophioſcorodon, quaſi ſerpentis allium, foliis eſt prælongis, teretibus, intus concauis, iunceam ſpeciem repræſentantibus, caule procero, leni, purpureos flores oſtentante, faſtigio tum colore, tum forma conſpicuo, radice capitata, nucleis ſpicatim compactilibus intumeſcente, ſummo vertice capillamentis fibrato. Aliud haberi ſylueſtre allium tradit Plinius, quod vrſinum vocant, odore, molli capite, prætenui, foliis grandibus.*

Scorodopraſum autem aliud eſt allium porracei generis, de quo prius in porro diximus: habitu enim porrum & allium refert atque æmulatur, & vtrumque exprimit olus: inde & medias vires ſimul porri alliíque naturam conflauit, allium porrinum vocant officinæ, mutuato ab vtroque parente vocabulo. Atqui varias alliorum differentias, vt enumerare difficile eſſet, ita certè nimis longum & prolixum, quàm inſtitutum noſtrum expoſtulat. Itaque qui hæc deſyderabit, habeat in promptu neceſſe eſt Plinium, Dioſcoridem, & Theophraſtum.

Poſtremis diebus apud nos quorundam ſtudioſorum diligentia, inuenta eſt herba, quæ quia confricata allium qua-

dantenus redoleat, à Græcis ſcordion appellata eſt, à Latinis vero trixago paluſtris, quòd locis paluſtribus potiſſimum creſcat, hactenus quidem incognita: nam & pharmacopolæ huius loco aliam herbam & facultate & figura longè omnium diuerſiſſimam vſurparunt, quæ Barbaro ſcorodotis appellatur: nihil enim habet ſcordio ſimile, præterquam quòd allium redolet. Scordion enim multò minus eſt, & folia chamædryos gerit, quæ vulgò vocatur, de la germandree.

Bulbus Græcis ſiue bolbus, cibus Veneris, irritamento potius quàm vitæ vtilis: quo tamen ad prouocandam appetentiam vtimur, vnde vulgò nomen retinet, des appetitz. *Latini Aſcalonitas vocant, quod etiam nomen vulgus retinuit*, des eſchalottes. *Martialis multis in locis ſalaces bulbos appellat, quod & ex illo epigrammate facilè coniicitur.*

Cùm ſit anus coniunx, & ſint tibi mortua membra.
Nil aliud bulbis quàm ſatur eſſe potes.

Eſt etiam bulbus agreſtis, cuius flore ruſticæ mulierculæ in ſuis coronis vtuntur, quem Græci Codion vocant. Syluestres autem, & ſponte natos bulbos, vulgus noſtrum vocat ſuo more oignons ſauuages. *Quinetiam alius eſt bulbus, qui lanoſus dicitur, & in litore frequens: inter cuius primas tunicas, inquit Marcellus, & id quod manditur, tam vera lanæ eſt ſimilitudo, vt ex ea veſtes confici poſſint. Rurſus alius eſt bulbus, vomitorius appellatus, ad differentiam bulbi cibarij: éſtque foliis nigris, radice allio ſimili, & vomitum ciet. Sunt & alia permulta bulborum genera ab eorum magnitudine, colore & figura petita: quæ qui diligentius cognoſcere volet, requirat Theophraſti librum octauum de plantarum hiſtoria, & Plinium, apud quem Gallia Remenſis hoc nomine laudatur, quòd bulbis plurimùm abundet: ſponte enim illic naſcuntur & creſcunt.*

Digitized by Google

Nobiliſsima bulborum ſcylla, quam vulgus, exemplo Varronis, ſquillam vocat, des ſquilles, *medicamini præcipuè nata, acetoque exacuendo: quod ob id ſquilliticum ſeplaſiarij vocant. Duo ſcyllæ genera: maſculus, albis foliis: fœmina, nigris. Tertium genus eſt cibis gratum, & eſu tenerum. Epimenidia ſcylla vocatur, ab vſu nomen ſortita, anguſtiore folio ac minus aſpero, ſeminis plurimum, genus vnum ſcyllæ, aut bulbum eius omnem, ab Hippocrate ſchænum vocari Galenus eſt author.*

Pancration, puſillam ſcyllam aliqui vocare malunt. Ea eſt radice bulbi magni, colore ruffo purpuraſcentè-ve: guſtu amaro, qui os accendat: foliis lilij, verum longioribus. Sunt qui noſtris Gallis propriè loquentibus exiſtiment appellari ſciboule, *quaſi puſillam ſcyllam ſed imperitum vulgus, hoc nomen cepis communicauit.*

Id genus bulbi, quod in hortis coma copioſiore viret, nucleis gracilioribus, vulgus noſtrum vocat des porrettes, *aut* des oignonnettes, *à porri vel vnionis tum ſapore, tum forma: eadem quoque grandioris formæ bulbos donarunt appellatione: radice ſeritur bulbus hortenſis: nam ſemine, partim primo, partim altero prouenit anno.*

Bulbina foliis eſt porraceis, flore violæ purpureo, ſiue ferrugineo in ſpicis, nigro ſemine foris: rubicundo radicis bulbo, ſquamis carente. Maurice buberigim cognominant herbarij, quam bulbis croci repræſentant, foliis porri, floribus violæ: addúntque eſſe hermodactylorum ſpeciem.

Aſphodelus, quæ & haſtula regia & albucus dicitur (vulgus pharmacopolarum corrupto nomine vocat aphrodilorum) *inter bulbos à Plinio connumeratur libro 21. cap. 22. Eſt autem folio porraceo, radice bulboſa & multiplici, vt interdum ad triginta bulbos producatur, magnitudine, figura & ſapore ſcyllæ radici ſimilis, quæ eſui erat antiquis cum ficubus, vel cocta inter cineres.*

Seritur præterea in hortis, radicis nomine, ea herba quæ Græcis helenium (vel quòd ex lachrymis Helenæ nata ſit, vel quòd ab Heleno Troiano inuenta) vulgò autem enula campana, Columellæ inula appellatur. Eius autem folium eſt latiſſimum, ad ſymphyti folium accedens, de quo prius à nobis dictum eſt: ſed eſt albicans, & parte altera lanuginoſum: florem gerit luteum: radicem craſſam, & amaram odoris optimi: quæ cum melle aut ſaccharo condita, aduerſus aëris peſtilentis noxam plurimum valere dicitur: quo nomine etiam cruda à multis tempore peſtis manditur, & in hortis eius rei gratia conſeritur.

Alterum genus helenij affert Dioſcorides ex Crateia herbario, ramulis cubitali magnitudine, ſerpilli modo per terram repentibus, folio lenticulæ, ſed longiore & crebro, radice pallida, digiti craßitudine, cortice nigro.

Atque hæc erit quartæ hortuli noſtri areæ clauſula: à qua dum recedimus, totam rei hortenſis rationem breuiori, quàm fieri à nobis potuit, ſtylo, ſtudioſis iuuenibus relinquimus, non enim iis hæc ſcripſimus, qui in re herbaria adeò ſunt exercitati, vt tum Græcos, tum etiam Latinos authores omnes, qui de hac re diligentius ſcripſerunt, facillimè teneant. Quapropter etiam medicas herbas, hoc eſt, quæ medicis ſolis ſunt cognitæ: præterea quæ noſtræ regioni familiares non ſunt, omiſimus. Tantùm eas deſcripſimus, quas mediocritas noſtra aut adſequi per ſe quidem potuit, aut amicorum diligentia cognoſcere. Veniendum ad ea quæ polliciti ſumus de cultu & ſatione hortorum, ex quibus facilius ſuperiora cognoſcatis. Parum enim eſt, quicquid in horto poni ac ſeri debet cognouiſſe, niſi poſitionis & ſoli rationem perſpectam habeatis.

Digitized by Google

DE CVLTV ET SATIONE HORTORVM LIBELLVS, EX ANTIQVORVM AGRICOLARVM SENTENTIA PRÆCIPVE COLLECTVS.

Absolvimvs *tandem id omne quod ad frutices & herbas in hortis conſeri ſolitas pertinere videbatur, omnémque, qua inſtrui debeat, aut etiam poſsit hortulus, materiem adoleſcentulis noſtris propoſuimus. Supereſt, vt qua ratione diſponi ſoleat ea materies, quoque pacto & excolere & fodere hortos deceat, facilè ac breuiter doceamus ex antiquorum agricolarum ſententia atque authoritate. Fruſtrà enim quis cognouerit quicquid in hortis ſuccreſcere ſoleat, niſi etiam hortum excolere, & plantas ſuis locis diſponere, atque eas ſouere ſciat, quemadmodum fruſtrà literas, & dictionum ſignificationes teneat, qui non idem intelligat qua ratione ex literis dictiones, & ex iis oratio perfecta componi ac conſtrui debeat.*

Itaque dicamus primùm de poſitione hortorum in villa aut ſuburbiis, aut etiam ipſa vrbe: deinde verò, quod ſolum eligere, quo pacto id munire ac ſepire & fodere oporteat: poſtea quomodo areæ & interualla ac puluini faciendi, & quid in his ſecundum anni tempora ſeri, quo pacto hortum excolere deceat, vt tandem ad remedia deueniamus eorum vel animalium, vel tempeſtatum, quæ nocere, & incommodum hortis adferre ſolent.

HORTI POSITIO AC SITVS.

Sub vrbe colere hortos expedit (inquit Varro) ſicut violaria & roſaria: item alia multa quæ vrbs recipit, cùm eadem in longinquo prædio, vbi non ſit quò deferri poſsit venale, non expedit colere. Cato quoque plurimùm laudat fundum ſuburbanum, in quo & arbuſta ad vites, & ſalicta locis aquoſis, vietis, ac prope amnes ſerantur: & prata ſunt irrigua:

ſeminaria

ſeminaria quoque loco quamoptimo & apertiſſimo ac ſtercoratiſſimo ponantur, in quibus ſuum quodque fructus genus conſeri oporteat. Submittito (inquit) ſub vrbe hortorum omne genus, coronamenta omne genus, bulbos Megaricos, myrtum coniugalem, & alia id genus facito vt ſerantur. Cæterùm hortus præſertim olitorius irriguus eſſe debet propter fœcunditatem.

Quòd autem ad eius ſitum attinet: Fœlix horti poſitio eſt (inquit Palladius) cui leuiter inclinata planities, curſus aquæ fluentis per ſpatia diſcreta deriuat, neque verò vſque adeò magnus eſſe debet. fæcundior enim eſt culta exiguitas, quàm magnitudo neglecta.

Fontem in horto eſſe oportet, niſi riuulo fluenti irrigetur, aut amni admodum vicinus ſit: aqua enim alimentum herbis præbet. ſi fons deſit, imprimendus eſt puteus: quanquam multo labori ſit olitoribus aquam inde haurientibus: neceſſe eſt enim vt crebro irrigetur hortus, eâque fit (inquit Plinius) vt ſatum quam celerrimè erumpat, & latiſſime adoleſcat. Sed vt certam perennitatis puteus habeat fidem (inquit Columella) tum demum effodiendus eſt, cùm ſol vltimas partes virginis obtinebit, id eſt menſe Septembri, ante æqui noctium autumnale. Si quidem tunc maximè explorantur vires fontium, cùm ex longa ſiccitate æſtatis, terra caret humore pluuiali. Si nequeas puteum imprimere, piſcina iuxta Palladij ſententiam ſubtus conſtruenda eſt (ciſternam noſtri vocant) vt illinc aquas pluuia conferente, hortus per æſtiuos rigetur ardores. Si verò hac omni facultate carueris, ſemper altius tribus vel quatuor pedibus ad paſtini ſimilitudinem fodies hortulum, qui ſic cultus, negligat ſiccitates.

In fundo ſuburbano, horti & pomaria domui proxima eſſe debebunt, ſitque hortus ſterquilinio maximè ſubiectus, cuius ſucco ſponte fœcundet: ab area longè ſitus ſit,

nam puluerem palearium fert inimicum, ſi quando per trituram ventus poſſit paleas aut puluerem in hortum perferre quæ oleribus nocent.

Quòd autem ad cæli clementiam & loci ſalubritatem attinet, frigidis prouinciis, orienti, aut meridiano lateri hortus eſſe debet oppoſitus, præſertim ſi talis eſt qui, & arbuſta & ſeminaria contineat: ne alicuius maximi montis obiectu, his duabus partibus excluſus, algore rigeſcat, aut per partem ſeptentrionis remoto, aut occidentis in veſperam ſole dilato. Si poteris (ait Cato) hortus ſub radice montis fiat, in meridiem ſpectet loco ſalubri. In calidis verò prouinciis, pars potius ſeptentrionis optanda eſt, quæ & vtilitati & voluptati & ſaluti æqua bonitate reſpondeat. Palus omni modo vitanda eſt, præcipuè quæ ab auſtro vel occidente eſt, & ſiccari conſueuit æſtate; peſtilentiam enim vel animalia hortis inimica generat.

Conſideranda eſt præterea fluuij natura, cui proximus erit hortus, an plærunque aliquid exhalare ſoleat, quod ſit & nobis & plantis inimicum: peculiare enim eſt id permultis fluuiis. Itaque hoc ſi acciderit, ab ea poſitione erit abſtinendum.

SOLI BONITATIS ET PRÆSTANTIÆ ELECTIO AC CONSIDERATIO.

Plurimùm attendendum eſt vltra ea, quæ ſuperius enumerata ſunt, etiam ad ſoli naturam & bonitatem, ſiquando frugalem ac luxurioſum & fœcundum hortum expoſtulemus. Non enim quodlibet ſolum herbis hortenſibus amicum eſſe ſolet. Itaque glebam acceptam conſiderabis hoc modo ex antiquorum agricolarum ſententia, ne alba & nuda ſit, ne macra ſabulo, ſine admiſtione terreni: ne creta ſola, ne arenæ ſqualentes, ne ieiuna glarea, ne auroſi pulueris lapidoſa macies, ne ſalſa vel amara, vel

vliginoſa terra ſit:ea ſunt enim ſoli vitia. Probabis autem glebam putrem ferè nigram, & ad tegendam ſe graminis ſui crate ſufficientem, ac mixti coloris: quæ ſi rara ſit, tamen pinguis ſoli adiunctione glutinetur. Pingue vero ſolum agnoſces, ſi glebam paruulam dulci aqua conſperſeris & ſubegeris: nam ſi glutinoſa eſt, & digitis adhæret, conſtat illi ineſſe pinguedinem. Dulcis etiam eſſe debet: quod facilè explorabis ipſo guſtu, ſi ex ea parte agri, quæ magis diſplicet, glebam fictili vaſe, dulci aqua madefactam, intincto digito, & linguæ admoto, ſaporis iudicio, qualis ſit cognoſcas.

In ſumma, omnino eligendus eſt ager pinguis ac reſolutus, qui minimum laborem poſcat, & fructum maximum reddat. Deterrimum omnium eſt ſolum, quod ſiccum erit ſimul & ſpiſſum & macrum vel frigidum. In genere ſoli, vitanda eſt creta, quam argillam dicimus, atque rubrica. Laudat id ſolum Varro, quod benignum cùm ſit, producit ebulos. Id laudat Columella, quod vltrò alat vlmos, & ſylueſtri palmite lætetur, ſiue vnedines, quæ pruna ſunt agreſtia, & mala ſylueſtria ſponte ferat: ita enim ſolum probatur, etiam ab iis quæ producit: ſed ex neceſſitate tamen mixta ſtercore qualibet terra conuenire poteſt.

QVOMODO VARIE' CLAVDENDVS HORTVS.

Vbi ſolum horto fodiendo idoneum elegeris, tum id eleganter circunſcriptum, & vndique terminatum communiendum erit, antequam colas, aut aliquid in eo ſeras: debent enim horti eſſe clauſi priuſquam conſerantur. Sed munitionis multa ſunt genera, quemadmodum iam ſuprà docuimus, cùm eſſet nobis de hac re ſermo.

Naturale ſepimentum dicitur Varroni, quod obſeri ſolet virgultis aut ſpinis, habétque radices viuæ ſepis: ac viatoris prætereuntis laſciui non metuit facem ardentem.

Sepimentum agreſte vocatur, quod ex agreſti ligno fiat, ſed non viuit: ſtructilem ſepem vocat Columella vel ſepem virgeam: vulgus noſtrum haye ſeiche. *Fiebat apud antiquos palis ſtatutis crebris ac virgultis implicatis, aut latis perforatis, & per ea foramina traiectis longuriis ferè binis, aut ternis, aut ex arboribus truncis demiſſis, & in terram deinceps conſtitutis.*

Sepimentum militare dictum, quod eo genere milites ſua caſtra tueri ſoleant. fit autem ſecundum vias publicas, aut ſecundum amnes, ne periculum ſit animalium aut latronum, aut ne flumen agris noceat. Ita vero fiebat apud antiquos: Foſſa idonea ſic fodiebatur circa hortum vel agrum, vt omnem aquam pluuialem recipere poſſet: faſtigiúmque habebat, vt aqua è fundo exiliret. Agger intrinſecus fiebat iunctus foſſæ, ita aridus, vt eum tranſcendere non eſſet facile. Aggeres quidam faciebant ſine foſſa, eoſque, muros vocabant.

Fabrile ſepimentum vocabant antiqui, quod maceriis fiebat, ſed pluribus modis. Aut enim fiebat luto & lapide eleganter conſtructo, preſertim iis locis, quibus vicinæ ſunt lapicidinæ: aut ab iis, quibus copia ſuppetit. Fiebat & è lateribus coctis, aut crudis, aut terra & lapillis compoſitis informis, atque ita parietes figuratos imitabantur.

Omnium vtilior ſepes (preſertim in agris) & minorem impenſam deſyderans, eſt ea quæ vepribus fit, ſpinis conſitis: diuturnior enim immenſis temporibus permanet, quapropter ab antiquis plurimùm commendabatur, quia hunc veprem manifeſtum eſt interimi non poſſe, niſi radicitus effodere velis: atque etiam poſt ignis iniuriam melius renaſcitur. Fiebat autem hoc pacto: Semina rubi, paliuri & ſpinæ, quæ rubus caninus vocatur natura colligebant: miſcebant cum farina erui, ex aqua macerata: dehinc funes ſparteos veteres hoc genere miſtionis ſic in-

ducebant, vt intra funes ſemina recepta ſeruarentur vſque ad verni temporis initia. Locum in quo ſepes futura erat, duobus ſulcis circumuallabant, tribus à ſe pedibus ſeparatis, ſeſquipedis altitudine, ídque æquinoctio autumnali, vbi terra imbribus maduerat. factos ſulcos perhyemare ſinebant, poſtea Februario menſe, per vtroſque ſulcos, funes cum ſeminibus obruebant leui terra. Itaque trigeſima die procedebant ſentes, quos teneris adminiculis adiuuabant, quibus inter ſe ſentes per ſpatia vacua relicta inngerentur.

Alij ſepem viuam ſic faciunt: Sambucos humiles plantant ſpatio triennali: inde ſemina ruborum oblongis inſerta paſtillis, ordinatim deponunt: ſepem triennio facimus, & furi & pecori inuiam. Poſt trimatum, gaudent rubi ſingulis annis aduri: aduſtione enim duriores aſperioréſque erumpunt. Atque ea demum eſt claudendorum hortorum vniuerſa ratio.

HORTI FOSSIO, ET AREARVM DISPOSITIO.

Quando & autumno & vere plurima in horto ſeruntur, ob id partes horti, quas autumno conſerere volos, debes ad hyemem conuertere: quæ autem ſpatia vere conſerere voles, vt per æſtatem fructus reddant, ea ad Septentrionem erunt conuertenda. Sed & ſolum, quod autumno inſtituere tentabis, menſe Maio conuertere oportet, vt æſtiuo ſole & gleba ſoluatur, & radices herbarum inurantur. Ager autem quem vere conſeri oportet, is paſtinandus eſt autumno circa Calendas Nouembris: & poſt autumnum patieris effoſſum iacère brumæ frigoribus & pruinis inurendum; quemadmodum enim calor æſtatis, ita vis frigoris terram concoquit, fermentatámque ſoluit. Peracta bruma, tum demum ſtercus inijcitur. Cúmque ſationis appropinquabit tempus, dilapidandus & exherbandus erit locus:

iterumque ſtercorandus, & rurſus poſtea refodiendus: diligentique foſſione ita iterandus, vt fimo terra commiſceatur. Optimum autem ſtercus ad hunc vſum aſini, quia minimum herbarum creat: proximum, vel armenti, vel ouium: nam quod homines faciunt, quamuis habeatur excellentiſſimum, non tamen neceſſe eſt adhibere, niſi aut nudæ glareæ, aut ſine vllo robore ſolutiſſimæ ſint arenæ, cùm maior ſcilicet alimenti vis deſideratur.

Poſt refoſſionem, circa Idus Ianuarias, hortus pergulis inſtruitur, antequam areæ diſponantur: eas ſiue rectas, ſiue inflexas, & cameratas facere voles, tibi licebit. Iuniperino ligno ſi componantur, decennio nihil attingendum erit: ſi ſaliceis perticis, triennio nouam operam deſiderabunt: circa pergulas qui roſaria conſerere volet, Februario id faciat oportet.

Roſaria autem ſeruntur ſulco breuiſſimo: aut ſcrobibus ponenda ſunt, vel virgultis, vel etiam ſemine. Semina roſarum (inquit Palladius) non putemus eſſe medios floſculos aurei coloris, ſed baccas, quas in breuiſſimi pyri ſimilitudinem, plenas ſeminibus poſt vindemiam reddunt maturas: quarum tamen maturitas ex fuſco colore & mollitie poterit æſtimari. Eo pacto facies ſi iaſminon aut libanotida, aut granata conſerere voles, niſi malis pergulas vitibus honeſtiores reddere.

Compoſitis in ambitum hortuli pergulis, refoſſa humus in areas diuiditur, relicto foras eo ſpatio, quod ambulationibus aut ſphæriſteriis deſtinare volemus: quæ ſpatia ſabulo tenuiſſimo conſpergenda erunt, ne per pluuias aut imbres ſolum pedibus hæreat. Sic autem poſtea informandæ erunt areæ ad libellam, vt facile runcantium manus ad dimidiam partem latitudinis earum perueniant: ne qui perſequuntur herbas, ſemina proculcare cogantur, ſed potius per ſemitas ingrediantur, & alterna vice dimidias areas erun-

cent. Areæ (inquit Palladius) faciendæ ſunt anguſtiores & longæ: id eſt, duodecim pedum longitudine, & ſex latitudine, vt ſint propter ſpatia vtrinque purganda diuiſæ. Margines verò earum locis humidi vel irriguis duobus pedibus erigantur: ſiccis vno extuliſſe ſufficiet.

Spatia inter areas facienda erunt, per quæ humor locis irriguis effluat: ea ipſis areis altiora eſſe debebunt, vt facilius ingrediatur aream de ſuperiore parte humor admiſſus: & vbi ſitientem ſaturauerit, in alias poßit excluſus auerti.

DE SEMINVM NATVRA ET ELECTIONE, ALIQVOT PRÆCEPTA ANTIQVORVM.

Hortus (inquit Palladius) qui cælo clementi ſubiacet, & fontano humore percurritur, propè eſt vt liber ſit, & nullam ſerendi diſciplinam requirat.

Frigidis locis, autumnalis ſatio celerior fiat, verna verò tardior.

Calidis regionibus, autumnalis ſatio ſerior fieri poteſt, verna autem maturior.

Quæcunque ſerenda ſunt, cùm luna creſcit, ſeminentur: quæ autem ſecanda ſunt, vel legenda, cùm luna minuitur.

Omnia quæ ſeruntur, diebus tepidis melius, quàm ſiccis aut frigidis ſeruntur: nam tepor euocat, frigus includit.

Si neceßitas coget in ſalſa terra aliquid plantari aut ſeminari, extremo autumno plantandum eſt, vel conſerendum, vt malitia ſoli hybernis imbribus eluatur. Aliquid etiam terræ dulcis vel arenæ fluuiatilis ſubiiciendum eſt, ſi illi virgulta committimus.

Semina, pluſquam annicula eſſe non debent, ne vetuſtate corrupta non prodeant.

F 4

Trimeſtris ſatio, locis frigidis & niuoſis conuenit, vbi qualitas æſtatis humecta eſt, cæteris raro reſpondet euentu.

Semen trimeſtre, locis tepidis melius reſpondebit, ſi ſeratur autumno.

Genera omnium frugum, ſeminum, vel ſurculorum præclara ſerere potes, ſed terris tuis experta committe. in nouo enim genere ſeminum, non eſt ſpes tota ponenda.

Locis humidis ſemina citius quàm ſiccis degenerant: quare ſubinde ſuccurrat electio.

Quæ florent, tangenda non ſunt.

Omnia legumina Græcis authoribus ſeri iubentur in ſicca terra: faba tantummodo in humida debet ſpargi.

Semina fauente cælo ſata maturius prodeunt: tepentibus locis & apricis, aut illuſtratis, citiſſime prorumpunt.

Recentiora ſemina, maturius gignuntur, in porro, gethyo, cucumere, cucurbita.

Vetera ſemina, celerius proueniunt in apio, beta, naſturtio, cunila, origano, coriandro.

Calidis credita locis ſemina, celerius caules ereant, ſemen ocyus reddunt.

Omnium celerrime naſcuntur ſemina ocymi, bliti, napi, erucæ: tertio enim die erumpũt, omnium difficillime apium.

DE SATIONVM TEMPORIBVS, SEMINVM CVLTVRA, ET VARIA COMMITTENDARVM HORTIS HERBARVM RATIONE.

Serendi tempora licet per menſes certa deſignent antiqui agricolæ, tamen ſecundum loci & cæli naturam, vnuſquiſque ea apud ſe poteſt cuſtodire, modò id perpendat quod mox docebimus, quædam eſſe quæ celerius, quædam quæ tardius proueniant.

Nullam aliam operam aut curam poſt ſationem deſiderant hortenſes herbæ, præter ſarculationem, runcationem,

exherbationem, & rigationem. Sarculationem vocant, quã vulgus noſtrum dicit ſarcler. Nam etiam ſarculum appellant vn ſarclet. Ea ſarculatio fit, tum ad dilapidandum ſolum adhuc ſuccreſcentibus ſeminibus, tum ad herbas noxias eadem opera conterendas. Runcationem vocat vulgus noſtrum tondre. Nam runcam nominat vne ſarpe. Exherbatio, manu fit: atque ob id à ſarculatione differt. vulgus vocat eſmonder. Rigatio autem locis ſiccis, tepida potiſſimum aqua fieri debet, vt quæ puteolis mane extracta ſit, ad ſerentium tempus reſeruetur in alueo, ídque ſub dio, vt à ſole aliquantulum concoquatur. Frigida aqua, ſalſa, omnibus plantis inimiciſſima eſt.

Semina quæ tantùm autumno ſeri debent, vt per totam hyemem in terra durent & macerentur, ſunt, allium, cepæ, capitula, vlpicum, ſinapis.

Quæ ſemina, pro arbitrio, vel autumno, vel vere ſeri poſſunt ad vſum noſtrum in aëre clementi, & terra fœcunda, ſunt, braſſicæ, lactucæ, cinaræ, erucæ, naſturtij, coriandri, chærephylli, anethi, paſtinatæ, ciceris, papaueris. Nunc ad ſingularum, quæ in hortis ſeruntur, herbarum naturam & variam culturam.

Lactuca toto anno ſeritur ac transfertur, ſi locus eſt lætus, ſtercoratus & irriguus: ſemine adhuc tenella cùm emergit, diebus tepidis pangi debet, & rarior poni, vt in latitudinem magis ſe fundat. Ne dureſcat, ſæpius poni debet: eo enim pacto teneritudinem conſequitur. Candidam fieri aiunt, ſi fluminis vel litoris arena frequenter per medium conſpergatur. Capitata fiet, ſi ſæpius pangatur, & frequenter attondeatur leuibus digitis.

Intybi & cichorij eadem ratio eſt, niſi quòd intybum magis hyemem ſuſtinet: ideóque vel frigidis regionibus, proximo autumno ſeri poteſt, fit album, ſi conſperſum prius per aliquot dies fuerit, & imbribus ſuper arena irrigatum:

amat humores & terram ſolutam, quum quatuor folia produxerit, ademptum transfertur ad locum ſtercoratum. Sunt qui eius radices fimo tingant,

Blitum & ſpinacia nullum ſolum, modò cultum fuerit reſpuunt: ea autem olera neque runcari, neque ſarculari flagitant. Cùm ſemel ſatum comprehenderint, per multa ſæcula caduco ſemine reuiuiſcunt.

Atriplex ab exitu veris ad autumnum ſeri poteſt: amat plurimo humore ſatiari. Semen ſtatim atque ſparſum eſt, obrui debet. Interiacentes herbulæ, ſubinde radicitus eruendæ. Transferri non poſtulat: melius tamen inoleſcet, ſi rariore ſpatio pangatur.

Beta poteſt æſtate tota ſeri: agrum amat putrem, lætum, humidum: transfertur: frequenti gaudet effoſſu, largóque cupit ſtercore ſatiari.

Braſſica toto poteſt anno, ſolo credi: terram amat pinguem & ſubactam: argillam & glaream timet: ſabulonem & arenas odit, ſtercore gaudet, & ſarculatu proficit: vaſtior euadet, ſi terra continenter operiatur: frigidas & pluuioſas regiones amat.

Naſturtium; ſi cum lactuca ſeratur, egregiè prouenit humorem diligit, fimum aſpernatur.

Apium locis calidis & frigidis melius prouenit, mangonio cultum, & diligentia manſueſcit, magnum fit, ſi ſemen, quantum tribus digitis capi poteſt, linteolo clauſum, ſcrobiculis mergatur. Criſpum fiet, ſi tundantur ſemina, vel ſuper euaneſcentes arenas ponduſcula voluentur, aut pedibus enata proculcentur.

Aſparagi panguntur ſolo humido, ſubactôque, ſcrobiculis ad lineàm directis, quibus bina ternáve grana, ſemipedis ſpatio diſcreta mergantur, quouſque coeuntibus radix connexa, & multis irretita capillamentis coaleſcit, quæ vocatur ſpongia. Aſparagus qui primò profertur, confringi

debet, ne inualida adhuc radix moueatur: bienniꝫ moram habet ſpongiola aſparagi, éſtque fimo & runcatione continua nutrienda: nam quod primo anno producitur, id graminis ſpeciem referre videtur.

Malua pingui ſolo lætatur, humidóque lætamine gaudet. Transfertur, quum folia quatuor habere cœpit: ea enim antiqui in acetariis & iuſculis vice olerum vtebantur.

Serpillum plantulis & ſemine prouenit: verum lætius frondebit, ſi iuxta piſcinam, lacum, vel putei margines deponatur.

Smyrnium, paſtinato ſolo, ſemine debet conſeri, maximè iuxta maceriem: quoniam & vmbra gaudet, & qualicunque conualeſcit loco.

Fœniculum primo vere ſeritur, loco aprico & modicè ſaxoſo.

Aniſum & cuminum locis lætioribus melius ſeritur & enaſcitur: item & cæteris, ſi humore ſatietur & ſtercore.

Coriandrum amat terram pinguem, quanquam & macrum ſolum non aſpernetur. Semen quò fuerit antiquius, modò vetuſtate non exactum, eò melius reputatur: delectatur humore.

Sinapis terram diligit aratam, &, ſi fieri poteſt, aggeſtitiam: nullum tamen ſolum recuſat: puluere fouetur: quapropter ſarculari debet, vt eo ſubinde reſpergatur: vliginem non reſpuit. Semen quod eſui parabis, robuſtius plantæ tranſlatu reddes.

Chærephyllum, agrum lætum, humidum, & ſtercoratum deſiderat.

Capparis, ieiuno ſolo & gracili gaudet, æſtate floret, herbas in viciniâ ſponte perſequitur. Sub occaſu Vergiliarum exareſcit.

Anethum tepidiore ſolo gaudet: rigetur, ſi imber non irroret: rarius ſeri lætatur.

Ruta ſerietur locis apricis, ſolius cineris reſperſione

Digitized by Google

contenta: loca deſiderat altiora, quibus humor elabatur.

Satureia & hyſſopus pingui agro gaudent, non ſtercorato, ſed aprico.

Mentha & origanum plantis vel radicibus ſeruntur, loco humido, vel circa aquas: apricum ſolum nec pingue, nec ſtercoratum deſiderant.

Thymum melius prouenit plantis, quàm ſemine: agrum diligit apricum, maritimum, macrum.

Origanum amat aſpera & ſaxoſa loca: ſtercorari tamen & rigari appetit, donec conualeſcat. Eandem culturam appetit petroſelinum.

Violas qui facturus eſt, terram ſtercoratam & repaſtinatam minimum altè pedem, in puluinos redigat: atque in plantas hornotinas (ait Columella) ſcrobiculis pedalibus factis, ante Calendas Martias diſpoſitas habeat. Semen autem violæ (ſicut olerum) in areis, duobus temporibus ſeritur, vere & autumno. Colitur autem eo modo, quo & cætera olera, vt runcetur, vt ſarriatur, vt interdum etiam rigetur.

Roſam fruticibus ac ſurculis diſponi per ſurculos pedales conuenit per idem tempus quo & viola. Sed omnibus annis fodi ante Calendas Martias, & interputari oportet: hoc modo culta multis annis perennat.

Vettonica altilis, quem ocellum à pulchritudine noſtri vocant, aut caryophyllon Itali, ſemine rarius ſeritur: ſed ineunte autumno, ſobolem à radice copioſam eruere debes, & patulis fictilibus aut turbinibus cadorum pangere, in terra fimo putri ſaturata: vt cùm hyemis gelicidia premunt, recondatur ſub tecta, locis à frigoribus tutis. Propagatur æſtate, ſurculis minutis, è maiori planta deſumptis circa eius pedem, cùm nondum calyces emiſit: atque ita integram aream ex vna planta ſi voles efficies. Sunt qui caryophyllon tritum pediculo admoueant circa radicem, vt id redoleant vettonicæ flores: alij frequenti depoſitione latiores

flores & elegantiores prouenire tradunt, à loco in quo tales proueniunt, cognomen accipientes, nempe à prouincia (quo nomine Galliam Narbonenſem appellant) prouincialem Vettonicam dicunt, œillet de Prouence. *Vt diſtingant huiuſmodi flores ab aliis non ita vaſtis aut odoratis, neque tanta cultura expolitis, quos roſetàs vocant*, œillets de roſette.

Petilius flos, quem vocant noſtri ocellum Indicum, ſeritur media æſtate, vt autumno arboreſcat, & flores producat vſque ad hyemem. Semine ſeritur & ſurculo, ſed ſurculus per hyemem perit, quantumuis bene cuſtodiatur, nullum ſolum reſpuit, pinguem tamen ſi nactus fuerit terram, in magnam altitudinem creſcit, vt ſylueſcere videatur, & in multos ramos arboris aut fruticis modo attolli.

Ocymum citius naſci proditur, ſi ſtatim vbi ſatum eſt, aqua calida perfundas. Rem miram de ocymo narrant, quòd modò candidos flores, modò roſeos pariat: ſi ex eodem ſemine frequenter ſeratur modòque in ſerpillum: ſi ſolibus exponatur, modò in ſiſymbrium degenerabit.

Papauer locis ſiccis & calidis, quemadmodum & olera, ſeminatur. Fertur vtilius erumpere, vbi virga & ſarmenta fuerint combuſta. Cæterum papauer & anethum eandem habent conditionem ſationis, quam chærephyllum & atraphaxis.

Napi gaudent riguis, ſolo putri & ſoluto: quanuis deuexo & ſabuloſo, gratiores cibis naſcantur. Circiter Auguſtum, & poſt pluuias debent ſemina deponi. Similem habent culturam raphanus & quæ rapa dicuntur.

Porrum verno tempore ſatum autumno transferri debet, vt capite grandeſcat. Sarculis circunfoditur aßiduè: & comprehenſa porri planta, veluti forcipibus alleuatur, vt inanitas ſpatij, quæ radicibus ſubeſt, incremento capitis ſuppleatur. Sectiuo porro Nero Cæſar authoritatem dedit, quo

Digitized by Google

ſingulis diebus cum oleo ad vocem conſeruaadam vtebatur. Id ſi volueris rectè facere, eodem more quo capitatum inter quaternos digitos depangas, & cùm conualuerit, deſeces. In eo autem porro, quod magni capitis facere voles, ſeruandum erit, vt antequam porrum ipſum tranſlatum deponas, omnes radiculas amputes, & fibrarum ſummas partes intondeas.

Cepæ feracem terram deſiderant, pinguem, vehementer ſubactam, ſtercoratam, irriguam. Rarius ponendæ, ſtercorandæ & ſurculandæ. Si capitatas cepas facere voles, folia omnia ſunt detrahenda, vt ſuccus ad inferiora cogatur, vbi caulem cœperint excitare, fulciantur adminiculis, ne ventorum afflatu, languidæ ceruices deturbentur, ſemináque ventilatu crebro decutiantur. Maturitatis præferunt initia, cùm nigricant. Vellendi ſunt thalli ſemiſicci & in ſole ſiccandi.

Allia liratim ſeri debent, vt in puluinis poſita, minus infeſtentur hyemis aquis. Itaque aream in ſulcos digeres, quales fieri ſolent locis campeſtribus ad vitandam vliginem: ſarculatu ſollicitata putreſcunt. Si capitata fieri voles, vbi cœperit caulis prodire, proculcabis, atque ita ſuccus reuertetur ad ſpicas.

Vlpicum autem, quod quidam allium punicum vocant, (Græci aphroſcorodon appellant) longè maioris eſt incrementi, quàm allium: ídque (inquit Columella) circa Calendas Octobris, antequam deponatur, ex vno capite in plura diuidetur.

Melones & peponum omnia genera, puluinis factis & ſubactis deponantur. Rarius ſerendi, vt diſtent inter ſe ſemina pedibus duobus. Sæpiſsime irrigentur, niſi proximam à riuulo profluente aut vicino irrigationem accipiant. Odorati naſcentur, ſi eorum ſemina multis diebus inter roſæ folia ſicca mergantur. Si ſuaues effici voles, eorum ſemina lacte per triduum maceranda ſunt, & ſiccata ponenda.

Cucumeres etiam in puluinis ſeruntur, ſulcis altitudine ſeſquipedali, & trium pedum latitudine depreßis: inter quos octo pedum ſpatia relinquantur, vbi poßint liberius euagari: dulces fient, ſi ſemina ouili lacte & mulſo maduerint, prælongi prouenient, ſi aquam patenti vaſculo duobus palmis inferiorem ſubiicias: ad eam ſiquidem confeſtim prorepent: quare magis in longitudinem creſcentes effundentur.

Cucurbita ſolum pingue diligit, humidum, ſtercoratúmque. Hoc verò in cucurbitis inſigne notatur (inquit Ruellius) quòd longas pariunt & exiles quæ in earum ceruices leguntur ſemina. Quæ aluo latuerant, cucurbitas creant craßiores: quæ in fundo ventris, latas: ſi in vniuerſis ſeminibus obruantur, vbi cœperunt adoleſcere, iuuantur adminiculis. Quæ ſationi dicantur, vſque ad hyemem in ſua vite dependeant, deinde ſublata in ſole aut fumo ſeruentur, alioqui ſemina marcore putri confecta tabeſcunt.

Carduus ſatiuus, quem articocalum vocant, terram ſtercoratam diligit: melius prouenit, ſi creſcente luna, ſolo mandentur ſemina, ſpatio ſemipedis diſcreta. Si tamen in ſolido pangantur, inuerſa ne defingantur ſemina: alioqui pumilos debiles & incuruos creabunt: nec altius debent imprimi, quàm vt terra demergentium digitorum primos attingat articulos. Seminum cacumina ſi deprimas, ſpinoſa non erunt folia, minus etiam echini.

Frutices in horto quomodo conſeri debeant, te docebit Seminarium. Cæterum aliæ tam coronariæ quàm etiam vſui vtiles herbæ, à nobis hoc loco prætermiſſæ ſunt, quaſi nullam aliam culturæ rationem deſiderent: harum enim nonnullæ ſponte creſcunt, aliæ pari cum ſuperioribus ſatione delectantur.

REMEDIA ADVERSVS NOXIAS AERIS TEMPESTATES, ET INFESTA HORTIS ANIMALIA.

Satis in horto plantulis, non ſolùm inimica eſt, & nocumentum adfert grando, rubigo, nebula, fulgur, pruina; quæ peruerſi ſunt aëris vitia, ſed etiam animalia quædam locis apricis poſt pluuias naſcentia, omniáque in horto conſita mirum in modum infeſtantia: campas & erucas vocant. Beſtiolarum quoque alia genera hortis inuaſcuntur: culices napis, raphano vermiculi, item lactucis & oleri. Vtriſque hoc amplius, limaces & cochleæ. Infeſtant & culices hortos riguos, præcipuè ſi ſint arbuſculæ aliquæ. Formicæ quoque & talpæ, non minima hortorum exitia ſunt: porros blatta infeſtant, quas ob id porricidas Græci vocant. Locuſtæ quibuſdam locis noxiæ, non ſolùm hortenſibus herbis, ſed & arboribus omnibus vim inferunt: addemus his bruchos & mures agreſtes: in Italia etiam ſcorpiones, ſerpentes, veſpertiliones, & huiuſmodi animalia naſcuntur: quæ niſi ab hortis arcerentur olitorum induſtria, nullam aut iucunditatis aut vtilitatis inde gratiam conſequeremur. Itaque hoc loco remedia ab antiquis propoſita aduerſus hæc omnia, paucis enumeranda ſunt, à quibus hortenſium rerum peritus ſibi cauere poſſit.

Contra grandinem, omne ſpatium horti alba vite præcingere antiqui ſuadebant. Philoſtratus iubet, cùm grandinem videmus imminere, vt vituli marini pellem, vel hyenæ, vel crocodili, per horti vel domus ſpatia circunferamus.

Fulmine hortum non percuti dicebant Græci, obruto in horto fluuialis equi, quem hippopotamon vocant, tergore. Tradunt alij non eſſe noxias horto tempeſtates, ſi fictili nouo obſerata rubeta rana in medio obruatur. Segetibus idem prodeſt.

Si nocent nebulæ, ſarmenta, & palearum aceruos, euulſíſque herbas & frutices per hortum, vel vineam aut campum incendito: fumus huic rei medebitur, pluribus itaque locis per hortum diſpoſita purgamenta ſimul omnia combures,

combures, quà ventus inſpirat: ita enim impendens malum auerti creditur.

Quum rubigo imminet, iubet Berytius bubulum cornu dextrum cum fimo ſic vri, vt plurimum circuncirca fumum concitet, præſertim quà ventus perflat, ſic vt omnis fumus contra rubiginis impetum feratur: ita enim noxiam cæli occaſionem diſcutiet.

Satis fabis hortum à pruinis lædi negant.

Omnia ſemina horti vel agri refert Anatolius ab omnibus malis ac monſtris tuta ſeruari, ſi ſylueſtris cucumeris tritis radicibus antè macerentur, quàm ſeras.

Vt olera infeſta animalia non generent, in corio teſtudinis omnia ſemina quæ ſparſurus es ſicces, vel mentham pluribus locis, maximè inter caules feras. Hoc idem præſtare fertur eruum aliquantulum ſatum, præcipuè vbi radices & rapa ſeruntur. Cicer etiam inter olera propter multa portenta ſerendum eſt. Erucam pluribus in locis inter olera ſatam, ab infeſtis animalibus vindicari tradit Frontius, addidit hortum ab eiſdem non impeti, ſi anſerino ſtercore muria reſoluto olera perfundantur. In teſtudinis corio ſemina reſiccata nulli erodentium iniuriæ obnoxia futura tradit, Anatolius.

Contra limaces & cochleas prodeſt amurca recens, vel ex caminis fuligo conſperſa.

Contra erucas, quas Græci campas vocant, vulgus noſtrum chenilles, *quidam virgis ſanguineis plantas vel arbores tingunt: alij cancrum fluuialem in medio horto ſuſpenſum auxiliari tradunt: alij rore aquæ perfundunt plantas, in qua vitigineus cinis maduerit: alij circa arborum crura & ramos, bitumen, & ignem non expertum ſulfur accendunt. Sunt qui ſemina prius macerent lixiuio, quod è ficulneo cinere prius ſtillauerit, vel erucarum ſanguine, vel ſemperuiuæ ſucco: ficulneum cinerem alij ſpargunt ſuper*

erucas. Malunt quidam ſcyllas in horto ſerere, vel fungos qui ex iuglande concreti exeunt, concremare, vt eo nidore campæ enecentur: vel fimo veſpertilionis interimere, nonnulli faſciculos allij ſine capitibus comburunt per horti ſpatia, vt eo nidore intereant. Alij per ipſa horti ſpatia, ipſas erucas coctas in aqua cum anetho ſpargunt, ſicque iam enatas interimunt.

Pulices olerum, quos vulgus vocat des puſſons, *necantur aceto acri ſucco hyoſcyomi miſto, & ſuperinſperſo, eoſdem ius decoctæ conyzæ perimit, vel aqua reſperſus, in qua melanthion, hoc eſt gith herba, maduerit.*

Culices hortorum fugantur cremore calaminthæ. Abiguntur & macerata ruta, per areas conſperſa: galbani, ſulfuris & cumini ſuffitu necantur. Florentes quoque canabis ſurculi, inuolantia culicum agmina coercent. Bubulum ſtercus ſuffitum culices perſequitur: item inulæ radix, adiecto buccinorum crematorum cinere.

Ne blattæ (quas praſocurides Græci vocant) porros enecent, ventriculum ouis ſtatim occiſæ, non elotum, ſed ſordibus ſuis plenum, ſpatio quo abundant, non altè, ſed ſuperficie tenus operire debebis: poſt biduum reperies animalia ipſa congeſta ventrem hunc replere.

Formicas fugari Diophanes tradit, ſi quæ ex eis captæ concrementur: ſi caudices herbarum, aut arborum, ad quas plurimæ ſunt, perlinas lupinis, aut taurino felle cum amurca tritis, vel bitumine cum oleo: vel ſi lachrymam papaueris aceto reſolutam, cauernulis earum infuderis, perimuntur etiam nidore ſylueſtris cucumeris incenſi. Si foras veniunt formicæ, omne horti ſpatium cinere ſignemus. Si conſcendunt arbores, cretacea linea latiore in orbem circum arboris caudicem aut imum truncum facta atque iterata, prohibebis ne conſcendant. Limo marino, aut cinere, aut heliotropio herba, obturata formicarum foramina, eas enecant.

Volucres locuſtæ fugantur ab hortis, ſi aliquæ ex iis vrantur in medio, vel ſi aliquas earum maceratas limo obruas. Nihil attingent locuſtæ, quod porro aut centaurio aqua reſolutis fuerit aſperſum.

Contra bruchos non minimam hortorum peſtem iubet Didymus, circa caudices arborum aut herbarum prope, radicem, tria grana ſinapis obrui.

Aduerſus agreſtes mures Apuleius ſuadet ſemina bubulo felle maceranda. Nonnulli rhododaphne foliis aditus eorum claudunt: quia roſis his, dum in exitu nituntur, intereunt.

Talpæ nunquam effodient hortum in quo ricinus, quam palmam Chriſti vocant, vel ſponte, vel accitus proueniat. Sotion Græcus author, vt talpas vel eneces vel fuges, nucem perforari iubet, in quas paleas & ſulfur ac cedriam includas, & incenſam in maiori talparum aditu ponas, reliquis foraminibus diligenter occluſis, ne fumus exeat.

Ne carbunculi hortis aut vitibus noceant, quidam tres cancros viuos cremari iubent in arbuſtis.

Serpentes omni propè fugantur auſteritate, & nocentes ſpiritus innocentia fumi graueolentis exagitat. Vſtum igitur galbanum, vel cerui cornu, vel radix lilij, vel vngula capræ profuerit.

Cremati ſcorpionis nidore, reliquos omnes protinus fugari, author eſt Diophanes. Sandaracha cum galbano, butyro, vel adipe caprino ſuffita, & ſcorpios & ſerpentes omnes abigit. Plutarchus negat ſcorpium ad id vnquam adrepere, cui nucula coryli ſuffixa cohærebit.

Veſpertiliones in horto non aduolare tradit Africanus, in quo per itinera plantani frondes pendeant. Necantur etiam hederæ ſuffitu.

Ranæ ſi garrulitate ſua per noctem te infeſtent, incenſa lucerna, lacus ripæ, aut fluminis, aut riui, hortum præterlabentis admoueatur.

Ea ſunt hortorum præcipua incommoda, quæ recenſere aut animaduertere potuimus, quibus etiam ſua remedia voluimus adhibere, ex bonis authoribus collecta: ne quid hortenſium rerum ſtudioſus in hoc negotio noſtræ operæ deſiderare poſſit. Cupimus autem, ſi quando nobis per ocium liceat, etiam de apibus in hanc ſententiam aliquid conſcribere, quod ad rem hortenſem pertinere iudicabimus, idque etiam ex antiquorum agricolarum authoritate. Neceſſe eſt enim eum qui cultum & vndecunque inſtructum hortum habere volet, etiam apibus operam dare.

Seminarium.

POST *hortum eleganter excultum, conſequens eſſe videtur, vt viridarium vobis oſtendamus, hoc eſt, eum locum, in quo fructiferarum præſertim arborum multitudo probè conſita atque ordinata eſſe conſpicitur: vulgus vocat* vn verger: *nos etiam ſeminarium dicere poſſumus. Nam reliquas arbores, quæ nullam agricolæ manum expoſtulant, poſtea in ſylua deſcribemus.*

Seminarium (inquit Budæus, ſingulare totius Galliæ ornamentum) locus eſt ſubactus, in quo ſemina aut vitium aut arborum panguntur: vt cùm ad certam quantitatem excreuerint, in vinetum, vel arbuſtum, vel pomarium transferantur. Ruſtici quidam hodie vocant vulgò vne baſtardiere. *Columella lib. 3. Qui vineam vel arbuſtum conſtituere volet, ſeminaria prius facere debebit: ſic enim ſciet cuius generis vitem poſiturus ſit. Nam quæ pretio parata diſponitur, certam generoſitatis fidem non habet: quoniam dubium eſt, an is qui vendidit, legendis ſeminibus adhibuerit diligentiam.*

Semina hoc loco, quemadmodum in aliis multis intelligi debent, non quidem pro granis, ſed ſurculis depactis: qui

cùm radices egerunt, in ſeminarium aut vinetum transferuntur, vulgus noſtrum vocat des plantes, *præſertim in vineis: in arboribus autem,* des ſauuageaulx. *Colum.lib. 5.cap. 10. de pomario, Semina lege craſſa, non minus quàm manubrium bidentis, recta, læuia, procera, ſine vlceribus, &c. Virgil. ne ferro læde retuſo Semina. Vnde eleganter dixit Columella, Deponere ſemina ſcrobibus,* Enterrer les ſauuageaulx es foſſes: *Cùm (inquit) ſemina depones, dextra ſiniſtráque vſque in imum ſcrobem faſciculos ſarmentorum, brachij craſſitudinis, demittito. Quinetiam ſemina ipſa quando in ſeminario ordine ſerebantur, à Columella ordinaria ſemina appellata ſunt: hoc eſt, per ordines diſpoſita, lib. 3.cap. 13. Conſitis (inquit) pluribus inter ordinaria ſemina malleolis.*

Sed de conſitione ſeminum, quæ per ordinem fiebat, ſuo loco. Quin & huiuſmodi ſemina interdum quidem plantæ dicuntur. Virgilius.

Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum.

Depoſuit ſulcis. Dicuntur & ſeminaria, plantaria. Virgilius 2. Georg. Et viua plantaria terra. Plinius lib. 13. de palmis loquens, Ergo (inquit) plantaria inſtituunt, anniculíſque transferunt, & iterum bimas. Itaque & plantarium & ſeminarium pro eodem accipi nihil vetat.

Seminarium autem id in quo tenella adhuc ſemina educanda (inquit Budæus) depanguntur deponuntúrque, Plinius nutricem appellauit lib. 17. Omnia ea (inquit) ſtatim opus eſt nutrici dari, atque in ſeminariis adoleſcere, iterúmque migrare. Idem alibi, Quamobrem & ſeminarij curam antè conuenit dici, quàm transſeatur in alia genera. Nam & huic principio eligi ſolum refert: quoniam & nutricem indulgentiorem eſſe, quàm matrem ſæpè conuenit. Vnde illud Virgilij.

Mutata ignorent ſubitò ne ſemina matrem.

Itaque arbores dum ſurculis ſeruntur per ordinem, id eſt plantulis (quæ etiam Græcis τὰ σπέρματα vocantur, hoc eſt ſemina) conficiunt ſeminarium & quaſi ſurcularium quoddam: nam ſegetes fuſim ſeri ſolent.

Iam & ſeminaria vlmorum dicere poſſumus pro vlmario: hoc eſt, loco vlmis conſito, & in quo multa vlmorum ſemina depacta ſunt: vn lieu auquel on nourrit & eſlieue des petits ormiers pour replanter ailleurs. *Columella lib. 5. cap. 5. Id autem facilè conſequi poterit, ſi vlmorum ſeminarium paratum habuerit. Atque eadem quoque ratione ſeminaria pomorum, pro pomariis, aut locis pomorum ſeminibus aſperſis ſumemus: cuiuſmodi nonnulli noſtratum inſtituere ſolent, vt Normani: appellántque vulgò pepinaria*, des pepinieres: *præſertim cùm ex granis pomorum aut pyrorum conſita ſint: nam etiam taleis terris infixis conſeri ſolent: quemadmodum ceraſorum ſeminaria, quæ vulgus vocat*, Vne ſeriſaye: *nos ceraſeta vocare poterimus, vt ſatis in ſequentibus ſuo loco declarabitur.*

Porrò tamdiu dicuntur ſeminaria, quamdiu ipſæ arborum plantæ, aut etiam ipſi ſurculi grandeſcere & adoleſcere incipiunt, vt iam poſſint aliò transferri: cuius rei rationem multis verbis explicat Columella lib. 5. cap. 5.

Cùm autem ita percreuerunt plantæ, vt iam non amplius ſemina, ſed arbores dici poſſint, aut arbuſculæ, ac ſuo ordine in vnum locum conſitæ ſunt: non tunc quidem ſeminarium, ſed arbuſtum efficiunt, ſiquidem locus ille varias arborum ſpecies contineat, veluti ſunt ea loca quæ noſtri vulgò appellant vergeria, des verges: *cuiuſmodi quiddam poſt fructiferas arbores in hoc ſeminario explicatas ſubiungemus, libello tamen ſeorſum edito, cui Fonticuli & Spineti nomen ſubnectemus. Arbuſta etiam accipit Virgilius pro nemuſculis vel etiam ſyluulis, quarum arbores de-*

ſecta ſunt, vt iam amplius nullam vmbram præbeant, & arbuſculæ potius quàm arbores dici poßint: vulgus noſtrum vocat vn taillis, *in quibus per extremos æſtus, cicadæ maximum ſtrepitum emittunt: vnde Virgilius, Reſonant arbuſta cicadæ. Idem, Non omnes arbuſta iuuant, humileſque myricæ.*

Quòd ſi hæc quidem loca vel agreſtia, vel etiam hortenſia vnam tantùm arboris ſpeciem recipiant, vel amœnitatis gratia, vel etiam vtilitatis: ea quidem ab eius arboris ſpecie, cuius conſita ſunt, nomen accipient, neque generalius arbuſti vocabulum habebunt. Amœnitatis quidem gratia, ab ilice arbore (quæ nobis ſatis eſt infrequens: cuius tamen folia aquifoliæ ferè ſimilia ſunt, quam vulgus vocat Du houx, *niſi quòd nigriora & breuiora appareant) ilicetum appellabimus, locum ilicibus conſitum. Martialis.*

Vicini ſtrues iliceti.

Sic etiam à ſalicibus ſalictum, Vne ſaulſaye, *de quo in Arbuſto poſtea ſumus acturi. Varro, Idoneus locus eligendus vbi facias ſalictum & arundinetum. Vtilitatis autem gratia, vt ad olei prouentum, locum oleis arboribus conſitum, oliuetum appellabimus (quod oletum antiquè Catoni dicitur, cuiuſmodi multa loca videntur in Gallia* Narbonenſi) *ad pomorum prouentum, pomarium: ſimili quoque ratione caſtanetum, ceraſetum, & cætera huiuſmodi, quæ pro conſitarum, arborum nominibus ſua etiam nomina ſortiri poſſunt.*

Sed vt noſtri ſeminarij ſignificationem abſoluamus, hoc vnum addere libet puerorum cauſa, Seminarij ſignificationem à Cicerone elegantißimè transferri ad fomitem, fontem, & originem alicuius rei, vel locum in quo res aliqua incrementum cœpit, tam in bonum quàm in malum. Itaque ait in Piſonem, Ex illo fonte & ſeminario triumphorum, cùm arida folia laureæ retuliſſes. Hoc eſt ex eo loco, è quo maximi triumphi & coronæ laureæ re-

portari ſolent. Idem Off. lib. 1. Id autem eſt (inquit) principium vrbis, & quaſi ſeminarium Reſp. Hoc eſt, hinc noſtra Reſp. duxit originem, & inde orta eſt. Idem oratione tertia in Catilinam, Qui niſi exeunt, niſi pereunt, etiamſi Catilina perierit, ſcitote hoc in Rep. ſeminarium Catilinariorum futurum. Hoc eſt, ab his peſſimis nebulonibus ſcitote multos ſuborturos Catilinæ ſimiles, niſi auferantur.

Quòd autem ad verba ipſius ſeminarij culturæ propria ſpectat, dicitur à Columella lib. 5. cap. 8. coli ſeminarium bidentibus aut ſarculis: cùm ipſa terra, in qua arborum ſemina diſponere cupimus, à nobis ſubigitur & exaratur, ſine etiam complanatur. Dicitur etiam runcari, & fodi eidem authori, cùm ipſa ſemina expurgantur, & radices fouentur denuò. Quinetiam quàm frequentiſſime ſeminarium ſarriri, & raſtris excoli iubet idem Columella, cùm herbæ ſuccreſcentes, & inutiles raſtris auferuntur: ne mitius terræ alimentum, quod tenellis adhuc radicibus educandis proprium eſſe debet, aliò transferatur. Multa alia vocabula ſunt huic rei propria, quæ in eum locum differre melius eſt, in quo de arborum culturæ ratione & nominibus ſingulatim differemus. Supereſt nunc, vt noſtrum ordinem ſequamur: ac poſt explicatam ſeminarij ſignificationem, arboris & fruticis nomina declaremus. Poſt hæc autem ad earum partes digrediemur.

ARBOR.

Arboris ſignificationem ex Theophraſti capite quinto libri primi de hiſtoria plantarum ita deſumemus: Arbor eſt, quod ab radice, caudice ſimplici, ramoſum, nodoſum, ſurculoſum, haud facilè diſſolubile aſſurgit: vt olea, ficus, vitis: quæ omnia vocabula capite ſequenti à nobis fuſiſſime explicabuntur.

Arbores lætas appellauit Columella beaulx arbres & bien cultiuez: *quemadmodum Virgilius Lætas ſegetes:*

hoc eſt opimas, elegantes, proſperas, & bene excultas: ne quis putet etiam feraces ſignificare: Solent enim (inquit ille) etiam quantumuis lætæ arbores, fructum non afferre.

Arbor retorrida, quæ ita à ſole torrefacta eſt, vt protinus areſcat, & ſicca conſpiciatur. Colum. Si in olea vnus ramus aliquando cæteris lætior eſt, niſi eum recideris, arbor tota fiet retorrida.

Arbor pomifera, Arbre portant pommes ou poires, arbre fruictier: *quæ mala fert atque etiam pyra, quæ ſub malorum & pomorum genere comprehenduntur: de quibus Columella lib. 5. cap. 9. Ita quoque & arbor nouella, & arbor vetula dicitur, pro ea arbore quæ paucorum aut multorum iam annorum eſt. Cic. 5. de fin. Arborémque & vetulam & nouellam, & vigere & ſeneſcere.* Ieune ou vieil arbre.

Arbor quoque coliculum agere dicitur, Iecter vne petite ſouchette, *cùm attollitur, & veluti corpus facit, neque dum fructum profert, ſed tantùm ipſum alimentum è terrà attrahit, vt grandeſcat. Columella, Cum ſubactus ager, conſitus non eſt, arbor coliculum agit.*

Frondere etiam dicitur arbor, quemadmodum & florere, Faire branches, florir, *cùm rameſcit; & ramos effundit, ac veluti brachia quædam in altùm expandere videtur. Colum. lib. 5. cap. 9. Quam ita ponere conuenit, vt ſi non periculum à pecore habeat, exigua admodum ſupra ſcrobem emineat: lætius enim frondet.*

Luxuriare præterea dicitur arbor, quæ vberiores & diffuſiores ramos producit, quàm par eſt. Columella, Cacumina virgarum & arborum ne luxurient, demutilato.

Arbuſculæ eidem authori ſunt tenellæ adhuc arborum plantæ, & tranſlationi, aut, ſi mauis, depoſitioni, aut explantationi idoneæ: vulgus vocat des plantes, ou des arbreaulx. *Colum. lib. 5. cap. 8. Excultæ quinquennio ar-*

buſculæ, habiles tranſlationi ſunt. Et paulò pòſt, Ipſæ autem arbuſculæ hoc modo poſſunt transferri. Antequam explantes arbuſculam, &c. Quo ex loco transferendarum & explantandarum arbuſcularum rationem latius diſcito.

Arboreſcere dicuntur plantæ, vel etiam frutices (de quibus ſtatim dicemus) dum in arboris magnitudinem & formam aſſurgunt: vires tamen eaſdem neque robur tam validum habent, neque etiam interdum ligneſcunt: quemadmodum de malua refert Theophraſtus, quæ menſibus ſenis aut ſeptenis ita grandeſcit cultura, vt ab herbacea natura ac forma diſcedere videatur, & in arborem tranſire, vt longitudine craßitudinéque inſtar haſtæ poſſit attolli. Quapropter commodè ad vſum baculi venit, quo bubulci & paſtores vtebantur ad compellendos greges. Vnde Virgil. Hœdorúmque gregem viridi compellere hibiſco. Quod enim ait Theophraſtus, puto de althea ſiue biſmalua, vt vulgus vocat, intelligendum eſſe, quam Dioſcorides ebiſcum ſiue hibiſcum appellat cum Virgilio.

Quinetiam virgulta & olera quædam etiam arboreſcere videntur, præſertim ea, inquit Theophraſtus, quæ caudice vno conſiſtunt: vt arboris quaſi naturam adipiſci ſpectentur, quemadmodum radix & ruta: & quidem fere omnia olerum genera, aut certè plurima, quaſi ramos quoſdam capeſſunt, totáque in arboris figuram mutantur. Quapropter oleriarbores à quibuſdam appellata ſunt, hoc eſt olera arboreſcentia: dum tamen durare nequeunt, neque hanc formam retinere.

Arbuſtiuus locus Columellæ lib. 3. cap. 13. dictus eſt locus arboribus conſitus, vtilitatis aut amœnitatis gratia, Vn lieu planté d'arbres: *qui etiam locus arbuſti ſignificatione intelligitur, vt prius dictum eſt. Colum. lib. 5. cap. 5. Qui volet frequens & diſpoſitum arbuſtum paribus ſpa-*

tiis, fructuoſúmque habere, operam dabit, ne emortuis arboribus rareſcat. Gellius arboretum vocat lib. 17. cap. 2. Conualles (inquit) & arboreta magna erant. Arbuſtinæ quoque vites ab arboribus dictæ ſunt, quibus olim appliquari & maritari ac iungi ſolebant: vt etiam nunc ſolent apud Italos. Col. Arbuſtiuam vitem tam putare quàm alligare diligenter oportet. Quod nomen deductum puto à verbo arbuſto arbuſtas, ſignificante agrum arboribus conſerere ad maritandas vites. Plin. lib. 17. cap. 23. Transpadana Italia præter ſupradicta, cornu, populo, tilia, acere, orno, carpino, quercu arbuſtat agros.

Arborator antiquis dictus eſt (quemadmodum vinitor) is qui arborum colendarum & conſerendarum curam & cognitionem habet. Col. lib. 11. cap. 1. Nam & arator reperitur aliquis bonus, & optimus foſſor aut fœniſector, nec minus arborator aut vinitor.

Sed ne quis verborum affinitate facilè deludatur, prius quàm ad arboris partes deſcendamus, dicendum nobis videtur quid ſit arbūtus, quando ſimile quiddam cum arbuſto habere videtur. Eſt igitur arbutus, arboris agreſtis genus, mala acerrima ferentis, quæ dum matura ſunt fragorum formam & colorem referunt. Græci mimecyla vocant: Narbonenſes Galli Des ſarhouſſes. Eſt autem fructus ceruis iucundiſſimus. Fruticoſa quidem arbor eſt, & raram vmbram præſtans, potiſſimum in ſyluis. Vnde Virgilius, Et quæ vos rara viridis tegit arbutus vmbra. Eius fructum Plinius vnedonem appellat, quòd aſperitate ſua & acerbitate, præſertim dum immaturi ſunt fructus, plures edi non poſſint. Quidam etiam arbutum neutro genere pro fructu vſurpant, vt author eſt Valla. Sed & ipſam arborem Dioſcorides & Galenus comaron appellant. Quod nomen vulgus Italorum adhuc integrum retinuit: & fructum, epimelida Græci vocauerunt: de quibus poſtea in ſorbis. Video

Plinium lib. 15. cap. 24. Virgilius 2. Georg. Dant arbuta ſyluæ. Sed hæc obiter.

FRVTEX *autem Theophraſto dicitur id quod ab radice, caudice multiplici, ramoſiſsimque ſe attollit, vt rubus, paliurus: (quem tamen inter carduos coniunxiſſe videtur Virgilius) Vnde fruticoſæ etiam plantæ dicuntur, quæ ſua natura nunquam in arborem attolluntur, aut arboreſcunt; ſed ſtatim ab ipſa radice ſeſe in ramos diffingunt, & brachia attollunt: qualis eſt corylus, rhamnus, &c.*

Suffrutices autem vocat Plinius, qui mediam quandam habent conſiſtentiam inter arborem & fruticem, vel etiam inter herbam & fruticem: vt quatenus lignoſi ſunt, arbores aut frutices dici poſſunt: quatenus autem altius non attolluntur, neque tam multos ramos habent, eóſque tenellos & deciduos, herbarum naturam imitentur: qualis eſt matiana, liguſtrum, &c.

Fruticare dicuntur quædam arbores, quæ niſi ſæpius purgentur & amputentur, à ſua natura & forma deſciſcunt, & ab arboribus in frutices degenerant: qualis eſt myrtus, inquit Theophraſtus. Dicuntur præterea herbæ quædam fruticare, quæ in frutices aut ſuffrutices attolli videntur, & ramos multos producunt: cuiuſmodi eſt abrotonum vtrunque. Columel. Itaque cum trunco reciſa, etiam lætius fruticat, hoc eſt, vberius attollitur. Vnde frutetum Columellæ dicitur locus fruticibus conſeptus, lib. 3. cap. 11. Quam ob cauſam (inquit) ſylueſtris ager præcipuè eſt eligendus, qui etiam ſi fruteteis aut arboribus obſeſſus eſt, facilè extricatur.

Sed de arboris & fruticis ſignificatione hactenus. Nunc ad ipſas partes veniendum.

PARTES ARBORIS.

Incipiemus à radice, atque adeò inferioribus & maioribus arborum & fruticum partibus: deinde verò ad ſuperiores & minimas diuertemus.

Radix (inquit Theophraſtus) tam in arbore, quàm in alia quauis planta, eſt id quo alimentum à terra attrahitur, dicta, vt quibuſdam placuit, quòd ſæpe effoſſa terra parumper radatur, vt arbor fruticeſcat, vulgus noſtrum vocat vne racine, *cuius partes quædam circunquaque adhærentes, quibus veluti lacertis nititur, & terram vndique comprehendit, capillamenta appellantur. Colum. lib. 4. cap. 11. Qui non ſolùm in eo errabant, quòd primi anni capillamenta ſeminum intacta, ſed & poſt biennium viua radix recidenda erat. Vides quemadmodum capillamenta & viuam radicem ſeparet. Appellat autem viuam radicem, ipſius radicis corpus, & veluti caudicem ipſum, qui quemadmodum arbor ipſa, ramos ſuos habere conſpicitur, vocatúrque à Columella libro 4. cap. 8. mater*, la maiſtreſſe racine. *Caueto autem, ne pro viua radice viuiradicem dicas: eſt enim aliud viuiradix, vt poſtea explicabimus ſuo loco. Cæterum capillamenta, ſeu capillos radicis dictos puto, tum ab ipſa formæ ſimilitudine, quam cum capillis noſtris habent: tum etiam quòd quotannis attonderi ſoleant, vt arbor craſſeſcat, & maior ſucci copia ſurſum attollatur, neque in ipſa radicis vſque adeò multiplicis ſubſtantia hæreat. Quinetiam hæc capillamenta Plinius fibras appellauit lib. 18. Frumenta, inquit, multa radicantur fibris. Vnde fibroſa herbarum potiſſimùm radix, & capillata ſiue capillaris dicitur apud authores, ad differentiam radicis bulboſæ, hoc eſt rotundæ, & quæ bulbi ſimilitudinem habet. In arboribus verò hæc capillamenta, ramorum nomen tenent: ſunt enim craßiora, quàm in ipſis herbis, vt iam nomen latius promereantur. Colum. lib. 5. cap. 10. Cùm ad ſcrobis ſolum radix peruenit, duritia humi coërcita recuruatur, & ex ſummo duorum ramorum ambas radices emittit. Dicitur item radix limoſa, quæ dum frangitur, ſuccum quendam limoſum emittit: vel quòd terræ ſubſtantiam ita reſoluit, vt*

ſemper limo obducta appareat. Eſt præterea cauernoſa radix, quæ multas intus cauernulas habet, & quodammodo foraminulenta eſt, neque ſolida & compacta apparet. Addendum eſt etiam, radicem geniculatam ab authoribus vocari, quæ nodoſa eſt, & multos veluti geniculos profert, qualis eſt polygonati radix, quod vocamus ſigillum Salomonis. Item etiam corticoſam, quæ corticem habere videtur. Plin. lib. 20. cap. 19. Syluestrium vnum genus, ceratitim vocant, nigrum, cubitali altitudine, radice craſſa & corticoſa. Quin & nomina radicum ab ipſa forma fingi poſſunt, vt craſſam, longam, ſpiſſam, breuem radicem dicamus, quemadmodum à colore & ſapore potiſſimùm ſumi ſolent aliæ differentiæ.

Radicare autem dicuntur arbores vel etiam plantæ, cùm ipſius radicis beneficio creſcere videntur, vt eſt in priori exemplo Plinij. Eadem quoque ratione dicitur arbor capere radicem, prendre racine: *quando ſuccum terræ ſibi familiarem facit, & ipſum attrahit, atque in alimoniam conuertit. Plin. Cùm pali defixi radices cepiſſent. Idem lib. 17. cap. 23. In terra non pauciores gemmæ quatuor obruuntur ad radicem capiendam. Qua etiam loquendi forma, dicitur arbor eidem authori lib. 16. cap. 31. agere radices in profundum: hoc eſt, penitius radicare. Legi præterea apud Plinium, circunfodere radicem & ſubarare, pro circunfodiendo & ſubarando auellere & extrahere. Quòd ſi radix rumpatur, & ſuo loco moueatur, propriè admodum luxata radix dicetur. Plinij locus ſic habet lib. 17. cap. 24. Aut circunfoſſor, vel etiam ſubarator imprudens luxauit radices. Quinetiam mittere radicem, pro capere radicem, vel producere & exerere, Columella dixit lib. 3. cap. 18. Nam (inquit) & radices è capite, quà reciſum eſt, æquè mittit.*

Caudex ſiue codex (nam vtrunque antiqui protulerunt, quemadmodum ſaurex & ſorex) dicitur in arboribus &

fruticibus id quod ab radice ſupra terram ſimplex aſſurgit: éſtque commune pariter annuis ac perpetuis arboribus, inquit Theophraſtus. La ſouche, *potéſtque dici caudex, ipſius arboris corpus, quemadmodum caulis ipſarum herbarum: dicuntúrque caudices aut caules, quandiu ipſa arbor aut herba recta ſtat: nam quod ex caule aut caudice deſecatur, id quidem non caudex aut caulis, ſed pars caulis aut caudicis appellabitur. Quanquam tamen antiqui tabulas ligneas, in quibus incluſa cara erat ad aliquid ſtylo deſcribendum, vel etiam omnino caudiceas, & ex caudicum partibus læuigatis & tenuioribus factis compoſitas, codices ſiue codicillos appellauerunt: quòd ex arborum codicibus vel codicum partibus tenuioribus, nempe membranulis & tuniculis fieri ſolerent. Quod nomen apud nos quoque in eadem ſignificatione remanſit, frequentiſſimúmque eſt apud authores. Eſt præterea animaduertendum, antiquos plurium tabularum contextum, cuiuſmodi in nauibus vel ædificiis conſpicimus, codicem appellauiſſe. Vnde Appium Claudicum Caudicem primùm cognominatum putant, quòd eiuſmodi contextus rationem primus inueniſſet, ſed vereor ne ſint hæc præter inſtitutum.*

Truncus autem (vt ad rem redeamus) le tronc, *dicitur pars codicis, vel etiam caudex ipſe ramis truncatus ſuperſtans: niſi mauis interpretari truncum, partem caudicis, radici viciniorem, quæ craſſior apparet. Colum. lib.4. cap. 8. Quoniam ſi iuxta truncum radicem præcideris, ex cicatrice plures enaſcentur. Quinetiam truncum pro arbore quæ transfertur ex ſeminario, ſumpſit idem author lib. 5. cap.9. Truncus (inquit) aptior tranſlationi eſt, qui brachij craſſitudinem habet.*

Si verò arbor inutili quadam fruticatione multos veluti caudices emittere videatur, cuiuſmodi ſolet ceraſus, prunus, corylus: tantùm is caudex iuſtè appellabitur, qui eſt medius

& robuſtior: alij autem vicini ab eadem radice prodeuntes, qui quidem deſecari & tranſplantari ſolent, vt arbor craſſior ſit, & ne ſoboles luxurians parentem enecet, ſtolones appellantur: vulgus noſtrum reiectos vocat, des reiectons, *à quibus, inquit Varro lib. 1. de re Ruſt. cap. 2. Licinius Stolo primus cognominatus eſt, quòd nullus in eius fundo reperiri poſſet ſtolo: effodiebat enim circum arbores è radicibus, quæ naſcerentur è ſolo, quos ſtolones appellabant. Vocantur etiam huiuſcemodi ſtolones, ſoboles, ab oleſcendo. Colum. lib. 5. cap. 8. Omnis deinde ſoboles quæ ex vna ſtirpe nata eſt, quotannis extirpanda. In vineis autem appellantur pampini: vnde pampinare vites, ſuperfluos ſtolones reſecare, quod etiam ad arbores conuenire poſſet: de quibus poſtea.*

Pullos etiam arborum vocat Cato cap. 51. quos reiectos vulgò vocamus, vel des pions: *Ab arbore (inquit) abs terra pulli qui naſcentur, eos in terram deprimito. Pullulos quoque eoſdem vocauit Plinius lib. 17. Nullis verò tales pulluli proueniunt, niſi quarum radices amore ſolis in ſumma tellure ſpatiantur. Atque inde pullulare verbum deductum, quaſi pullulos emittere, quod & pullulaſcere dixit Columella lib. 4. cap. 21.* repionnet.

Sed ne caudicis partes omittamus, prius quàm ad ramos tranſeamus, ſciendum eſt caudicem conſtare ligno, cortice, tunica, & humore, ſiue medulla interna, quæ matrix dicitur.

Lignum, eſt pars arboris interna, præcipuè in caudice, quæ fiſſilis eſt & dura, du bois: *eſtque veluti caro ipſarum arborum: vnde ligneſcere dicuntur plantæ quædam, atque adeò radices, quæ in ligni duritiem concreſcunt & ſiccantur: qualis eſt raphani radix, & caulis ferulæ atque etiam thapſiæ, quæ lignoſum caulem proferre dicuntur.*

Pectines à Plinio dicuntur in arboribus, & earum materia,

teria, per longitudinem rectæ pectinum modo lineæ & interualla, quæ Græcis κτιδόνες appellantur. In quibus autem arboribus variant pectinum illorum lineæ & interualla, adiicere Plinius ſolet aliquid; quo varietas illa poßit indicari, obliquos, criſpos, nodoſoſue pectines appellans.

Cortex, pars ſuperior & vltima, atque ab ipſo ſubiecto corpore ſeparabilis: éſtque veluti corium & operculum, ac cruſta quadam ipſarum arborum & plantarum. Virg. Ruptus de ſubere cortex. Vne eſcorce, *vnde decorticare & excorticare arborem dicimus. Atque hic quidem cortex quibuſdam arboribus læuis, quibuſdam rugoſior apparet: cuius diminutiuo, corticula, vſus eſt Colum. lib. 12. cap. 47.*

Liber autem, dicitur cortex interior, ipſi ligno adhærens. Colum. lib. 5. cap. 10. Ita librum arboris inoleſcere ſinito. Vnde librum remittere dicitur arbor, quando corticem ſua ſponte relinquit. Colum. lib. 11. cap. 2. Poßúntque, ſi iam librum remittunt, inſeri oleæ vel emplaſtrari. Virgilius tenuem tunicam appellat in Georg. Et tenues, inquit, rumpunt tunicas. Ac paulò pòſt, Vdoque docent inoleſcere libro. Vnde libri appellati, qui ex tuniculis illis arborum interioribus primùm confici ſolebant. Hinc etiam delibrare arborem, apud Columellam, hoc eſt, vſque ad corticem interiorem diffindere, vt craßior poſtea euadat.

Matrix Theophraſto dicitur, quod in medio ligni vel caudicis tertium à cortice continetur, quæ à nonnullis cor, ab aliis medulla appellatur. Le cœur de l'arbre. *Quin & pulpam in arboribus id vocat Plinius lib. 16. cap. 38. quod nos in animalium corporibus muſculum appellamus.*

Lachryma verò eſt is humor, qui ſtatim deſecto caudice vel ramo, aut aliquibus tantùm, ipſo ligno proſilit & apparet: vulgus vocat la ſeue. *Vnde lachrymantes calamos, hoc eſt taleas quæ inſeri ſolent, vocat Plinius lib. 17. cap. 14. & in proœmio lib. 23. lachrymam vitis vocat, quæ veluti*

gummi eſt.

Muſcus, Græcis bryon (quanquam etiam bryon populi candidæ vuam ſignificet) aliis ſplanchnos, aliis ipnos dicitur: vulgus noſtrum vocat de la mouſſe, *eſt id quod in ipſa corticis arborum quarundam ſuperficie lanuginoſum apparet, ceu cani quidam ipſarum arborum villi.*

Rami ſunt (inquit Theophraſtus) qui à caule vel caudice fiſſi, multiplices ſparguntur, quos nonnullis placuit nodos appellare: ſúntque veluti quædam ipſarum arborum brachia, quibus ſeſe latius diffundunt & expandunt, atque in altum attolluntur. Vnde Virgilius.

Tum fortes latè ramos & brachia tendens.

Quod alibi dicit, frondes explicans, ipſas frondes pro ramis ponens: cùm tamen frons propriè dicatur id, quod ipſe ramus circunquaque producit: multa interdum folia habens, & nonnihil corticis, ac veluti canduculi. Vnde frondoſus ramus dictus eſt Liuio decimo ad vrbe condita: & frondea corona, quæ multis frondibus laureis, vel hæderaceis folioſis contexta eſt: ramos enim contexi corona non dicitur. Hinc etiam frondare arbores dicimus, pro frondes amputare & leuare: hoc eſt, ramos arborum expurgare, & inutilem frondium propagationem exſecare. Virgil. -omne leuandum. Fronde nemus. Hoc eſt, frondibus ſpoliandum. Quod munus qui exequebantur, frondatores appellati ſunt: & frondaria fiſcina, in qua expurgatæ & deſectæ frondes reponebantur. Colum. Cùm frondere cœperunt cacumina fici, ferro ſumma prodeſt amputare. Idem lib. 5. cap. 8. Lætam frondem olea non inducet. Eleganter, pro vberem frondem non producet. Quod Cicero primo Tuſcul. quæſt. frondeſcere dixit: Cælum (inquit) niteſcere, arbores frondeſcere: hoc eſt, in frondes abire, & frondibus veſtiri. Cæterum rami tamdiu dicuntur in arboribus, quamdiu ipſi corpori coniuncti ſunt: cùm verò ab ipſo corpore deſecti & exempti, rama-

dia appellantur propriè. Ouid. lib. 8. Metamor. Multifidáſque faces, ramaliáque arida tecto. Perſius Satyr. 1. Vt ramale vetus vegrandi ſubere coctum,

Ramus autem arboris cum fructu decerptus, termes appellatur. Horat. Nunquam fallentis termes oliuæ. Vnde terminare verbum deductum, quoniam antiqui diuiſiones agrorum, priuſquàm metæ inuentæ eſſent, termitibus ſignabant. Gellius tamen lib. 2. ſpadicem vocauit, auulſum è palma termitem cum ipſo fructu. Itaque ſpadicis nomen proprium ipſi palmæ erit, quemadmodum palmes ipſarum vitium.

Tabulata dicuntur rami effuſiores, & in plana tendentes, non in altiora creſcentes: quales in platanis potiſſimum & vlmis conſpiciuntur. Virgil. Summáſque ſequi tabulata per vlmos.

Surculus, eſt id indiuiduum Theophraſto, & ſimplex, quod ex ramis vel caudice oritur, qui etiam frondes gerit: nihil enim prohibet quin ramos & frondes & ſurculos producat: Græcis autem κλάδος *dicitur, quale præcipuè (inquit Theophraſtus) germen annotinum apparet. Vnde ſurculoſi rami Plinio appellantur, ſurculis referti.*

Malleolus, ſurculus eſt vtrinque capitatus è duro, Cic. de Senect. Malleoli, plantæ, ſarmenta, vites, traduces, &c. Columella malleolarem virgam appellat, quam ait non amplius quàm ſex gemmarum eſſe debere: gemma autem quid ſit, quid item malleolus, draco, &c. in Vineto noſtro latius docebimus: hæc enim ad vitem magis pertinent vocabula.

Oculi in arborum ſurculis dicuntur, vnde germen producunt, ſiue germinant, des œilletons: *atque hinc inoculatio, quàm propriè emplaſtrationem vocat Columella, cùm oculus ſurculi aperitur, vt alterius arboris oculum*

intus inſeramus: cuius rei ratio ſequenti capite diffuſius à nobis explicabitur.

Gemma, idem quod oculus: frequentius autem eſt apud ruſticos: quod nomen vt formarent, tranſlatione ſumpta à lapillis pretioſis, neceſſitas coëgit, inquit Quintilianus lib.8. & Cicero 3. de Oratore. Virg. Et lato turgent in palmite gemmæ. Itaque gemma ſi in arboribus ſit, vulgus noſtrum vocabit des boutons: *& gemmare arbores dicet vulgus* boutonner: *quod & gemmas agere dicit Columella lib. 6. & gemmaſcere lib. 5. cap. 10. Vnde bigemmes & trigemmes palmites appellat. Si autem in vitibus fuerit gemma, vulgus noſtrum appellabit* vn bourjon: *& gemmare vites dicet* bourjonner, *quod Virgilius dicit trudere gemmas, 2. Georgicorum.*

Sed trudit gemmas, & frondes explicat omneis.

Germen autem eſt id quod ex ipſis arborum ſurculis primo vere exit, ex quo deinde folium producitur: nam gemma propriè floris eſt, quanquam vtrunque confundatur. Plin. Denſante ſe frondium germine. Vnde germinare dicuntur arbores primo vere, cùm germina emittunt. Columella, Primo vere antè quàm germinent arbores, deponito: ac ne tinea moleſta ſit ſeminibus ficulneis, in imum ſcrobem demittito.

Folium, eſt id in planta vel arbore, quod humore & carne conſtans, ipſam arborem vel plantam veſtit atque exornat: quod Græci φύλλον appellant, ſine quo arbores ipſæ & plantæ propemodum nudæ apparent, vt cùm folia deciderunt per autumnum. Vnde folia agere dicitur arbor, cùm folia producit. Colum. Simulatque folia agere cœperint ficus. Quinetiam dicitur propriè Plinio lib.15. cap.29. folium patulum, minutum, denſum, large, menue, eſpeſſe fueille.

Pediculus verò, ſiue Petiolus, eſt id quo folium, flos, vel

fructus dependet. La queuë. *Plin. Tutiores ſunt fungi cum carne cocti, aut cum pediculo pyri. Columella, Cùm iam matura mala fuerint, antè quàm rumpantur, petiolos, quibus pendent, intorqueto.*

Flos, ipſarum arborum & plantarum gaudium, vnde poſtea fructus oritur: éſtque id, inquit Theophraſtus, quod ipſis plantis & arboribus à natura accommodatur ad fructum. La fleur. *Vnde florere & floreſcere dicuntur ipſæ arbores, cùm vere nouo flores emittunt, & conſpicuè apparent.*

Fructus quid ſit omnes norunt, conſtatque carne & ſemine, atque etiam cute, quam vulgò appellamus plure. *Plinius putamen vocat lib. 15. cap. 22. Sola, inquit, differentia generum in putamine duro fragilíue & tenui, loculoſo & ſimplici. Sed à fructu, fructifiare & fructiferæ arbores dicuntur, quæ fructum emittunt, decidente prius flore. Quo in loco pueris id obiter aperiam, eleganter & propriè dici, arbores fructu indui, cùm fructum emittunt, & palmites fructibus onuſtos gerunt. Columella lib. 5. cap. 5. Quia quòd pars palmitis præcipitata eſt, fructu induitur. Qua ratione etiam terra ſegetibus indui dicitur apud Plinium. Virgil. 1. Georg. — cùm ſe nux plurima ſyluis Induet in florem. Hoc eſt, florem emittet & floreſcet. Quin & ex arboribus ipſis, fructu onuſtis, colligere fructum & decerpere fructum, eleganter dicimus: atque etiam percipere fructum ex ipſis. Plinius lib. 15. cap. 1. Heſiodus negauit oleæ ſatorem, fructum ex ea percepiſſe quenquam. Item etiam fructu arborem ſpoliare, dicere poſſumus, & eleganter.*

Sed quoniam quædam ſunt peculiaria parturientis arboris indicia, quæ nec fructus, nec floris nomen habere videntur, de iis etiam cum fructibus nobis eſt dicendum.

Cachrys Græcis, Latinis (inquit Barbarus) amentum. ſunt autem cachryes, ſublonga paniculorum modo nuta-

menta, quæ ſquamatim compacta propendent è ramis. Creſcunt autem potiſſimùm hyeme, & vere dehiſcunt in flaueſcentes ſquamulas, & prodeunte folio caduca pereunt: qualia in larice, picea, platano, iuglande, tilia, abiete, & aliis permultis videre licet.

Gallæ autem à Græcis κηκῖτις dictæ, arboribus omnibus glandiferis communes tantùm & propriæ ſunt, cuiuſmodi ſunt quercus. Noix de galle.

Iulus, auellanæ nuci vel corylo proprius: éſtque id quod veluti prælongus vermis, ſingulari pediculo penſile nititur, & fructum præcedit. Plin. lib. 32. cap. 29. Ferunt & auellanæ iulos ſuos compactili callo ad nihil vtiles.

Paniculæ, inquit Barbarus, ſunt veluti nucamenta quædam quæ in ramis arborum, reſinam fundentium, callo ſquamatim compactili dependent, vt in larice & picea arbore: cui paniculæ vice floris inſunt, eáſque Græci κυτταροὺς appellant. Plin. lib. 10. cap. 10. E ramis picearum arborum, inſtar panicularum, nucamenta ſquamatim compacta dependent. Panicularum enim nomine ſignificantur ferè quæcunque ſublonga vel ſubrotunda tameſcunt effigie. Hinc comas etiam milij, panici, arundinis quoque, paniculas appellat idem Plinius, quas Græci antheles vocant.

Nucamenta verò generalius quiddam ſunt, quàm paniculæ, & propria ſunt arborum nuces ferentium: dicta nucamenta, vel quòd apertiſſimè in nucibus propendere videntur, inquit Ruellius: vel quòd ſunt ceu rudimenta quædam naturæ, pineam nucem facere condiſcentis: ea etiam κύτταρα Græcis dicuntur. Cætera quæ ad fructus arborum pertinent, ſuo loco, nempè poſt arborum nomina, declarabuntur, vt inſtituimus. Sed iam redeamus ad eas partes arborum quæ ſuperſunt declarandæ: quanquam tamen neſcio an tam iuſtè partes appellari debeant, quàm eæ quæ ſupe-

rius explicata: nam hæ etiam interdum arbuſcularum nomen promerentur.

Viuiradices, inquit Budæus, dicuntur plantulæ arborum, cum ſua radice tranſlatæ, Græci φυτωμεια vocant. Colum. lib. 3. cap. 3. Vt non inuiti HS. DC. nummis ſingulis, ſingula millia viuiradicis à me ruſtici mercentur. Plin. lib. 17. cap. 23. In arbuſto è prædictis ſola viuiradicis ratio.

Tradux, traducis, viuiradix vel planta aut ſemen arboris, vel etiam vitis, aliò inde tractum & propagatum. Colum. lib. 5. Si tradux traducem non contingit, media virga inter eas deligetur.

Talea, fruſtum ligni aut arboris, vt oleæ vel ſalicis, præciſum ex vtraque parte, vt in terram deponatur. Varro 1. *de re ruſt. cap.* 40. *Demum in oleaginis ſeminibus arbores videndum vt ſit de tenero ramo ex vtraque parte æquabiliter præciſum, quas alij clauolas, alij taleas appellant. Ita enim quædam arbores conſeri ſolent, nempe taleis cubitali vel pedali magnitudine vtrinque præciſis, quæ Græcis ξύλοι, vulgò plantalia dicuntur: vulgus noſtrum vocat* vn tronçon. *Et ſerere taleis*, affier par tronçons. *Plin. lib.* 17. *cap.* 17. *Myrtus & taleis ſeritur: morus talea tantum, &c. Quo in loco multa de talearum ſatu videre poteris. Colum. lib.* 5. *cap.* 9. *Taleæ deinde ſeſquipedales ferra præcidantur, atque earum plagæ vtraque parte leuentur.*

Calamus autem appellatur id quod ramo alicuius arboris inſerere ſolemus, vne greffe. *Plin. lib.* 17. *cap.* 14. *Ideo lachrymantes calamos inſeri non oportet. Vnde vulgare vocabulum apud Italos, incalmare, pro inſerere*, enter. *Calamus alioqui teſſera ſiue teſſella appellatur Plinio: Quidam, inquit, huic generi miſcuere fiſſuram in vitibus exempta corticeteſſella, ſurculo à latere plano adigendo. Columella inſitum appellat lib.* 4. *cap.* 29. *Tum quod ex inſito profundius ſubligandum.*

Virgulta appellat Virgilius, quæ quibuſdam vulgò plantalia, aliis ſemina appellari placuit: nonnulli etiam palmites vocant: nempe ſurculos eos qui terræ committuntur, vt in arborem inſurgant.

-quæcunque (inquit ille) promes virgulta per agros. Sparge fimo pingui. Virgas interdum appellant Plinius & Columella, interdum etiam virgas malleolares.

Stirpes arborum dicuntur quæ ſua ſponte proueniunt, inquit Columella lib.3. cap.17. ſúntque veluti palmites ſolidiores & trunci. Virgilius.

Inde vbi iam validis amplexæ ſtirpibus vlmos. Exierint. Vnde ſtirpare & extirpare verba. Colum. Omnis deinde ſoboles, quæ ex vno ſtirpe nata eſt, quotannis extirpanda eſt. Et ſtirpitus aduerbium, quaſi radicitus.

Turiones Columellæ dicuntur, teneritates ſummitatum ipſarum arborum, quæ ſingulis annis creſcunt: vulgus noſtrum vocat des ſions.

Flagella verò dicuntur cymæ arborum, & ipſarum ſummæ partes, quæ ad cuiuſcunque venti flatum mouentur: vnde etiam nomen traxerunt ab eo, quòd flatibus petantur. Le menu bois du feſte de l'arbre. *Virgil.*

-néue flagella Summa pete.

Sed hæc de partibus arborum, quæ potuimus adſequi, ſint ſatis: plura qui volet, ab ipſis authoribus petat: difficillimum eſt enim vnius diligentiam id præſtare poſſe, quod alioqui multorum labor conſequi ſolet. Nunc ad vocabula, ipſarum arborum culturam & ornatum ac curam exprimentia, deſcendamus: vt pueri ſaltem dum probatos authores legent, omnia quæ de hac re tractabuntur, facilius intelligant. Poſt hæc autem ad ipſarum arborum nomina & fructus, ſermonem transferemus.

VOCABVLA AD ARBORVM CVLTVRAM ET INSITIOnem pertinentia.

Fuerit & hæc quidem pars, noſtro iudicio, pueris admodum neceſſaria, tum ad probatos authores intelligendos, tum etiam ad faciliorem & magis abſolutam eius rei, quæ de arboribus tractat, cognitionem. Neque enim id *æquum nobis eſſe videtur, pueris arborum nomina tradere, prius quàm & quid ſit arbor, & quæ ſint arboris partes, quæ etiam ſint vocabula arborum culturæ propria, compertiſſima habeant: perinde enim eſſet, ac ſi rei alicuius nomen probè tenerent, rei autem ipſius naturam & vſum propemodum ignorarent.* Nam quid quęſo eſ*ſet ineptius, quàm rhetorices aut dielectices nomina cognoſcere, ipſarum verò artium vſum ac rationem incompertam habere? Id enim etiam vulgus imperitum nouit. Mallem vtique, atque id quidem vtilius mihi videretur, rei alicuius vſum, vel vtendi rationem callere, ipſo tamen nomine ignorato, Atqui non ita nobiſcum agetur: nam etiam nomina ipſa arborum deſcribemus. Sed proponenda eſt, vt dixi, ipſarum conſerendarum ratio: non tamen res ipſa, ne putetis: nam agricolæ non ſumus. Præterea multos habetis, qui id fuſiſſime tractauerunt: ſed tantùm vocabula, quibus vtuntur ij, qui rei ipſius rationem conſcripſerunt. Itaque rem aggrediamur, & ab ipſa arborum diſpoſitione incipiamus, quam veteres obſeruauerunt.*

Serere arbores, Planter. *Columella, Arbores raris in vallis ſerito. Has enim certo ordine ſerebant antiqui, quemadmodum hodie quoque obſeruari videmus, non ſolùm oblectamenti gratia, ſed vt liberius, & æquale terrę alimentum recipiant, & rami ſe in vacuum non extendant.*

Vnde illud Virgilij 2. Georgicorum,

Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum:

Non animum modò vti paſcat proſpectus inanem,
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, nec in vacuum poterunt ſe extendere rami.

Itaque per ordinem, & paribus menſuris diſponebantur arbores in ſeminario, & certis interuallis ipſos ordines diſtinguebant, quæ illi interordinia appellarunt. Serere etiam, plantare dicitur, Plin. lib.17.cap.18. Hoc modo, inquit, plantantur punicæ. nam & planta eidem authori pro viui radice vel ſemine ſumitur, lib.17. cap. 15. Satiuæ (inquit) plantæ, ſylueſtrium radicibus inſeruntur, natura ſiccioribus. Syluestres plantas appellat, quas uulgus noſtrum vocat, des ſauuageaux. *Satiuas autem*, des plantes franches. *Sed & illud omittendum non eſt, figere humo plantas feraces, apud Virgilium quarto Georgicorum, eleganter id ſignificare, quod vulgus noſtrum dicit* affier, ou afficher, ou piquer des plãtes fertiles, *Quod etiam ponere dixiſſe videtur Columella lib. 11. cap. 2. Plantáſque vlmorum (inquit) nunc ponere vtile eſt.*

Metare arbores aut vineas, eſt diſponere, & certis menſuris atque etiam ordinibus ſerere: vulgus noſtrum vocat reonner. *nam ordines ipſos, appellat* des reons: *& interordinia,* des reſes: *ſolum autem ipſum* le gueret. *Vnde metatores dicebantur ipſis antiquis qui arbores ita diſponebant,* des reonneurs. *Plinius lib. 18.c.33. Hunc oliueti metator vergiliarum quatriduo, hunc caueat inſitor calamis, gemmíſque inoculator. Quæ duo poſtrema vocabula nunc primùm declarabimus. Vnde etiam vinearum metatio dicta Columellæ lib.4. Hæc (inquit) in quincuncem vinearum metatio expeditiſſima ratione conficitur.*

Diſponere autem arbores, vel etiam vites in quincuncem, reonner les arbres ou ſauuageaux en ordre de cinq à cinq par bonne meſure, ou en eſchiquier, *eſt, (inquit Bayſius) quando ſecundi ordinis arbores ad*

primæ paribus interuallis ſic diſponuntur, vt figuram quincuncialem ſeruare adinuicem videantur. Plinius libro 17. cap. 11. In diſponendis arboribus arbuſtiſque ac vineis, quincuncialis ordinum ratio vulgata & neceſſaria: non perflatu modò vtilis, verùm & aſpectu grata, quocunque modo intueare, in ordinem ſe porrigente verſu.

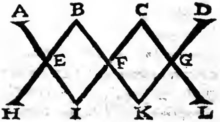
Eſt autem figura quincuncialis, eius figuræ quæ decuſſim antiquis ſignificabat, media: fiebat decuſſis ad X literæ figuram, quæ figura apud Latinos, decem ſignificat. Columella li. 3. cap. 13. Nam duas, regulas eius latitudinis, qua paſtinator ſulcum facturus eſt, in ſpeciem Græcæ literæ X decuſſauimus; atque ita mediæ parti, qua regulæ committuntur, antiquam illam ciconiam infiximus.

DECVSSIS. QVINCVNX

X V

Cæterum decuſsis figura ſi per mediũ ſecetur, remanebit V nota quę quinariũ numerum, atque adeò quincuncẽ demonſtrat. Sed hæc quidem multoties

QVINCVNIALIS ORDÒ.

tum ſuperius, tum etiam inferius multiplicata figuram facit quæ quincuncialis appellatur, vt in margine deſcriptum vides. Itaque ordines in quincuncem diſpoſititi, æqualium laterum trianguli rationem ſeruant, & obliqui,

non autem directi apparent. Cæſar libro ſeptimo, Ante hos obliquis ordinibus in quincuncem diſpoſitis, ſcrobes trium in altitudinem pedum fodiebantur, Sciudıtur enim terra (inquit Columella libro quarto) more noualium, tranſuerſis aduerſiſq; ſulcis, dum vitis per denos pedes in quincuncem diſponitur, Quo in loco multis verbis explicatam poteris legere diſponendarum in quincuncem arborum rationem, & quo pacto ſpatia & inter ordinia fieri debeant: & creta, aut purpura, vel alio quouis colore conſpicuo ſignari, ea propemodum forma quæ ſuperiori figura deſcripta eſt. Itaque falli plurimùm videntur qui quincuncem directis ordinibus fieri debere putant. Neque verò audiendi ſunt, qui duo loca proferunt in ſuam ſententiam: alterum Ciceronis in Catone Maiore: alterum Quintiliani lib. 8. cap. 3. nam ea quidem ita intelligi non debent, quemadmodum ipſi autumant, vt ſtatim oſtendemus. Locus Ciceronis ſic habet, de Cyri regis Perſarum deliciis: Cùm, inquit, admiraretur Lyſander & proceritates arborum, & directos in quincuncem ordines, &c. Hoc, eſt rectè diſpoſitos: non autem ad rectam lineam ordinatos. Sed & Quintiliani locus ſic etiam habet, vbi de orationis ornatu ſcribit, ſumpta metaphora ab ipſarum arborum in quicuncem diſpoſitione: Quid enim (inquit) illo quincunce ſpecioſius, qui in quamcunque partem ſpectaueris, rectus eſt? &c. Non ita ſanè legunt antiquiores & emendati codices. Sed hoc pacto potius, Quid enim illo quincunce ſpecioſius? Quid, in quamcunque partem ſpectaueris, rectius, hoc eſt ordinatius, & magis rectè diſpoſitum? non autem, ad rectam lineam, vt illi putant: quanquam & obliqua & tranſuerſa figura rectis lineis cooponantur. Non ibo tamen infitias quin quincuncis figura etiam alio pacto ſumi & intelligi poſſit: cuius rei admonuit nos Lazarus Bayſius, incredibilis eruditionis vir, atque id et Voluſij Metiani authoris

antiquiſsimi ſententia : cuius de quincunce opinio eſt, vt quinque punctis figuretur hoc pacto, Quod ſi verum eſt, profectò conſerendarum in quincuncem arborum rationem ita intelligimus, vt plures huiuſmodi quincunces in longum producti, vnum ordinem facerent: interordinium autem appellaretur, id quod inter ipſos ordines rectum vtrinque conſpiciebatur.

Circunfodere arbores aut vites, eſt cùm, æſtate potiſsimũ, aridam iam terram, neque ſatis humidam, circunquaq; effodimus vſque ad ipſas radices, atque huius ablatæ terræ loco humidiorem & craſsiorem inijcimus, præſertim in iis arboribus quæ per hyemem ablaqueatæ non fuerant. Vulgus ruſticorum vocat Beſcher au pied, ou beſcheter à l'entour des racines. *Col. li. 11. c. 2. Arbores quoque tempus eſt ablaqueatas circunfodere & operire. Plin. lib. 17. c. 18. Circunfodi autem omnibus annis à ſolſtitio dûum cubitorum. Vnde circunfoſſor apud eundem, & circunfoſſura: Cupreſſus, inquit eodem loco, c. 26. aſpernatur circunfoſſurã.*

Circummunire plantas arborum caueis, eſt ipſas plantas vel ſpinis vel palis circumpoſitis munire & ſepire, ne à pecore corrodantur, & boues ipſas corrumpant. Engraiger ou entourner les plantes d'eſpines, ou autres choſes de peur des beſtes. *Col. lib. 5. c. 8. Optimum eſt etiam conſtitutas plantas circummunire caueis: deinde conſtitutum iam & maturum oliuetum in duas partes diuidere, quæ alternis annis fructu induantur.*

Ablaqueare arbores, deſchauſſer, *eſt hyeme potiſsimũ, terra defoſſa, ſuperuacuas radices, quæ per æſtatem ſuccreuerant, abſcindere, ne inutili propagatione ſuccum ipſi matri neceſſarium eripiant: cuius rei rationem & modum latiſsimè docet* Columella *lib. 4. cap. 8. Dicta ablaqueatio à lacubus ſiue lacuſculis, qui fiunt dum ipſas radices amputamus. Columella loco ſuperiori, Aut (inquit) hyemalis,*

qua ex pluuiis conſiſtit, in lacuſculis ablaqueationis aqua, brumæ congelationibus noua vulnera peruret. Plinius, Myrrha gaudet raſtris & ablaqueationibus. Cæterùm orbem ablaqueationis appellat Columella, *foſſuram ſiue foſſionem illam, quæ circum ipſam arborem in orbem fieri ſolet, li.4.c.4.* Nam *dum exaltare (inquit) fortius orbem ablaqueationis foſſor ſtudet, obliquam vitem plerunque ſauciat.*

Aggerare arbores, vel etiam aggerare terram circa arbores, eſt quum poſt hyemem, inſtante iam æſtate, terram circumfundimus, & veluti circummunimus ipſas arbores optima terra, ne calore nimio radices exareſcant: vulgus noſtrum vocat rechauffer. *Columella, Omnes arbores fructiferæ circumfoſſæ aggerari debẽt. Idem de arboribus, Stercoratam terram circà aggerato. Idem li.11.c.2. operire pro eodem ſumere videtur: Arbores quoque, inquit, tempus eſt ablaqueatas circumfodere & operire.* Idem *ibidem, adobruere pro eodem ſumpſit: Omnes, inquit, arbores quæ fuerant in ſegete, circunfodere & adobruere oportet. Hoc eſt, terra multa ſepelire, vt non appareant trunci.*

Facere ſcobrem, aut fodere, eſt foueas facere, in quibus arborum ſurculi depangantur & demittantur in ſeminario. Faire les foſſes pour planter & piquer des ſauuageaux. Col. *li.5.c.9. At ſi eodem anno & ſcrobem facere, & arbores ſerere voles: minimùm ante duos menſes ſcrobes fodito. Virgilius ſubigere ſcrobes dixit. Cato autem c.27. dixit inuertere ſcrobes, pro eodem: Strobes, inquit, inuertito oleis, vlmis, vitibus. Sunt autem ſcrobes, foßiones, ſiue foueæ intra terram manu factę, ad vineas vel arbores conſerendas. Vnde ſcrobiculi per diminutionem,* petites foſſettes. *Plinius lib.21 Atque in ſcrobiculis ſeruntur, hominis fæcę circunfuſis. Incilia verò (vt hoc etiam obiter dicamus, quando ſeſe offert ipſa res) ſunt foſſæ ad deducendam circa ipſas arbores aquam factæ, quas ab eliciendæ aqua,*

dictas fuiſſe inciles foſſas Feſtus autumat. Vnde incilia excitare, pro huiuſcemodi foueas facere, dixit Columella *lib. 3. c. 11. Si olea, inquit, in cliuo ſit, incilia excitentur, quæ limoſam aquam ad radicem deferant.*

Delibrare arbores aut vites, dicuntur agricolæ, cùm ipſum corticem aut exeſum, aut aridum, & vermibus, aut alio quopiam vitio inquinatum, tollunt, vt melius ipſæ quaſi ſordibus liberatæ conualeſcant. Columella lib. 4. cap. 24. Cortex quoque aridus fiſſúſque per ſumma trunci dependens, corpore tenus delibrandus eſt. Eſcorcer, oſter la peleure.

Surculare plantas vel arbores, eſt ſurculos adnaſcentes ex ipſis arboribus adimere, & taleas prætidere ex nouellis ramis, quas ſeminario conſerere poſſimus. Tailler des ſcions, ou des troncons pour planter, ou afficher ailleurs. *Columella lib. 5. c. 9. Atque etiam rigandæ ſunt plantæ, cùm ſiccitates inceſſerunt, nec niſi poſt biennium ferro tangendæ: ac primò ſurculari debent, ita vt ſimplex ſtylus altitudinem maximi ſcrobis excedat. Quo loco quidam, & fortaſſis rectius, legunt ſarculari, hoc eſt ſarculo purgari, quod eſt inſtrumentum ruſticum. Idem tamen author libro 12. cap. 47. inſecare pro ſurculare, ſumpſiſſe videtur: Quidam, inquit, oleas non contundunt; ſed acuta falce inſecant.* Ils la taillent auec la ſarpe. *Nam falcis ruſticæ figura propemodum eadem eſt cum inſtrumento vinitorio, quod vulgus noſtrum vocat* vne ſarpe. *Cuius deſcriptionem & figuram Columella recenſuit lib. 4. c. 5.*

Frondare arbores, esbrancher: *fitque interdum vtilitatis gratia: nempe vt agricola ex frondibus arborum ſuperuacuis, manipulos faciat: interdum etiam vt arbores ipſæ frondium multitudine non obruantur, & fructum vberiorem ferre poſſint. Virgilius, fronde leuare dixit:*

Digitized by Google

omne, inquit, leuandum Fronde nemus. Hoc eſt, frondibus ſuperuacuis ſpoliandum. Hinc frondator dictus, inquit Seruius, qui arbores amputat, & è frondibus manipulos facit hyemis tempore, animalibus ad paſtum offerendos. Plinius li. 18. c. 31. Vnus frondator, quatuor frondarias fiſcinas complere in diem iuſtum habet. Hinc etiam frondatio dicta, ipſa frondium amputatio. Columella, *Atque in frondatione, inquit, cauendum ne prolixiores pollices fiant qui ex amputatis virgis relinquuntur.*

Attondere & interradere arbores vel vites, eſt luxuriei comprimendæ cauſa, cacumina flagellorum confringere: ſic enim loquitur Columella lib. 4. cap. 27. Qua ratione firmiores, inquit, arbores & feraciores fiunt Plinius, Oleæ attondentur, ficus & vites; atque etiam interradi gaudent. Quod interlegere dixiſſe videtur Virgilius, & frondes manibus carpere:

Ipſa acie (inquit) falcis nondum tentanda, ſed vncis
*C*arpendæ *manibus frondes, interque legendæ.*

Quod etiamnum interpugare dixiſſe videtur Plinius lib. 18. c. 26. Ficus interpurgari, ſeminaria fieri, &c. Decacuminare etiam dixit Columella li. 5. cap. 6. Decacuminanda, inquit, eſt iuxta ramulum, qui videtur intidiſſimus.

Caſtrare arbores, vel arundineta, aut vites, eſt, inquit Columella, intercidere & diſrarare. Ait enim lib. 4. cap. 32. Sed illud de integro refodi debet, hoc poteſt intercidi & diſrarari: quod opus ruſtici caſtrationem vocant: Plinius deputationem videtur appellare lib. 17. & Cato cap. 50. interputationem. Vnde etiam putare arbuſculas dixit Columella: *Arbuſculæque (inquit) ficorum in ſeminariis putari, & ad ſingulos ſtylos redigi debent. vulgus noſtrum vocat* eſmonder.

Exturbare arborem, eſt herbas quæ circunquaque adnaſcuntur, auellere: vt melius terræ alimentum capiat. Curer.

Hoc verbo vtitur Columella lib.4. cap.31. Quod & ſarrire dixit Plinius lib.17. cap.10.

Interlucare ramos arborum, dixit Plinius lib.17. cap.23. pro eo quod eſt, ramos ſeu germina inutiliter pullulantia, cum interuallo reſecare, vt ſolem & lucem alij rami poßint recipere: quod vulgus noſtrum vocat bailler iour, ou bailler ſollaige. *Et à luce deductum videtur vocabulum, quòd locus vnde caduntur rami vacuus, lucem aliis ramis præbeat: vel quòd decidantur vel intercidantur rami, lumini officientes. Vnde interlucatio apud eundem cap.27. Interlucatio (inquit) arboribus prodeſt, ſed omnium annorum trucidatio inutiliſſima. Eadem etiam collucatio dicitur. Colum. lib. 2. cap. 22. Neque terram aperire, neque arborem collucare. Collucationem in ſyluis profanis fieri Varro refert, cùm rami recidebantur officientes lumini, vel etiam interdum ipſæ arbores.* Eſſarter. *Cato cap. 139. Lucum collucare Romano more ſic oportet. Sublucare quoque in eodem ſignificatu poſuerunt antiqui. Sublucare autem arbores (inquit Feſtus) eſt ramos earum ſupputare, ac veluti ſubtus lucem mittere.*

Cædere arbores, couper: *hoc eſt reſecare, eruere, præcidere, & ex iis detrahere quod nobis vtile futurum ſperamus; cùm percreuerunt, vel ad aſſeres ex pyris & nucubus aut quercubus faciendos, vel etiam ad materias domuum & ædificiorum. Columella lib. 4. cap. 21. Si culta, quarto demum anno cæditur. Vnde titulus eſt apud Palladium, De materie cædenda. Id etiam Varroni detruncare dictum eſt: hoc eſt, vſque ad truncum reſecare.*

Transferre arbores ex ſeminario in arbuſtum, eſt quod vulgus noſtrum tranſplantare dicit, tranſplanter. *Plinius lib. 17. cap. 11. Plantas ex ſeminario transferre in aliud, prius quàm ſuo loco ponantur, operoſe præcipi arbitror. Ibidem, In arbuſtum quinquennes ſub vrbe transferunt. Hinc*

traduces dicta pro ſeminibus quæ traducuntur & transferuntur: de quibus ſuperius in partibus arborum. Nunc ad inſitionem veniendum.

Inſerere arbores, eſt ſurculo vnius arboris ingenioſe detracto, & in aliam commiſſo ac conglutinato, ipſarum arborum naturam ita immutare, vt eas veluti cogere videamur tales fructus producere, quales ſurculorum natura proferre ſolet: vulgus noſtrum appellat enter. *Itali, vt prius diximus, à calamis qui inſeruntur, ſumpto vocabulo, incalmare dicunt.* Plinius, *Semine quoque inſerere natura docuit, &c. Vnde etiam inſitum appellat idem author,* vne ente. *Quædam (inquit) in plantario inſita, eodem die transferuntur. Fit autem hæc inſitio hodie duplici ratione, quam etiam refert* Plinius *lib. 17. cap. 14. Aut enim truncus arboris leniter finditur, cuneo tenui fiſſuram cuſtodiente admoto, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus. Atque hæc quidem inſerendarum arborum ratio vulgò vocatur,* enter en fente, *aut etiam inter corticem lignúmque ſurculus inſerebatur, qui primus inſitioni mos fuit, qui hodie quoque dicitur* enter en eſcorce. *Sed de variis arborum inſitionibus videto Columellam lib. 5. cap. 11.*

Alia eſt præterea inſerendarum arborum ratio, quam Plinius & Columella inoculationem vocant: nempe cùm gemmam vel oculum vnius arboris includimus in ſinum & nodum gemmæ alterius, expulſo cortice, vulgus noſtrum vocat enter en bouton. *Inoculatio, inquit* Plinius, *rores amat lenes.*

Eſt & alia inſitio, quam emplaſtrationem vocant ſuperiores authores: atque hanc ſcutulatam inſitionem appellare poſſumus ex Plinio. *Vnde etiam vulgus vocat* enter en eſcuſſon: *Exempta enim ſcutula, inquit ille, (ſic enim vocat quod poſtea emplaſtrum dixit) cortici imprimitur ex alia cortex par, cum ſui germinis mamma: ſic compage denſata,*

vt cicatrici locus non ſit. Atque hæc quidem emplaſtri ratio, inquit idem, ex inoculatione nata videri poteſt: craſſo tamen maximè cortici conuenit, neque paruis & minutis arboribus propria eſt, & æſtate potiſſimùm fieri ſolet: aliæ autem duæ inſitiones, hyeme vel vere. Columella tamen lib. 5. cap. 11. eandem eſſe inoculationem cum emplaſtratione contendit: Plinius verò, Fertiliſſima (inquit) omnium inoculatio, poſtea emplaſtratio: & inſerere firmiſſimum, fœcundiúſque quàm ſerere.

Neque verò omittenda eſt ſerendarum arborum ratio, quæ taleis fieri ſolet. Eſt igitur taleis ſerere, quod vulgus ruſticorum dicit, picquer ou afficher. *ſunt etiam arbores permultæ, quæ ita ſeri gaudent: quemadmodum oliuæ, ſalices, & huiuſcemodi. Vnde inhumare taleas,* enterrer les plantes: *& demittere taleas,* coucher les ſcions, *dixit Plinius. Præterea, muſcum talearum radici circundare,* mettre de la mouſſe autour de la racine. *Atque hæc de arborum culturæ vocabulis ſint ſatis. Plura qui volet, ex ipſis authoribus colligat. Nunc ad ipſa arborum & fructuum nomina veniendum.*

POMARIVM.

Requiri etiam hæc pars ſuum ordinem, nequid indiſtinctum aut indiſpoſitum ſit, quapropter puerorum ingenia cõfundi atque etiam offendi poſſint. Ipſa igitur arborum & fructuum nomina explicaturis (quæ res vt eſt ſanè difficillima, ita facilem & benignum lectoris animum expoſtulat) dicendum erit nobis de arboribus fructiferis, quæ, vt inquit Plinius lib. 12. c. 3. incolarum numero eſſe cœpere: hoc eſt, cœperunt excoli & conſeri apud nos, vtilitatis & fructuum gratia. Atque vt id quidem faciliori dicendi ordine perſequamur, faciemus primùm pomarium, in quo per certos ordines, varias arborum fructiferarum ſpecies diſponemus: quarum nominibus explicatis, ſtatim etiam fructus

oſtendentur, alienum enim eſſet fructus ipſos à ſuis arboribus ſecernere. Exinde verò poterimus Oliuetum è pomario diuidere, quando rei difficultas & neceſſitas expoſtulat: cui tamen Ficetum coniungemus prius, quàm de moris, cornis & meſpilis à nobis dicatur. Veniendum poſtea erit ad nuces, poſt quarum explicationem, Seminarium noſtrum claudendum erit. Nam Caſtanetum in Syluam differemus: poſt quam etiam Frutetum ſubnectemus. In eam verò Syluam maiorum arborum nomina referenda erunt, & quæ in ſyluis potiſſimùm ac nemoribus creſcere ſolent: quam ſtatim abſoluto Seminario, poſt Vinetum tamen, ſumus vobis daturi. Salictum verò poſt Pratum vobis dabitur: nam is eſt Salicto commodior locus.

Sed prius quàm Pomarium noſtrum aggrediamur, hoc unum vos admonebo, æqui vt ſitis & beneuoli, neque verò mihi id vitio detis, ſiquando vel per imprudentiam, vel fortaßis ignorantiam (fatendum eſt enim quicquid in homine eſt) aberrauero: aut ſi interdum Latinis Gallicæ dictiones non tam eleganter reſpondebunt, quàm fortaßis cuiquam veſtrûm videbitur. Id ſi acciderit vt animaduertatis, faciles vos eſſe velim: neque tam citò obſtrepere, vt calumniatorum potius quàm ſtudioſorum nomen incurratis. Tam eſt enim difficile omnibus ingeniis in hac re ſatisfacere, quàm difficile & laborioſum eſſet velle incertiſſima quæque omnibus certiſſima facere. Audiebimus tamen, neque quenque audiemus, qui dicat, ea nos à nobis autboribus deſumpſiſſe, & doctorum diligentia plurimùm adiutos, laudem ex aliorum laboribus & vigiliis captare velle. Eant illi, & ſibi tantùm inuideant, non etiam aliis. Quicquid enim à bonis authoribus deſumpſimus, id quidem non fatebimur modò, verumetiam ipſos tanquam authores adducemus. Quicquid doctorum diligentia & labor nobis præſtitit, ceu iis quibus per ætatem iudicium nondum eſt ſatis expurgatum: id ne

tacebimus quidem, atque ipſis etiam inuitis gratiam referemus, adſcripto dignitatis & honoris nomine. Quòd ſi fortaßis tam ruſticus támque ſyluanus, vt ſic dicam, fuerit quiſpiam, vt etiam nominis ſui & authoritatis grauitatem nolit omnibus proſtitui, taceat per me licet, & ſua veluti arcana quædam apud ſe contineat, aut ipſe ſcribat, & ſuam ſibi gloriam ſuis vigiliis paret. Quinetiam iis ſuo colloquio, ſua eruditione, quantum volet, interdicat, quorum ingeniis plurimùm prodeſſe putet. Qui tamen animus, vtinam in viro literato non eſſet, in quo nihil modeſtiæ deſiderari alioqui deberet. Sed iam ad noſtrum pomarium,

Pomarium quid ſit, ferè omnes norunt: eſt enim locus pomis arboribus conſitus, & in quo ſemina pomorum depanguntur. Vne pommeraye. *Columella lib.* 5*.cap.*10*. Locum pomarij prius quàm ſemina feras, circunuenire maceriis oportet. Pomorum autem nomine, non ſolùm arbores, mala dulcia ferentes, quas noſtri vocant* des pommiers: *neque tantùm mala ipſa dulcia aut acerba comprehenduntur, ſed etiam arbores omnes, fructus rotundos ferentes, item fructus ipſi, ſiue molli, ſiue etiam duriori putamine contecti fuerint. Plinius de nucibus, Solum hoc (inquit) pomum natura compactili operimento clauſit. Itaque pomaria, non ſolùm loca ſignificabunt, malis dulcibus conſita, & quibus mali nomen ſolis conuenit: ſed etiam aliis fructibus, vt perſicis, pyris, & id genus. Columella, Curandum eſt (inquit) vt quàm generoſißimis pyris pomaria conſeramus. Erunt igitur pomaria, loca amœnitatis gratia, variis arboribus, fructus etiam varios & orbiculatos ferentibus, conſita: qualia erant Atlantis, de quibus Ouidius* 4*. Metamorphoſeos.*

Id metuens, ſolidis pomaria clauſerat Atlas.

Mœnibus. Quorum ſtudioſißimus & diligentißimus cultor fuerat etiam Alcinous rex Phæacum. Vnde Alcinoi ſyluam, Virgilius in Georgicis pro pomariis dicit. Pomario-

rum inſuper nomine, ut ipſam ſignificationem abſoluamus, locus intelligitur in quo poma reponuntur. Le guernier aux pommes. *Plinius, Pomaria in loco frigido ac ſicco contabulari, ſeptentrionalibus feneſtris ſereno die patere, &c. Græci oporothecam appellant. Varro 1. de re ruſtica, cap. 59. Et ideo oporothecas qui faciunt, ad aquilonem ut feneſtras habeant, atque ut aëre perflentur, curant.*

Sed ne quis dictionum vicinitate, & veluti conſonantia decipiatur, ut pro pomario pomœrium dicat: ſciat ex Liuio pomœrium, locum eſſe circa murum, quem in condendis vrbibus quondam Hetruſci, quà murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſcribebunt. Vnde Feſtus pomœrium dictum putat, quaſi promurum, id eſt, proximum muro: Varro autem, quòd eſſet poſt murum, dictum pomœrium autumat. In eadem ſententia eſt & Liuius, Nam & hoc (inquit iſte) ſpatium quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quòd poſt murum eſſet, quàm quòd murus poſt id, pomœrium Romani appellarunt. Redeamus ad noſtras arbores & fructus, quos noſtra ætate in pomariis reperimus.

INCIPIEMVS *à malo arbore, quæ Græcis melea dicuntur*, vn pommier: *cuius fructus, malum appellatur: Græcis melon,* vne pomme: *ſumítque varias ſecum appellationes tum à forma, tum etiam à ſapore, & locis in quibus creſcit, vt poſtea declarabimus.*

Pomi autem nomen (inquit Barbarus) generalius eſt, complectitúrque quicquid apud Græcos opora continet: hoc eſt, quicquid nihil habet exterius lignoſum: nam ea quæ exterius lignoſa ſunt, Græci acrodrya vocant: qualia ſunt, malum punicum, piſtacia, caſtaneæ, nuces, & id genus permulta. Vtrunque autem genus, ſalgami nomine complectuntur Latini, à quo ſalgamanus. Seruio poma dicuntur quæcunque corio molliore tecta ſunt, in quo à nucibus differunt, de

quibus ſuo loco. Pomum autem dictum Varro putat, quia potu ſiccitatibus indigeat, ac de pomo arbore intelligit: nam fœminino genere ſi proferretur, quemadmodum & malus & pyrus, arborem denotat: ſi autem neutro, fructum ipſum, vt hoc etiam puerorum cauſa dictum ſit. Inordinata folia ſunt pomis, inquit Plinius lib.16.

Malorum igitur nomine complectemur omnes illos fructus, quos vulgò vocamus des pommes:*hoc eſt, quicquid id quod eſus eſt, foris habet: niſi quid aliud addatur, ſignificationis gratia: vel à ſapore deſumptum, vel à loco, vel etiam à figura, de quibus differentiis proximum eſt vt dicamus, non tamen omnibus, ne quis decipiatur: nam omnes recenſere infiniti propemodum eſſet laboris: præterea ſua quæque lingua, propria malorum vocabula habet: quæ qui enumerare omnia conaretur, eadem opera & maris arenam & aſtra ipſa enumerauerit. Conabimur tamen, & in hoc diligentiam omnem adhibebimus, vt quæ ex Plinio & Columella animaduertimus in vſum noſtrum cadere, hic adſcribamus, omiſſis tamen locorum differentiis: quod eæ & infinitæ ſint, & omnium minus neceſſariæ.*

MALORVM GENERA ET DIFFERENTIÆ.

Malus arbor vulgò nota, quæ Græcis, vt prius iam dictum eſt, melea dicitur, vn pommier, *à pomis ferendis: cuius deſcriptionem ex Theophraſto, Plinio, & recentioribus doctiſſimis, vt Barbaro & Ruellio, deſumito. Mihi ſatis fuerit, pueris explicaſſe, malum ſerotinam appellari, quam vulgus vocat* pommier tardif:*item malum præcocem, quæ vulgò dicitur* pommier hatif:*quæ etiam verna Latinis dicta eſt: hoc eſt, quæ ferè ipſo vere fructus edit, & celerrimè omnium fructus profert. Item malus biſera dicta, quòd bis ipſo anno fructum ferat* pommier de deux portees:

malus agreſtis, pommier ſauuage : *malus generoſa*, pommier franc : *malus inſita*, pommier enté : *& cætera id genus. Sed ad fructus.*

Malorum antiquis plura fuerunt genera tum à ſaporibus, tum etiam ab ipſis inuentoribus petita. Nobis autem pomorum differentiæ propemodum innumeræ : etſi enim veteres (inquit Ruellius) hæc genera malorum annotauerint, poſteritas tamen miſcella inſitione antiquitatem longè vicit. Sed quia hæc res non parum conferre videtur noſtris iuuenibus, quibus operam damus, commodum eſt vt primùm aliquot antiqua pomarum nomina à Plinio, Columella, & aliis deſumpta, explicemus : deinde verò vulgaria noſtra deſcribamus, prius quàm ad alias malorum differentias deſcendamus, quem ordinem in ipſis pyris poſtea ſumus obſeruaturi ſuo loco.

Poma ſerica, ſiue ſyrica, quæ & zizipha Columellæ & Galeno dicuntur, parui ſucci ſunt, nec concoctionis facilis, itáque ſtomacho ingrata : ſunt enim agreſtia, & in ſpinoſa arbore, albæ ſpinæ ferè ſimili naſcentia : quæ quidem Narbonenſibus Gallis vulgò dicitur vn guindoulier : *Græcis autem, ſeris fructum verò ipſum, vulgus Narbonenſium vocat* des guindoules : *frequentiſſima ſunt huiuſcemodi poma circa famatiſſimum pontem, quem S. Spiritus appellant. Officinæ barbaros imitatæ, Iuiubas hodie nominant: ſúntque ea poma (inquit Barbarus) baccis ſimiliora quàm malis : ac primùm in caſtris, Auguſti temporibus ex Africa allata.*

Poma lanata peculiari nomine (inquit Plinius) dicta, quòd obducta lanugine eſſent ſuper ipſo cortice, quemadmodum ſtruthia & perſica, de quibus poſtea, nulla alia commendatione inſignia, frequentiſſima in agro Veronenſi. His fortaſſis non erunt diſſimilia, quæ etiam Græci à lanugine chnodia appellant. Virgilius, Ipſe ego cana legam tenera la-

virgine mala.

Poma antiquitus quædam ab inuentoribus nomina traxerunt, vt à Manlio, Manliana: à Matio, Matiana: item etiam Claudiana, quibus color eſt rubens, à Claudio inuentore nomen ſumpſerunt: quemadmodum ab Appio Appiana, ſiue Melapia, quibus odor & magnitudo eſt cotoneorum, quòd ea primus Appius è Claudia gente in cotoneam malum inſeuerit. Cætera apud Plinium videre poteris lib. 15. cap. 14. Melapia autem quidam à dulcedine, vel ab apibus nomen traxiſſe putant: quemadmodum vuam apianam ſiue apiam, quòd præ dulcedine & ſaporis iucunditate apes iis pomis & vuis frequenter inſideant, & hinc ſua mella captent. Huiuſcemodi autem poma hodie vulgus Romanorum adhuc vocat Melapi: ſúntque mediocri magnitudine cum calamilis, de quibus poſtea dicemus, ſaporem iucundiſsimum præ ſe ferunt etiam in cortice, vt exectі corticis putaminibus prunis ſuperpoſitis: Romani odorem cubiculis optimum conciliare & inducere ſoleant: quod ſanè tam eleganter non fit de calamilorum corticibus. Cæterum ipſa melapia carnem habent mellitæ dulcedinis, & ſucci dulciſsimi plenam: qua ratione plurimùm à matronis expetuntur.

A patria & locis, in quibus naſcuntur, potiſsimùm quædam poma nomen traxere, vt peluſiana, delphica, picena, tiburtina, quæ & tiburtia Horatio dicuntur: Picenis (inquit) cedunt pomis tiburtia ſucco. Sunt & camerina, ſiue (vt Columella voluit) amerina, græcula: Græci corinthiaca à Sidonte vico celebrant, de quibus poſtea dicemus.

Cætera verò à cauſis ipſis germanitatis nomen habent, vt cohærentia, gemella, nunquam in fœtu ſingula, Pommes gemelles. ***Vel gemella etiam à foliis: folium enim vnum, aliquando & geminum erumpit è latere medio: quæ tamen quidam belgemella, ſiue melgemella vocant.***

Poma conditiua vocat Cato, quæ doliis condiuntur. Pommes de garde: *quæ & ſcantiana eidem authori vocari videntur.*

Poma orbiculata, à figura orbis in rotunditatem circumacti, inquiunt Varro & Columella: quemadmodum à mammarum effigie orthomaſtica: à conditione caſtrati ſeminis ſpadonia: à corrugationis celeritate pannucea, quæ quamcitiſsime in rugas abeunt: ab importuno tumore pulmonea: ſtolidè enim tumeſcunt, & mille alia id genus, quæ Plinius *ſuprà ſcripto loco numerat.*

Sunt & parua ingrati ſaporis, atque etiam odore acutiora, peculiari acerbitatis improbitatíſque conuitio, inquit Barbarus. Quibus vis tanta, vt etiam aciem gladij perſtringant: vulgus noſtrum vocat, Pommes d'eſtranguillon, pommes de bois: *quæ eadem auſtera vocare poſſumus.*

Poma lapidoſa eadem ratione à Columella vocata, quæ etiam pyra calculoſa dicuntur: nempe in quorum parte interna, quidam veluti calculi & lapilli inueniuntur. Columel. lib. 10.

-lapidoſis obruta pomis Terra. Pommes pierreuſes.

Mitia poma, matura, ſiue domeſtica & dulcia, atque in tempore collecta. Pommes franches, ou pommes meures. *Virgilius.*

-ſunt nobis mitia poma, Caſtaneæ molles, &c.

Miteſcere enim poma dicuntur in arbore, ſiue etiam alibi quæ matureſcunt, & in tempore matura fiunt. Plinius *Reliquorum pomorum maturitas citò miteſcentium tranſuolat.*

Sunt & parua quædam poma gratiſsimi ſaporis, quæ petiſia nominantur, inquit Plinius *fortaſsis iis proxima & ſimilia, quæ vulgò* P*aradiſiana dicta ſunt, quaſi cælitus miſſa: ſunt enim præparua, mellea dulcedine, præcoci celeritate, quaſi verna, concretu pauco.*

Et quando iam ad noſtratia & vulgaria nomina pomorum deuenimus, æquum eſt vt ea breui compendio percurramus, omiſsis antiquis nominibus: quæ vt infinita ſunt, ita infinitam propemodum diligentiam requirunt.

POMORVM *omnium quæ apud nos reperiuntur, longè commendatiſsima ſunt quæ vulgò Capenduta vocantur,* Du courtpendu: *fortaſsis curtipendia ſiue curtipenda appellanda, à pediculi, è quo dependent, breuitate: vt ipſi veluti arbori inhærere videantur, & è ramis ſine pediculo prodire. Itali Calanula appellant, quaſi omnium optima: præſertim circa Romam & Bononiam. Nam Veneti corruptè Calamania vocant. Saporis ſunt admodum iucundi, & odoris gratiſsimi, in tanta ſuauitate minimè fugacia, magnitudine media, colore, cùm maturuerunt, luteo. Cætera petito apud Ruellium.*

Proxima *ſunt illis & viribus & ſapore, quæ vulgò Ratelliana dicuntur,* Pommes de rateau: *præterquam quòd maculas rubiginoſas tam frequentes non habent, & partem ſoli apertam oſtendunt rubicundiorem.*

Ad hæc etiam non parum accedere videntur quæ renetia vulgus vocat, Pommes de renette: *ſed carnem non habent euſque ſolidam, & paulò dulciore ſunt guſtu.*

Alia ſunt iis non inferiora ſapore, ſed prægrandia, rotunda, callo fragili, tenero, quæ in Ambianenſi municipio (inquit Ruellius) vulgus Rambura nominat: mira ſunt & ſuauitate guſtus, & teneritudine, ita vt in ore fruſtra liqueſcant.

Accedunt quæ paſsipoma vocantur, Des paſſepommes: *quæ cum reliquis omnibus de primatu certarent, niſi tam fugacia noſcerentur: vnde vernaculum nomen deductum eſt. Sunt mediocri magnitudine, turbinatiore figura, carne ſuaui, prætenera. Cætera petito ex Ruellij lib. 1.*

Ab his, in pretio ſunt paradiſiana, de quibus paulò

antè. Sunt autem ex paradiſianis quædam alia dulcia callo corporis duriore, rotunda, quæ ob ſui dulcedinem nimiam à palato moroſiore laborantium faſtidiuntur: quæ eadem eſſe putat Ruellius cum melimelis & muſteis: Muſtea enim (inquit) veteres appellauerunt ea quæ nos præcocia.

Alia ſunt poma, quæ ab inſitione pyromela vocari poſſunt: vulgus vocat Pommepoires, *quòd ea in arbore pyro inſita ſint, habéntque pomorum tantùm formam, neque enim ſunt turbinata æquè ac pyra ipſa: ſaporem verò & ferè colorem pyrorum, præſertim eorum quæ calculoſa vocantur, retinent.*

Poma acida, vulgus noſtrum vocat malacria, Pommes de malingre, *à ſaporis acrimonia: ſunt oblongiora, dura carne, ex acerbo leniter aceſcente. Ruellius.*

Poma ſunt alia vulgo caſtinia appellata, Pommes de chaſtignier, *auſteriore guſtu, dura veluti caſtaneæ cartilagine, mediocri magnitudine, oblonga. Ruellius.*

Poma quæ vulgo francetura vocantur, Pommes de franceſtu, *rotundum habent habitum & amplum, callum durius, gratam acerbitatem, quæ tandem in dulcedinem degenerat: ea diu ſeruari poſſunt, & annicula reperiuntur. Ruellius.*

Poma purpurea Columellæ, ea ſunt quæ nos vulgo rubelliana appellamus, Pommes de rouueau: *ſanguineo enim ſunt cortice, carne intus friabili, ſapore non ingrato, & ex auſtero ſubdulci, nec citò fugientia.*

Poma mirabilia vulgus etiamnum vocat quæ Hieroſolymitana Hetruſci, balſamina Ligures padani, & fruticem ipſum ſiue plantam ex qua prodeunt, appellauere, quòd ea poma oleo prius imbuta, & per aliquot dies inſolata, deinde vel fimo vel terra tantiſper obruta, dum intabuerint, balſami vires in glutinandis vulneribus adſciſcere polliceantur. Cætera ex Hortulo noſtro, & Ruellij libro 2. deſumito.

nam potius hortenſis eſt planta, ex qua prodeunt, quàm quæ in Seminario diſponi ſoleat.

Mala inſana, quæ Itali melenſana appellant, Barbaro ea ſunt, quæ nos vulgo vocamus, poma Cupidinis, ſiue amorum poma, Pommes d'amours: *de quibus vide Hortulum noſtrum: nam à frutice vulgari ſunt in hortis conſeri ſolita. Plura etiam petito ex Ruellij lib. 2. capite 124.*

Plura hîc pomorum nomina deſcriberemus, & nominatim perſequeremur, niſi hoc ſuperuacuum, & non omnibus vtile putaremus: cùm & pomorum nomenclationes ferè nationibus omnibus ſint variæ: vnde fit, vt in tantis támque variis nominibus, atque etiam inſitionum adulteriis (vt inquit Ruellius) perfacile quis falli poßit.

Veniamus ad reliquas arbores, ſub malorum generibus contentas: tum quòd fructus orbiculatos ferant, tum quòd ſimile quiddam cum pomis habeant, vnde etiam mali nomen retinent.

ARBORES QVÆ SVB MALORVM GENERIBVS CONTINENTVR.

MALVS *punica,* Vngrenadier, *dicta quòd apud Carthaginenſes olim fuerit laudatißima, à quibus ad nos tranſlata, & in Cypro à Venere primùm ſata, vt teſtantur Græcorum fabulæ. Eius fructum hodie quidam malum granatum vocant, à granorum multitudine, quæ totidem eſſe numero in ſingulis pomis affirmant, etiam ſi magnitudo variet, modò ex eadem arbore legantur, inquit Barbarus. Quidam Græci ipſam arborem Rhoan & Rhœan, pomum quoque* Rhoas, & Rhoidia, & *Rhœdia vocare ſolent. Side porrò Hippocrati arbor ipſa dicitur, à Bœotia regione, in qua frequens eſt, quæ etiam Side appellatur.*

Mala punica dulcia, Apyrina veteres dixere, Grenade doulces: *dictio tamen Græca ſonat, quibus nulla eſt*

granorum durities, vel minor quàm aliis. Nam acida granata, Grenades aigres, acinos habens duros, & quodammodo lapidoſos: qui in ſole ſiccati, & obſoniis inſperſi, inquit Dioſcorides, fluentem aluum ſiſtunt.

Cytinus Dioſcoridi & Galeno, flos eſt ille puniceus mali granati, ſed ſatiui: Balauſtium autem, ſylueſtris, vulgò Des baluſtres. Plinius verò pomum ipſum immaturum, & primum partum eius florere incipientis, Cytinum appellat: flores autem ipſos balauſtia, in ipſo erumpentes cytino, veſtibus tingendis idoneos, quarum color nomen inde accepit. Ex barbaro.

Malicorium, mali punici putamen illud aſperum dixerunt veteres, L'eſcorce d'vne grenade. Græci ſidion appellant: nam arbor ipſa, vt prædiximus, à Bœotiis Sida vocabatur.

Cicum autem M. Varroni dicitur membranula prætenuis, in malo punico diſcrimen faciens. Vnde cicures animantes, quæ feræ non ſunt, atque agreſtes. A quo Veturij quoque nobiles cognominati Cicurij.

Malus medica, à Media regione, quæ eſt inter ſinum Perſicum, & mare Hircanum, vnde primùm allata. Virg.
Media fert triſtes ſuccos, tardúmque ſaporem
Fœlicis mali, quo non præſtantius vllum.

Quæ etiam ratione malus perſica dicitur à Perſia. Huius arboris fructus varij ſunt, variíque coloris & formæ: atque ob id nomina etiam diuerſa ſortita ſunt. Quædam enim aurea appellantur, à calore propemodum aureo. Vnde Virgilius,
Aurea mala decem miſi, cras altera mittam.

Atque ea quidem ſunt rotundiora & maiora, ac corticis durioris & craſſioris: qualia fortaſſis ſunt quæ Venetis audiui appellari poma Adami: vnde etiam fortaſſis nuptialia poma appellata, quòd edita ſint à Tel-

Iure, vt fabulantur, nunciato Iouis & Iunonis connubio. De quibus etiam puto fabulatos poëtas, cùm Herculem dixerunt ex hortis Heſperidum poma aurea rapuiſſe: vnde ipſam arborem heſperida, & malum eius heſperinum vocant, authore Iuba Huius generis ſunt & alia, minora tamen paulò, ſed eiuſdem propè coloris, quæ vulgò arantia appellamus, ab Arantio oppido, in quod primùm ex inſulis illis fortunatis aduecta ſunt. Sed & Medica ex ea arbore, quam paulò antè retulimus, forma ſunt & colore congeneri cum a'iis, præterquam quòd non vſque adeò rotunda ſunt neque coloris tam ſpecioſi ac flaui, aut etiam aurei: ſunt enim pallidora. Quinetiam corticem dulciorem paulò habent ipſis arantiis: quarum cortex niſi ſiccus, & ſaccharo cõditus, vix aut nunquam editur. Ea & citrea & citria mala Latinis hodie citronia appellantur, Des citrons. *Vnde citrinus color, & citreæ menſæ, apud antiquos: quas tamen Barbarus multis argumentis contendit fieri non fuiſſe ſolitas ex hac citro arbore, aut medica ſiue perſica, quæ exigua eſt, vt potius fruticis quàm arboris nomen promereatur. Apud Italos tranſlatitia & triuialis, vt pluribus generibus citreta Liguriæ, Campagniæ, Benaco lacu, Italia ferè tota germinent fœliciter. Quin potius ait arborem, ex qua tam celebres menſæ ab antiquis, & Plinio ac Cicerone decantatæ fieri ſolebant, eam eſſe quam Strabo & Theophraſtus, item etiã Plinius tegetem, & thyan, & thyon appellauere: quæ ramis, caudice, frondibus, ſylueſtri cupreſſo propemodum ſimilis eſt. De hac videto Theophraſtum libro 4. & 5. capite quinto. Cæterum citrus noſtras nihil commune cum cupreſſo habere videtur: cui folium eſt andrachnes vnedoniſque, ſpinis intercurrentibus, vt in pyro & oxyacantha, ſed leuibus, infeſtis mucrone & validis. Hæc Barbarus. Sed vt ad ipſa mala redeamus, certum eſt*

ex Athenæo mala citrea Plutarchi auorum memoria nunquam guſtata fuiſſe: ſed neque Plinij & Theophraſti ſeculis magnopere deguſtabantur, tantùm odore commendato: nunc verò (inquit Hermolaus) à Palladij ferè temporibus promiſcuum expetimus cœnis, qui & medullas eorum acreis dulcibus mutare docuit. Hæc itaque mala ex inſitione quoties proueniunt, citromela propriè dicuntur ab aliquibus. Ariſtophanes autem grammaticus à Lacedemoniis oxymala perſica nuncupari prodidit, à ſapore acetoſo, & quòd ex Perſia allata ſint, quibus etiam deos coronari ſolitos ſuis temporibus refert. Diphilus author eſt, citria quandoque pruna Perſica vocari ſolita. Sed hæc ferè ex Hermolai commentariis in Dioſcoridem. Plura videto apud Ruellium libro primo De ſtirpium natura, quem nunc ſumma diligentia, & incredibili pene elegantia, in ſtudioſorum gratiam imprimendum curat. Opus mehercule, omni laude digniſſimum, & longè omnium præſtantiſſimum.

Eſt præterea aliud malorum genus eiuſdem cum citrio ſpeciei, ſed colorem vt plurimum viridiorem habens, & formam oblongiorem: minus tamen eſt pomum, neque tanti aut ſucci, aut odoris: quinetiam læuiori cortice præditum eſt, & in ſuperiore atque etiam inferiore ſui parte veluti pappulas quaſdam mammarum extuberantiis ſimiles oſtendens, longè eminentiores quàm malum citrium. Hoc itaque pomi genus vulgò Limonium appellant, neſcio qua ratione. Vn limon.

MALVS *cydonia*, Vn coignier, *à Sidonte Corinthi vico dicta, inquit Athenæus, cùm codymala pri° vocaretur. Alij cydoniam dictam putant, quoniam ex Creta primùm allata fuerit, inquit Barbarus, nempe à Cydone, Cretæ oppido. Cotoneam primus Cato appellauit: fructus autem ipſe vocatur cydonium, ſiue etiam co-*

toneum

tóneum malum, Vne pomme de coing. *Vltimum nomen adhuc Itali retinuerunt; vt in Hortulo ſatis diximus: vocant enim illi Melo codognio. Atque hæc quidem mala cydonia, ſiue cotonea appellarim maſcula, ad ſtruthiorum differentiam, de quibus ſtatim dicemus: ſunt enim cotonea breuiora & rotundiora, & minus lanuginis habentia, ruges quibuſdam diſtincta & coactiora: quorum ſucco fit optimum cydoniatum*, Du codignac, *quod noſtræ mulierculæ circa autumnum ita conficiunt, cortice primùm adempto: deinde exenteratis ipſis malis, & ex aqua coctis, & per cribrum ſatis denſum percolatis: poſtea cum melle & ſaccharo ad lauorem tritis. Si verò conſpicuum & pellucidum ac clarum, quod vocant, facere velint, id quidem cum albuminibus ouorum & cinnamomo inter percolandum faciunt, atque inde colorem aureum acquirit cydoniatum. Quinetiam Lugdunenſes (quod fortaſsis ex Galeni documentis acceperunt) addito paululo ſcammonij in ipſa percolatione, cydoniatum laxatiuum (vt vocant) facere conſueuerunt: alioquĩ ex ſe aſtringere aluum, non autem ſoluere conſueuit, præſertim ſi præſumatur. Hoc igitur cydoniatum cum ſcammonio factum, vulgus noſtrum cydoniatum Lugduneſe appellat*, Du codignac de Lion. *Sunt præterea malorum cydoniorum alia oblongiora, læuiora, & minus rugarum habentia, colore tam intus quàm extra aureo, odorem non tam latè iactantia, maiore etiam humiditate abundantia, quæ ſtruthia mala, ſiue ſtruthiomela appellantur: ego cydonia fœminina vocauerim cum vulgo*, Des coigneſſes: *quorum ſucco fit optimum medicamentum, quod Diacydonium Galeno appellatur, ad prouocandam appetentiam ventriculi. Columel. lib. 5. cap. 10. tria malorum genera facit: ſtruthia quæ ſerotino prouentu odoratius vibrant: ſub quibus neapolitana comprehenduntur, inquit Barbarus, quanquam Ætioſtruthia dicantur, vt prius de-*

K

ſcripſimus, quæ magna ſunt & ſuauiora, minoríque placent acerbitate: præterea chryſomeliana ſiue chryſomela, quòd colore ad aurum ſint inclinato: & muſtea, quæ præcocia ſunt, & celeriter miteſcunt. Vnde etiam melimela appellantur ab Athenienſibus, hoc eſt mellita & dulcia mala, atque ea quidem etiam miſcella appellantur, fiúntque ex inſitione, cùm mali dulcis & communis ſurculus inſeritur malo cydoniæ. Cæterum cotonea mala, ſtruthiis inſita, mulüiana à reipſa nominantur, quæ ſola omnium vel cruda mandun-tur: cætera enim non niſi cocta veſcendo ſunt. Sunt præterea etiam cydonia ſylueſtria parua, è ſtruthiis odoratiſſima, in ſepibus nata, quæ vulgus noſtrum vocat, Coings ſauuages. *Sed hæc de his ſatis. Plura videto apud Ruellium in libris De ſtirpium natura.*

Malus armeniaca, ſiue armenia, in perſicorum genere apud Galenum venit, vocant autem Itali tam arborem ipſam quàm fructum, Diarmelini: quemadmodum bolum armenium, aut terram armeniacam dicimus, quæ primùm ex Armenia Aſiæ regione ad nos venit, & inde adfertur. Vulgus noſtrum malum armeniam vocat vn abricotier: & *fructum ipſum*, vn abricot: *qui hoc ſolùm, inquit Galenus, à perſico diſcrepat, quòd minus malum ſit. Colum. lib.* 5. *cap.* 10. *Sorbi quoque (inquit) & armeniaci, atque perſici non minima eſt gratia. Armeniaca autem, inquit Ruellius, prunorum generis eſſe tradunt, ſola è prunis odore commendantur: atque hinc fortaſſis nomen noſtrum deductum, quòd ea Græci non præcocia, ſed bericoca nominent, vnde fit vt abricoca proferamus. Cuius opinioni facillimè aſſenſerim: vtrinque enim & foris, & etiam intus in ipſo nucleo pruni potius quàm perſici naturam & faciem referre videntur.*

Malus præcox, ſiue præcoqua videtur ea dici arbor Columellæ, vel quæ celerrimè omnium fructum produ-

ci, (quales ſunt illæ arbores, quas, vt prius dixi, vocamus vulgò Haſtiues) *vel quæ mala præcoqua fert, de quibus mox dicturi ſumus. Ait enim ille lib. 5. cap.* 10. *Locis frigidis Autumni temporibus & aquoſis, præcoquas ponito, vt ante pluuiam fructum deligas. Itaque videto quid præcoquas arbores vocet. Mala autem præcoqua, è perſicorum genere eſſe nemo dubitat: ſuntque ea perſica, quæ vulgus noſtrum appellat* Auantpeſches : *quidam Trecacina perſica vocant*, Peſches de Troyes: *quòd ex vrbe quadam Lutetiæ vicina, cui Trecis nomen eſt, ad nos adferantur. Ea vt cæteris ſunt minora, ita iucundiſſimi ſunt ſaporis, & guſtus innocentiſſimi: dicta præcoqua, quòd prius naſcantur, & celerius matureſcant, quàm alia perſica: ſola enim proueniendi celeritate à cæteris diſſident. Vnde Martialis.*

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis.
Nunc in adoptiuis perſica ſola ſumus.

Et quia in perſicorum ſermonem incidimus, æquum eſt vt de iis etiam nunc dicamus.

MALVS *perſica, vulgò notiſſima, dicta quòd è Perſia ſiue Perſide regione, ad nos primùm venerit, indéque aduecta ſit. Columella perſicum arborem vocat lib. 5. cap.* 10. *Siliquam Græcam & perſicum ante brumam per Autumnum ſerito. Arbor ipſa tam nota eſt, vt deſcriptione non egeat. Pomum autem gerit carnoſum, ſucculentum, extrinſecus lanuginoſum, duram intus & ſcabram nucem habens, quæ Latinis oſſis nomine explicatur. Columel. Perſici oſſa, in paſtinatis areis ſunt ponenda, &c. Ita quoque & prunorum & ceraſorum oſſa vocabimus, quæ in ipſis continentur: non autem cum vulgo nucleum*, vn noyau: *nam nucleus eſt id quod ipſum os continet: quem falsò amygdalum vocamus, à ſimilitudine nuclei amygdalini.*

Cæterum mali perſici fructus multa ſunt hodie apud

genera quemádmodum etiam apud antiquos fuerant. Eſt enim malum perſicum populare, quod nucleum dimittit: quorum perſicorum optima omnium apud nos commendantur Corbeliana, Peſches de Corbeil. *Omittam præcoqua & armeniaca, de quibus paulò antè. Sunt & perſica duracina, ex re dicta, quòd corpus pertinacius hæreat oſſi, quàm vt auelli queat, inquit Ruellius: nos vulgo preſſum vocamus,* Vne preſſe: *quòd caro apprimatur ligno interiori, colorem habent flauiorem huiuſmodi perſica quàm alia, & vt plurimum craſſiora ſunt, & duriore carne prædita, vt non tam facilè vnguem admittant.*

Sunt & alterius generis perſica, quæ ab inſitione nomen acceperunt: vocantúrque nuciperſica, Des peſchenoix: *quòd in nucem iuglandem inſertus perſicæ mali ſurculus, fructum ferat, inter iuglandem & perſicum communem, ſed tamen colorem externum tantùm habere videtur iuglandis nucis cortici ſimilem: vnde fortaſſis ſponte ſua arbor huiuſcemodi creuiſſe putanda eſt: eſt enim humilis, præcocis perſici proceritate, folio amygdalæ, ſed maiori, flore puniceo. Pomum emicat viride, carnoſum, ſucculentum: ſed cuius caro dentes obtundat, præſertim ſi immatura ſit: cæterum nulla exterius lanugine pubeſcit: medio inter iuglandem & perſicum malum ſapore, ſcatent hac arbore Galliarum plerique tractus.*

Quinetiam ex inſitione nouum perſicorum genus ſubortum eſt: vt ex amygdalo, ſeu nuce Græca, & perſico aliud arboris & fructus genus hodie videamus, quod amygdaloperſicum iure appellare poſſumus: malum enim ipſum foris perſicum mentitur, cuius etiam caro edi poteſt: intus autem nucem habet, amygdalæ propemodum ſimilem, & facie & nuclei guſtu. Adeò nihil eſt quod non quotidie hominum ingeniis nouum & varium fiat. Sed iam æquum eſt vt ad pyrorum fructus & differentias veniamus, quando inter

mala connumerari licuit, & pomorum nomine veniunt appellanda: quanquam è pyris ſola quæ libralia à pondere appellantur, mala dici conſueuerunt.

PYRORVM DIFFERENTIÆ ET FRVCTVS.

Prius quàm pyrum arborem explicemus, ſuccurrit, vt, quando adhuc ſermo integer eſt de perſica arbore, perſeam etiam declaremus: ne quis vocum vicinitate deludatur, vt vnam pro alia vſurpet. Eſt enim perſea arbor longè à perſica diſsimilis, quam pyro per omnia ſimilem facit Theophraſtus, pomum fert longius pyro, incluſum amygdalæ putamine & corio, colore herbido, cordis humani figuram referens, inquit Plutarchus: cuius etiam arboris folia linguæ humanæ formam habent. Perſea dicta, quòd à Perſeo Memphi ſata fuerit. Apud nos nulla eſt: neque enim extra orientem naſci voluit. Plura ex Ruellio.

Pyrus arbor omnibus notiſsima, Græcis apios & adpios dicta, præſertim quæ vrbana & edomita erat: vulgo vn poirier: *cuius deſcriptionem & inſerendi rationem, ex bonis authoribus collectam tibi dicet Ruellius noſter, libro primo De natura ſtirpium. Nobis illud fuerit ſatis, iuuenibus noſtris bonarum literarum ſtudioſis, in hoc ſatisfeciſſe, vt vulgaria quæ ſunt, & magis neceſſaria, explicemus. Pyrorum igitur arborum duo ſunt genera: alia enim eſt ſatiua, quæ nomen ſuum retinet. Columel. Pyrum autumno ante brumam ſerito. Virgilius.*

-mutatámque inſita mala Ferre pyrum.

Alia eſt ſylueſtris, quæ Græcis achras, Latinis pyraſter dicitur, Poirier ſauuage. *Plinius ſyluaticam pyrum appellat: Si in pyrum ſyluaticam inſeueris, inquit, pyrum quamuis bonam, &c. Fructus fert hæc arbor cum primis acerbos, & guſtu aſtringentes, Græci achrades vocant, vulgus noſtrum,* Poires ſauuages: *quales paſsim in Rothoma-*

genſi & Normano agro reperiuntur: ex quibus ſuccum exprimunt, & vinum faciũt, quod Pyream vocant, Du peré: *quemadmodum è pomis etiam ſolent, quod vulgo Cidrea dicitur,* Du cidre: *fit autem prelo & truſatilibus molis, tertiuum ius exprimentibus. Deinde rurſus (inquit Columella) ſecundarium vinum faciunt, fracibus & retrimentis aqua maceratis, ita vt pomea lora dici poßit, non parui ad reſtinguendam ruſticorum ſitim momenti. Sed iam ad fructus veniendum.*

Pyrorum genera, quemadmodum & malorum quoque, tum apud nos, tum etiam apud antiquos ſunt admodum multa, & quæ vix omnia recenſeri poßint, meo iudicio. Dabimus tamen operam, vt aliquot recenſeamus, ne in hoc vobis defuiſſe videamur. Itaque ab antiquis pyrorum nominibus incipiemus: atque ea vobis proferemus quæ ex Plinio, Columella, Barbaro, & aliis animaduertimus.

Pyra (inquit Plinius*) à pomis hoc differunt tantùm, quòd vſque adeò orbiculata non ſunt, neque perfectæ rotunditatis, ſed turbinatioris & oblongioris formæ ac figuræ, accipiũntque cognomina varia tum ab inuentoribus & perſonis quibuſdam, tum à ſapore & colore, tum etiam à prouinciis, vt mox dicturi ſumus.*

Pyra *ſuperba* Plinio, *parua erant, ocyßima, odoratißimáque, fortaſsis noſtris moſchetis ſimilia.*

Pyra *cruſtumina eidem dicebantur ex parte rubentia, omnium gratißimi ſaporis.*

Pyra *falerna, quæ & lactea dicta ſunt, à potu, & ſucci abundantia.*

Pyra *Syria, à regione Syriæ dicta, colore erant nigro, quæ etiam Tarentina Columellæ dicta ſunt. Atque ita alia permulta à ſuis regionibus & locis, in quibus prouenie-bant vberius, cognomina accepere.*

Authores ſuos nobilitauere (inquit Plinius*) Pyra De-*

cumiana, à Decumio inuentore: vnde etiam Pſeudodecumiana appellata, quæ falsò Decumij nomen mentiebantur. Ita quoque & Dolabelliana, longiſsimi pediculi: Pomponiana, *cognomine Mammoſa: & alia innumera ab authoribus, odore, tempore, colore, patriis petita: quærito ex* Plinij *lib. 15. cap. 5. longum enim eſſet omnia recenſere.*

Pyra ſerotina, quæ ad hyemem vſque in matre pendent, gelu matureſcentia, quæ & libralibus pyris natura eſt, Poires tardiues. *Cuius generis ſunt quæ etiam Laurea appellantur.*

Pyra volema à Virgilio dicta, quòd volam implent: vnde inuolare dicimus, inquit Seruius. Eadem, ſementina & muſtea vocauit Cato. Volemia appellat Macrobius lib. 3. cap. 19. Satur. Quo in loco, cirita, ceruiſca, calculoſa, lolliana, & permulta alia pyrorum cognomina legito. Nunc ad noſtra vulgaria veniendum: quorum cùm permulta iam adnotaſſemus, & in puerorum gratiam deſcripſiſſemus, factum eſt vt eandem operam præſtitiſſe, & ferè eodem tempore noſtrum Ruellium animaduerterim: cuius librum cùm nondum adhuc omnino impreſſum legiſſem, & in hanc partem incidiſſem, quæ de re noſtra diligentiſsimè tractat: malui viro doctiſsimo, & in huiuſce rei cognitione longè abſolutiſsimo cedere, quàm mihi id attribuere, quod ille accuratiori inueſtigatione multò ante me præuiderat. Itaque vulgarium cognominum interpretationem ex eo deſumemus: quibus fortaſsis nonnulla à nobis præterea inuenta ſubnectemus.

PYRA *itaque omnium nobis gratiſsima ſunt, quæ vulgo Bonchreſtiana cognominantur,* Poires de bon chreſtien: *non ob hoc ſolum, quòd in eximia ſuauitate librale pondus æquent: ſed quia tantæ ſunt teneritudinis, vt guſtata vel ipſo ore & tantùm primoribus labris, ſtatim eliqueſcant, & perennent, geſtatúmque tolerent.* Primùm quidem

Neapolim vſque delata Carolo octauo ibi res gerente, à fœlici illa Campania.

Proxima magnitudine ſunt iis mariana, vulgò diuæ Mariæ pyra dicta, Poires de noſtre dame: *aquoſa dulcedine, ſuauia, miráque teneritudine placent: ſed fugaciora multò quàm Bonchreſtiana.*

Minima omnium ſunt muſchata, Poires muſchettes, *quæ nomine alio Chia vulgo dicuntur*, Poires de Chiot, *baccas corporis tuberculo non excedentia: quinæ ſenǽue, ſæpe plura ab vna origine longis dependent pediculis: odorata moſchi iucunditate, ab hoc nomen contraxerunt.*

Media magnitudine ſunt Calliona, Poires de Calliot: *quæ eadem calculoſa dici poſſe, & eleganter quidem, nos docuit Iacobus Syluius, quòd exenterata, veluti calculorum quorundam multitudinem oſtendant, qui etiam inter edendum ſentiuntur; carne ſunt iucunda, dulci, odorata friabili, à præſtantia pyri (inquit Ruellius) Græcum nomen vulgus emendicauit, quaſi dixeris meliora.*

Pyra roſata, à ſapore & odore dicta, quòd dum eduntur, roſas oleant: Idque fieri quidam putant, ſi, dum inſeritur ſurculus, aqua roſacea humectatur: aut dum planta & ſemen in ſeminario ponitur, aqua roſacea irrigatur.

Pyra bicipitia, quòd gemino capite viſantur, Poires à deux teſtes: *ſingulari ſunt commendatione, corpore ſuaui, non lapidoſo, ſucci grati, palatum etiam moroſum recreantis.* *Turbinatiora omnibus certoliana*, Poires de certeau: *quæ Campanica alio nomine dicuntur, non quidem ab illa Campania, quæ in Italia eſt: nam apud Italos ſunt peregrina ſed à noſtra Galliarum Campania, quæ Pertoſienſis appellatur. Ea igitur pyra in metæ formam mucronantur, hyemem tolerant, duriore corporis callo, mira ſuauitate, præſertim cocta inter cineres, & prunis toſta: ita enim ſaccharata videntur.* Nonnulli, *vt ſaporem augeant, ſacchara*

condiunt, adiecta cinnamomi & caryophyllorum portiuncula, vt cœnas claudant.

Pyra Martiniana, Poire de ſainct Martin : *quòd ad hyemen vſque durant, & in parente propendent : colliguntúrque circa Martinalia, aut D. Martini feſtum ; ſuaui ſunt guſtu, firmiuſcula carne : quæ non niſi cocta ferè manduntur. Vbi gelicidia ſenſere, ſunt multò teneriora: ea etiam hybernas menſas finiunt.*

Finora vulgo appellata, Poires de fin or, *quòd auri puti colorem referant, aſperiore ſunt carne, durioréque prædita: non prius quàm gelu experiantur, edomita duritie miteſcunt. Ea diutiſſimè durant: quanuis in eo genere æſtiua inueniantur & præcocia.*

Quæ autem eius generis præcocia inueniuntur, ea vulgus noſtrum vocat Poires de haſtiueau : *quòd celerius emergant & prodeant, quàm alia.*

Magnopere commendantur Bergamota, Poires bergamotes : *ſeri noſtra memoria cœpta, & ſapore & ſucco præſtantia.*

Sunt & quæ ſtrangulanea pyra appellantur, vulgo Poires d'eſtraguillon : *quæ cum pulchritudine & rubro colore & luteo, quaſi maturitatis indicæ prætereuntes inuitent ad carptum : manſa tamen tanta diſplicent acerbitate, vt deuorari nequeant : ſed demorſa, protinus reſpuantur, vnde nomen habent.*

Proxima his ferè ſunt quæ anguſtiana, ſiue anguſtiæ pyra nominantur, vulgo Poires d'angoiſſe : *quòd dum eduntur, acerbo & auſtero quodam ſapore ita moleſta ſunt, vt anguſtiores fauces reddant, & plurimùm noceant, niſi matura admodum & emollitiſſima carpantur.*

Pyra item tofacea, Poires de tuffé, *dicta quòd intus ſcabra ſint, & veluti tofos quoſdam ſentiamus, dum illa edimus : minus ſunt turbinata, cæteri coloris & aquoſi, ac mul-*

ti ſucci, præſertim dum matuerunt. Atque hæc ſufficiant de pyrorum generibus, quæ qui omnia (vt ſunt innumera) referre vellet, vix integrum volumen huic operæ ſatisfaceret. Reliqua quiſque apud ſe colligat & confingat. Nunc ad prunorum differentias.

Cæterum hîc vnum addemus ex Palladio, antiquos ex pyris facere conſueuiſſe vinum, quod illi vinum, de pyris appellabant: id Neuſtrij vocant vulgo, Du peré. *Fiebat autem id vel prelo contuſis pyris, vel ſucco rariſsimo conditis & compreſsis. Acetum quoque ex eiſdem fiebat, cuius componendi rationem oſtendit Palladius. Liquamen item ex eiſdem fiebat, Calcabantur autem integra cum ſale, atque vbi eorum carnes erant reſolutæ, vel in capellis vel vaſculis fictilibus condiebantur. Poſt tertium deinde menſem ſuſpenſæ eæ carnes liquorem dimittebant ſaporis iucundi, ſed coloris albiduli.*

PRVNORVM ORDO.

Abſolutis iam pomarij noſtri duobus ordinibus, tertius nunc nobis eſt inſtituendus, in quo prunorum differentias & genera breui ratione deſcribere nos oportet.

Prunus, Vn prunier: *à Græcis coccomelea vel coccymelea dicta: arbor eſt procera, radicibus ſummo cæſpite vagantibus, paucis, &c. videto diligenter Plinium lib. 15. cap. 13. & Theophraſtum lib. 3. cap. 16. Duplex autem eſt prunus arbor: alia enim eſt domeſtica, ſiue vrbana & ſatiua, atque edomita, de qua nunc agitur. Alia agreſtis & ſylueſtris, quam ſpinum vocaſſe videtur Virgilius eo verſu, Spinos iam pruna ferentes. Pruni ſylueſtres, genera ſpinarum ſunt Columellæ, quas Theophraſtus contumacis vitæ tradidit. Sed iam ad fructus ipſos, vt breuiter agamus.*

Fructus prunorum ſylueſtrium, Græci epimelidas vocant, nos vulgo Des prunelles: *tracta dictione à Græcis qui fortaſſe, vt inquit Galenus, prunum agreſtem in Aſia*

prumnum vocant: vulgus noſtrum vocat, Vn prunellier. *Cæterum prunorum ſylueſtrium ſucco hodie fit optima acacia apud pharmacopolas.*

Prunorum domeſticorum ingens turba, inquit Plinius, verſicolor, nigra, candicans, &c.

Hordearia pruna, antiquis dicta, à comitatu eius frugis: ſúntque ea quæ cærea vocamus.

Aſinina pruna, eodem colore, ſed ſeriora & maiora, à vilitate cognominata: quemadmodum nos etiam quædam pruna eiuſdem propè ſpeciei vocamus, vulgo, Des poitrons, ou Des daueſnes.

Sunt & pruna Armeniaca, inquit Plinius, ab externa gente cognominata, atque hæc quidem ſolo odore commendantur: vulgo nos Apricota vocamus, Des apricotz: *de quibus ſuprà in perſicis.*

Inſerebantur etiamnum Plinij temporibus pruna ipſi nuci iuglandi: atque hæc quidem quæ ex tali inſitione prodibant, nucipruna appellabantur, quæ faciem parentis, & ſuccum adoptionis exhibent. Quinetiam eiuſdem Plinij memoria, in Bætica regione, malis pruna inſeri cœperant, atque amygdalis: quæ ob id malina & amygdalina vocabantur.

Pruna onychina Columellæ dicebantur, quæ & cerina: hæc verò onychis, id eſt vnguis formam habebant, vnde cognomen acceperunt.

Pruna Damaſcena, Prunes de damas: *à Syriæ Damaſco cognominata, inquit Plinius: à peregrinis arboribus nomen acceperunt: nunc etiam apud nos familiaria: ſúntque nigra cute, carne ſuaui, rotundo ligno, exili nucleo, quæ digitis preſſa internum os dimittunt.*

Sunt autem alia eiuſdem ſpeciei, cute quidem nigra, & quodammodo lanuginoſa (ſi quidem mucus aut flos ille lanugo appellari debeat) ſed carne ſubacriore, & mi-

nus ſolida, quaque digitis preſſa, internum os non dimittunt. Ea autem vulgus noſtrum appellat, Prunes de Iozas.

Popularia Damaſcenorum pruna, ſorbis Romæ inſeri ſolitis, Plinius à Græcis myxa appellari contendit: Quibus, inquit, ſimilis eſt perſicus Ægyptia, niſi quòd poma Ægyptiæ rubeſcunt. Paulus myxon arboris eſſe fructum meminit, minorem pruno, & conſimilis facultatis. Atqui Ruellij opinio hæc eſt, vt quæ Græcis myxa, & per diminutionem myxaria nunc officinis dicuntur, Galenus ſerica appellauerit (quanquam ſerica ad noſtras iuiubas retulerim) quæ inutilia ſtomacho, nec niſi faſtidioſis pueris, aut malacia laborantibus mulierculis expetita. Syrij Auguſti, vt conijcio, honore ſebaſtos hæc myxa vocauerunt: nunc, vt interpretor, officinæ ſebeſten. Arboris eius ligno cortex albus, ramis virens, folio rotundo, amplo, fructus in racemo dulcis, candido lentore plenus, cum interiori nucleo quaſi oliuæ ſiccatur. Hactenus Ruellius. Idem tamẽ alio loco, ordine alphabetico de myxa loquens, ait eſſe arborem, ex eorum conſpectu quibus frequens eſt, procero caudicæ ſupra terram elatam, qui cortice candido veſtiatur. Fundit ramos (inquit) viridi colore nitentes, folia habet in rotundum circinnata, poma auellanæ nucis magnitudine, racematim collecta per maturitatem cærulea, callo corporis dulci, intus albo, mucoſo lentore: vnde Græcis nomen vſurpatum putauerim, qui myxon mucum nominare conſueuerunt. Viſcum fit in Syria ex arboris huius acinis, quod Damaſcenum vocant, commendatiſſimum aucupiis, præterquam aquatilium volucrum, De la glu.

Eſt & ſua prunus (vt Theophraſto placet) Ægypto, magnitudine inſigni, non diſſimilis ſpinæ Syriæ, folio pruni, ſed immortali, poma meſpili, ligno intus grandi & rotundo; florere incipit menſe Iulio, matureſcit bruma, nec folia dimittit. Corpus ipſum pomi natura copiáque meſſium

inſtar incolis: purgatum enim tundunt, ſeruántque eius offas qui Thebis habitant. Hæc Barbarus ex Theophraſto.

Cæterum hoc etiam ſciendum eſt, ex eodem Barbaro in ſyluestribus ſatiuíſque prunis, limum eſſe arborum, quem Græci lichena vocant.

Pruna Iberica (inquit Aëtius) dicta, quòd primùm in Hiſpania venerunt: súntque omnium dulciſsimi ſucci, durioríſque carnis, guſtu ſuaui. Ea, qua parte ſolem ſpectant, purpureo nitent colore, aduerſa parte candicant, vel ſubrubent: & preſſa digitis internum os dimittunt, quemadmodum damaſcena: Ruellius pertigona cognomine appellata fuiſſe ſcripſit.

Alia ſunt coloris ceræ, ex candido in luteum paleſcentia, quæ cæreola vel cærea apud nos etiam vocitantur, inquit Ruellius, Prunes blanches.

Alia maiuſcula, mollia, purpurea, pedicularia, vulgo à vilitate dicta: quibus ſues rure ſaginantur: quæ non ab re aſinina appellari poſsint. Ruellius.

De purpureis autem ſic Columella libr. 12. cap. 10. Pruna (inquit) purpurea cùm immatura, non tamen percruda legeris, diligenter inſpicito vt ſint integra ſine vitio, aut vermiculo.

Commendantur etiam ſummopere apud nos, quæ Prunidactyla vulgo appellantur, Prunes dates: *fortaſsis non iis omnino diſsimilia quæ Columella onychina appellauit à forma vnguis: nam & hæc quoque à dactyli, hoc eſt fructus palmæ arboris figura, nomen retinuerunt. Ruellius tamen à longitudine digiti appellari putat; ſunt autem purpurea, ſuaui carne, ouata pomi ſpecie, inſitionis mangonio, nuſquam non naſcentia.*

Alia ſunt, inquit Ruellius, quæ Noberdiana & Iuliana appellantur: aliquanto ſeriora, cæruleo colore, cumulatim in parente intorto ſurculo pendentia, dum paſſa contrahantur in rugas.

Cætera prunorum vulgarium genera perſequi vt longiſſimum eſſet, ita ſanè laboris propè infiniti. Quapropter vnuſquiſque apud ſe quæ ſuperſunt, inquirat: & vulgarem cognominationem ſequutus, iis nomina imponat: atque ea forma diſ. Abat, quam in ſuperioribus poſuimus. Nunc ad ceraſi rum ordines veniendum.

SERASETVM.

Ceraſetum id appellare poſſumus, quod vulgo dicitur, Vne cerisaye: *ea forma qua caſtanetum & oliuetum, de quibus poſtea. Itaque ceraſetum locus erit ceraſis arboribus, amœnitatis vel etiam vtilitatis gratia, conſitus.*

Ceraſus autem arbor eſt vulgo nota, Vn cerisier: *cuius deſcriptionem ex Plinio lib. 15. cap. 25. & lib. 23. cap. 7. & 16. cap. 18. ſumito: vel ex Theophraſti lib. 3. cap. 13. nam vulgarium arborum deſcriptiones pueris referre longiſſimum eſſet: Id tantùm ſit ſatis ex Athenæo & Plinio ſcire, Lucullum Romanorum Imperatorem, poſteaquam debellato Mithridate victoria potitus eſſet, primùm arborem hanc à Ceraſunte* Pontico *municipio in Italiam detuliſſe, fructúmque eius gentilitio nomine ceraſium appellaſſe. Etenim pomum ipſum non ceraſum, ſed ceraſium vocari* Seruius *præcipit: quod ſanè crediderim elegantius eſſe, & magis proprium. An verò eidem credendum, qui cornum in Italia ceraſium fuiſſe prodat, cùm alia res omnino ſit cornus, alia ceraſus, ſatis ambigimus. Sed de cornis poſtea: nunc ad ceraſiorum varia genera.*

Ceraſiorum genera, quæ plinius retulit, ferè ſunt hæc, vt primùm ab antiquis vocabulis incipiamus.

Aproniana, quæ maximè rubent. N*igerrima ſunt actia:* R*otunda verò cæciliana. Iulianis gratus ſapor, ſed penè tantùm ſub arbore ſua adeò teneris, vt geſtatum non tolerent.* P*aincipatus duracinis, quæ Campania* P*liniana nominat: in Belgica Luſitanis: in ripis etiam* R*heni. Ter-*

tius iis colos è nigro ac rubenti viridíque, ſimilis matu-reſcentibus ſemper.

Sunt & laurea ceraſia, in lauro primùm inſita, quæ minus quinquennio, antè quàm Plinius commentaretur, prodierant, non ingratę amaritudinis: atque hinc amaraſia vulgo apud Italos appellata, inquit Barbarus, quaſi amara ceraſia: quòd amarorem non iniucundum reſipiant.

Sunt & Macedonica ceraſia, paruæ quidem arboris, raróque (inquit Plinius) tria cubita excedentis: & minore etiamnũ frutice chamæceraſi. Inter prima hoc è pomis colono annuam gratiam refert. Primùm candidum, mox rubeſcit, deinde fugiens nigret. Hæc ex Plinio.

CERASIORVM *autem apud nos varia etiam ſunt genera, quæ optimum eſt vt explicemus.*

Quædam (inquit Ruellius) mediocri arbore creſcunt, interdum pumila, quaſi frutice, quam chamæceraſum dici putat, hoc eſt, ceraſum agreſtem: pendent autem pediculo breui, pomo rotundo, rubente, carne multa, molli, ſuccoſa, oſſe intus duro, nucleo dulci, grato acore placentia: fortaſsis iis ſimilia, quæ aproniana Plinius appellauit: atque hæc quidem apud nos tantùm ceraſij nomen meruerunt: vulgus enim vocat, Des ceriſes: *etſi in Lugdunenſi agro Ceraſia appellent, quæ Franci Guineæ: & ediuerſo Guinea, quæ illi Ceraſia: ſed hoc linguæ varietas, & incerta quædam atque inconſtans vulgi opinio effecit.*

Chamæceraſus autem arbor, & chamæceraſia fortè ppellanda erunt, quæ in ſyluis & nemoribus, nonnunquam in dumetis & cultis inueniuntur: baccis paruis, callo carnis rotundiore, oſsibus appreſſo: parte ſoli obuerſa rubeſcente, auerſa candicante: ſapore dulci quidem, ſed dilutiore: ruri familiaria, ſponte, nullo humano cultu naſcentia.

Sunt & inſuper alia nigerrima, quibus ſuccus ineſt ſanguineus, vt veſcentium manus & labra ſanguine ſuo, modò mororum, inficiant: vtraque autem (inquit Ruellius) ſeſſiana vulgo vocant: ſed poſterius hoc veteribus actianum dicti putauerim, vt prius illud forſitan cæcilianum, curato (vt in Gallia plærumque fieri ſolet) vetere vocabulo, ceſsianum pro cæciliano conciſim prolatum. Hæc Ruellius.

Sunt & quædam ceraſia (inquit idem) quæ pomo prodeunt proximo ex arbore grandiuſcula, longiore petiolo, guſtu multò acidiore quàm ſuperiora, & ſubacerbo, cætera apronianis ſimilia: hęc autem vulgus meraſia vocat, Des meriſes. *Quorum quædam ob nimiam ſui acrimoniam reſpuuntur: quædam nimia ſui dulcedine faſtidium pariunt. Multò ſunt minora aliis: & quæ acida, rubicum dum colorem præ ſe ferunt: quæ verò dulcia, etiam nigerrimum: vt manus & os ipſum ac labra, haud ſecus ac mora intingant.*

Alia ceraſia procera ex arbore dependent, turbinatiore & oblongiore pomi figura, pediculis longis, pluribus vnà coeuntibus: baccis partim rubentibus, partim candicantibus, nonnunquam in totum rubris: prædulci carne, ori iucunda, fragili intus oſſe, nucleo non inſuaui. Sed hoc malum longè acidis fugacius, primúmque (inquit Ruellius) in ceraſiorum genere maturitatem ſentit, vulgus noſtrum Guinea vocat, Des guynnes: *fortaſsis ob id, vt quidam autumant, quòd ex ea parte Galliæ primùm allata, quæ Aquitania dicitur vulgò* Guyenne, *vnde nomen tractum.*

Sed interea habentur quædam craſsiora, alta carne, prædura, magna ex parte albicantia, prædulci guſtu, callo corporis nucleo pertinacius hærente: vnde putarim veteribus duracina ceraſia nuncupari.

Sunt præterea etiam alia iis congenerem quandam formam

mam habentia: ſed tardiſſimè omnium creſcentia, craſſioráque & nigriora: carne duriore & ſolidiore, admodum dulci, & in qua per maturitatem vermiculi albicantes generantur: omnium enim facillime putreſcunt. Ea ceraſia vulgò Cordia appellantur, des cueurs: *à cordis humani effigie, quam tum ipſe fructus, tum etiam os ipſum quod intus continetur, præ ſe ferunt. Quidam à galeri cuiuſdam forma vocant,* des heaulmes, des ceriſes heaulmees: *& arborem ipſam,* vn heaulmier. *Quæ nomina in agro Andegauenſi peculiaria ſunt.*

Cætera ceraſiorum quæ in totum rubent, mollitia aliis cedunt: quæ partim albicant, partim rubeſcunt, cum vtriſque ſocietatem ineunt. Celerius marceſcunt quæ molliori conſtant carne.

Condiendorum autem & conſeruandorum ceraſiorum rationem hoc loco explicare ſuperuacuum videretur, quando & id omnibus notum eſt, & inſtitutum noſtrum excedit: quemadmodum etiam ſi conſerendarum arborum formam præſcriberemus. Quæ omnia fuſiſſime doctiſſimus ille Ruellius pertractauit. Nunc ad cornos arbores.

Sed prius quàm de cornis dicamus, ne quis affinitate & conſonantia dictionum decipiatur, vt ceratia pro ceraſiis dicat: æquum videtur id quicquid eſt dubij ſoluere, & hoc loco de ceratiis dicere, quas ſiliquas Latini vocant.

CERATIA *igitur (inquit Galenus lib. 2. de alimentis) per t literam ſcripta atque prolata tertia ſyllaba, nihil cum ceraſis per ſ ſcriptis habent ſimilitudinis. Lignoſus namque eſt hic fructus, & in cibo praui ſucci, neceſſario etiam concoctu difficilis. Hæc ille.*

Idem lib. 7. Simplicium, arborem huiuſcemodi ſiliquas ferentem, ceratoniam vocauit: Ceratonia (inquit) exiccantis eſt & aſtringentis facultatis, ſicut & fructus eius quæ

L

ceratia vocant: nonnihil etiam dulcedinis continens: Accidit autem iſtis quiddam ſimile ceraſiis, &c.

Columella ſiliquam Græcam appellauit ipſius arboris fructum, quem etiam à Græcis ceration vocari tradit: Siliquam Græcam (inquit ille lib. 5. cap. 10.) quam quidam ceration vocant, & perſicum, ante brumam per Autumnum ſerito.

Ceration autem vocarunt Græci fructum, à corni ſimilitudine: recentiores Græci xylocerata vocant, inquit Barbarus. Quidam etiam Latini ſiliquas dulces: Itali vulgo, Delle carobé. Siliquam etiamnum arborem ipſam, vel ſiliquam Græcam Latini appellarunt, vt in priore Columellæ exemplo viſum eſt, propter nobilem ſiliquarum fertilitatem.

Arbor hæc in Italia, & apud noſtros Vaſcones frequens, ſiliquas ferens digitorum hominis longitudine, ſed latiores, falcatas, pollicari latitudine: quæ ligneſæ cùm ſint, eduntur tamen, & prædulces ſentiuntur. Succo & ſemine caſſiam fiſtulam referunt. Qualibet ſiliqua quatuor intus grana continet, quæ neque caro, neque lignum, neque cartilago dici poſſunt: atque hæc quidem etiam ceraria appellantur.

SED *eſt & alia ſiliqua arbor, quam Iones ceranniam appellant, ne quis decipiatur, quando ferè accedit ad ceratoniam: ſed longè alia eſt, & à ſiliqua Græca omnino diuerſa: quam Theophraſtus deſcribit, in Syria, Ionia, & circa Cnidum, Rhodúmque naſci: trunco fertilem, ſiliquæ pomo, folijs ſemper comantibus, flore candido cum odoris vehementia, &c. Fructum anniculum ſimul & nouum continet: pomo antecedentis anni circa Canis ortum detracto, ſtatim alterum concipit. Cætera ex Barbaro & Ruellio deſumito. Mihi ſatis fuiſſe puto, quòd admonuerim lectorem eius rei, ne quid etiam deſiderare poſſit.*

Dicendum eſt hoc loco de loto arbore, quando fructum fert ceraſi ferè natura: in ſylua enim commodè eſſe nequit, quandoquidem domibus præcipuè expetitur, ramorum petulantia, & latiſſima expatiantium vmbra: nullíque arbori opacitas breuior, nec aufert ſolem hyeme decidentibus foliis. Nulli arbori cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius: nulli rami longiores, validioréſque, aut plures.

LOTVM *itaque arborem, Aphri celtim vocant, Latini fabam Græcam, quòd fructus eius tuberculo fabæ grandeſcat, & ſua grata dulcedine cibis placeat: vel fabam Syriacam, à nympha in arborem (vt fabulantur) conuerſa, quam Priapus fugientem comprimere quæſiſſet: Græcum vulgus anacacabeam vocat, vt Aëtius author eſt: Italia hodie tum amarenum, tum pongeracum, tum viſciulum appellat. Macrobius acrifolium, alij cicer aginem: vulgus noſtrum vocat* Aliſier: *& eius fructum,* des aliſes: *fortaſſis (inquit* Ruellius*) propter eius lignum indiſſolubile, & ob id ad fiſtulas natum. Arbor autem (quantum ad deſcriptionem ſpectat) infra pyri magnitudinem ſubſidet, breui caudice, cacumine ramoſo, cortice aſpectu grato, folio ilicis, niſi diſſectum eſſet: atra materie, & cuius color nigritia placet: ex qua ludicræ tibiæ fieri cœptæ ſunt: ad cantus enim tibiarum expetitur. Ex eius autem radice, cultelli capuli, breuiáque huiuſmodi negotia fiunt: quemadmodum pugiones, glutinamenta, & alia pleraque, eſt autem radix nigra magis quàm lignum.*

Fructus arboris (vt iam diximus) vulgò vocatur des aliſes: *naſcitur in ramis, denſus, myrti modo, fabæ amplitudine, lutei coloris, vel croci, dum maturus eſt, ſed ante maturitatem, alius atque alius, ſicut in vuis: iucundus odor fructui, ceraſi ferè natura: ſua mira dulcedine opiparas regum menſas exhilarat, óſque mandentium odoriâ*

ſuauitate commendat : Manditur(vt author eſt Theophraſtus) inter lotophagos, innocua dulcedine, ſuauitatéque. Populi enim Pharidis *inſulæ, propter arboris & fructus in ea copiam, ob id lotophagi dicti ſunt. Tanta autem eſt fructus in ea regione copia, vt exercitum Ophells Carthaginem petentis, in commeatuum defectu pauerit.*

Vinum ex baccis exprimitur, quod Cornelius Nepos *tradit ſimile mulſo eſſe : atque id vltra denos dies inficitur: baccæ autem cum ſiliqua, ad cibos, doliis condi poſſunt.*

CORNORVM ORDO.

Cornus arbor, crania vel cranias Theophraſto & Galeno appellatur: vulgò autem, vn cornoillier *: dicta fortaſſis, quòd caudice ſit ita ſolido & nodoſo, vt cornibus ſpiſſitate non abſimilis reſpondeat. Sexus in ea duplex. Eſt enim cornus fœmina, quæ Theopraſto thelycrania, quaſi fœminicornus dicitur : caudice fungoſo & inutili : virgulis inſtar amerinæ fruticat, autumnalibus baccis perquam acerbis, quæ difficillimè manduntur, dumetis & nemoribus familiaris, ſed (inquit* Ruellius*) quòd neglectas & inguſtabiles ferat baccas, indignam quæ corni nomine vocaretur, rura putauerunt. Corna maſculæ (inquit* Plinius *) materies robuſta, ſolida, excórſque tota eſt : hoc eſt, ſine medulla, & cornu inſtar prædenſa & oſſea(vnde optima venabula fieri videmus) duodecim ferè cubita excedit, folio amygdalæ, ſed craſſiori pinguiorique flore, & fructu oleæ, dulci, grato odoratu, pluribus cornis ſingulari pediculo dependentibus. In Ida ſterilis : tamen apud nos multò feracior & fructuoſior, præſertim ſi vrbana eſt cornus maſcula, quam vulgus noſtrum corneliam, vt prius diximus, appellauit : nam fœmina fructicoſior eſt, & ſerotinos fructus fert, nempe poſt autumnum : præcox autem cornus maſcula, circa æſtiua ſolſtitia fructum reddit, primò candidum, poſtea ſanguineum : Dioſcoridi, oliuæ ſimilem, oblongum, per initia*

viridem : cùm ematuruerit, ruſum : caræ æmulum, cibis idoneum : de quo mox dicemus.

Eſt & in India arbor (inquit Plinius) ferens fructus cornis ſimiles, quæ merito cornus Indica nominari poteſt. Sed nunc ad fructus,

Corna, appellantur corni arboris fructus: vulgus noſtrum cornellia vocat, des corneilles: *os intus lapidoſum continent. Vnde eſt illud Virgilij, Lapidoſa rubeſcere corna. Cæterum quo pacto condiantur, & cuius ſint ſaporis, qui volet exactius ſcire, legat Ruellium: mihi tantùm ſuffecerit hæc paucula pueris noſtris prælibaſſe: nam cornorum aut fructuum, aut arborum alias differentias non reperi. Nunc ad ſorba & meſpila.*

SORBORVM ET MESPILORVM ORDO.

Ambas has ſpecies ferè congeneres duobus quincuncialibus ordinibus, vno interordinio diſcretis, in noſtro pomario conſeremus, ac vicinas faciemus.

Sorbus arbor eſt procera, quam Græci oen & œien, fructúmque oa & va vocant: Galli, vn cormier: *cuius deſcriptionem longiſsimam videbis apud Theophraſtum lib. 3. cap. 12. & Plinium lib. 15. cap. 21. Eſt autem duplex, mas & fœmina: ſed fœmina ſola fructificat, fértque à trimatu: Autumno foliis ſubinde amiſsis cachrin ſuam fundit, eduraturam hyeme vt in robore. Plura petito apud Ruellium: nam hæc tantùm puto eſſe magis neceſſaria.*

Sorbi fructum, Columella mala ſorba appellat lib. 5. cap. 10. Vulgus noſtrum des cormes. *Hoc autem inter ſe diſcrepare videntur ipſi fructus: quòd alij ſunt figura orbis, alij oui ſimilitudinem habent. Diſcrimen item eſt eorum in ſucco: alij enim odoratiores dulcioréſque ſunt, vt orbiculati ferè omnes: alij acidiores, peiúſque olentes ſentiuntur, vt ouales. Sed ſorbo ſyluaticæ, inquit Theophraſtus,*

præſtantior ſemper eſt, quàm vrbanæ fructus. Sorborum alia genera & differentias, item conditur æ rationem ex Hermolai corollariis, & Ruellij libro primo deſumito. Nunc ad meſpila.

MESPILVS *arbor ſpinoſa, mali vulgaris altitudine inferior, folio acutæ ſpinæ, &c. quæ ex Theophraſto requires. Gallorum quidam meſlierum, quidam neſlierum vocant,* Vn meſlier, ou vn nefflier. *Itali priore litera tantum immutata, pro meſpilo neſpilum dicunt. Cæterum hæc arbor Catonis æuo in Italia non fuiſſe comperitur.*

Theophraſtus & Plinius locis ſuperioribus tria meſpilorum genera commemorant, Anthedonam, Setaniam, Gallicam, quam degenerare tradit Plinius. Quarum deſcriptionem apud ipſos authores videbis. Dioſcorides duobus tantum generibus contentus eſt, altero quod meſpilum appellat, & à quibuſdam aroniam vocatam tradit, cui folia acutæ ſpinæ tribuit: altero quod aliqui ſetanium, aliqui epimelida vocant: Hippocrates autem hoc amamelida vocauit. Sed de epimelide varia authorum ſententia. Tertium autem id genus, quod Theophraſtus & Plinius connumerarunt, incertum eſt, an cum ſorbo connumerarint ac confuderint: quandoquidem inter altiſſimas ponunt Gallicam illam meſpilum: quod certè ſorbo quàm meſpilo nunc vocatæ magis conuenit, niſi quis (inquit Ruellius) noſtratem meſpilum chamæmeſpilum appellandum fortaſſe cenſeat. Galenus meſpilum communi vocabulo tricoccum, quaſi trioſſum, aut triganium ab aliquibus appellatum meminit: quoniam tria intus grana, ſiue oſſa ſeminis, loco fructus contineat. Quid autem ſit epimelis Galeno, in Arbuto prius deſcripſimus.

Galli noſtri (authore Ruellio) duo tantùm obſeruant meſpilorum genera: vnum quod rarioribus horret ſpinis in dumetis & nemoribus, neque non viuis ſepibus, quaſi

ſylueſtre naſcens: pomo parúo & per initia tam acerbo, vt vix edendo ſit, prius quàm per hyemis frigora molleſcat: vocant autem id pomum, vne neſfle. Alterum grandiore pomo, ita vt mala reliqua magnitudine peræquet ſine ſpinis: quod videtur crebro inſitu in hortis commituiſſe, & feritatem cultu depoſuiſſe. Poma per gelicidia acerbitate domita in paſſo vel mulſo coquuntur, adiecta cinnamomi portiuncula, vt ſint cibo gratiora. Hæc ex Ruellio.

Neque plura de hac re, ne prolixiores videamur quàm par ſit, in re ſatis facili & explicata. Veniendum eſt ad Oliuetum, vt vno contextu, fructus omnes oſsibus intus minutos deſcribamus. Poſt hæc autem ad Ficetum, & nuces, ac caſtaneas deſcendendum erit.

OLIVETVM QVOD ET OLETVM CATONI DICTVM EST.

Relinquenda ſanè erat bona pars Seminarij noſtri, in qua oliuetum deponeremus & conſereremus. Quapropter etiam multi ordines ad olearum conſitionem relicti, & vtilitatis gratia ipſis oleis deſtinati, nunc declarabuntur.

Oliuetum tantùm Gallia Narbonenſis nouit: in reliquis enim Galliarum partibus minus frequens eſt aut fœlix o'earum prouentus, qui apud Italos fœliciſsimus ſemper fuit: vt etiam ipſis vitibus oleas maritare ſolerent: atque hinc oliuas decerpere, quæ medij eſſent inter vinum & oleum ſapores. Plurima olueta viſuntur hodie circa Padum & lacum Lemanum: item circa illud Tibur quondam nobile Romæ vicinum, vnde Veſtitum olea Tiburnum montem dixit Virgilius lib. 2. Georg. Quorum oliuetorum cura, & conſerendi ratio haud eſt ipſis Italis minori in pretio quàm olim fuit: tantámque adhibent in oliuetorum cultura diligentiam, quantam in noſtris vinetis adhibere ſolemus. Itaque quando id nobis non eſt vſque adeò frequens, cùm

Digitized by Google

tamen oleo quotidie victitemus: commodum videtur primum de oleis: deinde verò de ipſis oliuarum generibus: poſthæc autem de ipſo oleo pertractare, & pueris noſtris hac in re dare operam, vt ſaltem ipſum Columellam, & alios authores Latinos facilius intelligere poſſint. Nam (vt iam ſæpe diximus) non eſt id inſtituti noſtri, agriculturæ rationem, & cætera id genus percurrere: id enim maiori diligentia, & multò accuratiori dicendi ratione collegit noſter Ruellius (vir omnium, ſic enim loquar, qui hodie huic rei dant operam, longè peritiſsimus) quàm à quoquam dici poſsit. Nos verò tantumfaciliora attingemus, & quæ ſcimus pueris noſtris maximè eſſe vtilia, ad bonorum authorum cognitionem: relictis iis quæ altiora erunt, & ab ipſius Ruellij fonte petenda. Sed ad noſtram oleam.

Olea, Græcis elæa, Latinis interdum termes, Gallis oliuerus, vn oliuier: *arbor eſt notior, quàm vt explicari debeat: eſt enim ſaligneis ferè frondibus, vt eminus oliuetum ſi ſpectes, haud prius tibi cognitum (quod mihi aliquando accidit Italiam peragranti) facilè pro ſalicto accipias, & ſalictum ſine controuerſia indices: niſi cominus inſpicias oleæ frondes eſſe anguſtiores: quæ tam breui innituntur pediculo, vt quaſi defixæ cohæreant: flores præterea gerit olea puſillos, ſed foliatos, fructum ambientes: qui cadiui, ſi perforati ſpectentur, probè floſculorum iacturæ præbent augurium. Reliqua inuenies apud Plinium.*

Oleam Mineruæ ſacram, Græci moriam vocabant, inquiunt Ariſtophanes & Pollux: quemadmodum in Olympia naſcentem oleaſtrum, calliſtephanum appellabant, quia Olympiæ victores ea coronarentur, vt inquit Pauſanias. Fructiferam verò oleam poetæ Græci ſecon appellarunt Phocioni.

Oleaſter, Græcis cotinos dicitur, ſiue agrielæa, hoc eſt ſylueſtris olea, fœcundior ſatiua, quod ferè ſylueſtres

abent, ceu cura fertilitatem minuente. Virgil.
ndicio eſt tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus. Cætera quæ ad culturam & deſcriptionem pertinent, ex longa authorum diſceptatione inuenies.

Oleam Æthiopicam (inquit Dioſcorides) veteres Græci oleaſtrum appellarunt, atque id ex ſimilitudine: eſt enim arbor in ea regione oleaſtro ſimilis: itaque nullum inuenit ob ſimilitudinem aptius, cui compararetur nomen & genus. Olea autem hæc (inquit Barbarus) in Arabia naſcitur in maritimis & fluctibus, æſtúque operitur rubro mari, à qua diſtillat lacbryma quadam, ſcamoneo aliquantulum ſimilis, ruſuſcula tamen (inquit Ruellius) ſtillicidiis minutis mammoſa, mordaci guſtu, gũmi aſpectu, & ammoniaci ſimilitudine nigricans, ex qua hodie fit medicamentum ad multa vtile. Sunt qui putent id eſſe quod vulgò in officinis gummi Arabicum appellatur,

Chamælæa Græcis, Latinis oleago ſiue oleaſtellum, vulgò Oliuella, officinis mezereon quaſi lethalis & vidnifica: Frutex eſt ſurculoſus, ramis palmaribus, foliis oleæ ſimilibus, tenuibus, amaris, quæ guſtata linguam acriter mordent, faucéſque ac guttur vellicatu laceſſunt, vnde animalibus cunctis intactus eſt: baccas fert virides, per maturitatem ex parte rubeſcentes.

Thymelæa herbariis noſtris, nunc oliuella, nunc leo terræ, modò etiam linum ſylueſtre dicitur, quoniam ſatiui lini ſimilitudinem refert. Frutex eſt ramos emittens ſpecioſos, tenues, tripedaneos, foliis chamælææ anguſtioribus, glutinoſis, tactúque gummoſis: flore candido, bacca myrti rotunda, quæ inter initia viret, & tandem rubeſcit, quam granum vel coccum gnidium vocant, Barbari granum allzermes, nucleo baccæ duro, foris nigro, intus albo.

Sed ne quis dictionum affinitate decipiatur, vt quo loco oleagnum inueniat, oleaginum legendum putet: quemadmodum

modum baccam, & radicem oleaginam Cato appellat, quæ ex olea arbore decerpitur: Sciẽdum eſt oleagnon ſiue elæagnon Theophraſto fruticem eſſe aquatilem, ſalicis amerinæ folio, ſed molli, lanuginoſo, flore populi albæ, verùm minore, fructu nullo. Naſcitur plurima ſuper inſulas fluitantes. Dicta fortaßis elæagnos, quaſi olea caſta, quòd nullos fert fructus, vel quia frutici huic ferè ſimilis eſt, qui agnos à Græcis, hoc eſt caſtus, à Latinis vitex dicitur. Pharmacopolæ corruptè agnumcaſtum vno verbo nominant, Videtur enim eſſe viticis quædam ſpecies, inquit Ruellius.

OLEÆ *fructus, oliua appellatur, Gallis* Vne oliue : *quanquam interdum apud authores licentia quadam confundantur: vt oleam conditaneam apud Varronem legas, pro conditiua oliua, & quæ facilè condiri aut recondi & aſſeruari poßit id amphoram, & ſpiſſamentis impoſitis ad vſus in cellam reponi. Item oliuæ ramum, pro ipſius oleæ ramo apud Virgilium inuenies: ſed tamen frequentior & vſitatißimus modus eſt, vt oleam pro arbore, oliuam pro fructu ponamus. Vnde ſtringere oliuas antiqui dicebant, pro decerpere in ipſa arbore: etiam legere, ac quatere. Quæ tria vocabula ſic inter ſe reuera differunt: Stringere enim, eſt manu ſtricta decerpere: Vnde oliuam ita decerptam, ſtrictiuam appellat Varro: eáque omnium melior eſt. Legere autem, eſt ſcalis admotis ipſi oleæ, & digitis nudis (inquit Varro) oliuam decerpere. Quatere verò, eſt pertica eminus percutere & ferire, quod arundine magis quàm pertica fieri debere cenſebant antiqui agricolæ: iubebant item ne aduerſam cæderent, dum quaterent: ſæpe enim ita percuſſæ oleæ, ſecum deferunt de ramulo partem: quo facto fructum amittunt poſteri anni. Hæc verò colligendæ oleæ ratio periculoſißima, & minus vtilis: nam quæ vapularunt oleæ, ſtatim inareſcunt, nec*

tantùm olei, quàm quæ manu ſtrictæ leguntur. L-ntur præterea oliuæ interdum, non nudis quidem di-·, ſed digitalibus opertis, ne oleo deuaſtarentur, quem em non æquè probat Varro. Durities enim digitalium quit) oliuis eſt noxia: non ſolùm enim baccam ſtrin-ſed etiam ramos glubit, ac relinquit ad gelicidium re-os.

Oliuarum genera apud antiquos decem potiſsimum in icolarum notitiam perueniſſe ſcribit Plinius, quarum iina ab earum forma & ſapore potiſsimum deſumpta t: nam quæ à locis & inuentoribus petuntur, explicare, niti eſſet laboris.

Oliua pauſia Catoni à pauiendo dicta, id eſt tundendo, n oleum exprimitur: aliter enim hæc oliua ex ſe oleum i faceret, inquit Seruius in eum locum Virgilij, Et ara pauſia bacca hoc eſt, inquit, viridi: nam ex pauſiæ ridi, exprimitur oleum: alioqui bacca eſt iucundiſ-ſi.

Orchites oliuæ dictæ maiores: & à ſimilitudine teſti-'orum appellatæ, vt arbitror. Virgilius,

ec pingues vnam in faciem naſcuntur oliuę
'chites & radij, &c.

Grandis tamen oleæ Varroni dicitur orchas ſiue orchi-, antiquis archemora, quæ melius ad eſcam, quàm ad uorem ſtringitur: nam omnis oliua maior ad eſcam: mi-r, oleo eſt aptior. Baccæ enim oliuarum nonnullis regio-ibus conuiniorum epulis præparantur.

Radius vocata oliua, cibis gratiſsima eſt: vnde etiam Virgilio loco ſuperiore plurimùm commendata. Tria enim ec tantùm genera oliuarum facit, atque his contentus eſt ıæ deſcripſimus: nam ea raſtros, aut curam nullam de-derare tradit.

Oliuæ præterea colymbades ideo vocantur (inquit

Digitized by Google

Barbarus) quoniam oleo ſuo puræ, hoc eſt ſine accerſita commendatione innatant, & veluti vrinabundæ fluitant.

Halmades verò oliuæ dicuntur, quæ muria propriè condiuntur: etiam ſi Græci nonnunquam eiuſmodi nomina confundere ſoleant.

Sunt & nebrides appellatæ Iulio Pollici, quoniam enatent.

Sunt & pityrides, hoc eſt furfuraceæ: quæ in vſum hunc ſtringuntur antè quàm matureſcant.

Oliuas autem, quæ inter copiam bonitatémque incipiente bacca nigreſcere colliguntur, noſtri vulgò vocant drupas, Græci drypetas.

Poſſem hoc loco enumerare oliuam Liciniam, quæ omnium optima eſt, inquit Plinius, & maiorem olei copiam reddit: item & ſyrias, fidicinas, cominias, ſergias, regias, & mille alias huiuſmodi oliuarum ſpecies: niſi hæc omnia Columella latiſſimè lib. 6. & Plinius lib. 15. pertractaſſent: quæ loca quiſque apud ſe legat.

Oliuæ, inquit Plinius, conſtant nucleo, carne, oleo, amurca. Nucleus à quibuſdam ſanſa, à quibuſdam naucum appellatur: vnde prouerbium naucifacere.

Oleum, ipſius oliuæ ſuccus eſt: caro, ipſa ſubſtantia. Amurca verò à Græcis amorge dicta, Latinis fæx oliuæ appellatur: éſtque ipſius oliuę expreſſa ſanies, ſidénſque retrimentum.

Veniamus ad oleum, & legendarum oliuarum, atque olei faciendi vocabula: quibus explicatis, olei quædam genera docebimus.

OLIVARIVM *liquor oleum eſt, cuius in torculario conficiendi rationem, agriculturæ ſcriptores antiqui fuſiſſimè tibi aperient. Nobis ſit ſatis ad eos intelligendos vocabula ipſa exprimere, quæ huic rei commoda videbuntur, & quibus vtuntur ipſi authores.*

Itaque ob oliuitate inciepemus. Oliuitatem autem ſiue oleitatem, Cato & omnes agriculturæ ſcriptores appellarunt, legendarum oliuarum tempus: quemadmodum vindemiam, vini faciendi. Vindemia (inquit Cato) & oleitate facta patibulo omnia in ſua quæque loca reponenda. Eſt autem patibulum, inſtrumentum huic rei aptum.

Oliuarius ſiue olearius, qui torculis, in quibus oleum fiebat, & ipſi oliuarum expreſſioni præerat. Le preſſoirier.

Leguli ab iiſdem authoribus appellati ſunt, oliuarum lectores: legebantur enim manu oliuæ & diſtringebantur, ſiue ſtringebantur propriè apud eoſdem, cùm decerpebantur & colligebantur manu. Vnde ſtrictiuæ oliuæ appellabantur, quæ manu lectæ erant: ad differentiam cadiuarum, hoc eſt, quæ ſponte ſua, vel coactæ ex ipſa olea deciderant: & fracidarum, quæ emarcuerant, & iampridem collectæ fuerant. Fraceſcere enim dicuntur oliuæ, quæ collectæ, calore & vetuſtate putreſiunt. Fraces verò oliuarum vocat Cato. ipſam oliuæ carnem, & corticulum vnde poſtea fæces exeunt.

Factores dicti, qui oleum faciebant, & torculum mouebant, vt ipſa expreſſio fieret: vnde factum olei appellarunt authores, quantum olei vna torculi expreſſione, & vno macinate, quod vocant, exprimi poterat.

Capulatores præterea dicti, qui capulis oleum deplebant, hoc eſt euacuabant; vnde decapulare oleum dictum eſt. Erant autem capulę, vaſa utrinque anſata, ad oleum è lacu in dolia transferendum. Lacum verò appellabant cupam, in quam oleum defluebat ex torculo. Sed de vaſis oleariis videto libellum noſtrum De vaſculis ex Bayſio.

Oſtum inſuper antiqui vocauerunt, quod ex vno factu olei reficitur. Factum verò dicebant, quod vno tempore conficerent, quem alij centum ſexaginta mediorum, alij centum viginti faciebant.

OLEVM *gleucinum antiquis dicebatur muſtum & primarium, ac quod expreſſum erat antè quàm oliuæ calcarentur, & fortius premerentur: nam gleucos Græcis muſtum ſignificat: hoc ſuauiſſimum omnium, & idem tenuiſſimum protinus deplet capulator, & ab aliis ſecernit: appellatúrque etiam id oleum poſtea cibarium, quòd in cibos veniat.*

Oleum deinde tortiuum appellatum, quod truſatili mola celerrimè & volubiliter in gyrum rotata, poſt primam expreſſionem deinde elicitur & exprimitur: inde ſecundarium etiam appellatum, & protinus in alia vaſa transfunditur: éſtque communi vſui commodum, non autem eſui. Quod verò vltima conculcatione elicitur, & terriatione (ſic enim vocabimus) multò deterius oleum euadit: ac combuſtioni & lychnis aptiſſimum.

Oleum omphacinum, quod ab acerba baccarum lanugine exprimebatur: baccas enim acerbas, quemadmodum vuas Græci oliuas omphacas appellarunt.

Alia præterea infinita nomina deſumit oleum ab iis rebus cum quibus vel ad ſolem, vel ad ignem infunditur & incoquitur. Cuius generis infinitæ ſunt ſpecies apud pharmacopolas: vt à ruta rutaceum, item roſaceum, violatum, iaſminum, & cætera id genus: quæ quia potius medicorum eſſet perſequi quàm grammaticorum, ipſis medicis relinquo. Sunt etiam alia nomina ab vrbibus petita & locis in quibus optimum oleum fiebat, vnde etiam facultatem & vires quaſdã habere credebatur: vt Sabinum à Sabino agro, non autem herba Sabina. Erat autem Galeno & medicis antiquis ſummo in pretio propter dulcedinem & facultatem ſimplicem, non mixtam: oleum Hiſpanum vel Hiſpanienſe paulò calidius: & per multa huiuſcemodi, quæ diligens lector & eruditus ex Plinio & Dioſcoride requirat ſi volet.

FICETVM.

Abſoluta earum arborum deſcriptione, quæ fructus intus oſsibus munitos producunt, nunc ad alias tranſeamus, & ab ipſis ficorum differentiis incipiamus, prius quàm ad morum & nuces ſermo ſe conuertat.

Ficum arborem Græci ſycen & ſycada nominant: quamquam ſycada nouellam ficum ferè intelligunt, vt Iulius Pollux *inquit. Gallis dicitur vulgò,* Vn figuier.

Ficus omnis tam vulgaris, quàm peregrina & ſyluestris, breui eſt ferè nec procero caudice: quanquam amplißimę quædam inueniuntur, vel pyris æmula magnitudine. Cortex ei læuis, lacinioſa folia & cruciformia: hoc eſt, vt Theophraſtus inquit, σκλοποειδῆ, *niſi quis* κορωνοποειδῆ *magis legendum putet: nam, inquit* Hippocrates, *verè ſunt folia fico pedibus cornicis ſimilia. Cætera quæ ad inſitionem & reliquam eius arboris deſcriptionem ſpectant, ex bonis authoribus habeto.* Nos *omnia referre non poſſumus.*

Caprificus, inquit Plinius lib. 15. cap. 19. è ſyluestrium genere ficus eſt, nunquam matureſcens. Erinos à Græcis vocata, quòd in Erineo Theſſaliæ oppido primùm apparuerit, vt Phocioni placet. Longè validior eſt quàm ficus, & nodoſior: prouenitque è ficariis granis, quę Gręci κεγχραμίδας *vocant.*

Sed & caprificari dicuntur arbores fici (inquit Palladius) cùm ſuſpenduntur fici ex caprifico, lino velut ferro pertuſi; ſi hoc deſit, abrotoni virga ſuſpenditur: aut callum quod in vlmi folii· inuenitur, aut arietina cornua circa radices arboris obruuntur: vel truncus arboris quo loco turget ſacrificandus eſt, vt poßit humor effluere; hoc quidem noſtris caprificatio, à Gręcis erinaſmos ſiue ſycaſmos appellatur.

Ficus Ægyptia Athenæo, Theophraſto morus Ægyptia,

Celſus moroſycon aliquando etiam ſycamınon appellat: Dioſcorides & Galenus ſycomorum. Miſtæ naturę arbor, quo modo ſi ex ficu & moro arborem ſ[e]ras: ampliſſima quidem, ficus ſimilitudine, largo ſucco, foliis moro quamproximis: cui etiam magnitudine & conſpectu proxima eſt. In Alexandria (inquit Galenus lib. 2. Alimentorum) ſycomori plantam vnà cum fructu proſpexi, quæ paruæ candidæque ficui perſimilis eſt, Nulla hic fructua acritudine conſtat, perexiguæ dulcedinis particeps, facultate ad humidius frigidiúſque nonnihil declinat, veluti mora. Quinimo inter mora & ficus, hunc non temerè medium quis ponat, atque hinc mihi nomen inueniſſe videtur. Deridiculi namque ſunt, qui ex eo fructum hunc ſycomorum appellatum dictitant, quòd paruis ficubus aſſimiletur. Hactenus Galenus. Itaque neque ij qui ſycomorum, quaſi ficum fatuam, neque ij qui quaſi paruam ficum dictam putant, rectè commentati ſunt: quando & ipſa ratio indicet fructum medij cuiuſdam eſſe ſaporis inter morum & ficum, & ipſa arbor moro conueniat, cùm ficus gerat: quos quidem non è ramis dependêre videas, quemadmodum in reliquis arboribus, ſed ex ipſo arboris caudice. Naſcitur (inquit Dioſcorides) plurimùm hæc arbor in Caria Rhodo, locíſque non multi tritici feracibus, vbi prouentum fœcundo iuuamentum adfert, cùm annonæ caritas premit. hodiè tamen Rhodo familiaris eſſe deſiit. Tradit autem Vlpianus hanc arborem in Niloticis aggeribus eſſe frequentem, grauitérque in eos animaduerti qui ſycomorum exciderunt. Viſa eſt nobis ſycomorus Pariſiis in horto Gotofredi cuiuſdam pharmacopolæ, diligentiſſimi herbarum & arborum, quæ apud nos rariores ſunt, indagatoris & cultoris: vt ſua diligentia multis in hac re profuerit, qui id vnum deſiderabant. Vnde non mediocri laude dignus videtur.

Sycomoro ſimilis eſt, inquit Barbarus, quæ vocatur Cypria

ficus, in Creta: nam & ipſa truncopomum fert, & ramis, cùm in craßitudinem adoleuere, diſtat autem à priore, quòd germina emittit ſine vllis foliis, radiculæ ſimilia, cui fructus quaſi cuſpidis acceſſu præpilatur, quoties germinat, nempe quater: ſuóſque groſſos non perficit, niſi immaturi pomi plaga emiſſo lacte. Arbor eſt, populi albæ caudice magno, folio vlmi, pomo magnitudine pruni, ficus dulcedine, groſſorum callo: fructus quaternos fundit, toties & germinat. Plura ex Ruellij commentariis.

Ficus pelagica in mari naſcitur ſine folio, nec magnitudine præſtanti, cortice puniceo.

Ficus aliud genus (inquit Barbarus) pomum ſuper folij dorſum ferentis, circa Idam oſtenditur, & ob id opiſthocarpion vocatum, Idæi cognomine. Ramoſa, leuis, enodiſque ſuperius comoſa in orbem. Color folio & cortici liuens ac viridis: folium tiliæ per omnia, ſed molle: flos meſpilaceus, & cum meſpilo erumpens: ficus rubra, magnitudine oliuæ, rotundior, ſapore meſpili, Alexandrinam vocant.

Ficum Indicam Oneſicritus apud Strabonem celebrat. Arbor eſt (inquit Barbarus) fronde ſuperna luxurians, decora ſpecie fornicatoque ambitu laſciuiens, & pulchrè ſepes hortorum aut arbuſtorum opacans, & quaſi vallo muniens: foliorum latitudo Amazonicæ peltæ habet effigiem: à cauſa fructum integens creſcere prohibet, rarúſque eſt fructus, nec ferè ciceris magnitudinem excedens, ficus ſimilitudine atque ſapore, cùm per folia ſolibus excoquitur. Parcè admodum pro magnitudinis geſtiente deſyderio fructificat: gignitúrque circa Aceſinam maximè amnem. Plura ex ipſo authore petito. Nunc ad fructus veniendum.

Sed & hic ſatius eſt de pala arbore dicere, quando ficuum Indicarum forma fert fructum.

Pala igitur, arbor eſt Indica, oſtentoſæ magnitudinis, folio longitudine trium cubitorum, duorum latitudine, nec

abſimili pennis ſtruthiocamelorum, quibus conos bellicos adornant. Pomum ex cortice exit, Indicæ ficus ſpecie: cæterum longè maius, & omnino ſuauius: vt quo gymnoſophiſtæ viuant, vno quaternos ſatiante, huic autem pomo nomen eſt arienæ. Veniamus ad ficus.

FRVCTVS *ficorum arborum, fici etiam appellantur, ſed alia declinatione: quemadmodum probè Valla libro eleg. primo deſcripſit. Itaque nunc ad eorum genera.*

Groſſuli ſiue groſſi, Græcis olynthi, propriè dicuntur ficus primitiuæ, aut, vt vult Macrobius, nunquam matureſcentes. Columel. lib. 5. cap. 10. Si voles ficum, quamuis non maturam, feram facere, tum groſſulos, priorémve fructum decutito. Nonnulli *autem (inquit Barbarus) ſic diſtinguunt, vt ficus primò ſit olynthos, deinde pheiex, poſtea cycon, poſtremò iſchas: nam iſchades, aridæ fici ſunt, quemadmodum & caryca*, Figues de careſme. *Inuenias tamen apud Græcos iſchadas recentes & veteres quoque ficus vocari.*

Ficuum quædam à colore nomen habent, vt albæ: quales ſunt ſerinæ omnium deligatiores, vnde cognomen etiam habuerant, noſtris Maſſilienſibus fortè conferendæ: ſunt & quæ noſtris albiceratæ vocantur, etiam albæ: nigræ verò cum meſſe matureſcentes & vindemia, quæ ſerotinæ appellatæ ſunt, & duricoriæ Macrobio, à corio duro. Huius generis ſunt & præcoces quædam nigræ, quales ſunt Tyburtinæ & Rhodiæ. Præcoces autem à Græcis prodromi appellantur, hoc eſt præcoquæ & præcurrentes, quales ſunt quæ ex Laconico ficorum genere producuntur. Plinius lib. 16. cap. 26. Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant. Purpureas verò ficus fert Ægyptia arbor. Sunt & Lydiæ purpureæ, de quibus ſuprà.

Infinita ſunt alia ficuum nomina ab inuentoribus patriis, & forma, petita, quæ qui diligentius ſcire volet, habeat in

promptu Plinij locum, & Hermolai commentaria.

Vnum hoc addam præterea, puerorum cauſa, folliculos ficuum à Græcis appellari σφαῖας, à Latinis grumas: ſemina autem & minuta grana, quæ in ipſis continentur, iidem Græci κεγχραμίδας vocant. Ficorum autem decoctum plerique, inquit Paulus, Syræum appellauere, cui & defruto quoque nomen eſt. Hactenus de ficis. Nunc ad palmas.

PALMETVM.

Palmetum locus dicitur palmis arboribus vtilitatis & fructuum gratia conſitus, quemadmodum & oliuetum. Poſt vites enim & oleam proxima erat antiquis palmæ nobilitas: fertiles agri in Arabia (inquit Plinius) palmetis & arbuſtis. Nam noſtræ regioni palmæ familiares non ſunt, ſed potius Iudææ, Cyrenaicæ, Africæ, Ægypto, Cypro, Syriæ, Seleuciæ & Aſſyriæ. In Gallia autem & Italia, certè palma ſterilis eſt. Palmetum tamen hoc loco ſubiecimus, quòd antiqui plurimam eius mentionem faciant, & fructus palmarum in frequentiſſimo ſint apud nos vſu: tum etiam magis, quòd pulcherrima nobis viſa eſt palmarum differentiæ explicatio: & digniſſima quæ vel eruditis proponatur, nedum iuuenculis noſtris.

PALMA, *Græcis phœnix*, Vne palme, ou dattier, *arbor eſt tereti ac procero trunco, punicei coloris, corticum orbibus gradatim ſcanſilibus. Ramos à cacumine tantùm ſpargit, inter quos (non autem inter folia quemadmodmodum in cæteris arboribus) pomum ineſt palmitibus racemoſum: fructus enim naturæ eſt vnæ atque pomi, de quo poſtea dicemus. Folio eſt arundinaceo, duplici, ſatis ad gladioli frondem accedente, niſi minus eſſet, & tenuius. In palmarum cacumine cerebrum ineſt (inquit Theophraſtus) quod Dioſcorides medullam vocat. Dulcis medulla (inquit Plinius) in palmarum cacumine, quod cerebrum appellant.*

Palmam duplicem fecerunt antiqui. Marẽ, quam tantũ

florere quidam putant, & id in palmite: Fœminam, quæ citra florem germinat, & ſtatim fructus oblongos à ſemine ſuo oſtendit.

Oxyphœnix autem, ſylueſtris eſt palma, fronde ſaligna virens: pomo pruni, oſſe duro, nucleo intus exili, carne foris copioſa, colore è nigro in luteum langueſcente: de quo fructu ſtatim agemus.

Aliud ab ea genus eſt, quam Theophraſtus chamæriphen appellat, hoc eſt abiectam & repentem humi palmam, in Creta & Sicilia copioſam, folia latiore atque molli, ad vitilia vtiliſſimo: Romanum vulgus ciphilionem vocat, mercatu eius frequenti, aliqui palmidium, Hiſpani margilion.

Chamæzelon Dioſcorides vocat pumilam aliam palmam, fructicantem, ramis cubitalibus, folio latiore & molli, quo Itali ſportulas tegetes, & capitis vmbellas ingenioſè, contexunt, pomo rotundo, ſed maiore quàm mali amplitudine, cycas vocant, ab radicibus ſucciſa repullulat, ego putarim eandem penitus eſſe cum ſuperiore.

Longè diuerſa ab iis quam pelagicam Plinius vocat, fruticum generis, in alto naſcens, fronde corroſa, breui caudice, virgis rectis, parte ima non in orbem, ſed in latitudinem ſigillatim ambientibus, continenti ſerie, aliquando tamen interrupta.

Palma autem, quam modò elaten, modò ſpathen appellant (inuolucrum eſt fructus è palma prodeuntis, inquit Dioſcorides) vnguento naſcens, quo ſpiſſamenti loco ad domandum oleum vnguentarij vtuntur. Elaten autem Galenus tenellum palmæ germen intelligit.

FRVCTVS *palmæ, Græcis phœnices dicuntur, vnde compoſitio diaphœnicon apud pharmacopolas: Latini palmulas, vulgus dactylos appellat* Des dattes, *alij ficus regias nominant. Sunt autem hi fructus colore varij: quidam enim candidi, quidam nigri, alij herbacei coloris, alij purpurei*

conſpiciuntur. Cæterum omnes, formam habent oblongam, ſubſtantiam carnoſam, intus oſſeam, è palmarum ramis racematim dependent.

Caryotas palmulas antiqui plurimùm celebrarunt: a caro, hoc eſt veterno, quòd manducatæ vel expreſſæ, & contuſæ in liquorem, atque epotæ, carum inducant, & capiti ſint iniquæ. Huiuſmodi enim palmulæ inter cæteras, cibo præcipuè celebrantur, & vberrimo ſucco: ex quibus Orienti vina fiunt, capiti (vt diximus) iniqua, vnde pomo nomen. Ex his acetum, mel & farina etiam fiunt.

Nicolai palmulæ, vnum caryotarum genus eſt: ab Auguſto ita primùm nominatæ, in honorem Nicolai peripatetici philoſophi, crebrò eas ad illum mittitantis; vt inquit Athenæus.

Alterum genus cariotarum, adelphides Græcis, hoc eſt ſorores vocantur, quòd minus ſint ſpecioſæ, quàm caryotæ, ſed tamen earundem ſapore & ſuauitate, aut ſaltem proximæ.

Patton Græci vocant tertium caryotarum genus, ob id quòd omnino liquore madidum ſit, rumpente ſe pomo in ipſa parente, calcato ſimile.

Eunuchos palmulas appellari ſcribit Ariſtoteles in libro de ſtirpibus, quaſi teſticulares & ſpadonias, quas alij enorchos vocant.

Margarides palmulas vocat Plinius quæ breues ſunt, candidæ, rotundæ, acinis quàm balanis ſimiliores: quare à margaritis nomen accepere. Creſcunt hæ (inquit ille) in orbe meridiano: & quidem vna ſolùm arbore in Chora, vna & Syagrorum.

Palmulæ Thebaides appellatæ, in totum arentes ſunt, quemadmodum & arabicæ, macro corpore exiles, & vapore aſſiduo: cruſta quàm cute verius obductæ.

Phœnicobalanos Dioſcorides appellat palmulas quæ ſoli-

bus coquendæ re'ictæ aliquando matureſcunt.

Syłueſtris porrò palmæ fructus exiſtimantur ij eſſe à recentioribus (inquit Ruellius) quos officinæ tamarindos vocant, & nonnulli à saporis acore oxyphœnicas, algentis ſunt naturæ: quapropter hodie in medicinæ vſum veniunt ad bilem flauam expurgandam.

De palmis ſatis diximus: veniamus ad mororum ordinem.

MORORVM ORDO.

Morum arborem Græci ſycamineam dicunt & ſyceam, & ſycen. Media comœdia (inquit Barbarus) ſycaminon vocat & pomum & arborem: ſed pomum neutro, arborem maſculino genere: vt apud Iulium Pollucem notatum legitur. Hippocrates interdum ipſam arborem ſycen, interdum moreon appellat. Galli vulgò vn meurier *: cuius deſcriptionem longiorem in tam vulgari nobilitate, non eſt opus hoc loco inſerere, flos ei vitiginei modo lanugineus: fructui toti, nec poſtremis tantùm inſidens, in mediis inculcatus: nec ſingulas partes ambit, fallens interdum propter lanuginem, vt concerni nequeat. Cæterum mororum foliis Itali, atque adeò Galli bombyces enutriunt, ſericeam illam texturam, quam vulgò ſetam vocamus, conficientes, huiuſcemodi enim foliis præſertim tenuioribus, & ex ipſius arboris cacumine deſumptis ſummopere delectantur: qui vbi per aliquot dies depaſti ſunt, vt iam per totum corpus pellucere videantur, ac cibum faſtidire, & ſuper ipſis foliis fila quædam capite eleuato producere: tum corniculis ex charta nitidiore concinnatis impoſiti, ſeſe ſua textura inuoluunt, atque implicant, vt iam amplius non appareant, niſi poſt aliquot dies aqua tepida filo retexto, & arte diligenti explicato. Quod vbi factum eſt, iam non amplius apparent vermiculi, ſed veluti corpus quoddam informe, oblongum, ruffum, & theca turbinata, ac circulis quibuſdam diſtin-*

cta, conuolutum: quibus motus quidam viuentis intus animalis ſentitur. Tum demum ad ſolem poſiti vermiculi, tandem rugoſam tunicam exuunt, & veluti in quoſdam papiliones commutantur: qui inter ſe more ſuo commixti, infinitas ouorum myriades generant, ac ſuper chartis aut foliis huiuſcemodi oua tenaciſsimè inſerunt: quæ primùm flaua, deinde verò anno poſtero, & vere nouo ad ſolem poſita nigreſcere videntur: ex quibus nigerrimi primùm vermiculi prodeunt, qui poſtea foliorum paſtu albicantes conſpiciuntur. Atque hæc quidem nos aliàs per ætatis delicias, & iuuentutis noſtræ crepundia ſumus experti. Sed ad rem.

FRVCTVS *mororum cartilagineus, ſtatim ab ortu candidus, cùm pubeſcit, rubet: vbi maturuit, ater eſt. Sic & ſuccus eius euariat: primum enim acerbus & aquoſus, mox lenior & lentè rubens: deinde verò vinoſus, ſanguineo colore manus inficiens. Sycaminon Græci pomum ipſum vocant: Galli vulgò* des meures.

Atque hæc tantum mihi videntur pueris dicenda ſuper hac re: nam quæ ſuperſunt mororum genera, in rubis creſcere ſolita (vnde Virgilius ait, Hærentia mora rubetis) ea fuſiſsimè in Hortuli noſtri ſepibus explicauimus, vt iam alia explicatione egere non videantur. Præterea, quemadmodum ſæpe diximus, plura qui volet, deſumat ex Ruellio. Iam verò ad nucum differentias veniamus. Nam caſtaneas in Syluam aſſeruabimus, quando ſunt ex glandium genere.

NVCVM ORDINES AC DIFFERENTIÆ.

Iuglans, dicta nux, arbor nobis vulgatiſsima & frequens, quaſi Iouis glans literis interciſis, ſiue quaſi dios balanos, pro diu glans: quanquam dios balanos caſtaneam Dioſcoridi ſignificet: de qua in Sylua ſuo loco dicturi ſumus, vel

potius à iuuando dicta, vt quidam interpretantur: Græcis caryon baſilicon vocata eſt, id eſt regia nux. Interdum Perſica Euboicáque: Gallis noyerus, vn noyer. *Sed caryon à Græcis dicta, à capitis grauedine, quæ caros Græcis, Latinis veternum appellatur: nam & arborum ipſarum foliorúmque vires in cerebrum penetrant, hócque in cibis earum nuclei, præſertim ſicci minori momento faciunt. Dicta quoque regia, quòd eam reges è Perſide tranſtulerunt: qua etiam ratione perſicæ nuces appellatæ. Arbor eſt notior quàm vt repræſentari longa interpretatione debeat. Itaque ad alias differentias veniendum prius, quàm fructus enumeremus.*

Nux auellana, prius abellina, inquit Plinius, patrio nomine vocata, ab Abella oppido, vnde primùm allata, qua etiam ferè ratione appellata eſt nux pontica: eadem eſt arbor quæ & corylus: vnde coryletum, locus dicitur nucibus auellanis & corylis conſitus, vulgò vne couldroye: *& frutex ipſe*, vn coudre: *quibus fruticum generibus ſcatet noſtra Gallia. Itaque deſcriptione longiori non eget. Aliæ autem nomina, in declaratione fructus, hoc eſt ipſius nucis, aperiemus.*

Nux Græca, ea eſt quæ & amygdalus arbor dicitur, ſiue nux amygdala: quod Columellæ & Plinij locis collatis facilè colligitur. Cato has nuces certè Græcas nominauit: quare non ab re venit in dubium, an hæc arbor fuerit in Italia eius ætate. Quidam tamen eas in iuglandium genere ſeruant: omnes quoque Thaſias nuces appellari volunt. Cæterum amygdalam ſiue amygdalum (nam vtrumque pro arbore dixit Plinius) ideo Græcis nominari teſtis eſt Herodianus Alexandrinus, quòd poſt viride putamen, fructus ipſe multos ſcarificatus oſtendat, & in rimulas dehiſcat, quas Græci amychas vocant. Nomen Græcum hodie apud nos retinet: ſed paulùm vulgus declinauit, amandas vocans,

Des amendes : *& arborem ipſam*, Vn amandier: *cuius deſcriptionem petito ex Ruellio.*

Macer, quidam recentiores vocant corticem arboris magnæ, quæ ex India conuehitur: vnde & xylomacer eiuſdem arboris lignum vocauit Plinius. Qualis autem hæc fuerit arbor, incompertum habuit. Nonnulli diuinarunt eſſe eius arboris lignum & corticem, quæ nuces odoratas fert: alij verò potius odoratæ illius nucis, quam caryon myriſticon, id eſt vnguentariam nucem nominant, corticem eſſe dixerunt (inter quos eſt doctiſſimus ille Manardus, rei medicæ peritiſſimus) qui in officinis ſæpe ipſam nucem conueſtire viſus eſt. Nucis autem huius, quam myriſticam, id eſt vnguentariam, vel moſchatam aut odoratam appellari quotidie audimus, arbos vulgari perſicæ (inquit Ruellius) ſimilis traditur, roſeo flore & nuce, quam proximè in fructibus declarabimus: eiuſdem propè effectus, cuius & caryophyllon.

Eſt & palma quædam Indica, prægmagnas ac pingues nuces ferens, quas nuces Indicas recentioribus appellari, Græcis carya Indica, quotidie audio: cuius oleum butyro præfertur ſucci bonitate. huius etiam veteres meminerunt. Nunc ad fructus.

FRVCTVS *regiarum nucum varij ſunt variiſque particulis obtecti & comminuti, quas omnes Plinius propriis ſuis vocabulis explicat. Vnde puluinatum nucis calycem vulgus appellare poterit*, L'eſcaille d'vne noix: *quòd in puluini quandam veluti formam factus ſit: putamen deinde ligneum nucis, id erit quod vulgus vocat*, La coquille de la noix. *Poſtea autem qui ſubſequitur nucleus, quodque tenerum & guſtu optimum in nucis duobus putaminibus, bifidis veluti carniis opertum comprehenditur: id eſt, quod vulgò vocatum eſt.* Le cerneau. *Vnde etiam nucleum acini vocat Plinius lib. 23. c. 1. quod*

vulgò pipinum vocamus, Le pepin. *Nucleorum autem (inquit idem) in nuce quadripartita diſtinctio, lignea intercuſante membrana. diſtinctionum autem illarum quãlibet partem vulgus coxam appellat*, La cuiſſe d'vne noix. *Cæterum propriè ſatis viſus eſt mihi appellaſſe Suetonius ocellatas nuces, pro multis foraminibus diſtinctas: quod in ligneo putamine ſatis apparet. atque hæc puerorum cauſa dicta ſint.*

Sola huius pomi generum differentia (inquit Plinius) eſt in putamine duro, fragili, tenui, craſſo, multiloco, ſimplici. Vnde Tarentinarum nucum (quæ à Tarento Neapolitano oppido dictæ ſunt, quòd in eo loco optimæ naſcerentur) duo genera rurſus aliis nominibus diſtincta inueniuntur. aliæ enim à corticis ſiue putaminis mollitie molluſcæ appellatæ ſunt, quòd ex eo genere, hoc eſt ex Tarentinis, meliores ſint, & nudæ cortice, vel molli vel fragili putamine prodeant. Aliæ verò quæ duro ſunt cortice & ampliſſimæ ac minimè rotundæ, à frangendi mora, moraciæ & moracillæ appellatæ. Sunt tamen qui putent Tarentinas propriè de molluſcis intelligi: atque ita dictas à Tarento, quod Sabinorum lingua molle ſignificat: vnde Tarentinos dictos putat Varro: quod & Horatius confirmat, Molle Tarentum appellans: ſic nux Tarentina dicitur, quæ ita mollis eſt, vt attrectata ſtatim frangatur: plura collegit Ruellius. Sunt & Galbæ, & Caluæ, & Thaſiæ, & Albenſes nuces antiquis appellatæ: de quibus videto Plinium.

Nucis auellanæ fructus hodie quoque nomen retinent appellat enim vulgus noſtrum nuces, quas corylus fert maiores & rotundiores, des auelines: *minores autem & turbinatiores nuculas*, Des noiſilles, ou des noiſettes. *In Aſiam Græciámque venerunt è Ponto, ideoque Ponticæ nuces appellantur, etiam Heracleoticæ, & leptocarya Græ-*

cis dicuntur: Latinis Prænestinæ, à Præneste nobili Italiæ oppido: quas conditas ollis in terra virides ſeruari Cato tradit. Has mollis quædam integit barba & calyx ſummatim fimbriatus: ſed putamini nucleiſque ſolida rotunditas ineſt.

Amygdalæ, ſiue Græcæ nucis origo, in arbore iam dicta eſt. Fructus (inquit Plinius) gemino protegitur operimento, puluinati primùm calycis, mox lignei putaminis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, acriore etiannum obductus callo. Cuius duo ſunt genera: nempe amarum & dulce: hoc autem ſuauius, illud verò ſalubrius eſſe creditur.

Amygdala Naxea, *ex inſula* Naxo *veteribus Græcis maximè commendabantur. Secundas partes ſibi vendicauerant Cypria, quæ præter morem cæterorum quæ gignuntur alibi, repando cacumine prodeunt. Cætera nomina apud authores inter legendum reperies. Mirum hoc mihi videtur, quòd hæc arbor inter cæteras apud Britannos nullum edere fructum conſpicitur, aut poſſe illic creſcere. Cæterum de noua progenie, quæ ex amygdalo ſeu nuce Græca & Perſico inuiſa prioribus ſæculis exorta eſt, dictum eſt à nobis ſatis in malo perſica. Quo etiam in loco de nuceperſica arbore & fructu: quem perſiconucem, ſiue potius curtato nomine peſconucem vulgus vocat, abundè tractauimus.*

Moſchocaryon, quod & moſchocarydion Græcis dicitur recentioribus, India mittit, inquit Ruellius: nos ea imitatione nucem moſchatam nominamus, Noix muſcade, ou noix muguerte. *Ea membranoſo primùm veſtitur calyce, foliato, fiſſili, per extrema fimbriato, flaueſcente: mox lignoſo tegitur putamine, fragili: cui compactilis ſubeſt globus nuclei vice, ab vmbilico læuibus quaſi ſtriis extorſum virgatas, fungoſo corpore, cæterarum nucum more minimè cauernoſo: ſed coalitu intus rariore, inter-*

curſantibus venis rubris, candicantibus interueniis. Tota dum recens eſt, ſucco pugni & oleoſo madet, ſic vt in vnguentum exteri poſſit: vnde multis myrepſica, id eſt vnguentaria nux dici cœpit: & ſi pungatur aculeo, aliquid remittit humoris. Ea iucundiſsimum ſpirat odorem, ita vt cum cinnamomo de odoris ſuauitate certet. Aëtius caryō aromaticum, id eſt odoratam nucem vocat. Iam in ganeā & culinas deſcendit, vt opſonia ſuo ſapore condiat, nullúmque temerè condimentum ſine hac moſchata nucula ſtruitur. Hæc omnia ferè ex Ruellij commentariis.

Caueto autem, ne cum quibuſdam putes eandem eſſe moſchatam, vel vnguentariam nucem cum balano myrepſica, hoc eſt glande vnguentaria: fructus enim eſt arboris magnæ, non rectæ, ſed contortæ, folia habentis myrto ſimilia, quam Theophraſtus à fructu balanum quaſi glandem appellauit. Alij ægyptiam palmam, alij adipſon: de qua, vnà cum ſuo fructu, in Sylua *abunde dicemus.*

Nucis Indicæ fructus vulgò vocatur, Noix d'Inde: *cuiuſmodi plures ex officinarum oſtiis dependere apud ſeplaſiarios conſpiciuntur. Globum prægrandem gerunt, circinnatæ rotunditatis, inuolucris intectum, calloſo primum herbaceóque cortice, intus villoſo, tenui tunica exterius veſtiente: qua extrita, ſolutus in capillamenta fatiſcit, capaci ſubtus orbe, duro, lignoſo: triplici foramine, concauo anfractu, grandi, nullis loculamentis interſtincto: dulci intus, cùm recens eſt, liquore: nucleo molli, candido, carnoſo: cùm inueterauerit, cratilaginoſo. Ruell. Cæterum nucis Indicæ nucleo matronas Venetas nobiliores vti ſolitas audiuimus, vt pinguiores & ſaginatiores ſuis viris appareant.*

Reſtat pinea nux deſcribenda, de qua cum ſua arbore in Sylua tractabimus.

PISTACIA *etiam in nucum genere habentur: quæ L. Vitellius cenſor (inquit Plinius (in Italiam pri-*

mus intulit è Syria. Nam ea in Syria propriè etiam hodie naſcuntur, & inde aduehuntur : creſcunt in arbore omnino nuda præterquam ramorum cacuminibus. Hæc enim comantur denſiore folio, anguſto & ſubruffo, ex ſurculis dependentibus, pineæ nucis ſimilitudine. Arbor eſt (inquit Barbarus) folio maiore quàm lentiſci, in ordinem vtrinque diſpoſito, diſtentioribus frondium interuallis. Marem in hoc genere accipiunt, cui ſub corio velut oſſei longiores latêre videntur teſticuli. Huiuſcemodi arborem vidiſſe memini Venetiis, per multis in locis : item etiam Pariſiis in æde diuæ Mariæ ſacra : atque adeò in horto Renati Bellaÿ Cenomanenſis Epiſcopi, nunquam ſatis in herbarum & arborum rariorum cultura laudati, ac ſuprà quàm dici poßit eius rei ſtudioſi: quo nomine haud paruam commoditatem attulit noſtris hominibus, quibus hactenus non ſolùm meliorum quarundam herbarum cultura & forma ſed etiam ipſarum vera nomina fuerant prorſus incognita. Porrò piſtacia Nicander Colophonius pſitacia vocauit, & alius Nicander piliſtacia : ſunt etiam qui liſtacia : vulgus pharmacopolarum barbarè vocat fiſtica, vel fiſticorum grana Venetis atque adeò Italis communia, & poſt cibos in vltimis menſis expetita, auellanarum loco.

Hæc ſunt quæ iuuenibus noſtris bonarum literarum ſtudioſis pollicebamur, quæque noſtra (qualis eſſe potuit) diligentia, & doctorum virorum imitatione efficere potuit. Neque verò id nobis attribui à quoquam deſideramus, quòd hæc inuenerímus, quòd etiam priores deſcripſerimus : nam & hæc omnia iampridem ab eruditiſsimis autoribus tractata fuerant: quorum interpretationi & facilitati, qui deinde noſtra ætate ſubſecuti ſunt literatiores viri dederunt operam : inter quos Ruellius noſter adſcribendus venit, totius Galliæ in huius rei cognitioné facilè princeps. Ille verò, doctis & eruditis, do-

ctè & eruditè ſcripſit: nos antē rudibus & pnerulis, rudi Minerua, & quæ ipſos adhuc rudes maximè decebat. Erāt enim obſcuriora quædam facilius explicanda, facili etiam ordine deſcribenda. Atque hæc quidem ſi minus placebunt delicatioribus & moroſis quibuſdam ingeniis, ſciant nos ſibi non dediſſe operam: ſed ſi noſtris iuuenculis grata erunt (vt ſanè eſſe poterunt) futurum eſt vt poſt Arbuſtum, Vinetum ac Syluam, etiam Pratum, &, ſi fieri poterit, agrum excultum habeant. Quæ niſi puerorum ſtudiis vtiliſſima eſſe crederemus, nunquam bonas horas in hiſce puerilibus negotiis conſumere, induceremus in animum.

Diuertendum eſt nunc ad Seminarij culturam, & arborum in eo ſationem atque inſitionem. Quæ diſceptatio ob id à nobis Seminario noſtro ſubiuncta eſt, ne fortaſſis earum rerum, quas priori ſermone attigeramus, omnino rudes atque ignari videremur. Parum enim eſt arbores varias attigiſſe atque enumeraſſe, niſi quo pacto ſerendæ ac diſponendæ ſint intelligamus.

DE CONSERENDIS ARBORIBVS in Seminario: déque iis in plantarium transferendis, inſerendis, atque excolendis libellus.

MINIMVM *eſſe exiſtimabunt agriculturæ ſtudioſi, Seminarium vidiſſe, eiúſque rudem quandam formulam ſibi ante conſpectum fuiſſe oblatam: niſi & quo pacto id excoli debeat, & quam operam ac diligentiam expoſtulet, eadem opera intelligant. Hoc nimirum ingenuis quibuſdam animis innatum ac commune eſſe ſolet, vt non oculos modò, verùm etiam mentem reficere cupiant iis rebus, quæ quotidie eorum oculis obiiciuntur. Paſcit quidem oculos mira rerum ac colorum in hortis varietas: mens verò tum demum reficitur, quum intelligimus & qua ratione proueniant in hortis ac*

plantariis ſemina, & quam curam ac diligentiam expoſtulent. Quid autem exiſtimari debet in homine præſtantius earum integra atque abſoluta cognitione, quas videt, quæque ſibi quotidie proponuntur? Nam ſi homo nulla præterea ducitur oblectatione, quàm ipſo viſu, & colorum varietatis admiratione, quid in hoc à brutis animalibus differt? Etenim ipſas quoque belluas rationis expertes, varii colorum admiratione duci certiſſimum eſt. Itaque ne etiam nos quiddam huiuſmodi peculiare cum reliquis animantibus habere videamur, quòd nihil præter colores admiremur: aduertendum eſt nunquid animum quoque reficere poterimus earum rerum cognitione, quæ ad ſeminaria facienda ac diſponenda, arborúmque culturam, foſſionem & inſitionem pertinent. Dicemus igitur primùm de Seminarij foſſione, ſeminum electione & tranſplantatione: deinde verò quam culturam deſiderent arbores iuniores, in paſtino aut plantario poſitæ: poſtmodum, quo pacto inſeri, inoculari & emplaſtrari debeant: & quibus arboribus commodè id fiat. Denique, iam enatarum arborum culturam, & in excolendo diligentiam explicabimus: vt tandem ad fructuum conſeruationem ſermo recidat. In quo deſcribendo, ſi quid erit ab antiquis rei ruſticæ ſcriptoribus in rem noſtram probè & eleganter dictum, id quidem audacter deſumemus: quorùm ſententiæ poſtea quicquid à noſtris agricolis etiam hodie rectè fieri indicabimus, quodque ipſi aliquando tum ex Egidio Varleio ſocero, agriculturæ inprimis ſtudioſo, tum ex aliis permultis inſitoriam artem gnauiter expertis didicimus, id antiquorum ſententiæ ſubnectere non verebimur.

QVOD SOLVM SEMINARIIS ELIgendum, & quo modo id excolendum.

Seminarium primo loco vocabimus (vt iam ſuo loco

Digitized by Google

dictum eſt) quod vulgus noſtrum appellat Pepiniere, nempe locum ſeminibus arborum ſuſcipiendi deſtinatum atque diſpoſitum. Eius verò ſolum, quod noſtri vocant Gueret, *eligere oportet optimum, & longo antea tempore diſpoſitum, præparatum atque excultum: matrem arborum vocat Plinius, quã minus indulgentem ipſa nutrice in ſſe oportere ac debere ait: nutricem autem vocat plantarium, in quod iam enata ſemina, poſt aliquot annos transferuntur. Itaque locum quam optimum & apertiſsimum, & ſtercoratiſsimum poteris, eligito, & quamſimillimum terræ, in quam ſemina iam adulta transferre ac ponere voles. Eum locum bipalio vertito, dilapidatóque, & circunſepito maceriis, vel foßis, aut viua ſepe (quemadmodum dictum eſt in horto) ita vt non ſolùm pecori, ſed ne homini quidem tranſitus ſit niſi per oſtium, dum adoleſcant ſemina: nam ſi prius cacumina manu perfracta, aut à pecore præroſa fuerint quàm adoleſcant, in perpetuum corrumpentur. Sit ergo ſolum ſiccum ſuccoſúmque, bipalio ſubactum, aduenis inhoſpitale (inquit Plinius) elapidatum, munitúmque ad incurſum gallinacei generis: quamminimè rimoſum, ne penetrans ſol exurat fibras. Præparandum erit, ac fimo commiſcendum, priore quàm ſemina committas anno, vt probè terra fimum ſuſcipiat, eóque pingueſcat.*

SEMINARII DEFOSSI, PRÆPARATIO AD SEMENTEM.

Arborum quæ cura atque arte hominum proueniunt, aliæ ſemine producuntur, aliæ plantis radicis, aliæ propagine aut auulſione: aliæ ſurculo aut confecto & inſito arboris trunco. Seminum itaque ſationem & culturam primùm docebimus, antequam alias rationes attingamus.

Semen arborum & aliarum plantarum ſerere, naturam nos docuiſſe certiſsimum eſt nempe cùm primùm videremus ſemen ex arbore decidens, cum ipſo fructu exceptum

terra

terra viuiſcere. Ergo ſemina quæ ſubacto & preparato ſolo committere voles (ſiquidem pomorum aut pyrorum, aut etiam vuarum; aut oliuarum erunt) Septembri aut Octobri menſe petenda ſunt, accipiendáque cum primum ex torculario (iam expreſſo fructuum ſucco) prodeunt, aut paulò pòſt, antequam deuaſtentur & corrumpantur. Accepta ſemina manibus diligenter confricato, & facito vt detergantur bene, & munda ſint.

Soli, in quo ſeminarium facere voles, glebas putres diligenter confringito ac comminuito: eo ſtercus minimum addito & conſarrito. Poſt hæc aream facito, æquatam cylindris aut volgiolis: deinde verò in oblongos puluinos aut porcas pedes quinos latas conformato: itinera circunquaque efficito, vt ſarculari & ſarriri poßint ſemina, falcémque experiri, eíque iam à teneris conſueſcere. Caueto autem diligenter, ne dum id facies, ſemina paulatim emergentia pedibus conteras. Terram quam ademeris, dum itinera conformabis, cuſtodito, vt ſeminibus ſuperiicias.

SEMINARIA EX VINACEIS ET acinis quo modo fieri debeant.

Vinacea, aut pomorum acinos ſuper porcis planis, paululum concauis, ita ſerito, quaſi piſa aut fabas ſereres, aut tanquam linum. Terram aſſeruatam, ſi voles, cribris ſupercernito pollinis craßitudine, & ſarculo leniter conuoluito ſemina: caueas interim ne plus æquo commiſceantur.

Sunt qui acinos in torculario electos, & diligenter emundatos, deſiccare ſinant in vmbra, eáque vſque ad brumam adſeruent: poſt brumam deinde ſerant, hoc eſt vere primo, quemadmodum dictum eſt: ſed eo pacto non ſunt areolæ vſque adeò altè effodiendæ, neque tam ſpiſſo ſolo operiendæ: tamen operienda ſunt ſemina poſt ſationem.

Seminibus in terram proiectis, & prima ſarculatione terræ commixtis, Cato furcis crates imponi iubet, altitudine

hominis, ad ſolem recipiendum, atque integi culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorum malorúmque ſemina bene nutriri aiunt, ſic vuas pineas nuces, ſic cupreſſos ſemine ſatas, & ipſas probè educari. Noſtra ætas virgulta ſicca & ſpinas ac rubos ſuperiicere conſueuit, ad aues & gallinas arcendas à ſeminario: paliſque circunſepire ſolet, ad pecoris iniuriam.

Poſt hyemem, ſemina putrefacta cùm iam è terra proſiliunt, vnà cum herbis noxiis, tum ſæpius ſarrienda ſunt: ipſæque herbæ eximendæ ſimul ac naſci cœperint. Nam timendum eſt, ne ſi herbam duram, & iam natu grandiorem vellas, ſemen ſimul euulſeris. Itaque ſarriri ſæpius debent ſemina, crebróque exherbari, ne præter alia vitia, verminoſa fiant.

Annicula ſemina, & iam fruticantia, ſupputari debent, vt diſcant falcem aſſueſcere: útque ſuccus in vnum tantùm caudicem prorumpat, validiorque fiat. Hyeme accelerante, eáque iam cœpta, antequam alia germina aut oculos exerere inceperint: tum quidem transferenda ſunt in alium locum, quemadmodum mox docebimus.

SEMINARIA EX BACCIS ET PILVLIS.

Ita quoque de vlmis, lauris, & cupreßis faciebant antiqui, quemadmodum paulò antè docebamus. Vlmorum ſeminaria ſic fecerunt. Vlmorum, priuſquam folia veſtirentur, ſemen colligebant: (hoc autem ſamara dicitur) id autem colligendum erat Martiis Calendis, cùm flaueſcere vlmus incipit: deinde biduo in vmbra ſiccabatur, atque ita ſerebatur denſa in refracto terra, ſuper minutatim cribrata, pollicis craßitudine: pluuiæ ſi non adiuuarent, rigabantur ſemina. Poſt annum, in vlmaria deferebant ex arearum venis, interuallo pedali in vnamquanque partem relicto. Populis eadem ratio fuit ſemine qua vlmos ſerendi.

Laurus quam auguſtam & baccalem vocarunt, baccis ſerebatur hoc modo. Baccas menſe Ianuario aquolonis afflatu ſiccante legebant, expendebántque raras, ne caleſierent aceruo. Quidam ſimo ad ſerendum paratas, alij vrina madefaciunt. Alij in qualo pedibus in profluente deculcabant, donec auferretur cutis. Myrti hoc modo ſeruntur.

E cupreſſo fœmina (mas enim non gignit) pilulas colligebant antiqui eódem menſe, quo & baccas lauri: eas ſole ſiccabant, donec ruptæ ſemen emitterent: id verò menſe Aprili ſerebant ſuo more qui ſuprà dictus eſt.

NVCVM IN SEMINARIO PONENDARVM RATIO.

Nuces quoque ſeminibus ſeri gaudent, vt ex eis ſeminaria fieri poſſint, quorum plantæ deinde transferantur. Sed ex antiquorum præceptis, cauendum eſt vt amygdala in argilla molli ſerantur: eo enim ſolo gaudent: in pingui & humida terra moriuntur ac ſterileſcunt: duram calidámque terram amant. Ternæ ſimul ſerendæ, trianguli ratione, palmo inter ſe diſtantes, ſed eligendæ falcatæ quam maximè, & è nouella, ſimoque diluto per triduum macerandæ: aut pridie quàm ſerantur, aqua mulſa denis diebus adaquandæ, donec grandeſcant. Hoc in amygdalis ſerendis antiqui Græci, atque adeò Romani obſeruarunt, quòd eorum ſolum ſatis infœlix eſſet ad ea producenda.

Nuces iuglandes, porrectæ ſeruntur, commiſſuris iacentibus. Pineæ, nucleis ſeptenis, ferè in ollas perforatas additis: aut vt laurus, baccis ſeritur pinea.

SATIO NVCLEORVM IN SEMINARIO.

Arbores nucleis procreatæ, nucleis etiam ſeri debent in ſeminario: quemadmodum erunt oliuæ, ceraſia, prunæ,

& id genus cætera. Itaque nucleos ex fructibus quos optimos comederis, aſſeruare licebit, & in vmbra per aliquot dies reſiccare, ne ſolem paulò vehementiorem patiantur, néue ab ipſo ſole corrumpantur.

Nuclei poſt autumnum, ſtatim hyemis initio erunt conſerendi, vt per hyemem in terra aſſeruentur, & calore intus retruſo nutriantur, ac deinde confringantur, & vere nouo proſiliat è terra germen. Alioqui periculum eſt ne quos nucleos, ſtatim vbi fructus commederis, protinus conſeras, eos ante hyemem enaſci conſpicias, & per hyemis frigora corrumpi. At ſi poſt hyemem conſerendos nucleos diſtuleris, vel propter negligentiam, vel quia non licuerit per temporis opportunitatem, lacte macerari per quatuor, aut eo amplius dies iubebis, atque ita conſeres.

Stercoratum & altiſsimè effoſſum, ac diligentiſsimè ſubactum eſſe oportet ſolum, in quo nucleos conſeras, neque tribus digitis altius effodias in terra, efficitóque vt ſemipede diſtent ab inuicem. Quos voles eodem loco permanere in quo conſeueris, eos nunquam ſolos ſerito, ſed facito vt quinos ſeras: cúmque iam ſuccreuerint, quem ex nucleis lætiorem videbis, eum in ſeminario relinquito, alios in plantarium transferto.

Sunt nuclei quos ſi in optimo ſolo primùm conſeueris, eóque elaborato, & ad ſolem meridianum expoſito, propè ſimiles fructus adferant iis à quibus exeunt: neque alia præterea indigent tranſlatione. Eius generis ſunt amygdala, iuglandes, perſica, armeniaca, caſtaneæ: denique verò ſyluarũ omne genus. Alioqui ſi in vmbroſis hortis, aut agris huiuſmodi nucleos conſeras, quibus neque ſolis, neque aëris, aut terræ eadem fuerit libertas, fortaſsis æquè magnos atque ſpectabiles adferent fructus, ſed non æquè dulces, aut amœnos guſtu, quem ex ſoli bonitate, ſolíſque conſpectu proficiſci certiſsimum eſt.

Pineos nucleos ſi conſerere voles, eos Martio menſe conſerito, aut vbi ex arbore deciderint nuces: loco gaudent optimè defoſſo, pingui, & aprico ſolo. Nam ex eo loco, in quo primùm ſati fuerint, eximendi non erunt: neque enim, niſi ægerrimè, tranſlationem patiuntur: aut ſi id quidem, cauendum eſt imprimis ne radicem craſsiorem & præcipuam offendas.

PLANTARIA QVOMODO FACIENda, transferendis ex Seminario nouellis idonea.

Plantaria iure vocabimus ea quæ vulgus noſtrum appellat Baſtardieres, *ipſo vocabulo rem ipſam enuntiante: nempe quòd illuc plantæ ex ſeminibus, & in ſeminario natæ illuc transferantur. Natura etiam plantaria demonſtrauit (ait Plinius) ex multarum arborum radicibus pullulante ſobole denſa, & pariente matre quas enecet. Itaque ſemina prius nutrici dantur: non enim moris eſt ſtatim in ſua locari: ſed vbi in ſeminariis adoleuerint, iterum aliò migrant. Qui tranſitus mirum in modum mitigat ſylueſtres arbores: fiunt enim tranſlatione folia latiora, & fructus vberiores atque ampliores. Nam quæ ex ſeminibus aut acinis in ſeminario proiectis naſcũtur arbores, eæ, quos fructus gerunt, nunquam ſimiles videntur iis, à quibus acinis deſumpti ſunt, quapropter tranſlatione mitiores fiunt: ſed nunquam tamen vſquequaque ſimiles niſi poſt tranſlationem inſeras.*

Plantarium in quod annicula, aut bina transferre voles ſemina (nam maiora transferre non licet) eodem pacto excultum eſſe debet, quo & ſeminarium docuimus. Optimúmque fuerit, ante annum id excolere, vt ſolem pluuiáſque combibant glebæ. Debéntque plantæ ante omnia, in ſimilem transferri terram, aut (ſi fieri poteſt) meliorem. Situm quoque loci obſeruare oportet: neque ex tepidis aut præcocibus locis in frigidos aut ſerotinos, neque ex iis

in illos ſeri debent. Quinetiam ſcrobes antè præfodiendæ, quàm ſemina transferas, donec pingui ceſpite obducantur. Scrobes vulgus noſtrum vocat Rayons. *Poſſunt etiam in eodem ſeminarij ſolo, ſed eo iterum culto, transplantari ſemina.*

PLANTÆ IN SEMINARIO NATÆ, quam curam deſiderent in tranſlatione.

Ablatis ex Seminario plantis, radices omnes abſcindendæ, etiam omnium craſsiſsimæ: nihilque relinquendum, præter maiora radicum capita, quæ ligno viciniora ſint: Si tria fuerint ſemina, minus ex radicibus erit incidendum. Neque permitti debent radices mora areſcere: terráque circa ipſas (ex authoritate Catonis) fiſtucato ſpiſſanda, plaga quoque radicis truncatæ, è trunco oblini, fimo & foliis præligari debet.

A ſeptentrionibus vento flante, aut ab ea parte cæli, vſque ad exortum brumalem effodiri non debent arbores: aut certè non aduerſæ iis ventis radices præbeantur: nam propter id emoriuntur, ignaris cauſæ agricolis: atque hæc Cato.

Idem ait attinere plurimùm, vt in ſeminibus quæ transferre voles, aëris regionem ſignes in cortice. Si enim ad meridiem porrecta ſint in ſeminario, meridianam cæli partem ſignare debes in cortice ſeminum, vt tranſlata in iiſdem ſtatuantur locis, quod ſanè iuſtum exiſtimauerim: alioqui incommodum eſt, periculúmque imminet ne aquiloniæ meridianis oppoſitæ ſolibus findantur, & algeant meridianæ aquilonibus. Itaque qui arbores anniculas emunt, quas in hortis ſuis transferre cupiant, diligenter interrogare debent quod ſolum prius habuerint, & aduerſus quam cæli regionem creuerint.

Planta ſecundum ſoli naturam, in ſuo plantario poni, & magis aut minus altè effodi debet. In argilloſo aut duro ſolo

trium cubitorum in quanque partem altè fodere terram oportet. Si locus aquoſus ſit, lata & profunda ternos pedes ſcrobs fieri debet. Altius quoque demittantur eæ plantæ, quæ ſummâ tellure gaudent, vt fraxinus & olea. Cæteris ſatis eſt ſi altitudinis pedes ternos effecerint.

Interuallo ſeſquipedali ſeri gaudent acini ſiue nuclei in ſeminario, ne ſe mutuò contingant: in plantario autem, interualla ex loci natura ſumuntur. Verùm de diſpoſitione ipſarum, certum eſt ex præcepto antiquorum, quincuncialis ordinis rationem non modò neceſſariam, ſed & perflatu vtilem, & aſpectu gratiſſimam, quocunque modo intueare, in ordinem ſe porrigente verſu. Huiuſmodi diſpoſitionem arborum in plantario vulgus noſtrum vocat Arbres plantez en eſchiquier: *quòd eius tabulæ, in qua ſcachis ludimus, ordines verſicolores ſint eo pacto diſpoſiti: cuius diſpoſitionis rationem ſatis iam in Seminarij deſcriptione docuimus ex noſtro Bayſio.*

Poſitæ in alieno ſolo plantæ nouellæ, per annum excoli debent, ſarriri: per æſtatis ſiccitatem interdum irrigari, palo fulciri: & herba aut ſtramento ad palum alligari, vt rectius creſcant, nec ventis deturbentur. Paululum nonnunquam ablaqueandæ, vt tamen radices nondum confirmatas non attingas. Pullos & germina quæ produxerint anno primo, falce eximito: vt vnum tantùm ex iis quem validiorem videris, relinquas: alios vſque ad truncum erunces. Dum in altum attolluntur, ſuperflua ſemper eximito germina: quod faciendum erit præſertim Martio & Aprili menſibus. Poſt quintum aut ſextum deinde annum, arbor iam fructum ferre incipiens, & fortaſſis iam inſita, transferri aliò apta eſt. Sed quomodo arborum iam enatarum tranſlatio fieri debeat, & quam curam deſiderent, quoque tempore atque aëre fieri liceat, poſtea diſcemus, vbi primùm de arborum per taleas poſitione, deinde

verò emplaſtratione & inſitione pauca quædam docueri-mus.

POSITIO AVT SATIO ARBORVM in paſtino per taleas aut ſurculos.

Poſitionem & ſationem arborum per taleas aut ſurculos, vulgus noſtrum vocat Affier. *Excogitata autem eſt hæc ratio ab agricolis, ad celeriorem arborum prouentum: celerius enim quædam arbores taleis ſatæ proueniunt, quàm nucleis, aut aliis ſeminibus: veluti ſunt oleæ, ceraſi, pruni, mori, ficus, mala cotonea, cormi, mala granata: præterea quidam frutices, vt rhamnus, rubus idæus, oxyacantha, corylus: quæ omnia ad hortorum & ſeminariorum ſepes ornandas aptiſſima ſunt, de quibus ſingulatim dicendum eſt, ſi prius quo pacto ea poſitio fieri debeat docuerimus.*

Satio per taleas fit hoc pacto: Taleæ (vulgus noſtrum vocat Scions*) ex arboribus præcidendæ & ſciſſæ, ſatíſque oblongæ, & humore copioſo intus refertæ, ex arboris ramis, quorum ortus non amplius ſit quàm trium aut quatuor annorum, ab extremo craſſiore, quod in terram defigere voles, ita acuminandæ ſunt, vt ab vno latere integrum corticem relinquas: alij ramuli circunquaque adnati, præcidendi ſunt: atque ita infigendæ erunt taleæ in ſolo bene ſubacto, ad pedis vnius altitudinem: poſtquam depoſueris, terra pedibus validè conculcanda erit: palúſque ad pedem taleæ infigendus, & vimine ad ipſam alligandus, ne ventorum impetu, aut alio quouis pacto offendatur.*

Ex arboribus adimendæ ſunt taleæ per hyemem: nam hoc pacto vberius renaſcuntur: neque refert quos ramos præcidas: omnes enim æquè boni ſunt.

OLIVETVM QVOMODO FACIAS.

Olearum ſatio taleis fit, tum in ſeminario primùm, tum verò poſt triennium, aut eo amplius, cùm transferri

debent. Seminarium olineto præparetur (ait Columella) cælo libero, terreno modicè valido, ſed ſucco ſo, neque denſo, neque ſoluto. Aptiſſimum autem genus terræ eſt oleis, cui glarea ſubeſt, ſi ſuperpoſita creta ſabulo diuiſa eſt, non minus probabile eſt ſolum, vbi pinguis ſabulo eſt. Sed & denſior terra, ſi viuida & læta eſt, commodè recipit hanc arborem. Creta ex toto repudianda eſt, magis etiam ſcaturiginoſa, in qua ſemper vligo conſiſtit. Inimicus eſt olei ager ſabulo macer, & nuda glarea.

Olearum taleæ ſic eximendæ, & in Seminario *ponendæ. Ramos nouellos, proceros & nitidos, craſſitudine feraciſſimos ex arboribus adimito Ex his quàm recentiſſimas taleas recidito, ita vt ne corticem, aut vllam aliam partem, quàm quæ ſerra præcideret, lædas. Taleæ deinde ſequipedales terra præcidantur, atque earum plagæ vtraque parte falce leuentur, & rubrica notentur: vt ſic quemadmodum in arbore ſteterat ramus, ita parte ima terram, & cacumine cælum ſpectans deponatur. Nam ſi inuerſa talea mergateur, difficulter comprehendet: & cùm validius conualuerit, ſterilis in perpetuum erit.*

Quàm frequentiſſimè ſeminarium primo anno ſarriri debet, & ſequentibus: cùm iam radiculæ conualuerint, raſtris excoli. Sed biennio à putatione abſtineri, tertio anno ſingulis ſeminibus binos ramulos relinqui, & frequenter ſarriri Seminarium conueniet. Quarto anno ex duobus ramis infirmior eſt amputandus. Sic excultæ quinquennio arbuſculæ, habiles tranſlationi fiunt: de tranſlatione autem poſtea dicemus.

MALVS COTONEA, MORVS, ficus quo modo ponantur.

Naturale eſt, cotoneæ malo, vt talearum ſatione proueniat.

Morus aliam habet poſitionis rationem, alioque pacto, eoque commodiſsimo ſeri poteſt. Nempe ſiquando per hyemem magnam morum præcidas, ciúſque truncum aut maiores ramos ſerra in plures partes conſeces, quæ vno tantùm pede longiores non ſint. Itaque ſulcus in optimo & bene ſubacto ſolo faciendus erit, & altiſsimè effodiendus, vt partes, quas præcideris, rectæ, non deuolutæ, in eo ſtare poſsint. Hæ verò ſeſquipede ab inuicem diſtantes ponendæ erunt, atque ita operiendę, vt terra ipſos truncos excedat, tres aut amplius digitos. Per æſtatem ſi videbitur, irrigabis, & ſarculo diligenter excoles.

Pullos aut nouellas quas videbis ex truncorum partibus ſubactis emergere, nunquam incidas, priuſquam tres aut quatuor ſimul emerſiſſe videris. Quos pullos excideris per hyemem, in terram depones eo pacto, quo prius dictum eſt. Caueto autem ne truncum ipſum ſubactum auferas: nam is quotannis nouos tibi ſurculos ſuppeditabit.

De ficu ita faciendum erit, quemadmodum etiam de moro. Locum cretoſum & apricum deſiderat, puſillum & album, hoc eſt, ſubuiridem fructum proferentes, quales ſunt Marſilianæ noſtræ. Reliquæ verò craſsiores, & ex purpura nigricantes, ſtercoratum & craſſum locum deſyderant.

CORYLVM, CERASVM, PRVNVM, rhamnum, & huiuſmodi frutices vti conſeras.

Coryletum taleis ita ſeri debet. Pullos è corylis auellanas inſignes producentibus ſumito, bene viuidos, neque ſuis germinibus & ramulis viduatos, niſi proceriores fuerint. Eos in terram deprimitto, ſemipede effoſſam, in loco ſoli probè expoſito. Poſt tertium aut quartum annum, ſi lætiores tibi non videantur coryli, infirmiores pullos vſque ad terram incidito, vt alij lætius creſcant qui primæ radici viciniores ſunt, atque à primis

plantis exeunt.

Ceraſetum taleis ita conſerendum erit in ſeminario. nam hoc pacto melius proueniunt ceraſi, & fructus nobiliores adferunt. Ab arboribus ceraſorum procerioribus & antiquioribus, pulli qui iuxta maiorem truncum enaſcuntur, erunt deſumendi, præſertim qui lætiores videbuntur, neque prouectiores quàm duorum aut trium annorum: nam tres annos ſi exceſſerint, haud ita facilè radicem agunt: ſuis ramis viduandi ſunt huiuſmodi pulli: quod alioqui iunioribus faciendum non eſt.

Prunorum ſeminarium taleis ita fiat, vt fructus nobiliores producant, atque iis arboribus propemodum ſimiles à quibus deſumuntur: quod alioqui non accideret, ſi nucleis eſſent conſitæ. Ex arboribus igitur nondum inſitis, ſed optimum fructum producentibus, nouellas è trunco, atque adeò ipſius radice natas, eáſque lætiores, neque prouectas, non etiam teneriores præcidito, relictis ramis integris, aut germinibus quæ prius produxerant: depoſito in ſuos ſulcos, eo more qui prius dictus eſt in aliis arboribus.

Rhamni vtriuſque ſpeciei, rubi, oxyacanthæ, & id genus cæteri frutices, eo pacto ſeruntur ac ſubiguntur, quo diximus in Coryleto fieri debere. Sed quando arbores taleis ſatæ, nonnunquam propagantur, atque ario ipſi pulli ex magnis radicibus enaſcentes: dicendum eſt de ipſa propagatione, antequam ad inſitionem veniamus.

PROPAGATIO ARBORVM IN paſtino poſitarum: vel etiam pullorum ex maioribus arboribus enatorum.

PROPAGATIONEM *agricolæ noſtrates vocant* Prouignement. *Ea fit, cùm pulli ex arbo-*

ribus enati, aut etiam taleæ in ſeminario poſitæ poſt vnum aut alterum annum deprimuntur in terram, excolúnturque, vt latius proueniant. Nam etiam Cato tradit, præter vitem, propagari poſſe ficum, oleam, punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces auellanas & præneſtinas, atque adeò platanum.

Fiebat apud antiquos propagatio duplici ratione: ramo ab arbore depreſſo, in ſcrobem quatuor pedum quoquò: & poſt biennium amputato flexu, plantáque tranſlata poſt trimatum. Alterum genus propagationis luxurioſius: radices in ipſa arbore ſollicitando, traiectis per vaſa fictilia, vel qualos ramis terráque circum pactis (inquit Plinius.)

Propagatio autem noſtratibus agricolis ſic fit: Ablaqueanda eſt arbor circa hyemem aut brumam, & circumquaque diligenter effodienda, vt radices ſemiopertas conſpicias. Qua parte incuruare voles taleam, aut ſurculos, ea ſcrobem in longum producito atque effodito. Taleam aut ſurculum, leuiter in ſcrobem inflectito, vt quantum voles extrà promineat: caueto q; nequid violẽtius confringās. Terram quam ex ſcrobe abſtuleris, fimo & pingui ſolo cõmixtam ſuperinycito, pedibúſque bene calcato, ne talea exurgat. Plura ſi fuerint arboris aut taleæ, quàm propagaturus ex membra, pluréſve ſurculi, eos ita deponito quemadmodum ſuprà diximus: ſummitatéſque virgarum ex terra prominentes ſeorſum educito, facitóque vt quam altiſsimè fieri poterit exerantur.

Arbores eo pacto propagatæ, ante quadriennium non erunt attingendæ, quouſque radicem egerint: paliſque fulcire ipſas decet, dum aſſurgunt, vt validiores fiant, néve ferarum aut alio quoquis externo impetu confringantur. Exacto quadriennio, quæ membra propagata videbis eſſe ad tranſlationem apta, hoc eſt valida, & plurimùm fruticantia: ea poſteaquam inutili ramorum ſobole nudaueris, in-

eum quem voles locum tranſponere licebit.

Siquid ſurculorum inter deponendum aut incuruandum confregeris, id ne ſinito in ſcrobem permanere, ſed confractos ſurculos attollito, præciditóque eo loco, in quo confractos videris, & in alterum annum creſcere ſinito, donec alia virgulata produxerint: arborémque aut taleam diligenter ſua ſcrobe operito. Si verò ex pluribus ſurculis vnus ſuperſit minimè confractus, eum propagare licebit ſolum, aliis non propagatis: ſed ita præciſis, vt dictum eſt, atque ex terra reductis.

Quas inſeueris taleas aut arbores, præſertim prunorum, ceraſiorum, aut armeniorum, eas vt plurimum propagare eſt opus, eo more quem tibi præſcripſimus. Sunt enim quædam arbores inſitæ, quæ niſi eo pacto propagentur, nunquam vberem fructum producent, neque in multos annos durabunt, quando ſuccũ ex terra multò vberiorem deſiderant, quàm pro natura taleæ in quam inſitæ ſint. veluti ſi dulcia ceraſia & craſſa ſuper agreſti ceraſo, & qui acerbos producit fructus inſeueris, quando ceraſus agreſtis nunquam in multos annos durat, neque familiarem dulci ceraſo ſuccum attrahit: ob hoc commodè poſt vnum aut alterum annum ab inſitione propagatur, vt fœlicius proueniat; & vberiorem ac nobiliorem fructum adferat. Sed ad inſitionem veniendum. nam reliquas propagationis ſpecies in vineti cultura docebimus.

DE VARIIS INSITIONVM GENERIBVS.

Inſitionem noſtri vocant Enteure: *Italorum vulgus Incalmationem: ea fortaſsis ratione, qua Plinius ſurculum, calamum appellat,* Vne greffe *Inuenta caſu magiſtro (ait idem) cùm agricola ſedulus, caſam ſepis munimento cingens, quo minus putreſcerent ſudes, limon ſubdidit ex hedera: atque illæ viuaci morſu apprehenſæ, ſuam ex aliena*

fecere vitam, truncúſque pro terra apparuit.

Inſitionis multiplex ratio, tum apud Græcos, tum etiam apud nos. Quædam enim in cortice, vel ſub cortice fit (hoc eſt, inter librum & matricem) vel inter corticem & lignum: eáque inſitio, Græcis encentriſmos appellatur: noſtri dicunt Enter en eſcorce.

Alia fit in trunco, hoc eſt in fiſſura trunci, vel fiſſo trunco: atque hæc inſitio, emphylliſmos Græcis dicta eſt: noſtri vocant Enter en fente.

Alia fit, cùm liber eius arboris quam inſerere cupimus, ſcalpro inciditur: & ceu fiſtula quædam corticea, digitos tres ſemis longa extrahitur, relicto ligno nudo: vt tamen tuberculus, & neſcio quid appareat aut extet circa eum locum ex quo nudauimus oculum. alter cortex ab alia arbore de qua fructum cupimus, eximitur, & longitudine & forma ac craſſitudine propemodum priori exempto ſimilis, oculo integro relicto: quem ſuper ligno nudo è quo alterius arboris cortex atque oculus demptus fuerat, ſitu ac poſitione reſpõdere oportet, quemadmodum poſtea vberrimè docebitur. Eáque inſitionis forma ac figura, inoculatio antiquis dicta eſt, Græcis enophthalmiſmos: vulgus noſtrum vocat Enter en fluteau, *à fiſtulæ ſimilitudine deducto vocabulo. Antiqua inoculatio fiebat (præſertim in malis & ficis, ait Plinius) ſutoriæ ſimili fiſtula: aperiendo in arbore oculum, cortice exciſo, ſeménque includendo, eadem fiſtula ſublatum ex alia.*

Alia eſt inſerendi formula, ab antiquis & noſtris quoque agricolis celebrata: quæ & ipſa ex inoculatione nata videri poteſt: cortice enim tantùm nititur: fitque cùm ex nitidiſſima corticis parte eius arboris, quam inſerere volumus, quáque parte præcipua cernitur hilaritas, ſcutulam corticeam eximimus, lignum tamen non offendentes (quanquam ſunt qui corticem tantùm in ſcutulæ formam

aperiant, non eximant, vt poſtea explicabimus) imprimitúrque in eum locum, ex alia arbore cortex par, cum ſui germinis mamma: ſic compage denſata, vt cicatrici locus non ſit, & ſtatim vnitas fiat, non humorem, non afflatum recipiens. Atque hic inſerendi modus, Latinis emplaſtratio dicitur: quoniam idipſum quod inſerimus, veluti emplaſtrum quoddam eſt, non ſolùm ipſa forma, ſed etiam poſitionis ratione: ob id etiam vulgus noſtrum vocauit Enter en eſcuſſon, *quòd exempta (vt ait Plinius) ſcutula fiat, vel (ſi voles) impoſita ſcutula.*

Præter has, ſunt quædam aliæ inſitionis ſpecies, partim antiquæ, partim ab vſu noſtro remotæ. Quemadmodnm ea fortaßis fuerit, quæ fiebat terebra Gallica, atque in plaga quæ ex terebra facta fuerat, demißis ſurculis leuiter adraſis. Huius inſitionis meminit Columella: eámque ad vites præcipuè pertinere ait. Nobis omnino receßit ab vſu,

Alia eſt inſitio noua, quam quidam ſe aiunt expertos fuiſſe in perſico, vt poma ſine oßibus naſcerentur: eámque ſe docuiſſe Hiſpanum quendam refert Palladius: fieríque ait ſalicis ramo accepto, & per medium terebrato, atque in medio collocata perſici planta: quemadmodum vberrimè dobet idem author in Februario.

Inſitionem quæ fit ſemine, naturam docuiſſe ait Plinius: ſemine raptim auium fame deuorato, ſolidoque, & alui tepore madido, cum fœcundo fimi medicamine, abiecto in mollibus arborum lecticis, & ventis ſæpe tranſlato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus (inquit) ceraſum in ſalice, platanum in lauro, laurum in ceraſo, & baccas ſimul diſcolores. Non opinor ipſum per ſemina aliud intelligere quàm ramulos arborum, qui veluti ſurculi ex arboribus, poſt hyemem, à famelicis auibus dempti cum ſuis gemmis, & in rimas aliarum arborum decidentes,

fortunæ interdum prouenerunt. nam de acinis idipſum intelligi non poteſt.

Inſitio quædam eſt apud nos fieri ſolita in ſyluaticis arbuſtis, dum adhuc in ſeminario ſunt, antequam transferantur in plantarium: vel ſuper ramis arborum, paulò minus, aut magis digito craſsis. Ea inſitio fit diducto arboris trunco, & per medium fiſſo, atque exempto eo quod interpatet, vt duo latera, veluti duo cornua appareant, in id cauum ſurculum inſerimus. appellatúrque huiuſmodi inſitio; vulgo, Enter en pied de cheure.

Inſoliationem quam vocant quidam, dicúntque foliis inſitis fieri, nunquam me legiſſe apud authores memini, neque fieri poſſe ex ratione duxi: nunquam enim quid tale expertus ſum. At ſit ita quemadmodum autumant: non tamen ea inſitio dicetur Græcorum emphyllismos: nam (vt iam diximus) potius ingerminationem ſignificat, vt inſitionem quę fit in trunco. Imò verò, miratur Plinius, Trogum credidiſſe, folia palmarum apud Babylonios ſeri, atque ita arborem prouenire. Verùm hæc de inſitionum differentiis hactenus. Dicendum eſt, quo pacto tres inſitionum ſpecies nobiliores fieri debeant, quotidiéque fiant à noſtræ tempeſtatis agricolis peritioribus: nam antiquorum de hac re ſententias nihil moramur: quas nullo negotio condiſcent, quibus boni authores ſunt in promptu. Vobis autem abunde ſatisfactum exiſtimabimus, ſi noſtram inſerendi rationem breuibus perſtrinxerimus.

INSITIONES VARIÆ QVO TEMpore anni faciendæ, ex antiquorum, noſtrorúmque agricolarum ſententia.

PRIMVM *omnium, opus eſt eum qui arbores inſerere volet, conſiderare cœli ac tempeſtatis clementiam: vel tum maximè, cùm in cortice vel trunco inſerere opus erit. nam reliqua inſerendi genera, haud vſque adeò diligen*

ligentem obſeruationem expoſtulant: modò ne Octobri & Nouembri menſe inoculationem aut emplaſtrationem moliare, ſurculoſque reliquarum inſitionum per hyemem præcidas,

Per imbres, inſitionem quæ in trunco fit aggredi potes, & vſque ad æquinoctium autumni producere. Sunt qui optimam in trunco prædicent inſitionem fieri, poſt Canis ortum: rurſúmque æſtate, poſt reſtinctos Caniculæ feruores, auſtro maximè ſpirante. In cortice, periculoſiſſimum fuerit per imbres inſerere. Probè inſerimus in cortice, ab æquinoctio autumni vſque ad brumam, & poſt Fauonij flatus, qui ſeptima Februarij die ſpirare incipiunt, vſque ad ſolſtitium. Omnino ſurculi Aquilonio flatu ruente non ſunt inſerendi. Cato præcipit inſeri pyra & mala per ver, & poſt ſolſtitium, diebus quinquaginta poſt vindemias. Oleas autem, & ficus, per ver, tantum Luna ſitiente, hoc eſt ſicca: præterea poſt meridiem, ac ſine vento Auſtro. Vulgus noſtrum ante creſcentem Lunam optimam inſitionem fieri ait. Columella, omnes arbores, ſimulatque gemmas agere cœperint, Luna creſcente inſeri iubet: oliuam autem circa æquinoctium vernum vſque ad Idus Aprilis. Sunt præterea quidam anni multò magis præcipites aliis, quod ad frigora & pluuias attinet, præſertim in noſtra regione: cuius rei certius cognoſcendæ ratio, ad aſtrologos maximè pertinet. Locis igitur frigidis ſerius, calidis maturius inſeratur. Quapropter ab iis exquirendus eſt ortus Vergiliarum, Eteſiarum occaſus, item Arcturi, Orionis, & huiuſmodi ſignorum ratio. Nam ſecundum Arcturi tempeſtatem, commodè inſerere potes in truncum & corticem: tum enim maximè arbores præcoces & celeres, promptæ ſunt ad calamum ſuſcipiendum: quod fieri ſolet circa Natalem Domini: eò tardius vel celerius, quò tempeſtas atque aëris ſalubritas, maturior aut commodior eſt. Ex re tua fuerit, ſi quidem à primis

Februarij Calendis incipias: neque amplius producas inſitionis tempus quàm ad extremas Aprilis Calendas. Denique tum demum à colligendis ſurculis & inſerendis eo more arboribus, abſtinendum erit, cùm germinare eas videbis: ſi præſertim ceraſi, pruni, meſpili, amygdalæ, perſicæ, & huiuſmodi præcoces arbores fuerint. Omnium tardiſſima prunus: non enim ad germen producendum eſt celeris. In ſumma, præcoces arbores, præcocibus ſurculis ſunt inſerendæ, præcoci etiam tempeſtate, hoc eſt declinante hyeme, & ante brumam.

QVIBVS INSTRVMENTIS inſitorem munitum eſſe oporteat.

INSTRVMENTA *ad inſitionem apparentur hoc pacto. Priuſquam conſeras (non enim imparatum eſſe inſitorem oportet, ſed promptum & expeditum) ciſtulam habeas, ſurculis aut calamis, quos inſerere voles, refertam. In eadem ciſtula, paleatam aut glareoſam terram & viſcoſam (qualis eſt figlina) gerito: neque deſit muſcus, vimen & vlmorum aut ſalicum cortex copioſus, ad intorquendas inſitiones aptus. Serrulam in promptu habeto, ad arborum truncos praſcindendos. Lupos vocat Palladius, ſerrulas manubriatas minores, maioréſque ad menſuram cubiti, quibus facile eſt, quod per ſerram fieri non poteſt reſecando trunco arboris aut vitis interſeri. Cultrum maiorem ad findendum truncum, minorem & acutiſſimum, acieíque admodum delicatæ, ad ſurculos excidendos, eoſque præparandos quemadmodum decet. Eius loco, falcem à tergo acutam atque lunatam, aut ſcalpellum gerere poteris. Cultellos curuos minores addit Palladius, per quos (inquit) nouellis arboribus, ſurculi aridi aut extantes facilius amputantur, cuneum oſſeum aut buxeum, vnum at-*

que alterum, ad fiſſuras continendas: ceram ad ſummitatem ſurculorum recenter conſectam obturandam, ne vel pluuiis aut frigidiore aëre corrumpatur, aut vt humor ſurſum elatus ad germina ſe conferre cogatur. Omnino nihil eorum tibi deeſſe oportet quæ ad inſitionem pertinent: nam tum non erit aliquid requirendum, cùm opus aggreſſus fueris.

SVRCVLI AVT CALAMI quando & vnde legendi.

Ab humeris arborum orientem æſtiuum ſpectantibus petendi ſurculi ex antiquorum ſententia, & ex feracibus arboribus, & è germine nouello, niſi vetuſtæ arbori inſerantur: hi enim robuſtiores eſſe debent, præterea prægnantes eligendi, hoc eſt, germinatione turgentes, & qui parere illo ſperauerint anno. Ex qua arbore inſerere voles (ait Columella) & ſurculos ad inſitionem ſumpturus es, videto vt ſit tenera & ferax, nodíſque crebris: & cùm primùm germina tumebunt, de ramulis anniculis, qui ſolis ortum ſpectabunt, & integri erunt, eos legito. Craßitudine minimi digiti ſurculi ſint, lati biſulci. Atque hæc ſunt antiquorum præcepta de ſurculorum electione.

Noſtri verò agricolæ ſic autumant: Arbores ex quibus ſurculos deſumpturus es, videto fructiferæ vt ſint: & fructus nobiles atque inſignes tum magnitudine, tum etiam ſucci bonitate producant: animaduertito etiam, vt locus in quem arbores inſerere voles, eos fructus facilè, nulloque negotio producat, quos ex inſitione expoſtulaueris, eſt enim quoddam ſolum nucleis inimicum, aliud acinis, aliud baccis.

Calamos circa brumam aut Natalem Domini præcidito: non autem maturius: tum enim arbores humoris benigni fœcundæ ſunt. At ſi maturius id fieri neceſſe ſit, aut quia ex vna regione in aliã transferre voles, aut alia quauis

ratione, ſaltem Octobrem expectes, dum folia ex arboribus deciderint.

Bimos eſſe calamos oportet, ex ſummo aut cacumine maiorum arboris brachiorum deſumptos, verſus eam arboris partem, quæ ad ſolem orientem inclinata ſit. Tenuiores non ſint digito minimo, aliquídque ſemper habeant ligni veteris, hoc eſt, anno ſuperiore producti, cum eo quod poſtremo natum eſt. Ante omnia gemmis onuſtos calamos eſſe conueniet, gemmantéſque nitere: nihil vſquam in eis vlceroſum aut retorridum. Nam qui calami gemmas habent raras, non frequentes, lignum item aridum, ij nunquam ad inſitionem apti ſunt: neque multum producunt fructum. Cauendum etiam eſt ne germina circa interiorem arborem ſuccreſcentia, & ex ramis maioribus exeuntia, aut ex trunco redundantia accipias: néue ſurculi ſint ex arbore deſumpti, quæ multis annis conſenuerit.

Iuniores adhuc ſi fuerint arbores, ex quibus ſurculos colligere deſiderabis, neque dum ſextum tannum exceſſerint, ex ſummis arboris brachiis, ſummóque maiorum brachiorum cacumine non erunt calami præcidendi, ſed ex aliquo ramo quem indicabis eſſe non amplius quàm duorum annorum, quémque exiſtimaueris ad oculum ligno luxuriare.

Surculos exectos ſi adſeruare voles, præſertim eos quos in cortice inſerere cupies (nam huiuſmodi ſurculos nondum gemmantes colligere poteris circa Octobrem, ſed quorum multam ſpem conceperis) facito vt in terram demergas, in ſcrobem ſemipede altam, vt nihil ipſarum foris appareat. Locum in quo demerſeris ſignato, vt cùm inſitionis tempus fuerit, inde accipias. Ne iuxta murum demergito, propter ſoricum periculum.

SVRCVLI VTI EXCIEENDI.

Nihil attinet iterum hic recenſere, ſurculum etiam cala-

mum appellari Plinio, vnde (quemadmodum iam dictum eſt) incalmationem Itali dixerunt. Noſtrum vulgus ſurculum vocat Greffe, *vel fortaßis ab incidendo, vel quòd graphio incidantur, vel ob neſcio quid ſimile: nam de huiuſmodi coniecturis quæ ex vocabulorum impoſitione naſcuntur, minimè ſum ſollicitus.*

Surculorum inciſio quo pacto fieri debeat (nam in eo maxima adhibenda eſt diligentia) antiqui non docuerunt: nos verò ex recentiorum ſententia ſic explicabimus. Atque in primis id conſiderandum eſt, quod paulò antè explicabamus: nempe quo ex loco calamos deſumas, quáue ex arbore & cæli aſpectu. Itaque poſt hæc omnia, tandem eo loco conſcindendus eſt ſurculus in quo viuidos & bonos, ac gemmantes ocellos conſpicies: lignóque paulisper in ſummitate confracto, viride quid ſubeſſe cernes, quod arborem ſucci plenam eſſe denotes. Cæterum tutißimum fuerit, eo loci ſurculum proſcindere, in quo ligni veteris, hoc eſt, anno ſuperiore aut præcedente nati quidpiam apparebit: gemmáſque alterius anni conſpicies, vt calamus præciſus duorum annorum lignum, oculoſque præ ſe ferat. Id verò facilè cognoſces ex cortice, nodíſque in ligno ab ipſa natura factis, ſecundum ſingulorum annorum vbertatem. Nam cortex anni ſuperioris, ſemper nigrior ac rugoſior apparet eo qui nuper natus eſt. Sunt tamen qui ad id præceptum haud magnopere attendant animum, vniúſque tantùm anni ligno contenti ſint in ſurculo. Fit enim interdum, vt vetus lignum haudquaquam reperiatur, vel tum maximè, cùm ex ipſo trunco ſurculus quem proſcindis, poſtremo anno productus eſt. Sunt etiam qui ex vno codémque ſurculo proſciſſo, plures ſurculos faciant, quorum ſingulos, non potes dicere vtroque ligno eſſe præditos. Tantùm hoc curant, vt gemmis referti ac præditi ſint: atque huiuſmodi ſurculos æquè germinare ac concipere aiunt, ac ſi etiam lignum vetus

haberent, plerunque enim accidit vt gemmæ veteri ligno proximæ, tenuiores, minus turgidæ minúſque tumentes ſint: quapropter haud vſque adeò feraces exiſtimantur. Omnino veteres ex anniculis ramis ſurculos capiebant, qui ſolis ortum ſpectarent, atque eſſent integri, noſtra ætas probat ſurculos qui vetus & nouum lignum habeant, modò vetus inueniri atque probari poßit.

Surculos dum proſcindis, facito vt rectè in circulum id facias, non multoties iterata ſectione: neque ſurſum ac deorſum ducta, quaſi ſerrula vtereris, opus eſt enim, cultrum (aut ſcalprum ſi mauis appellare) acutißimæ eſſe aciei, & quæ delicatißima ſit, atque optimè ad cotem prius præparata fuerit, cuſpide magis agendum eſt: in primíſque cauendum, ne liber interior aut lædatur, aut confringatur, aut aliquo pacto corrumpatur, ſitque in ſurculo proſciſſo, omnino integer ob eam cauſam quæ mox in præparatione docebitur.

SVRCVLOS PRÆCISOS ITA adſeruato, & ad inſitionem præparato atque exacuito.

Quos voles ſurculos præciſos adſeruare, vel qualis ſictilibus reconditos aliò transferre, in aliámque regionem mittere: eos ſic adſeruato quemadmodum paulò antè docebamus, facitoque vt in terram condas ac ſepelias: locúmque in quo ſepulti fuerint, virgula deſignes, ne iuxta murum id fiat, propter hortenſium animalium periculum. At ſi ex longinquo tibi miſsi fuerint ſurculi, eos vbi receperis, caue ne ſtatim incidas aut inſeras prius, quàm vnum aut alterum diem in aquam demerſos quieſcere ſineris: id enim ſuccum reuocat, & vires quodammodo conſopitas excitare videtur. Dicendum eſt, quo pacto præparandus ad inſitionem calamus.

Ab vtraqua parte ſurculus, in imo leuiter, & tamen

vnita atque æquali forma præparandus eſt eodem ſcalpro, quo vſus eras in proſcindendo ab arbore calamo. Sunt qui huiuſmodi inciſionem quadratam & planam faciant in inſitione quæ fit in ligno & cortice, alij in triangulum conformatã magis probant, atque ab imo mucronatam faciunt: neque æqualiter ab vtroque latere ductam, ſed ab ea parte qua cortex foris cum gemma relinquendus eſt in ſurculi poſitione, ſpiſsiorem relinquunt, minúſque eo loci adimunt materiei, quàm qua parte ad interiorem trunci medullam ingreditur ſurculus, itaque cuneoli formam efficit ſurculi extremitas præparata: & veluti quidam cuneus inſeritur in ipſo trunco, libro tamen haudquaquam execto, ab ea parte qua gemma foris eminet: ſed integro relicto, vt ad alium trunci librum æqualiter reſpondeat.

In cortice tantùm ſi voles inſerere, ſurculus non eſt in triangulum efformandus, ſed planus efficiendus ab imo, ſciſſuráque ad imum etiam maior ſemper fiat, hoc fiet ſi plus ab imo materiei adimas: veluti ſi latum cuneum proſcinderes atque appарares.

Non eſt exactè apparandus ſurculus, donec truncum æquaueris, atque in eo fiſſuram feceris, cuneoſque intus depoſueris. Eo facto, videbis quàm ſit profunda rima, vnámque ſurculi partem longiorem relictam decurtabis ad eam quam voles altitudinem, & quantum licebit, vt nihil inciſionis ſupergredi aut ſupereminere videatur. Summum exinde calamum detruncabis, ſi voles: nam à ſummo non expetis germen, ſed ab oculis relictis. Dicendum eſt quo pacto præparandus arboris truncus ad inciſionem: deinde verò inſitiones omnes vti fieri debeant explicabimus.

ARBOREM QVO PACTO DEtruncare oporteat, & ad inſitionem præparare.

ARBORES quas inſerere voles, ſumma diligentia præparandæ ſunt ad calamos ſuſcipiendos, dandáque eſt opera, vt ſerrulam habeas tenuem (nam craßiores ſerræ corticem vitiant) bene exacuatam, nullis dentibus præfractam, ſed tamen validam, & quæ aduerſus ligni viridis contumaciam probè reſiſtat. Tum etiam altera manu continenda atque arctanda erit arbor quam ſecabis, præſertim ſi iunior & non vſque adeò craſſa fuerit: altera manu ſerrula ducenda, leuiter tamen atque æqualiter, neque cum tanto impetu, vt arborem vſque ad radices identidem contremiſcere facias: nam eo pacto truncus nonnunquam à ſuo ſolo dimouetur, & radices ipſa agitatione offenduntur, Siniſtra igitur manus hoc molietur, vt firmum contineas truncum, ne vacillet in confectione. Poſt confectionem, ramentis plagam detergito: deinde cultro quod nihil tetri odoris habeat, ipſam exæquato, ramentiſque rurſus detergito, nequid vitij ex ferro contrahat, quo poßit arboris humor corrumpi. Atque ea demum eſt incidendi ac præparandi ad inſitionem trunci vniuerſa ratio.

Quod autem ſupereſt: id in primis obſeruandum, vt quò tenuior ac minus craſſa ſit arbor, quam inſerere voles, eò truncum inferius conſeces, & proximè ad terram. Itaque ſi digiti craßitudinem non excedat arbuſcula, facito ne amplius ſeſquipede truncus extet è terra: reliquum in obliquum conſeces, non ſecundum trunci rectitudinem in circulum, quemadmodum carßiores arbores ſolent. Id autem faciendum, quo vnum tantum ſurculum in truncum immittere poßis. Huiuſmodi confectio in arboribus minutis cultro craßiore bonæ aciei fieri poterit: nam ſerra nihil opus eſt, dum in tranſuerſum aut obliquum paruulæ arbores inciduntur.

Arborem paulò craſſiorem vtroque pollice, in rotundum incidito, etiam ſerrula ſi voles, eo pacto quo prius explicauimus: atque ea parte quæ maximè nitida, & ſine cicatrice eſt. hoc vnum caueto, ne librum offendas. Truncus non excedat vnius pedis altitudinem è terra: tantúmque duos ſurculos in huiuſmodi arbore ponito.

Arbor ſi brachij craſſitudinis fuerit, in rotundum vel orbem, ſecundum trunci rectitudinem abradi debet, ad duos aut tres ad ſummum pedes è terra, In ea tres ſurculos inſerere poteris: duos in ligno & fiſſura, tertium in ligno & cortice, circa maius quod extabit in arbore precifa ſpatium.

Si coxæ craſſitudinem, vel amplius excedat truncus arboris quam inſerere cupies, relinquẽda illi quatuor aut quinque pedum altitudo è terra. neque in eo amplius quàm quatuor ſurculi in crucem inſerendi: quorum (ſi voles) duo in trunco vel ligno vt vocant, duo in ligno & cortice ponantur, veluti mox explicabimus. Tutius tamen fuerit, in ligno & cortice omnes ſurculos ponere tum temporis maximè, cùm arborem iudicabis ſuccum ex humo ſuſcipere atque attrahere. Cæterum ne lignum huiuſmodi arborum, nimis arctè conſtringat ac comprimat ſurculos, in ipſa fiſſura cuneolum è ligno viridi factum relinquas impactum, ad continendam ligni contumaciam.

Craſſiſsimæ arbores & quæ menſuras ſuperius explicatus excedunt, non quidem in trunco, ſed in maioribus brachiis, aut ramis inſeri gaudent, quemadmodum in agro Carnutino, Aureliano, & Brixienſi paſſim videmus, etiam apud Neuſtros ſæpiſſime, quorum præcipuus victus eſt pomiferarum arborum, è quibus & cibum & potum quæritant. Itaque veterem malum ſic reuiuiſcere aut reiuueneſcere credunt. Agreſtia quoque & immitia mala maiorum arborum, ex inſitione mitia dulciáque, adde etiam craſſio-

ra atque ampliora & elegantiora fieri exiſtimant, ob inſitionem brachiorum. At ſi quando brachia humore deſtituta viderint, & veluti propter ſenium arida, minúſque viuacia: præſecta ferè vſque ad truncum non inſerunt, ſed ita poſt ſectionem reliquunt vſque ad quadriennium, donec germina validiora produxerint. Ex his germinibus imbecilla magíſque inualida conſecant atque eruncant poſt quadriennium. Super aliis viuidioribus ſurculos ponunt: dúmque ſurculi etiam tenuiora germina producunt, virgultis & vimineis qualiculis circummuniunt, propter ventorum impetum. Neque verò ſolent omnia vnius arboris brachia inſerere, ſed quædam non inſita relinquere, vt vnius & alterius fructus benignitatem experiantur. Huiuſmodi arbores in fiſſura, atque adeò in cortice inſerere malunt, quàm per emplaſtrationem, niſi cortex admodum tenuis ſit & delicatus: qualis eſt pomorum initium, & ſimilium arborum.

IN CORTICE QVO MODO INSERERE DEBEAS.

Diximus quæ ante inſitionem facienda, tum in ſurculorum collectione ac præparatione, tum etiam in arborum inſerendarum conſectione: dicendum eſt nunc ſingulatim de quolibet inſitionis genere. Ac primùm de inſitione quæ fit inter corticem & lignum: qui mos antiquis (maximè Catonis & Varronis tempore) fuit præcipuè receptus. Optima omnium inſitio inter librum & matricem exiſtimatur. Nam ſi craſſior truncus inſeratur, inter corticem & lignum inſeri melius eſt, ait Plinius. Fit ea inſitio tunc temporis maximè, cùm arbores gemmare incipiunt, & humorem ex terra iam aſſumere atque haurire: quòd potiſſimùm fieri ſolet apud nos, à Calendis Februarij ad Apriles, ac præſertim in iis arboribus, quas per medium vel in crucem, aut alio pacto rectè fin-

dere difficilimum eſſet : quaque quatuor aut eo amplius ſurculos admittere poſſunt ob craſſitudinem & vigorem: quos nimirum longo antea tempore collectos eſſe oportet, atque ita adſeruatos, vti docuimus in ſurculorum inciſione: niſi fortaſſis ſeronitas arbores per id tempus reperias, è quibus ſurculos adhuc deſumere poſſis qui nondum germinauerint: quemadmodum ex pomo quam curtipendulum vocamus, & ſimilibus.

Itaque ſerrula diligenter ſecandus eſt huiuſmodi arboris truncus, quem in cortice inſerere voles, paulò altius propter craſſitudinem, ita vt quinque aut amplius pedes è terra extet. Cùm deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato: deinde cuneum buxeum vel oſſeum inter corticem & materiem, ne minus digitos tres leuiter demittito: cauetòque ne lædas aut rumpas corticem: poſtea (inquit Columella) ſurculos quos inſerere voles, falce acuta ab vna parte eradito, tam altè, quàm cuneum demiſiſti: ſed ita tamen, ne medullam, néue alterius partis corticem lædas. Spes enim maximè fauet medulla. Itaque calami exacutio medullam nudare non debet. Noſtri non vſque adeò altè cuneum demittunt: validus enim dimiſsi ſurculi tardius ferunt, quanquam etiam fortius durant: præterea cultello retuſo, aut etiam acuto interdum id moliuntur. quod certè minus probauerim propter periculum: præſtare autem arbitror, delicato cuneolo id efficere. Sunt qui manubrium oſſeum vel eburneum cultelli, quo ſcriptorias pennas temperamus, ita compoſitum habeant in imo, vt ceu cuneus quidam, facilè & innoxiè diuidere poſsit corticem à ligno: atque ita cultri cuſpide & acie vtuntur in legendis ſurculis: manubrium autem, ceu quidam cuneus, præſto eſt, dum corticem à ſuo ligno ſeparant. Quod aliquando plurimùm probaui in Egidio Varleio ſocero, artis inſitoriæ præter cæteros, quos

vnquam me nouiſſe memini, admodum perito. Quidam veſtigio fiſſuræ, falce vel ſcalpello in truncis facto, ſalice præligant marginem ipſum, poſtea cuneos figunt continente vinculo libertatem dehiſcendi. Cæterum, ſurculum in cuſpidem ſenſim exacuunt noſtri, ex æquo vtrinque incidentes, relinquúntque corticem à lateribus integrum ab imo paulatim eximunt.

Trunco poſt ſectionem diligenter exæquato, vt nihil ramenti ſuperſit, æqualiſque ſit vndecunque cortex, atque omni ex parte integer, tum cuneum demittes, ſurculos, eo more qui dictus eſt, apparabis.

Vbi ſurculos paratos habueris (ait antiquus agricola) cuneum vellito: ſtatímque ſurculos leuiter demittito in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticem & materiam facta ſunt. Ea autem fine qua adraſeris, ſurculos demittito, ita vt ſex digitis de arbore extent In vna autem arbore duos aut tres ramulos figito, aut etiam plures, ſi velis: modò ne minus quaternum digitorum interſit ſpatium. Pro arboris magnitudine & corticis bonitate hæc facito. Plures autem ſurculi in eodem trunco ponuntur, vt vno, aut etiam duobus pereuntibus alij ſuccurrant. Nam in eadem arbore multis ſurculis poſiti, raro omnes germinant. Calamus ad corticem vſque ſuum deprimatur, vtraque manu (ait Plinius) ne laxetur: dum deprimitur, néue cortex replicetur in rugas. Ideóque lachrymantes calamos inſeri non oportet, quemadmodum neque etiam aridos: nam illo modo labat humore nimio cortex: hoc, vitali defectu non humeſcit, neque concorporatur.

POST INSITIONEM, TRVNCVM VTI COMMVNIAS.

Cùm omnes circulos, quos arbor patietur, inter corticem & truncum demiſeris, tum libro vlmi vel vimine arborem aſtringito, ait Columella: poſtea paleato luto bene ſuba-

cto oblinito totam plagam, & ſpatium quod eſt inter ſurculos, vſque eò vt duobus digitis inſita extent. Supra lutum, muſcum imponito, & ita alligato, ne pluuia dilabatur. Cato argillæ vel cretæ, arenam fimúmque bubulum admiſceri vult: atque ita vſque ad lentorem ſubigi iubet, interponi & circumlini. Ceſpite præterea ab imbre frigoribúſque inſitum protegendum eſſe cenſet, ac mollibus bifidorum viminum faſcibus. Lingua quoque bubula inſitum inſuper obtegi præcipit: atque ita illigari opertum ſtramentis.

Noſtris agricolis ſic placet recenter inſitas arbores communire. Figlinam lana minutim conſciſſa permiſcent ac cõcutiunt, aut fimo bubulo vel equino conferciunt: fiſſuras & rimas quas inter inſerendum ex cuneis factas vident (præſertim ſi in ligno inſeuerint) cortice viridi diligenter operiunt: totam plagam & ſpatium quod eſt inter ſurculos figlina circumlinunt, ad duorum digitorum ſpiſſitudinem: faciúntque ſolida vt hæreat trunco: muſco diligentiſſime ipſam terram operiunt, deinde verò loris linteis, paulò latioribus, vel cortice ſalicis in latiora vincula conciſo, inſitam arborem colligant in crucem, vt ipſa numeroſa ligamenta, totam plagam ſuperius oppleant, nihílque foris appareat, præter muſcum intercurrentem, vincula ad arboris latera vndique circuncurrentia, vomine quam optimè conſtringunt circa ipſam arborem, atque arctiſſimè: interim cauentes ne peruertantur in fiſſuris impreſſi ſurculi, aut ſuis locis dimoueantur, aut vacillent tortiſ alicum cortices (vulgus vocat La torqueure) *néue ſurculos offendant aut peruertant, dum hac atque illac ad ipſos confirmandos intercurrunt: non enim vacat maxima dexteritate atque ingenio ipſos ſalicum cortices ita ſecundum ſurculorum ſpatia ducere, vt nihil offendatur, aut complicetur, aut loco moueatur.*

Poſt inſitionem vndique communitam, & aduerſus

aëris tempeſtatem atque imbres tutiorem factam: etiam attendendum eſt ad exteriora pericula, nempe quæ tum à quadrupedum incurſu (ſiquidem inſitæ arbores puſillæ fuerint) tum etiam ab auium impetu ſurculos defendant. Itaque facta ſi fuerit inſitio ante hyemem, ſtramentis alliganda eſt, propter niues & frigora: viminibus item ac frondibus confectis circumſepienda, & altioribus ſpinis vimine colligatis circummunienda, ad prohibendas aues quæ gemmas enecent, néue ventorum impetu deturbentur calami. Quin ſi puſilla fuerit arbor inſita, neque amplius quàm ſeſquipede è terra extet: etiam faſciculis ſpinarum ſuperiectis (ita tamen ne offendantur oculi, à quibus germina expectamus) communiri debet aduerſus ferarum in agris incurſum, aut pecoris in priuatis fundis impetus. Altiores paulò ſi fuerint arbores puſillæ inſitæ, palis fulciri debent, aduerſus omnem ventorum noxam. Atque ea demum eſt communiendarum omnium inſitionum breuis ratio. Nunc ad alias inſitiones veniamus.

PVSILLAS ARBORES, AVT MAIORVM arborum ſuperiores ramos in ligno vel trunco quo modo inſeras.

Plantam nouellam craſsitudine digiti, ſiquando cupias inſerere, ſtatim ab initio, atque adeò in ipſo ſeminario antequam aliò transferas: id verò facilè poteris eo modo qui ſequitur: nam apud antiquiſſimos nullam huius inſitionis rationem inuenio. Vulgus autem noſtrum hanc inſitionem vocat Enter à pied de cheure, *quòd diffiſſo veluti in caprimum pedem trunco, in ipſa fiſſura ſurculum inſeramus.*

Accidit igitur interdum, atque id ſæpiſsimè, vt arboris truncus æqualem habeat cum ſurculo craſsitudinem: id verò ſi contigerit, tibique neceſſe videatur inſerere, ſic

facito, Arbuſculam cultello acutiſsimo, non quidem ſecundum rotundum, ſed aliquantulum in obliquum, hoc eſt, deorſum verſus proſcindito ac detruncato: fiſſuram haud ita oblongam, ſed rectam tamen, & nullo pacto vitiatam aut corruptam facito: plagam leuato, & mediam cuneo findito. In fiſſuram ſurculum inſerito atque aptato ita præparatum atque exacuatum, vt vtraque parte ad raſum appareat, relicto tantùm à lateribus integro cortice, quē cùm arbuſculæ, in quam īſiturus es libro facies vt correſpondeat, cuneum eximito, diligentérque inſitam arborem figlina & muſco communito, atque ita deligato quemadmodum ſuprà dictum eſt, palóque fulcito, contra omnes iniurias. Sunt qui detruncatam nouellam veluti in duas alas findant, in caprinum pedem: ita enim appellant huiuſmodi inſitionem. atque id tamen eximunt quod craſsioris ligni intermedium eſt inter alas: poſtea fiſſuram faciunt, atque in dehiſcentem rimam ſurculum applicant: vt ea inſitio ceu cuiuſdam ⅄ Græcæ literæ figuram referat. Spatium inter alas figlina aut luto communiunt, muſco operiunt, deligant, quo pacto ſuperiori ſermone explicatum fuit.

In cacuminibus arborum ſimilis quædam inſitio fieri poteſt, etſi nonnulli authores id poſse fieri negent: fit autem in arboribus, quarum brachia, vel propter humoris inopiam, vel propter luxuriantem redundantiam execta fuerint: à quorum truncis, germina trium aut quatuor annorum producta, & in circulum inciſa ac fiſſa, calamum recipere poſſunt, ſi modò ita immittatur quemadmodum dictum eſt. Eo pacto oleam in ficum inſerit Columella, fieríque ſic poſſe arbitror in omnibus reliquis arboribus: vt etiam arborem, multos ac varios fructus ſecundum anni tempora gerentem eo pacto ſatam aliquando viderim Pataujj, in horto nobilis cuiuſdam Gabrielis, Nibíque ve-

tat quominus etiam quotidie iſtud idem videre apud nos ac moliri poſſimus: quanquam nonnullis in locis aëris benignitas atque clementia reſtagari videatur.

PROVECTIORES AC PROCERAS arbores, in fiſſura, ligno, & cortice quo modo inſeras.

Inter inſitionem in fiſſura, & inſitionem quæ fit in ligno ac cortice, nullum diſcrimen eſt. Atque id inſerendi genus, tam ad puſillas, quàm ad prouectiores arbores pertinet: puſillæ autem, non tantam diligentiam expoſtulant, quàm quæ maiores ſunt arbores, quemadmodum paulò antè docebamus: poſſumúſque in craßioribus huiuſmodi arboribs, vtramque inſitionem experiri: hoc eſt, & eam quæ inter librum & materiam fit, & eam quæ in cortice & ligno: quod poſtremum genus antiquiores agricolæ vix experti ſunt: timebant enim truncum findere: poſtea verò vt mortalitati ſurculorum, atque adeò arborum ſuccurreretur, poſterior ætas vni trunco vel ſenos ſurculos adiecit (vt vno ſaltem emortuo, alij ſuperſtites eſſent) trunco per media fiſſo, cuneóque tenui fiſſuram cuſtodiente, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus, inquit Plinius. Quapropter huiuſmodi inſitionis genus vel in rimam aut in fiſſuram fieri dicere vulgò placuit. Quod non ſolùm arboribus, quarum truncus craßitudinem brachij aut coxę æquare videtur, peculiare eſt, ſed etiam longè craßioribus: quarum inſitio in brachiis aut humeris, non autem in trunco maiore fieri debet: veluti pyri ſyluaticæ, mali prouectæ, & aliarum huiuſmodi arborum. Nam quæ inſitio fit in cacumine maiorum ramorum, ea ſic adminiſtratur, vti iam in puſillis arboribus dictum eſt.

Multa in hoc inſerendi more obſeruanda: primùm, vt

arbor,

arbor, quam inſiturus es, plurimo ſucco atque humore ſit referta: quod plerunque accidit Ianuario & Februario menſibus, vſque ad Martium: deinde verò ne gemmatum arborem inſeras: tum enim ſucci bona pars in altum perducta eſt: præterea, ne per mediam medullam, arborem findas, ſed paululum ad latus medullæ deflectas. Inſuper autem, vt ſerotinam arborem pari ſurculo inſeras, & pro temporis ratione atque opportunitate id efficere ac moliri ſtudeas. Denique, ne ſurculus ſit eo die collectus quo voles inſerere, néue ſtatim erutus inſeratur. Oportet enim calamos, decem aut pluſculis antè diebus quàm inſerantur, legere: ne ſi feruens adhuc turgénſque ſurculus in capacem rimam immittatur, neceſſum ſit quidpiam eius emarceſcere, antequam in vnum coaleſcat corpus: fungoſam laxitatem intercipiens lignum, & hoſpitem ſurculum intercedere: in cuius rimas hiantes ſubiens aër, prorſus in vnitatem coire non patitur, inquit Ruellius. Quòd ſi dies aliquot prius vaſe claudantur ſurculi, aut eo more qui ſuperius dictus eſt, adſeruentur in hortis, faceſſet omnis iniuriæ ſuſpicio, neque vinculorum laxans mollities infeſtabit, neque inſpirans aër officiet, ſed breui tempore comprehendent. Poſtremò verò ad id attendendum eſt, ne quam arborem paucis antea diebus ex ſeminario in plantarium tranſtuleris, eam protinus inſeras. Oportet enim arbores, quas inſiturus es, peregrino ſolo iampridem aſſuetas eſſe antequam inſerantur, radicéſque altè proieciſſe in ſuo plantario. Quòd ſi benignum ſolum haud nactæ fuerint, ſéque ipſas ægrè nutriant, vix etiam ſurculis vires dabunt: cùm id in primis operam demus, vt humoris copia ſurculi germinent, eáque vberrimè proueniant. Sed inſitionis in cortice & ligno faciendæ ratio nunc explicanda eſt, ex noſtrorum agricolarum conſuetudine.

Antequam arborem detrunces, adimenda ſunt virgulta

ex ipſo pedis trunco enata, eáque ita eruncanda, vt nihil veſtigij ſuperſit. Quin ſi plures truncos, pluráque brachia maiora arbor aſſurrexit, duo ad ſummum relinquenda, quæ (ſi videbitur) inſeras. Truncum exinde præpares, & ſurculos, quos vel vaſe fictili, vel terra opertos in horto adſeruabas, eximito: atque exacuere incipito, non tamen omnino, quoadúſque fiſſuræ capacitatem videris, qualis eſſe poterit: lachrymantes enim circulos inſerere non oportet, neque etiam aridos. Itaque longiorem inciſionem ac ſpiſſum calamum relinquito, non adempto tamen cortice à lateribus: ad extremum autem, ita præparandi erunt ſurculi, veluti ſuo loco dictum eſt. Truncum arboris vel brachiorum diſpoſitum & præparatum, ad inſitionem findito. Ramenta ligni ex ſerrula facta inter decurtandum, ipſi plagæ inſpergito, ne ferrum ligno noceat. Cultro maiuſculo aut runcula delicatiſſimæ aciei, non quidem per medium, ſed aliquantulum in latus ducta linea, truncum leuiter, & tamen æqualiter findito, cauto, ne nimium altè aut profundè fiſſuram imprimas, vt corticem à ligno ſua ſponte ſecerni videas: id enim ſi accideret, eſſet iterum ſerra proſcindendus truncus. Super rectam lineam, tranſuerſam aliam facito, etiam ad latus decliuem, neque per medium truncum errantem, ne medullam arboris offendas. In fiſſuras factas cuneos buxeos immittito, vt quàm profunda ſit rima facilè coniicias: ſurculúmque optimè præpares, præparatum ita inſeras, vt gemma extra arborem aut extra plagam vel deligaturam (ſi voles) promineat: non enim ſurculorum oculi ad internam arborem debent eſſe conuerſi: facito præterea vt cortex cortici reſpondeat, materies materiei paululum tamen excedat atque promineat trunci cortex, ne ſit ſurculi inciſio gracilior, quàm pro fiſſura, néue etiam craſſior, ſed ita multoties compoſita atque emendata, vt eleganter in rimula ſtare poſſit. Medullam

medullæ optimè counitam eſſet oportet: alioqui non fieret optimum coniugium, Rectos vbi videris vndecunque calamos, tum cuneis exemptis, conſiderato quo pacto tandem ſe habere poterunt. Denique ſi voles etiam inter corticem & materiam, duos alios ſurculos addere nihil vetat, modò ſit arbor ſucci plurimum abundans, & quæ multos ſurculos alere atque enutrire poſſit. Sin periculum eſſe videris in rimis, ne propter arboris craſſitudinem ſurculos nimium comprimant; (non enim vſque adeò ſtrictè compreſſos eſſe oportet) inter ipſas; cuneolum ligni viridis, ab eadem arbore deſumptum immittito, & æqualem plagam facito, vt liberum habeat ſurculus humoris ſui cum ſucco trunci commercium. Super rimis quæ extabunt, quaſque non opplent ſurculi, librum viridem, tenuiſſimum & internum, ab eadem arbore deſumptum imponito: ſurculoſque curato vt recti ſint, néue inter deligandum & operiendum vacillent. Atque hæc de inſitione in cortice & ligno hactenus: de inoculatione & emplaſtratione dicendum eſt.

INOCVLATIONEM SIC FACITO.

Inoculatio quid ſit, ſuperius iam explicatum eſt. Ea omnium inſitionum (vt ait Plinius) fertiliſſima eſt, ſed infirmiſſima. Nam quæ cortice nituntur tantùm, vel leui aurâ ocyſſimè deplantantur. Inoculationem ſiccæ aut humoris exigui arbores non recipiunt: quapropter fit inoculatio Maio & Aprili menſibus. Opus eſt enim ſucco turgidas arbores inoculare, veluti ſunt ficus & olea.

Fit inoculatio ex Catonis ſententia hoc pacto: (etſi neque inoculationem, neque emplaſtrationem id vocet) Quod genus aut ficum aut oleam eſſe voles, inde librũ ſcalpro eximito (non dicit in emplaſtrum aut ſcutulam) & alterum librum cum gemma de eo fico quod genus eſſe voles eximito, appoſitoque in eum locum, vnde extraxeris, in alterum genus, facitoque vti conuiniat. (Atque in emplaſtratio-

ne non extrahitur cortex eius arboris quam inſerimus, ſed finditur in figuram T literæ, atque in fiſſura emplaſtrum imponitur.) Ait præterea, Librum longum facito digitos tres ſemis. Quod ſanè ad id conuenire videtur, quod ait Plinius, antiquam inoculationem fieri, ſutoriæ ſimili fiſtula, aperiendo in arbore oculum, cortice exciſo, ſeménque includendo eadem fiſtula ſublatum ex alia. Quo in loco legendum fortaßis fuerit ſubula, ex eruditißimi Bayſij noſtri ſententia. In emplaſtratione verò, ſcutula longa eſſe non debet, ſed potius breuis & latior, vti mox docebimus. Itaque dubium non eſt, quin id quod de olea & ficu, verbis ſuperioribus dicit Cato, de inoculatione, non autem de emplaſtratione intelligendum ſit. Nam poſtrema omnium reperta eſt emplaſtratio, ab iis qui nouis moribus ſtudent: neque puto Theophraſto, Græciſque antiquioribus, nedum Catoni aut Varroni cognitam fuiſſe emplaſtrationem. Sed inoculationem eos nouiſſe ſanè facilè crediderim, quam Græci enophthalmiſmon vocarunt. Ea enim admodum antiqua fuit, quam etiam monedulæ primùm nos docuere: quæ condentes ſemina in theſauros cauernarum, eiuſdem rei nobis præbuere cauſas, ait Plinius. Virgilio quoque cognita fuit: docet enim quemadmodum quærendus ſit ſinus in nodo gemmæ expulſi corticis, gemmáque in alia arbore includenda.

Noſtra ætas inoculationem nouit, vocátque, vt ſuperius dictum eſt, vulgus infiſtulationem. Eámque aiunt noſtri agricolæ longè ſecuriorem eſſe atque vberiorem emplaſtratione: neque vnquam niſi maxima ventorum iniuria, aut inſitoris neglegentia atque imperitia interire. Fit autem hoc pacto.

Scalpello bonæ aciei, aut runcula (ſi voles) ex ramo arboris, cuius fructum expetes, quamque luxuriare videbis, & gemmis humoréque turgere, virgulam deſumito, ei propemodum & craßitudine & magtitudine reſpondentem,

quam in alia arbore inoculare voles. Exemptæ virgulæ ſummum abradito: accedito ad arborem quam voles inſerere: tantundémque facito in quam ipſius arboris virgula aut ramulo quem inoculare cupies. Curabis inſuper vt circa ſummum virgulæ quam incideris, tibi appareat oculus vnus integer, ſanus, incorruptus ac lætus: atque idipſum quoque in alio ramulo facies vt ſit, eodémque propemodum ſitu atque aſpectu cæli. Ad tres aut quatuor à gemma digitos, circulum ſcalpello facito, circum corticem, mollitérque leuibus digitis ipſum corticem attrectato, & circumagito, vt ſua ſponte tandem exiliat, atque auellatur, oculo ſemper integro remanente in ipſo cortice quem exemeris: ea verò eſt fiſtula quam vocat Plinius. Iam neceſſe eſt vt ramulum, quem inoculare ſtudes, tres etiam aut quatuor à ſua gemma digitos circumſcribas, ſimilémque eum propemodum fiſtulam eximas, ei quam ex alio ramulo exemiſti: ſeruato etiam oculo integro, relictóque innoxio germine, quod ligno adhæret, ipſíque oculo vim præbebat. Fiſtulam hanc ſecundam proiicito: atque in eius locum primam imponito, videtóque vt oculus oculo, cortex cortici bene reſpondeat: germénque quod in ligno relictum erat, in oculum fiſtulæ quam inſeris ingrediatur. Vbi tandem omnia probè reſpondebunt, nihílque vacillabit, neque rima apparebit, aut varix circa commiſſuram duorum corticum: tum filo latiore aut ligno compacto, ſurſum deórſúmque vincies, vt cortex ligno aſſueſcat, magíſque inhæreat. Caueto interim ne comprimas oculum, néue ipſum attingas. Atque hoc demum eſſe dicitur, in oculum inſerere vel inoculare: quod itidem in emplaſtratione non fit: nam ſcutula aut emplaſtrum, oculum quidem habet: locus autem arboris aut corticis, in quem imponitur, oculum habere non debet: quapropter adoculationem potius, quàm inoculationem vocaueris. De emplaſtratione igitur dicendum.

EMPLASTRATIONEM VTI FACIAS.

Emplaſtrationem natura ipſa docuit. Ea per æſtatem facienda eſt à Maio ad Auguſtum: ſoliſque arboribus conuenit, quibus pinguis ſuccus in cortice eſt, vt ficis, oleæ, perſico. Huiuſmodi enim inſitio, ſubtiliſsimè inuenta, humidum ſuccoſúmque, & validum ac robuſtum librum in arbore deſiderat. Quibus enim arboribus aut fruticibus, tenuis, cadacus, rimoſúſque eſt cortex, eas neque inoculare, neque emplaſtrare rectè poteris. Fertiliſsima omnium inſitionum inoculatio, ait Plinius: poſtea verò emplaſtratio, ſed vtraque infirmiſsima. Quinetiam emplaſtri ratio ipſa, ex inoculatione nata videri poteſt: non prius (vt opinor) cognita, quàm Columellæ temporibus, cuius inſitionis formulam ita deſcribit.

Ex qua (inquit) arbore inſerere voles, in ea quæſito nouellos & nitidos ramos: in his deinde obſeruato gemmam quæ bene apparebit, certámque ſpem germinis habet. Eam duobus digitis quadratis circunſignato, vt media gemma ſit (nos breuem & inferne acutam ſcutulam facimus, non amplius quàm duos digitos latam, in cuius medio vel capite ſit gemma) & ita acuto ſcalpello circuncidito, delibratoque diligenter, ne gemmam lædas. Deinde ex qua arbore inſerere voles, in ea nitidiſsimum ramum eligito, & eiuſdem ſpatij corticem circuncidito, & materiam delibrato (nos delibramus quidem, ſed corticem non auferimus: imò in figuram literæ T incidimus, & cuneolo buxeo aut oſſeo ſcalpri manubrio, corticem paululum diducimus ac diuellimus à ligno, vt in id ſpatium, ſcutulam inſeramus: cuſpidem prius infigentes, atque ita imprimentes & occulentes inter duos cortices, vt nihil ſcutulæ appareat, præter oculum qui per rectam rimam exeritur) In eam partem, quam nudaueras, gemmam hanc, quam ex altera arbore ſumpſeras, aptato ita, vt emplaſtrum circunciſæ parti conue-

niat. Vbi hæc feceris, circa gemmam bene vincito, ita ne lædas: deinde commiſſuras vincula luto oblinito, ſpatio relicto, quo gemma liberè germinet. (*Nos corticem pro luto relinquimus: non enim ab aëre frigido metuendum eſt, quando id æſtate fit, ligneiſque aut corticeis vinculis, ſurſum ac deorſum ingenioſè deligamus, quemadmodum in inoculatione dictum eſt, multáſque ſcutulas in eadem arbore deponimus, vt altera pereunte, quædam ſaltem reuiuiſcat*) *Materia quam inſeneris, ſi ſobolem vel ſuperiores ramos habebit, omnia præcidito, nequid ſit quo poſſit ſuccus euocari, aut cui magis quàm inſito ſeruiat. Poſt vnum & vigeſimum diem ſoluito emplaſtrum. Ea verò eſt emplaſtrandi ratio, tum ex Columellæ, tum etiam ex noſtra conſuetudine. Dicendum eſt iam quænam arbores quos ſurculos optimè patiantur, quoque pacto fieri debeant arborum inter ſe coniugia.*

QVÆ QVOS SVRCVLOS ARbores patiantur & admittant.

Ex antiquioribus authoribus quidam omnem ſurculum in omnem arborem inſeri poſſe exiſtimarunt, ſi tamen non eſt ſurculus cortice diſsimilis ei cortici cui inſeritur. Atque hoc eſt veluti generale quiddam ad omnes arbores. Præterea, aliud conſiderandum eſt, vt ſerotinus ſurculus præcoci arbori non inſeratur, néue præcox ſerotinæ. Nam quæ ſerotinæ ſunt arbores, ſuccum & humorem habent diſsimilem: hoc eſt, vel magis acrem & auſterum, vel longè abundantiorem. Quapropter periculum eſt ne in iis ſurculi inſerti eo ſucco nutriri non poſsint. Quæ præcoces ſunt arbores, certiſsimum eſt eas ſerotinæ arboris ſurculum perpeti non poſſe. Cæterum poſt temporis & aëris ac cæli rationem conſideratam, item prouentus maturitatem, & huiuſmodi cætera, id vnum præſcriptum eſſe debet, vt nucleis nucleos, acinis acinos, item baccis baccas adiungamus: denique vt arbores inſeramus ſurculis aut ſui generis, aut

ſuæ naturæ. Læuem corticem læui cortici, durum duro emplaſtremus: amarum ſuccum aut humorem, amaro: dulcem, dulci ſociemus. Quod ſupereſt, libet hic tibi deſcribere certos limites in generali, quibus intelligas quænam arbores diuerſos ſurculos, & quorum generum patiantur: ídque tum ex antiquorum, tum etiam recentiorum iudicio.

Ficus inſeritur moro & plantano.

Morus inſeritur caſtaneæ, fago, malo, pyro ſylueſtri, terebintho, vlmo, populo albæ: quo coniugio candida mora fiunt.

Pyrus inſeritur malo punicæ, cotoneæ, moro, amygdalæ, terebintho. Quinetiam ſi pyri ſurculi moro figantur, rubra pyra creabunt.

Malus inſeritur omni pyraſtri generi. Eadem cotoneæ coitu fœcundata, poma dabit, quæ Græci melimela nominant, noſtri pomapyra vocant, Pommeſpoires. *Pruno quoque adigitur, ſed initio. Platani conſortio, rubra mala proueniunt.*

Nux in arbutum ſolam inſeri voluit: cæterarum ſocietatem horrere videtur.

Punica varijs arborum adulterijs gaudet, vt ſalicis, lauri, fraxinis, damaſcenæ pruni & amygdalæ: quibus omnibus miſceri lætatur.

Roſam aiunt punicæ inſitam per inoculationem aut emplaſtrationem, ſerotinos flores, & autumnales roſas producere.

Prunus damaſcena, ſylueſtri pyro cuiuſque generis, cotoneæ malo, & pomo impacta coaleſcit,

Caſtanea, iuglandi, fago & robori infixa comprehendit.

Ceraſus, nec perſici, nec terebinthi reſpuit hoſpitium: nec contrà ceraſi, terebinthus & perſicus.

Myrtus ſalici inſeritur, & damaſceno, & thaſiæ nuci, hoc eſt amygdalæ.

Cotonea malus, oxyacanthæ conſortium non aſpernatur. Ea quemadmodum & caprificus, arboris cuiuſque conſortium init, nec vlli ſurculo denegat hoſpitium.

Corma & Sorba in mitiores arbores ſui generis inſeri poſſe quidam crediderunt: item in pyro, pomo, & cotonea: ſed id nunquam verum eſſe, aut poſſe iure fieri potui comprehendere. Rectius crediderim inſeri poſſe, aut debere in oxyacantha, quemadmodum & meſpila.

Malus perſica & armeniaca nucleis ſeritur, vt poſtea in ſeminario ex ramo ſui generis inſeri poßit: nunquam alioqui inſeri gaudet, niſi emplaſtratione & inoculatione.

Amygdala nux emplaſtratione & inoculatione inſeri deſiderat: alioqui ſurculis non prouenit, niſi ſuper nouella planta in ſeminario acinis ſata enſeratur. Piſtaceam admittit inſitam, vt exiſtimat Didymus.

Capacißima inſitorum omnium dicitur platanus, inquit Plinius, poſtea robur: vtraque ſapores corrumpunt.

Si in pyrum ſyluaticam inſcueris pyrum quamuis bonam, inquit Varro, non erit fructus tam iucundus, quàm ſi in eam quæ ſylueſtris non ſit.

In quãcunque arborem inſeras, ait idem, ſi eiuſdem generis eſt, duntaxat vt ſit vtraque malus, ita inſerere oportet, referentem ad fructum meliori genere, vt ſit ſurculus quàm eſt quo veniat arbor.

Oxyacantha apud nos omnes ſuſcipit malorum, pyrorum, prunorum, & ceraſiorum ſpecies: malorum tamen minus, minutorum pyrorum frequentius: veluti ſunt certoliana, bergamota, & quæ ſinora diximus.

In cotoneam malum quicquid vel pruni, vel ceraſi, vel pomi omne genus inſeris, id bellißimè prouenit & diutißimè durat.

Digitized by Google

NOVA QVÆDAM INSERENDI genera, præter ea quæ ſuperius deſcripta ſunt.

Libet hîc pauliſper attingere noua quædam alia inſerendi genera, præter ſuperiora: quæ tamen partim ab antiquis tradita ſunt, partim etiam à noſtris agricolis inuenta: potiúſque ad delicias & nouitatem pertinent, quàm vt ſingularis cuiuſdam vtilitatis munus nobis exhibeant.

Noua quædam inſerendi ratio eſt præter ſuperiores, quæ ex arbore in arborem fieri dicitur: eáque Varroni (ni fallor) magis etiam Columellæ ac Plinio cognita: cùm ſcilicet diuerſæ, inſociabiléſque naturæ arborum copulantur, vt fiſci atque oleæ, vel nucis ac fici. Igitur, ſi quidem id experiri voles, primùm iuxta oleam ficum ſerito, non ampliore interuallo, quàm vt contingi largè poſſit. Vbi radices egerit, tum ramum oleæ quammaximè ſequacem atque obediturum eliges, eúmque omni interim tempore edomabis meditatione curuandi. poſtea fico adepta vires (quod euenire trimæ, aut vtique quinquenni ſolet) detruncabis ſuperficiem, ipſámque deputabis (vti dictum eſt) adraſo cacumine. crus medium, aut etiam truncum ſuperiorem, ramóque quem incuruare voles è directo vicinum, terebra inforabis: atque in ipſum fici foramen, ramum oleæ incuruabis, faciéſque vt mediam ficum tranſiliat. luto foramen vtrinque oblines: vinculíſque cuſtoditum ramum oleæ diligenter continebis ne curuatura fugiat: ſinéſque ita quodam propaginum inſitorúmque temperamento ramum coaleſcere, atque ita germinare. Id vbi ſenſeris, curabis (ſi videbitur) ab olea praeſcindendum, ne amplius ad oleam attinere conſpiciatur. Is inſitionis mos apud nos iam ſatis vulgatus eſt ac communis, cuius tamen rationem Plinius haud ſibi ſatis compertam aſſerebat: tametſi id paſſim apud noſtros Cenomanos fieri

hac tempeſtate ſoleat. Atque hoc pacto factam elæo ſtaphylon crediderim, vite per mediam oliuam inſerta. Ego verò memini me guſtaſſe vuam, quæ tam amara eſſet guſtu, quàm eſt nucis viridis expreſſæ ſuccus. Id nimirum factū fuerat mangonio quodam vitis per mediam nucem traiectæ, ob raritatem & nouitatem potius, quàm vt aliquod inde commodum expectaretur.

Alia rurſus eſt inſerendi formula ad voluptatem potius quàm ad vtilitatem inuenta. Ea fit, vt pomum vel pyrum in quatuor partes ſciſſum, quatuor ſui generis ſapores guſtu diuerſos referat. difficilis quidem hæc, víxque ex centum vnam inuenias, arborem quæ hanc inſitionem rectè perferre poſſit. Factum tamen inuenimus, neque id ſine maxima omnium admiratione. Surculos quatuor aſſumunt vel pyri vel mali (nam congeneres eſſe oportet) veluti ſi ex franceturа, curtipendula, rubellana, malacria, ſingulos aſſumas ſurculos: ipſóſque ita adinuicem coniungas, vt per longum inciſus alterius cortex, alterius corticem admittat, humórque fiat vtrique communis: ipſas taleas ita luto vel viſco, aut etiam cæra oblines, vt vna tantùm appareat: deinde verò in terram defiges bene ſubactam & fimo conſperſam, vt ita creſcant, & radicem aſſumant. Qui fructus ex ea inſitione proueniet, quatuor ſapores diuerſos referet. Sed profectò difficillimum eſt inſerendi genus. Atque facilius eſſe duxerim ex duobus ſurculis experiri quàm quatuor. Itaque puto ſi perſicæ mali & amygdalæ ſurculorum (vt ſuprà dictum eſt) corticem cortici exæquatum committas, fiſſúmque corticem vel plagam viſco illinas, rectè atque optimè tum demum fieri poſſe. Nam id antiqui agricolæ, teſte Palladio, affirmarunt, omne inſitum bene comprehendere, ſi quidem in ipſa plaga viſcum mergas: quod quaſi glutinum quoddam ſuccos vtriuſque materiæ procul dubio miſcebit. Velim igitur,

quando idipſum experiri tentabis, vt compoſitos & compactos ſurculos exacuas atque incidas ab imo tanquam vnus eſſet: deinde verò in perſicæ mali aut amygdalæ lignum inſeras, veluti paulò antè docuimus in aliis inſitionum generibus: futurum iri ſpero, vt fructum recipias nucis amygdalæ ſimilem, ſed cuius caro exterior ceu cortex edi poßit, & perſicam guſtu referat: interior autem nucleus, amygdalam nucem, vel è diuerſo. Huiuſmodi fructus edimus aliquando in Arcoliano, arboribus eo pacto inſitis, vt dictum eſt.

Præter has rurſus alia eſt inſitio, qua efficimus vt arboris fructus ſine acinis interioribus vel nucleis aut oßibus naſcatur. Vt igitur prunus vel ceraſus, huiuſmodi fructum proferat, noſtri agricolæ ſic inſerunt: ſurculum nitidum, gemmantem, elegantem, ac ſucco exuberantem ex arbore admodum feraci legunt, & qui facillimè incuruari atque inflecti poßit, tanquam eſſet vimen aliquod. eius ſurculi ſummum non quidem excidunt, ſed tantùm ita efformant atque exacuunt, quemadmodum & imum decere docuimus. Itaque fit vt is ſurculus & in ſummo & in imo poſitioni atque inſitioni ſit aptißimus. Eum in lignum alterius pruni aut ceraſi ita inſerunt, vt ima ſurculi pars in vnam arboris partem inflexa atque inſita ſit: ſuprema item in alteram: ſurculúſque ita inflexus, & vtraque parte inſitus, luto oblinitur, muſco operitur, deligatúrque ſicut dictum eſt. Anno ſequenti ſi quidem vtrumque viderint ſurculi latus germen producere, atque ex trunco vires accepiſſe: tum ſurculum per medium conſcindunt, & craßiorem rami partem inſitam omnino auferunt, eam nolentes ad fructum peruenire: aliam, quæ minor fuerat, creſcere ſinunt. Itaque experiuntur fructum ſine nucleis: ſed cur id fiat coniiciendum eſt. Cùm enim ex anteriore arboris aut ſurculi medulla nucleum procreari ac generari facilè om-

nes intelliganr, ſummáque ſurculi in cacumine arboris deſumpti pars, medulla omnino vacet, aus ea admodum exigua prædita ſit: mirum non eſt ſi carnem tantùm fructui generari videas, non etiam nucleum: cui nihil ſuppetat quo huiuſmodi nucleus prouenire poßit.

Idem fieri aiunt quidam iuniore ceraſi vel nouellæ culmine ita propagato, vt extremi ramuli tantùm demergantur: ſummúmque virgultorum foras exiliat: atque vbi videris ſumma huiuſmodi cacumina radices egiſſe, tum quidem ipſum truncum maiorem ſcindito, eúmque ſolum naſci patiare. Ex virgultis huiuſmodi qui fructus exit, oßibus carere dicitur. Roſace æ & quæ moſcheta pyra dicuntur, ſic prouenire ex inſitione vel experti credimus. Taleam dum incidimus & apparamus ad inciſionem ab imo rectà findimus in fiſſura: granum moſchi, vel roſæ odoratæ ſiccæ folium immittimus, atque ita inſerimus. Sunt qui id in fiſſura trunci demittant neſcio quàm fœliciter. Aliis magis placuit taleas, dum ſerunt, ab imo findere, atque in fiſſura. vel moſchum, vel quiduis aliud odoris gregij committere, & in terram defigere. dubium non eſt quin fructus odoratum ſaporem ori præbeat. Idipſum in Vettonica noſtra quidam commentati ſunt, ſatis eleganter me hercule, vt odorem caryophylli referrent. In roſis quas moſchetas vocant, certißimum eſt hoc factum fuiſſe, atque etiam fieri poſſe, ſuper cynoſrhodo, vel per emplaſtrationem, vel eò magis per inoculationem aut inſitionem.

Hoc etiam inter inſitionum nouas ſpecies addemus, quod antiquus placuit aſſerere, ſiquando arbor minus tempeſtiuè fructum adferret, aut etiam nullum produceret: lignóque & foliis plus æquo luxuriaret, clauum ligneum viridem radici maiori ablaqueatæ impingunt, aut etiam medio trunco circa hyemem: itaque aiunt ſequenti anno arborem fructum proferre. Eius autem rei rationem proferunt, quòd

arceatur humor ab ipſis radicibus aut brachiis, vel ramis in floribus, ad quas totus alioqui conſumebatur. Idipſum paſſim apud nos fieri ab eruditionibus agricolis vidimus. Pomiferis (ait Plinius) quæ germinant, nec ferunt fructum, fiſſa radice inditur lapis, fertiléſque ſunt. hoc idē & amygdalis, è robore cuneo adacto, in pyris ſorbíſq; è tæda.

INSITARVM ARBORVM ET iam prouectarum tranſlatio.

Poſt inſitionem, docendum eſt vti iam inſitas arbores vel prouectiores (etiamſi non ſint inſitæ) transferas alio, ponáſque vel in hortis vel in agris. Quo in loco commodiſſimum fuerit breuiter diſſerere, quam ſoli aëríſque temperiem ſingulæ deſiderent.

Primùm obſeruandus eſt ex æquo, ſingularum arborum poſitus, quem priùs habeant quàm transferas, quodque ſolum, & quàm pingue aut aridum deſyderent. Itaque priuſquam arborem euellas, tutiſſimum fuerit in cortice ſignum facere: vel creta, aut argilla, notare ſolis aſpectum; aut cæli regionem ad quam inclinata ſit arbor quam transferre ſtudebis, vt ſecundum eam notam, ſimilem poſitionem inuenias.

Quas arbores iam eradicatas, aliquot dies adſeruare voles, antequam ponas, aut transferas, earum radices terra bene operito, ne pluuia aut imber noceant. periculoſius enim illis eſt imbre madeſieri, quàm calido torreri.

Purgandæ ſunt arbores, & inutilibus ramis eruncandæ, antequam eas transferas: eo enim pacto, fœlicius atque vberius tranſlatæ creſcūt, præſertim ſi maiores arbores fuerint, lignoque luxurient: qualia ſunt pomorum & pyrorum omne genus, etiam inſitum. Reliquæ verò arbores inſitæ, niſi maiores & prouectæ admodum ac craſſæ fuerint, eruncatione aut amputatione tanta non indigent.

Puſillas arbores in ſeminario inſitas, quibus vnus aut

alter eſt ramus tantùm, non eſt opus amputare: ſucco enim neceſſe habent.

Scrobes ſecundum radicum amplitudinem & pedis arboris ambitum latos atque altos effodito: facitoque vt in eo extenſi radicum humeri huc atque illuc liberè vagentur, neque ſe inuicem contingant, néue ſurſum explicentur.

Radices ſi paulò longiores fuerint, quàm par ſit, præcidito: ſi etiam delibratæ atque aliquantulum eroſæ, eas tranſuerſa ſectione decurtato: facitoque vt quæ plaga radicis cortice magis nudata fuerit, ea in terram prona iaceat, cùm arbor erecta fuerint in ſcrobe. nam ſpes eſt vt fibræ circa plagam renaſcantur, incrementúmque ſuſcipiant.

Glebæ putres & pingues tibi ſint in promptu, cùm arborem in ſcrobem demittes. Satis autem eſt, vt dum radices eo more qui prius dictus eſt extenſæ fuerint, terra in ambitu ipſas ſuperet ſemipede, niſi locus ſabuloſus, & lapidoſus ſit admodum. Glebas igitur quas, in promptu habebis ſpiſſas, pingues, ſucco exhuberantes, miſcebis cum ea terra quam ex ſcrobe exemeras: cauetoque ne partem herboſam deorſum circa radices mittas: periculum enim eſt ne plus ſatis incaleſcant. Itaque vtrunque ſolum probè commiſceto: facitoque vt circa radicum interualla, etiam tenuiſſimæ, cribratioréſque ſoli partes ingrediantur. Solum autem ſi refertum fuerit vermibus, quibus radices offendi poſſint, cineres lixiuium expertos commiſceto. Poſt impactas radices, pedibus vehementiſſimè ſolum conculcato, aut etiam paucula comprimito, aſpergitoque, ſi præſertim ſicca terra fuerit: nam madidam periculoſum eſt aſpergere. Neque verò tantùm eſt per imbres aut madidum tempus arbores trãſferre, niſi loci ſolíque ratio id in primis expoſtulet. de quo nunc eſt paucis diſſerendum.

QVOD SOLVM SINGVLIS ARboribus ſit amicum.

Agricolam maximè decet poſt ſoli naturam ac bonitatem exactè conſideratam, etiam ipſarum arborum temperaturam agnoſcere, vt cuique proprium atque naturale ſolum præbeat. Omnium enim maximum eſt, ait Theophraſtus, ſolum commodum, conueniénſque cuique arbori tribuere: quando aliud ſolum aliis arboribus conuenientius eſſe ſoleat. itaque paucis explicandum eſt, quod, quibúſque arboribus ſit familiare.

Solum pingue admodum eſt, nulli arbori conducit: exicat enim plus quàm ſit commodum. Optimum ſolum eſt quod bono conſtat temperamento: & in ſumma, quod ſolutum, humectúmque ſit, nec frigore torpeat: hoc enim radicibus aditum facilem præſtat alimentúmque laudatiſſimum ſubminiſtrat.

Iuglandes ſolum nigrum, triticum iam expertum amant: quapropter in mediis agris ſeri gaudent.

Pyros non vſque adeò delectat pingue ſolum, ſed mediocrem amant temperaturam. Muris includi gaudent, modò ſole meridiano fruantur, neque aquilonem ſentiant, ſed huic oppoſitos habeant parietes.

Malus ſolo pingui, ſtercorato, diligenter effoſſo, non lapidoſo, non cretaceo, non arenoſo delectatur.

Malus cotonea etiam macro ſolo prouenit, ſed cui cultura plurimùm faueat.

Malus armeniaca ſubactum amat ſolum, ſatis pingue, non tamen ſtercoratum: in eo enim flaueſcit, quemadmodum & perſica. Quinetiam vtraque arbor neque nimis calidum, neque nimis humidum ſolum amat: ſolémque liberum exoptat, meridianum, aquilonibus oppoſitos parietes:

caterum

cæterum frigoris impatientiſſimæ.

Pruni ſolò pingui & glareoſo optimè ac fœliciſſimè proueniunt, macrum reſpuunt.

Argilaceum & magis candidum ſolum oleis fertile notatur: id enim, ait Theophraſtus, multum vaporis flatúſque continet, quod natura olearum deſiderat.

Ceraſiorum omne genus, præſertim acrium & aridorum, ſabuloſam & friabilem amant terram. At quæ craſsiora ſunt, & inſitione mitiora facta, vt ſunt quæ Aquitanica vocamus, aut goguya, ea certè pingue ſolum deſiderant in tranſlatione.

Amygdala, ſicco, ſed eo ſubacto, lapidoſo, mediocriter calido, non humido ſolo delectatur.

Palma ſolum ſabuloſum, ſalſuginoſúmque concupiſcit.

Pinus leue ſolum, ſaxoſum & arenoſum amat.

Meſpilus quodcunque ſolum amat, & vel in vmbra creſcit.

Sorbus aquoſis gaudet.

Corylus frigido, ſterili, ſabuloſoque ſolo prouenit.

Oleæ, fico, vitíque, ſolum campeſtre maximè competere ait Theophraſtus. Nucum autem, pomorúmque generi, radices montium amicæ: nam & his humor ex cacuminibus plurimus affluit. Itaque non ſunt eo in loco arbores altius effodiendæ.

INTERVALLA QVALIA, QVANtáque eſſe debeant inter ſingulas arbores.

PLVRIMVM etiam refert ad arborum incrementum & prouentum vberem ipſa poſitio ſecundum loci ſolíque rationem, in montanis enim maiora quàm in campeſtribus ſpatia relinquenda ſunt.

Punicas, myrtos, lauros, crebras ſerere, non plus quàm nouenos pedes diſtantes, præcipiunt antiqui agricolæ. Malos, diſtantiores paulò: Pyros & prunos, amplius: Amygdalas & ficos, multò amplius: ſimili modo & punicam. Sed hæc rurſus ſingulatim ex noſtrorum agricolarum opinione recenſenda.

Interualla plantarum quas ſeris, non tam ratione loci, quàm ſecundum eorum quæ conſerenda acceperis, naturam inſtitui debent.

Maiorum igitur arborum, veluti ſunt nuces, caſtaneæ, ſi voles vnum tantùm ordinem circa agrorum itinera conſerere, iuxta ſepes, quemadmodum vulgò fieri videmus, facito vt arbores inter ſe diſtent quinque & triginta pedum ſpatio, non minus. Si verò plures ordines eodem in agro ponere deſiderabis vel ad fructuum vbertatem, vel quia tale ſit ſolum, quale maximè iis arboribus conueniat, quinque & quadraginta pedes opus eſt inter ſe diſtent.

Malum & pyrum agreſtem, proceram vel inſitam, circa vias, iuxta ſepes agrorum, vel (vt dictum eſt) in vnum tantùm ordinem ponere qui volet, neceſſe eſt relinquat inter ſingulas arbores, viginti pedum interuallum. At ſi duos huiuſmodi arborum ordines circa hortorum ambulationem pedes duodecim latam pones, quinque & viginti pedum ſpatium inter ſingulas relinquito: cauetóque ne ſibi edirecto reſpondeant, ſed veluti mixtim poſitæ ſint.

Pomarium ſi conſerere ſtudebis, multóſque pyrorum aut malorum ordines ſepibus incluſos ponas, ita faciendum erit, vt quoquouerſum arbores XXX. pedum interuallo à ſeinuicem diſtent, atque in quincuncem deponantur, neque verò ſibi edirecto reſpondeant.

Minores arbores, veluti ſunt pruni, ceraſi, perſicæ, & id genus cætera, ſi quidem multas eodem loco conſerere aus

tranſferre voles, vt ceraſetum, perſicetum, prunetum ſatias: neceſſe eſt, vndecunque ſecundum ſuos ordines, quindecim, aut paulò minus pedum interuallo ponantur. Si verò duos tantùm ordines ſecundum hortorum ambulationes conſerere cupias ad oblectationem, videto quanta ſit ambulationis latitudo. Nam ſi minor fuerit pedum quatuordecim, tum interuallum arborum duobus pedibus augebis: ſin quindecim pedes excedat, tum etiam minues.

Acerba ceraſia in horto vel plantario diſpoſita, duodecim pedum interuallo conſeri gaudent in quincuncem.

Puſillæ reliquæ arbores, velut ſunt cotoneæ, ſorba, meſpila, coryli, & huiuſmodi, ſatis fuerit ſi nouem pedibus à ſe inuicem remotæ ſint: vix enim plures ordines huiuſmodi arborum ponimus.

Duos ordines, aut eo plures variarum arborum dum ſeres, facito vt puſillas in prioribus circa ſolem ordinibus conſtituas, maiores autem in poſterioribus, itáque ſingulis liberrimus erit ſolis aſpectus.

Pyrum ſi cum pruno conſeras in aprico loco, facito vt prunus ſoli magis expoſita ſit: pyrus enim vmbram facilius ferre poteſt.

Arbores in multos ordines ſimul diſpoſitæ maiori ſpatio atque interuallo conſeri debent, quàm ſi in vnum tantum ordinem diſponerentur.

Quin & ratione locorum interualla dediſſe non dedecet. Nam in ſolo craſſo, pingui & vliginoſo, maius ſpatium atque interuallum deſiderant arbores, quàm in arido & macro ac ſterili: fultim enim conſertæ, ſibi inuicem mutuam opem ferunt. Locis præterea montuoſis breuiora ſunt interualla relinquenda, quàm planis, montibus enim minus radices comæque augeſcunt. Verum ad culturam priuatarum fructiferarúmque arborum veniamus.

Digitized by Google

PRIVATARVM, FRVCTIFERArúmque arborum, in paſtino poſitarum cultura, poſt inſitionem tamen ac tranſlationem.

ADDENDVM etiam hoc operæpretium viſum eſt, neque ſilentio prætereundum quod ad culturam priuatarum arborum pertinet, poſt inſitionem & tranſlationem tamen. Parum enim eſt arbores tranſtuliſſe atque inſeuiſſe, niſi & reliquam culturæ rationem probè teneamus, qua fructus longè vberiores ſuſcipimus, & facimus vt diutius ac fœlicius poſitæ arbores viuant.

Omnino mutationes arborum, ait Theophraſtus, culturæ ratione exultare, vt ex acutis amaríſue tranſeant in dulces: ceu punicæ atque amygdalæ, & quicquid per alterationem ſuarum radicum, natum ſit immutari. Quippe amygdala triennio pòſt mutatur, niſi per id tempus diligentiori cultu ſaginetur. Facit enim cultus vt omnium arborum radices, à quibus planè nutriuntur, validiores fiant. Atque huius nonnullæ, ex ſylueſtrium numero, in vrbanum habitum tranſeunt. Melior igitur pleniórque germinatio & fructificatio cultarum arborum eſt: fit enim cultura ſolum laxum, permeabile & humidum: fructúſque copioſe proditur, cùm ſuperuacua quædam plantis abſcindimus, alimentáque ſubminiſtramus, & omnia patefacimus, afflatibus arbores exponentes.

Communis arborum omnium cultura, eſt foſſio, rigatio, ſtercoratio, item purgatio, & aridorum exemptio. Quas culturæ ſpecies quædam arbores in primis deſiderant, aliæ minus, aliæ nunquam: vt cupreſſus, quæ nullo pacto fimum aut aquam concupiſcit, de his igitur ſingulatim diſſerendum videtur.

Solum ſqualidum atque ſiticuloſum fodere, agitaré-

que ſæpe oportet. Paluſtribus quoque, uliginoſíſque foſſio prodeſt. Nihil autem id mirum eſt: nam alterum ſiccat, alterum humefacit: foſsio in ſumma omnibus prodeſt arboribus: attollit enim quæ impediunt aut auferunt pabulum: ipſúmque ſolum humectius atque ſuſpenſius reddit. Aër quoque, dum fodimus, permiſcetur humo, & vaporatum quendam humorem atque alimentum præbet.

Rigatio iis locis conuenit, quibus propter pluuiarum inopiam, æſtate ſolo calido & ſicco fructus percoqui nequeunt. In his autem diligenter cauendum eſt, vt more ſolito rigatio adhibeatur: hoc eſt, vt ipſam rigationem non intermittas. Periculum enim eſt ne poſtquam rigare cœpiſti, non aquam crebrò adhibeas: nam eo pacto priſtinam alimoniæ facultatem adimes, & facies vt æſtu ſæpe arbores exareſcant Fluentibus igitur aquis non putealibus, ídque ad veſperam, irrigandum.

Punica & vitis aquam diligunt. Ficus cùm rigatur, magis germine viget, ſed fructum deteriorem parit, præterquam laconica, ait Theophraſtus, quæ riguis vehementiſsimè gaudet. Malus verna & myrtus aqua ferventi rigari gaudent, quod fortuito deprehenſum eſt, cùm myrtus iuxta balneum ſtaret neglecta. Palma ſalſis aquis irrigari gaudet. Platanus vrinam humanam, dum irrigatur, amicabiliter tolerat. Amygdala dum fructum parit, neque riganda, neque ſtercoranda, neque vlla cura tractanda eſt.

Purgari omnes arbores deſiderant, melioréſque redduntur exemptis aridis, tanquam alienis quæ tum incrementa, tum alimenta impediant. Ob id, cùm arbor annoſa eſt iam, totam decidunt: germinare nanque denuò incipit. Purgatione maximè egere myrtum & oleam Androtion author eſt: etenim quò pauciora reliqueris, eò me-

lius germinant, fructúmque copioſiorem præſtant. Sed ſunt purgationis plura genera, quæ mox explicare oportet. Eſt enim decacuminatio, amputatio, & quæ perpurgatio dicitur.

Decacuminationis dimutilationíſque ratio in paucis cogitanda eſt. Ea dicitur, cum detracta coma, arboris extremitas præciditur. Decacuminatione abies, pinus, larix, & palma pereunt: quibus quidam addunt cedrum & cupreſſum. Arbores enim hæ cum natura ſiccæ ſint, & meatu condantur rectiſſimo, & vnica radice inhæreant (ait Theophraſtus) vulnere facilè infeſtantur, ſítque vt & frigus & ardor facilius ſubeat, præſertim cum vndique infertur.

Amputatio purgationi ferè proxima eſt: ea perfractis adhibetur arboribus. Omnia enim ferè quæ in altum luxurioſius extolluntur, compeſcenda agricolæ cenſent: præterquàm illa quæ apta ſunt excelſa conſiſtere, ceu palma, pinus, cupreſſus. Minus enim fœcunda redduntur, cum alimentum per longinquum tranſeat ſpatium. Itaque amputanda prohibendáque germina illa ſunt, quæ intempeſtiuè excurrunt, vulgus noſtrum vocat Eſbourionner: *quæ cultura viti maximè peculiaris eſt. ea enim quotannis amputari requirit, propter ſummam augeſcendi facultatem: cæteræ autem arbores partim annis alternis, partim quadriennio poſt inſitionem vel poſitionem.*

Cæterum plantæ nouellæ dum prima fundunt germina, ſinendæ ſunt intacta creſcere, vt radicem liberè capiant: cúmque iam radicem egerint, conualuerínt que, tum tu ſuperiora amputare poteris: quæ optima & aptiſſima ſunt, tantum relinques.

Perpurgatio autem fit, cum ea reſecamus in arbore quæ fructum præſtare nequeunt, & quæ incrementa cæterorum vetare poſſint: ſic etiam quæ inter brachia conſtiterint, denſáque inter ſe ſint, ac de mediis proueniant. Hæc

enim omnia cum ſolem, tum flatum auferunt: nam & perflari placidè, & ſolem ſentire arbores commodè nequeunt. Cum autem huiuſmodi perpurgatio laborioſa plagarum cauſa ſit, ob id non ea quidem tempore quolibet, ſed poſt Vergilias adminiſtranda: tum enim arbores validiſsimæ ſunt, cum humorem ad fructum conſumpſerint, & nondum alium ſuſceperint. Quæ autem in fructificando tardiores ſunt, has pro ratione purgabis poſt fructuum decerptionem. Fico peculiare notatur, perpurgandum eſſe antequam germinet.

Reciſio putationis aut purgationis ſpecies eſt, ſed quæ ad maiores arbores in primis pertineat: nam perpurgatio arboribus imbecillibus & ſolutis propriè datur, vulgus noſtrum reciſionem vocat Eſbrancher, *cum brachia arborum minus frutificantia, etiam integra reſcinditur, vt aliis humor copioſus ad fructum ſuppetat, hanc curam olea, punica, & myrtus in primis deſiderant. Minus ea recíſionem tolerant quæ plagis infirmantur, vt pyrus, malus, & quicquid ſiccum, ac cortice tenui veſtitum eſt: hæc enim reſecta, vehementiſsimè laborare ſolent. Qua de cauſa minus his auferre præcipiunt antiqui agricolæ, aut ferro perquam leuiſsimè, periculum nanque interitus propter vlcera imminet.*

Poſt purgationem ſtercorandum, vt ſe recreare pabulo poſsint arbores poſt reciſionem. Crebra autem ſtercoratio, arboribus inimica: timendum enim, ne vi nimij caloris obareſcant. Nam eadem ratio non eſt arbuſti ac loci arboribus vacui, ſegetibúſque deſtinati. Acerrimum ſtercus, arboribus minimè conuenit. Stercus autem quod optimum eſſe indicaueris, ſemper pro virium arboris ratione diſponere debes: minus ſi acre, plus ſi mollius ſit. Suillum ſtercus, etſi validum, tamen aiunt quidam optimum eſſe, cum fructus emollire, immutaréque volumus. Eo

enim punicas dulceſcere, & nucleo vacuas reddi: Amygdalas quoque ex amaris dulces effici autumant. Quod ſupereſt, ſiticuloſo atque gracili ſolo modicam ſtercorationem conuenire ait Theophraſtus: pluuio autem, crebram & largiorem.

Lætatio inter culturam arborum poni poteſt. Ea fit, cùm humore naturali deſtitutas, ſolo pinguiore, craſsiore, & multo lætiore, circumquaque munimus. Lætiores etiam facimus, dum ſolum vertimus: vt inter vertendum aëre benigno fruatur. Interdum foſſam circumquaque efficimus, terra vndecumque aggerata: atque ita per aliquot dies relinquimus, vt radices libero quodam aere gaudeant.

Deliberatio quoque inter culturas arborum veniet: cùm ſcilicet arbor in altitudinem nimium aſſurgit, ipſique altitudini craſsitudo non eſt æqualis: quapropter librum in rectam lineam ſecamus, nihil tamen auellentes, quo liberius craſſeſcat.

Ablaqueantur omnes pene arbores, radicéſque reſecantur poſt conſitionem, dum ſcilicet adhuc nouellæ ſunt. Id verò fit vt altè deſcendant, atque amplius incrementum recipiant. Præcipuè autem iis hoc facimus, quibus radix prima parte terræ natare ſoleat, vt Oleæ ac Viti. Ætatem verò grandiorem adeptæ cùm fuerint, annuas radices, & in vniuerſum per ſumma ceſpitum adhærentes reſecare par eſt: vt inferiores, plures, ac robuſtiores efficiantur. Aridæ præterea abradendæ ſunt: annexæ enim cæteris, officiunt, & vermes in arboribus creant. Multùm diſpoliare radices damnoſum eſt: non enim tam perpurgandæ ſunt, quàm partes ſuperiores: nam alimentum atque incrementum præbent.

Antiqua arborum culturæ ratio talis fuit. Feruentibus locis accumulabant æſtate radices, operiebántque, ne ſolis ardor adureret. Interdum ablaqueabant, attonde-

bántque ac collucabant, vt perflatum admitterent. Quibuſdam locis, per hyemem, cumulis congeſtis, à gelu vindicabant. Aliis circa hyemem aperiebant, humorémque ſitientibus quærebant. Vbicunque autem mos erat circunfodiendi arbores: in circuitu, pedes in orbem ternos, nec tamen inſitas, circunfodiebant, priuſquam validæ ferre cœpiſſent fructus.

Noſtræ ætatis agricolæ, nouellas in plantario ſæpe irrigant, locis præſertim ſiccis, & æſtate, primòque poſt tranſlationem anno. Arbores quæ iam multum incrementum acceperunt, circa Octobrem circunfodiunt, ablaqueant, aërémque liberum radicibus relinquunt: ſi præſertim eius generis ſint arbores, quæ ſuperiore anno cæli incommodum perpeſſæ ſint. Declinante hyeme foſſam opplent, ſuoque ſolo radices operiunt: nonnunquam meliore pinguioreque lætant. Porcino vel ouillo fimo, muſcoſas arbores fœcundant: interdum cinere lixiuium experto ſolum ipſum commiſcentes. Muſcum circa arborem collectum, ligneo cultro abradunt, corticem non vitiant. Per æſtatem, arbores quas hyeme non ablaquearint, ſi viderint ſiti aut humoris vitio exareſcere, circunfodiunt aliquantulum in ambitu, ſoloque pinguiore atque humidiore lætant.

Putationem aut reciſionem, vel etiam purgationem, nunquam molitur ætas noſtra, antequam arbores humorem è terra manifeſtò ſuſcipere videantur, feréque germinare incipiant. Lignum quod abſcindunt, iuxta truncum ſecant: vt humor ſuperfluens plagam confeſtim operiat atque occludat: quod alioqui per hyemem vel æſtatem mediam rectè non fieret. Ramos craſſiores dum reſecant, id in primis dant operam, ne dum brachium per medium ſecuerint, ſuo pondere in terram decidere ſinant: poterit enim hoc caſu cortex arboris vitiari, atque in longum diffindi. Itaque ſurſum ac deorſum, etiam à lateribus vtrinque, ſerrulam

imprimunt, vt tandem brachium à medio diſrumpatur, neque corticis vlla ſuperſit in caſu continuitas. Inde verò falcato cultro, plagam diligenter exæquant, ramentiſque quæ ex inciſione deciderunt, ipſam operiunt.

At verò reciſio quæ propter maiorum arborum incrementum fieri ſolet, dum etiam nobiliores nucum, mororum, ceraſorum, prunorum ramos inſerimus, vt ſequentibus annis fœlicius atque vberius creſcant, alia tempeſtate attentanda eſt: nempe ſtatim vbi veterá folia deciderunt, ad Calendas Octobris. In his verò truncum ac brachia quæ nuda reliqueris, facito ſatij oblonga vt ſint: nam ineunte vere inſerenda erunt.

Arborum quas ſuperioribus annis ex altera tantùm parte inſeueris, ne ſinito partem non inſitam, ligno præter modum luxuriare: ſed per tempus átque opportunitatem ſuperflua demito: ramúmque tantùm integrum ac ſanum relinquito, qui ſi'i fructum oſtendat. Partem inſitam, ligno etiam, ramuliſque ſuperfluis viduabis, ne tota humiditatis vis in is enutriendis exhaletur, fructúſque ob id pereat. ídque fiet, confluentis vndique humoris tempore, nempe circa Aprilem.

In aliis culturis, nihil ab antiquorum more ſuperius explicato, differimus. Itaque de morbis arborum nunc eſt diſſerendum.

ARBORES VRBANÆ QVIBVS morbis intereant, quæue patiantur incommoda.

Vrbanas arbores plures infeſtant morbi quàm ſyluestres: nam morbos ſylueſtribus accidere quidam negant, quibus intereant. Forſitam autem vrbanæ arbores magis ægrotant, (inquit Theophr.) propter harum infirmitatem. Sed morborum, quibus arbores vrbanæ obnoxiæ

ſunt, alij nomine vacant: vt cùm ob aquæ inopiam ſquallent, vel alimenti inopia langueſcunt, ac pallent modo frumenti: alij nominantur, vt vermiculatio, ſyderatio, & huiuſmodi. Rurſus quoque morborum qui nominari poſſunt, alij communes ſunt & publici, vt vermiculatio, ſyderatio, radicatio: alij minus communes, vt ſphaceliſmus, glabratio, roratio; quod poſtremum propriè viti conuenit, & plerique alij morbi de quibus ſingulatim nunc eſt differendum.

Vermiculationem nulla ferè eſt arbor quæ non ſentiat. Aliæ tamen pluribus refertæ ſunt, celeriúſque intereunt, vt Malus, Ficus, Pyrus: aliæ paucioribus infeſtantur, atque ægrius moriuntur, vt quæ acerbos fructus pariunt: vel ſuccum, aut humorem internum, acerbum gerunt: quapropter Ficus, Laurus, minimè omnium hoc vitio infeſtari creduntur, atque ob id minus putreſcunt, nam certiſſimum eſt, omnes arbores vermiculationi obnoxias, citò putreſcere, dulcem etiam ſuccum intus habere. Ficum tamen offendunt interdum vermes in vicinis arboribus natæ, atque ad ipſam peruenientes. Alios prætereà parit, qui Ceraſtæ vocantur: omnes tamen in Ceraſtam figurantur, ſonúmque edunt veluti paruuli ſtridoris.

Omnia quæ lentiſco inſerta terræ mandantur, minus vermiculationem ſentiunt, odoris feruoríſque cauſa. Vermiculantur magis, quæ ætate prouectiores ſunt: quod & ipſum euenire videtur iniuria circunfodientium, aut quum ſiti propter ſqualorem laborauerint. Quippe ex ictu putreſcunt arbores: vlceratæque, vermes per ſaniem creant.

Vermes igitur, arbori ſeneſcenti in cortice nati per hyemem enecantur à noſtris agricolis, hoc pacto: Declinante iam hyeme, ferro optimæ aciei corticem abradunt, eámque partem auferunt quam verbibus offenſam cernunt: plagam fimo bubulo, aut etiam porinco illinunt ac

conferciunt: linteiſque deligant, viminibus obuinciunt vſque in aliquot dies. Quibus autem arboribus, in diuerſis corticum locis vermes apparebunt, in iis videndum, qua parte cortex magis turgeat, lachrymoſúſque conſpiciatur. nam in ea parte reſecandus, vti dictum eſt: vncoque vel cuſpide runculæ eximendi vermes, quotquot ſub cortice exeri atque euocari poterunt. Plagam emplaſtro claudito, quod fæcis vel porcinę, vel bubulæ maiorem partem accipiat: ſaluia tritæ, calcis viuæ pauxillulum addito. Id emplaſtrum bene colligatum plagæ tantiſper relinquatur, donec ſua ſponte decidat.

Syderatio, quæ Græcis aſtrobolıſmos dicitur, ad nouellas plantas præcipuè pertinet, ac ſurculos. Quod accidit imbecillitatis cauſa, vel cùm ſiccatæ tellure arbores, humorem trahere nequeunt: quapropter plurimæ pereunt ſub ſydus, ait Theophr. Ictu etiam iniurioſo accidit ſyderatio.

Sphacelıſmus, ferè idem vitium eſt: ſed ad radicem magis pertinet. vnde ſphacelıſmum ſyderationem quidam dicunt: atque extrinſecus plagis & vulneribus fieri aiunt: vel cùm poſt fructificationem, humore adhuc tenui, cauſa imbecillitatis, gelicidium vehemens conſecutum ſit.

Radicationem vocant, cùm radices inareſcunt, marceſcúntque: quod vitium, ficui maximè conuenit.

Glabratio etiam ficui propria, morbúſque radicum appellatur: qui certè ex nimietate humoris ſolet accidere. idque vitium, quidam Aulam appellant. Huic noxæ medemur, vel reſectione ſummarum radicum, vel demiſſis propaginibus, vel ſuffoſſionibus, aut ablaqueationibus, vel amputatione, cùm ſua germina miniſtrat arbor, ne ſua opacitate ſuccum percraſſet.

Scabies, & quæ adnaſci ſolent cochleæ, ficorum magna ex parte peculiaria ſunt, nec tamen vbique: potiſſimum gignitur, cùm aquæ paululum poſt Vergilias inceſſerint.

Atque ob id quidem vitium, fructus prætenuis, fluus, vtpote crudus creatur, & ante tempus defluit: nam humor vitiatus refermentatur, & referueſcens, erumpit vt puſtula, vnde ſcabiei nomen. At ſi copioſe aqua inceſſerit, cauſa quæ ſcabiem creat, eluctur, forſitan & detruſa introrſus abolet ac deſerit. Remedium eſſe poteſt, vel cùm nimia nutrimenti vbertas detrahitur (quemadmodum & Amygdalas & punicas quidam caſtigare ſolent) vel cùm arbor firmior atque robuſtior redditur.

Crodatio ficui etiam communis eſt: quæ ſit cùm rami inareſcunt, marceſcúntque: crados enim, ramos ficulnos quidam appellant: vnde & morbo nomen. Caprificus autem, neque vermiculatione, neque radicatione, neque ſcabie, aut cradatione infeſtatur.

Tabem arborum, Græci explixin vocant, quaſi quidam ſit ſtupor rigorque, frigore, gelu, alſioſis annis contractus.

Vredo, Græcis clauſthmos dicta, multis arboribus peculiaris eſt, quum propter ſolis ardorem ac vehementiam inareſcunt.

Clauum, fungum ſiue ollam (patellam transfert Plinius) vocant morbum oleæ proprium, quum ſolis exuſtione vexatur. Impetigo quoque ad ollam pertinet.

Vitibus propria eſt quæ roratio dicitur: quidam ψιάδας dicunt. Huius autem gemina cauſa eſt, aut quod rores ſtatim poſt florem inciderint, aut quod exuperantia fuerit. Itaque vtraque de cauſa defluunt acini, & remanentes paruuli conſtant.

Hirculatur vitis, cum germina flatibus fuerint abſciſſa, aut cum imperitia culturæ fuerint læſa, aut tertio, cum fuerint in ſupinum exciſa.

Articulatio vitibus etiam propria eſt, & quibus humoris abundantia articulos ita offendit, vt fructum procrea-

re nequeant propter luxuriem germinis: nec enim pabulum excoquere poſſunt, ſed ad germinandum vis tota conuertitur, quaſi detractæ fluxu rapido nimij alimenti.

Oculorum obtuſio accidit, cùm poſt gemmationem acriter frigent arbores, vt cùm germina ſua feſtinantius inchoant, túncque gelatio ſtatim conſequitur.

Flos quoque intempeſtiuus gelatione etiam perit. nempe cùm flatus galidus, flori adhuc imbecilli occurſans, totum profundit: quod in Amygdalis & Armeniacis ſæpiſſimè apud nos accidit.

Squallent interdum arbores, aquarum inopia: nec enim tunc humorem poſſunt tranſmittere. Iuuat contra id vitium (inquit Theophr.) ſolum aſſiduè appellere, coæquaréque: ſic enim per æſtatem humoris aliquid trahent, & per hyemem calor aderit amplius, qui alimentum diſpenſet, quod largè imbrium copia ſubminiſtrat.

Depaſtio animalium, arboribus etiamnum damnoſa eſt: quòd dum germē cæditur ac detrahitur, ſimul quoque aduritur. Fit enim hoc vitio, vt plantæ grauius infeſtentur. Contra id incommodum, fimo boum diluto aſpergi folia quidam iubent, quoties imber interueniat, aiúntque ita ablui virus medicaminis

Peſſimum oleis, vitibus, & aliis omnibus, ſi dum florent, impluerit. Defluunt enim flores & fructus, cauſa imbecillitatis.

Nimia fertilitas arbores etiam enecat: exareſcunt enim, quia totus humor ad fructum conſumitur.

Pinum ſtrangulari aiunt antiqui agricolæ obeſitate atque pinguedine nimia. Cùm enim auram tunc attrahere nequeat, propter nimiam nutritionem, accidit vt moriatur.

Exceſſus quoque frigoris atque æſtus, etiam validiſſimas ac robuſtiſſimas arbores enecare certiſſimum eſt.

Hædera nimio pabuli deſyderio, ſalſuginéque ſibi inge-

uita, arbores interimit. Fabarum quoque putamina ferunt radicibus aut geminibus arborum imbecilliorum, & quæ nuper proſiluerunt appoſita, vitam penitus tollere: quòd ſua duritie, ſiccitatéque alimentum partim trahant, partim arcendo auferant: vnde arbores alimento deſtitutæ, protinus moriuntur.

Dimutilatione radicum, nouella vitis interit: &, ſi quid tenellum, imbecillum, atque rectiſſimum ſit. Amaram quoque efficit Amygdalum dimutilatio, & punicam duriorem: principio enim alterato, finis quoque alteratio ſequitur.

Diffiſsionem & fiſsionem caudicis, ac vulnus tolerant Vitis, Ficus, Punica, Olea, Amygdala & Malus: vt quæ ita vulneratæ rurſus comprimantur & coeant, ac veluti ad ſanitatem reductæ viuant, alimentum quantum abunde ſit capientes: non enim reſiccantur, neque à frigore quicquam læduntur, fiſſuræ cauſa. Id autem fit, propter humiditatem ingenitam: quod præcipuè accidit arboribus, quæ iuxta aquas viuiſcunt: ſed hæc omnia, non niſi bene adulta, facilè feruni. Pinus autem & Palma id non patiantur.

Corticis in orbem detractio, quam decorticationem vocant, communis omnium arborum aut certè plurimarum interitus eſt.

Culices in aliquibus arboribts gignuntur, vt in Robore & Fico. Eſt & quoddam culicum genus, Centinæ vocatum Theophraſto (Centrinas vocat Plinius) id otioſè viuit, quemadmodum fuci inter apes: & quos ex altero genere ſua poma ingreſſos aſpexerit, protinus necat, id verò ſuis tandem moritur operculis.

Eſt etiamnum peculiare Oliuis & vitibus quod Araneum vocant (inquit Plinius) Arachenum Gaza traduxit in Theophraſta: fitque cùm veluti telæ inuoluunt fructum, & abſumunt. Olea (inquit Theophaſtus) Arach-

neum naſcitur, humiditate quadam aëris proximi quod fructum adimit.

Folliculis vlmeis quoddam beſtiolarum genus innaſcitur, quod Cnipes appellant, qui cum in ficis gignutur, ficarios illos culices deuorant. Huius remedium, cancros ſtatuunt alligandos: in eos enim vertere ſe culices inquiunt, ſed ficis quidem auxilia iſtiuſmodi comperta habentur.

Erucę, quas Caniculas vulgus noſtrum vocant, naſcuntur tempore & vento auſtrino: ſi ſol acrior fuerit, rumpuntur: imbribus etiam copioſis crepant: hæ frondes & folia arborum, ipſáque adeo germina erodunt. Contra id vitium quidam iubent lacertæ viridis ſucco arborum cacumina tangi: alij taurino felle totum arborem extrorſum illinunt.

Formicę quoque, ſunt arborum peſtes. Has abigunt rubrica ac pice liquida, perunctis caudicibus: necnon & piſce ſuſpenſo iuxta, in vnum locum congregant.

Talpæ, ſi circa arborum radicem fodiant, amurca locum conſpergito, aut peribunt, aut inde aufugient.

Voluox, aut conuoluulus, ne naſcatur in vinea, aut etiam arboribus, caudicem & brachia vrina illinito, addita aquâ pari portione: per ſe enim nocere poteſt vrina.

In ſummam, Didymus aſſerit omnem arborem iuuari fabarum aut aliarum leguminum paleis, aut aceribus frumento circumpoſitis. Tradunt item ſuccum herbæ, quæ ruſticis polypremnos appellatur, caudicibus illitum, arbores à noxa defendere, & largiorem edere fructum: neſcio an ea herba ſit ſedum maius quod vocant: nam id beſtiolas interimit, noſtri fæcem vini radicibus arborum conſperſam miré prodeſſe aiunt: alij aduerſus ſolis aduſtionem, vinaceis ſolum aſpergunt.

Sed iam poſt arborum culturam explicatam, etiam de fructibus

fructibus aliquid dicendum eſt: ut ſciamus quo pacto tandem conſeruari debeant.

FRVCTVS VARII, EX PRIVATIS arboribus collecti, quo modo adſeruari ac recondi debeant.

Poſtrema hæc fuerit ſermonis, qui de arborum cultura ratione à nobis initus eſt particula, fructuum conſeruandorum explicatio. Parum enim eſt arbores excolère probè nouiſſe, niſi & fructus recondere atque adſeruare diligens agricola pernoſcat. Non enim æquales ſunt arborum quotannis fœtus, ſæpéque periculis occurrendum eſt, dum vnius anni fructus in alterum cautè adſeruamus. Itaque ab Amygdalo incipiendum.

Amygdala nux (vt Florentinus tradit) ad legendum maturitatem fatetur, cùm fuerit ſpoliata cortice. Ea ſi muria lauetur, & candida ſit, & incolumis, plurimùm durat, mox ſiccata ad vſum ſeruatur: eo pacto ſiccanda Amygdala noſtri faciunt. Si difficulter corium exuant (nam quædam ſunt eius generis) paleis obrutæ, continuò relaxabunt.

Caſtaneas nuces, ſi ad veris initium ſeruare voles, eæ in vmbra ſiccari debent expanſæ: deinde in ſiccum locum tranſlatæ, in cumulum redigantur, quem arena diligenter operiat. Integrarum probatio eſt, vt in frigidam mittantur: tum enim quæ ſanæ ſunt, merguntur: ſupernatat quæcunque vexata, aut intus corrupta eſt. Sunt qui in vaſculis ſeruent, arena pariter indita. Sunt qui in cratibus diſponant, vel intra ſabulonem, ne inuicem contingant: vel incluſas virgeis ex fago receptaculis, & lutatas, vt ſpiracula non relinquant, loco ſicciore defodiant. Aliis magis placuit, hordei paleis immundiſſimis obrutas adſeruare, vel paluſtri vlua, figuratis denſioribus ſportis recluſas. Nec deſunt qui filo transfixas, & igni decoſtas

cumulatim adſeruant.

Ceraſia ante ſolis exortum, arbore ſua decerpta, in vas (ſubſtrata in fundo ſaturcia) coniiciuntur: deinde ceraſia ſuperponuntur, iterúmque alternis ſaturcia: adiicitur nonnihil acidi mellis, aliquantum dulceſcentis. Seruantur itidem intericctis arundinum foliis, & in eundem modum alternatim diſpoſitis, in cado. In candenti ſole, vſque ad rugas ſiccata, diu ſeruantur, item molliuſculo ignis feruore paſſa.

Citria mala, Sotion author eſt, ſubacta gypſo, ſtudioſè perlita, toto anni curriculo, inoffenſa integritate, atque illæſa omni vitio ſeruari. Idem non putreſcere promittit citria mala, quæ aceruis hordei fuerint obruta. Tradunt alij mala citria per totum annum cuſtodiri, ſi vaſculis quibuſcunque claudantur. Sed ſi legere velis atque ſeruare, nocte cum ſuis foliatis ramulis decerpenda ſunt, & ſecreta diſponenda. Alij ſingula ſingulis fictilibus claudunt, & opaco loco ordinata cuſtodiunt. Plerique in cedri ſcrobe, vel in ſtraminibus minutis, vel paleis tecta ſeruant.

Corna, cùmематuruerunt, noſtri in lagena oris patentiſsimi leuiter & laxè componunt, ne collidi poſsint: deinde ad fauces vſque commiſſa vimineis ſurculis ſic tranſuerſis arctantur, vt modicè corna comprimant, nec patiantur ea, cùm acceperint, liquorem ſubleuari: tum quamoptimo & liquidiſsimo melle, vel vicario eius ſaccharo, vas vſque ad ſummum ita replent, vt corna ſubmerſa ſint. Hæc ratio non ſolùm corna bene cuſtodit, ſed etiam ſaporem mulſeum præbet: qui ſine noxa poſsit interdum febricitantibus dari, præſertim ſi ventris profluuio tententur: præterea ſuo ſubacido guſtu, & palatum irritante, moroſam abigit malaciam.

Cotoneorum condendorum varius fuit apud antiquos vſus. Democritus ſuadet, in domo non recondenda co-

tonea, vbi reliqui fugaces fructus ſint, vel alij quoque teneri reſideant: ſiquidem hos ſuo ſapore labefactant, ac maximè vuas in vicino reconditas, marcore conficiunt. Fœce vini mirum in modum ſeruantur, aut fictili nouo, operculóque picato, in vini dolio clauduntur, ita vt fluitent: eo pacto recentia permanent: & vinum in quo natant, odorem bonum contrahit. Quidam foliis & luto operiunt, in ſole ſiccant, & ſuper tabulato reponunt. Alij hordeo obruunt: alij gypſo vel cæra cruſtant: alij foliis fici inuoluta cuſtodiunt: alij in melle integra demittunt, quidam illinunt creta figlina, ſiccatáque in ſole ſuſpendunt. Reliquas condendorum cotoneorum rationes videto apud Ruellium: vnde has quoque magna ex parte deſumpſimus.

Ficus recentes ſeruari poſſunt ſingulæ intra viridem cucurbitam clauſæ, loculis vnicuique excauatis, ſuſpenſa eo loco cucurbita, vbi nec ignis, nec fumus inſpiret. Legendæ autem cum petiolis, vt diutius integræ durent. Alij ſic in melle diſponunt ficus, vt neque ſeinuicem, neque vas tangant. Immarcidæ ſeruantur in poculo vel vaſe vitreo aut perſpicuo, obducto cæra ſpiramento. Alij cratibus expandunt toto ſolo ſiccandas, & recipiunt noctе ſub tecta.

Seruantur iuglandes vel paleis obrutæ, vel aceria, vel foliis ſuis aridis, vel arca ligno ſuo facta concluſæ: vel immixtæ cæpis, quibus hanc viciſſitudinem reddunt, vt acredinem tollant. Expertum produnt, ſi virides nuces, tantùm putaminibus ſuis liberæ, demergantur melle, poſt annum virides inueniri: ipſúmque mel ita medicabile fieri, vt ex eo facta potio, faucibus & arteriis medeatur.

Pomorum ſeruandorum varia admodum ratio, pro diuerſa morum ac regionum conſuetudine. Quidam enim ſeruant poma tabulatis, loco frigido, ſeptentrionalibus feneſtris, quæ ſereno die patentes lucem accipiant.

Alij ſtramentis, ſtoreis, poleiſue ſubſternunt, raráque componunt, vt limites parui ſpiritum æqualem accipiant. Cuſtodiuntur delicatiora poma in olla fictili, cæra interius inducta: hordei aceruis obruta, à putrilaginis labe vindicantur. Seruantur quoque fideliis fictilibus, non picatis, effracto fundo & excluſo ſpiritu. Sunt qui ficulneis frondibus ſiccis, inuoluta ſingula poma recondant, ac luto vel argilla vas operiant: vt ad extremum talia reperiantur, qualia concluſa fuerant. Porrò etiam ſeruantur poma canistris, vel vimineis ciſtis compoſita, & mundo tomento obruta. Multa ſunt alia ſeruandorum pomorum præcepta, quæ tu ex Plinio, aliiſque bonis authoribus deſumes.

Meſpila aut picatis, & munitis vrceolis, aut ſcrobe populi, aut in ollis inter vuas vinaceis obruta ſeruantur.

Oliuæ inter cæteras condiuntur, colymbades appellatæ, eæ verò, vel muria, vel melle cum aceto & ſale probè adſeruantur. Sunt qui pulegium, mentham, anethum, lentiſcum, & ramulos oliuæ ſubdititos addant. Alij detractam ex muria & aceto colymbadem, atque ita præparatam, vt decet, ſpongia detergent: & in vrceum, vel fideliam nouam immittunt, ſubſtrato apio & modica ruta: conciſis deinde pleno vaſe oliuis immittunt defrutum, vſque ad os: lauri cu riones quidam immittunt: alij baccas, quæ nocentes reperiuntur. Non deſunt qui lectas ex arbore baccas ſtatim condiant: rutam & petroſelinum inter ſpatia ſtructionis ſternant: poſtremo, mel & acetum ſuperfundant: nouiſſime, oleum optimum miſceant. Cætera petito ex Ruellio.

Pyra quamoptimè ſeruari Democritus author eſt, illitis piceſurculis ſuſpenſa. Alij in ſapa, vel paſſo, vel dulci vino, vel muſto merſa: cuſtodiunt cadis plenis. Plurimi inter ſcrobem obruta ſeruarunt. Alij ſiccatis frondibus iuglandis, inuoluta recondunt: aut in vrceis fictilibus, in vino

vel muſto demergunt. Nonnulli inter paleas aut frumenta pyra ſeruant: aut in melle ſic compoſita reponunt, vt ſe non contingant. Quædam dura & adhuc viridia, vaſe claudi deſiderant, & operculo tegi, inclinato deorſum vaſis ore: ac ſcrobe obrui gaudent, loco iuxta quem perennis aqua defluit. Sunt qui quædam pyra (vt Muſtacea, vel alterius generis, aut Certoliana, aut Roſacea, vel Bonchreſtiana) diuidant, & granis purgent, ac ſiccent in ſole, vt nouo vere guſtui quamoptima reddantur.

Perſica, ſalgamorum ſtudioſi, in prouentum alium cadis condiunt. Duracina ſeruantur, obruta muria, vel aceto mulſo, vel detractis oſsibus (ficorum more) ſiccantur in ſole, ac pendent. Item ſæpe oſsibus exemptis, duracina melle condiuntur grato ſapore & iucundo. Optimè etiam ſeruantur, ſi vmbilicus pomi, gutta picis calentis opplicatur: vt ſic vaſe concluſo, ſæpe cogatur innatare. De malis armeniacis idem dictum fuiſſe exiſtimato.

Punica mala, vt Græce tradunt, ad hybernos vſus reſeruanda, leui manu collecta, ne tactu aſperiore vitientur, aut vulnus ſentiant inter legendum: nam ea putrilaginis originem adferunt. Cocta pice merguntur, refrigeratáque ſuſpenduntur. Alij arcente flocculo ſigillatim inuoluta, funiculis adſtringunt, ne tumeſcentia dehiſcant in rimas: ſic tamen munita, in parente patiuntur hærere. Sunt qui ſcrobe querna, ſuffuſo prius aceto, compoſita obruant. Alij integra in feruentem aquam marinam, vel muriam demergunt, vt combibant: deinde ſole reſiccant, vel loco ſuſpendunt frigido: & cùm vti volunt, aqua dulci pridie macerant. Longo cuſtodiuntur vſu, ſi in feruentem aquam intingantur: & protinus erepta, in arena ſicca componantur, aut tritici cumulo in vmbra, dum rugas contraxerint, recondantur.

Sorba Cato condiri iubet ſapa. Alij præcipiunt cum ſuis

ramis decerpta vaſis fictilibus ſeruanda in ſcrobibus, gypſato operculo, duûm pedum terra ſuperundicta, loco aprico, inuerſis vaſis, vel etiam in doliis. Alij integra dolio picato ſuſpendunt, & clauſa omni aura operculo & gypſo, illitis omnium ſurculis pice. Secta in partes, ſiccantur in ſole, cum ſuis pediculis. Viridia ſuſpenduntur locis opacis & ſiccis. In defruto diu aſſeruantur: adiecto ſpiſſamento aridi fœniculi, quo deprimantur ita ſorba, vt ſemper iis ſupernatet.

Quod ſupereſt in fructuum conſeruandorum ratione, id verò facillimè poteris ab authoribus petere: à quibus eadem hæc, quæ tibi proponimus, deſumpta vides. Nam de huiuſmodi obſeruatione præcepta ſtatuere, vanum eſſe exiſtimamus, cum quiſque apud ſe pro loci commoditate, nouam ſibi eius rei adminiſtrandæ formulam facilè confingere poſſit.

Vinetum.

PRIMA omnium nobis eſt explicanda vineti ac vineæ ſignificatio: deinde verò ad vitiarium & vites, ac vitium partes & differentias, earúmque conſerendarum vocabula veniemus.

Vinetum itaque appellabimus, plagam vel regionem, aut magnum ſoli vel terreni alicuius tractum vineis conſitum: id vulgus noſtrum vocat vignoble. *Virgilius.*

Neue tibi ad ſolem vergant vineta cadentem.

Ouidius 6. Metamorphoſeon:

Deſeruere ſui nymphæ vineta Timoli.

Timolus enim mons eſt Lydiæ (inquit Plinius lib. 5.) vt croco florentiſſimus, ita & vitibus multis conſitus.

Ordinare autem & inſtituere vineta dixit Columella

item etiam emundare & extirpare, lib. 4. cap. 27. Sic enim ordinata vineta feſtinabimus emundare, ſarmentíſque & calametis liberare. Idem lib. 3. cap. 2. Ad eſcam non expedit inſtituere vineta, niſi cum ſuburbanus eſt ager. Et cap. 3. Sed nos extirpanda vineta cenſemus: quorum ſingula iugera minus quàm ternos culleos præbent. Conſerere quoque vinetum idem author dixit non inuenuſtè, cap. 11. Quinetiam vinetum reſtibile appellauit, quod repaſtinatum eſt, vel ſingulis annis repaſtinatur, hoc eſt, reſtituitur & reſeritur. Multa alia vocibula vineto propria ſunt, quæ etiam vineis attribuuntur: quapropter de iis in vinearum cultura vocabulis latius dicemus.

Vineæ autem propria & peculiaris ſignificatio, certè non eſt tam ampla, ac vineti: ſed tamen locum vitibus conſitum & ordinatum complectitur: Vn cloz de vignes: *vt quemadmodum vinetum ipſarum vinearum, ita etiam vinea ipſarum vitium dici videatur. Columella: Qui vineam aut arbuſtum conſtituere volet, ſeminaria prius facere debebit: vnde vineam ordinare paribus interuallis dixit idem author lib. 3. cap. 13. Et agrum vineis veſtire cap. 1. eiuſdem libri. Inſtituere item vineas in agro trecentorum iugerum dixit Cicero contra Rullum. Vinea quoque conſeminea dicta, pro agro vnius tantum ſpeciei & notæ vitium conſito. Nam (inquit Columella) diuerſæ notæ ſtirpes, nec pariter deflorescunt, nec ad maturitatem ſimul perueniunt, ac cætera id genus, quæ ſuo loco atque ordine explicabimus.*

Sed non eſt illud ſilentio prætereundum, vineam, aut à vino (quod vinum ferat) deduci, aut à viminibus, quibus ipſa vinea arboribus vel palis obuincitur: quemadmodum à vinciendo vitem dictam certiſſimum eſt. At quia duæ ſunt ipſius vineæ ſignificationes: priorem, quæ à vino eſt, deductionem huic, de qua loquimur, tribuemus:

poſteriorem autem, quæ eſt à viminibus, ei vineæ dabimus, quæ bellicum inſtrumentum ſignificat, lignis compactum (inquit Liuius) latum pedibus octo, altum ſeptem, longum ſexdecim, tectum duplici ligno, cratibúſque contextum: cuius latera viminibus ſepta ſunt, ne ſaxorum ac telorum impetu perfringantur: extrinſecus autem autem, ne crementur, crudis ac recentibus coriis integebantur. Eo inſtrumento oppugnantes milites ad muros ſubruendos antiquitus vſi ſunt. Cicero ad Catonem: Aggere, vineis, turribus oppugnaui, vſúſque tormentis multis.

A vinea non ſolùm vinetum, ſed & vinitor & vinitorius deſcendunt. VINITOR *autem is dicitur qui vineas excolit*, vn vigneron. *Columella libro tertio capite viceſimo primo, Ac multùm intereſt, pluréſne an pauciores materias, pro natura cuiuſque ſtirpis vinitor ſubmittat. Inde etiam falcem vineaticam Varro dixit, qua vineæ expurgantur, & ſemina vineatica dixit Columella libro quarto, capite primo, fructum item vineaticum, libro ſeptimo, capite tertio. Vinealis quoque terra, vineis conſerendis maximè apta & habilis Columellæ dicta eſt:* Non *intempeſtiuè (inquit) commemorabimus Iulij Græcini conſcriptam veluti formulam, ad quam poſita eſt limitatio terræ vinealis. Vinearij quoque colles vel caules eidem authori libro quinto, capite 6. dicti ſunt, qui in vineis ſunt, vel qui in vitibus aſſurgunt. Quo in loco quidam legunt colles vinearios, pro monticulis vitibus conſitis. Cuſtodes item vinearij latinis dicti, quos hodie vulgò vocamus* meſſiers, *vinaria quoque cella eidem dicta quæ vulgò vocatur* vn celier, *& vinaria vaſa, vino recondendo apta, ruſtici noſtri abſolutè vocant* des vaiſſeaulx, *alij* des muiz, *quemadmodum in libello de vaſculis explicauimus. Forum præterea vinarium Varroni dictum lib. 1. cap. 54. in quo vinum vendibile exponitur, vulgus noſtrum vocat* l'eſtappe,

Atque hæc tantùm de vineis. nam earum differentias & genera in vitibus explicabimus.

Vitiarium verò, ferè idem ac vinetum ſignificat: ſed hoc à vinea, illud à vite. Eſt autem vitiarium, ager vitibus veſtitus. Varro 1. de ruſtica, cap. 2. In vitiario primitus cùm exit vitis, tota reſecari ſolet. vnde facere vitiarium plæriſque in locis dixit Columella: Vitiarium (inquit) neque ieiuna terra, neque vliginoſa faciendum eſt. Sed ad vitem.

Vitis, ſi propriam vocabuli vim retinet, materiam ipſam, atque adeò ſemen ſiue plantam, qua vineæ conſeruntur, ſignificat. Eſtque (inquit Columella cap. 1. de arbo.) tertium quiddam, quod neque arborem, neque fruticem dicere quis poſſit. Dicta autem vitis (inquit Varro) eò quòd inueniatur ad vuas pariundas. Vnde à pariendo parilema, ac poſtea imminutis literis (vt in multis) dici cœpta palma. Ex altera autem parte, caprea dicta, quòd pariat capreolum. Hæc Varro. Palmam autem appellat, maiorem partem vitis vnde vuæ naſcuntur, quemadmodum minorem, flagella, vt ſtatim docebimus in ipſa partium explicatione.

Quinetiam vitis, lignum ipſum nodoſum, ex planta decerptum, & foliis nudatũ ſignificat. Vnde caſtrenſis olim moris ac iuris fuiſſe pulchrè annotauit Budæus noſter, vt milites à centurionibus vite cæderentur: hoc eſt, virga nodoſa vitis, vel baculo ex antiqua vite facto. Plinius lib. 14. Centurionum in manu vitis opimo prædio tardos ordines ad lentas perducit aquilas; atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. Iuuenalis de Mario,

Nodoſam poſthæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigrat muniret caſtra dolabra.

Plutarchus in Galba, κλῆμα ἑκατοντάρχου vocat, id eſt, vitem centurialem, vt Macrobius. Inde factum, vt etiam

Spartianus vitem pro centurionatu acceperit in Hadriani vita. Hinc etiam ſub vitem præliari milites dicuntur, authore Feſto.

Dubium itaque non eſt quin vitis, ſi propriè accipiatur, ipſam plantam ac materiam ſignificet. Vnde vitiſator apud Virgilium lib. 7. Æneidos. Nam, vt poſtea docebimus, etiam pro vinea ſumi ſæpiſſimè ſolet vitis. Vnde diminutiuum viticula, pro parua vel mediocri vite Cic. 3. De natura deorum, At enim minora dij negligunt: neque agellos ſingulorum, neque viticulas perſequuntur. Inde fiet, vt vinearum ac vitium differentias vno atque eodem loco explicare ac confundere nobis neceſſe ſit, quando ita etiam ab authoribus factum eſt. Sed prius nobis ſeſe offert partium vitis explicatio, quàm ad eius differentias tranſeamus.

VITIS PARTES.

VITIS, *atque adeò omnis planta, ſuis propriis & ingenitis partibus à natura dotata eſt quibus veluti membris varia munia exequitur: quemadmodum pulcherrima ad corpus noſtrum inductione ac comparatione, Lucius ille Columella, rei ruſticæ doctiſſimus explicauit. Idem enim proculdubio, inquit, verum eſſe ratio nos admonet, ſi modò, vt in corporibus noſtris propria ſunt officia cuiuſque membri, ſic & frugiferarum ſtirpium partibus propria munia. Videmus hominibus inſpiratam velut aurigam rectricémque membrorum animam, ſenſúſque iniectos ad ea diſcernenda, quæ tactu, naribus, auribúſque & oculis indagantur: pedes ad greſſum compoſitos, brachia ad complexum: ac ne per omnes vices miniſteriorum vagetur inſolenter oratio, nil aures agere valent quod eſt oculorum; nihil oculi quod aurium:*

nec generandi quidem data eſt facultas manibus aut plantis: ſed quod hominibus ignotum voluit eſſe genitor vniuerſi, ventre protexit: vt diuina præditus ratione, rerum æternus opifex, qu iſi quibuſdam ſecretis corporis in arcano atque operto ſacra illa ſpiritus elementa cum terrenis primordiis miſceret, atque hanc animalis machinæ ſpeciem effingeret. Hac lege pecudes ac virgulta progenuit: hac vitium genera figurauit, quibus eadem ipſa mater ac parens, primùm radices veluti fundamenta quædam iecit, vt quaſi pedibus inſiſteret. Truncum deinde ſuperpoſuit, velut quãdum ſtaturam corporis & habitus: mox ramis diffudit quaſi brachiis. Tum caules & pampinos elicuit, velut palmas. eorum alios fructu donauit, alios fronde ſola veſtituit, ad protegendos tutandóſque partus.

Hactenus noſter Columella, quem potiſſimum in hac re imitamur, & cuius ſermonis proprietati maximè ſtudemus: ad quam etiam loquendi rectam atque expolitam formulam, iuuenes noſtros erudire plurimùm conamur.

Sequamur iam præſcriptam comparationis ac ſimilitudinis viam, & à radice ipſa ad ſummas vſque, & etiam minimas partes vitem diuidamus.

Radix in vite, id eſt quod in aliis ſtirpibus. Vnde confirmare radices dicitur malleolus vel mergus ſubactus, cùm aliò tranſmiſſus, vires reſumit: vulgus noſtrum appellat reprendre racine. *Tempus, inquit Columella, non aliud magis idoneum eſt hunc mergum amputandi, quàm ab Idibus Octobris in Idus Nouembris, vt hybernis menſibus ſuas radices confirmet. Radicis autem differentias, & varias exprimendi formas in noſtro ſeminario tam abundè docuiſſe viſi ſumus, vt iam hoc loco nihil ſuperſit planè quod de hac re dicamus. Itaque lectores in eum locum recurrite.*

Digitized by Google

Truncus, la ſouche, *id eſt in vite quod ab radice ſurſum aſcendit, & craſſum ac rugoſum & flexuoſum apparet. Stirpem indifferenter appellauerit qui volet. Caput autem trunci vocat Columella, ſummum quod in trunco apparet: Sed vt (inquit) caput trunci pedali ferè ſpatio ſit inferius iugo. Quod autem ex duro trunco enaſcitur, id antiqui agricolæ pampinarium appellarunt.*

Materia ipſius trunci partem cum ſuis brachiis & ſarmentis ac collibus comprehendit, le bois ou le marraim, *Vnde Columella: Vbi vino conſulimus, vitis eligatur, quæ vino valet, & in materia. Aliàs autem, materiæ appellatione, ſignificatur omne lignum accommodatum ad ædificandum*, le marrain. *Vnde Paulus iureconſul. Pertica (inquit) & pali in numero materiæ redigendi ſunt, & ideo lignorum appellatione non continebuntur. Hinc materiarius, vocabulo Plautino, dictus faber lignarius. Et fabrica materiaria, Plinio nuncupatur lignaria ſiue tignaria, ab ædificiorum tignis, quam fabricam Dædalus inueniſſe creditur. Quinetiam Vitruuio peculiaria verba ſunt materiari, pro ædificare: & materiones, pro iis qui ædificia conſtruunt & ligna coaptant. apud Marcum Tullium quoque ędes malè materiatæ: hoc eſt, tignis & trabibus malè fultæ, maléque adminiculatæ, & ob id vitium facientes.*

Sarmentum, le ſarment, *prælongas vitium virgulas comprehendit, in quas vitis luxuriam ſpargitur: hoc eſt, vitis ipſius brachiorum & caulium lignum, tam dum eſt in ipſa vite, quàm dum exectum & exemptum eſt. Varro lib.1.cap.3. In vitiario primitus cùm exit vitis, tota reſecari ſolet, vt firmiore ſarmento è terra exeant, atque in pariendis colibus vires habeant maiores. Virgil.*

primus deuecta cremato Sarmenta.

Itaque (inquit Columella lib. 5.) poſt vindemiam velut inutilia ſarmenta decidunt, & à ſtirpe ſummouent. Idem lib. 4. cap. 24. Sarmenta lata, vetera, malè nata, contorta, deorſum ſpectantia, recidito. Vnde emucidum ſarmentum Varroni, infirmum & imbecillum dictum, quodque propter infirmitatem ſterileſcit. Et nouellum, item etiam vetus ſarmentum Columellæ, pro eo, quod vnius vel plurimum annorum eſt.

Sarmentum autem duarum vel trium gemmarum, quod è vite præfracta deponitur, cùm in pollicem tondetur, vt anno ſequenti renouetur, appellatur à Columella lib. 4. capit. 21. cuſtos vel reſex, aut palmes præſidiarius: à Catone autem capit. 33. vinarij cuſtodes dicuntur qui (dum reſecatur vinea) ad vinum producendum relinquuntur.

Palmites dicuntur qui è ſarmentis, vel vt rectius dicam, è ſtirpibus ac ſurculis veluti palmæ quædam è brachiis quotannis prodeunt: vulgus noſtrum vocat les iettons. *Quidam (inquit Columella) ſic imperant vitibus, & eas ita multis palmitibus onerant, vt poſteritati non conſulant.*

Palmitum autem multa genera facit Plinius lib. 17. cap. 22. Eum enim qui è duro exit ac prouenit, materiàmque in proximum annum promittit, pampinarium palmicem vocat. Columella autem virgam pampinariam palmitem vocat. Columella autem virgam pampinariam, quòd pampinos tantùm promittat, & lætam frondem ſine fructu oſtendat. plerunque enim primo anno frondem ſine fructu affert: vbi verò ſupra cicatricem eſt, tunc fructuarius vel vel etiam fructuoſus Columellæ libro quinto cap. 5. palmes dicitur, quòd fructum pollicεatur, ſempérque ſub iugo relinquitur: atque ex anniculo palmite factus, fructum protinus creat. Palmites autem anniculi, iettons d'vne

année, *dicuntur vnius anni : quemadmodum & veteres palmites qui multorum annorum ſunt : quos palmites emeritos, pluribúſque induratos annis vocat Columella. Ita quoque & nouelli palmites*, ieunes reiettons, *qui & cuſtodes dicuntur, non longiores tribus gemmis, proximo anno materiam daturi, ſi vitis luxuria ſe conſumpſerit. Palmes præterea focaneus dicitur, quaſi in faucibus ipſius vitis enatus. Vam (vt inquit Columella) ſolet in bifurco medius prorepere. Illud autem bifurcum, veluti fauces in vite repræſentat. vnde profundere palmites dicitur vinea, cùm ex ſurculis ramos emittit*, monter en bois, ietter bois. *Columella lib. 5. cap. Sequente deinde anno, cùm palmites profudit vinea, vnus ſummittitur.*

Brachia autem vt palmites & palmulas habere etiam vitis dicitur, quibus ſurſum attollitur. Cato cap. 49. Vineam veterem ſi in alium locum transferre voles, duntaxat brachium craſſum licebit. Duramenta, ſiue etiam duramina vocat Columella : Quaterníſque (inquit) brachiis, quæ duramenta quidam vocant, diuidatur in totidem partes. Paulò *poſt : Conſiderandum eſt, cuius longitudinis ſint duramina.*

Coles præterea vitis appellat Varro, eos qui inter geniculos ſarmentorum apparent. Caulis (inquit Plinius*) à capite ad duas gemmas reciditur.*

Surculi autem in ſtirpibus ac vineis dicti, veluti germina quædam ex ipſo trunco vel caudice producta : vnde ſurculos vitigineos Cato appellauit, qui ex vna vite demuntur, vt in aliam conſerantur vel inſerantur. Terebra (inquit vitem quam inſeres pertundito. eò duos ſurculos vitigineos (quod genus eſſe voles) inſertos, obliquos arceto ad medullam. Propagines vocat Plinius *libro 27. capite viceſimotertio, Cæterum ſurculi in vite qui nihil*

adferunt, & nullo fructui ferẽdo proprij ſunt aut habiles, ab agricolis antiquis ſpadones appellabãt ur elegãti metaphora.

A ſurculo autem fit ſurcularis: vt ſurcularis terra Columellæ dicatur, quæ multis ſtirpibus ſua ſpõnte prouenientibus abundat.

Scirpiculus in vite iugata (de qua in ſequentibus agemus) Varroni appellatur, id quod hac atque illac per iuga ſerpit, atque ipſis iugis fulcitur, lib. 2. de re ruſtica cap. 2. Cùm hæc inter bina loca, vt iugum continet ſtirpiculos, ſic colles publicè diſtantes paſtiones.

Sagittam ruſtici vocant (inquit Columella) nouiſsimam partem ſurculi: ſiue quia longius receſsit à matre, & quaſi emicuit atque proſiluit: ſeu quia cacumine attenuata, prædicti teli ſpeciem gerit. Eſt igitur ſagitta, ſarmenti vel malleoli aut ſeminis ſumma ac ſuperior pars.

Flagella vtium appellat Varro minorem vitem, hoc eſt, ramos vitium oblongiores & productiores, aliis tamẽ minores, ab ipſis brachiis ſurſum aſcendentes: dicta flabella prius, à venti flatu. Quidam (inquit Columella) totũ flagellum, ſicut erat matri detractum, crediderunt ſationi conuenire. Matrem appellat, truncum ipſum in quo eſt medulla & humor præcipuus, à quo ſurculi, flagella, & qui nepotes vocantur, prodeunt. Flagella autem fructuaria dixit idem author libr. 5. c. 5. pro iis flagellis in quibus oculi fructuarij apparent.

Palmæ autem dicitur maioris vitis flagellum, vnde naſcuntur vuæ. Columella lib. 4. cap. 21. Sed nouellis (inquit) palmis ſemper vitis renouetur: quæ ſi ſatis excreuerint, iugo ſuperponantur: ſin aliqua earum vel perfracta, vel parum procera fuerit, locúmque idoneum obtinebit vnde vitis anno ſequenti renouari debeat, in pollicem tondetur, quem quidam cuſtodem, alij reſecem, alij præſidiarium appellant: id eſt, ſarmentum gem-

marum duarum vel trium, ex quo cùm proceſſere fructiferæ materiæ, quicquid eſt ſupra vetuſti brachij, amputatur, & ita ex nouello palmite vitis pullulaſcit. Pollex itaque *quid ſit ex ſuperiori deſcriptioni vides, dictus quidem, quòd præ cæteris ſarmentis aut brachiis viribus polleat.*

Caput vitium, aut ſeminum, vel ſarmentorum capitulum, extremam eorum partem vocat Columella, quemadmodum crura, vicinas radicibus partes: Materiæ (inquit) vehementiſſimæ reperiuntur in capite vitis, aut in crure vicino radicibus.

Ceruix autem apud eundem authorem, vel pro ipſo vitis capite, vel pro parte capiti proxima, quæ in vite eſt, ſumitur, quaque ipſi viti robur præſtat: Vitem (inquit libro quarto cap. 7.) cùm ad vnum pampinum iam redegeris, & ipſe exceſſerit pedalem longitudinem, decacuminare conueniet, vt in ceruicem potius confirmetur, & ſit robuſtior.

Capreoli, coliculi ſunt introrti veluti cincinni quidam in ipſis pampinis tenerioribus apparentes, quibus vitis veluti manibus quibuſdam, inquit Cicero, adminicula complectitur ac comprehendit. Ij enim, inquit Varro, vt vitem teneant, ſerpunt ad locum capiendum: vnde à capiendo capreoli dicti. Iidem etiam claniculi appellantur. Cicero de Senectute: Vitis quidem quæ natura caduca eſt, & niſi fulta ſit, fertur ad terram: eadem vt ſe erigat, claniculis ſuis, quaſi manibus, quicquid eſt nacta complectitur. Clauiculos protulit Plinius in procemio libri 23. Clauiculæ, inquit, ipſæ quibus repunt vites tritæ, & ex aqua potæ, ſiſtunt vomitionum conſuetudinem. Græci capreolos vitium, gelicas vocant: aliarum autem herbarum, vt hederæ, cirrhos: qui quidem certè imbecilliores ſunt, & minus valentes, ſed interdum etiam volubiliores.

Crines

Crines vitium appellat Plinius lib. 17. cap. 23. Vernacula(inquit)putatio, deiectis per ramos vitium crinibus circumueſtit arborem, crinéſque ipſos vuis. Idem etiam viticulas appellat libro viceſimoſeptimo, cùm de vite ſylueſtri loquitur.

Gemma in vite idem eſt quod & oculus, le boutton, l'œilleton: *quia veluti ocellus quidam conſpicuus, aut gemma quædam excellens, conſpici poſſit, cùm primùm è vite prodit aut ſarmento. Pulchrè autem quid ſit explicat nobis Cicero in Dialogo de amicitia: Itaque (inquit) ineunte vere, in his quæ relicta ſunt, exiſtit tanquam ad articulos ſarmentorum ea quæ gemma dicitur, à qua oriens vua ſeſe oſtendit. Ab ipſa enim gemma & oculo, primùm flos, deinde fructus prodit, tam in ipſis vitibus, quàm etiam in arboribus. Vnde Apuleius gemmulas veris floridas non impropriè appellauit. Quia autem nonnulli oculi cùm florem promittant, fructum tamen non adſequuntur, ideo Columella eos fructuarios oculos appellat, qui iam fructum aliquatenus oſtendunt.* bouttons grappez, ou bien les teſmoins. *Hinc etiam trigemmes malleolos vocat idem author, non quidem ab eo, quòd omnino trium oculorum ſint, (cum ferè circa plagam, qua à matre abſciſſi ſunt, pleni ſint gemmarum) ſed quòd his exceptis, quibus frequentes ſunt, in ipſo capite, tres deinceps articulos, totidem gemmas habeant. Inde etiam gemmare vel gemmaſcere vites aut palmite propriè dici poſſunt, cum vere ineunte gemmas ſiue oculos oſtendunt, vulgus noſtrum vocat* boutonner. *Nam ſi vere (inquit Columella) mergum amputauerimus, quo gemmare palmites incipiunt, matris alimentis ſubitò deſtitutus, langueſcit.*

Cæterum in malleolo vel palmite aut ſarmento vitis qui nodi ſiue internodia apparent, à Cicerone & probatis authoribus articuli vocantur, quemadmodum ſu-

periora exempla oſtenderunt. In aliis autem herbis aut leguminibus ſiue etiam ſubfruticibus, geniculi ſiue gemcula. Plinius libro decimooctauo, Genicula tritico ſunt quaterna, farri ſena; hordeo octona. Græcis τὰ γόνατα dicuntur. Vnde herba polygonaton appellata, quam Latini geniculatam, à geniculorum multitudine verterunt.

Pampini vitium, dicuntur virgæ, ſeu rami folioſi, à brachiis vel palmitibus atque adeò ipſis caulibus prodeuntes, & (vt inquit Plinius) à lateribus exeuntes: qui quidem dum grandiores ſunt, & foliis onuſti, vuas ab iniuriis externis defendunt ac tegunt, les bourgeons, vnde Virgilius.

Heu malè tunc mites defendet pampinus vuas.

quanquam tamen racemarios & ſteriles pampinos quodam in loco vocat Columella. Erit igitur id in vitibus pampinus, quod in arboribus ſtolo: atque è tenero ſemper naſcitur, in quo à palmite differt. Pampinarium alioqui dicitur, ſiquidem è duro trunco enatus ſit, inquit Columella. Vnde pampinare verbum, eſbourgeonner, & pampinator: de quibus in ſequentibus abundè. Pampinum reſecem vocat Columella, qui reſectus reciſúſque melius prouenit, ſítque reſecando fructuoſior. Nam confiteor (inquit) pampinarios quoque, cùm è duro prorepſerint, tempore anni ſequentis acquirere fœcunditatem, & ideo in reſecem ſubmitti, vt generare poſſit.

Malleolus (inquit Columella) nouellus eſt palmes innatus prioris anni flagello: cognominatúſque à ſimilitudine rei, quòd in ea parte, quæ deciditur ex vetere ſarmento prominens vtrinque, malleoli ſpeciem præbet, deciditur autem, vt aliò transferatur ad vitem populandam & frequentandam. Vulgus noſtrum marquottas ſotelláſque vocat, des marcottes: alij vulgatius, des roſſettes. Quibus

ad nouelleta inſtituenda plurimùm vtimur. Malleolos autem humi depactos poſtea non transferimus, vt Itali ſolebant: quem tamen morem noſtrum attigiſſe videtur Columella lib. 4.

Palmipedalis autem malleolus Columellæ dicitur, qui habet longitudinem pedis vnius & palmi. Palmum autem conſtare digitis quaternis docet Vitruuius. Pes verò, palmis quatuor conſtat. Sunt igitur in totum digiti ſexdecim.

Præſidiarij quoque malleoli eidem authori dicti, qui quaſi ipſius vitis præſidio, & ad vitis tutelam relinquuntur, qui etiam cuſtodes & ſubſidiarij, atque adeò fructuarij dicti ſunt, marcottes franches. *Ita quoque & trigemmes ac bigemmes palmites, atque etiam ſteriles dicti, quòd exectì, duas vel tres gemmas oſtenderent, vel poſiti ſterileſcerent, neque fructum adferrent.*

Furunculus, palmes eſt iuxta alium palmitem (qui cuſtos dicitur) enatus, vn reietton. *Ita dictus (vt inquit Columella) quòd ab alio palmite ſuccum furetur: vel potius, quòd tuberculi cuiuſdam ita appellati, magnitudinem referat: vt ſit furunculus in vitibus, extuberantia quædam in modum verrucæ, quæ fit dum germen ex cicatrice procedit. Columella: Sed ſi reſecis facultas non erit, circunſpiciendus eſt furunculus, qui quamuis anguſtiſſimè præciſus, in modum verrucæ, proximo vere materiam exigat.*

Mergus in vite, dicitur palmes, qui ſupra terram incuruatur iuxta ſuum adminiculum, vulgus noſtrum vocat (ni fallor) vn courſon, *alij autem* vn brin, *à mergendo ſcilicet nominatus. Vnde palladius, Mergum (inquit) dicimus, quoties velut arcus ſupra terram relinquitur, alia parte vitis infoſſa. Nonnullos (inquit Columella) in vineis characatis (hoc eſt pedatis) animaduerti, & maximè*

heluenaci generis, prolixos palmites quaſi propagines ſolo adobruere, deinde rurſus ad arundines erigere, & in fructum ſummittere, quos noſtri agricolæ mergos, Galli candoſoccos vocant, &c. Neſcio an hæc noſtra diuinatio omnibus placebit, ſi dicamus Gallicam vocem, qua hodie etiam vtimur, mergum referre diminutione addita, vt mergottas (quas corruptè marcottas quidam vocant) pro mergulis vel mergis dicamus. Itaque iudicabit apud ſe qui volet, & quod ſibi videbitur, facilè ſentiet: nam hic tantum de dictionis alluſione ſermo eſt.

Nepotes, vocantur palmites, qui poſtea naſcuntur, tranſlatione ſumpta ab hominibus eorúmque ſobole. Columella, *Iam verò ipſos palmites, quos vindemiæ præparamus, clauiculis ac nepotibus liberandos magnopere cenſeo.*

Dracones in vitibus dicuntur à Plinio, palmites emeriti, pluribúſque annis indurati: *Nuper (inquit) repertum, draconem ſerere iuxta arborem. Ita palmitem appellamus emeritum, pluribúſque induratum annis. Vnde etiam raſilem draconem vocat, cum præciſus, quàm maxima amplitudine, tribus partibus longitudinis deraſo cortice, quatenus obruatur, ſulco deprimitur.*

Iuniculus, idem eſt in vite, quod etiam draco. Nempe (inquit Plinius) *cum vetus palmes in longum, & ad quartum vſque pedamentum emittitur, quos alij dracones, alij iuniculos vocant, vt faciant quæ muſculeta appellant.*

Traduces in vitibus, dicuntur palmites vel malleoli, qui aliunde tracti ac propagati ſunt: vel (inquit Varro) *vbi ex arboribus in arbores traductis vitibus, vinea fit, quos traduces, quidam rumpos appellant.* Inde traducem bimum vocat Plinius, qui duorum annorum eſt.

Viuiradices dicuntur ſurculi cum radicibus exempti, ad differentiam malleolorum & talearum. Eſt enim

viuiradix, planta quæ cum radice ſeritur, quaſi viuam radicem habens. Sunt autem (inquit Columella) ſationis duo genera, malleoli & viuiradicis. Des plantes ou plantalz.

Suffragines, dicuntur vitis ſoboles, quæ ſuffringuntur & exputantur, vel ad geniculum confringuntur, vt aliò transferri poßint. Columella: Si ſoboles (quam ruſtici ſuffraginem vocant) radicitus adhæret, diligenter explantanda. Vne taille.

Propago, dicitur vitis vetula depreſſa atque in terram per inflexos arcus ſubmerſa, vt ex vna plures emergant, vulgus noſtrum vocat ſep de prouing. *Nam cum fuerit anicula, ſupra terram iuxta ſuum adminiculum curuatur: atque ex alto ſcrobe ſubmerſa, producitur ad vacantem palum, tum ex arcu vehementer citat materiam. Plinius, Vis vitium omnis euocatur in palmites, aut deprimitur in propagines. Vnde propagare verbum, vitem vetulam ſupprimere ac proſternere in terram vt multam ſobolem faciat.* Prouigner, *de quo poſtea fuſius.*

Virgæ præterea, quas vitis ex radicibus aut candicis lateribus ciet, quaſi nepotum partu grauida, ab antiquis ſoboles appellatæ ſunt.

Viticulæ verò, à rei herbariæ prudentibus appellantur, non quidem palmites aut ſarmenta: ſed à ſimilitudine, ipſa quidem flagella, quæ vitis modo reptantia longè latéque vagantur, ac vicinos frutices nacta, ſic eos intricant, vt iis perinde ac pedaminibus abutantur: vel ſcandentia, ſuis irretiunt clauiculis, quibus quaſi digitis hærent, quales in cucumeribus, cucurbitis, & pleriſque aliis inueniuntur.

Denique illud addendum, toros, in vitium ſobole, aut craßioribus brachiis appellari, calloſam illam & prominentem veluti pulpam, quæ (quemadmodum hominibus

muſculi) ita etiam vitibus vires præbent ac robur. Columella de arboribus: Arbuſtiuam (inquit) vitem, tam putare, quàm alligare diligenter oportet: nam & in ea fructus maximè vitis conſiſtit, diutiúſque perennat, quæ firmis toris & idoneis loris religata eſt. Itaque omnibus annis conuenit ſubſequi putationem, ita vt tori renouentur, & vitis per idoneos ramos diſponatur.

De taleis autem vinearum & taleolis, item etiam aliis quæ ad inſitionem pertinent, hic tacebimus, cùm in ſeminario ſatis ſupérque de his ſit tractatum. Ad quod non grauabit lectorem recurrere, ſiquando his opus habuerit. Nunc ad vitium differentias. Quas vt facilius deſcribamus, ab iis quæ latius patent, & generaliores quodammodo ſunt, incipiendum: deinde verò ad communiora vinearum vocabula, ab earum poſitione vel forma, aut cultura ratione petita recurremus.

VITIVM DIFFERENTIÆ QVÆ LATIVS PATENT.

Vitium appellatione multæ ſtirpes aut plantæ comprehenduntur: quas interdum alio adiecto efferimus, interdum etiam nomine immutato ſignificamus, quemadmodum mox explicabimus. Sed primùm à vitice incipiemus, quando cum vite nonnihil habet affinitatis.

Vitex à vinciendo dictus, frutex quidem eſt (inquit Plinius) non multum à ſalice, vitilium vſu diſtans: foliorum quoque aſpectu, niſi odore gratior eſſet. Vitilia autem vocat quæcunque ita lenta & flexilia ſunt, vt iis ad vimina tum vitium, tum aliarum rerum vti poſſimus. Itaque vitex nihil ad vitem, nihílque cum vite ſimilitudinis habet (ne quis putet) tantum à viendo vel vinciendo nomen accepit. Græci eum fruticem agnon, hoc eſt, caſtum, quòd eius ſemen potum: aut ipſa folia ſubſtrata, caſtitatem conſeruent, inquit Galenus. Vulgus ſeplaſiariorum vtranque vocem ſimul

iunxerunt, & agnum caſtum corruptè appellarunt. De hoc alibi plura.

Sylueſtris vitis, ſatiuæ congener: latinis, labruſca: Græcis, ampelos agria dicitur. Vigne ſauuage, *quòd ea quidem in ſepibus, ſyluis, & marginibus terræ, ſeu labris quibuſdam naſcatur. Cuius (inquit Dioſcorides libro 5.) folia, caules & claviculæ, vim habent cultæ viti ſimilem. Tantum igitur cultura ab alia differt. Virgilius labruſcam ſylueſtrem appellauit in Bucolicis:*

Sylueſtris raris ſparſit labruſca racemis. propriè quidem: nam raros racemos propter incultam & agreſtem naſcendi conſuetudinem habet. Præterea longiſſimè differt ab alia vite agreſti, de qua inferius agemus. Quapropter non vitem agreſtem, ſed labruſcam agreſtem appellare maluit. Cæterum labruſca hæc, duorũ generum eſt. Altera enim florem tantum fert, quem nunquam ad fructus maturitatem perducit (inquit Dioſcorides) flóſque hic, à Græcis œnanthe dicitur. Altera perficit quidem, ſed paruis admodum acinis, & raris, vt inquit Virgilius.

Sylueſtrem aliam deſcribit Dioſcorides lib. 4. inter herbas non frutices connumerandam, ſed vitis nomen mutuatam à forma: ſarmenta habentem vitis modo prælonga, aſpera, lignoſa, rimoſo cortice, foliis hortenſis ſolani, longioribus tamen ac latioribus, flore muſcoſo & capillaceo, fructu exiguis vuis ſimili, poſt maturitatem rubente: cui Taminiæ vuæ nomen ab antiquis impoſitum eſt propriè: non enim taminia vua ſtaphidem agriam ſignificat, vt poſtea docebimus. Huic igitur deſcriptioni certè haud longè abeſt, ſalicaſtri imago, ita quidem dicti, quòd in ſalictis naſcatur. Caueto autem ne pro ſalicaſtro ſiliquaſtrum proferas, eſt enim ſiliquaſtrum, hortenſis herbæ genus, quæ vulgò coſtum appellatur, item etiam piperitis. Du coq. *Cæterum ſalicaſtrũ eoſdem fere vſus præſtat quos vitis ſylueſtris. Ea certe*

Ruellio videtur eſſe quam rura noſtra modò viornam, De la viorne: *modò hardeam*, De la hart, *vocant, quòd ramorum faſces ea perinde quaſi vinculo ligantes diſtringant: hæc nanque viticulis prælongis aſperíſque cernitur & lignoſis: præterea cætera omnia habere conſpicitur, quæ ſuperius Dioſcorides expreſsit. Sed certè in montibus & petroſis apud nos viorna potiſsimum naſcitur, fruticátque.*

Quod autem Virgilius Viburnum appellauit lentum, inter cupreſſos naſcens, quanquam id quidem detrita vna litera vulgari noſtræ dictioni alludere videatur: tamen potius vulgari illi frutici conuenire iudicauerim, quem matianam vulgus vocat, Du maſſault, *quàm viornæ vulgari. Ruellius tamen ait quoſdam etiam ruſticos eum fruticem viornam appellare, quo nomine ſuperior quoque frutex dictus eſt, & ſæpiſsimè à nobis ita auditus. Matianæ autem deſcriptio hæc eſt: Frutex eſt in montibus, locis petroſis ac rubetis naſcens: ramulis craſsitudine digitali, bicubitalibus: foliis vlmeis, piloſioribus, quæ paribus internodiis aduerſis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum minutiſsimè ſerratis. Flos illi eſt albus, racematim enaſcens, eóque marceſcente acini oſtenduntur in vnam congeſti, grano lentis magnitudine, latiuſculo, & veluti leniter vtrinque compreſſo, cum ematuruit rubro, quo viſcum optimè conficitur, & pelles condepſantur. Radice eſt per ſumma ceſpitum vagante. Eius autem fruticis lignum, atque adeò rami tam flexiles ſunt & lenti, vt quocunque velis facilè flectas, ſine offenſione, vnde pueri prima literarum elementa condiſcentes, eius fruticis ramulis decerptis & concinnatis vtuntur ad literarum tactum, ne ſcilicet aliò mens vagetur, aut aliam pro alia ſumant. Iudicabit igitur apud ſe diligens lector, an id quidem viburno conuenire poſsit, etſi quidem aliud inuenerit rectius, eo mea ſententia vtatur.*

Staphis agria, ſiue (vt Athenienſes dicere conſueuerunt) ataphis agria, inter vitium ſylueſtrium ſpecies connumeranda venit: nam & labruſcam imitatur, & ipſum nomen, paſſam ſylueſtrem ſonat; vel vuam paſſam ſylueſtrem: non tantùm quidem, quòd eas vuas quæ paſſæ & paſſulæ vulgò dicuntur, ferat (Galenus enim duplex ſtaphidis agriæ genus facit, ſatiuum quod vuas paſſas fert, & ſylueſtre) ſed etiam quòd ipſa folliculorum ſtaphidis agriæ figura, hoc eſt granorum vel thecarum in quibus reconduntur acini, rugoſam vuam magis quàm integra vuarum grana præ ſe ferant. folia autem habet labruſcæ (inquit Dioſcorides) diuiſa, colliculos rectos, molles, nigróſque: florem fert glaſti (quæ vulgò gueſda dicitur) & folliculos virides, ſimiles ciceri, & in his nucleum triangulum, ex nigro ſubfulueſcentem, intus album, guſtu acrem. Eam vocarunt latini pituitariam, quòd commanducata grana, feruore ſuo pituitam ex cerebro eliciant. Item pedicularíam, quòd erumpentibus è corpore pediculis, ex oleo inuncta aduerſetur. Taminiam autem vuam falſo Cornelius Celſus & nonnulli appellauerunt, cùm taminia vua (vt iam diximus) propriè ſit ampelos agria, cuius fructus atque adeò acini rubeſcunt, & in apricis naſcitur: huius autem fructus cum vindemia matureſcit, nigreſcítque, & in opacis plerunque naſci ſolet. Cæterum ſtaphis ſiue aſtaphis, Græcis vuam paſſam ſonat: ſtaphyle autem, vuam tantùm: hoc eſt, vitium viniferarum: à Staphylo Liberi patris filio, ne quis fortaßis putet ſtaphylo Liberi patris filio, ne quis fortaßis putet ſtaphylen agrian legi debere.

Vitis alba, Græcis ampelos leuce dicta, quam alij bryoniam, alij (inquit Dioſcorides) ophioſtaphylon, quaſi vuam ſerpentariam, vel colubrinam appellant, foliis ſarmentiſque vitem ſatiuam imitatur: ſed hirſutiora ſunt omnia noſtrum vulgus colubrinam appellat; quòd colubri

modo per dumos ſerpat. De la coulcuuree. *notiſsima eſt vel ex hortuli noſtri lectione.*

Vitis nigra, Græcis ampleos melæna, Plinio bryonia nigra dicta, folia & caulem habet, ſimilitudinem hederæ referentia: quamquam ſmilacem magis imitentur, aut potius ſolanum, maiora ſunt tamen. Quinetiam arbores ipſa planta ſuis clauiculis ſcandit, inuenitúrque apud nos paſsim in humidis & paluſtribus locis: appellatúrque vulgò (ni fallor, nam res ipſa maximè dubia eſt) Du nerprun. *ſunt autem illi per interualla cum foliis diſpoſiti racemi, qui non vltra octo decémve acinos oſtendunt: inter principia quidem virentes; poſt maturitatem nigreſcentes. In frutetis & ſepibus atque arundinetis maximè naſcitur, propinquas ſtirpes conſcendens & aligans. Radicem habet foris nigram, intus buxeo colore. rarior inuentu apud quoſdam, quàm alba, ideoque cognitu difficilior. Hanc etiam Tamnum ſiue tamum quidam vocari putant, inquit Barbarus, vulgò autem Tamarum. Columella.*

Lubrica iam lapathos, iam tami ſponte vireſcunt.

Chironiam vitem quidam appellauere, aut quòd Chiron medicinæ & herbarum in Theſſalia peritiſsimus, vlceribus iumentorum & hominum ex ea primus remedium inuenerit: aut quòd chironiis vlceribus (quæ ſerpentia dicuntur) ea veteres mederentur.

Cæterum, vt alias vitium differentias breuiter percurramus: Capnia, genus vnum vitis eſſe dicitur à quibuſdam, quæ vuam nigram ex candida, & candidam ex nigra ſine prodigio ferat.

Genus alterum vitis Theophraſtus poſuit, quod fructum inchoans ad florem vſque tantùm perducit. Inſanas huiuſcemodi vites appellaſſe videtur Plinius quodam in loco. Item etiam triferas: quoniam in iis alia matureſcunt, alia turgeſcunt, alia florent.

Vitis aliam ſpeciem in parte Idæ, quæ Phalacras dicitur, naſci tradit Theophraſtus, quæ eam formam habet quam mox deſcribemus. Fruticoſa quidem hæc eſt, paruulis virgis, ramulis ferè cubitalibus exporrecta, quibus acini laterales, nigri, tuberculo fabæ penſiles hærent, ſapore dulces, ligno intus modo vinacei condito, folio circinatæ rotunditatis, indiuiduo, paruoque.

Naſci præterea in Aphrica vitem aliam Græci produnt, quam accolæ Vbolimam vocant: fitque oliua in vites inſita, vt vtriuſque fructum ferat. Vnde Græci huiuſcemodi vitem elæoſtaphylon, quaſi vuam oleoſam, ab vtroque parente nomen mutuantes, appellarunt.

Denique verò ad vitem noſtram redeundum, quæ ſatiua, & culta, & vrbana dici debet. Græcis ἄμπελος ἥμερος, *Et œnoe, & œnophoros, hoc eſt vinifera, ad labruſcæ differentiam, appellatur. Sunt qui etiam Clematida & Clemacem, interim & œnanthan appellant authore Iulio Pollice. Eam autem Thebis à libero parte primùm inuentam Bœotij tradunt. Cuius differentias particulares & communia genera tum à patriis, tum etiam à culturę & ſtatuminum ratione petita, iam æquum eſt vt explicemus.*

VINEARVM ET VITIVM PARticulares & communes differentiæ.

Nolim quiſquam putet, me id oneris ac prouinciæ ſuſcipere, vt hoc loco omnium vinearum ſpecies ac varia genera deſcribam, quando totidem affirmantur eſſe, quot ſoli. Regiones enim vniuerſæ (inquit Columella) regionúmque penè ſingulę partes, habent propria vitium genera, quæ conſuetudine ſua nominant. Quædam etiam ſtirpes cum locis vocabula mutauerunt: quædam propter

mutationes locorum, à qualitate ſua diſceſſerunt. Quapropter quid tam difficile ac laborioſum eſſet, quàm omnes differentias enumerare velle, quæ à diuerſis locis, in quibus naſcuntur, nomina ſumpſerunt? Sunt enim apud Virgilium Thaſiæ, Mareoticæ, Pſytiæ, & innumeræ aliæ. Sunt & apud Plinium ac Columellam infinitæ, quas qui numerare & explicare contenderit, iuſtum huic labori volumen deſtinet oportet. Nos verò, quanquam id non recuſamus, vt ſcilicet nonnulla vitium genera ac defferentias explicemus: tamen id præmonuiſſe æquum duximus, hoc loco tantùm ea explicaturos, quæ magis vtilia & neceſſaria, pueríſque noſtris commodiora iudicauimus: tum ad bonorum authorum faciliorem cognitionem, tum ad antiqui moris rationem, cum noſtra conſuetudine conferendam. Incipiemus igitur ab arbuſtiua vite.

Arbuſtiuæ vites aut vineę, dicuntur quæ arbores ſcandunt, aut ipſis applicantur: quales ferè omnes ſunt apud Italos: Græcis ἀναδενδρώδεις, ſiue dendritides appellantur Vignes rampantes ſur les arbres. Colum. lib. de arboribus cap. 16. Arbuſtiuam vitem tam putare quàm alligare diligenter oportet. vnde & arbuſtare vites dicebant agricolæ antiqui, cùm eas arboribus applicabant & apponebant vt ſurſum aſcenderent. hinc etiam arbuſtiuum vinum Columellæ dictum, quod in arbuſto gignitur. Arbuſtum autem veteres rei ruſticæ ſcriptores appellabant, peculiari quodam vocabulo, ipſas arbores vitibus nuptas: vel eam terræ partem in qua plures eſſent arbores vitibus applicatæ. quod apud nos hodie non fit. Arbuſtum (inquit Columella) inter quadragenos pedes diſpoſitum eſſe conuenit: ſic enim & ipſæ arbores & appoſitæ vites melius conualeſcent, fructúmque meliorem dabunt. Plinianum autem vocabulum eſt, arbuſtare agros, hoc eſt, arbuſtum in agris facere, & vites arbuſtiuas in agris ſerere. Vites

enim (inquit ille maximè arboribus gaudent , quia naturaliter in ſublime procedunt. Cæterum vlmis ſolebant complurimùm applicari vites apud antiquos : vnde maritas vitibus vlmos dixit Virgilius. Item etiam populis. Vnde nuptas vites populis dixit Plinius. In Campano (inquit) agro, vites populis nubunt. Idem , nuptas populos vitibus alio loco dixit. Populum autem , vulgus noſtrum vocat, Vn peuplier. *Opulis quoque iungebantur , & nubebant vites apud antiquos eleganter. Vnde arbuſtiuæ viti quamoptimè , opulum maritari dixit Varro. Vitem præterea opulus alit (inquit Columella) verùm quoniam frondem non habet idoneam , à pleriſque repudiatur. Eſt autem opulus, ārbor , vlmi proceritate adoleſcens , caudice recto, enodi, rarioribus ramus brachiato , frondibus ferè vitigineis, baccis racematim dependentibus, prima pubertate viridibus , à maturitate puniceis. rura noſtra obierum vel opierum appellarunt.*

Vlmus autem, quam Atiniam vocant ruſtici : quę generoſiſſima eſt & lætiſſima , multámq; frondem miniſtrat, ea certè omnium commodiſſima viſa eſt ad vitem recipiendam. Itaque ad id ita formabatur antiquis : nempe alternis brachiis in modum ſcalarum relictis : deinde verò, cùm firma videbatur, ab ipſo crure, pedali intermiſſo ſpatio, maritabatur viti. Virgilius,

Illa tibi lætis intexet vitibus vlmos.

Huiuſmodi vlmi genus, Gallicum vocat Columella , raroque ſamaram (qui fructus vlmorum eſt) ferre Theophraſtus aſſerit, vt etiam nonnullis ſterilis videatur.

Oleis etiam vites interdum admouentur atque inſeruntur nonnunquam , vt ſuperius docuimus , vnde elæoſtaphylos vua.

Fraxinis inſuper vites probè maritabantur apud antiquos , præſertim ſylueſtribus , quas ornos Columella ap-

pellat, vulgus noſtrum Freſnes champeſtres ou ſaulvaiges: *ſuntque paulò latioribus foliis quàm cæteræ fraxini, neque deteriorem frondem quàm vlmi præſtant. Eam autem in anniculum ſcrobem circa Calendas Martias deponebant antiqui: neque verò ante trigeſimum ſextum menſem falce attingebatur, vt ſeruarentur brachia: dein alternis putabatur, ſexto anno quàm optimè maritabatur.*

Aliis præterea arboribus iungi deſyderant vites, quas tu ex agriculturæ ſcriptoribus diligenter pernoſcere poteris. Sunt enim nonnullæ arbores, quas odit vinea, & quibus applicata, nullum propemodum fructum aut inutilem & degenerem adfert. Sed hæc omnia referre vereor, ne præter inſtitutum noſtrum eſſe videatur. Tantùm id vnum addam ex Columella, (vt noſtri iuuenculi antiquæ conſuetudinis memores, arbuſtiuæ vitis poſitionem diſcant) quo pacto per arbores vitis ab antiquis diſponi ſolebat. Primùm igitur, inquit Cato vitis propagabatur in ſulcos, deinde verò arborum rami diuaricabantur, hoc eſt, collucabantur & incidebantur: neque nimium crebri relinquebantur, vt ſole vites gauderent. Ipſæ verò vites arboribus bene nodabantur per omnes ramos, neque præcipitabantur, aut nimium perſtringebantur. Satis autem multæ arboribus aſſerebantur vites, vt quando opus eſſet, de arbore deiicerentur, & in terram deprimerentur. Ac de arbuſtiua vite ſatis.

Surrectæ vites dictæ, quæ more, arborum, in ſe conſiſtunt, inquit Columella, neque pedamentis vllis, aut iugis, aut arboribus opus habent, vt fulciantur. Huiuſmodi vites in agro Andegauenſi, & apud Vaſcones plurimas videre poſſis. Exeunt enim è trunco duro, craſſo, & à terra cubitum prominenti, caules permulti ſurſum erecti, fruticantes, atque interdum in ſe inuicem complexi,

neque in terram prolabentes. Atque hæ quidem nunquam (niſi admodum vetulæ (palis fulciuntur, aut in terram demittuntur aut progagantur. Eas enim cùm ſerunt aut ponunt, vnius tantùm pedis interuallum inter malleos aut viuiradices relinquunt: quo pacto hodie ſalices amerinas & viminales conſeri videmus. Ita fit vt ſtatim ab ipſa poſitione frequententur, neque alia propagatione amplius egeant. Quin nec etiam pedamentorum aut foſſarum ac ſtercoris multam & numeroſam impenſam per multos annos deſiderant, vt bodie apud nos. Qui mos vtinam ab impoſtoribus & negligentibus agricolis nunquam aduectus fuiſſet: aut ciues vinearum impenſas & reditus ac curam omnem hactenus reliquiſſent. Hoc enim pacto fit, vt deteriora omnia ſint, quę prius diligentiori cura excolebantur.

His verò vitibus oppoſitæ, vites ſtratæ ſiue conſtratæ dicuntur ab antiquis agriculturæ ſcriptoribus: nēpe eæ quæ ab enata ſtirpe, confeſtim veluti proiectę, per humum ſerpūt (inquit Columel. lib. 5. c. 4.) Non enim clauiculis ſuis quicquam apprehendere poſſunt, neq; etiam ipſis pedamentis circunligatæ inhærere. Habent enim clauiculas pręter modum craſſas. Eas vites Andegaui currentes vulgò vocant, Vignes courātes. *fructum autem non adferunt qui delicatus aut præſtans indicari poſſit, copioſum tamen vinum reddunt.* Niſi *quis malit (quod rectius crediderim) conſtratas vineas appellari eas, quę vbi à ſtirpe enatæ ſunt, multis cau ibus abſciſſis, & vno tantùm relicto fructuario palmite, in terram conſternuntur, & ita ſerpere dimittuntur in longum: neque aliam præterea culturam deſyderant, cuiuſmodi paſſim apud Andegauos vidimus & Rupellanos. Huiuſmodi autem vites iucundiſſimum fructum adferunt, & data opera ita excoluntur. Harum*

verò culturam, & proſternendi formam docet Columella lib. 5. cap. 5. eáſque eodem loco proſtratas vites, cubantes, & iacentes etiam appellat. Tu eum locum diligenter videto.

Vitis ſiue vinea iugata, dicta à ſimilitudine militaris iugi: quòd ita fiebat, vt duabus defixis in terram haſtis, tertia ſuperligaretur. Iugata vinea, inquit Columella, ita conſtituta eſt, vt etiam arari poſſit: eoque maiorem vbertatem conſequitur, quòd ſæpius & minore impenſa excolatur: plus aëris recipit, & altius fructum fert, & æqualius concoquitur: ſed difficilior eſt eius cultus. Itaque iugatæ vineæ, poſt arbuſtiuas, omnium ſublimiores erant, & quaſi iugum in ſummitatem quandam faciebant. Súntque ſine controuerſia inter pedatas vites connumerandæ. Iugationis autem ſpecies, inquit Varro, duæ ſunt. Vna directa, vt in agro Canuſino, nempe quæ ſimplici iugo porrecta erat quod quidem iugum ſimplex, cantherius appellabatur: vnde cantheriatæ vites, quæ ſimplici iugo porrectæ erant. Melius autem eſt in eis vinum, quando ſeipſas non obumbrant, inquit Columella, aſſiduoque ſole coquuntur, & afflatum magis ſentiunt: pampinationi quoque ſunt faciliores. Altera verò iugationis ſpecies, compluuiata appellatur, à cauis ædium compluuiis. Eáque in longitudinem & latitudinem iugata erat, vt in Italia pleræque. Compluuiata vitis, inquit Plinius libro 7. vino copioſior eſt, dicta à cauis ædium compluuiis. Appellantur enim iugorum cõpluuia, quæ in vtranque partem, dextram ſcilicet ac ſiniſtram, item etiam anterius & poſterius latius protenſa ſunt, vt, quemadmodum in ædificiis videmus, aquam vtrinque recipere poſſint. Atque vbi duæ materiæ per vnam partem iugi mittuntur, media pertica interueniat, directæque palmæ per iugorum compluuia decurrant, & veluti merſæ cacuminibus in terram deſpiciant. Huiuſmodi

iugi vel compluuij formam videbis in paluſtribus noſtris Pariſinis ad diuorum Martini & Dionyſij portas. Solent enim ita vites diſponere agricolæ ad vuas omphacas recipiendas ac colligendas.

Vineæ autem non iugatæ, & ridicis fultæ, atque humilis, & quæ vinum (inquit Varro) acratophorum miniſtrat, duæ ſpecies. Altera (inquit idem author) in qua terra cubilia præbet vuis, vt in Aſia multis in locis: Altera, cùm ea tantùm remouetur à terra vitis, & ſurſum erigitur, quæ oſtenderit ſe afferre vuam. Sub quam vbi naſcitur vua, ſubiiciuntur circiter bipedales è ſurculis furcillæ, ne vindemia pereat: & vindemia facta, denique diſcat pendere in palmam, aut funiculo, aut vinctu, quod antiqui vocabant ceſtum. Simulac autem dominus vidit occipitium vindemiatoris (hoc eſt vindemia ſtatim abſoluta) furcillas reducit hybernatum in tecta, vt ſine ſumptu, eadem opera altero anno vti poßit. Hæc Varro. Rectius autem mea ſententia deſcribi non potuit noſtrarum vinearum forma, quæ furcillis nituntur, quemadmodum ipſe recenſet: deponuntúrque ridicæ aut furcillæ ſiue pedamenta aut ſtatumina, ſtatim vindemia facta, ne pluuiis hyemalibus putreſcant, vel in cumulos aggerantur, & ita ſimul aggerata, in ipſa vinea relinquuntur, vt altero anno iterum prodeſſe poßint. Hac conſuetudine (inquit ille) vtuntur Reatini, & hodie quoque Romani, atque adeò Parthenopæi. Cæterum huiuſmodi vineæ à Latinis pedatæ, hoc eſt, pedamentis fultæ (quorum varias ſpecies poſtea declarabimus) à Græcis autem characatæ dicuntur, χάραξ enim græcè, à Græcis pedamentum, ſiue palus dicitur. Vnde natum prouerbium, χάραξ τὴν ἄμπελον, ſubaudi ἐξηπάτησεν, hoc eſt, palus vitem accepit.

Vitis tripedanea, à ſpecie & menſuræ iucunditate nomen habuit apud antiquos: nempe quòd in altitudinem

T

tripedaneam ad ſummum creſcere ſineretur, vel quòd ita eſſet diſpoſita, vt inter quamlibet vitem trium tantùm pedum interuallum æquale conſtitueretur. Huius vitis meminit Columella libro 3. cap. 2.

Vitis autem tricenaria (quando neſcio quid affinitatis interſe habent ipſa vocabula) dicta, quòd eius iugerum tricenas vini amphoras reddat, inquit Varro lib. 1. cap. 26.

Vites quoque vnciariæ pari ratione à iucunditate ſpeciei dictæ: nempe quæ ita diſpoſitæ erant, vt inter quamlibet vitem, vnius iugeri vncia, interuallum æquale faceret.

Stephanitæ vites, hoc eſt coronariæ, à ſpecie quoque nomen habuerunt: nempe quæ per ſtatumina calamorum materiis ligatis in orbiculos gyróſque flectuntur: & materiis ſummiſſis, earundem ſtatuminibus per orbem & in coronam flectuntur (inquit Columella) cuiuſmodi pleraſque in Gallia Narbonenſi conſpeximus, quod ornatus & decoris gratia potius ab illis factum exiſtimo, quàm vt eam formam agriculturæ ratio requirat. Quinetiam non longè ab Aurelianenſi agro, vites iugatæ, ſiue ſimplici iugo cantheriatæ, longius diſcurrere permittuntur, ne propter longam deerrationem imbecilliores fiant, & minus in fructu quàm in materia ualeant per ſingulos cantherios, aut adſummum ſecundo cuique cantherio, vitis ramum in gyrum & coronam reflectunt, ac deinde longius ſerpere ſinunt vſque ad extremum. Eas vites certè ſtephanites & coronarias iure dicere poteris, quando non ornatus ſolùm, ſed etiam vtilitatis gratia fiant, circum ipſas enim coronas, permultos ſemper ocellos & fructuarios quidem eos conſpicias, quæ quidem coronæ ſi non fierent, neque vllo pacto reflexa vitis formaretur: potentiores quidem ramos & robuſtiores materias ederet, minus autem fructus quotannis redderet.

Inſanæ vites dictæ quibuſdam, quæ ad florem vſque

fructum tantumperducunt: inquit Barbarus. Quinetiam eſt vbi Plinius inſanas vites, triferas appellet, quoniam in his alia matureſcunt vua, alia turgeſcunt, alia tantum florent. Smyrna autem triferam vitem à ſe viſam Marcus Varro prodidit.

Vites gemella dicta, qua gemellas vuas ferunt, Vignes gemelles. *Columella libro 3. capite 1. Verum & alia dua gemina, qua ab eo quòd duplices vuas exigunt, gemella vocantur. Plinius, Gemellarum nomen vua ſemper gemina dedere: earum aſperrimus ſapor, ſed vires pracipua.*

Venicula vites Plinio, ſiue venucula aut venuncula Columella dictę, qua vuas ferrent temporibus hyemis durabiles, quas vaſis conditas (vnde ollares vua: Horatius,

Venicula conuenit ollis.

de quibus poſtea) in tempus hyemis aſſeruabant, vt venderentur: atque hinc fortaßis nomen tractum. Huiuſmodi autem vuas Veneti Marzeminas appellant vulgò. Antiqui etiam Sirculas, & Staculas, & Numiſianas, pro regionum conſuetudine. Plinius lib. 14. cap. 2. Veniculam (inquit) inter optimè defloreſcentes, & ollis aptißimam. Campani malunt ſirculam vocare, alij ſtaculam, Tarracini numiſianam, nullas vires proprias habentem, ſed totam perinde ac ſolum valeat. Colum. autem lib. 2. cap. 2. Scirculam & ſticulam vocat. Vnde quid coniiciam planè non habeo, in tanta vocum corruptione.

Vitis ad eſcam, ſiue eſcaria appellata, qua plerunque ſiue in pergulis (vnde pergulana dicta) ſiue etiam in iugis & compluuiis ſerebatur, vt eſui tantum eſſet, & ad eſcam venderetur, priuſquam vindemia fierent. Ad eſcam (inquit Columella) non expedit inſtituere vineta, niſi cum ſuburbanus eſt ager, vt rarò poſtulet inconditum fructum mercantibus velut pomum vendere. Cibariam Plinius

Digitized by Google

appellat, cuius generis eſt (inquit) horconia agro Campano familiaris.

Spionia vitis, quam Plinius ſpineam à quibuſdam vocari tradidit, omnium abundantiſsima, & vino & vuarum magnitudine erat, magis tamen vuarum magnitudine. Plinius lib. 14. cap. 2. Æſtum fert ſpionia, quam ſpineam quidam vocant, autumníſque & imbribus pingueſcit, quinimò nebulis vna alitur, ob id Rauennati agro peculiaris. Hinc Dapſilem ſpioniam vocauit Columella, hoc eſt, ſucco abundantem & fertilem: hoc enim dapſilis vitis ſignificat à dapibus. Spionia (inquit) dapſilis muſto & amplitudine magis vuarum, quàm numero fertilis. Vnde Spionicus guſtus, hoc eſt, qui vuæ ſpioniæ eſt, fortaßis autem quòd agreſtis pruni (quæ ſpinus dicitur) guſtum referat, bruſcum & garbum Itali vocant. Itaque ſpineus guſtus à vite ſpinea dicendus eſſet, niſi illud nos diuinare quiſquam dicere poßit: nam nihil temere proferre velimus. Columella, Iam & illud magnæ dotis eſt, poſſe guſtum cuiuſque generis non miſtum, ſed verè merum condere, ac ſeparatim reponere: ſine eſt ille Bituricus, ſeu baſilicus, ſeu ſpionicus.

Biturica autem vitis, vigne de Bourges, *à gente nomen habuit. Antiqui enim noſtras vites Gallicas in honore habebant, quòd fortaßis per id tempus excellentes eſſent, & accurata diligentia excolerentur. Vnde Bituricæ fructibus optimæ dicuntur Columellæ lib. 3. cap. 21. & Plinio lib. 14. cap. 2. Quemadmodum & Allobrogicæ, quòd apud Gallos Allobroges (qui Delphinates hodie dicuntur) fortißimæ & laudatæ eſſent*, vigne de Dauphine. *Allobrogica vitis (inquit Plinius) frigidis locis gaudet, gelu matureſcens, & colore nigra. Nunc autem earum vitium nomen nondum penè excidit: ſed fortaßis minus diligenter vites illic excoluntur, aut quòd bellorum periculum peritiam excolendi agricolis adempſerit, aut*

quòd ſolum ſit corruptum, & noua culturæ ratione deuaſtatum.

Rhetica quoque vitis, ab antiquis celebrata, quæ hodie etiam apud omnes in honore habetur, eſt autem Germaniæ ſuperioris, vel à Rhetis populis dicta, vel à Rheni Germanici fluminis vicinitate. vigne de Rin. *Rhetica vitis (inquit Plinius) temperatis locis naſcitur.*

Græculæ vites dictæ, quæ in Græcia creſcebant: cuiuſmodi erant, inquit Columella, Pſythiæ & Sophortiæ, quæ probabilis guſtus habebantur: ſolum enim apud Græcos etiam hodie valentiſſimum & generoſum eſt admodum, præſertim in quibuſdam regionibus: vnde nunc vinum Græculum Romæ celebratur, & quod Monemuaticum Venetiis dicitur, vulgò Maluaticum appellatum. Plinius de Græcula vite ſic loquitur, Græcula (inquit) vitis, non inferior Amineis bonitate, prætenera acino, & vua tam parua, vt niſi pinguiſſimo ſolo valere non poſſit.

Thaſiæ præterea vites, græculæ, hoc eſt, in Græcia naſcentes, dictæ, conſimili ratione, à Thaſo inſula quæ eſt in mari Ægeo, quarum vitium mentio fit à Columella lib.13.cap.23. Virgilius.

Sunt Thaſiæ vites, ſunt & Mareotides albæ.

Vnde Thaſium vinum Plinio lib. 14. cap. 7.

Mareotides etiam græculæ vites & vuæ dictæ, à Mareotide parte Epiri, in qua vinum optimum apud antiquos naſcebatur. Harum vitium meminit Colum. lib.3.cap.2.

Baſilica vitis, ab inſigni & larga vini copia, quam reddebat, nomen habuit, & nobili ac forti æſtuum & auſtrorum præter cæteras tolerantia, vt quaſi regia diceretur. Plinius lib.14. cap. 2. Baſilicam Dyrrhachini celebrant, Hiſpaniæ cocolobin vocant (Columella colubem appellari tradit) grauior vua, æſtus auſtróſque tolerat, capiti inimica, copia larga. Baſilicum huiuſmodi vitis genus vocauit

Columella lib. 3. cap. 4.

Aminea vitis, inter cæteras generoſa, ſed alba apud antiquos, ab Aminæa regione (inquit Macrobius) appellata: fuerunt autem Aminæi popu.i, vbi nunc Falernum eſt. Virgilius.

Sunt & Aminææ vites firmiſſima vina.

Principatus (inquit ille Plinius) datur Aminæis, propter firmitatem, ſeniôque proficientem vini eius vbique vitam. Quinque eius genera. Ex iis germana minor, acino melius defloreſcit, imbres tempeſtatéſque tolerat: Non item maior, ſed in arbore quàm in iugo minus obnoxia. Quidam Aminæas vites & vuas dictas putant, quaſi ſint ſine minio, hoc eſt rubore, nempe quòd album vinum reddant & profe.rant.

Eugeniæ vites, ſiue vuæ, dictæ generoſæ, vignes franches & de bons complants, *quaſi nobiles, & inter cæteras inſignes, εὐγένεια enim Græcis, nobilitas dicitur. Itaque Euganeæ aut eugeniæ appellatæ, quòd vinum generoſum fundant: ſicut & Euganei populi, à generis præſtantia denominati. De huiuſmodi autem vineis, videto Columellam de arboribus cap. 7. Eugeniam vitem (inquit Plinius) Taurominitani colles cum generoſitatis cognomine miſere Albano tantum agro, quoniam tranſlata ſtatim mutatur. Namque eſt aliquibus tantus locorum amor, vt omnem in his gloriam ſuam relinquant: nec vſquam tranſeant tota. Feruentibus denique locis eugeniam vitem naſci idem author recenſet.*

Argitis vinea, ſiue etiam vua, inter minores habetur, quòd arboribus (vt inquit Columella) non vſque adeò apta ſit, ſed iugo amicior, humillimiſque tabulatis aptior, terræ mediocritate lętatur, quemadmodum viſula: nam in pingui, nimiis viribus luxuriat: in macra, tenuis & v acua fructu venit. Videtur autem à candore (qui Gręcis

ἀργὸς dicitur) nominata: vel potius ab Argo vrbe Græciæ, vinorum generoſorum fertiliſſima: vt etiam hodie ex collibus ſibi vicinis, fortiſſima & potentiſſima vina adferantur Romam. Virgilius.

Argitiſque minor, cui non certauerit vlla.
Aut tantùm fluere, aut totidem durare per annos.

Vitis vehemens & multa materia frondens Columellæ dicitur, quæ in terra denſa creſcit, & robuſta eſt, ac potens, tam in vino quàm etiam in materia, vignes fortes & puiſſantes en bois, *lib.3.cap.1. Terra denſa (inquit) dabit vehementem vitem, & multa materia frondentem.*

Vitis fœcunda, vigne de bon rapport, *dicitur copioſa, fructifera, & vberem fructum reddens: qua ratione etiam infœcunda, quæ parum aut nullum fert fructum, neque culturæ æquale beneficium reddit. Colum. lib.3.cap.16.* vigne de mauuais rapport.

Vitis autem luxurioſa ſiue luxurians, quæ nimium luxuriat & abundat, ac veluti ſylueſcit, vel in fructu, vel etiam in foliis, aut frondibus emittendis, vigne trop chargee de bois, fruict ou fueilles. *Columel. lib.4. cap.11. Nos autem magiſter artium docuit vſus primi anni malleolorum formare incrementa, nec pati vitem ſuperuacuis frondibus luxuriantem ſylueſcere. Idem lib. 4. cap. 21. Luxurioſa vitis, niſi fructu compeſcitur, malè defloreſcit, & in materiam frondémque effunditur: hoc eſt, niſi abundantiâ fructuariorum oculorum liberetur, malè florem amittet, neque poſtea fructum oſtendet, præterea tota in frondem & materiam, non etiam in fructum abibit ac conſumetur. Quemadmodum idem author luxurioſas, vel luxuriantes palmas & ſegetes dixit, hoc eſt, fructu nimio, vel nimia fœcunditate abundantes, vnde poſtea ſteriléſcere poſſint. Virgilius.*

Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba.

Deſloreſcens verò vinea dicitur, quæ iam in fructum tranſit, & florem deponit atque exuit, vigne qui pert ou oſte & laiſſe ſa fleur. *Quemadmodum floreſcere eleganter dici poteſt, cùm florem induit, & in florem abit*, vigne qui entre, ou eſt en fleur. *Plin. lib. 17. Peßimum (inquit) eſt inter omnia, cùm deſloreſcentem vitem & oleam percutit, imber: quoniam ſimul defluunt fructus. Pulchrè quidem defluere fructum dixit. Eſt autem id (vt obiter dicam) quod vulgus noſtrum vocat*, couler. *Vnde non inuenuſtè dicere poterimus, à vineis fructum defluxiſſe, cùm poſt depoſitum aut exutum florem, per malam aëris tempeſtatem & imbres nimios, fructum poſtea nullum oſtendunt*, vignes coulees.

Vitis ordinaria, quæ paribus ordinibus aut in quincuncem aut in decußim ſata eſt. Coæquato (inquit Columella*) deinceps paſtinato, malleolus ordinariis vitibus interferendus eſt, eúmque ſat erit medio ſpatio, quod vacat inter vites, per imam lineam depangere. Ita quoque & ordinaria ſemina eodem loco, nempe lib. 3. cap. 16. appellat, quæ in ordinem ſeruntur æqualibus interuallis: quæ quidem æqualia interualla, & veluti media ſpatia inter vitium ordines, interordinia appellabantur.* des adoz. *De quincuncis autem ratione & more formandarum vel ponendarum in quincuncem vitium & arborum, ſatis in Seminario diximus. Plura autem qui volet, legat lib. 3. cap. 15. Columellæ.*

Vitis nouella, ieune vigne, vigne nouuelle, *nonnulli vocant* des plantes, ou nouueaux complantz. *Nempe quæ vitis recens poſita eſt, & multorum annorum non eſt, atque adhuc tenera. Virgilius.*

Atque mala vites incidere falce nouellas.

Vineas nouellas appellauit Cato *cap. 33. Vineas (inquit) nouellas alligato crebrò, ne caules ſatæ perfringantur.* Columella, *Vineam nouellam omnes gemmas agere ſinito.*

Ab his vineis nouelletum dictum, in quo vites nouellæ cõſitæ erant, quaſi nouellarum vitium ſeminarium. Paulus iureconſultus, Veluti (inquit) ſi nouelletum in fundo ſatum ſit.

Vitis aut vinea veterana, quæ multorum annorum eſt, & iam induruit. Vigne faicte & accouſtumée au labeur. *Si ſunt (inquit Columella lib.3.cap.21.) veteranæ, vineæ, ſeparatorum ſurculorum cuiuſque generis ſingulos hortos inſeramus. Itaque vides quemadmodum in hortis, vel poſt hortos, etiam vineæ conſerebantur. Idem autem author eiuſdem libri cap. 15. veteranam vitem ait totam exputari ſolere, & ad vnam materiam firmiſſimam redigi. Vineam etiam veterem vocat; Veterem (inquit) vineam ſi in ſummo radices habebit, reſecare nolito.*

Vinea valens & iam conſtituta, vigne nouee, & en ſa force. *nempe quæ iam conſtitit, vt neque amplius nouella, neque etiam vetus aut veterana dicenda ſit. Columella, Iugerum valentis & iam conſtitutæ vineæ, quatuor operis putatur & alligatur.*

C*apitatæ vineæ, à culturæ ratione appellatæ, nempe quæ creſcunt in caput, & robur craſſitudinis accipiunt in ſtirpe,* vigne de ſouche. *Alij (inquit* C*olumella) capitatas vineas, alij brachiatas magis probant.*

Brachiatas autem vocat, quæ in multa brachia componuntur, vt in ſumma parte, quæ deciſa, nouella vitis eſt, quicquid circa cicatricem citauerit, conſeruari, & in quatuor brachia pedalis menſuræ diuidere conueniat: ita vt omnem partem cæli ſingula brachia aſpiciant. vignes ramees & eſtendues.

Vites præcoquæ, à celeritate proferendi fructum nomen habent, qua ratione ipſæ quoque vuæ præcoquæ, & fructus præcoces, & præcoqua ſiue præcocia poma appellata, vt in Seminario dictum eſt: P*ræcoques (inquit Colu-*

mella) vites dicta, quarum maturitas fructus præcurrit hyemem, vignes haſtiues. *Vnam etiam vitem præcocem (inquit idem) nobis ante hoc tẽpus incognitam græca conſuetudine dracontium vocari cõperimus, quę fœcunditate iucũditatéue, arcelacæ, baſilicæque, & Bituricæ comparari poßit.*

Præciæ à Plinio eædem vites (ni fallor) appellantur, quaſi præmaturæ. Et præcicæ (inquit) duo genera, magnitudine acini coluntur: quibus materies plurima, vuáque ollis vtilißima, folio apio ſimilis: vnde pręcias & purpureas vuas laudauit Virgilius.

Heluolæ vites, quæ & Variæ (inquit Columella) ab heluo colore, qui eſt medius inter rufum & album, nominatę: neque enim purpureæ erant, neque nigræ: & acinorum colorem habebant ex rufo albeſcentem. Sunt heluolæ vites, quas nonnulli varias appellant, neque purpureæ, neque nigrę, ab heluo (niſi fallor) colore vocitatæ, eædem etiam helueolæ dicebantur. Inſignes colore inter purpureas nigráſque medio heluolæ, ſæpius varianti (inquit Plinius.) *Et ob id varianæ à quibuſdam appellatæ. Itaque heluolę & helueolæ: item etiam variæ & varianę, eædem vites dicebantur.*

Vernaculę dicuntur, quæ cuilibet prouinciæ peculiares ſunt. Et hactenus (inquit Plinius*) nobilitas datur peculiaribus atque vernaculis Italiæ: cętera aduenere Chio, Thaſóue.*

Inerticula vitis dicta, quòd iners ſit in neruis tentandis: hoc eſt, cuius vinum potum, ebrietatem non inducit. Vnde (inquit Plinius*) verius ſobria diceretur: nam Græcis* ἀμέθυστος *dicta, quaſi ebrietati obſiſtens vel reſiſtens: quemadmodum & lapillus ille vulgaris, quem vulgus noſtrum corruptè amathyſtum vocat. Columella, Inerticula tamen nigra (quam quidam Græci Amethyſton appellant) poteſt in ſecunda quaſi tribu eſſe, quòd & boni vini eſt, & innoxia: vnde etiam nomen traxit, quòd iners habetur*

in tentandis neruis. Plinius, Inerticulam è nigris appellauere: iuſtius ſobriam dicturi, inueterato præcipuè commendabilem vino, ſed viribus innoxiam, ſiquidem temulentiam non facit.

Heluenaca vitis, fertilitate apud antiquos maximè commendabatur: cuius cultura tamen Italiæ maximè repugnabat, inquit Celſus, nec alia macri ſolo familiarior. Tria eius genera. Maiores duæ, quarum altera quam, inquit Columella, Galliarum incolę emercum vocant (Plinius, arcam) non vſque adeò fœcunda eſt, & vini mediocris, ſed hauſtu gratius vinum præbet. Alteram longam appellant, eandémque auaram, ſordidi vini, nec tam largi, quàm ex numero vuarum, quas prima ſpes promittit. Minima & optima è tribus faciliimè folio dignoſcitur: nam rotundiſſimum omnium id gerit, & circinnatum: atque hoc eſt laudabilis, quòd ſiccitates maximè perfert, ac frigora ſuſtinet. &c. Videto Columellę locum.

Fęciniæ vites dictæ, ſiue vuæ, inquit Columella, quòd plus quàm cæteræ facis adferunt: id tamen incommodum repenſant vuarum multitudine, quas & in iugo, ſed & in arbore melius exibent.

Apianis vitibus & vuis, inquit Plinius, apes cognomen dedere, præcipuè earum auidæ, vignes muſcadettes. *Earum autem tria genera. Duæ quidem lanatæ (hoc eſt, quæ lanugine pubeſcunt) diſtant autem inter ſe, quòd altera celerius matureſcit, & magis præcoqui ſit fructus: altera item, tardius cariem vetuſtatis recipit: tertia verò, nudis foliis eſt. Et ea quidem omnium generoſior eſt (inquit Columella) omnes tamen feraces, iugoque & ſatis arboribus idoneæ.*

Nomentanæ vites, vini nobilitate ſequuntur Amineas, fœcunditate verò etiam præueniunt: quippe cùm ſe frequenter impleant, & id quod ediderunt, opti-

mè tueantur. Nomentanæ (inquit Plinius) Aminæis proximæ ſunt, rubente materia, quapropter quidam rubellas appellauere vineas. Eæ nimis fertiles vino, acinis & fæce nimiæ, &c. Ita dictæ à Nomento oppido in Latio, quod non procul erat ab vrbe Roma.

Numiſianæ vites fortaſſis appellatæ, quaſi Numidianæ, à Numidia: nonnulli tamen Nurſianas dici volunt, à Nurſia antiquo Vmbriæ oppido. Quicquid ſit, vuas ferebant ollis aptas (inquit Columella) quemadmodum & Venuculæ. Tarracini (inquit Plinius) Numiſianam vitem celebrant, nullas vires proprias habentem, ſed totam perinde ac ſolum valeat.

Murgentina quoque vitis, à loco Siciliæ inſulæ dicta: in qua (inquit Plinius) potiſſima eſt, quam eandem etiam Pompeianam ab aliquibus vocatam aſſeuerat, in Latio maximè feracem.

Albuelis vitis Celſo, in colle quàm in campo vtilior eſt, in arbore quàm in iugo, in ſumma arbore quàm in ima ferax, materiæ frequentis & vuæ.

Viſula verò vitis, arboribus imis (inquit Plinius) fertilior erat, & amicior iugo quàm arboribus: terræque mediocritate lætatur (inquit Columella) nam in pingui, nimiis viribus luxuriat: in macra, tenuis & vacua fructu prouenit.

Vinea conſemina, dicta, quæ tantum vnius generis vel notæ ſeminum aut ſtirpium conſita erat: vel vnius tantùm ſpeciei vites, hoc eſt malleolos, vel ſurculos oſtendebat: vt aut Apianum vinum ſimplex, aut fæcinium, non etiam ex Apiano & fæcinio mixtum proferret. Vigne qui n'a qu'vne ſorte de complantz. *Columella: Iam illa generum ſeparatio, ſummam commoditatem habet, quòd vinitor ſuam cuique facilius putationem reddet, cùm ſcit cuius notæ ſit hortus quem deputet (de horto autem vineis conſito in-*

telligit) idque in vineis non conſemineis obſeruari difficile eſt: quia maior pars putationis, per id tempus adminiſtratur, quo vitis neque folium notabile gerit: ac multùm intereſt, pluréſne an pauciores materias, pro natura cuiuſque ſtirpis, vinitor ſummittat, prolixíſue flagellis incitet, an anguſta putatione vitem coërceat. Eædem quoque vineæ conſeminales eidem authori appellatæ, quarum (inquit libro 12. cap. 46.) non eſt tam firmum vinum, quàm ſi per ſe ſyncerum Aminæum vel Apianum aut etiam fæcinium condideris.

Caluata vinea Catoni (ni fallor) dicta, quæ rara erat, & interuallis rarioribus conſita, neque vſque adeò frequens atque aliæ: vel, ſi mauis, vitis caluata eidem appellata, quæ pampinos, vel flagella, aut ſurculos gereret minus foliatos, minúſque foliis onuſtos, quàm cæteræ: vt quem admodum in caluitio capilli deſunt, ita etiam iis vitibus folia deeſſe viderentur. Cato cap. 33. Si vinea à vite caluata erit, ſulcos interponito, ibique viuiradicem ſerito, vmbram ab ſulcis remoueto, crebróque fodito. Hæc eadem verba habet Plinius libro 17. cap. 22. Hactenus vitium & vinearum vocabula tractauimus. Nunc verò ad earum conſitiones & poſitiones varias, ex ordinis noſtri inſtitutione veniendum.

VINEARVM CVLTVRÆ VOCABVLA.

Conſtituere vel inſtituere vineas dicebant antiqui, quod nos vulgò faire vne terre en vignes, faire des cloz des vignes, ou de vignobles. *Qui vineam aut arbuſtum (inquit Columella lib. 3.) conſtituere volet, ſeminaria prius facere debebit. Seminaria autem vitium vulgus noſtrum vocat* des pepinieres. *Nempe in quibus acini proiecti, eò altitudinis creſcunt, vt poſſint deinde in vinetum transferri & excoli: id autem quod ex acinis ſuccreuit, ruſtici*

noſtri appellant des ieunes plantes. *Latini, vt Columella lib.3 cap.10. dicunt ſemina.*

Conſerere vineas, planter des vignes. *quemadmodum & arbores etiam dicimus: cùm ſemina vitium terræ mandamus ac deponimus vel pangimus: ea enim vocabula vinetis conueniunt. De conſerendis vineis (inquit Columella) librum ſcripſimus compluribus agricolationis ſtudioſis. Inde fundus vineis conſitus*, vn heritage en vigne ou de vignes. *Græcinus declarat, inquit Columella, Paridium quendam Veterenſem, vicinum ſuum duas filias, & vineis conſitum habuiſſe fundum. Ponere quoque & diſponere eidem authori dicuntur eadem ratione ac loquendi forma. Et nos, inquit, Publi Syluine, magno animo vineas ponamus, ac maiore ſtudio colamus. Vnde poſitio ſeminum dicta. Nam ponere ſemina, id eſt, quod vulgus vocat* faire des plantes. *Nec ſanè, inquit Columella, poſitio ſeminum ſibi altum cubile ſubſterni deſiderat: verùm abundè eſt ſemipedaneam conſitis reſolutam vitibus terram ſubiicere, quæ velut hoſpitali atque etiam materno ſinu recipiat incrementa virentium. Id certè etiam deprimere ſemina in regeſto dixit idem author. Regeſtũ autem appellat, terram è ſulcis egeſtam, cùm ager bipalio mouetur, & ita egeritur humus, vt ſolũ tumidius appareat. Illuc poſtea ſua ſemina depãgunt, & veluti in cubili quodam ſubſternunt.*

Atqui ea quidem pangendarum vinearum ratio, paſtinatio dicitur: nempe cùm ipſa ſemina ſcrobibus demittuntur in regeſto. Paſtinare enim, eſt ſcrobes in agro facere ad pangendas & deponendas vineas, & ſemina paſtino pangere. Nam paſtinum, inquit Columel. lib. 3. cap. 18. vocabant veteres agricolæ, ferramentum bifurcum, quo ſemina panguntur. qua ratione vulgus noſtrum houer, *ab inſtrumento deductũ vocabulum habet. Nempe à paſtino fortaſſis, quod illi vocãt* vne houe. *de quibus inſtrumẽtis poſtea*

Semitare vineas, & limitare, Plin. lib. 17. cap. 22. eſt diſtinguere per interualla & ſemitas. quod ordinare vineam paribus interuallis dixit Columella lib. 3. cap. 13. Multi tamen, inquit ille lib. 5. cap. 5. cùm de ordinibus vinearum loquitur, ordines ita diſponunt, vt per rectam lineam binos pedes, aut vt plurimùm ternos, inter ſemina relinquant: tranſuerſa rurſus laxiora ſpatia faciant, per quæ vel foſſor, vel arator incedat. Cæterum extremos vinearum ordines appellauit Virgilius antes, ἀπὸ τοῦ ἀντιστήκειν, hoc eſt, ab anteſtando, vt interpretatur Seruius:

Iam canit extremos effœtus vinitor antes.

Quidam tamen interpretantur lapides eminentiores, qui interponuntur ad materiam ſuſtinendam. Porrò autem ab ordinibus, ordinaria vitis appellata. Malleolus, inquit rurſus Columella, ordinariis vitibus inſerendus eſt.

Limitare autem vineas decumano, eſt ſemitis vel decumanis diſtinguere: hoc eſt, ita limitare, vt ab ortu ad occaſum tendant, Limes enim ſecans agrum ab ortu ad occaſum, Latinis decumanus dicitur. Quemadmodum eiſdem cardo appellatur, limes per agrum currens à Septentrione ad Meridiem, Columella: Iuxta decumanum atque ſemitas, palmites intrinſecus flectendi ſunt. Plinius ait, apertè vineas quintanis ſemitari, hoc eſt, vt in quinto quoque palo ſingulæ iugo paginæ includantur. id verò à Columella libro 3. capite 28. ſemitis ſiue ſemitanis diſtingui dicitur. Idem quoque libro duodecimo, cap. 53. decuſſare vineas dixit, hoc eſt, in ſtellam deformare ac ducere: & facere vt ordines vitium, literæ Græcæ figuram referant ad ornatum, quemadmodum latius & vberius in Seminario noſtro docuimus.

Frequentare vineam nouellam & anniculam, vulgus noſtrum populare vocat. Peupler vne vigne. *cùm multis malleolis, qui præſidiarij vocantur (vt ſuperius vi-*

ſum eſt (propagatis, fit frequentior, vt altero anno plures oſtendat propagines. Fit autem id maximè poſt vindemiam. Nam cùm annicula vitis, menſiúmque ſex (inquit Columella*) ad vindemiam producta eſt, ſublato fructu, protinus frequentanda eſt, & præſidiarij malleoli propagandi ſunt, qui in hunc vſum fuerant depoſiti: vel ſi ne hi quidem ſunt, ex ordinaria vite in alterum palum mergus eſt attrahendus.*

Fodere vineam nonnihil cum paſtinatione commune habet, noſtrum vulgus dicit Houer des premieres ou groſſes façons*: nempe cum prima cultura vineæ datur: vnde omnes arationes vinearum, foſſuræ dici poſſunt*, Toutes façons. *Finis enim fodiendi vineam, nullus eſt (inquit* Columella*) nam quantò ſæpius foderis, tantò vberiorem fructum reperies. Vineas nouellas (inquit Varro libro primo capite* 31.*) fodere aut arare, poſtea occare oportet.*

Eſt autem occare ab occidendo deductum vocabulum, nempe cum agricolæ glebas confringunt ſecunda aratione, & ita comminuunt, vt eas occidere videantur. Puluerationem vocat Columella *lib.*11*.cap.*2*. his verbis: Sed frigidioribus (inquit) regionibus, puluerationem faciunt, quam vocant ruſtici occaſionem: cum omnis gleba in vineis refringitur, & reſoluitur in puluerem: id vulgus noſtrum iterare vocat*, Biſner, *à bina aratione, hoc eſt ſecunda, deducto vocabulo: quidam vocant* Eſcrotter.

Puluerare autem (ne quis fallatur) ſecus accipit Plinius. *Sunt enim (inquit) qui puluere quoque vuas alit indicent, pubeſcentéſque puluerent, & vitium arborúmque radicibus puluerem aſpergant. Quod certum eſt Narbonenſi prouinciæ, & vindemias certius ſic eo coqui, quia plus puluis ibi, quàm ſol, confert. Erit itaque puluerare* Plinio*, puluerem ex glebis ſuper ipſis vuis excitare, vt deinde matureſcant. Nam & puluerem excitare dixit* Columella:

lumella: Vites(inquit)poſt meridiem fodito, puluerémque excitato, ea res à ſole & à nebula maximè vuam defendet.

Secundam præterea arationem, repaſtinationem etiam appellare poſſumus. Eſt enim repaſtinare, iterum vitem paſtinare, nempe cùm refoditur. Vel ſi (inquit Columella) eodem loco, quo vineam ordinaturus es, facere voles ſeminarium, tribus pedibus altè repaſtinabis iugerum operis octoginta, &c. Repaſtinari igitur vites dicuntur, cùm refodiuntur. Conſuetudo autem repaſtinare vocat, quicquid emoti terreni vineis præparatur.

Fodere tertiam foſſuram dixit Columella, quod noſtri tertiare vocant, Tercer. *Quæ cultura tertia vineis adhibetur, ſimulatque iam vuæ variari cœperint, inquit ille.*

Cæterum foſſuras omnes vinearum, quas vulgus noſtrum vocat façons, *Columella operas appellat, cum antiquis rei ruſticæ ſcriptoribus. Iugerum (inquit) vineæ, quatuor operis ablaqueatur, quinque foditur, tribus occatur, fodiebatur autem terra vinealis bidentibus, apud antiquos interdũ, quod noſtris tantùm agricolis relictum eſt,* houer. *Interdum etiam arabatur, & aratro colebatur, vt in Campania, cuius loci agricolæ, inquit Virgilius, imitabantur arando, quod alij paſtinando: illic enim ſolum putre, & per ſe quodam modo reſolutum eſt. Neque verò hac molitione terræ vtebantur Campani, quia facilitas eius ſoli minorem operam deſiderabat: in aliis autem prouinciis denſior ager, & ſolum contumacius maiorem poſcebat impenſam: vnde quod nos paſtinando efficimus (inquit Columella) externarum gentium agricolæ paſtinationis expertes, ſulco facto conſequebantur, vt laxius ſubacto ſolo deponerent ſemina. Itaque, vt in ſummam contrahamus, vineæ iugatæ (quæ niſi locis facilibus & fertilibus proueniebant) apud antiquos, vt etiam nunc apud Italos, item etiam arbuſti-*

Digitized by Google

uæ aratris quidem excolebantur : quòd ipſa vinearum capita & brachia ſurſum erecta ſine vlla extantia neque aratro neque bubus obnoxia eſſent. Alia autem vinearum genera, aliam etiam culturam poſcebant, vt aut bidentibus foderentur, aut ſulcis factis excolerentur & ponerentur, quemadmodum hodie fit apud nos : cuius culturæ modum ac rationem ab antiquis obſeruatam, quoque more fiebat, videto apud Columellam lib. 3. cap. 13.

Merges propagare vitem dicuntur vinitores, cum eam iuxta ſuum adminiculum incuruant, ac ſic perducitur vitis ad vacantem palum. Prouigner. *Inſtar enim arcus curuatura fit in mergo, & ex arcu euocatur materia, quæ protinus applicata ſuo pedamento, ad iugum trahitur : atque hoc pacto propagata vitis, celerrimè prouenit (inquit Columella lib. 4. cap. 2.)*

Supplantare autem dixit idem author libro de arboribus, capite 7. pro eo quod eſt explantare, deluxare, & proſternere, quemadmodum in palæſtrico curulíque certamine luctantes aduerſarium & curſorem ſuperant, ſubductiſque pedibus ad terram arietant, quod Græcè dicitur ὑποσκελίζειν. *Dixit igitur Plinius, vuas ſupplantat, hoc eſt lædit, conuellit ac delumbat.*

Sternitur verò vinea factis ſulcis, vt renouellari poſſit, Abbaiſſer. *Columella, Vetus (inquit) vinea, ſi non aridos in corpore habet truncos, & flecti poteſt : factis ſulcis optimè ſternitur, atque ita renouellatur. Idem proſternere in terram vineas dixit : Omnem (inquit) viridem ſuperficiem intorquere, & in terram proſternere oportet. Vnde praſtrata vinea appellata, quæ nobis hodie frequentiſſima eſt. Submittere quoque propaginem vel pampinum vitis pro eodem dixit idem author lib. 3. cap. 6. & libro 4. capite 6.*

Putare vineas, eſt ſarmenta inutilia, vetera, malè na-

ta, contorta, falce vinitoria præcidere, quod vulgus noſtrum vocat Tailler. *Columella, Cum vitem putabis, inter duas gemmas ſecato: nam ſi iuxta ipſam gemmam ſecueris, laborabit, nec materiam citabit. Græci* ἀμπελουργεῖν *vocant, id eſt, ſarmenta expurgare, quæ vitem enecant, nempe* τὰ ἐμποδίζοντα τοὺς καρποὺς ἀφαιρεῖν *(inquit Budæus noſter (vnde* ἀμπελουργία*, putatio vitium Græcis dicitur, quæ & κλάσις à Theophraſto appellatur. Attondere & interradere dixit Plinius: Oleæ (inquit ille) attondentur ſicut & vites, atque etiam interradi gaudent. Virgilius, falce incidere:*

Atque mala vites incidere falce nouellas.

Exputare quoque vitem dixit Columella, cum materia ferro coërcetur, ad ſecundam, interdum vſque ad tertiam gemmam, quò robuſtiores palmites agat. Inſecare quoque pro eodem idem accipit libro 4. capite 15. Sequente deinde anno (inquit) inſecatur ſuperior pars curuaturæ vſque ad medullam, ne totas vires matris propagatum flagellum in ſe trahat. Amputare item etiam pro eodem ſumitur: Tempus (inquit Columella) non aliud magis idoneum eſt hunc mergum amputandi, quàm ab Idibus Octobris, in Idus Nouembris.

Poſt putationem (inquit idem author) ablaqueare vitem incipito. Nam iugerum vineæ (ſubdit poſtea) quinque operis ablaqueatur, quinque foditur, tribus occatur. Ablaqueare autem, circunfodere eſt: noſtri diſcalciare vocant, Itali excodicare, vt docet Palladius, id eſt, circa vitis codicem, dolabra terram diligenter aperire, & purgatis radicibus, velut lacus circa ipſas effodere, vt ſolis teporibus & imbribus prouocentur. Nam locis quibus clementia hyemis patitur (inquit Columella) adapertas vites relinquere, & tota hyeme ablaqueatas habere, eas conueniet. Itaque à lacubus deductum vocabulum, quem-

admodum latius in Seminario diximus.

Poſt ablaqueationem autem, reſecabatur vinea, ſiquando opus erat: nempe cùm radices quæ in ablaqueatione apparebant, vinitor perſequebatur, & ſummas earum partes (quas æſtiuas ruſtici appellant) reſecabat, quæ ſic reſectæ molleſcunt, nec vltra vitibus obſunt. Vineam veterem, boni generis (inquit Columella) circa Cal. Martias antequam reſeces, ablaqueato, & protinus cum altè ablaqueaueris, reſecato. Quatuor digitos ab radicibus truncum relinquito, & (ſi fieri poterit) iuxta aliquem nodum ſerrula deſecato. Procidere pro eodem accipitur cap. 15. lib. 4.

Stercorantur præterea vites apud nos ferè poſt ablaqueationem, vel etiam ipſo ablaquetionis tempore, cùm fimus fœcunditatis gratia ipſis vitibus inſpergitur. Fumer les vignes, *quod apud antiquos ipſis tantum agris legumina ferentibus fiebat, rariſsimè in vinetis, aut nunquam, vnde Palladius: Si terra (inquit) exilis in vinea eſt, tres vel quatuor lupini modios in iugero ſpargis, atque ita occabis, quod vbi fruticauerit, euertitur, & optimum ſtercus præbet in vineis: quia lætamen propter vitis vitium non conuenit inferre vinetis: vulgus autem noſtrum lætamen copioſiſsimum etiam vineis generoſis [illegible]icit. Qui mos vtinam à noſtris paulò negligentioribus & pigris agricolis nunquam aduectus fuiſſet. Eò enim fit, vt operæ ſuæ parcant, & quos foſſionis altæ diligentiori cura fieri deberet, fimi abundantia compenſatur. Atqui quotidie etiam fieri videmus, vt per aliquot quidem annos vitis fœcundiſsima ſit: cæterum autem citius multò intereat, quàm ſi cultura diligentiſsima id fieret, quod ſtercoratione ſuppletur. Sed ea certè noſtris ciuibus danda eſt culpa, qui dum agricolæ eſſe condiſcunt, meritò ab agricolis decipiuntur.*

Inſerebantur quoque eodem tempore vites poſt ablaqueationem apud antiquos commodè. Si radices (inquit Columel-

la) eius vitis ſatis altè poſitæ ſunt, optimè inſeretur: ita vt ablaqueata & nudata pars ima, ſecundum terram ſic amputetur, ne cùm aggerata fuerit, ſupra terram extet. Humida loca (inquit Varro) de vua alba: ſicca, de nigra inſerito. Sed de inſitionum generibus ſatis multa in Seminario dicta ſunt.

Poſt ablaqueationem & reſectionem adæquabatur & adobruebatur vitis, ſiue aggerabatur. Rechauſſer ou recouurir. *Id autem fit (inquit* Columella*) vt radices deorſum agat vitis, nec ex propinquo negligenter in ſumma terra deſectum progerminet. Ante æquinoctium vernum quod eſt octauo* Cal. *April. ablaqueationem adæquato: poſt Idus April. terram ad vitem aggerato: æſtate deinde, quàm potes ſæpiſſimè, occato.*

Propagatio vinearum ea erat antiquis quæ nunc vulgò dicitur Prouigner. *Erant autem propagationum, tempore* Columellæ, *tria genera maximè in vſu. Vnum, quo virga edita à matre ſulco committitur, & hic eſt nobis vulgatiſſimus, vocant enim agricolæ ſulcum*, Vn prouing. *Alterum, quo ipſa mater proſternitur, atque in plures palos per ſuas virgas diuiditur, vulgus noſtrum vocat* Abbaiſſer & accoller la vigne. *Tertium, quo vitis ſcinditur in duas, vel tres partes, ſi diuerſis ordinibus deducenda eſt. Hoc autem genus propagationis, tardiſſimè conualeſcit, quia vitis diuiſa, medullam amittit. Catoni autem duo erant propagationum genera. Alterum, quo vitis in ſulcos propagari dicebatur, quod genus ſuperius explicatum eſt. Cato capite trigeſimoſecundo, Vites propages, ſulcos ſurſum verſum, quoad facere poteris, facito vt ducas. Alterum, quo vites in quaſillum propagari dicebantur. Nempe vt radices melius terram caperent, & commodius haberent. Fiebat autem hoc pacto: Calicem pertuſum ſumebant, vel quaſillum, hoc eſt, paruum qualum*

pertuſum, & per ramulum quem propagare volebant, transferebant, deinde terra illud opplebant & calcabant. poſt annum autem, ipſum ramum præcidebant, & aliò cum ſuo quaſillo poſtea ſerebant. Cato capite trigeſimotertio: Item vitem in quaſillum propagato, terráque bene operito: anno pòſt præcidito, cum qualo ſerito.

Pampinare vineam, eſt pampinos ex ea ſuperuacuos detrahere, poſteaquam frondait. Cato: Vbi vinea frondere cœperit, pampinato. Columella: Ante dies decem quàm vinea florere incipit, pampinatam habeto. Eſbourgeonner. *Pampinationis autem modus hic erit (inquit Colum.) vt opacis locis, humidíſque, & frigidis æſtate vitis nudetur, foliáque palmitibus detrahantur: vt maturitatem fructus capere poſſit, & ne ſitu putreſcat. In pampinatione item diligenter obſeruandum ne hos pampinos detrahamus qui cum ipſis vuis ſunt. Varro autem libro 1. cap. 31. pampinare eſſe ait, ex ſarmēto caules qui nati ſunt, de iis qui plurimum valent, primum ac ſecundum, nonnunquam etiam tertium relinquere, reliquos decerpere: ne relictis caulibus ſarmentum nequeat miniſtrare ſuccum. Spoliare vitem pampinis pro eodem ſumitur à Columella lib. 11. cap. 2. Multi (inquit) ſi pluuius eſt ſtatus cæli (ſicuti in ſuburbana regione Italiæ) pampinis vitem ſpoliant, vt percoqui fructus poſſit, nec putreſcere imbribus.*

Adumbrabantur autem è contrario vineæ, & tegebantur palmitibus, locis ſiccis, calidíſque & apricis, ob vuarum conſeruationem: ne ſcilicet maximis æſtibus conſumerentur per cynocaumata, hoc eſt, æſtuoſos caniculæ calores: quoniam plerunque dicti ſyderis tempore quædam regiones ſic infeſtantur, Euro maximè flante, (quem incolæ Vulturnum appellant) vt niſi tegminibus vites opacentur, velut halitu flammeo fructus vratur. Itaque ſi parum pampinoſa vitis eſt, etiam aduectis frondibus, &

interdum ſtramentis, fructus muniebatur. Tegetes autem ſupradictos, tegeticulas etiam appellat Varro: eaſque cannabinas fieri ſolere ſuis temporibus oſtendit.

Renouellare vitem dixit Columella *in libello de arboribus, pro refodere, reparare, & iterum nouam facere*, Renouueller la vigne.

Frondes ponere vinea dicitur Virgilio ſecundo Georgicôn, cùm ante pampinationem frondeſcit, & ramos ac brachia ſurſum attollit, Bourionner, Ietter bois, ou monter en bois.

Progemmare autem, ſiue gemmare, cùm gemmas producit, & primos veluti ocellos vere nouo oſtendit. Columella libro 4.*cap*.24. Bourionner, ſortir.

Pubeſcere quoque eidem authori dicitur, cùm primam maturitatem adſequitur.

Hinc omnis largo pubeſcit vinea fœtu.

Retorreſcere verò vites dicuntur, quando non proſiliunt, neque adoleſcunt legitimo incremento, Auorter. *Columella.*

Repullulaſcere vitis dicitur, cùm reſurgit & ſubnaſcitur, ac nouellis pullulis palmitibúſque exit. Repionner, reietter. *Columella libro* 4.*cap*.24.

Repubeſcere item, cùm in priſtinam pubertatem iuuentutiſque florem reuertitur, Reuenir, Recroiſtre. *Columel. libro* 2. *cap*.1.

Adminiculare vites, eſt eas adminiculis, hoc eſt, ſtaminibus pedamentis fulcire. Monter les vignes. *Plinius lib.* 14. *cap*.1. *Vites modici hominis altitudine adminiculatæ, ſudibus hærent.*

Palare vineas, palis fulcire (vnde maioribus perticis ſuffultæ vites eleganter Varroni dicuntur, vt auras non pertimeſcant) vel adiungere & ſtabilire, idem ſignificat quod ſuperius. *Tibullus*:

Hic docuit teneram palis adiungere vitem.
Palus autem, lignum eſt altera parte acutum, quod in terram defigitur, ad aliquid ſuſtinendum. Vn pieu ou eſchalatz.

Poſt palationem alligabantur vites, Lier les vignes. *Columella, Vineæ nunc palandæ ſunt & alligandæ, ne poſtea tumentes gemmæ lædantur, & oculi alterentur. Cato autem nodare dixit, capite trigeſimoſecundo: Vites (inquit) bene nodentur per omnes ramos, diligentérque caueto ne vitem præcipites, vel ne nimium perſtringas, hoc eſt, ne flagella ipſa decutias & deorſum reflectas, néue ſtrictius alliges quàm par erit: id enim præcipitare & perſtringere eſt. Viere & vincire etiam Varroni & Columellæ dicuntur. Vnde etiam vimina ipſa, ligamenta appellantur. Vinciebantur autem antiquis vites ſparto (quam nunc geniſtam vocamus) inquit Dioſcorides: nos hodie ſtramentis vtimur. Antiqui quoque vimina vitium ex ruſco & arundinibus ac ſegmentis ſalicum faciebant ad colligandas vites, vt refert Virgilius ſecundo Georgicôn.*

Statuminare vites, idem quod pedare. Plinius libro 17. cap. 22. Eodem modo vineam ſtatuminato, ſtatumina autem quid ſint, mox exponemus in pedamentorum generibus.

Impedare quoque vel pedare pro eodem ſumuntur, Columella, Cùm menſem triceſimum exceſſerit poſita vinea, id eſt, tertio autumno, vehementioribus ſtaturninibus ſtatim impedanda eſt. Pedare igitur, eſt ſuſtentaculum viti addere: ex quo vineæ pedatæ dictæ. Plinius, Aut pedatæ vineæ ſimplici iugo. Colu. Putationem ſequitur iam pedandæ vineæ cura. Vallare etiam dixit Virgilius in eadem ſignificatione: & vallos poſuit pro ipſis ſtatuminibus, vt mox videbis.

Iugari præterea vites dicuntur, cùm perticis tum re-

ſtis, tum etiam tranſuerſis alligatæ, ſurſum aſcendunt. Vineam (inquit Columella) inter quaternos pedes iugare, & perticis figere oportet. Sed quia nunc de iugatione & pedatione, atque adeò adminiculatione ſermo incidit: æquum eſt, vt de ipſis iugorum & pedamentorum ac ſtaminum generibus pauca dicamus: inde verò de inſtrumentis ad vinearum culturam vel foſſuram commodis, etiam pauca quædam obiter explicabimus, priuſquam ad vuarum differentias progrediamur.

PEDAMENTA.

Quibus ſtat recta vinea (inquit Varro) pedamenta dicuntur, hoc eſt, quibus veluti pedibus nititur. Plinius, Caſtanea pedamentis omnibus præfertur. dicuntur etiam nonnullis pedamina.

Quæ tranſuerſa iunguntur, appellantur iuga, vnde vineæ etiam iugatæ, vt prius explicauimus. Iugationis autem ſpecies duæ: vna directa, vt in agro Canuſino (inquit Varro) altera cõpluuiata, in longitudinem & latitudinem iugata, vt in Italia pleræque. Cæterum cantherius, dicitur ordo vineæ ſimplici iugo porrecta. Melior autem eſt ea vinea (inquit Colu. lib. 4. capite 18.) ad uinum proferendum, quando ſibiipſa non obumbrat, aſſiduoque ſole coquitur, & afflatum magis ſentit, pampinationi quoque facilior, dicta autem huiuſmodi vitis etiam cantheriata Columellæ leb. 5. c. 3.

Pedamentum robuſtum (inquit Varro) quod optimum ſolet afferri è quercu & iunipero, ridica appellatur. Eſt autem pedamenti genus fiſſile, ſed tamen firmum. Columella: Ridicas querneas ſiue oleagineas findere, & dedolatas vtraque parte exacuere oportet.

Alterum pedamenti genus fit ex palis è pertica de-

ciſis, quos (inquit Varro) cùm in ſimum terrra voluitur, putre quod eſt euertitur, & fit ſolum ſummum. Teres huiuſmodi pedamentum eſt, & ex altera parte acutum, vnde etiam palus dicitur. Palos (inquit Columella) vna opera cadere, & exputatos acuere, centum numero poteſt. Vnde palare vineas, vt dictum ſuperius.

Tertium pedamenti genus, fit ex arundinibus inopia aliorum pedamentorum ſubſidio. Solebant enim antiqui, aliquot colligata libris arundines demittere in tubos fictiles cum fundo pertuſo (quos cuſpides appellant) quà humor aduentitius (inquit Varro) tranſire poſſit.

Quartum pedamenti genus natiuum appellatur: nempe eius generis, vbi ex arboribus in arbores traductis vitibus vinea fit, quos traduces (inquit Varro) quidam rumpos appellant. Vnde rumpotinæ arbores dictæ, nempe à quarum tabulatis, traduces vitium ad alios traduces alligantur, vt in arbuſtis Gallicis fieri ab antiquis ſolebat: quæ arbuſta ideo rumpotina vel rumpotineta, ab agricultura ſcriptoribus antiquis dicta ſunt.

Statumina verò, à ſtatu arborum vel vinearum nomen habent, quòd pedamentorum & ſtatuminum beneficio, vites quæ per ſe alioqui ſtare nequeunt, ſurſum erigantur, prout creſcendo ſtatum accipiunt rami. Vitruuius autem ſtatumina & ſtatuminationes, pro pauimentorum ſolidationibus: & ſtatuminare, pro munire & ſolidare poſuit.

Tigni præterea appellatione in vineis (inquit Vlpianus de tigno iuncto. l. 1.) omnia continentur quæ ad ſurrigendas, pedandas, fulciendas, & ſtatuminandas vineas neceſſaria ſunt, vt puta perticæ, pedamenta, & cætera id genus.

Vallus, firmior palus etiam appellatur, cui alligatur, ipſa vitis. Virgilius,

Exacuunt alij vallos, furcáſque bicornes. Idem,

Et vallos primus ſub tecta referto.

Vnde vallare deductum vocabulum, profulcire & ſtatuminare vites. Sed iam ad inſtrumenta culturæ vinearum commoda & propria veniendum.

INSTRVMENTA VINEATICA.

Bipalium, inſtrumentum quo primùm terra ſubigebatur & ſubuertebatur, præſertim in iis locis, vel ea vinearum cultura, quæ aratrum non admittebat, vt in conſtratis & pedatis ac ſurrectis vineis: nam iugatæ: præſertim quæ compluuiatæ erant) aratro facilius colebantur. Dictum igitur bipalium quòd vtrinque patulum eſſet, vt ab vtroque latere palæ vicem præberet. Vulgus noſtrum vocat Vne beſche. *Col. Mediocris & modicè ſiccus ager, vitiario eſt aptiſſimus, iſque bipalio prius ſubigi debet.*

Pala etiam vtebantur in cultura agri & hortorum, atque adeò vinearum: nempe ad vertendum ſolum. dicta à pangendo (inquit Varro) mutata g in l. Pangere autem, figere eſt (inquit Feſtus) vnde plantæ pangi dicuntur. cùm in terram dimittuntur. Plinius lib. 18. Iuncoſus ager, verti pala debet: at in ſaxoſo, bidentibus vtendum.

Bidens verò, aliud inſtrumentum ad vineæ foſſuram aptum, à duobus dentibus appellatum, Houe fourchuë. *Columella: Bidentibus vineam veterem ſæpe & altè fodito æqualiter. Horatius.*

Viue bidentis amans, & culti villicus horti.

Paſtinum quoque, vinitorium aliud inſtrumentum, quo

pangebantur ſemina, & ſcrobibus demittebantur, Vne houe. *Columell: Sed Iulius Atticus, pretorto capite & recuruato, ne paſtinum effugiat, prædictum ſemen demerſit. Vnde paſtinare & repaſtinare vites, vt ſuperius explicauimus.*

Ligo, ad ablaqueationem vtilis, vel etiam refoßionem, & radicum detectionem. Dictus enim, quòd circum ipſas radices ligetur & implicetur, Vn hoyau. *vel (vt inquit quidam) à legendo, quòd eo facilius legatur quod ſub terra eſt propter latitudinem. Acutus tamen erat, & dentem habebat. Vnde* Col. *vel fracti dente ligonis. Plinius: Adduxit graues ligones, vomeres ponderoſos. Cæterum ligones, etiam omnium agrorum culturæ proprij & commodi erant, non ſolùm autem vinearum.*

Merga, inſtrumentum, quo ſemina in propagatione mergebantur, vnde nomen habuit. Plautus: *Palas ſibi vendundas & mergas datas vt hortum fodiat.*

Marra, inſtrumentum ad excidendas herbas inutiles in vineis ſponte ſuccreſcentes: ídque fit, cùm vineas iteramus. Vnde biſnoere ou marre. *Columella,*

Mox bene cum glebis viuacem ceſpitis herbam
Contundat, marræ, vel fracti dente ligonis. Iuuenalis: Ne *marræ & ſarculi deſint.*

Sarculum autem, Vn ſarclet, *tam hortis, quàm etiam vineis purgandis vtile erat, atque etiam ſegetibus: nam à ſarriendo dictum eſt: quæ opera ſegetibus maximè impendebatur. Fiebat autem ſarritio vineis poſt occationem. nam (inquit Plautus) ſemper occant, prinſquam ſarriunt ruſtici. Idem Truculento: tangam, ita me amabit ſarculum, Vt ego me ruri iam examauerim patulum moueri.*

Raſtrum, inſtrumentum dentatum, quo vtebantur ru-

ici, dum glebas confringebant, & terram effodiebant in ccatione. *Virgil.*

-raſtris glebas qui frangit inertes.

Iuic fortaſsis ſimile eſt quod nos vocamus Vn rateau. *Col. Parum quod ſupereſt ſuperioris ſoli, raſtris licet effo- 'ere. Taſtrum autem quadridens poſuit Cato inter inſtru- nenta pratenſia cap.*10. *Raſtellum enim diminutiuum, pra- is ntum proprium erat, quemadmodum etiam hodie: ac otiſsimum ligneum fuit. Columella: Medica obruitur, non ratro, ſed ligneis raſtellis.*

*Rutrum autem à ſupino rutum, quemadmodum ab ara- um, aratrum, id eſt inſtrumentum, quo euertitur terra, di- untur vel eruuntur inutiles radices, complanatur ſolum: iam id ruere ſignificat, teſte Seruio. Virg.*1. *Geor. Quid di- am iacto qui ſemine cominus arua.*

nſequitur, cumulóque ruit malè pinguis arenæ?

*Cato cap.*11. *Oportet habet villicum, palas ſex, rutra qua- uor, raſtros quadridentes. Inde Rutellum, diminutiuum à Lucilio prolatum.*

Serrula, inſtrumentum ad deſecandas & deturbandas radices poſt ablaqueationem, dum vitium radices inutiles expurgabantur. Vne ſiette. *nam id falce aut dolabra fieri aptè non poterat.* Columella: *Quatuor digitos ab radici- bus truncum relinquito, & ſi fieri poteſt, iuxta aliquem no- dum ſerrula deſecato.*

Falx vineatica Varroni & Catoni dicta, ad differen- tiam ſyluaticæ, pratenſis, & arboraria ac ruſticariæ, quæ poſtrema etiam falcula dicitur vulgò. Nam totidem ſunt falcium differentiæ. Cæterum falx vineatica, inſtrumen- tum erat, quo vinitores putabant vites, & arida ac vete- ra in ſarmentis amputabant. Columella: Falces quibus vi- neam putaueris, peracta putatione, vrſino ſanguine lini- to. Vne ſerpe. *Cuius deſcriptionem, noſtro inſtrumento*

Digitized by Google

ferè correſpondentem, videbis apud Columellam cap. 25. lib. 4. Itali autem runcam appellant, non omnino ineptè. Nam & runca & runcina ſunt quædam veluti ſerræ vel ſerrulæ apud antiquos, quibus & ſegetes & materias arborum deſecabant.

Dolabra autem acuta vtebantur antiqui ad abradendum, vbi falce vinitoria amputare non poterant ſarmenta propter duritiem. Columella: Arida & vetera in ſarmentis, quæ amputari falce non poſſint, acuta dolabra abradito. Dolabella quoque, hoc eſt parua dolabra, in ablaqueatione illis erat vtilis. Columella: Semper circa crus, dolabella dimouenda terra eſt.

Scirpicula, falx dicta, qua ruſtici vtebantur ad vites alligandas. Scirpare enim antiquis, ligare eſt, à ſcirpis, hoc eſt iuncis, quibus vtebantur ad vineas alligandas: vel, vt alij malunt, ad ſuperflua ligamentorum amputanda, dum alligamus vites. Varro: Falces dicuntur vineaticæ opus eſſe ſex, ſcirpiculæ quinque, &c.

Terebra quoque veteres vtebantur ad inſerendas vineas, quam Gallicam terebram appellabant: antiquam quoque vocat Columella. Nam antiqua terebra (inquit) in inſitione, quam ſolam veteres agricolę nouerant, ſcobem faciebant, perurebántque eam partem quam perforauerant. Vn tarault. De terebella Gallica Cato, & Columella lib. 14. cap. 29.

Sed quando iam de culturæ inſtrumentis ſermo eſt, maiórque culturę vinearum ratio in extirpandis herbis, quæ ſponte in ipſis vinetis ſuccreſcunt, verſatur: æquum eſt nos ipſas herbas paucis explicare, & earum nomina (quæ tamen pauca ſunt) breuiter diſcutere: vt nihil ſit in vineto quod diligens lector poſtea deſiderare poſſit.

HERBÆ VINETI.

Priuſquam vuarum differentias & culturæ vinea-

tum quædam antiquorum præcepta deſcribamus : ſuccurrit, vt herbas in vinetis naſcentes paucis explicemus. Nequis autem putet, nos omnes propemodum ſpecies deſcribere poſſe, nedum etiam velle : ſciat id quidem ex noſtra ſententia, tantùm abeſſe, vt omnium herbarum quæ in vinetis naſcuntur, deſcriptionem moliamur, vt nihil minus quàm hoc inſtituti ſuſcipiamus. Qui enim illud opus aggrediatur, omnes ex æquo ſoli differentias percurrat neceſſe eſt : quæ, vt ſunt quidem variȩ, ita ſane varias herbarum ſpecies pro vniuſcuiuſque ſoli natura ac temperie producunt. Nos autem hoc loco tantùm eas, quæ in ſaxoſis & ſabuloſis locis facilè creſcunt (quæ quidem loca vineis amiciſſima ſunt) exponemus: neque tamen omnes (nequis putet) ſed tantùm eas quæ vineis peculiares videbuntur. nam in ſaxoſis & ſabuletis multæ pręterea ſuccreſcunt herbæ, quas tamen in vinetis minimè reperias. Reliquas autem ſpecies herbarum, quas prætermittemus, vnuſquiſque apud ſe in ſuo libello, hoc quidem ordine deſcribet : aut, ſi id quidem malit, ex agro noſtro, prato, atque adeò ſylua expectabit. Sunt enim quædam plantæ vineis tantùm, aliæ agris, aliæ ſyluis, aliæ etiam pratis communes. Quæ verò in vtriſque propter ſoli differentias naſci videbuntur : eæ tamen (ne confuſius quiddam videatur) ſuis ſibique propriis locis, à diligenti lectore requiri debebunt.

Incipiemus ab ea herba quæ noſtris vinetis Gallicis frequentiſſima eſt, Græcis linozoſtis, latinis Mercurialis appellaia, quòd à Mercurio primùm inuenta ſit. De la mercuriale, ou mercuyre. *Caule eſt ſeſquipedali, geniculato, in cacumine ramoſo, muralis herbæ, vel ocymi foliis (quarum vtranque in hortulo deſcripſimus) ſed in ambitu crenatis : ſemine in articulis pendulo, ſine flore, annui radice & ſuperuacua. Duo autem ſunt eius genera.*

Digitized by Google

Mas humilior, folio nigriore, fructu propter genicula rariore, breui, contorto, in binos veluti teſticulos coëunte. Fœmina, comam albicantem gerit, fructum copioſum, ſolutum & candidum, quandam racemulorum imaginem præbentem.

Eſt & alia linozoſtis ſyluestris, cynia ſiue cynocrambe aliquibus dicta, in vinetis etiam naſcens, cauliculum habet duorum palmorum, folia Mercurialis herbæ ſubcandida, ex interuallis, ſemine apud folia paruo, rotundo. Officinæ noſtræ ſylueſtrem atriplicem vocant, Des artoches ſauluaiges. *Ea pauperes ruſtici interdum, vt olere veſcuntur, cùm melioris copia non ſuppetit: quidam enim putant ſylueſtris bliti genus eſſe. Inuenitur in vitibus & cultis.*

Alia herba in ſolo vitium inculto, & per vinitoris negligentiam herboſo creſcit, cui Latini graminis nomen dedere: Græci agroſtin vocant. Cuius *multas differentias, quæ ab authoribus efferuntur, hoc loco relinquemus, & in agrum noſtrum differemus. Eſt enim gramen arundinaceum, & gramen Parnaſi, & gramen eſculentum. Huius autem poſtremi cùm tres rurſus ſint ſpecies, de eo tantùm dicemus, quod aculeatum dictum, in inculto vineto paſſim naſcitur. Igitur gramen, à gradiendo appellatum, quemadmodum à ſerpendo ſerpillum: quanquam & omnis herba ſponte in agris & pratis creſcens abuſiue gramen appelletur: hoc verò de quo agimus, à Galeno gramen eſculentum dictum: quòd eius radix adhuc tenera, mandendo ſit, pecis eſui iucundiſſima. Aculeatum autem à Latinis dicitur, quòd in eius cacumine aculei ſint, plurimùm quini: qui quia veluti caninis quibuſdam dentibus ſimiles adnati videntur, ideò à noſtris agricolis vulgò gramini aculeato nomen inditum,* Canarius dens, Chiendent. *Burgundi vocant,* Du vigoron: *aut à radicis vigore, aut*

aut quod ager, in quo gramen ſponte ſerpit, vix vnquam niſi maximo cum labore expurgari poſſit. Aliqui è vulgo capriolam vocant De la cheurette: *antiquum Græcorum nomen imitati, qui ægicon etiam appellauere (vt inquit Dioſcorides) quòd capris grato ſit pabulo. Multi ab effectu ſanguinariam vocant (inquit Ruellius) Bononienſes vulgò ſanguinellam, quòd aculei foliorum quini ſeniue, in echinatum faſtigium vnà conuoluti, nares farciant, eliciendi ſanguinis gratia, cùm extrahuntur. Id ſi verum eſt, certè dubitandum non erit, quin eadem ſit cum ea, quam Dioſcorides alio loco coronopoda, hoc eſt, pedem cornicis, & ſanguinalem vocat. Quam eandem Theophraſtus libro octauo tradit, humi caulescere, numeratque inter aculeatas & ſponte naſcentes herbas. Apuleius cum Latinis, vocat crus galli, quòd ſtylus è mediis foliis exurgens, in pedem galli conformatus, articuletur, reliquam exhibens cruris effigiem, quæ eadem ratione coronopus dicta. Itaque gramen aculeatum, crus galli, ſanguinaria, hæc vna & eadem herba erit, quæ coronopus Dioſcoridi dicitur, variis appellationibus ob varias notas donata. Cæterum admonendi ſunt vulgares herbarij, ne coronopoda appellent, quam ſolent coruinum, ſiue miluinum, aut auis pedem nominare: eſt enim potius ranunculi genus (inquit Barbarus) quod polianthemon cognominatur, coruino quidem pedi ſimile folium gerens, plurimis diuiſuris, puſtulas in cute ſolo tactu excitans, florem habens aureum & copioſum, radicem guſtu admodum calidam & bulboſam. Coronopus autem ſiue gramen aculeatum, flagellis eſt teretibus, articulatis, exilibus foliis, & in acumen faſtigiatis, radice etiam geniculata, guſtu non ingratæ dulcedinis. Vnde Galeno, exiſtimatur commanducata prodeſſe cœliacis. Vitibus etiam frequentiſſima eſt, & eas maximè deuaſtat in agro Carnutenſi potiſſimùm: ea eſt herba quæ in noſtris officinis vulgò pes coruinus dicitur. Carnutenſes*

agricolæ id nomen imitati, vocant du courpieu. *Errant qui coronopon eſſe putant. Eſt enim potius ranunculus Dioſcoridis & Plinij, cui & vlcerariæ vires aſtipulantur, & picturæ nulla nota reclamat. Deſcriptionem ex ipſis authoribus petito: tam enim frequens eſt, vt alia deſcriptione non egeat.*

Alſine quoque apud nos vitibus tam frequens, quàm quæ frequentiſsima herba: etſi alſine dicta (inquit Dioſcorides) quòd lucis opacíſque gaudeat. Erumpit autem media hyeme, areſcit æſtate media, vita ſemeſtri contenta. Ea eſt quam vernaculo ſermone vocamus du moron, *quaſi muraurem, vel potius muris aurem dicere velimus. Nam etiam Græcis myoſotis, Latinis muris auricula prior dicitur: quod nomen inuenit à foliis, quibus aures muſculorum imitatur. Paſſerinam Itali vulgò vocant, quòd paſſeribus amiciſsima & gratiſsima ſit: hac enim herba aucupes, auiculas caueis incluſas, cùm eſcam faſtidiunt, ſolent plurimùm recreare. Cauliculis ſerpit teretibus, articuloſis, è quorum geniculis exiles ramuli proſiliunt, foliis helxines, minoribus (quæ herba in hortulo deſcripta eſt) nec tantum hirſutis, flore paruo, candido, foris herbaceo. Falluntur mirum in modum qui hanc pro anagallidis ſpecie ſumunt, vt mox videbis.*

Cæterum alia eſt muris auricula, quæ myoſotis altera dicitur, ſcolopendrio ſimilis, læuior duntaxat & minor: quæ quia in ſyluis & lucis potiſsimùm creſcit, huius deſcriptionem in Sylua noſtra relinquemus.

Anagallis Græcis, vulgò morſus gallinæ, quia eius ſemen (quod eſt coriandro ſimile) non prius decidat, quàm à gallinis & auibus demorſum ſit, & earum roſtro concuſſum. Nonnullis morgellina etiam dicitur. Duorum generum eſt, diſcrimine floris & ſexus inter ſe diſtinctorum. Fœmina enim, flore cæruleo conſpicitur, mas

puniceo ſiue purpureo, vnde phœnicion & corallion dictum: hinc etiam compoſitio diacorallij apud medicos antiquos. Quadranguli autem ſunt anagallidis caules, per terram ſparſi: & pauca, non toto ambitu rotunda folia. Semen coriani circinnatum, radix minuta, ſubdulcis. Itaque plurimùm hallucinantur, qui moronem vulgò dictum, florem candidum ferentem, huic anagallidum connubio retulerunt, vt vides tum ex hac, tum etiam ſuperiori alſines deſcriptione. Plinius tradit anagallim quibuſdam corchoron vocari, quod & Dioſcorides aſſerit. Vnde prouerbium natum Græcis, corchorus inter olera: infrugales & indignos dictum, qui ſua fortuna maiores ſibi quærunt honores: vt quemadmodum humilis, nec palmum excedens herbula, inter nobiles vites & grandiſsima quæque olera ſibi locum deſtinat & internaſci gaudet: ita etiam hi gloriam inter maiores (quamuis infimi) clariorem quàm ſe deceat, quærunt. In alium tamen ſenſum detorſit Theophraſtus libro octauo de plantarum hiſtoria: nempe in eos qui gratam voluptatem ſuauioremque nonnullorum conſuetudinem, qua frui poſſent, triſti vel amarulento conuentu obturbant: quemadmodum (inquit) corchoros, quæ amarulentum ſuccum gerit, neque ocymo maior conſpicitur: inter dulces tamen plantas & nobiles (quamuis minuſcula) earum dulcedinem & nobilitatem offundere conatur.

Eſt & alia herbula, vites quoque amans, caulem & folia anagallidis ferens, florem interdum purpureum, interdum violaceum, paruum ſemen vituli narium ſimile: quin & eius fructus, excuſſo flore, vitulinarum narium rudimenta quædam exprimit: vnde à Græcis antirrhinon ſiue anarrhinon dicta, radicem habet minimam & ferè nullam. Vulgò vocatur moron baſtard. Picardis cate boyelle: vt ferè oculum catti exprimere vi

deatur. Non *erit autem hæc anagallis appellanda, minus etiam myoſotis, ſed antirhinon, hoc eſt nares vituli: cum Dioſcoride, aut cum Galeno, bucranion, hoc eſt, bubulum aut vitulinum caput.*

Quæ Romanis fumaria, Græcis capnos ſiue capnion, hoc eſt, fumus dicitur (quòd quemadmodum fumus lacbrymas oculis excitet, quibus tamen medetur) vitibus etiam noſtris frequentiſsima eſt æſtate, potiſsimum iis quæ recens, hoc eſt ipſo eodémque anno ſtercoratæ ſunt: nam ex parte terræ aduſta maximè ſuccreſcit. Vulgus noſtrum, terræ fumum appellat, De la fumeterre. *Herba eſt mollis, fruticoſa, folio coriandri, cineracei coloris, flore copioſo, purpureo, albicante radice, ſucco acri & amaro, qui oculorum caliginem diſcutit, & lachrymas in fumi modum elicit, in hortis, ſegetibus & vinetis maximè ſuccreſcit.*

Eſt & alia capnos Plinio, in parietinis & ſepibus naſcens, nomine & effectu prædictæ ſimilis: vulgóque pes gallinaceus appellatur, Pied de geline, *foliis paſtinacæ, apio ſimilibus, fœniculi modo per extrema multifidis, hiſpidiſque, cauliculo dodrantali, aut eo maiore, tenuiſsimis ramulis, ſparſiſque, candida in cacumine vmbella, ſuauiter olente. flore ex purpura candicante.*

Helxine quoque, quam parietariam vulgus vocat, vitibus frequentiſsima eſt, vnde à multis vineago nominata eſt: quemadmodum perdicium à perdicibus, & vrceolaris ab vrceolorum deterſione. Sed huius deſcriptionem latiſsimam in hortulo noſtro fecimus, quapropter hic iam non opus eſt vt repetamus.

Tertia item ſideritidis ſpecies, quæ vulgò vocatur Crapauldine, *quam etiam Crateyas heracleam vocabat, in parietinis vinetiſque naſcitur: foliis ab vna radice ſimilibus, coliculos veſtientibus palmares, teneros, leues, ſubcan-*

Digitized by Google

lidos atque ſubrubicantes: flore paruo, puniceo, gummoſo, amaro. Niſi potius ea ſit quam Plinius deſcribit, quæ candidioribus, pinguibus, tenuibúſque cauliculis, in vineis naſcitur. Primam autem ſideritim, quæ vulgò herba Iudaica, & tetrahil dicitur, in agro deſcribemus. Secundam verò à Plinio deſcriptam, quæ vulgò lunaria maior dicitur, in Sylua noſtra exponemus.

Peplos, quam aliqui ſycen, alij mecona, alij aphroden vocant, vulgò officinis eſula rotunda dicitur, Du reueille matin, *inter vites (inquit Plinius) ferè colligitur, meſſibus: frutex eſt lactei plenus ſucci, foliis rutæ, paulò latioribus, circinata coma, palmari, humi procumbente, fructu ſub foliis rotundo, tribus loculis diſcreto, in quibus ſemen nigrum, papauerini ſeminis magnitudine continetur,*

Eſt & alia herba, peplis ſiue peplion appellata: à priore ſoli natura, & folio tantùm differens. Nam hæc folio eſt portulacæ ſatiuæ, rotundo, infernè rubenti, illa folia rutæ: ſed vtraque ſemen habet rotundum, nigrum ſub foliis. Hæc præterea naſcitur iuxta mare: illa in vinetis tantùm. Cætera à doctiſsimis requires, & antiquiſsimis authoribus, non enim ſunt inſtituti noſtri, præterea fortaſsis ſubliniora videbuntur, quàm vt adoleſcentulis noſtris proponi debeant.

Iaſone, Theophraſto & Plinio, olus eſt ſylueſtre, humi ſerpens, copioſo lacte ſucculentum, flore candido, & in hoc nobili, quòd ſingulari folio conſtet, ſed ita implicato vt plura videantur, floris margine in angulos exeunte. Haud multum differre ab ea videtur quæ in noſtris vinetis creſcit: quam noſtri ruſtici per æſtatem & autumnum colligunt ad cuniculos educandos: iis enim mirum in modum placet, & gratiſsima eſt, quemadmodum & braſsica. Vaccis quoque & bubus eſui porrigitur, laceronem ſiue lacerotam appellant, Du laceron, *niſi quis po-*

tius ſonchum eſſe putauerit, qui vulgò lacteronis, à lacte quo diffluit potius, quàm laſſeronis nomen habere debuit. Sed alia eſt prorſus ab Iaſone, vt ex Ruellij noſtri deſcriptione videbis.

Illecebra Plinio, Græcis andrachne agria, nonnullis minus ſemperuiuum, recentioribus ſoldanella: ſyluestris portulacæ genus eſt, maiori ſemperuiuo ſimilis, niſi quòd folia habet puſilla, ſed latiora, maculoſaque, item breuius cacumen, fuluis cauliculis, guſtu ſalſa eſt, lacteo ſucco, radice tenui, candida. Naſcitur in petris & vinetis optimè ſtercoratis. Colligitur cibi gratia, eſtúrque cum ficubus. Similis eſt ei, quam vulgus vermicularem, & caudam muris appellat, in muris, parietinis, & tegulis naſcentem, ſed ea quidem calidi eſt ſucci, ac guſtus mordacis, vt linguam vehementer pungat: hæc verò frigida, vt in acetariis paſſim edatur, & in hortis excolatur: ſed puſillis eſt (vt diximus) & latioribus foliis, & breuiori cacumine, naſcitur in vinetis petroſis, qualia ſunt & quæ Vamuiana vulgus noſtrum appellat. Audiui certè nonnullos hortulanos noſtros, huic illecebræ ſatis impudicum nomen impoſuiſſe: vocabant enim illi teſticulos ſacerdotum.

Cæterum, quando de portulaca iam incidit ſermo, ſciendum eſt etiam ipſam portulacam, quæ Græcis andrachne dicitur, ſponte ſua in vitibus paßim creſcere, & ternis quaternîſque coliculis in terram ſeßilibus ſerpere, cultámque latius euagari: folio carnoſo, verùm turbinatiore, quàm quæ hortenſis eſt: de qua in hortulo videbis ſuo loco. Vulgus hanc, porcellanam, De la porcelaine, *item etiam porpierum,* Du pourpier, *vocat. Cuius condiendæ rationem videto diligenter apud Ruellium: de portulaca autem aquatica, in Prato dicetur.*

Telephium, herba portulacæ ſimilis, caule & foliis:

naſcitur etiam maximè inter vites, & locis verè excultis (inquit Dioſcorides.) Alas binas in ſingulis foliorum geniculis annectit: ramuli ipſi plantæ ab radice ſeni, ſepteníve fruticant, foliis referti cæruleis, craſsis, lentis, carnoſis, flore luteo, interdum etiam albo. Dicta (vt opinor) à Telepho Myſiæ rege, qui vel eam inuenit, vel ab Achille vulneratus, hac herba conſeruatus fuit: dici enim non poteſt quantum conferat vlceribus conſolidandis & ſanandis: vnde Gallis noſtris vulgò vocatur De la repriſe: *aut quòd muro etiam applicata, & ſola argilla ad radicem illita, iterum pullulet, & florere non deſinat. Inde etiam ſempervivum agreſte nonnulli appellauerunt, aut vineaticā ſempervivam. Alij etiam vulgò cicotrinum vocarunt,* Du cicotrin. *Neque deſunt qui craſſulam minorem vocent, quòd craſſo pinguíque conſtet folio. Quidam etiam appellant vulgò,* De lorpin, *à floris colore fortaßis. Herbarij quidam, fabam inuerſam nominant, quòd eius radix in numeroſa fabarum tubercula coaleſcat. Atqui quemadmodum fabaginum cacumen pluribus fabis onuſtum conſpicitur: contrà autem eſt in hac radice, nempe cuius imum innumeris veluti fabarum tuberibus ſcateat, itaque inuerſam fabam appellarunt.*

Pſora Aëtio, herba, vel à ſcabro habitu dicta, vel quòd ei ſcabiei medeatur quæ pſora dicitur, vulgus morbum ſancti Menani appellat, La maladie ſainct Main: *in montibus ac vinetis creſcit (ſiquidem ea eſt quæ vulgò ſcabioſa dicitur,* De la ſcabieuſe, *quod verum eſſe putat Ruellius:) folio carnoſo, multifido, ſine ſpinis, flore ſpecioſo, diuturno, coloris ex cæſio candicantis: foliis longis, à pediculo laciniatis. Cæterum an ſcabioſa ea ſit quæ Theophraſto phlœos dicitur, an ea quæ Dioſcoridi ſtœbe, videto apud Ruellium lib. 2. cap. 45.*

Conuoluulus, improbo cauliculorum repta tu, vineam

nouellam irretit, hederæ foliis, longè minoribus, & ferè in mucronem turbinatis, ſcanſili ordine alternis ſubeuntibus: flore (cùm pubeſcit) candidi lilij effigie: cùm ſeneſcit in puniceum vergente, rugatoque: ſemine anguloſo, nigro, nec per ſe innocenti, flos ab anguſtia paulatim in latitudinem ſe laxat, effigie calathi, vel cymbali cuiuſdam: vnde vulgus campanulam, ſiue campanellam appellat, Des clochettes. *Is flos (inquit Plinius) lilio non eſt diſsimilis, ſed odore caret, & croci intus candorem tantùm referens, vt veluti rudimentum quoddam naturæ videatur, lilia facere condiſcentis. Vnde officinis liliaſtrum dicitur, item etiam volubilis maior. Columella volucram appellat, alij inuolucrum. Ruſticis quibuſdam appellatur*, Du liſeron, *aliis*, Du liſet. *Inuenitur in vineis, aruiſque. Eſtque clematis altera Dioſcoridis, nam primam, & item tertiam in agro deſcribemus.*

Ariſtolochiæ quoque ſecundum genus, in vineis noſtratibus paſsim inuenitur, quanquam etiam nonnunquam inter ſegetes. Ea vocatur officinis Ariſtolochia longa, à radicis forma, qua hoc à priore differt, quòd longa ſit, & promiſsior, craſsitudine digitali, longitudine quadrantali, piſces enecat, procerioribus quoque eſt foliis, exilibus ramulis, dodrantalibúſque: flore purpureo, graue virus olente, qui cùm dehiſcens emicuit, in bacculam pyro conformem turbinatur. Hæc verò maſcula Ariſtolochia dicitur, vulgò de la Sarrazine. *Prima verò Ariſtolochia, rariſsimè apud nos reperitur. Certè in agris Patauinis inter ſegetes vidi multoties, eam primum mihi oſtendente Franciſco Frizimelega, viro inter Patauinos medicos facilè principi, & de re herbaria quam optime merito. Ea, fœmina dicitur, longioribus viticulis fruticoſa, foliis hederæ, rotundantibus: cum acrimonia odoratis, & mollibus, flore pileoli ſimilitudine, candido, rubrum ambiente capi-*

tellum: fructu rotundo, herbaceo, luteíſque tenuis virgato, grauem ſpirante odorem. Latini malum terræ appellant, ei verò radix in orbem rapi modo conglobata, & multis tuberibus orbiculata conſpicitur, vnde Ariſtolochia rotunda appellata eſt. Tertium aßignatur Ariſtolochiæ genus, quæ clematitis quaſi ſarmentaria, inquit Ruellius, cognominatur, tenuißimos fundens ramulos, frondoſóque, foliis rotundis, ſemperuiuo minori ſimilibus, flore rutaceo, radicibus longißimæ tennitatis, craßi & odorati corticis, priuatim vnguentis pro ſpiſſamento quæſiti. Quinetiam omnes Ariſtolochiæ ſpecies, radice tantùm commendantur, quibus medicatus ſpiratur odor. Cæterum, dicta Ariſtolochia, quòd partui ſit optima. Cicero tamen primo de natura deorum, dictam putat ab Ariſtolocho inuentore.

Tertium præterea lapathi, ſeu rumicis genus ſylueſtre, aliud ab hortenſi & aquatico, in vinetis noſtris perſæpe naſcitur, paruum id quidem, plantaginis figura, molle, humilier fruticans: acidula vulgò, aut minuta oxalis dicitur, De l'aigrette, ou menuë ozeille *ſunt qui Vinetam appellant,* De la vinette, *quòd fortaßis in vitibus paßim naſcatur, & ſabuloſis ac petroſis locis. Cætera lapathi genera in horto videbis.*

Ampelopraſſon, porrum vitium, vel in vitibus naſcens & agreſte, quaſi vitigineum porrum dicitur: quòd in vinetis ſponte proueniat. Tantùm à porro, Galeno dißidet, quantùm in congeneribus, ſylueſtre à ſatiuo. caule proſilit bicubitali, foliis porraceis, ſed anguſtioribus, flore candido, radice bulboſa. noſtrates officinæ, vineale porrum appellant. Sunt & quibus cæpe caninum, & aratillus vernacula voce dicatur.

Denique verò Strychnon, etiam paßim in noſtris vinetis per autumnum ſponte ſuccreſcere conſpicitur. Vulgus maurellam vocat, De la maurelle. *Officinæ, ſolatrum.*

In hortis quoque & ſatis omnibus prouenit : ramoſum, foliis ocymo latioribus , acinis racematim coeuntibus , rotundis , primùm viridibus , à maturitate nigellis aut ruſis : flore purpureo, ſpecioſo, ex cuius vmbilico latens emicat apex. A multis nationibus eſtur in olere : noſtris autem , ſtillatitius ſolani liquor omnes ferè incandeſcentis ardoris inflammationes extinquit. De ſolatro autem , ſiue ſolano ſoporiſero , & mortali quod vocant , in Sylua dicemus : nam montium herbas eo in loco deſcribere ſtatuimus.

Sed in herbis vineaticis , vereor ne longores ſimus. potuiſſemus enim vnà palygonati , plantaginis , ſaxifragiæ , heliotropij , carduorum , & multarum huiuſcemodi herbarum differentias perſequi. Sed quando hæ paſſim in itineribus viarum, & agris publicis creſcunt, in agrum noſtrum differemus. Veniamus nunc ad vuarum differentas, deinde verò præcepta quædam antiquorum de vitium cultura : ac poſtea vitium morbos & remedia paucis percurremus.

VVARVM GENERA.

Abſoluta iam vitium conſerendarum ratione , earúmque differentiis longo ſermone enumeratis , ſupereſt nunc, vt de earum fructu nonnulla etiam dicamus.

Vua igitur à Græcis ſtaphyle dicta , à Staphylo , Liberi patris filio , vt Ptolemæus voluit vnde etiam elæoſtaphylos appellata vua , quæ oleæ inſerta , vtriuſque fructus ſaporem ori reddebat : quaſi vuoleam dicas (vuam etiam poetæ quidam Græci Lenida vocant : nam & Lenæus Bacchus dicitur.) vitis integer fructus eſt , quam vulgus noſtrum appellat , Vne grappe de raiſin. *Columella* : *Nec tamen eam vitem feracem dixerim , cuius ſingulæ vuæ,*

ſingulis ſarmentis conſpiciuntur. Qui autem veluti baculus vuam in ſarmento ſuſtinet, ſcipio ab agriculturæ ſcriptoribus appellatur. Noſtri caudam vuæ vulgò vocant, La queüe de la grappe. *Columella de arboribus: Cùm ſcipiones, inquit, amplitudinem acini habuerint, radice tenus vitem præcidito. Loquitur autem de emundatione vitium, quæ fructum, quem oſtendunt, ad maturitatem non perducunt. Cæterum etiam Virgilius, vuam pro vite licentiosè poſuit, hoc verſu:*

Et turpes auibus prædam fert vua racemos.

Niſi quis malit dicere racemos pro acinis poſitos, qui quid ſint mox explicabimus. Sumitur & vua pro apium examine congregato, quòd in ipſo alueo ad vuæ ſimilitudinem dependet, vel etiam ſuper odoratis arboribus. Columella: Cùm examen glomeratum in proximo frondentis arbuſculæ ramo conſederit, animaduertito an totum examen in ſpeciem vnius vuæ dependeat. Appellatur quoque vua in hominis corpore, ſiue vuula, vt quidam malunt, quæ inter tonſillas vltimo palato dependet: ſub qua eſt minor lingua, quæ dicitur epiglottis: ita dicta, quòd ad ſimilitudinem vuæ interdum intumeſcat. Plinius: Quæ inter tonſillas vua nomine, vltimo dependet palato, homini tantùm eſt. ſub qua minor lingua, quæ Græcis epiglottis dicitur.

Racemus quoque Græcis botrys, ſiue botrus, vel botryon dictus, pro vua accipitur, Vn raiſin: *neque tantùm ipſius vitis eſt, ſed etiam hederæ, & aliarum herbarum aut fruticum, vuas quaſdam producentium. Plinius de hædera: Aliis denſus acinus, & grandior racemus, in orbe circumactus. Vide vt ſparſum racemum pro non coacto & denſo, raríſque acinos habente dixit. Hinc racemoſus & racematus, adiectiua. item racemarij malleoli, ſiue pampini à Columella libro tertio, cap. 18. appellati, infæcundi, & minus feraces. Inde etiam racematio, racemo-*

rum vindemia, quam vulgus noſtrum vocat, Grappage: *quemadmodum in meſsibus peractis ſpicilegiũ,* Eſpiage. *Quinetiam dictione Græca vſi ſunt Latini, botryonem pro racemo dicentes. Martialis,*

Nec dignam toto te botryone putat.

Eſt & botryon, medicamentum Plinio *lib.* 28. *quod ex racemis, vt ille inquit, vinearum componebatur.*

Imò etiam botrys, eidem authori, fruticoſa herba eſt, luteis ramulis, circa quam totam ſemina racemulis quibuſdam ſimilia naſcuntur, folio cichorij. Hanc (inquit) Cappadoces Ambroſiam vocauerant. Eam verò putat eſſe noſter Ruellius, quæ Auguſto & Septembri menſe venalis per vrbem apud nos defertur, Pariſienſibus matronis melius quàm officinis, aut herbariis nota: hanc enim odoris gratia, veſtimentis, pannis, & linteis curioſè interponunt, vt odoris ſuauitatem contrahant. vocant autem vulgò, Du piment royal. *Niſi quis malit,* Pigment, *dici debere, quòd ex ſe pigmentarij inſtitoris vice præbeat vnguentum. Nam ſi prægnans ſuo liquore prematur, in gummi lenteſcit. Cæterum herba ipſa facie fruticoſa conſpicitur, luteis ramulis, ex interuallo brachiatis, foliis cichorij, odoratis, erumpente paſsim ſemine, in racemulos collecto, quod per maturitatem gummoſo lentore pellucet, coeuntibus fulgore auri ſimul acinulis: vnde nomen Græcis datum. Redeamus ad vuam.*

Acinus, ſiue acinum, id in vua dicitur quod vulgus noſtrum granum appellat, Le grain du raiſin. *Neque ſolùm ipſius vitis vuæ, ſed & hederæ, ſambuci, ebuli, mali punici grana, acinorum vocabulo continentur. Varij generis (inquit* Columella*) colorîſque reperiuntur acini. Idem: Vbi ſatis corrugata erunt acina, demito. Rugoſa quoque acina libro duodecimo, capite quadrageſimo tertio vocat,* Grains fennez. *Hinc acinaceus adiectiuum,*

quod ex acinis ſit, vua vinum acinaceum, de quo poſtea. & acinoſus, quod multos habet acinos, vt acinoſa vua. Columbina vuæ (inquit Plinius) omnium acinoſiſſimæ. Quid autem inter ſe bacca & acinus differant, videto apud Vallam diligenter.

Acini (vt Galenus teſtatur) quatuor partibus conſtant: carne, humore (qui vinoſus eſt, nucleo, membranoſa cute, qua conteguntur. Nucleos autem, quos Plinius vocat libro 23. cap. 1. Græci γίγαρτα *vocant: quidam Latini ſemina, alij vinacea, vt Cicero & Columella. Naturalis, inquit, maturitas vuæ eſt, ſi expreſſeris vinacea, quæ acinis celantur,* Les pepins. *Vuarum autem acini differunt inter ſe, callo, teneritate, craſſitudine, interiore ligno, aliis paruo, aliis etiam gemino, qui minimè feraces ſunt muſti. Membranoſam cutem acini Varro libro ſecundo, folliculum vocat,* La cote du grain. *Scapum autem vuuarum idem author appellat ramoſum id quo ipſi acini in vua dependent: quibuſdam tamen propriè racemus exiſtimatur dici debere. Quæ calcatæ, inquit, vuæ erunt, earum ſcapi cum folliculis, ſubiiciendi ſub prelum. Columella pedem vinacei, pro acini pediculo, ni fallor, ſumpſit libro duodecimo, capite quadrageſimotertio: Tum, inquit, vinaceorum pes bene prelo expreſſus proruitur.*

Acini præterea vocabulo, vt omnia diligenter perſequamur, herba quædam appellata eſt, quæ ocymaſtrum etiam Latinis dici poteſt. eſt enim ſylueſtris ocymi genus, & planè ocymum imitatur, vnde à quibuſdam ſylueſtre baſilicum appellatur, Du baſilic ſauuage. *Plinius, & acinum & coronarum cauſa & ciborum ſerere Ægyptios tradit, eandémque eſſe, quæ & ocymum dicitur, niſi hirſutior ramis & foliis eſſet, & admodum odorata, æquinoctio naſcens. Theophraſtus, vnde Plinius hæc mutuatus eſt, epimetron vocat, nunquam etiam flore ſcribit. Acinos vocatur Dioſcoridi. Sed iam ad vuarum differentias.*

Vua œnanthe dicitur, quam vites ſylueſtres ferunt, hoc eſt, labruſcæ. colligitur cum flore, tum enim optimè olet. ſiccatur in vmbra, ſubſtrato linteo, atque in cados conditur, inquit Dioſcorides.

Vua apiana, Græcis ſtica dicitur. Sunt qui muſcatelam vulgò appellent, ab apibus, quas muſcas vulgò dicimus, quòd huiuſmodi vuarum genere plurimùm delectentur apes, Des muſcadeaux.

Vua paſſa, Columellæ etiam avida, Græcis aſtaphis, à patiendo dicta: vel quòd in rugas ſiccata contrahatur, vel quòd inter ſiccandum, & dum intorquetur, multa patiatur: vnde Plautus paſſam frontem, rugoſam & flaccidam appellat.

Vua autem paſſa quo pacto fieri ſoleat apud antiquos, videto Plinium, libro vigeſimotertio. Cæterum vua paſſa vulgò paſſula dicitur: fitque apud Italos & Hiſpanos frequenter, intortis racemorum pediculis, dum in vite ſunt. quod in Gallia fieri vſque adeò commodè non poteſt, propter ardores ſolis mitiores.

Vuas ſemiuietas vocat Columella, ſemicaducas, & quæ præ nimia maturitate periclitantur, aut citò corrumpi, aut euaneſcere, libro decimo, capite decimoſexto. Alij (inquit) foliis vitigineis, nonnulli plataninis vuas ſemiuietas contegunt, & ita in amphoras recondunt.

Vua conditanea & conditana, quæ vel in ollis (vnde ollares etiam vuæ appellatæ Columellæ) vel in ſapa, vel in dolia vinaceorum plena, vel in palea, vel in piſcinam picatis amphoris, vel in marinam aquam feruentem, vel muriam permiſto vino merſa, & deinde ſuper hordeaceis paleis expanſa, ſeruatur: his enim modis apud antiquos ſeruari vuæ ſolebant. Quidam etiam cinere vitigineo, vel ficulneo lixiuio, vuas tingebant, mox in ſole ſiccabant, tum inuolutas paleis ſtipabant, vt melius ad-

ſeruarentur. Mille præterea alias rationes vuarum conſeruandarum, à Ruellio noſtro eleganter congeſtas, & ex antiquis authoribus tranſlatas videbis lib. primo de natura ſtirpium.

Vua penſilis, dicta quæ ad diuturnitatem de ſolario ſuſpendebatur, vel etiam tabulatis, ad eſcam. Quidam in granariis protinus excerptas vuas ſuſpendi iubebant. in quibus frumentum vannis agitaretur: quoniam optimo ſit operimento puluis inſidens penſilibus vuis.

Vuæ quoque à colore nomen acceperunt, vt altæ nigræ, quas noſtri vocant, Des nigriers: *item etiam purpureæ, ſiue ſanguinales Columellæ dictæ: aliæ albæ*, Raiſins blãcs: *aliæ fuluæ dicantur. Eas autem poſtremas noſtri ruſtici à frumentaceo colore, frumentaceas appellarunt*, Des frumenteux. Ceterum *Diophanes ſcriptum reliquit, nigras vuas potentius vinum fundere, albas medium, fuluas nigris ſuauius. Humida loca de vua alba, inquit* Columella, *ſicca de nigra inſerito.*

Vua miſcellanea, vel miſcella, Catoni & Columellæ, *quæ mixtum ſaporem habet inter dulcem & auſterum*, Meſliers. *Varro: Nam & præcox, & miſcella, quam vocant, nigra multò antè coquitur. Miſcellæ autem. vites* Catoni *dictæ, cap. 6. quæ in quouis agro poſitæ, optimè proueniunt.*

Vuæ præciæ Virgilio, 2. Georg. dictæ, quæ ante alias matureſcunt, Haſtiueaux. *Præcoquas vocat Columella lib. 12. cap. 37. Vuas præcoquas quam maturiſſimas legito. dicta autem præcoqua, quod ante alias coquatur. Coqui enim vuæ vel fructus peculiari vocabulo ab agriculturæ ſcriptoribus dicuntur, cùm matureſcunt.*

Vua acerba, ſiue peracerba, dicitur priuſquam matureſcat, Veriuſt de grain. *Cicero de Senectute: Primo vua eſt peracerba guſtata, deinde maturata dulceſcit.* Colu-

mella: Ne acerbæ vuæ cum maturis demetantur.

Vua lageos Græcis dicta quæ Latinis leporaria, quòd eâ plurimùm delectentur lepores. hi enim tempore maturitatis vuarum, vites potiſſimùm inhabitant. Dulcis quidem hæc eſt, & cerebrum ſapore feriens. Vnde Virgilius ſecundo Georgicorum.

- tenuiſque lageos.

Tentatura pedes olim, vincturáque linguam.

Vua briſſa, antiquo vocabulo tunc dicitur Collumellæ, cùm pedibus calcatur ad exprimendum vinum, Raiſin foullé & eſcaché ou briſé.

Vua ſerotina, ſiue etiam corda, antiquis rei ruſticæ ſcriptoribus dicta, quæ ſerò matureſcit: qua etiam ratione fœnum cordum, & frumenta corda Catoni *dicuntur,* Raiſins derniers meurs & tardifs.

Vua duracina, quę acinos fert folliculi durioris, quàm aliæ. Nam ab acinorum duritie nomen illi inditum, Raiſins à la cote dure. *cuiuſmodi ſunt quæ vuæ dicuntur vulgò,* Des ſamoyreaulx. *videto Columellam & Plinium.*

Vua bumaſtos, quæ craſſa eſt, & oblonga in mammæ bubulæ ſimilitudinem: id enim nomen ſolent Græci ſuis rebus imponere, cùm magnas eas, & amplas ſignificare volunt. Huiuſmodi ſunt, quæ vulgò vocantur, Des goüez. *Non ſolum enim vuas, ſed etiam acinos ipſos præter modum amplos habent & craſſos atque oblongos.*

Dactylos quoque vuas, ab acinorum forma vocauerunt antiqui: quemadmodum etiam pruna dactylina (vt in ſeminario diximus) quòd prolongis acinis porrecta, digitalem quandam longitudinem referrent, vnde etiam palmæ fructus nomen accepit. Itaque dactylinæ vuæ Columellæ erunt, quæ hodie vulgò dicuntur, Raiſins au grain long. *Helnoię vuæ, à colore appellatæ, quòd inter purpu-*

pureas nigráſque inſignes eſſent, medio ſæpius variante, & ob id Variana etiam dictæ Columellæ libro 3. Heluolus autem color, inter rufum & album medius ab antiquis dictus eſt; vnde heluolum vinum appellatum, Vin demy roux.

Cæterum variari vua dicitur antiquis agricolis, Tourner, *cùm colorem accipit, & iam incipit matureſcere. Columella: Simulatque vua variari cœperit, fodito tertiam foſſuram. Cato: Vbi vinea varia fieri cœperit, vites ſubligato, pampinatóque.*

Vua lanata, à lanugine nomen accepit, qua ipſi quidem vuarum acini obducti apparent.

Vua taminia (inquit Feſtus) ſylueſtris generis eſt, dicta Verrio, quæ tam mira ſit, quàm eſt minium.

Agigarton, genus vuæ appellant Græci, quod ſine interioribus ſeminibus, vel granis, aut vinaceis, quæ in acinis continentur, arte naſcitur. Id verò fieri oſtendit Columella, cùm malleolum ita ſcindimus, ne gemmæ lædantur, medullaque omnis eraditur, &c.

Venuncula item, ſiue venucula, aut venicula vua, antiquis etiam ollaris dicebatur: vnde Horatius.
Venucula conuenit ollis.

Sed de his vuarum generibus in vitium differentiis, tam abunde diſſeruimus, vt nihil hic præterea iam exprimere poſſe videatur. Illic enim quid inerticula, aminæa, eugenia, fœcinia, argitis vuæ ſignificent planè reperies.

A patria quoque multæ vuarum ſpecies nomen acceperunt, quemadmodum & vites quoque, de quibus ſuis locis abunde diximus: hinc Rhodiæ, Libycæ, Nomentanæ vuæ appellatæ. Hinc etiam hodie vulgò Burdegala vua dicta, Burdelaz, *item etiam Rupellana*, Rochelle: *quòd ex iis patriis viniradices in noſtrum vſum tranſlatæ, optimas vuas, & à noſtris diuerſas tamen, vinúmque ge-*

neroſum ferant. Sed iam ad præcepta quædam ex antiquis authoribus collecta de vinearum natura, & apta poſitione veniendum: vt inde noſtri condiſcant, quantum ab eorum more, atque adeò vera conſerendarum vitium ratione recedamus.

VINEARVM POSITIO, AC CVLTVRA.

Hæc igitur de vineto & ſeminario vitibus conſito obiter & ſuccinctè recenſebimus. Primùm non eſſe quidem id mirum, ſi Rupellanæ aut Burdegalæ viuiradices, item etiam Belnenſes, aut aliunde tranſlatæ, apud nos vſqueadeò proſperè non ſuccreſcant: neque verò vinum adferant æquè generoſum, atque id quod in ipſo natali ſolo colligitur. Quandoquidem quæ è longinquo petuntur ſemina aut ſtirpes (inquit antiquus agricola) parum familiariter noſtro ſolo proueniunt. Inde fit vt difficilius conualaſcant, quæ ab exteris regionibus adferuntur. Optimum eſt igitur, eodem agro, quo vitem diſpoſiturus es, vel certè propinquo (inquit Columella) ſeminarium facere: ita enim ſcies cuius generis vites poſiturus ſis.

Ad vinetum præterea conſerendum, multùm refert naturæ loci conſideratio: vt ſi plantas ex loco ſicco in humidum transferas, & è diuerſo, plurimùm certè intereſt: neque verò ita poſitæ vineæ, proſperè vnquam ſe habebunt, niſi prius ipſas aſſueſcas (vt inquit Columella de arboribus) ei ſolo, ad quod eas ordinare poſtea voles.

Cæterum locis pinguibus, planis, & humidis, præcoquas vites ſerito. Locis autem aridis, macris & ſiccis, vitem ſerito natura feracem, & validam.

In agro requieto vineam ponito: & qui optimè repaſtinatus ſit. In eo autem loco, in quo vineam ordinaturus es, ſi

facere ſeminarium voles, tribus pedibus altè repaſtinabis iugerum operis triginta.

Agrum antequam vineis obſeras, explorato qualis ſaporis ſit: talem enim guſtum etiam vino præbebit, qualem ſaporem ori referet. Huius autem ſaporis explorandi rationem elegantiſſima methodo tradidit Columella libro de arboribus: quem locum vt diligenter videas, moneo. Hinc mirum non eſt, ſi ſtercorationem in vitibus plurimùm damnemus, quando neque antiquis agricolis vnquam in vſu fuit, & à negligenti vitium aratione, aut potius agricolarum impoſtura reperta ſit. Qui enim fieri poſſit, vt vitis multùm ac diu ſtercorata, ſtercus etiam & fimum redolens, vinum non proferat? Atqui profectò vix hodie Pariſiis optimum vinum (vernaculum quidem intelligo) bibas, quod non fimum reſipiat, quod etiam facillimè & citiſſimè non corrumpatur. Quin neque etiam hodie diuturnas vites amplius videmus, aut magnæ vetuſtatis vina: citiſſimè enim conſeneſcunt, ipſo fimo ſenectutem, quemadmodum & maturitatem, & fructus vbertatem, plurimùm accelerante.

Hoc vnum tantùm ſubiungemus, vt ſimus breuiores de ſoli natura. Sabulum cui ſubeſt dulcis argilla, vitibus admodum prodeſſe.

Omnis præterea qui per æſtatem finditur ager, vitibus arboribúſque inutilis.

Montibus cliuiſque difficulter quidem vineæ conualeſcunt: ſed vbi ſemel conualuerunt, firmum probúmque vini ſaporem præbent: vt hodie excellentiſſima vina, ex collinis locis ad nos veniant, & maximè probentur: qualia ſunt, Aynia, item Hardreana, quæ vulgò dicuntur: pleraque etiam huius notæ, de quibus ſuis locis abunde.

Humidis & planis locis, robuſtiſſimæ vineæ naſcuntur, ſed infirmi ſaporis vinum præbent, nec perenne fa-

ciunt. Quapropter vbi humidus eſt locus (inquit Varro, altius attollenda vitis: in partu enim & alimonio, vinum potius ſolem quàm aquam quærit.

Locis aridis & cliuoſis curandum, vt altius vites deponantur, quàm humidis & planis.

Vitis præterea quam poſiturus es (inquit Columella) fac vt orientem ſpectet, adminiculo religata: néue tibi ad ſolem (inquit Virgilius) vergant vineta cadentem.

Hæc breuibus attigiſſe ſit ſatis, quod ad vitium antiquarum præcepta & naturas attinet: plura qui volet, ex antiquis ipſis agriculturæ ſcriptoribus (quorum libri his placitis omnino ſcatent) deſumat: non enim hoc loco tam ipſarum vitium naturam & culturæ rationem ac diſciplinam, quàm vocabulorum ſignificationes & interpretationes molimur. Veniamus iam ad vitium morbos & remedia, vt nihil intactum relictum à nobis quiſquam iudicet.

VITIVM MORBI.

Peculiaris (inquit Barbarus) vitis morbus, à Græcis tragos, à Latinis hirculus appellatur: nempe cùm importuno vento germina à vitibus abſcinduntur, vel cultorum imperitia oblæduntur. Ruſtici noſtri vulgò, Rompre ou creuer la vigne *dicunt: neque id quidem impropriè. Articulationem eleganti vocabulo vocauit Gaza, quòd vitis in ipſo articulo potiſſimum lædatur. Inde verò hirceſſere ſiue hircire dicuntur vites ab antiquis ſcriptoribus, cùm infœcundæ propter articulationes oblæſas redduntur, quoniam (vt inquit Ariſtoteles) hircus animal pinguedine ſteriléſcit.*

Rubigine quoque laborant vites, cùm propter nimia frigora verni temporis, poſt continuos imbres exareſcunt, & neſcio quid rubiginis poſt imbres, à frigore ſarmentum

alterant e contrahunt, quemadmodum & ſegetes: noſtri ruſtici vocant, Geler en bourre. *Vnde Rubigus deus, & Rubigo dea, quam antiqui huiuſcemodi morbis ingruentibus inuocabant. Id verò vitij, ne vitibus contingat, & vineam vexet, palearum aceruos verno tempore (inquit Columella) inter ordines, cùm frigus contra temporis conſuetudinem intellexeris, incendito: ita fumus nebulam & rubiginem remouebit.*

Crambe vuæ ipſæ & pampini laborant (inquit Hermolaus) qui ſimilis rubigini eſt, nempe ſole poſt humores longos, inſequuto vehementi.

Niuatio ſiue roratio appellatur, quoties racemus à niue vel rore infeſtatur, dum defloreſcit, & adhuc tenerrimus eſt. Vulgus noſtrum vocat, Couleure: *nempe quoties vua deflorente, vel nixerit, vel ros frigidior aut pluuia acinos infeſtarit: peſſimum enim (inquit quidam) vitibus fuerit malum, ſi defloreſcenti ſucceſſerit imber: nam tunc quidem labilem imbecillitate fructum facilè præcipitat.*

Exacinationem Latini vocant (inquit Barbarus) Theodorus autem exuperantiam, Græci cittoſin, cùm ab vuis vel racemis defluunt acini: vel per nimios imbres, aut ventorum concuſſiones, aut magis grandines: vulgus noſtrum vocat, Eſgreneure ou grefleure.

Ipes appellamus vermes in vitibus naſcentes auſtrinis flatibus.

Volucra, inſecti genus, tenellis pampinorum foliis inuolutum, ipſa quidem prærodit: nonnullis voluulus, aut voluox, Plauto etiam conuoluulus dicitur. Quod ne accidat (inquit antiquus agricola) falces, quibus vites putantur, ſanguine hircino oblini debent: vel quoties falx acuitur, pelle fibri aut caſtoris acies in putatione detergi debet.

Vites quæ ſecundum ædificia ſunt, à ſoricibus & muribus infeſtantur, interdum etiam eæ quæ in mediis agris. Eos autem ſorices vidimus, roſtrum acutum, exporrectum quidem, admodum habentes, & pilis oblongis in morem felium onuſtum: venenatos quidem eos, tum ipſo morſu, tum etiam tactu: Vulgus noſtrum vocat Meſiraignes: *quod vocabulum quiddam commune cum mure araneo videtur habere. Id verò ne in vitibus accidat (inquit vetus agricola) cùm Luna, Leonis vel Sagittarÿ, aut Scorpionis, vel Tauri tenet hoſpitium, noctu putentur vites.*

Formicarum præterea vitiis & multitudine deuaſtantur vites, quæ lignum ipſum & materiam ab ipſo cortice ad medullam, atque adeò ipſas radices exedunt. Itaque ne vitem formica conſcendat (inquit antiquus agriculturæ ſcriptor) tritus lupinus cum fracibus imponitur, eoque ima linea circunlinitur. Sed & ſi bitumine ex oleo cocto ima vitis tangatur, eam formicæ nunquam exedent.

Eſt & aliis vermis viridis, noſtras vites per ardores interdum depaſcens, & ſummis pampinis inſidens, cuius ſuctus ipſa etiam ſarmenta interimit, & planè enecat, nedum vuas & folia. Is vulgò liſeta dicitur, Vne liſete: *haud diſsimilis cantharidi, quæ apud Italos & Hiſpanos in ſummitatibus ramorum fraxinis & oliuæ naſcens, ipſas arbores exedit: cuius uſus in potu, ipſam veſicam plurimùm, exulcerat, & necem hominibus adfert. Hæc verò animalia, ne vitibus aut etiam roſetis noceant, in cote, qua falx vinitoria acuitur, ipſa conteri iubent agricolæ, priuſquam putetur vitis.*

Quinetiam ne vel limaces, aut aliÿ vermiculi, vel aranei vitem deuaſtent, ipſas cantharides, oleo mergi iubent Græci (inquit Ruellius) dum in tabem reſoluantur, atque eo

quidem oleo falces putatorias perungi & illini.

Tabeſcit interdum vitis, nimia humoris profuſione: & lacbrymoſa apparet, vt vere nouo nonnulli mihi viſi ſint pergulanarum vitium ſtolones, cyatum vnum & item alterum aquæ puriſſimæ collacbrymaſſe, & per ocellos guttatim deſtillaſſe: quam aiunt aquam matronis prodeſſe cum aqua fabacei floris, ad faciei decorem. Itaque hac collachrymatione, vitis, vim roboris ſui plurimùm auertit à fructu. Tum igitur volunt Græci agriculturæ ſcriptores, radices robur reſcindi, vt vulnus impreſſum medicinam adferat. Poſt hac autem inſulſa amurca ad dimidias coςta, vulneris hiatus perlinatur, & acetum deinde ſuffundatur, quod ſit potentiſſimum.

Vitis etiam ægrotat, cum vel alſerit, vel præter modum incaluerit: ſiquidem gemmæ, calore nimio vel ardore hebetes aliquando ſyderantur.

Sarmentis interdum ita luxuriat vitis, vt quamuis ſæpius amputata, tamen totam vim ſuam in productione ligni effundit. Id verò vitiȳ coerceri aiunt Græci agriculturæ ſcriptores, ſi radices vitium ſummæ euellantur.

Quemadmodum etiam ſterilem vitem ad fœcundam reduci affirmant, ſi imo caudici foſſo lapillus adigatur. Præterea etiam non attingi veſpis vuas author eſt Democritus, quarum matres imbre ſorpti olei roraueris.

Sed ne omnia morborum ac vitiorum genera perſequar: & vt paucis ac ſemel abſoluam, maximam morborum vitium partem ex iniurioſo contactu putarunt contrahi antiqui agricolæ. Ictus enim fodientium, & vulnera reformidant, pedúmque conculcationes ineptas.

Viti præterea morbus eſt braſſica, & laurus quoque: nam eam plurimum offendunt, ſuccoque ſuo & odore deteriorem faciunt: inde illud ab antiquis agricolis audias, vitem ſi iuxta ſe braſſicam ſenſerit, recedere, & a-

uerti, ſaporémque fugere inimicum: vt etiam Androcides antiquus Philoſophus dixerit vitem, etiam viuam, braßicæ fugari odore: quo argumento braßicam vino aduerſari, & ebrietatem arcere contendebat: ſumpſitque medicinam braßicæ commanducatæ aduerſus ebrietates: quod de raphano dixit Plinius. Vnde plurimùm, mea ſententia, hallucinantur qui domeſticæ cuiuſdam & ruſticæ vtilitatis gratia, vites ſuas braßicarum ſatione deuaſtant: & nimio commodo proſpicientes in deterrimum incommodum incidunt. Odit & corylum vitis, niſi procul abſit.

VINDEMIA.

Venio tandem ad vindemiam: quæ à vino demendo, hoc eſt colligendo dicta, cuiquam vel mediocriter erudito, facilè intelligi poteſt. Virgilius.

Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris.

Vnde facere vindemiam Cato & Varro, colligere vindemiam Columella, celebrare vindemiam Palladius, dixere: Faire vendenges. Vindemiare dixit Plin. lib. 14. cap. 2. Vendenger: ne quis putet eſſe barbarum: hinc Vindemiator apud Horatium in Sermonibus: & vindemitor per contractionem apud Ouidium in Faſtis, pro eo qui vinum vel vuas legit: Vn vendengeur. Cato legulum etiam appellat, quanquam magis ſit fructuum & oliuarum lector. Vindemiatoris quoque nomen ſydus illud Aſſyrium, quod vocat Plinius, apud antiquos ſortiebatur per metaphoram, quod tertio Nonas Martij apparet, quod idem ſeptimo Calendas Septembres exoririri contendit Columella. Id verò ita dictum, quia ſæpe vindemias faciat, hoc eſt, vuas immaturas colligat, & exurat, vel nimiis pluuiis infeſtet, vt iam amplius aliam vindemiatorum operam non expoſtulent vites. Eadem quoque ratione nos

vulgò diem diuo Marco ſacram, item diuo Vincentio dicatam, Vindemiatricem appellamus: quòd ea, vt quidam aiunt, ſi pluuiæ vites infeſtent, ipſę quidem rorentur & exacinentur: ſi verò ſolis calorem ſentiant, longè vberiorem fructum polliceantur, vnde tritum illud & vulgare,

Vincenti feſto ſi ſol luceat, memor eſto.

Vindemiam & vindemiolam pro collectione & compilatione multarum rerum, & fructu quem ex noſtris ſtudiis, ceu ex vinea quadam fœcunda decerpimus, ſumpſit Cicero ad Atticum, non inuenuſta tranſlatione.

Maturitatem igitur vindemiæ (vt poſt ipſa vocabula ad rem deueniamus) hac ratione cognoſcunt vinitores induſtrij: nempe ſi expreſſa vua, vinacea quæ in acinis celantur, hoc eſt grana, fuſca ſint, inquit Palladius, & nonnulla propemodum nigra: quam rem naturalis maturitas facit.

In vinetis vua cùm erit matura, inquit Varro, vindemiam ita fieri oportet, vt videas à quo genere vuarum & à quo loco vineti incipias legere. Nam & præcox, & miſcella, quam vocant nigram, multò antè coquitur: vnde prior legenda. Conſiderandum item quæ pars arbuſti aut vineæ magis aprica: ea enim (ait ille) prius debet deſcendere de vite. In vindemia præterea vuæ leguntur, partim ad bibendum, quæ in torcular mittuntur vt eliqueſcãt: partim ad edendum, & ad cibum, quæ electæ vel ſuſpenduntur, vel in ollis reconduntur, vel in amphoram picatam in piſcinam demittuntur, vel in dolia plena vinaceorum protruduntur. His enim modis vuas ad eſcam antiqui pręparabant, vt iam antea docuimus.

INSTRVMENTA ET VASA AD VIDEMIAM.

Face ad vineam quæ opus ſint, inquit Cato, vt antea parentur: vaſa lauentur, corbulæ ſarciantur, picentur dolia,

mella: Ne acerbæ vuæ cum maturis demetantur.

Vua lageos Græcis dicta quæ Latinis leporaria, quòd ea plurimùm delectentur lepores. hi enim tempore maturitatis vuarum, vites potiſſimùm inhabitant. Dulcis quidem hæc eſt, & cerebrum ſapore feriens. Vnde Virgilius ſecundo Georgicorum.

- tenuiſque lageos.

Tentatura pedes olim, vincturáque linguam.

Vua briſſa, antiquo vocabulo tunc dicitur Collumellæ, cùm pedibus calcatur ad exprimendum vinum, Raiſin foullé & eſcaché ou briſé.

Vua ſerotina, ſiue etiam corda, antiquis rei ruſticæ ſcriptoribus dicta, quæ ſerò matureſcit: qua etiam ratione fœnum cordum, & frumenta corda Catoni *dicuntur*, Raiſins derniers meurs & tardifs.

Vua duratina, quę acinos fert folliculi durioris, quàm aliæ. Nam ab acinorum duritie nomen illi inditum, Raiſins à la cote dure. *cuiuſmodi ſunt quæ vuæ dicuntur vulgò*, Des ſamoyreaulx. *videto Columellam & Plinium.*

Vua bumaſtos, quæ craſſa eſt, & oblonga in mammæ bubulæ ſimilitudinem: id enim nomen ſolent Græci ſuis rebus imponere, cùm magnas eas, & amplas ſignificare volunt. Huiuſmodi ſunt, quæ vulgò vocantur, Des goüez. *Non ſolum enim vuas, ſed etiam acinos ipſos præter modum amplos habent & craſſos atque oblongos.*

Dactylos quoque vuas, ab acinorum forma vocauerunt antiqui: quemadmodum etiam pruna dactylina (vt in ſeminario diximus) quòd prolongis acinis porrecta, digitalem quandam longitudinem referrent, vnde etiam palmæ fructus nomen accepit. Itaque dactylinæ vuæ Columellæ erunt, quæ hodie vulgò dicuntur, Raiſins au grain long. *Helnoię vuæ, à colore appellatæ, quòd inter purpu-*

reas

pureas nigráſque inſignes eſſent, medio ſæpius variante, & ob id Varianæ etiam dictæ Columellæ libro 3. Heluolus autem color, inter rufum & album medius ab antiquis dictus eſt, vnde heluolum vinum appellatum, Vin demy roux.

Cæterum variari vua dicitur antiquis agricolis, Tourner, *cùm colorem accipit, & iam incipit matureſcere. Columella: Simulatque vua variari cœperit, fodito tertiam foſſuram. Cato: Vbi vinea varia fieri cœperit, vites ſubligato, pampinatóque.*

Vua lanata, à lanugine nomen accepit, quæ ipſi quidem vuarum acini obducti apparent.

Vua taminia (inquit Feſtus) ſylueſtris generis eſt, dicta Verrio, quæ tam mira ſit, quàm eſt minium.

Agigarton, genus vuæ appellant Græci, quod ſine interioribus ſeminibus, vel granis, aut vinaceis, quæ in acinis continentur, arte naſcitur. Id verò fieri oſtendit Columella, cùm malleolum ita ſcindimus, ne gemmæ lædantur, medullaque omnis eraditur, &c.

Venuncula item, ſiue venucula, aut venicula vua, antiquis etiam ollaris dicebatur: vnde Horatius.
Venucula conuenit ollis.

Sed de his vuarum generibus in vitium differentiis, tam abunde diſſeruimus, vt nihil hic præterea iam exprimere poſſe videatur. Illic enim quid inerticula, aminæa, eugenia, fœcinia, argitis vuæ ſignificent planè reperies.

A patria quoque multæ vuarum ſpecies nomen acceperunt, quemadmodum & vites quoque, de quibus ſuis locis abunde diximus: hinc Rhodiæ, Libycæ, Nomentanæ vuæ appellatæ. Hinc etiam hodie vulgò Burdegala vua dicta, Burdelaz, *item etiam Rupellana*, Rochelle: *quòd ex iis patriis viniradices in noſtrum vſum tranſlatæ, optimas vuas, & à noſtris diuerſas tamen, vinúmque ge-*

neroſum ferant. Sed iam ad præcepta quædam ex antiquis authoribus collecta de vinearum natura, & apta poſitione veniendum: vt inde noſtri condiſcant, quantum ab eorum more, atque adeò vera conſerendarum vitium ratione recedamus.

VINEARVM POSITIO, AC CVLTVRA.

Hæc igitur de vineto & ſeminario vitibus conſito obiter & ſuccinctè recenſebimus. Primùm non eſſe quidem id mirum, ſi Rupellanæ aut Burdegalæ viuiradices, item etiam Belnenſes, aut aliunde tranſlatæ, apud nos vſqueadeò proſperè non ſuccreſcant: neque verò vinum adferant æquè generoſum, atque id quod in ipſo natali ſolo colligitur. Quandoquidem quæ è longinquo petuntur ſemina aut ſtirpes (inquit antiquus agricola) parum familiariter noſtro ſolo proueniunt. Inde fit vt difficilius conualeſcant, quæ ab exteris regionibus adferuntur. Optimum eſt igitur, eodem agro, quo vitem diſpoſiturus es, vel certè propinquo (inquit Columella) ſeminarium facere: ita enim ſcies cuius generis vites poſiturus ſis.

Ad vinetum præterea conſerendum, multùm refert naturæ loci conſideratio: vt ſi plantas ex loco ſicco in humidum transferas, & è diuerſo, plurimùm certè intereſt: neque verò ita poſitæ vineæ, proſperè vnquam ſe habebunt, niſi prius ipſas aſſueſcas (vt inquit Columella de arboribus) ei ſolo, ad quod eas ordinare poſtea voles.

Cæterum locis pinguibus, planis, & humidis, præcoquas vites ſerito. Locis autem aridis, macris & ſiccis, vitem ſerito natura feracem, & validam.

In agro requieto vineam ponito: & qui optimè repaſtinatus ſit. In eo autem loco, in quo vineam ordinaturus es, ſi

Digitized by Google

facere ſeminarium voles, tribus pedibus altè repaſtinabis iugerum operis triginta.

Agrum antequam vineis obſeras, explorato qualis ſaporis ſit: talem enim guſtum etiam vino præbebit, qualem ſaporem ori referet. Huius autem ſaporis explorandi rationem elegantiſsima methodo tradidit Columella libro de arboribus: quem locum vt diligenter videas, moneo. Hinc mirum non eſt, ſi ſtercorationem in vitibus plurimùm damnemus, quando neque antiquis agricolis vnquam in vſu fuit, & à negligenti vitium aratione, aut potius agricolarum impoſtura reperta ſit. Qui enim fieri poſsit, vt vitis multùm ac diu ſtercorata, ſtercus etiam & fimum redolens, vinum non proferat? Atqui profectò vix hodie Pariſiis optimum vinum (vernaculum quidem intelligo) bibas, quod non fimum reſpiat, quod etiam facillimè & citiſsimè non corrumpatur. Quin neque etiam hodie diuturnas vites amplius videmus, aut magnæ vetuſtatis vina: citiſsimè enim conſeneſcunt, ipſo fimo ſenectutem, quemadmodum & maturitatem, & fructus vbertatem, plurimùm accelerante.

Hoc vnum tantùm ſubiungemus, vt ſimus breuiores de ſoli natura. Sabulum cui ſubeſt dulcis argilla, vitibus admodum prodeſſe.

Omnis præterea qui per æſtatem finditur ager, vitibus arboribúſque inutilis.

Montibus cliuíſque difficulter quidem vineæ conualeſcunt: ſed vbi ſemel conualuerunt, firmum probúmque vini ſaporem præbent: vt hodie excellentiſsima vina, ex collinis locis ad nos veniant, & maximè probentur: qualia ſunt, Aynia, item Hardreana, quæ vulgò dicuntur: pleraque etiam huius notæ, de quibus ſuis locis abunde.

Humidis & planis locis, robuſtiſsimæ vineæ naſcuntur, ſed infirmi ſaporis vinum præbent, nec perenne ſa-

ciunt. Quapropter vbi humidus eſt locus (inquit Varro, altius attollenda vitis: in partu enim & alimonio, vinum potius ſolem quàm aquam quærit.

Locis aridis & cliuoſis curandum, vt altius vites deponantur, quàm humidis & planis.

Vitis præterea quam poſiturus es (inquit Columella) fac vt orientem ſpectet, adminiculo religata: neue tibi ad ſolem (inquit Virgilius) vergant vineta cadentem.

Hæc breuibus attigiſſe ſit ſatis, quod ad vitium antiquarum præcepta & naturas attinet: plura qui volet, ex antiquis ipſis agriculturæ ſcriptoribus (quorum libri his placitis omnino ſcatent) deſumat: non enim hoc loco tam ipſarum vitium naturam & culturæ rationem ac diſciplinam, quàm vocabulorum ſignificationes & interpretationes molimur. Veniamus iam ad vitium morbos & remedia, vt nihil intactum relictum à nobis quiſquam iudicet.

VITIVM MORBI.

Peculiaris (inquit Barbarus) vitis morbus, à Græcis tragos, à Latinis hirculus appellatur: nempe cùm importuno vento germina à vitibus abſcinduntur, vel cultorum imperitia oblæduntur. Ruſtici noſtri vulgò, Rompre ou creuer la vigne *dicunt: neque id quidem impropriè. Articulationem eleganti vocabulo vocauit Gaza, quòd vitis in ipſo articulo potiſſimum lædatur. Inde verò hirceſſere ſiue hircire dicuntur vites ab antiquis ſcriptoribus, cùm infœcundæ propter articulationes oblæſas redduntur, quoniam (vt inquit Ariſtoteles) hircus animal pinguedine ſterileſcit.*

Rubigine quoque laborant vites, cùm propter nimia frigora verni temporis, poſt continuos imbres exareſcunt, & neſcio quid rubiginis poſt imbres, à frigore ſarmentum

alterante contrahunt, quemadmodum & ſegetes: noſtri ruſtici vocant, Geler en bourre. *Vnde Rubigus deus, & Rubigo dea, quam antiqui huiuſcemodi morbis ingruentibus inuocabant. Id verò vitij, ne vitibus contingat, & vineam vexet, palearum aceruos verno tempore (inquit Columella) inter ordines, cùm frigus contra temporis conſuetudinem intellexeris, incendito: ita fumus nebulam & rubiginem remouebit.*

Crambo vuæ ipſæ & pampini laborant (inquit Hermolaus) qui ſimilis rubigini eſt, nempe ſole poſt humores longos, inſequuto vehementi.

Niuatio ſiue roratio appellatur, quoties racemus à niue vel rore infeſtatur, dum defloreſcit, & adbuc tenerrimus eſt. Vulgus noſtrum vocat, Couleure: *nempe quoties vua deflorente, vel nixerit, vel ros frigidior aut pluuia acinos infeſtarit: peſſimum enim (inquit quidam) vitibus fuerit malum, ſi defloreſcenti ſucceſſerit imber: nam tunc quidem labilem imbecillitate fructum facilè præcipitat.*

Exacinationem Latini vocant (inquit Barbarus) Theodorus autem exuperantiam, Græci cittoſin, cùm ab vuis vel racemis defluunt acini: vel per nimios imbres, aut ventorum concuſſiones, aut magis grandines: vulgus noſtrum vocat, Eſgreneure ou greſleure.

Ipes appellamus vermes in vitibus naſcentes auſtrinis flatibus.

Volucra, inſecti genus, tenellis pampinorum foliis inuolutum, ipſa quidem prærodit: nonnullis voluulus, aut voluox, Plauto etiam conuoluulus dicitur. Quod ne accidat (inquit antiquus agricola) falces, quibus vites putantur, ſanguine hircino oblini debent: vel quoties falx acuitur, pelle fibri aut caſtoris acies in putatione detergi debet.

Vites quæ ſecundum ædificia ſunt, à ſoricibus & muribus infeſtantur, interdum etiam eæ quæ in mediis agris Eos autem ſorices vidimus, roſtrum acutum, exporrectum quidem, admodum habentes, & pilis oblongis in morem felium onuſtum: venenatos quidem eos, tum ipſa morſu, tum etiam tactu: Vulgus noſtrum vocat Meſiraignes: *quod vocabulum quiddam commune cum mure araneo videtur habere. Id verò ne in vitibus accidat (inquit vetus agricola) cùm Luna, Leonis vel Sagittarij, aut Scorpionis, vel Tauri tenet hoſpitium, noctu putentur vites.*

Formicarum præterea vitiis & multitudine deuaſtantur vites, quæ lignum ipſum & materiam ab ipſo cortice ad medullam, atque adeò ipſas radices exedunt. Itaque ne vitem formica conſcendat (inquit antiquus agriculturæ ſcriptor) tritus lupinus cum fracibus imponitur, eoque ima linea circunlinitur. Sed & ſi bitumine ex oleo cocto ima vitis tangatur, eam formicæ nunquam exedent.

Eſt & aliis vermis viridis, noſtras vites per ardores interdum depaſcens, & ſummis pampinis inſidens, cuius ſuctus ipſa etiam ſarmenta interimit, & planè enecat, nedum vuas & folia. Is vulgò liſeta dicitur, Vne liſete: *haud diſsimilis cantharidi, quæ apud Italos & Hiſpanos in ſummitatibus ramorum fraxinis & oliuæ naſcens, ipſas arbores exedit: cuius uſus in potu, ipſam veſicam plurimùm, exulcerat, & necem hominibus adfert. Hæc verò animalia, ne vitibus aut etiam roſetis noceant, in cote, qua falx vinitoria acuitur, ipſa conteri iubent agricolæ, priuſquam putetur vitis.*

Quinetiam ne vel limaces, aut alij vermiculi, vel aranei vitem deuaſtent, ipſas cantharides, oleo mergi iubent Græci (inquit Ruellius) dum in tabem reſoluantur, atque eo

quidem oleo falces putatorias perungi & illini.

Tabeſcit interdum vitis, nimia humoris profuſione: & lachrymoſa apparet, vt vere nono nonnulli mihi viſi ſint pergulanarum vitium ſtolones, cyatum vnum & item alterum aquæ puriſſimæ collachrymaſſe, & per ocellos guttatim deſtillaſſe: quam aiunt aquam matronis prodeſſe cum aqua fabacei floris, ad faciei decorem. Itaque hac collachrymatione, vitis, vim roboris ſui plurimùm auertit à fructu. Tum igitur volunt Græci agriculturæ ſcriptores, radices robur reſcindi, vt vulnus impreſſum medicinam adferat. Poſt hac autem inſulſa amurca ad dimidias coƈta, vulneris hiatus perlinatur, & acetum deinde ſuffundatur, quod ſit potentiſſimum.

Vitis etiam ægrotat, cum vel alſerit, vel præter modum incaluerit: ſiquidem gemmæ, calore nimio vel ardore hebetes aliquando ſyderantur.

Sarmentis interdum ita luxuriat vitis, vt quamuis ſæpius amputata, tamen totam vim ſuam in productione ligni effundit. Id verò vitij coerceri aiunt Græci agriculturæ ſcriptores, ſi radices vitium ſummæ euellantur.

Quemadmodum etiam ſterilem vitem ad fœcundam reduci affirmant, ſi imo caudici foſſo lapillus adigatur. Præterea etiam non attingi veſpis vuas author eſt Democritus, quarum matres imbre ſorpti olei roraueris.

Sed ne omnia morborum ac vitiorum genera perſequar: & vt paucis ac ſemel abſoluam, maximam morborum vitium partem ex iniurioſo contactu putarunt contrahi antiqui agricolæ. Ictus enim fodientium, & vulnera reformidant, pedúmque conculcationes ineptas.

Viti præterea morbus eſt braſſica, & laurus quoque: nam eam plurimum offendunt, ſuccoque ſuo & odore deteriorem faciunt: inde illud ab antiquis agricolis audias, vitem, ſi iuxta ſe braſſicam ſenſerit, recedere, & a-

uerti, ſaporémque fugere inimicum: vt etiam Androcides antiquus Philoſophus dixerit vitem, etiam viuam, braſſicæ fugari odore: quo argumento braſſicam vino aduerſari, & ebrietatem arcere contendebat: ſumpſitque medicinam braſſicæ commanducatæ aduerſus ebrietates: quod de raphano dixit Plinius. Vnde plurimùm, mea ſententia, hallucinantur qui domeſticæ cuiuſdam & ruſticæ vtilitatis gratia, vites ſuas braſſicarum ſatione deuaſtant: & nimio commodo proſpicientes in deterrimum incommodum incidunt. Odit & corylum vitis, niſi procul abſit.

VINDEMIA.

Venio tandem ad vindemiam: quæ à vino demendo, hoc eſt colligendo dicta, cuiquam vel mediocriter erudito, facilè intelligi poteſt. *Virgilius.*

Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris.

Vnde facere vindemiam Cato & Varro, colligere vindemiam Columella, celebrare vindemiam Palladius, dixere: Faire vendenges. *Vindemiare dixit Plin. lib.* 14. *cap.* 2. Vendenger: *ne quis putet eſſe barbarum: hinc Vindemiator apud Horatium in Sermonibus: & vindemitor per contractionem apud Ouidium in Faſtis, pro eo qui vinum vel vuas legit:* Vn vendengeur. *Cato legulum etiam appellat, quanquam magis ſit fructuum & oliuarum lector. Vindemiatoris quoque nomen ſydus illud Aſſyrium, quod vocat Plinius, apud antiquos ſortiebatur per metaphoram, quòd tertio Nonas Martij apparet, quod idem ſeptimo Calendas Septembres exoririri contendit Columella. Id verò ita dictum, quia ſæpe vindemias faciat, hoc eſt, vuas immaturas colligat, & exurat, vel nimiis pluuiis infeſtet, vt iam amplius aliam vindemiatorum operam non expoſtulent vites. Eadem quoque ratione nos*

vulgò diem diuo Marco ſacram, item diuo Vincentio dicatam, Vindemiatricem appellamus: quòd ea, vt quidam aiunt, ſi pluuiæ vites infeſtent, ipſę quidem rorentur & exacinentur: ſi verò ſolis calorem ſentiant, longè vberiorem fructum polliceantur, vnde tritum illud & vulgare, Vincenti feſto ſi ſol luceat, memor eſto.

Vindemiam & vindemiolam pro collectione & compilatione multarum rerum, & fructu quem ex noſtris ſtudiis, ceu ex vinea quadam fœcunda decerpimus, ſumpſit Cicero ad Atticum, non inuenuſta tranſlatione.

Maturitatem igitur vindemiæ (vt poſt ipſa vocabula ad rem deueniamus) hac ratione cognoſcunt vinitores induſtrij: nempe ſi expreſſa vua, vinacea quæ in acinis celantur, hoc eſt grana, fuſca ſint, inquit Palladius, & nonnulla propemodum nigra: quam rem naturalis maturitas facit.

In vinetis vua cùm erit matura, inquit Varro, vindemiam ita fieri oportet, vt videas à quo genere vuarum & à quo loco vineti incipias legere. Nam & præcox, & miſcella, quam vocant nigram, multò antè coquitur: vnde prior legenda. Conſiderandum item quæ pars arbuſti aut vineæ magis aprica: ea enim (ait ille) prius debet deſcendere de vite. In vindemia præterea vuæ leguntur, partim ad bibendum, quæ in torcular mittuntur vt eliqueſcãt: partim ad edendum, & ad cibum, quæ electæ vel ſuſpenduntur, vel in ollis reconduntur, vel in amphoram picatam in piſcinam demittuntur, vel in dolia plena vinaceorum protruduntur. His enim modis vuas ad eſcam antiqui pręparabant, vt iam antea docuimus.

INSTRVMENTA ET VASA AD VIDEMIAM.

Face ad vineam quæ opus ſint, inquit Cato, vt antea parentur: vaſa lauentur, corbulæ ſarciantur, picentur dolia,

& alia quæ opus ſunt, & cùm pluet, aqua imbuantur: quala parentur, & ſarciantur, bennæ emantur. Hæc Cato Columella autem, *Si ager amplus aut vineta & arbuſta grandia ſunt perennè fabricanda decemmodia & trimodiæ, & fiſcellæ texendæ & picandæ: nec minus falculæ & vngues ferrei quam plurimi parandi, & exacuandi ſunt, ne vindemiator manu diſtringat vuas, &c.* Hæc Columella. *Opus eſt autem nos ea omnia vaſa & inſtrumenta breuiter exponere: & cum noſtris (quas fieri poterit diligentia) conferre.*

Primùm igitur vaſa vinaria, & vindemiatoria dicentur ea, quæ ad vinum recondendum aut vindemiam faciendam commoda ſunt, quemadmodum in libello de vaſculis diximus: qualia ſunt corbulæ, dolia, quala, bennæ, fiſcellæ, & cætera id genus, quæ mox explicemus licet.

Corbulæ *itaque, diminutiæ ſunt à corbis: erántque ciſtæ vimineæ ſiue inſtrumenta & vaſa in quibus vua, atque etiam oliuæ, dum legebantur, à vindemiatoribus reponi ſolebant*, Panniers à vendenger. *Varro* 1. *De re ruſtica*: Cogit *aliquot corbulas vuarum, & frondem iucundiſsimam miniſtrat ouibus.*

Caniſtris *quoque vindemiæ interdum fiebant, ſed oliuarum potiſſimum. Vnde Palladius, ſalignis caniſtros fieri debere virgultis præcipit: quia genus hoc oleum dicitur adiuuare: caniſtris item frumenta legebantur. Vnde Virgil.*
-Cererémque caniſtris Expediunt.

Scirpiculum pro caniſtro & corbula ſumpſit Colu. in horto ſuo, lib. 10. *Nempe pro vaſe iuncis & ſcirpis contexto, in quo flores hortenſes demetuntur per æſtatem:*
Et vos agreſtes duro qui pollice molles
Demetitis flores, cano iam vimine textum
Scirpiculum ferrugineis cumulate hyacinthis.
Id verò maximè explicat iunco contextum fuiſſe, ex ety-

mo, cùm ait ſtatim poſtea:

Iam roſa deſcendat contorti ſtamina iunci.

Fiſcinæ præterea & fiſcellæ per diminutionem ſumi poſſunt pro uaſis prædictis tum ad vindemiam colligendam, tum etiam ad fructus arborum reponendos, dum excerpuntur. Vnde Cicero, fiſcinam ficorum dixit pro Flacco: Homini, inquit, Phrygi, qui arborem fici nunquam vidiſſet, fiſcinam ficorum obiecisti. Fiebántque etiam iuncis interdum. Tibullus,

Tunc fiſcella leui detexta eſt vimine iunci.

Texebantur & virgis aut ibiſ.cis aut ſaliceis. Virgilius

Et facilis rubra texatur fiſcina virga.

Qualus ſiue qualum (vtrunque enim rectè & Latinè dicitur) vimineum vas erat, ſed ſpiſſis admodum virgis & multùm duris, neque iuncis contextum, quod prelo ſupponebatur, vel in ipſis cuppis, dum colcabantur vuę, ne craſsior acinorum materia & fex ipſa cum puriore vini liquore deflueret: Le pennier couloüer. *Virg.*

-tum ſpiſſo vimine qualos
Coláque prelorum fumoſis diripe tectis.

Cola autem, inſtrumenta erant ad defæcandum vinum & colandum apta, vel dum diffundebatur, vel poſtea quàm expreſſum erat: is enim mos antiquis obſeruabatur, vt vinum ſemel atque iterum expurgarent & defæcarent, priuſquam in dolia coniicerent. Saccis etiam vinariis ad id vtebatur: de quibus in libello de vaſculis, plura.

Bennæ verò, de quibus ſuperius Cato agebat, vehicula ſunt ad conuehendas vuas è vineis in prela, ſiue etiam oleas & fructus quoſuis. Vnde antiquitus combennones appellati, in eadem benna ſedentes, inquit Feſtus.

Dolia, culei, cadi, amphoræ, ſeriæ quid ſint, item etiam metretæ, decimodiæ, trimodiæ, (nam omnia hæc vaſa vinaria ſunt v torcularia ac preſſoria.) petito ex libel-

la de vaſculis. Illud tamen obiter adiungemus, vincire & alligare dolia, eleganter dici pro eo quod vulgus noſtrum ait, Relier les tonneaux. *Dolia, inquit Cato, plumbo vincito, vel materie quernea, & niſi ſicca alligato. Abluebant quoque & eleuabant dolia & commundabant, inquit Columella, priuſquam vinum intromitterent. Vnde Terentius, Dolia omnia relaui. Picandorum autem doliorum rationem, & quo pacto reſina indebatur, ad vinum in terra diu conſeruandum, legito cap. 8. lib. 12. Columellæ. nam is mos apud nos iampridem inoleuit. In ipſa verò picatione, vtebantur inſtrumento quod radula appellatur, à pice veteri abradenda, vt deinde noua ſuperimponeretur. Columella lib. 12. cap. 18. Vnde Radulana pix lib. 14. dicta, quæ radula eximebatur.*

Proinde etiam cuppæ inter torcularia vaſa connumerandæ, Des cuues à vin. *quarum antiquarum formam & fabricandi rationem ac menſuram videto apud Catonem c. 21. Nam ea quidem inter maiora torcularia ſiue preſſoria vaſa ſunt accipiendæ: nempe in quibus via per aliquot dies relinquuntur, vt efferueſcant, & ebulliendo craßiorem ſubſtantiam exhalent.*

Lacus autem inter paulò minora vaſa numerantur, quemadmodum ſunt quæ noſtri vulgò vocant, Des baignoires. *Nempe in quibus vinum ex vineis ſuper bennis adfertur, atque hi quidem lacus vinarij à Columella dicuntur. Appellantur & labra lignea, quibus vindemiæ apud nos importantur, quibus etiam in balneis vtimur. Sunt & lacus torcularij, in quibus vinum ex torculari defluit, & è quibus exhauritur, vt aliunde transferatur.*

Vaſa autem ea in quibus transferebatur vinum, & è lacubus in culeos demittebatur, aut aliò comportabatur, Columellæ quidem fora appellata, à ferendo, quòd à duobus deferrentur: qualia ſunt ea, quæ hodie videmus in torcu-

laribus: in ſummo quidem vtrinque à lateribus perforata, vt inde baculus geſtatorius procurrat, qui duorum baiulorum opera, ſuper quorum humeris inſidet, ſurſum effertur. Nam lacus vinarij, inquit ille, & torcularij & fora, omniáque vaſa, ſi vicinum eſt mare, aqua marina: ſi minus, dulci eluenda ſunt, & commundanda, & diligenter aſſiccanda, ne humorem habebant. Trinnas Feſtus appellat, quæ noſtro vocabulo reſpondent, Des tinnes.

Cortinis inſuper, hoc eſt vaſis rotundis ex ære, tres pedes altis, vtebantur veteres, ad defrutum coquendum, in cortibus villaticis (vnde nomen habent) vt deinde vinum diffunderent & inueterarent. Colu. lib. 1. cap. 6. Eidem quoque authori, vaſa defrutaria appellata lib. 12. cap. 21. Quinetiam cortinale ipſe etiam appellat, locum in quo cortinæ ſunt ad coquendum defrutum.

Cæterum falculæ, inſtrumenta erant quibus vuę eximebantur è vitibus, vulgus noſtrum ſarpas vocat, Itali runcas appellant.

Vnguibus præterea ferreis, quæ arbuſtiuæ erant, vuæ demebantur. Columella: Nec minus falculæ, & vngues ferrei quam plurimi parandi & exacuendi ſunt: ne vindemiator manu diſtringat vuas, & non minima fructus portio in terram decidat. Sed nunc ad torcular & prelum vinarium.

TORCVLAR.

Torcular, machinam illam appellamus quæ premendis ac torquendis vuis apta & commoda eſt, vt deinde vinum eliciamus: poſt primam tamen calcationem, quę pedibus in cuppa fieri ſolet, vnde muſtum elicitur. Támque oliuarum, quàm fructuum aliorum, ex quibus vinum ſit, appellatur, Vn preſſoer.

Prela autem, propriè dicuntur trabes in torculari, quibus vua calcata premitur: vnde etiam à premendo dicta,

atque hinc quidam ſine diphthongo ſcribunt, Les preſſes ou paulx à preſſer la vendenge. *Prela item dicuntur (inquit Budæus) inſtrumenta preſſoria, quibus pannarij, chartarij, & librorum impreſſores vtuntur. Plinius libro 12. de chartis loquens: Premuntur deinde prelis, & ſiccantur in ſole, atque inter ſe plagulæ iunguntur.*

Cochlea in torculari, lignum eſt erectum clauiculatim id eſt ſpiculatim (inquit noſter Budæus) & capreolatim ſtrictum, quod per medium prelum, ſtriatum & ipſum tranſactum, vertigine ſua tollendo demittendóque prælo, inuentum eſt: vulgò vocatur, La viz du preſſoër. *Vnde & cochlea in ædificiis dictę, quæ ſcalæ cochlides etiam dicuntur. Itaque noſtri etiam hodie, cochleis in torcularibus vtuntur, per quarum capreolatos anfractus attollitur, demittitúrque prælum, aut rotæ aut ſuculæ verſatione.*

Eſt autem ſucula in torculari, tractorij generis machina: Conſtat ex tereti ligno, duobus aut pluribus vectibus traiecto, vtrinque æqua extantibus longitudine. Hæc dum verſatur, funis qui ductarius appellatur, Le chable à tirer, *circum eam obuoluitur, prela ſurſum ac deorſum adducens*, Le tournouer.

Vectes verò, baculi ſunt validi, per mediam machinam traiecti, quibus manu ductis, machina dum verſatur, funem ductarium aduoluit. Les baſtons du tournouer. *Ab his vectibus, vectarij dicti, qui vectes in torculari, verſanda ſucula, manu ducunt.*

Trochlea, totam illam machinationem ſignificat, quæ continet axiculum per rotulam traiectum in torcularibus antiquis, circa quem rotula verſatur: & præterea ductarium funem continet, qui circa orbiculum ęneum currit, qualem in puteis videmus. Huiuſmodi trochleæ meminit Cato in inſtrumento torcularij, in quo ſuculas quinque, funes ductarios quinque, trochleas decem oportere eſſe tradit, La polie.

Lingua item Catoni capite 18. *lignum vel lapis concauus dicitur, è quo vinum in lacum defluit. Calatorium nonnulli appellarunt,* Le coulouër.

Trapetum verò, eſt area ipſa lignis compacta, circa quam vertitur ac circumagitur mola in torculari oleario, vel ipſa rota in vinario. Vulgus noſtrum vocat, La mer.

Cætera ex authoribus antiquis diligenter habeto. Nam omnia ſingulatim perſequi, laboris eſſet ſupra quam humani. De vinorum autem generibus, tempus eſt vt agamus.

VINI GENERA.

Poſtrema hæc erit noſtri vineti particula, in qua poſt abſolutam vinearum culturam, vindemiæ quoque facta, & expreſſo in torculari vino, eius itidem genera (quæ permulta ſunt) paucis recenſebimus. Ab iis igitur vinorum differentiis incipiendum, quæ aut à preſſura, aut ſapore, aut vitiis ſumuntur, vt ab antiquis & noſtratibus tandem ſermonem noſtrum ac libellum claudamus.

Vinum à vi deducitur, vt quidam volunt, quòd vim menti inferat. Vnde Ouidius:

Et Venus in vinis, ignis in igne fuit.

Antiquis autem temetum appellatur. Plinius lib. decimoquarto, capite decimotertio: Cato, inquit, ideo propinquos fœminis oſculum dare iuſsit, vt ſcirent an temetum olerent. Hoc tum vino nomen erat. Vnde temulentia appellata. OEnos Græcè dicitur: vnde œnophori, puori miniſtratorij appellati: poetæ etiam πῆλον *vocat vinun, quaſi vibrare mentem faciat. Vnde prouerbium: non habet vinum temones: &, In vino veritas.*

Vinum igitur (vt quidam inquit) ſuccus è vite eſt, qui feruendo vires è muſto ſibi fecerit. Vinum enim omne, aut muſtum eſt, aut vetus, vt in prouerbio eſt. Vinum itaque

a'it vires, ſanguinem, colorem: mentem optimam facit moderatè ſi ſumatur. Prima autem vini potio, in antiquis conuiuiis, meraca erat, cum præfatione ἀγαθοῦ δαίμονος, in honorem Liberi patris: neque tamen tota, ſed prægustanda tantùm præbebatur: poſtrema verò potio vini, quoniam diluta eſſet, & ſalutaris, cum præfatione Iouis Liberatoris hauriebatur.

Vinum aqua miſceri Staphylus, Sileni filius, primùm inſtituit. Vnde Græcùm vulgus, non aliter vinum hodie nominat, quàm Craſin, hoc eſt mixtum: id enim vino nomen tribuunt. Memini certè, cùm Venetiis eſſem, me eos audiſſe tale prouerbium in ebrios, ſuo corrupto ſermone iactantes, Calo craſi, Caco cephali, hoc eſt, optimum vinum, peſſimum caput facit, vel peſſimam mentem excitat.

Omphacium quid ſit, omnes norunt: ſuccus enim eſt acerbæ vuæ, qui potiſſimum ex pergulanis vuis apud noſtrates exprimitur, vel ab iis quæ poſt factas vindemias, immaturæ inueniuntur, Vertius. *Plinius, omphacium qua fieret ratione, in vnguetorum loco docuit. Vinum omphacites, ſiue omphacium (inquit Barbarus) videtur idem eſſe quod & biæum Græci appellauere; præterquam quòd marinam aquam biæo iniiciebant: cætera autem conueniunt, medicinæ item congruunt; vt errare videantur, qui non biæon, ſed bion, quaſi à vita deriuatum nomen, ſcripſere: cum* Plinius *à feſtinatione, quaſi violenter fiat vocari prodiderit.*

Vini ſapores quatuor præcipui: dulcis, qui & muſteus: tener, qui & lenis Catoni, *aſper, qui & durus & auſterus dicitur. à quibus ſaporibus, etiam vina ipſa, nomina quædam ſortita ſunt, quemadmodum mox videbimus. Atqui infirmi ſaporis vinum,* Columellæ *dicitur, quod ſaporem diu non retinet, neque perenne eſt.*

Dulce

Dulce quidem vinum, in infantia, omne dicitur, Vin doux,*tum videlicet,cùm muſtum appellatur*, Du mouſt, *gleucos & gleucinen vocant Græci. Id autem tum appellari tradit Plinius lib.* 14.*cap.* 9.*cùm ſponte defluit, antequam calcentur vuæ: vulgus noſtrum id vocat*, La mere goutte. *Protropon id quidem à Iulio Polluce dicitur. Quanquam & protropon (vt inquit Barbarus) inter tranſmarina habeatur, quod Athenæus in Leſbo naſci dulce ſcribit, etiam prodromon vocatum à quibuſdam. Cæterum nihil, opinor, vetat quominus eleganter ſubmuſtum dicere poßimus, qua forma Plautus in Sticho ſubmerum dixit. Erit autem ſubmuſtum (ſi quidem dicere audebimus) id quod vulgus noſtrum vocat*, Surmouſt.

Vinum tenerum,quod & lene dicitur, cùm pubeſcit,& ſuauius iam efficitur: dulcedo enim muſtea, feruendo,adimitur ipſi vino, Vin plaiſant, delicat, gracieux, *cui contrarium eſt aſperum, hoc eſt (inquit Barbarus) Seleron, ſiue durum. Terentius Heautontimorumeno:*

-pitiſſando modò mihi
Quid vini abſumpſit hic,hoc dicens,aſperum
Pater hoc eſt, aliud lenius.

Celſus auſterum appellat, Vin rude, mal plaiſant. *Plinius toruum dixit, pro aſpero, & cultura indomito,lib.*17. *cap.*23. *Nouarienſes (inquit) agricolæ,traducum turba non contenti,nec copia ramorum,impoſitis etiamnum patibulis, palmites circumuoluunt. Itaque præter ſoli vitia, cultura quoque torua fiunt vina.*

Vinum itidem molle, pro delicato ſumitur & leni. Virgilius:

Tunc agni pingues,tunc & molliſsima vina.
Hoc eſt,aſperitate carentia & defæcata.

Notæ præterea vinorum à bonitate ſumuntur. Vnde primæ notæ vinum dicitur, quod eſt generoſiſsimum: &

ſecundæ ac tertiæ notæ, id eſt ſecundæ & tertiæ bonitatis ac loci, inter excellentia: atque ita gradatim, prout bonitate præſtant. Dicitur præterea quæcunque vini nota, pro vino quocunque, tam nobili, quàm ignobili. Horatius: Chio nota ſi commixta ſ.alerni eſt.

Vinum bonum & odoratum. Varro 3. de re ruſt. cap. 9. Quidam ex triticeo pane intrito, in aquam mixto, vino bono & odorato farciunt. Bon vin, & odorant.

Ab eſſentia quoque & conſiſtentia, vina nomen habent: vnde vinum tenue Ciceroni dicitur, quod tenuis eſt ſubſtantiæ, & celerrimè inueteratur: quò tamen tenuius vinum eſt, eò odoratius, ſed citius etiam perit. Leue appellauit Plinius, Vin legier. *Fugiens vinum Ciceroni dicitur, nempe quòd citò fugit, & in vitium inclinat: id enim fugere in vino eſt, quod vulgus noſtrum, non ſeruari, dicit*, Vin de petite garde. *Villum Terentius appellat in Adelphis*, Petit vinet. *Qui vinum (inquit Cicero tertio Officiorum) fugiens vendat, ſciens, debeátne dicere: hoc eſt (vt interpretatur Budæus) quod æſtatem ferre nequis: quod vinum, propriè annis cedere dicitur. Contrà autem conſiſtens vinum dictum, quod firmitatem & auſteritatem diu retinet*, Vin de garde.

Vinum firmum, conſiſtens vocat Virgilius, & potens, quodque diu ſeruari poteſt, & in vigore perſiſtere, Vin ferme.

Sunt & amineæ vites firmiſſima vina.

Vinum quoque forte ſumpſit Columella, pro generoſo & potenti, vin fort: *cui molle contrarium eſt*, vin foible, vin plat.

Vinum craſſum, vin gros, ou eſpez, *eſt id quod & colore & conſiſtentia, tale eſſe apparet, quale nomen gerit.*

Vinum vehemens aut generoſum, ſiue etiam valentiſſimi generis Celſus vocat, quod nos vulgò vocamus, vin

puiſſant & vertueux.

Vinum item magnæ vetuſtatis, & perenne, dicitur, quod in multos annos ſeruari poteſt, vin de grand garde. *Vetuſtatem autem pati vinum dicitur, cùm optimè ſeruatur, apud Ciceronem de Amicitia, & Columellam, libro tertio, capite ſecundo. Euaneſci autem vetuſtate, cùm vires iam amiſit, apud eundem Ciceronem de Diuinatione. Vnde per tranſlationem, elegantiſſimè dixit Plautus, Vinum vetuſtate edentulum*, vin vſé de vieilleſſe, ou vin paſſé. *Inueteratum vocat Plinius libro decimoquarto, capite ſecundo: Vetulum verò Columella. Contrà autem, vinum paucorum annorum dixit idem author, quod in paucos annos adſeruari poteſt:*

Brachia iactantes vetulo marcentia vino.

A colore vina dicuntur, alia alba, (quæ & candida vocat Columella) alia nigra, alia purpurea, alia item rubella: Plautus: Album an atrum vinum potas? Qui mos loquendi vulgatus eſt, & elegans. Ita enim loquitur vulgus, & perſæpe quidem, Beuuez vous du blanc ou du vermeil. *Rubellum autem id dicitur, quod medium eſt inter atrum & album. Vulgus noſtrùm claretum vocat*, vin clairet. *Martialis.*

Et Veientani bibitur fæx craſſa rubelli.

Fuſcum quoque vinum à colore dictum ſubnigro, vnde Martialis libro ſecundo, fuſcum falernum vocat, in Tongilium ſcribens.

Condantur parco fuſca falerna vitro.

Vulgus noſtrùm paleaceum vocat, vin paillet, *alij*: fauuet: *quæ dictio fuluo potius reſpondet.*

Medium autem vinum, caueat quis putet à colore appellatum. Nam quod Varro dixit, medium vinum, prandium caninum eſſe, id quidem ab eo dictum eſt, quòd nullum tale vinum inueniatur: quemadmodum

vellus aſininum Ariſtophani, pro eo quod nuſquam ſit. Cæterum media quidem ætas vini (inquit Barbarus) à medicis introducta eſt: garbum Itali aut bruſcum appellant, quod cùm dulce non ſit, neque etiam omnino auſterum, mediam tamen conſiſtentiam inter vtrunque habet, & rubellum plerunque apparet.

Vinum pendens dicitur, quod in vinea pendet, & in ipſis vuis adhuc continetur: neque id quidem appellatur, niſi quia ita aliquando venit, quaſi verò ex vua pendente coniiciat mercator, quantùm vini ſibi comparare poſſit ex tot vel tot iugis. Qui mos Aureliis hodie obſeruatur, vt vinum adhuc pendens ab indigenis ematur præſente pecunia, Vin en vert. *Cato capite* 147. *Lege hac vinum pendens venire oportet, &c.*

Vinum in doliis, contrà, dicitur, quod iam factum eſt & expreſſum, Vin en muyz. *Cato eodem loco: Vinum in doliis hoc modo venire oportet. Vlpianus in lege de commodo & periculo, vinum doliare vocat.*

Factum vinum dicitur, poſteaquam in dolia conditum eſt, cùm iam apparet non amplius turbulentum, Vin paré *vulgò appellamus. Vnde ex doliis promi vinum, poſteaquam conditum eſt, dicitur,* Tirer le vin. *Varro Quod muſtum conditur in dolium, vt habeamus vinum, non promendum dum feruet, neque etiam cùm proceſſit, niſi ſit prius vinum factum. Itaque feruere dicitur in doliis, poſteaquam iam conditum eſt, quod vulgus vocat,* Boullir es muyz. *Quod verò vinum iam proceſſit, vulgò dicitur,* Vin raſſis. *Cæterum id vbi factum erat, hoc eſt, vbi primò & ſecundò conditum apud antiquos, & iam proceſſerat, ac efferbuerat, elutriabant, hoc eſt tranſfundebant: quod Græci μεταγγίζειν dicunt, hoc eſt de vaſe in vas transfundere: ſed minus tamen frequenter. Plinius libro* 14. *Sufferuefactis decies, mox elutriatis, atque ita*

inueteratis. Promere alioqui vinum ad vſum noſtrum, Cato capite 6;. accipit pro eo quod vulgus noſtrum dicit, Percer du vin pour la boiſſon. *Vnde promus à promendo dictus, qui vinum familiæ promit*, Le deſpenſier, *vt oſtendit Columella libro* 12. *cap.* 3. *Atque huius quidem promi officium eſt, vinum nutrire, quod vulgò dicitur*, Remplir, *& per æſtus ventilare interdum, quod vulgò dicitur*, Donner vent. *Quando (inquit Columella loco ſuperius citato) maior æſtus erit, eo ſæpius vinum nutriri, refrigerarique & ventilari debet.*

Præliganeum vinum, à prælegendo dictum Catoni, éſtque id, quod vel præmaturum eſt, vel præ omnibus legitur, & vindemiatur: quod etiam præcium Virgilio dicitur ſecundo Georgicorum, vin premier vendengé, *Barbarus autem, præliganeum vocari ait id, quod ad opeoperarios (vt Cato inquit) ex miſcellis vuis premitur, operarium Plinius appellat*, vin de manouuriers, ou de famille.

Vinum nouellum, ſiue nouitium Plinio id dicitur, cui contrarium eſt vetus. Nouitium (inquit) vinum reſinatum conducit, vin nouueau.

Reſinatum quidem dicitur, idem quod & picatum. Nam vtrumque eandem ſignificationem habet, nempe, quod vel picem vel reſinam ſponte ſua reſipit: qui ſapor inter res ſtomacho idoneas connumeratur à Celſo libro ſecundo, cap. 14. *Martialis lib.* 3.

Reſinata bibis vina, falerna fugis. *Idem* 13.

Hæc de vitifera veniſſe picata Vienna
Ne dubites, miſit Romulus ipſe mihi.

Nam apud Viennam potiſſimùm picata vina ſponte naſcebantur, vnde Plin. lib. 14. *cap.* 4. *Viennenſes (inquit) ſoli picata ſua (quorum genera plura diximus) pluris permutauere, ſed inter ſeſe more patriò creduntur.*

Digitized by Google

Vinum proticum, Latini ex Græcis dixerunt, quod primùm exprimitur, & in lacum ex torculario defluit: vulgus noſtrum vocat, La mere goutte. *Muſtum lixiuum Columella appellauit, libro duodecimo, cap.* 27. *Muſtum (inquit) lixiuum, hoc eſt, antequam prelo preſſum ſit, quod in lacum defluxerit, tollito.*

Vinum tortiuum, Le preſſoirage, *quia prelo concuſſo torquentur vuæ. Cato cap.* 23. *Tortiuum muſtum circuncidaneum, ſub quoque dolio diuidito, additéque pariter. Id verò quid ſit explicat Columella, cùm ait lib.* 12. *cap.* 36. *Tortiuum (inquit) muſtum id dicitur, quod poſt primam preſſuram, vinaceorum circunciſo pede exprimitur. Varro circuncilitia vina ideo vocat, nempe cum calcatis à prelo vuis, ſcapium folliculis prelo iterum ſubiiciuntur, hoc eſt (inquit Barbarus) vbi deſiit fluere, circunciſis extremis. Tortiuum autem, Græci boſtrichitin vocant.*

Fæcatum vinum, Cato appellat, quod ex fæcibus acinorum expreſſum eſt: fæces autem vini vocat, quas Columella floces appellat, vnde floccipendere verbum deductum: in oliuis autem fraces dicuntur. Macma vulgus noſtrum vocat ipſas vinifæces, quæ poſt vnam atque alteram torturam remanent. Le marc, *trigonia Græci dicunt. Vnde non ineleganter Plinius lib.* 13. *cap.* 2. *Fæces vnguentorum, macmata appellat. Ita quoque florem vini dixit Plautus, in* Curgulione, La fleur du vin. *Flos (inquit) veteris vini, naribus meis obiectus eſt. Cæterum fæcem vini vſtam, noſtri cinerem clauellatum vulgò vocant*, De la cendre clauellee: *quo medicamenta amburentia conficiuntur: Græci ſphaclen vocant.*

Secundaria omnia vina, Græci deuterias appellarunt, vnde paſſum ſecundarium, Plinio libro 16. *Idem etiam libro decimoquarto, cap. decimo, quæ deuterias Græci ap-*

Digitized by Google

pellant, iure non poſſe dici vina aſſerit. Latini loream ſiue loram deuteriam vocant: Vulgus noſtrum, De la beuuette, de la deſpenſe, *appellat. Expreſſi acinorum folliculi (inquit Varro) in dolia coniiciuntur, côque aqua additur: ea vocatur lora, quòd ſint lota acina: ac pro vino operariis datur hyeme. Vnde Vlpianus digeſtis de vino legato, acinaceum vinum appellare videtur. Plinius loco ſuprà ſcripto inter operaria vina connumerat. Videto* Collumellam *lib.* 12. *cap.* 40. *Loram* Nonius *alterius generis facit. Vinum enim dulce eſſe ait, potionis confectæ, mulieribus grandæuis aptum. Vnde Gellius mulieres Romanas ait, lauream, paſſum, murrhinam potaſſe: ita enim ſcripſit.*

Cæterum vinum, quod iam acuerit, & aceti nomen habet, aqua maceratum & commixtum, latinis poſca appellatur: Græci oxycraton vocarunt. Plinius libro 30. *Tormina ſanat palumbus ferus ex poſca decoctus.*

Vinum hornotinum, ſiue annotinum, Columella *libro* 4, *cap.* 17. *vocat, quod vnius anni eſt,* vin d'vne annee, ou d'vne fueille. *Vnde hornotinas plantas, idem de arboribus cap.* 30. *& hornotinas nuces* Cato, *pro viridibus, dixit: & hornas fruges* Horatius. *Ita quoque bimum & trimum vinum dicimus, quod duorum & trium annorum eſt,* De deux & de trois fueilles. *Is enim mos eſt loquendi noſtro vulgo, quaſi verò intelligat ter folia noua feciſſe vitem, à quo tempore vinum id produxerat.*

Vinum acratophorum videtur appellare Varro, non mixtum & purum, quaſi acraton: Ea (inquit) minus ſumptuoſa vinea eſt, quæ miniſtrat acratophoron vinum.

Turbulentum & fæcatum vinum dicitur, cui vel per tranſlationem ex loco in locum, vel commotionem aut tonitrua & calores immodicos fæx eſt permixta, vt iam amplius non ſit lympidum: id enim vino, quod diu reſe-

dit, nomen antiqui dedere, vin trouble, vin clair.

Dilutum vinum dicitur, aqua temperatum, nempe cum generoſum & vehemens eſt, ne caput feriat. Martialis:

-raram Diluti bibis vnciam falerni.

Madefacti quoque abſynthij dilutum vinum vocat Plinius, pro eo in quo abſynthium infuſum eſt. Cæterum caueant plurimum tyrones noſtri, ne cum inerudito vulgo, lymphatum vinum pro diluto proferant: lymphati enim cum dicantur ij, qui ex imagine ſua viſa in aqua inſaniam contraxerunt, neſcio planè quid aliud vinum lymphatum ſignificet, quàm inſanum.

Vinum præfaminum Catoni dictum, quod præfationibus expiatur: quemadmodum dum ſupplicationes fiunt apud nos, vt vineæ bene habeant.

Vinum paſſum inter dulcia connumerabatur: id autem nominabant antiqui (inquit Varro) cum in vindemia vuas diutius coctas legebant, eáſque paſſi eſſent in ſole aduri. Dictum alioqui paſſum (inquit Nonius*) quòd ex vua paſſa cogatur. Seruius à patiendo deducit.* Nam *decoquitur (inquit) muſtum, & inde fit paſſum, Græcis glycy dicebatur. Multorum autem erat generum: nam & pſythium erat laudatum apud antiquos, & à colore nigro dictum melanpſythium, quaſi nigrum pſythium. Erat & ſecundarium paſſum, de quo ſuprà: hoc eſt, quod ſecundo fit, nempe poſt tuſas vuas & expreſſas, dum tantundem (inquit Columella) aquæ puteanæ adiicimus, quantum extrahimus.*

Defrutum (inquit Plinius) eſt vinum ad dimidiam menſuræ partem coctum, quod (inquit Palladius) à deferuendo dictum eſt: quia vbi ad ſpiſsitudinem fortiter deſpumauit, conficitur. Hinc defrutare, defrutum conficere: & defrutarium, locus in quo defrutum coquitur: & defrutuaria vaſa, coquendo defruto idonea: & cella defrutaria, in qua defrutum reponitur. Dictum autem defru-

tum; Seruius ait, quod defraudatur, & fraudem patitur: factitium enim, non naturale vinum eſt: quod enim naturale & originale, ſine fuco & ſine dulci, aparachyton Græci vocant & antiten: defrutum autem, parachyma, quia fucum habet. Columella libro ſecundo, cap. 23. Defrutum quoque facere, & defrutare vinum licet. Martialis:

Et nigri Syria defruti lagena.

Siræum, quod alij hepſema, Latini ſapam appellant, ingenij, non naturæ opus eſt, nempe cùm muſtum ad tertiam vſque partem menſuræ decoquitur: nam ad dimidiam tantùm partem coctum, defrutum dicitur: atque hæc quidem vina, cum paſſo, in adulterium mellis excogitata ſunt. Vnde ſapam ſuo tempore Mellacum dictam ſcribit Nonius.

Calenum vinum, cùm ad partes è tribus duas muſtum redigitur, hoc eſt, cùm ex tribus partibus, perdita tertia, duæ remanſerunt.

Murrhina apud priſcos, vinum erat dulce, laudatum, & aromatibus conditum atque odoratum, quo Romanæ mulieres (vt inquit Gellius) plurimùm delectabantur. Nonius Murinulum ſiue Murinulam vocat. Idem autem eſt, inquit Barbarus, quod & myratum vocant aliqui, non vtique à myrrha, ſed à myro, quod eſt odoramentum, cuius Dioſcorides mentionem facit.

Inter dulcia vina aliud erat genus, quod Græci aiglences vocant, hoc eſt, ſemper muſtum. Id autem cura fit, quoniam feruere prohibeatur, noſtri vocant. Surmouſt. *Eſt & aliud dulcis genus, cuius gratia aſſeruatur vuua diutius in vite pediculo intorto. Porrò vina dulcia, Latini, Liberi patris bellaria appellabant.*

Vinum parachyton, ſiue, vt Plinius vocat, diachyton (ſi modò idem eſt) fit vuis in ſole ſiccatis, loco clauſo per dies ſeptem, in cratibus, totidem pedibus à terra altè, nocti-

Digitized by Google

bus à rore defenſis, octauo die calcatis: optimi odoris, ſaporiſque inter dulcia.

Dulci è genere eſt melittes, ſiue melitides vinum, quod Græci vocant, ſed auſterum ſæculis. Iam autem fieri deſiiſſe Plinius exiſtimat li. 14. c. 9. Sit igitur melitites vinum (inquit Barbarus) id quod Plautus Pſeudulo Mellinam vocauit hoc verſu:

Murrhinam, paſſum, defrutum, mellinam
In medio relinquimus.

Diſtat autem hoc à mulſo (inquit Dioſcorides) quòd mulſum fit è muſto, quinque congiis auſteri vini mixti congio mellis, & ſalis cyatho ſufferuefactis: melitites autem fit à vino vetere, addito mellis exiguo.

Mulſum vinum, Græcis œnomelli dicitur, hoc eſt mellitum. quanquam etiam ſine vini menſione eleganter profertur. mulſam autem aquam vocant latini cum adiecto, quæ Græcis melicraton dicitur. Cæterum ex muſto quod fit mulſum, Græci nectar vocant.

Eſt & factitium dulce vinum, quod Græci adynamon dicunt. fiebant autem id multis modis, vt apud Ruellium noſtrum videbis.

Fit & in Galliis vinum factitij generis, gratiſſimum, facili, inquit Ruellius, ratione: cynnamomum enim, ſaccharum & carpeſium teruntur in fiſcum: ex eo vinum liquatur, vt tranſeundo qualitates eas combibat. hoc vulgus, Hippocraticum vinum cognominat, De l'hippocras. *Nos aromatitem dicere poterimus. datur epulis præcipuis cum iſcharite pane, bellariorum uice. Qui mos (ſed in alio vino) Athenienſibus fuiſſe legitur.*

Optimum & generoſum vinum Opianicum antiquis dictum, ab Opio, qui primus vineas bene colere, & earum vinum quam optimè facere docuit. Cic. pro Cluentio: Vince deinde bonum vinum fuiſſe Opianicum.

Magnæ vetuſtatis vinum iiſdem Opimianum dictum, ab Opimio, qui primus vinum diutiſſimè ſeruare docuit: quemadmodum vinum Anitianum, ab Anitio, apud Ciceronem de claris oratoribus.

Vinum diffuſum, nos tranſuaſatum dicere poſſumus. Mos enim veteribus erat, vt primùm in cuppis vinum factum per aliquod tempus relinqueretur, donec efferbuiſſet, deinde verò in cados & dolia diffundebant. Cic. 2. *de Finibus: Quibus vinum diffuſum è pleno ſit œnophoro. Id autem eſt diffundere, quod Itali vulgò dicunt* Trauaſar. *Plinius: Aquæ marinæ ſextarios quinque pariter coquebant; decies deferueſcente cortinna, atque ita diffundebant, inueterabántque: nempe vt eſſet delicatius. Vinum enim diffuſum appellabatur (inquit* Columella lib. 12. cap. 28. *quod vere, florente roſa, defæcatum, quàm lympidiſſimum, in vaſa bene piccata & pura, transferebatur, vt eſſet delicatius. Iuuenalis:*

Ipſe capillato diffuſum conſule potat. *Horatius:*
Vina bibes iterum Tauro diffuſa.

Vinum vernaculum, noſtræ patriæ, & domeſticum appellabatur, non externum: quemadmodum Virgilius, Verna apum examina, à ſylueſtribus ſeparat, Vins de noſtre pays ou terroy.

Vinum Autoceras Græcis dicitur, quod ita eſt exile, vt dilui non debeat (inquit Pollux) quale eſt, quod hodie Romæ audio cognominari Sanſeuerinum.

Fit & è labruſca, hoc eſt, vite ſylueſtre, vinum quod œnanthinum dicitur, duabus libris florum in muſti cado maceratis, quæ poſt triginta dies mutantur. Sed de vini confectionibus non decreuimus hoc loco dicere. Nam *Amaracinum, abſynthites, & abrotonites, & thymites, item marathrites vinum tibi relinquam ex* Catone & Columella *cum aliis permultis diſquirendum. Infiniti enim laboris eſſet omnia hæc perſequi.*

VINI VITIA.

Iam verò vt vini vitia, & vnà quæ à vitiis contractis nomen habent, paucu exprimamus, primùm id ſciendum eſt, Acetum vini vitium eſſe: quod tamen ad luxuriem hominibus ceſſit, tot ad vſus expetitum, ſine quibus vita mitior exigi non poſſit: eſt autem culpatum vinum.

Acetum aqua mixtum (vt iam diximus) Græci oxycratin, Latini *poſcam vocarunt vel puſcam. Ipſi quoque Græci, vt* Paulus *& Aëtius tradunt, Phuſcam appellant.*

Acetum mulſum, Græcis oxymeli dicitur, cuius conficiendi rationem ex Galeno petito.

Acetum item ſcillinum, ſiue ſcylliticum (vt vulgò vocant) dictum, quòd in eo temperata ſcylla, fieri ſolet ad medicinam. Multa alia ſunt acetorum genera, quæ vt ſuperuacuum eſſet connumerare, ita etiam inſtitutum noſtrum excedunt.

Vappa, vinum id dicitur quod odorem ſaporémque amiſit, ἐκτροπίαν Græci vocant. Plinius lib. 14. Vitium muſto quibuſdam in locis iterum ſponte feruere, qua calamitate cùm deferbuit, deperit ſapor, vappæ nomen accipit, Vin qui a perdu ſa force. *Probroſum etiam hoc vocabulum eſt, in eos quibus à virili degenerauit animus. Horat. primo Sermonum: - non ego auarum*
Cum veto te fieri, vappam iubeo ac nebulonem.

Mucidum vinum, eſt quod euacuit, & mucorem reſipit, Vin poulſſé ou lardé. *Plinius libro ſupradicto: Proprium autem eſt inter reliquos liquores, vino muſceſcere, aut in acetum verti. Martialis,*

Argenti furioſa ſui cum ſtemmata narrat
Garrulus, & verbis mucida vina facit.

Itaque mucor peculiare vini vitium eſt, quemadmodum &

Digitized by Google

in acetum conuerti. Cato: *Vini in culleos ſingulos quadragenæ & ſingulæ vernæ dabuntur, quod neque aceat nec muceat. Veniamus iam ad ea vinorum vocabula, quæ à ſolo & patriis nomen habent.*

VINA QVÆ TVM A REGIONIbus, tum ab vrbibus, & ſolo in quo optima proueniunt, nomina traxerunt.

A ſolo igitur, tum priuato, tum externo: item etiam à regionibus & patriis, vinorum varia vocabula variæque nomenclaturæ deducuntur. Qui mos appellationum, non ſolum ab antiquis, ſed & à nobis vulgò vſurpatur, pro ipſorum bonitate & excellentia. Itaque ne omnia perſequi velle polliceamur, tãtum ea paucis deſcribemus, quibus antiquitas oblectata eſt, & quorum ij præcipuè authores, quos quotidie verſamus, meminerunt: inde verò alia confingemus nonnulla, à noſtris tum regionibus, tum etiam plagis petita: atque ea quidem ratione vinetum noſtrum claudemus.

Incipiemus à phalerno, quod & phalerinon Græci vocant, Latini Falernum ſcribunt, cui vino ſecunda nobilitas olim fuit inter generoſa Italiæ vina. dicta autem à Falerno Campaniæ *agro, in quo vitiferi colles aſſurgunt, optima vina producentes. Hæc autem omnia, Campana generali vocabulo dicuntur. Quæ verò ſummis collibus proueniunt, Gaurana: quæ mediis, Fauſtiana: quæ imis, Falerna. Duorum autem ſunt generum falerna. Eſt enim falernum auſterum, cui ruffus color. Eſt & dulce, quod tum demum accidit, cum ipſam vindemiam auſtri flauerint, vnde nigrius efficitur. Huius quidem hodie copia maxima* Romæ *inuenitur: vocant autem vulgò* Magnaguetra. *Martialis nectarium, hoc eſt dulce, vocat hoc verſu:*

Attica nectaream turbatis vina falernum.

Falerno autem ſtatinum ſimile eſt, item Venaphranum, ab oppido nobili in Campania dictum.

Pramnon Hippocrates, & prior Homerus celebrauit. In Smyrnia regione fiebat. Sed primum in Icaro inſula natum in petra, à quo nomen pramno.

Ægoſtheni vino nomen dedit oppidum Ægoſthene, quod eſt in Attica regione.

Caryſtium, *è Laconia venit lautum, Caryſto villa id ferente, quod & Alcman poeta celebrauit. Laconicum id etiam generali vocabulo dicitur: fuiſſéque initio contendit Barbarus, quod hodie quidam maluaticum corruptè, alij Monembaticum, alij Monobaſites rectius vocant,* De là maluaiſie, *etiam ſi* Creticum *hoc nomine intelligamus, vulgo corrumpente id vocabulum. Mouetur autem hac ratione, quòd locus vbi Tænarum in Laconia monſtratur, Monobaſia dicitur hoc tempore: éſtque oppidum ditionis Venetæ. Vnde etiam in Cretam directo ferè curſu nauigatur.*

Achaicum, quòd vulgò apud Italos hodie dicitur, quēadmodum & apud antiquos dicebatur, fortaſſe id eſt, quod ex Phliunte oppido Achaiæ (inquit Barbarus) Phliaſium ab Antiphane prædicatum eſt, etiam ſi alíubi nunc quoque feratur.

Albanum vinum, ab Albano monte Latij nomen habuit: ſúntque eius diſcrimina duo, ſubacerbum & dulce. Inter Albanum autem & Phalernum Labicano gloria, quod & dulce & pingue guſtu ſentitur. Buxentinum albano ſimile eſt vtique acerba.

Cæcubum *vinum frequens olim in Tarracina, Fundiſque: nomen habet à* Cæcubis Campaniæ *populis, apud quos optimum naſcitur. Id verò colabatur interdum deliciarum gratia per colum, quod vinarium ideo dice-*

Digitized by Google

batur. vel etiam per ſacculum. Vnde Martialis,
Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco.

Signinum vinum aſperrimum, dictum quoque à Signinis populis, in ſexennium quidem vetuſtate melius erat. Col. lib. 1, cap. 6.

Surrentinum itidem vinum, laudatum, à Surrentinis collibus, oppido Surrentino Campagniæ vicinis naſcens: id niſi vetuſtate caſtigatum vtentibus proderat: quod & de Triphotino & Æquano dicitur.

ITALIÆ *cætera vina vt breuius percurramus, ſunt ferè hæc.*

Rhegina	*pinguia, celerius ad bibendum vtilia.*
Priuerna	*tenuia.*
Formiana	*paulò craſſiora.*
Tiburtina	*tenuia: à decimo anno bibebantur.*
Præneſtina	*pinguia.*
Gaurana	*præſtantia, valida, & præcraſſa.*
Marſica	*auſtera.*
Vluana	*leuia, decimoquinto anno poculenta.*
Caliena	*phalernis præferebantur, ad ſtomachum.*
Fundana	*plus iuſto alebant, parciora conuiuiis.*
Sabina	*omnibus lenitate præponebantur.*
Nomentana	*nec leuia, nec admodum ſuauia.*
Spoletina	*ſuauia, coloris aurei.*
Caulina	*omnibus prælata, circa Capuam creſcunt.*
Trebellica	*circa Neapolim creſcunt, optima.*
Herbula	*nigra, non multò pòſt candida, delicata, leuia.*
Tarentina	*tenera & dulcia, amica ſtomacho.*
Lagaria	*non procul Grumento naſcentia, ſalu.*

	britate etiam inſignia.
Beneuentana	*à Beneuento, oppido Italiæ dicta, quo in loco infumatum fiebat vinum, quod capnias Græcis dicitur.*

Non omittenda ſunt Chia, quæ & Thaſia vina dicebantur, inter tranſmarina veteribus maximè laudata: à Chio inſula, in qua Enopion, Liberi patris filius, primum vitem excoluit, qui & vrbem in ea condidit.

Deficeret me non ſolum charta, ſed etiam ipſa dies, ſi quidem omnia vinorum antiqua vocabula a patriis & regionibus petita recenſere in animo eſſet. Itaque ne moleſta ſit tot vocabulorum congeries, lectorem admonebo, Plinium vt conſulat, item alios agriculturæ ſcriptores, apud quos frequentiſſima ſunt huiuſmodi omnia. Veniamus iam ad noſtratium vinorum explicationem, quam vt eum antiquis dictionibus conferamus, puerorum gratia, pauliſper ſtudeamus. Ita enim fiet, vt poſthac ad præſcriptam ſibi formulam talia nomina facilè confingant.

A REGIONIBVS AC PROVINCIIS.

Allobrogica	vins de Dauphiné
Rhecica	vins des hautes Alemaignes
Luſitana	de Portugal
Gallica	vins François
Campana	vins de Champaigne
Vaſconica	vins de Gaſcongne
Vindonica	de Vandoſmois.
Andiana	d'Aniou
Burgundiana	de Bourgongne
Sueſſionenſia	de Soiſſons
Campana	de Champagne
Bellouaca	de Beauuoiſin

Gaſtinia

Gaſtinia	de Gaſtinois.

AB VRBIBVS.

Aureliana	vins d'Orleans
Belnenſia	vins de Beaulne
Iſantiana	vins de Yſanſi
Biturica	vins de Bourges
Burdegala	vins de Bourdeaulx
Rupellana	vins de Rochelle
Tornonia	de Tournon
Tornutia	de Tournut
Maſconiana	de Maſcon
Neracia	de Nerac
Grauia	de Graue
Gallacia	de Gaillac
Arminacia	d'Armigna
Remenſia	de Reims.

A PAGIS.

Sangermanicum	de ſainct Germain
Flixiana	de la Fleſche
Pringeiana	de Pringey
Marchiana	de la Marche
Coſania	de Coſon
Milleriana	de Millery
Samporciana	de ſainct Porcein
Derboſiana	Derboys
Faymongiana	de la Faye montiau
Curtonia	de Courton
Gentilina	de Gentilly
Vamuiana	de Vamues

Campinia	de Champigny
Yuriana	de Yury
Viliuliana	de Viliulie: *ita enim antiquis dictus eſt pagus Lutetiæ vicinus, quem hodie Viliuuium vocamus.*
Suſiniana	de Suſeſne
Medoniana	de Medon
Fontiniana	de Fontenay
Arcoliana	d'Arcueil
Itiana	d'Icy
Viſſouiana	de Viſſou
Caſtiniana	de Chaſtenay
Atyſiana	d'Atyz.

A COLLIBVS.

Aynia	vins d'Ay
Riſiana	de Riz
Hardriana	de Hardrée
Argenteliana	d'Argentœil
Mommartyriana	de Mommartre
Dammartiniana	de Dammartin.

Et id genus cætera propemodum infinita, quæ ad hanc formam & antiquorum morem quiſque apud ſe facilè efformare & confingere poterit, vt nihil iam ſit opus nos omnia longiori tædio perſcrutari.

Ager,

AGRVM *ab antiquis, non Latinis modò, verùm etiam Græcis authoribus pro ſolo ad frugum, quibus veſcimur, culturam deſtinato, peculiari vocabulo*

Digitized by Google

vſurpatum fuiſſe comperio: atque ob id etiam appellatum, quòd in eo fructus cauſa perpetuò aliquid agere liceat. Is dum nullo alio adiecto proferebatur, conſitum ſolum, & frugibus onuſtum ſignificabat: alioqui tantùm exaratum, illi aruum appellabant. Vtrumque autem latè diffuſum, vt & conſitum, & minus elaboratum, aut iam ad ſementem præparatum complecteretur, campus dicebatur. Latiori ſignificatione agrum pro prouincia, regione, atque eo quod territorium, aut patriam vocamus, aſſumpſerunt: vt nunc quoque Francicum, Neuſtricum, Britonicum, Aruernum, Campanum, ac Cenomanum agrum, pro patria, ad antiquorum formam dicamus: agros etiam pro campis frequentiſsimè vſurpatos eſſe videas. Verùm quòd ſolum non modò frumentarium erat, ſed & domum ruſticam, hortos, prata, ſalita, vinetum, ac ſylulam complectebatur, id fundi, villæ, prædij, ac nonnunquam ruris appellatione dicebatur: vulgus poſſeſſionem, firmam, hæreditatem, & meteriam appellat: nonnulli à lucro, quòd inde percipere ſolent, nominant, Vn gaignage. *Romanum vulgus vineam ac villam dicit.*

Ager cum addito, variam ſoli formam, naturam, ac culturam ſignificat: quas omnes differentias à ſitu, bonitate ac vitiis deductas eſſe comperio.

A ſitu, Columella tres agrorum ſpecies conſtituit: Campeſtrem, quæ in plano eſſet, qualis eſt noſtra Belſia ac Campania. Collinam, quæ erectior, ac paulò magis ſurrecta, quales ſunt quas coſtas Belnenſes, Ayſias, & huiuſmodi vocamus. Montanam, magis arduam ac ſummam, quæ plerunque non ſolet ita fœcunda eſſe: tamen etiam in excelſis montibus viuendum eſt.

A bonitate dicebatur ager opimus & riguus, in quo adorea farra inſpergebantur: pinguis, craſſus ac lætus: aquoſum & rubricoſum probat Cato. Ager præterea a-

Digitized by Google

pertius omnium magis ſalubris exiſtimatus eſt, vndecunque ſoli præcipuè orienti expoſitus: nam quod de vitibus ad occidentem poſitis, ſic etiam de frumentariis agris dicere par eſt. Orienti enim expoſitum ſolum iucundius, magiſque frugiferum ac fructuoſum eſſe ſolet.

Agri vitia ſunt: ſi eſt ſemimadidus, limoſus, lutoſus, vliginoſus, carioſus ac putris, frigidus ac gelidus: macer, exilis, nebuloſus ac ieiunus: carbunculoſus, cretoſus, calculoſus, effœtus atque imbecillus, aut etiam nimiùm fatigatus. Quibus addemus à deprauata cultura, neglectum, deſertum, imbecillum, incultum, informem graminoſum, hiſpidum ac confragoſum. Atque hæc quidem ſunt ad agri denominationes magis accommodata vocabula.

Proinde quod ad culturam attinet, veruactus ager, vel etiam peculiari voce veruactum, dicitur ſolum id frumentarium, quod vere nouo proſciſſum atque exaratum eſt, nouam terram vulgus vocat: antiqui etiam nouale, & noualem agrum. Etenim qui quotannis ſeritur, reſtibilis appellatur, quemadmodum rudetum dicitur Catoni, terra quæ prius rudis fuerat & inculta, tum autem exarata. Compaſcuus autem ager appellatus, qui vacuus, & ad pecorum paſcua communis eſſet, vulgus vocat Iachere. *Requietum Ouidius appellauit.*

AGRI PARTES EX DIMENSIONE.

Agri dimetiendi varius vt fuit apud antiquos modus, ſic noſtris agricolis hodie, quoque diuerſus eſt. Nam *ſiue is eſſet quadratus, ſiue longus, cuneatus aut rotundus, ſiue ſemicirculi vel arcus, nonnunquam etiam plurium angulorum formam exhiberet: in operam vnius diei, vel*

certos pedes, vel certum tritici aut leguminis prouentum diuiſerunt. Vnde iuga, verſus, iugera, actus, mina ac modia agrorum dicta ſunt.

Iugum vocabant, quod iuncti boues vno die exarare poſſent: idipſum etiam hodie in Belſia noſtra, ac pleriſque aliis Galliæ tractibus Iornatam appellant, Vn iournal, ou iournee de terre. *Nonnullæ etiam regiones, vt apud Aruernos & Lemouicos, vocant* Vn ioug de terre.

Verſum dicebant agrum ita dimenſum, vt centum pedes quoquouerſum quadratus eſſet, hoc eſt, quadratam ſoli dimenſionem, quæ ab omni latere centum eſſet pedum: atque id fortaſſe eſt, quod vulgus noſtrum Arpentum vocat: quanquam regium arpentum communi ac vulgari menſura centum perticas contineat.

Actus autem centum viginti pedum latitudinis ac totidem longitudinis erat: cui fortaſſe reſpondet Neuſtrica menſura, quam Acrum terræ vocant. Iugerum duos actus comprehendebat, erátque ducentorum quadraginta pedum latitudinis ac totidem longitudinis. Huius minima pars dicebatur ſcrupulus: is erat decem pedum longitudinis & látitudinis totidem.

Modius tantum ſoli comprehendebat, quantum id vel tritici vel alterius grani reddere poſſet, quodque modij menſuram meſſe facta impleret, minam quoque eadem ratione vocabant: quæ vocabula apud Cartuſios remanſerunt. Hi enim agrum in modium, minam ac ſextarios dimetiuntur.

AGRICVLTVRÆ VOCABVLA.

Quod vulgus noſtrum in agro excolendo vocat Façon, *id antiqui agricolæ operam appellabant. Si frumentum eſt ſerendum (inquit Columella) tres operas ager*

expoſtulat: ſi hordeum ac legumina, duas tantum. Si nouus eſt ac ſylueſtris ager, & nunquam antea ſementis aſſuetus: primùm quidem extricandus eſt aut extirpandus, hoc eſt, frutetis & arboribus repurgandus: quod vulgus dicit, Eſſarter. *Si verò noualis eſt aut requietus ac paſcuus, dilipidandus eſt primùm: vulgus vocat* Eſpierrer: *deinde verò ſtercorandus,* Fumer: *poſtea proſcindendus, quod prima opera laborare vulgus ait,* Labourer de premiere façon. *Exercere agrum dixit Columella: quidam veteres exarare dixerunt: id verò fit frequentioribus, denſiſque ſulcis (vulgus vocat* Seillons) *ſic, veluti bidente aratro in terram impreſſis, vt vix dignoſcatur, in quam partem vomer adactus fuerit. Deinde verò occandus: quo labore glebæ prima poſitione extuberantes confringuntur,* Eſmotter. *Poſtremò autem vertendus, quæ tertia eſt proſciſsionis opera,* Couurir.

Fiebat proſciſsio antiquis, iam incaleſcente anni tempore, cùm veruactum herbas edidiſſet, quarum ſemina nondum maturuiſſent: in vliginoſo agro, poſt Idus Auguſti: in exili, ad finem eiuſdem menſis.

Aliquot poſtea diebus (non enim eſt imbrium certa ratio) iteratur ager, quod vulgus ait, Labourer de ſeconde façon, *quo labore lyrandus etiam eſt: vulgus ait* Rayonner. *Lyras autem antiqui ruſtici vocabant à porrigendo frumento porcas: quum ſic exaratum eſt ſolum, vt inter duos diſtantes ſulcos medius cumulus ſiccam ſedem frumentis præbet: quæ opera ſulcationem durioribus ac contumaciotibus terris comprehendit: Proſcinditur enim terra, tribus operis (ait Columella) iteratur: ſi facilis eſt, vnica tantùm. Verùm quod ad iterationis limitem ſpectat: in hoc equidem ſoli ipſius natura ac cæli temperies obſeruanda eſt. Fiebat enim antiquis iteratio circa ſolſtitium æſtiuum, hoc eſt, ad nonum vel octauum Cal. Iulias, vliginoſo ſolo: exi*

li ac macro, circa Septembrem. Nam graciles clini æſtate aridi ſunt: cauendúmque in his ne effœta, & ſine ſucco humus æſtiuo ſole peruratur.

Tertiatur ager paulò poſt iterationem: qui labor vnicam operam expoſtulat: vulgus uocat Tiercer: *deinde per ſulcos diſpergitur ſemen.* Non *enim eſt tardius expectandum: id opus vulgò dicitur* Enſemenſer. *Sulcorum autem frequentiora ſcamna intermedia, porcas admittunt rariores. Quæ tertiandi opera fieri ſolet apud Italos circa Cal. Septembres: nos Octobrem, maritimis quoque locis ac frigidioribus Ianuarium expectamus.*

Exiles agri primis pluuiis æquinoctialibus conſeruntur ſub ſulco, non autem in lyra: poſtremò denique labore ſarriuntur: vulgus vocat Hercer: *ſarculo findere dixit Horatius. Atque ita per hyemem relinquuntur, quandiu vere nouo exherbandi ſunt, hoc eſt, vicia, lolio, nigella, napio, cyano diligentiſſimè repurgandi, vt tum demùm metantur ac defrugentur.* Moiſſonner & deſpoüiller *vulgus vocat.*

Sarritionem quæ poſt ſementem, aut aliquot deinceps diebus fieri ſolet, improbant quidam agricolæ, quòd ea radices frumenti teneriuſculæ ſarculo detegantur, atque interdum ſuccidantur: vt ſi gelu deinde ſucceſſerit, frumenta emacientur. Satius autem eſſe aiunt tempeſtiuè runcari ac purgari. Verùm ſua eſt ſingulis regionibus ac prouinciis arandi conſuetudo, partim à cæli vario aſpectu, partim à ſoli diuerſa poſitione quæſita. Quidam enim decliuibus ac montuoſis locis tranſuerſos ſulcos faciunt: atque in iteratione, modò in elatiora, modò in depreſſiora cliui, obliquos ſulcos agunt, & in vtramque partem reſcindunt, nec eodem veſtigio terram moliuntur: planis autem tractibus paſtino bipalio ac bidente proſcindunt. Calculoſis agris nonnulli etiam aratro

vtuntur, vt & vliginoſis ac præpinguibus: quibus inſtrumentis quidam ocyus, alij ſerius vtuntur, minorêque apud Italos, quàm Germanos moleſtia. Quamobrem omnes hoc loco culturæ modos ſingulatim recenſere, vt certè operoſum, ſic etiam ſuperfluum eſſe videretur.

INSTRVMENTA AGRO exarando accommoda.

Præcipuum agri frumentarij ad ſementem præparandi (Terre labourable *vulgus vocat) inſtrumentum eſt, aratrum; carrucam vulgus à curruli ſimilitudine appellauit,* Vne charrue. *Id autem vel bubus, aut etiam bubalis vel equis, aut aſinis ac mulis ad hoc peragendum inſtructis agitur: quos dum ſtimulo vel flagello incitat arator, funéſque dirigit, ac vomerem comprimit, tum quidem terram proſcindit.*

ARATRVM.

Aratri forma non noſtris tantùm, verùm etiam antiquis euariat. Nam qui Græcus author in Heſiodi operam & diem, aratrum depingit ac deſcribit, vnico id manubrio antiquos duxiſſe oſtendit: noſtri duabus anſis dirigunt. Dentali præterea ferreo cum vomere, vtebantur veteres: nos ſulco ac cultro terram vehementiſſimè proſcindente vtimur, neque his incuruum fuiſſe vomerem vt nec Latinis video. Quod ſanè artis exercitationi attribuendum eſt, quæ quotidie inuentis addere ſolet. Noſtra præterea aratra pro ſoli contumacia ac facilitate, regionúmque variis ritibus, atque ipſo etiam antiquorum agricolarum more, inter ſe nonnunquam euariare conſpeximus: quibus differentiis plurimùm immorari, non eſt præſentis inſtituti.

Aratri partes ſunt orbes, ligna, funes ac ferrum. Orbes variè quidem pro ſingulis regionibus fiunt: nonnullis maiores, aliis minores. Maiores laudat Columella, *quemadmodum & vomerem magnum ac dentale, amplioráque armenta, iis præſertim locis quibus coniunctæ ac vicinæ frumentis arbores aut vites eſſe ſolent, vt in Longobardo & Campano ſolo videmus. Vbi autem arboribus viduum eſt ſolum, pinguibúſque arenis putre, minoribus aratris, minoriſque formæ bubus adminiſtrari poteſt.*

Ligna quoque in aratro diuerſa ſunt, ſuis quæque nominibus appellata. Quod enim rotas continet, axis eſt: quod vomerem excipit, clyma dicitur. Id in quo clyma infigitur, gonatium vel gyes: cui adaptabatur, dentale: nos huius loco, ſulco vel cultro vtimur. Quod poſt dentale eſt, hiſtoboos vocabatur. Stiua ſiue echetle, manubrium erat quod aratrum ducebant, cuius incurua pars Chirolabes *appellabatur, & alia lignum id cui ipſa quidem ſtiua infigitur, nos autem ſtiuæ loco alis vtimur. Stiuarium quidam vocant lignum quod à ſtiua recta producitur vſque ad vtrumque bouem: temo, thymos & hiſtoboe dicitur, cuius apex corone vocabatur. Iugum, zygos,* Vn ioug, *quo alligantur boues, vnde adiugare & abiugare aut diſiugare,* Atteler & deſatteler. *Clauus autem ligneus, quod iugi foramini infigitur, radius & cerchys dicebatur: ipſum verò foramen, embryon vel endryon. Boues autem cornibus illigari non probat Columella, ſed ceruicibus coniugatos mauult: plus enim collo ac pectore queunt, quàm cornibus.*

Funium aratri, quidam iuga conſtringunt, ac ſubiugia appellantur. Lora autem ad boues, equos vel mulos continendos pertinent: verùm qui funis inter vtrunque bouem protenditur, ἐχέβοον & μεσόβοον *dicitur. Id autem quo corone alligatur iugo,* ἄμπυξον *appellatur. Ziglæ funes*

ſunt, à iugo vtrinque propendentes, quibus hinc inde boum colla perſtringuntur. Omnium autem leuiſſimus ac longiſſimus funiculus ad aratorem pertinet, quo nimirum boues hinc & inde diſtrahit.

Ferrum in aratro duplex antiquis fuit. Dentale, quod furcam ferream ligno infixam referebat, & vomer. Nos autem dentalis vice cultro vtimur, quem à ſecando noſtri ſoccum vocant. Eſt autem ferrum latius in cultri maioris cuſpidem efformatum, quod terram primùm proſcindit, cuius opera glebæ attolluntur, & in vomeris concauitatem efferuntur, cui ipſe ſuperiacet. Verùm quemadmodum iugum, lignum id quo boues inter ſe coniunguntur, & ipſos quoque boues ſignificat: ſic etiam ſulci appellatione cultrum, & id quod remanet veſtigij à proſciſſione appellari deprehendes.

Vomerem noſtrum vulgus contra rationem fortaſſis cultrum appellat, Le coultre. *Is proſciſſam à ſulco terram, & in concauum exhauſtam vndique euomit, lyráſque dum facit, etiam ſcamnum vtrinque erigit: atque ob id incuruum, & intus excauatum à noſtris aratoribus excogitatum fuit, cùm alioqui antiquis latum eſſet. Quamobrem vnico tantùm illis manubrio fuit opus. Summum autem atque extremum vomeris, nympham antiqui vocauerunt.*

Agricolæ aratrum ducenti inſeruiebat ſtimulus aut virga, cuius extremo infixus eſſet aculeus, ad pungendos boues: acenam antiqui vocauerunt: quo eodem vocabulo perticam decem pedes longam ſignificabant, qua in dimetiendis agris vtebantur.

Quod autem attinet ad reliqua inſtrumenta, quibus agricolæ vtuntur in agro frumentario, præter aratrum, ea ſic habent:

Ploſtrum vel plauſtrum ad fimum aut, lætamen ex ole-

Digitized by Google

to ac ſterquilinio in agrum conuehendum aut diſpergendum accommodum erat. Id vulgus noſtrum à concidendo, dum ſtercora deponit, tumberellum vocat. Iugum autem plaſtrarium erat, tam lignum quo boues ad ploſtrum iungebantur, quàm etiam ipſi boues.

Crates vel cratis ſtercoraria, ad conuehendum hominum brachiis fimum accommoda, vbi prædio vicinus eſt ager, Vne ciuiere à fiens, faicte en forme de claye. *Vimineas enim crates appellat Virgilius primo Georg. in quem vſum etiam ſcirpea ſtercoraria apud antiquos vaniebat.*

Corbis doſſuaria, ad euehendum fimum ac longius transferendum idonea fuit: eáque viminibus contexta, Vne hotte. *Præter quam meſſoriam corbem* Cicero *producit: corbem quoque pabulatoriam apud* Columellam *videas.*

Furca ferrea eximebatur fimus ex oleto, Fourchefiere. *Alioqui ligneis furcis ad glebas frumentarias & ſtramenta exagitanda vel reponenda vtebantur: bicornes furcas Virgilius nominat: quemadmodum pala lignea ad paleas & grana accumulanda, vnde nomen traxiſſe puto.*

Bipalium, Vne houë, *quo ad fodiendum primo labore ſolum vtebantur antiqui: Plinio ac Liuio authoribus.*

Pala (à pangendo, mutata g in l) vertebatur ſolum. Plinius libro 18. *cap.* 6. *Incoſus ager verti pala debet: at in ſaxoſo bidentibus. Plantus in Pœnulo.*

palas vendundas ſibi & mergas datas,
Vt hortum fodiat, atque vt frumentum metat.

Vne houë.

Bidens, quòd duos dentes haberet, bipalij loco locis vliginoſis, minúſque ſabuloſis vtilis erat. Columella lib. 4. *cap.* 14. *Inſequitur deinde foſſor, qui crebris bidenti-*

bus æqualiter & minutim ſoli terga conuertat. Houe fourchue.

Occa pertracta, repentéque ſuper terram, ferreis aut ligneis dentibus, quibus inſtructa erat, glebę contereban-tur, agríque ſuperficies coæquari ſolebat, & ſemina cooperiri. Columella, Tum glebas ſarculis reſoluemus, & inducta occa coæquabimus.

Raſtrum ad glebas confringendas idoneum fuit: dictum, quòd terram radat, & fodiendo concalcet, Vn raſteau. *Columella lib.2.cap.10. Subactum ſolum pluribus iterationibus aratri vel raſtri, largóque ſtercore ſatiatum poſtulant. Virg.1.Georg.*

- aſsiduis terram inſectabere raſtris.

Rutrum quo quid eruitur, à ruendo: nam ſicut aratum aratrum, ſic rutum rutrum facit. Feſtus, Rutrum tenentis iuuenis effigies in Capitolio ephebi fuit, more Græcorum arenam eruentis, exercitationis gratia.

Sarculo ſegetes purgantur. Plinius lib.18. cap.19. Certè ſine hoc animali, montanæ gentes ſarculis arant. Horat. car. Ode 1. Agros findere ſarculo patrio. Sarclet.

Marra, inſtrumentum ferreum ad excidendas herbas. Col. lib.7. Tu penitus marris eradere uiſcera matris Ne dubita, Vne marre.

Capiſterium, expurgandis ſeminibus aptum fuit. Columella *lib.2.cap.9. Quicquid exteretur, capiſterio expurgandum erit: & ſemper quod propter magnitudinem ac pondus in imo ſubſederit, ad ſemen reſeruandum.*

Dentale, multorum erat dentium inſtrumentum, in certos verſus atque ordines maioribus lignis diſtinctos, triangulari forma diſpoſitum: quo vel vno boue, vel equo pertractum ſemen iniectum operiret, ne ab auibus abſumeretur, vtque facilius putreſceret, ſolúmque aliquo pacto complanaret, ne aquarum effluuiis abigeretur. Id inſtrumen-

tum noſtri à coërcendo ſemine herciam vocant , Vne herce.

Runca ſegetalis , quam ruſticariam vocat Cato , longo manubrio continebatur inſtrumentum ferreum , ab altero latere bidens, ab altero latius in paruæ cuiuſdam palæ figuram , ad herbas in agro ſuccreſcentes ac luxuriantes conterendas atque effringendas , & ad radicem proſcindendas: noſtri à diligenti & iterata foſſione vocauerunt Vn ſerfoüet: *atque inde runcare,* Serfoüer. *Præter hanc autem runcam, aliæ erant vineaticæ (de quibus ſuo loco ex Columella) aliæ nemorariæ aut arborariæ, breuioribus manubriis & alio ferro compoſitæ , quas noſtri ab arripiendo ac diſcerpendo ſarpas quaſi harpas dixerunt. Plinius falces appellauit , quarum aliud genus eſſe ait Italicum breuius , ac vel inter vepres tractabile : aliud Gallicum ad latifundia maioris compendij. Hinc falces fœnariæ, ſtramentariæ, ſiluaticæ, & ruſcariæ dictæ.*

Flagellum triticeum aut frugarium , virga erat lignea, qua cadebantur faſciculi (quos vulgus gerbas appellat) ex agro in aream alati atque expanſi ad excutiendas fruges: id nos vulgò vocamus Vn fleau : *vnde cadere fabam , & terrere atq; excutere triticum, antiqui agricolæ dixerunt.*

Quod autem attinet ad ea inſtrumenta , quibus demeſſæ fruges reponi ac repurgari ſolebant: quædam ex his reperio antiquis æquè ac noſtris ad eam rem idonea atque accommoda fuiſſe.

Ventilabrum ad expurgandum triticum accommodatum fuit. Varro , In arena triticum ſubiectatur vallis aut ventilabris , cùm ventus ſpirat leuis. Ita fit, vt quod leuiſſimum eſt in eo , atque appellatur acus , euannetur foras extra aream : quo loco vannum pro vallo appellatum fuiſſe puto. Quemadmodum autem ventilabro acus

(*purgamentum tritici , à Græcis σκύβαλον appellatum*) *vanno ſecernebatur : ſi quoque puluere ac paleis vacuum cribro à reliquis ſeminibus , vt lolio , nigella , lapillis , arena , ac cæteris vitiis reddebatur : vulgus noſtrum vocat* Vn crible, *Plinius incerniculum appellaſſe videtur : vnde etiam* Columella *incernere terram cibro ex tritico dixit. Sed ad plantas veniendum eſt.*

PLANTÆ IN AGRIS EXCOLI-aut ſua ſponte naſci ſolitæ.

Plantas in agro bene exculto ad vitam hominum ſuccreſcere ſolitas primùm deſcribemus , inde verò ad legumina, quibus vtuntur qui triticeorum penuria laborant , tranſibimus : à quibus ad olera campeſtria , atque adeò radices edules deueniemus : vt tum demùm herbas inutiles luxuriantibus agris præter agricolarum voluntatem enaſcentes, atque adeò eas quę reſtibilibus veruactis ac ſemitis ſponte naturæ ſuccreſcunt , deſcribamus , à carduorum generibus ſermonem abſoluentes.

TRITICEA.

Triticum, à terendo dictum. Vulgò Du bled,*radicibus multis ac prætenuibus exit folio vno , germinibus omnino multis . ſed quæ in ramos brachiari non poſſint. ariſtas emittit : in herba eſt per hyemen : à qua remollito cælo, cauliculus de medio aſſurgit , cuius tertio aut quarto genu ſpica geritur , non prius euidens quàm follicullo incluſa,qui gemma dicitur.* Conſummato *eo flos erumpit quarto aut quinto poſt die , ac totidem ferè diebus , plurimúmque ſeptem durat. Folium tritico arundineum , anguſtius tamen , quàm hordeo : caulis quoque lenior & lentior nec perinde fragilis. Multis integitur tunicis . hor-*

deum nullis. Culmus tritico altior eſt, quàm hordeo: Spica quoque remotior à folio, paleæ ſuauior, mollior, ſuccoſior.

Hordeum, Græcis κριθὴ, *Gallis* De l'orge, *culmo eſt tritici, fragiliore minoréque, octonis geniculato articulis, ſimplici in ſtipula folio, & eo quidem ſcabro, latóque. Eius grana ferè nuda, longiore capillamento, mordaci ariſta ſtriatim ſpicantur, radice frequenti, coma fibrata. Hoc veteres frugum omnium nobilliſſimum appellarunt. Noſtris vix niſi quadrupedum pabulo accommodatum eſt. Seritur ſoluta ſiccáque terra, eiúſque ſegetibus arua inareſcunt. Quapropter pinguiſſimo agro committendum. Altero ſulco ſeminatur poſt æquinoctium, ſi læto ſolo: ſi gracili, maturius: ídque paulùm vbi maturuerit, feſtinantius, quàm aliud vllum frumentum. Nam & fragili culmo, & multa veſtitum palea granum eius celeriter decidit, quare & facilius teritur. Poſt meſſem ager ſtercore ſaturandus erit, & virus omne, quod ineſt terræ, propulſandum. Hordei præcipuum genus antiqui hepaſticum appellarunt: alij* Cantherinum, *ob id, vt puto, quòd folliculo caſtratum enaſcatur: Galli mundatum vocant hordeum, quòd eius granum ſua ſponte concidat: quod in alio non niſi ęgrè deglubitur*, Orge mondé. *Alterum genus hordei diſtichum appellatum eſt (Galaticum nonnulli vocant) ponderis & candoris eximij, quod etiam tritico commiſtum, cibaria familiæ commendat. Seritur pinguiſſimis, ſed frigidis locis circa Martium, meliúſque reſpondet, ſi per clementiam hyemis ſeminetur circa Idus Ianuarias. Ad hoc genus referendum eſſe videtur trimeſtre illud hordeum, quod Gallicè* Secourgeon *dicitur, quod rebus ad egeſtatem adductis, cùm annona premit inopia, plebem alat, & à famis noxa vindicet. Errant qui ſecundum hoc genus eſſe oryzam dicunt.*

Erumpit à primo ſatu die ſeptimo, huiúſque caput alterum grani in radicem exit, alterum in herbam quæ prior floret: radicem craſsior pars grani fundit, tenuior, florem.

Far, quod veteres adoreum appellauere, pluribus terris commune eſt: qui tamen agricolæ zeaut untur, non habent far. Triticei generis longè duriſsimum, & contra hyemes firmiſsimum: patitur frigidiſsimos locos & minus ſubactos, vel æſtuoſos ſitientéſque. Primus antiquis Latio cibus. Genicula farri ſena, vt tritico quaterna: poſt quem numerum contextus eſt ſpicæ: qui vt ſpem ſui fecerit, quatuor aut quinque tardiſsimè diebus florere incipit, & totidem aut paulò pluribus defloreſcit: purgari niſi totum non poteſt. Itaque cum ſuis folliculis crudum ſeritur: idque in vaginulis ſuis ſeruant ad ſatus, neque id quidem torrent. Læuiſsimum hordeum, ponderoſius far, magíſque etiamnum triticum. Galliæ quoque ſuum genus farris dant, quod brance vocant, Itali ſacidatam, nitidiſsimi grani, quod plus reddit panis, quàm aliud quicquam.

Zeam Græci, Latini ſemen, à præſtantia frugis appellarunt frumenti genus vulgò notum, triticóque ſimillimum, radice multiplici, alta culmoque numeroſo. Tritico fuſcius eſt & minus. Duo eius faſtigia: vnum, cuius grana in ſingulis tunicis gemina: alterum cui ſimplicia. Zea ſi ſeratur, pinſita, hoc eſt tuſa, tranſit in triticum vt Tipha, idque non protinus, ſed anno demum tertio, nunquam contrà. Ea in bromum dictam commeat. Nihil hac robuſtius, terrámque magis exinaniens.

Olyra Græcis, Latinis ſiligo, Gallis olim Atinca, Frumenti genus eſt, ſpica ſemper erecta ſiue ariſta, (excepta ea quæ Laconia dicitur) neque rubigini obnoxia: grano candido, læui, ac multiplici modo tunicato. naſcitur humidis tractibus, excelſis, ac ſoli apertis: nec tamen nobis magna difficultate requirenda: nam omne triticum ſolo vligi noſo

poſt tertiam ſationem conuertitur in ſiliginem. Suſtinet facilè veris tepores: pani cōficiendo minus idonea, quā triticū.

Secale, ſecalis, antiquis Farrago, Gallis extrita vna tantùm litera ad hoc vſque tempus, Seigle *nominatur: vnde Belſia Secalonica, vulgò appellata* La Beaulſe Solongnoiſe, *quòd hoc frumenti genere plurimùm abundet: rarúmque dictu, eſſe aliquid cui proſit negligentia. Naſcitur qualicunque ſolo, cum centeſimo grano: ipſúmque pro lætamine eſt: Frumenti genus vulgò notiſsimum, ſtipula & culmo triticeo graciliore ac proceriore: ſpica innocentioribus ariſtis horrente, non erecta, ſed ſemper procumbente: quamobrem rubigini (quòd imbres retineat) opportuna: grano glumis explicito, & ob id caduco, triſti, nigricante, ſtrigoſo. Culmi prodeunt lenti flexiles, quibus aqua madefactis vitilium vice, feſtucandis vitibus noſtri Galli vtuntur. Duplici ratione apud nos ſecale ſeritur: aut ſimplex, vel triticò, aut farri commixtum æquis ferè partibus. Miſcellaneam hanc ſegetem Galli,* Meteil, *quaſi miſcellam nominant, conditiuámque excuſsis etiam granis farraginem ruſtici noſtrates appellant, vt & faſces & manipulos inde compoſitos, farreum,* Du farre.

Tipha cerealis, ſpecie ſiligini non diſsimilis, magis tamen ad triticum accedit: ſimplici culmo aſſurgit, grano multiplici tunica velato, atque læuiſsimo, radice numeroſa. Mutari ſolet in triticum, præſertim ſi piſta ſeratur: nec protinus, ſed anno tertio: mutatione etiam loci degenerat: nec vllum offendes frumenti genus, quod in aliud tranſire tam facilè queat: cúmque degener fuerit, redire ad frumentum facilè ſolet. Quapropter non abſurdè Tipha ex Galeni ſententia exile triticum appellatur, quum & colore & denſitate & calfactoria vi illi perquam ſimilis videatur. Sunt qui Tipham, veſcum eſſe tri-

ticum dicant, quod Hector apud Homerum ſuis equis obtulit. Galenus ait, ruſticos in Thracia brizam appellaſſe, eiúſque ſemen in atros panes ac grauiter olentes cogi ſolere. Non longè diſſidere videtur ab ea quæ noſtris ſecale nominatur Seigle, *ex qua panis fit ater quidem, ſed recens non inſuauis: à qua nomen bizi panis accepit*, Du pain bis, *extrita vna litera.*

Duo ſunt auenæ faſtigia: vnum bromos dicitur, quod Plinio ſemen eſt ſpicam ferentis herbæ, naſciturque inter vitia ſegetis, auenæ Græcæ genere: idque & folio & ſtipula triticum imitatur: in cacuminibus dependentes paruulas velut locuſtas habet: ea vulgaris noſtra eſt auena, De l'aueine. *Aliud auenæ genus, Græcis vocatur ægilops, vulgò* Aueneron *&* Auron, *quaſi auenago & auenula: hæc necat hordeum, in quo maximè naſci ſolet. Proinde auena ſolùm emaciat, radice culmoque exit multiplici, meliuſque in cultis erumpit. Remedium eſt vt arua biennium quieſcant, ac tum planè luxuriantem eam immiſſum pecus obterat & conſumat. Iumentorum pabulo potius, quàm hominum cibo naſcitur: nec niſi cùm extrema premit fames, in panes cogitur: verùm extra annonæ penuriam zitho conficiendo idonea. Nonnulli apud nos auenam tundunt, leuitérque piſtam, grualdum appellant* Du gruau.

Oriza, frumenti genus eſt, lolij aſpectu non ſpica, ſed iuba, veluti milium, grana continens zeæ, vel ſemini dicto ſimilia. Vulgus Gallicum, detracta priore litera, Du riz *appellat, quidam hordeum Galaticum, quia graue ſit atque candidum. Eius folia carnoſa, porro ſimilia, ſed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmeæ rotunditatis. Duo eius reperiuntur genera: vnum grano candido, quo plurimùm Galliæ veſcitur: alterum grano rubente, quod Plinius cubitali demonſtrat altitudine, fo-*

liis porro ſimilibus, ſed latioribus, carnoſis, flore purpureo, radice gemmeæ rotunditatis vtrumque naſcitur in humidis.

Tragos cerealis, vt ab herba diſtinguatur, frumenti genus eſt, aſpectu perſimilis, alicæ ſeu chondro longè inferiorem zea præbens alimoniam, quoniam furfuroſi recrementi multum in ſe concipiat: ideoque in cibo deiectu difficilis, aluum quæ ſubſtiterit molliens. Galenus ex ſplendida & nobili ſiligine ſeu olyra tragum confici refert: cuius pleriſque eſt vſus: quidam idem eſſe cum olyra contendunt.

Strygis apud Hippocratem tritici genus, lenius tamen & ventrem magis ſoluens: quod quid ſit apud nos, planè ignoro, niſi quis ſtrygitem pro trago capiat.

Alica ſiue Chondrus Galeno, triticei eſt generis, valentis materiæ, glutinoſo prædita ſucco: frumentacea noſtra eſt, De la frumentée. *Res (inquit Plinius) Romana eſt, neque Pompeij Magni ætate in vſu fuiſſe traditur, nec pridem excogitata: alioqui non ptiſanæ potius laudes ſcripſiſſent Græci, cui ſine dubio antefertur. Alicæ tria genera, minimum ac ſecundarium, grandiſſimum verò aphærema appellant: nondum habent candorem ſuum quo præcellunt. E' zea autem piſta quemadmodum chondros fiat, rei ruſticæ ſcriptores produnt: vnde ex argumento dicoccum nominauit Dioſcorides, hoc eſt, duplicis grani. Eſt autem id quod Latini far appellarunt. Far (inquit Archigenes) chondro potius ſimile: Romæ, vt chondros Græcis, conficitur ſanitatis vſu. Paulus alicam differre putat à chondro.*

LEGVMINA.

Milium Latini, vel ab antiquo nomine Græco melines (ait Varro,) vel à miliaria ſumma (inquit Feſtus)

Græci cenchron: nos Du millet, *frumenti genus ſtipula cubitali, geniculata, folio arundinaceo, prægrandibus culmis (lobas vocant) omnium frugum fertiliſſimum: ſemine in longis tereti & pendulo, radice numeroſa altaque, ac multiplici fruticante culmo. Æſtate ſeritur Theophraſto, & intra quadrageſimum diem metitur: caulis ei arundineus, lanugineus flos, quem circa ſpicam gerit: ſemen in iuba profert folliculo concluſum: effuſam enim illam arundinaceam comam iubam appellant: largior aquatio detrahit folia. Panis ex milio conficitur prædulcis, qui in coquendo multùm creſcit, & antequam refrigeſcat, ſine faſtidio poteſt abſumi. Pinſitum etiam & euolutum furfure pultem quauis inopia maximè cum lacte non faſtidiendam præbet. Farinam miliaceam ſeu fractum milium ſunt qui ſcrutum vocari putent apud Horatium. Hoc legumine noſtra Campania gaudet, eiúſque pulte candida præcipuè veſcitur, vt & Sarmatarum gentes. Quod autem milium in hortis noſtratibus oſtentationis gratia ſeritur, grano piſum æquante, atro, ſtipula arundinea, quinum apud nos ſenúmue pedum proceritate: id verò peregrinum eſt, & alterius generis, vnde milium Saracenicum nominant.*

Panicum à paniculis dictum tradit Plinius, noſtris du Paniz, *Theophraſto nunc helimos, nunc melinos dicitur: Italis melega, milij ſimilitudine proſilit, denis vt minimum foliis luxurians, culmo pene in ſurculum extenuato, nutante, rubido pannicularum faſtigio, prædenſis aceruato granis, aliàs purpureis, aliàs rufis, nigris aliàs item & candidis. Seritur æſtate, & quadrageſimo die abſolui inter omnes conuenit: non tamen defuerunt qui pauciores aſſignarint dies, intra quos demeteretur: minus cùm in folia exiit, rigari deſiderat: nam crebra aquatione folia dimittit vt milium: ſed validius milium, dulcius*

panicum & infirmius. Calidis & ſiccis regionibus ſeritur: leuem enim & ſolutam terram deſiderat: nec in ſabulone ſolùm, ſed & arena quoque prouenit, dummodò cælo humente & ſolo committatur: ſiccum enim & argilloſum agrum reformidat: herbis aſſiduè liberetur.

Panicum Diocles mel frugum appellauit: quo frumenti genere Vaſcones potiſſimùm vtuntur, meſſibus ſerentes, & multò ante hyemem colligentes. Panis qui ex eo fingitur perſiccus, & cineris aut arenæ modo friabilis eſt, lentoris fœdere aut humoris vinculo carens, quapropter eſu inſuauis.

Seſamum & ſeſama, Italis giugiolina, officinis ſiſamum, quibuſdam frumenti, aliis leguminum generi adnumeratur. Eſt autem culmine ferulaceo, foliis ſanguineis, ſemine candido, infra magnitudinem lini, vaſculis vt papauer concluſo, radice ſimplici & alba: æſtiua feracior, quadrageſimo perficitur die: candido dulcedo maior eſt, quod & in cæteris leguminibus accidit. Huic poſt ſationem imber officit, qui alioqui cæteris omnibus ſuperueniens frugibus prodeſſe ſolet.

Irio cerealis noſtris Gallis velarum, aliis vetus nomen retinentibus, Ireon, culmo aſſurgit ferulaceo, foliis ſeſamæ, ſanguineis, flore etiamnum foliaceo, ſed pinguiore. Huic quoque recens ſato pluuius imber nocet, præter reliquarum frugum naturam: quo itidem virente ſicuti ſeſamo nullum animal veſcitur: amarus enim eſt.

Orminum inter fruges à Theophraſto reponitur, cuminaceum præſertim ac nigrum. Seritur cum ſeſama æſtate appetente. Plinio tamen inter medicamina annumeratur potius, quàm inter fruges.

Lolium Græcis αἶρα, nonnullis ζιζάνιον, Gallis iuraia & gaſſa. Hordei vitium, folio anguſtiore, quàm hordeum, pingui & hiſpido: ſemine exili, in cortice aculeato, flore

ſubpurpureo. Penitus ſylueſtre Theophraſto reputatur, idque è tritico & hordeo corruptis vligine ſeminibus, aut imbre nimio dilutis naſci affirmat. Non deſunt qui è lino quoque fieri prodant: negantque vernam eſſe frugem, quod alij conantur aſſerere: aiuntque hyeme ſtatim ineunte proſilire è terra, folio anguſto, pingui, hirſuto, tunicis non adeò vt auena multis, nec pertunditur. Quidam non ex tritico aut hordeo, ſed inter ea prouenire (vt Melampyron) putant. Ponticum & Ægyptium, vt etiam Agrigentinum triticum lolio vacat. Siculum ſatis eo vindicatur, huicque magis eſt peculiare Melampyron, ſatis quidem innocens, nec ſicut lolium graue & caput tentans.

Melampyron, etſi tritici vitium eſſe Galenus fateatur, eius tamen exortu nihil incommodi perſentit. Hoc Siculo tritico peculiare fecit Theophraſtus, granum tamen innocens: nec ſicut lolium graue, ac caput tentans. Herba proſilit tripedanea, ſurculoſa, foliis rubiæ pallidis: ſemen eſt illi coli figura, oleoſum. Pariſienſi agro rarius exit: adeò frequens Sueſſionibus, vt ſolum eo ſubinde vireat: frutice denſo, tripedali proceritate, foliis prælongis, palleſcentibus: rura noſtra camelinam vocant.

Cuminum vbique nomen retinet: eſtque vnicaule, frequentibus ramulis brachiatum, folio pene fœniculi, ſemine copioſo & canaliculato, radice ſubrotunda, quaſi bulboſa: ſemine nudo, anguſto, canaliculato, facilè (frumenti modo) inareſcente: vbi planè accreuit, defluo atque lubrico: naſcitur in ſumma tellure, atque in ſublime tendit, putribus & calidis maximè locis. Medio ſerendum vere. Omnium ſeminum fœcundiſſimum. Cum maledictis & probris ſerendum præcepit ſuperſtitioſa antiquorum vanitas, quò lætius & copioſius proueniat. Satum paſcitur terra adacta, & qui ſerunt, precantur ne exeat, néue imber ſuccendens, eius ſationi plurimùm officiat.

Aracus (vt Theophraſto placet) in lente exit ſcabra & dura, noſtris ruſticis Veſſeron, *id eſt, vitiola, appellatur.*

Linum Græcis ac Latinis, tenui eſt dodrantalíque auena ſimile, tamariſci foliis, flore cæruleo, ſpecioſo: herba canabis modo tunditur in lanæ mollitiem ad linteorum texturas. Seritur ſabuloſis locis maximè, vnoque ſulco, nec magis feſtinat aliud. Vere ſatum æſtate vellitur.

Canabis Gallis Chanure, *primùm in ſyluis nata nigriore folio & aſperiore, dein cultu domita feritate manſueſcit in agris. Satiua à Dioſcoride pingitur folio fraxini, grauis odoris, caulibus paruis, inanibus, ſemine rotundo: crebris geniculatur nodis, è quibus ſurculi prodeunt, foliis anguſtis, mucronatis, fimbriatis. Mas ex flos, verſicolorium paris ſemen & oleoſum: fœmina albo eſt flore, maríſque ſterilitatem compenſat. Seritur à Fauonio, vtiliſſima funibus: quoque denſior, eò eſt tenerior. Semen eius cùm eſt maturum, ab æquinoctio autumni defringitur, aut ſole, aut vento, aut fumo ſiccatur: ipſa canabis vellitur poſt vindemiam, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima eſt Alabandica, plagarum præcipuè vſibus. Tria eius ibi diſcrimina. Improbatur cortici proximum aut medullæ. Laudatiſſimum è medio quæ meſa vocatur: ſecunda mylaſea. Solum pingue, ſtercoratum, riguum vel planum atque humidum & altè ſubactum depoſcit: in quadratum pedem ſeruntur grana ſex, Arcturo exoriente, hoc eſt, vltimo menſe Februario circa ſextum aut quintum Calendas Martias, nec tamen vſque in æquinoctium vernum. Si ſit pluuius cæli ſtatus, improbè ſeritur.*

Piſum pariter Græci ac Latini vocant legumen notiſſimum, caulibus fiſtuloſis in terram ſparſis, ramoſiſque: prætenui ſurculo, folio frequenti: præter cæterorum morem longiuſcula ſiliqua, cylindracea, granis rotun-

dis., candidis, flore papilionis forma, circa vmbilicum purpureo, radice imbecilla. In valuulis grana continet, quæ ſe inuicem quaſi tangunt, vt in eruo, ſed ſiliqua longa, aliquantum lata ad figuram grani cylindrata. Apricus ſeri debet, frigorum impatientiſſimum: quamobrem auſteriore cælo non niſi verno tempore, terra facili ac ſoluta ponitur. Nam tepidum locum & cælum frequentis humoris deſiderat. Alij aiunt Septembri menſe, & ad Idus vſque Octobres ſerendum ſoluta ac facili terra. Tepido enim cælo delectatur & humecto.

Vicia, Gallis Veſſe, *iumentorum pabulum, Varroni à vinciendo dicta, quòd ſuis capreolis vt vitis, ſurſum ſerpat, ad ſcapum lupini, aliúmue calamum. Cubitali eſt altitudine, foliis ferè petroſelini amplioribus, flore piſi, minutis ac nigricantibus in ſiliqua granis: ſeritur quacunque terra facillimo cultu: ſolúmque lætius ac pinguius reddit: nec ipſa agricolis operoſa eſt: vno enim ſulco ſata non ſarritur, neque ſtercoratur. Sationis eius tria tempora, circa occaſum Arcturi, vt Decembri menſe, menſe item Ianuario: nouiſſima verò Martio: túmque eſt ad frondem vtiliſſima. Siccitate omnium quæ ſeruntur maximè gaudet, neque tamen aſpernatur vmbroſa, quòd nullum reſpuat ſolum: vitibus tamen eripit ſuccum, languēſcúntque arbuſta, ſi in his ſeratur.*

Cicer, ἐρέβινθος Græcis, Gallis Chiche, *Italis Ceſare, radice ſurculoſa exit, eadémque altiſſima, caule lignoſo, obliquo, foliis circinatis, ſiliqua rotunda, ſemine vario, tum colore, tum ſapore, tum forma. Floret diutiſſimè vt eruum: quadrageſimo die vellitur, fructum celerrimè perficit. Caulis ei admodum lignoſus, firmúſque, ſed in latus tendens, multa illi folia & ſiliquæ rotundæ: vni leguminum florenti pluuiæ officiunt, erucis naſcentibus eluta ſalſugine. Nigrum & rufum candido validius, herbas*

omnes enecans, ſed tribulum cellerimè. Ciceram *verò non tam leguminibus* Columello, *quàm pabuli generibus annumerat, eámque proximam fœnogræco & medicæ tradit: ſapore à cicercula nihilo differente, à qua colore tantùm diſcernitur. obſoletior enim eſt, & nigro propior. Seritur primo vel altero ſulco, menſe Martio, ita vt poſtulat cæli lætitia, quòd eadem quatuor modiis, nonnunquam & tribus, interdum etiam duobus ac ſemodio iugerum occupat: menſe Ianuario aut Februario alij ſerere malunt, læto loco & humido: quibuſdam tamen Italiæ locis ante Calendas Nouembris ſeritur. Eſt ſanè cicercula minuti ciceris inæqualis, angulos habens veluti piſum. Hanc rura noſtra modò cerras, modò piſa cerra vt ciceram cicerolam nominant.*

Dolichi, vt arbitratur Galenus, ſatiui cuiuſdam leguminis ſemina ſunt, quæ bifariam Græcis nominantur: quidam enim lobos quaſi ſiliquas, quidam quatuor ſyllabis proferentes. Sunt tamen qui dicant phaſelum lathyrum eſſe, alij quandam eius ſpeciem. Porrò dolichos eſſe ſemina quæ in hortis alantur, Theophraſtus euidentiſſimè fatetur, dùm ait, Quædam (inquit) caule recto proſiliunt vt triticum, hordeum & frumentacea: aliis ſcapus in latus tendit, vt ciceri, eruo, lenti: aliis caducus humi prorepit, vt ochro, piſis, lathyro. Verùm dolichus ſcandit, pedamento cui accubet prælongo adfixo: ita enim reddi putant frugi, contraítque æruginem, niſi adminiculo fulciatur. Semen eius euum non patitur, breuíque marcſcit, vt aphaca. Lathyrum cicerculam eſſe docti putant, folio non rotundo, vt plurima legumina, ſed oblongo. Caule *humi rependo vt piſum: quaterni & inæquales grano ſunt anguli.*

Faba, Græcis κύαμος, *Gallis* Feue, *ſola inter legumina ſine adminiculo nititur, mira interdum proceritate, ſo-*

lio carnoſo, portulacæ ſimili: ita enim ab extremo in faſtigium rotundatur, flore criſtato, verſicolore, hirto, ſiliqua plerunque ſemipedali, fructu intus lato, humani vnguis effigie, colore non ſimplici, quando præter vulgarem (qui aut fuluus eſt, aut niger) iam & herbaceum & coccineum conſpeximus. Eadem parte ſcapus & radix funditur, non diuerſa vt in frumento, ſed ſingularis, lignoſa, & capillata fibris, vt in cætero leguminum genere: foliis exit multis vt piſum atque cicer, non ſingulis vt triticum. Sola ferè leguminum ſcapo recto conſurgit, geniculato & inani, lignoſiſſiméque poſt cicer. Diebus quadraginta floret, non vniuerſim vt frumentum, ſed particulatim. Caulis pars inferior primum florem promit, quo excuſſo proxima, atque ita ad ſupernam itur continuo ſucceſſu: aquam in flore concupiſcit: cùm verò defloruit, exiguam deſiderat: ſolum in quo ſata eſt, lætificat, ſtercoris vice: atque ob id tardius eam ſeri præcipiunt.

Fabam Ægyptiam (quoniam in Ægypto nobiliſſima ſit) alij colocaſiam, alij ponticam, Apuli caſo nominant: calamis quaternûm cubitorum, digitali craſſitudine aculeatis, enodibus, intus lilij modo ſtriatis. Folium latitudine concauitatéque ſpectabile eſt: Theſſalico galero ita ſimile, vt aquam continere poſſit. Scapus illi eſt pedalis, caput papaueris, roſei coloris, in quo ſingulæ fabæ ſingulis cellulis concluduntur, non ſupra tricenas, vulgaribus maiores, atræ amaro odore nedum ſapore; arundinea radice & rimoſa, cibóque Ægyptiis acceptiſſima, vel cruda, vel toſta, vel elixa.

Lentem, vulgus Gallicum lentillam, Italicum lenticulam appellat. Folio eſt Viciæ, tribus aut quatuor in ſiliqua granis admodum paruis, leguminum fertiliſſima eſt, ſiliquis paruis, molliter in latitudinem fuſis, alba dulcedine præſtantior, melior tamen, quæ coctu facilis eſt, &

citiſſimè aquam abſorbet. Hanc enecat ſecuridaca. Solo tenui gaudet magis, quàm pingui, cęlo vtique ſicco. Seritur Nouembri. *Duo eius genera: alterum rotundius, nigriúſque: alterum ſua figura, vnde vario vſu tranſlatum eſt in lenticulas nomen. Februario etiam ſeritur menſe, ſolo tenui & reſoluto, vel etiam pingui, ſed ſicco maximè: luxuria enim & humore corrumpitur. Vſque ad duodecimam lunam bene ſeminatur, quæ vt citò exeat atque grandeſcat, fimi ariditate miſcenda eſt: atque vbi ita requieuerit quatuor aut quinque diebus, tunc ſpargitur. Iunio menſe tegitur, cineríque miſta rectè ſeruatur vel ſalſamentariis vel oleariis vaſis.*

Phaſeolus, antiquis faſillus, legumen exile ac teres, coloris tum cãdidi, tum etiam rufi, cauliculis tenuibus, ſequaci capreolorum reptatu, leni vmbra humiles cameras opacans, foliis hederæ mollioribus atque venoſis, ſiliquis fœnograco longioribus, intus verſicoloribus. Seritur quą velis terra ab Idibus Octobris ad Calendas Nouembris.

Eruum Græcis, officinis orobus, vulgò Des ers, *ſiliqua eſt cylindracea, fructu lignoſo, nec lenticulæ diſsimilis flore cæterorum leguminum more particulatim erumpente, diúque floret: aliud candidum, aliud rufum inuenitur. candidum dulcedine præſtat: vtrumque in ſiliquis grana ſine ſepto habet, quæ ſeinuicem vt piſa contingunt. Siliquæ forma teres, & ad rationem grani cylindracea. ſiliquatur diuerſis diebus, ab ima parte flore ſubeunte: patientiſsimum vetuſtatis eſt, in eo tamen phalangium innaſcitur. Peſtis eius eſt orobanche, quæ & ſcapum & comam aggreditur, vt imbecillitatem ſuam fulciat, & tanquam brachiorum complexu vinciens totam plantam angit ac ſtrangulat. Lætatur loco macro, humido non item, quia luxuria plerunque corrumpitur. poteſt & Autumno ſeri. nec minus poſt brumam, Ianua-*

Digitized by Google

rij parte nouiſſima, vel toto Februario, dum ante Calendas Martias, quem menſem negant agricolæ vniuerſim huic legumini conuenire, quòd eo tempore ſatum pecori ſit noxium, & præcipuè bubus, quos pabulo ſuo cerebroſos reddit.

Eruilia, luguminis aliud genus, folio quàm faba longiogiore, flore apibus gratiſſima. quamobrem circa aluearia ſeri præcipiunt, eiſdem quibus lens pinſitur modis. nonnulli falsò duream vulgo dictam interpretantur. agricolis Vmbriæ eruiliæ nomen retinet. Galli & Veneti doram dorellámque nominant, folio eſt craſſo & oblongo, ceu leontopodij, ſed maiore, capitulis ſemen includentibus minutum, ſimile Naſturtio, tantùm exilius, flore candido: ſcopas ex ea ruri faciunt. Eſt & eruilia, ſylueſtris herba, amaritudinis eximiæ, colore & folio cicerculæ, quanquam minore.

Lupinus, nomen Gallis atque Italis retinet: vnicaulis eſt: folium habet quinquefariam diſſectum, ſiliquis per ambitum crenatis, quinis ſenîſue intus granis, duris, rufis. cadunt ei ſolia tantùm. Lupino cura officit, quamuis altè conditum in terra, diducit radicem, & in ſumma nititur, atque ita ceu per vim germinat: grana eius in ſiliquis diſcreta ſeptis. viride nullum mandit animal. diuturnius id tradunt eruo ac cicere: ſabulum & arenas & omnino vitia terræ ſequitur: horrétque cultum ex omnibus quæ eduntur, & maximè ex iis quæ ſeruntur.

RADICES EDVLES, AGRIS EXCOLI SOLITÆ.

Rapum vt in iuſculis vel acetariis edatur ſerunt agricolæ. Huic radix eſt cartilaginoſa, cortex carni adhærens: quæ ſi terra adobruatur, magis creſcit, & ad æſtatem

vſque perdurat. nec tamen germina aut folium facit, niſi accumulatam humum ſuſtuleris. Caulis fructum è latere parit, qui calidis locis celerius exit, ocyúſque ſiliquatur. vtrunque ſexum in hoc quoque genere intelligunt, ex eodem ſemine prouenientem, vt ſcribit Theophraſtus. Laudatur ſemen eius tenue: craſſum enim vitio non caret, ſeritur ſemine, pòſt transfertur. dulceſcit algoribus, per quos in radicem non in folia incrementum capeſſit. Rapo ſemen in ſiliqua eſt, quod Maio ſeri melius eſt. Sunt qui huius plantæ diſcrimina ſtatuant maris & fœminæ. Hanc in latitudinem effundi, præcipua ſuauitate: illum in rotunditatem conglobari. Tertiam ſpeciem ſylueſtrem appellauere, in longitudinem radice procurrente, raphani ſimilitudine, folio anguloſo, ſcabróque, ſucco acri, qui circa meſſes exceptus oculos purgat, medetúrque caligni admiſto lacte mulierum. Rapa frigore dulciora fieri exiſtimantur & grandiora: tepore in folia exeunt.

Napus, Bunias Græcis dictus, omnibus olim, noſtris tamen hodie minus cognitus, ſemen gerit, antidotis veterum dedicatum, ob id quod venena expugnet. nunc ſuffecto quodam ſylueſtris rapi ſeminio, huius vice abutuntur. A ruribus tamen quædam herba colitur, rapo radicíque ſimilis, quam Nauetam appellant, foliis rapi leuioribus, poſt adoleſcentiam erucæ modo laciniatis, cubitali ſcapo, aut interdum altiore, radice minuſcula, floribus eidem proximis, caule cubitali vel altiore, cuius foliis non ſecus atque rapaciis veſcuntur agri, præſertim cum ruſticos olerum inopia premit.

Raphanus die tertio à ſatu proſilit, & ex hybernis celerrimè exit: calidis locis, auſtrinis atque ſerenis temporibus celerius in caulem attollitur, ſeménque promit. Radice terreno adoperta ſequenti anno germinat, tellure abiecta. nam & creſcere & durare ad æſtatem vſque valet.

gaudet, dulceſcitque frigoribus, quibus incrementum in radices, non in folia vertit, quas liqueſcere Theophraſtus eſt author. Porrò ſemen huic eſt in ſiliquis. Raphani genera ſunt: Bœotium rotundum & dulce: Liethaſium quod alij Thracium vocant, patientiſſimum frigoris: Cleonęum in longitudinem porrigitur: Corinthium ampliſſimum detecta ſtirpe naſcitur: cuius folium quo lenius eſt, eò & ſuauior & mitior eſſe exiſtimatur. Traditur & genus vnum erucæ folio. Fœminam appellant quæ minus acris eſt, habétque folia latiora, leuiora, & iucundè virentia. Raphanum vitibus inimicum eſſe conſtat. hoc enim circum ſito facile diffugiunt. Bis anno rectè ſeritur: Febuario, ſi vernum fructum expectamus: & Auguſto, cùm maturius. Terra ſtercorata & ſubacta obruitur. Pòſt, vbi cæperit aliquod incrementum, ſubinde aggeratur: nam ſi ſuper terram emerſerit, dura eius & fungoſa radix fiet. Satiuam raphanum appellant, cuius radix notior eſt, quàm vt explicari debeat, cùm ipſa quotidie veſcendo ſit.

OLERA IN AGRIS SPONTE NASCENTIA.

Lapſana, olus ſylueſtre eſt, pedalis altitudinis, trium foliorum napi ſimillimorum, niſi candidiore eſſet flore. coquitur in cibo. hæc eſt quam rura ſanuas albas aut ſylueſtres napos vocant. Nam & Dioſcorides teſtatur à Romanis napum appellari.

Maluarum genera fuiſſe duo herbariæ rei prudentes tradiderunt: alterum hortenſe, alterum ſylueſtre, locis incultis naſcens. Hortenſis malua interdum arboreſcit, & baculi vſum præbet, foliis amplis, circinatæ rotunditatis, varioribus in ambitu ſegmentis. Huic caudex eſt ſimplex,

luxurioſæ proceritatis, à medio ferè ad verticem pulcherrimis floribus decoratus, breui admodum pediculo dependentibus, qui venuſtate roſis non cedunt: & ſi ſuppeteret odor de principatu certarent, cùm nec colore ſuperantur purpureo vermiculatoue nec etiam interdum candido, odore tantùm vinci conſtat, Capitula quædam breuibus innixa pediolis, & leuiter in mucronem faſtigiata, primùm è caule proſiliunt, iiſque paulatim intumeſcentibus, prægnantia florum inuolucra fatiſcunt, in quibus dehiſcentes roſæ ſeſe pandunt, & in folia explicantur, ſtructili quadam ſerie numeroſa, calycibus apices paucos complexis, qui lutei pulchrè emicant, quibus decidentibus, erumpunt purpurea ſtamina: his fœtus ſuccreſcit multipliciter tunicatus, atque in vmbilici formam numeroſo ſemine coagmentatus, in quibus cum decuſſa ſunt folia, reliquarum maluarum modo ſemina recluduntur. hæc æſtiuas coronas nectit. flos is minus quàm roſa fugax eſt. Pulchritudinem demirantium vulgus tranſmarinam roſam cœpit appellare.

Alterum maluæ genus locis incultis naſcitur, folio rotundo, pingui, paucis in ambitu ſegminibus intercepto, caule magno, purpureis floribus prædito, radice candida. antiquis fuit edulis, & inter olera veniebat: atque Octobri ſerebatur, vt quæ occurſu hyemis ab incrementi longitudine reprimeretur. Loco pingui & humido & lætato gaudet. Transferuntur plantæ eius cùm cœperint folia quatuor habere vel quinque.

Arnogloſſo aut plantagini Themiſon proprium volumen dicauit, agreſtis huius oleris laudes abundè complexus. Duo huius ſunt genera: minus, anguſtioribus viret floribus, mellioribus, leuioribus ac tenuioribus, caule anguloſo, in terram inclinato, flore pallido, ſemine cacuminibus caulium emicante. Maius, craſſiore, vegetio-

réque eſt folio, latiore, betaceo: caulis ei anguloſus, ſubruber altitudinis cubiti: à medio ad faſtigium tenui ſemine veſtitus, floſculo in ſpica lanugineo vt frumento, particulatim erumpente, radicibus teneris, piloſis, candidis, digitali craßitudine Vtrumque plantaginis genus non niſi radice foliatum eſt. Arnogloſſum Græci vocauerunt, quòd folia agninæ linguæ ſimillima oſtendat. ſed maius in anguloſa ſpica luteum ac nonnunquam herbaceum florem oſtentat.

Tertium genus eſt, oblongioribus foliis acuminatis, ac veluti in lanceę mucronem exeuntibus. quamobrem vulgus lanceolatam & lanceolam vocauit: de qua etiam in horto diximus.

HERBÆ REQVIETIS AGRIS ENASCENTES.

OEnothera Theophraſtro, quibuſdam onuris, ſurculoſa eſt herba folio amygdalæ maiori: flore roſaceo, radice vinoſa.

Ammi, Romanis cuminum Alexandrinum, quibuſdam Æthiopium, aliis regium, notum officinis omnibus, præſertim ſemine, quod exilius multò quàm cuminum eſt, guſtúſque origani. ſemen ameos vulgò vocant.

Lagopus, aliis leporis cuminum, naſcitur in ſegetibus, pedi leporis ſimilis aſpectu. Genus eſt humilis trifolij, quod vulgus trinitatem vocat.

Caryophyllata, vulgò ſana munda, & herba benedicta, caule adoleſcit ſeſquicubitali, geniculato, anguſto ternis è pediculo longo foliis, articulatim exeuntibus, per ambitum fimbriatis, binis ſingula genicula cingentibus. E medio alarum ſinu ramuli funduntur tenues, quibus in ſummis flos ceu fragarię luteus emicat: quo ſuccuſſo caput extuberat, circinatis acinulis cumulatè ſtipatum, quaſi rudimen

rudimentum naturæ, fragi morum inchoantis, radice multis luteis capillamentis fibrata, caryophyllon olente.

Elaphoboſcum caulem emittit fœniculo, vel roſmarino ſimilem, anguloſum, foliis latitudine digitorum duorum, vt Therebinthi prælongis, infractis, & aliquatenus aſperis, propagines multæ vmbellas anethi ſubluteas ſuſtinent: ipſum quoque ſemen anetho eſt ſimile, radice tres digitos longa, vnius craſſitudine, candida, prædulci, eſculenta.

Apparinam, alij omphalocarpon, alij philanthropon vocant. Ea ſpectatur pluribus ramis, exilibus, quadrangulis, aſperis circa eos foliis, in orbem collocatis per interualla rubiæ modo: flos albus: ſemen ei durum, candidum, ſubdulce, rotundum, à medio leuiter concauum, vmbilici effigie: ipſa herba prætereuntium veſtibus adhæreſcit. Officinæ & herbarij nominant aſpergulam, rectius forſitan aſperulam, quòd aſperitate attingentium veſtimentis pertinaciter hæreat: aliqui ruellam; rura non inconcinniter grateronem.

Alyſſon, herba fruticoſa, vnicaulis, foliis per initia ſatis rotundis, vbi adoleuit oblongis, & per ambitum leuiter ſerratis, fructu duplicium ſcutorum effigie, in quo eſt ſemen quadantenus latum, in aſperis emicat.

Anchuſæ (Galli orchanetam vocant) folia lactucæ ſimilia, faſtigiata in exilitatem, hirſuta, ſcabra, nigricantia, numeroſa, circum radicem per terram ſtrata, aculeatáque. Radix craſſitudine digitali, colore ſanguineo, æſtate manus inficiens, naſcitur pinguibus locis. Caulis ei non vt aculeatarum modò humi ſerpens, ſed ſtans.

Agroſtis, Latinis gramen, vulgò canis dens & herba canaria, paſſim cognoſcitur geniculatis ramulis atque internodiis ſerpens, radiceſque ab iis geniculatas dulceſque ſpargens: folia ei ſunt in tenuitatem cacuminata & dura,

vt arundinis paruæ lata, bubus iumentiſque pabularium. Gramen in Parnaſo ſpectatur, hederacea ſpecie, denſius quàm vſquam fruticante, flore odorato candidóque: à cuius ramorum internodiis & cacuminibus nouæ pullulant radices.

Sideritis prima, alij heracleam nuncupant, folio eſt quàm marrubium longiore, ad ſimilitudinem ſaluiæ aut quercus, ſed fœdi odoris, minore tamen & aſpero, caulibus quadratis, altitudine palmi, quandoque maioribus, modicè linguam aſtringentibus, ſapore non iniucundo, verticillis per interualla marrubij, & in iis ſemen nigrum continetur. Noſtris herbariis & officinis, barbaro nomine tetrahil dicitur, aliis herba Iudaica: huic enim vulgari plantæ omnes ſideritidis notæ ſunt conformes. Folia habet marrubij, ſed longiora, ſatis ad frondem quercus aut ſaluiæ accedentia, minora tantùm & ſcabra: caules fundit quadratos, palmum ſæpius excedentes, non iniucundi guſtus, ſed tamen aliquantum ſubſtringentis, quos per interualla verticillati orbes coronant, vt in marrubio, in quibus ſemen eſt nigrum. Inuenitur in petroſis.

Oxyn crediderin eſſe eam, quæ vulgò panis cuculi aut alleluia dicitur. Folia habet terna, diſſolutum ſtomachum mirè recreantia: de hac etiam in trifolio dictum eſt.

Chryſanthemon, aliis chalcas, chalchanthemon & buphthalmos, hoc eſt, bouis oculus, herba eſt teneritudinis fruticoſæ, leuibus cauliculis, folio confecto, floribus luteis, multùm ſplendentibus, bouis oculi modo in orbem circumactis, vnde nomen habet: naſcitur circa oppida. Certe Chryſanthemon nec forma, nec viribus à buphthalmo differt: verba tantùm eſſe credimus mutata, manente eodem ſenſu. Inciſura foliorum & florum inſtar oculi in orbem circinati diſcrimen adfert: ſunt enim buphthalmo fœniculi folia, minimè conciſa, ſed in ſpeciem ca-

pillamenti extenuata. Vtrique flos oculari ſpecie luteus, buphthalmo maior anthemide, chryſanthemo multus ſplendor nitet. Herbæ totius proceritas ſeſquipedem non excedit: vbi naſcitur, aquam ſubeſſe ſignum habent aquileges.

Ageraton in palmeam altitudinem adoleſcit: humilis alioqui herba, & omnino ſimplex, non diſsimilis origano, vmbellas gerens, in quibus flos colore aureo, ampullaceus, minorque helichryſo: tulitque id nominis ex eo, quòd flores ſuos diu conſernet incolumes.

Hyoſcyamos, Romanis apollinaris, frutex caulibus craſsis, foliis latis, oblongis, conciſis, nigris, cui ſecundum caulem ordine prodeunt flores, ſpecie cytinorum mali punici, clypeolis ſemine plenis. Tria huius genera: vnum floribus penè purpureis, folio ſmilacis, nigro ſemine, cytinis duriuſculis & ſpinoſis. Alterum floribus effigie mali, foliis & folliculis ſimplicioribus, ſemine irionis ſubflauo, vtrumque inſaniam pariens, capitiſque vertigines ac ſoporem: proinde abdicantur vſu. Recepere tertium medici placidiſsimum, pinguius cæteris, molle, lanuginoſum, floris & ſeminis candidi, naſcens in maritimis & ruderibus: quòd ſi occaſio huius non ſit, vtendum erit flauo: nigrum cauetur vt deterrimum. Officinæ iuſquiamum hodie nominant in Gallia, permulti hanebannam. Eſt autem frutex herbaceus triſti aſpectu, folio longo, lato, pingui, hirſuto, venoſo, laciniato, caulibus craſsis, è quorum latere flores ordine prodeunt, tanquam punicorum cytini: muricatis calycibus ramos continua ſerie veſtientibus, ſemine intus papaueris refertis. Genus aliud eſt lanuginoſum, molle pinguius, ſubluteo colore, ſucculentum, flore lacteo, concolori ſemine, album nominant, atque id in maritimis inuenitur.

Tertium flore luteo, ſubrufo ſemine, ſimilitudine Irionis, flauum dicunt.

Aconitum pardalianches folia habet tria vel quatuor, cyclamini aut cucumeris ſpecie, minora tamen, leniterque hirſuta: caulem palmi altitudine, radicem incuruam, ſcorpionum caudæ ſimilem, alabaſtri modo reſplendeſcentem: prouenit in Creta.

Cicuta, Græcis κώνιον, *caule eſt geniculato, vt fœniculum, foliis ferulæ anguſtioribus, graueolentibus, cacumine ramoſo & vmbellas ſuſtinente, flore ſubcandido, ſemine albidiore, quàm aniſi, radice concaua, nec profunda. Gallis hodie cigua nominatur, paſſimque naſcitur ferulacei generis, tricubitalem ſæpius excedens proceritatem: dum pubeſcit, apium ferè dixeris, & pro eo nonnunquam fallit, lethali edentium periculo.*

Phlomos Græcis, Romanis verbaſcum, Gallis Boullon blanc, *officinis tapſus barbatus, genera habet ſumma duo, alterum folio candido, alterum nigro: candidum rurſus in marem & fœminam digeritur: fœminæ folia ſunt braſſicæ, hirſutiora, latiora & candida: caulis cubitalis, candidus ac leniter piloſus, flos albus & ſubpallidus: ſemen nigrum, radix longa, acerba, craſſitudine digitali: naſcitur in campeſtribus: mari folia candicant, ſed longiuſcula: ſunt & anguſtiora quàm fœminæ, caulis quoque tenuior. Verbaſcum nigrum paria omnia ſupradicto habet, foliis latioribus, minúſque candidis. Eſt & ſylueſtre verbaſcum, altum, virgis arboreis, folio ſaluiæ, orbibus virgas cingentibus vt marrubium, floris lutei, fulgore auri. Eſt item ſimilis verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta: hæc abiecta blattas contrahit, ideoque Romæ blattariam vocant, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo.*

Æthiopis folia habet verbaſco ſimilia, perquàm hirſuta, denſáque, in orbem circa radicem imam ſparſa, caulem quadrangulum, ſcabrum, adultum, arctio aut apiaſtro ſimi-

lem, alarum cauis multis: ſemen erui magnitudine, in ſingulis vaſculis geminum, radices ab eodem ceſpite numeroſas, longas, craſſas, glutinoſaſque guſtu: ſiccæ nigreſcunt, durantúrque vt cornua poſſint videri: naſcitur in Meſſenia & Ida monte Troadis plurima.

Arction, quidam Arcturum vocant, ſimilis eſt verbaſco foliis, niſi quòd hirſutiora rotundioraque ſunt, radice tenera, dulci, albaque, caule molli, longo, ſemine cumini, paruo: ab vrſo nomen habet. Lappam minorem herbarij vocant: hallucinantur qui vngulam caballinam vulgò dictam eſſe cenſent. Eſt enim bechion aut tuſſilago quæ vocatur vngula caballina.

Petaſites, pediculus cubito maior, craßitudine pollicis, è quo prægrande folium galeri modo amplum vt fungus dependet: à pileo nomen traxit, ex quo apud Græcos petaſati Caſtor & Pollux dicebantur: nec aliud Mercurij petaſus eſt quàm galerus: rura noſtra maiorem bardanam vocant, cuius tantæ amplitudinis eſt folium, vt & caput ab inſolatu & pluuiis vindicare poßit.

Chamepeuce, coloris eſt per totum herbacei, folio puſillo, inflexo, inflexis etiam ramulis, flore roſeo.

Catanance differentias habet duas: altera folio eſt oblonga vt coronopus, radice tenui, iuncea, capitulis ſenis, ſepteníſque, in quibus eſt ſemen eruo perſimile, flectitur exareſcens in terram, & ad ſpeciem vnguium milui exanimati ſe contrahit. Altera mali exigui magnitudine conſpicitur, radice parua ceu oliuæ, foliis quoque oleæ figura & colore, mollibus, inclinatis in terram, diuiſis: ſemen in virgulis foraminibus peruium, minutum, ciceris effigie: cuius altera ſpecies inuenitur ab herbariis noſtris biſtorta nomine.

Sicys agrios, officinis ſtaphis agria, alij elaterium, Romani cucumerem anguinum, alij cucumim ſylueſtrem

quidam pituitariam vocant, fructu tantùm à ſatiuo diſtat, quem multò minorem habet, & glandibus longiuſculis ſimilem: cæterum ramis eſt & foliis paribus, alba radice, grandi ruderibus ſabuloſiſque naſcitur, toto frutice amara eſt.

Staphis agria, Romanis herba pedicularis, folium habet labruſcæ, diuiſuris ſciſſum, cauliculos rectos, nigros, florem iſatidis, folliculos verius quàm acinos, virides, ciceri ſimiles, & in iis ſemen triangulum, ſcabrum, ex nigro ſubrubrum, intus album, guſtu acri. Inuenitur in opacis.

Thapſiam, alij Lypopion, Romani ferulaginem, aliqui ferulam ſyluestrem vocant: planta in Thapſo ſui nominis inſula primùm inuenta, ferulacei generis, caule tamen graciliore, fœniculi foliis. In cacumine ſingulorum ramulorum Vmbellas anetho ſimiles gerit, & ſuper eas luteos flores, ſemen latiuſculum quale in ferula, duntaxat exilius. Cæterum radice eſt magna, interius candida, nigro cortice.

Chamelæam Romani cilibracam, alij oleaginem vel oleaſtellum vocant, cuius rami palmi altitudinem non excedunt. Proinde frutex eſt ſurculoſus, folia oleæ ſimilitudinem habent, tenuiora, guſtanti amara & mordacia, vt linguam vellicent. Naſcitur in petroſis, nec palmi altitudinem exedit. Recentiores oliuellam, officinæ mezereon appellant: baccas fert virides per maturitatem ex parte rubeſcentes.

Cynia ſiue cynocrambe, ſylueſtris linozoſtis aut atriplex officinis: cauliculum habet duûm palmorum, folia herbæ Mercurialis aut hederæ, ſubcandida ex interuallis, ſemen apud folia paruum, rotundum.

Caucalis Dioſcoridi cauliculo eſt dodrantali, interdum altiore, ſubhirſuto, foliis apij in cacumine fœniculi modo

tenuiter ſciſſis, piloſiſque, vmbella in ſummo candida, odorataque.

Thlaſpi aliis Thlaſpidon, herbariis naſturtium ſylueſtre vel tectorium, quòd ſubinde naſcatur in parietinis: vulgus noſtrum ſinapi ruſticum appellat, quoniam digitis friatum ſinapi ſubolet. In ſcrobibus, ſemitis & ſepibus inuenitur, foliis in terram ſe conuertentibus, digitum longis, anguſtis & quadantenus pinguibus, per extrema leniter inciſis, caule ſeſquipedem alto, adnatis in eo paucis calycibus, capitulatis, breui pediculo nitentibus quadam ligularum vel cochlearium effigie, in quibus ſemen continetur, naſturtio ſimile, ſed latius, & velut infarctum, lunata peltarum ſpecie. Alterum Thlaſpi Crateuas tradit, quod aliqui perſiconapy vocant, latis foliis, radicibus magnis. Quidam paſtoris burſam vulgo dictam exiſtimant eſſe, ſed foliorum habitu ſeminis guſtu, & eiuſdem figura conuincuntur.

Anthalium Ægypto peculiare, nec niſi menſis cognitum: naſcitur locis arenoſis haud procul à Nilo, meſpili magnitudine & rotunditate, ſine nucleo, ſine cortice, foliis cyperi.

Anthriſcus, Plinio, eadem erat quæ & ſcandix, ſi tenuiora folia & odoratiora haberet. Eſt enim folio ſcandicis craſſiore & minus odorato.

Canariam inuenerunt canes, qua faſtidium deducant, eamque in noſtro conſpectu mandunt, ſed ita (ſicuti eſt Plinius author) vt nunquam intelligatur quæ ſit. Etenim depaſta cernitur. Quinetiam notata eſt animalis huius malignitas in alia herba qua percuſſum, à ſerpente ſibipſi mederi dicitur, ſed illam homine inſpectante non decerpere. Verùm canaria humilis eſt herbula, foliis tritici multò minoribus, calamulo tenui, geniculis pyxidatim adhærentibus articulato, internodiis modo tibia-

rum in ſe infarctis, quæ tracta è ſuis vaginulis exeruntur, euanida ſpica loco panicula, atque hoc quidem pacto folio & culmo triticum, cacumine arundinem æmulatur: noſtrates herbam canis appellant: hac enim guſtata præſentaneam eliciunt vomitionem, ſic vt excuſſo rurſus ventris onere, vorandi moliantur auiditatem.

Cantabrica, à Cantabris populis in Hiſpania inuenta eſt per diui Auguſti tempora: naſcitur vbique caule iunceo, pedali, in quo ſunt floſculi oblongi velut calathi: in iis ſemen perquàm minutum. Cantabricæ nomen dedit ea pars Hiſpaniæ, quam hodie Biſcaiam vocant. Exilit paſſim propter vias: ſemine exili, radice nigra, longa, digitali craſſitudine, foliis humi ſeſſilibus, longis, quæ non extolluntur à terra, rura colubrinam herbam vocant.

Conſiligo, Plinio, herba in Marſis reperta: à veterinariis pulmonaria dicta, quòd pulmonum vitio, hoc remedio ſuccurratur. At quæ demonſtratur apud nos pulmonaria, frutex eſt aſpectu triſti, caulem erigens ſquamoſum, cubitalem, pollicuları craſſitudine, qui teretibus ſtylis ac ferè trientalibus brachiatur: mucrone ſeptena vel octona folia ſpargente, breuibus nixa pediolis, ſaligna ſpecie vel canabina, per ambitum rariuſculè ſerrata, veluti è lacerto in formam expanſæ manus radiatim expoſita, mediis multò longioribus, vt quædam digitorum rudimenta videantur. Conſiligini flos inſidet herbaceus capparum non abſimilis, candidis intus ſtaminibus, apice minuto notatis, terna ſeminum loculamenta ſepientibus, ſed hæc vt oborta confeſtim emerſerunt, ita breui tempore caduca contabeſcunt. Vulgus Gallicum pomeleam vocat, quaſi pulmoneam, herbarij Patam leonis.

Cornu cerui, vulgaris herba, priſcis aut ignota aut intacta, naſcitur in limitibus, tanquam pede calcari gau-

deat, nunquam ſe ab humo attollens, quaſi cylindro aquatam dixeris, ita ſolo adhæret in orbem ſparſa. Sunt qui ſine flore, ſine ſemine naſci putent, floſculum tamen in ea conſpeximus album, ac ſemen echinatis virgis occluſum: nec multùm diſsidere puto ab ea quam Columella miluinum pedem appellat, quòd eius folij extremum in miluini pedis effigiem articuletur.

Paſtoriam burſam vulgus appellat à folliculis, in exiguæ virgæ ſimilitudinem compreſsis, turbinata cordis effigie. herba non temerè pede altior, ramoſa, paruis erucæ foliis, ſemine in virgis minuto, radice numeroſa: naſcitur propter vias, & in parietinis.

Bugrandis vulgò, aliis areſta bouis, quòd arantibus iumentis infeſta, ſit, ramos ſpargit fruticoſos dodrante pedis longiores, frequentibus cinctos articulis, à quibus alæ funduntur. Capitula exerit circinata, folia lentis exilia, ad rutæ vel pratenſis loti figuram, quadantenus hirſuta, iucunpum odorem expirantia, inter quæ nocentiores & mucronatæ cuſpidis aculei quaſi ſpicula ſubriguntur. flos ferè piſi dilutiore micat purpura, è quo decuſſa falcata prodit ſiliquula. radix vltrò citròque vagatur.

Enneaphyllon ſuo ſe nomine repræſentat: nam foliis nouem longis conſtituitur vſque ad exulcerationem, æſtuoſa vi ac feruente

Eryſithale foliis eſt acanthi, luteo, flore. datur in vino contuſis & euerſis.

Gerontopogon, Nicandro geraos pogon, ſenilis vel ſenis barba, inter ſaxa gignitur: Hetruriæ ſaxiſica, Romanis petræ barba, Galliæ Ciſpadanæ barbula hircina, quòd tragopogoni ferè tota ſimilis ſit: folio eſt hirci barbulæ tenuiore, longiorique: caule paruo, ſuper quem calyx longus & barbulo quæ ſummo vertice ſenum more incana funditur: inde præſbyteri balba vulgò dicitur, flore luteo nitet, qui

in volucres barbulas euaneſcit, quas pueri barbam dei nominant inter ſenis barbam & hirci hoc intereſt, quòd hirci barbula radice eſt dulci, atque oblonga, & in ſcapo calyx ingens, flos purpureus, & prolixa barba. In gerontopogo radix amara. flos luteus, in caulis vertice calyx longus, qui in caneſcentes barbulas ſatiſcat.

Heptaphyllon, hoc eſt ſeptifolium, Galli tormentillam, rura boſciſoucbetum, officinæ biſtortam appellant. Quinquefolio herba ſimilis eſſet, niſi ſeptem haberet folia, vtrinque lanuginoſa, flore luteo, radice punicea & intorta: nam quę tormentilla vulgò dicitur, quinquefolio ſimillima viſitur, niſi quòd ſeptem, non quinque, caulem ferè certis interſtitiis ambirent, quare poteſt à nobis heptaphyllon vocari, hoc eſt ſeptemfolia. Biſtorta quoque eſt altera, rumicis golio, à terra ceſio, ſupra herbaceo, flore rubro, concolorique radice. vtrique ad eadem effectus, ſed huic imbecillior.

Holcus in ſaxis naſcitur, ariſtas habet in cacumine tenues, culmum qualem hordeum reſtibilem. multi zeam eſſe contendunt inter ſaxa prouenientem: alij ſylueſtrem eſſe volunt auenam.

Hioſeris intubo ſimilis traditur, ſed humilior eſt & tactu aſperior: vulneribus contuſa præclarè medetur.

Illecebra, Græcis andrachne agria nonnullis ſemperuiuum minus, aliis ſeldanella: ſilueſtris eſt portulacæ genus, maioris ſemperuiuo ſimile, niſi quòd folia habet puſilla, ſed latiora maculoſáque, item breuius cacumen, fuluis eſt cauliculis, guſtu ſalſum. lacteo ſucco, radice tenui, candida: naſcitur in petroſis agris.

Impia, Plinio, incana, roriſmarini eſt aſpectu, Thyrſi modo veſtita, inde alij ramuli adſurgunt, ſua capitella gerentes. ob id impiam appellauere, quoniam liberi ſupra parentem excellant: alij potius ita appellatam volunt, quòd

Digitized by Google

nullum animal eam attingat: flores vere: officinis Chriſtoculus, nonnullis à radicis odore caryophyllon dicitur.

Lappa canaria à reliquis eiuſdem nominis ſola humilitate differt, ſic dicta, quòd canibus adhæreat.

Lappago, Plinio, eſt ſimilis anagallidi, niſi eſſe ramoſior, ac pluribus foliis, aſpera, rugoſa, ingrati ſucci, grauis odoris. quæ talis eſt, mollugo vocatur, ſimilis, & aſperioribus foliis, aſperugo.

Teucrion & Teucria virgas habet multas, triſſagini ſimilis, folio tenui, ciceris amplitudine, prouentus eius in Cilicia, plurimùm iuxta Gentiada Ciſſadémque. Ramis hyſſopi deſcribitur à Plinio, ſurculoſa, folio fabæ. colligi florentem adhuc iubent. Mihi planè videntur hallucinari, qui eam eſſe herbam contendant, quam vulgus appellat inuerſam fabam, cùm ſurculoſa repræſentetur ramis hyſſopi, folio fabæ.

Chamedryn Romani triſſaginem & ſerratulam, nonnulli, ſimilitudine quadam, Teucrion: vulgus Germandream nominat. quatuor digitorum altitudinem non excedit: in petroſis & aſperis naſcitur, foliis paruis, effigie & diuiſura quercus (unde nomen habet) amaris: flore penè purpureo, exili, carpitur prægnans ſemine officinis Græcum nomen inſedit: querculam vel ſerratulam vulgus vocat.

Ambroſia fruticem unum habet denſum, ramoſum, tenuem, trium ferè palmorum, radice breuiore, foliis rutæ circa imum caulem. In ramulis ſemen eſt vuis dependentibus, odore vinoſo, qua de cauſſa botrys à quibuſdam vocatur, ab aliis artemiſia. Non eſt quæ ab herbariis demonſtratur, ramis exilibus, patulis, folio nepitæ multo rutæ aut ſanguinaria longiore ac maiore, in quorum cacuminibus corymbi dependent, nigro ſemine, radice cubitali, ſubalbida, radiculæ hoc eſt ſtruthio ſimili. Inuenitur

in montoſis ac macriis : nam ea polemonia putatur eſſe.

Geranion , vulgò acus paſtoris , foliis eſt Anemones*, diuiſuris longioribus , radice penè rotunda , dulci cùm manditur. cacumine, gruini roſtri figura , quod in mucronem acuminatur.*

Geranion alterum, vulgò pes columbinus , foliis eſt malua paulò candidioribus, exiliori etiam caule, binum palmorum altitudine , lanuginoſo , floſculo purpureo , capitellis gruini capitis modo roſtratis. Legitur æſtate, ſiccatúrque in vmbra ad teſtium tumores. Hallucinantur qui hanc herbam R*obertianam cognominant, cauliculis rubentibus, flore paruo , ſubpurpureo. Tantum enim abeſt , vt folio ſit maluaceo , vt illud nihil magis repugnare videatur: cicutæ folio cernitur , radice terete, molli, cibo non inſuaui, odorata, reliqua facie cicutam videtur æmulari.*

Boarica R*omanorum* G*racis eſt buphthalmos. cauliculos habet teneros ac ſubtenues, folia fœniculi , flores luteos, maiores quàm anthemis , grandibus oculis ſimiles, vnde nomen habet. In campis & circa oppida naſcitur: quidam cachlam vocant.* C*achlam tamen quidam purpuram vocant, eámque eſſe herbam , qua purpura tingitur , ait Phocion grammaticus.* R*ura noſtra (quòd aureo fulgore eius flores vniuerſi reſplendeant , ac luteo quodam ſplendore collucеſcere cernantur) crocoan nominant camomillam.*

Phalaris , thyrſulos fundit à radicibus tenuibus & ſuperuacuis frequentes , geniculatos , bipalméſque, calamis ſimiles zea , graciliores tamen atque dulces. folia quoque ſimilitudinem eius habent : ſemen amplitudine mily , ſed oblongius.

Cepæa portulacæ ſimilis eſt, folio nigriore , radice tenui , naſcitur in littoribus arenoſis, guſtu amara.

Meu ſeu meon, Athamanticon cognominatum , in Ma-

cedonia & Hiſpania copioſiſſimum, caule & foliis eſt anetho ſimile: verùm craſſius, & interdum altitudine duûm cubitorum aſſurgens, radicibus ſparcis, tenuibus, aliis in obliquum actis, quibuſdam altiſſimis, odoratis, guſtu calido, linguam accendente: noſtris officinis anethum ſylueſtre à ſimilitudine florum vocatur. Herbarij tortuoſum anethum appellauere.

HERBAE CVLTIS AGRIS ENASCENTES

Melandrion Plinij herba in ſegete ac pratis naſcens, flore albo atque odorato, cuius flagella ex vino trita, iecinoris vitia emendant.

Molon, agreſtis herba, caule eſt ſtriato, foliis mollibus, paruis, radice quadrantali, in qua per extremum allij caput extuberat. Plinius & Syron dici tradit, quę à noſtra vulgari filipendula non multùm differt.

Melanthiôn Græcis gith Latinis, frutex eſt puſillus, tenuibus feſtucis, octo digitorum, vel eo amplius altis: foliis paruis, ſenecioni ſimilibus, exilioribus tamen, capitulo in ſummo gracili, exiguo, forma papaueris, oblongo, interius loculoſa diſtinctione ſeptorum, in quibus ſemen pullum, acre, odoratum. officinę nigellam Romanam appellant, rura poeuretam quaſi piperaceam dicunt, quòd odoratam piperis modo referat acrimoniam, aut quia piperis vice in multis vtantur: ſiquidem exiguè fruticat, ramulis tenuibus.

Aliud omnino genus creditur eſſe, quod in ſegetibus paſſim naſcitur, nigellæ cognomento, foliis ferè porri, oblongis, prælongo culmo, flore purpureo, ſemine ac tôto frutice maius quàm melanthion, nec odoratum: quare pſeudomelanthion appellari poteſt, aut githago. Etenim gith folium habet fœniculi, ſenecioniſue, florem cæruleum,

nec vbique prouenit, quare multis in hortis apud nos ſeritur. optimum gith excitatiſsimi eſt odoris, & nigerrimũ.

Glaucion in Syria naſcitur, humile, denſis, pinguibus, ac per terram ſparſis foliis, vt papaueris corniculati: minoribus tamen, ſordidioribúſque, odoris tetri, guſtus amari cum aſtrictione: granum habet crocei coloris. huius folia indigenæ fictili olla in clibanis calfaciunt, donec flacceſcant, deinde exemptis ac tuſis ſuccum exprimunt. Offiſicinis memitha, barbaro Mauritanorum nomine dicitur: cuius ſuccus croceus ex Hierapoli *Syriæ defertur, legitúrque madens ex herba, odore graui, guſtu amaro.*

Xiphion, Romanis *ſpatha, aut ſegetalis gladius vel gladiolus, iridis ſimilia habet ſolia, minora tamen anguſtiora, & gladij modo mucronata, neruoſáque. In caulem exit cubitalem, in quo purpurei flores in ordinem digeſti inter ſe diſtant, ſemine & radice rotunda, ſine cortice, capillamentis fibrata, duplicis ordinis: quarum vna inſidet alteri, ceu puſillus bulbus, inferiore gracili: ſuperna verò habitiore, adultioréque. Inuenitur inter ſegetes & locis fertilibus. radicem ante meſſes effodi oportet, & in vmbra ſiccari.*

Xyris, quam etiam Romani gladiolum dicunt vulgus glaiolum. quidam irin agreſtem, foliis eſt iridi ſimilibus, verùm latioribus, & in cacumine cuſpidatis, caule inter folia cubitali, triangulas ſiliquas ferente, in quibus purpurei flores emicant, medio rubentes. ſemen in folliculis fabarum effigie conditur, rotundum, rubrum, acre. Radix prædenſa geniculis, rubicunda, longa.

Lycopſis (quidam huic & nomen anchuſę dederunt) longioribus eſt quàm lactuca foliis, craſsioribus, aſperis: à capite eius à radicem prolapſis, caule longo, erecto, hirſuto, adnatis multis, cubitalibus, ſimiliter ſcabris, flore in

iis paruo, purpureo, radice rubra, aſtringente. naſcitur in campeſtribus.

Echion folia habet prælonga, ſubalbida, ſcabra, in rubrum anchuſæ modo inclinantia, minora tamen & pinguia, ſentibus denſis, & eiſdem candidis, cauliculo tenui, copioſo, minutis vtrinque foliis dependentibus ac nigricantibus, ad cacumen vſque breuioribus, pro ſuo cuiuſque numero. Inter folia purpurat flos, & in eo ſemen occulitur, viperæ capitulo ſimile. Radix exilior digito, ſubnigra. Plinius echios, inquit, vtriuſque generis pulegio ſimilis eſt, coronata foliis. Altera lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui capitula ſunt viperæ. Quidam echion perſonatiam vocauere: ſed Nicandrum videtur ſequi Plinius, in theriacis ponentem echios duas, contra beſtiarum ictus vtiles. Alteram humilem, folio anchuſæ ſpinis horrido, ſed exili: Alteram altiorem maiore folio, flore pauco, per ambitum purpureo, capitulis viperæ, cacumine aſpero, aſtricto.

Ocimoides, Romanis ocimaſtrum: folio naſcitur ocimi, ramis palmum altis, hirſutis, ſiliquas (hyoſciami figura) ſuſtinentibus, ſeminis nigri plenas, melanthio ſimilis.

Elatine, folia habet Helxinæ, minora rotundioráque, piloſa, tenuibus & ſemipedalibus ramulis, quinis ſeníſue, ab radice ſtatim folioſis, guſtu aſtringentibus: naſcitur in ſegetibus ac cultis. Radix numeroſis comatur foliis, quæ veluntur cum ſtirpe ſua dum tenereſcunt, antequam caulem agant: vulgus campeſtre rapiſtrum vocat: falluntur qui piloſellam eſſe putant, reclamantibus apertè natalibus: neque enim in cultis, neque in ſegetibus prouenit, neque ſemipedalibus quinis ſeníſue ramulis à radice folioſis exit, nec folia ei rotundiora helxinæ viſuntur, ſed potius mucronata, ramulis graminis modo per terram repantibus, radice alba, prætenui vſque in

Digitized by Google

capillamenti ſpeciem, in collibus terrenis reperta. Non ſunt item audiendi, qui pimpinellam vulgò dictam eſſe exiſtiment elatinen, cum etiam natales ſitus auerſentur. nam in pratis incultis, nec vſquam ſubacto ſolo naſcitr: imò potius horret ſatiua: nec ramulis exit à radice folioſis. eſt autem folio piloſo, latè crenato, exili, in rotundum oblongo. Thyrſuli foliis emicant ex cæſio candicantibus, in quorum ſummo naſcuntur capitella rubentibus punctis maculata.

Phœnis, Romanis lolium murinum dicitur: folium habet hordeaceum, breuius & anguſtius: ſpicam lolio ſimilem, ramos digitorum ſenum circundantes radicem, ſpicas ſenas octonáſue. naſcitur in aruis tegulíſque recens illitis. Auena ſterilis à multis hodie dicitur.

Papauer rhœas, à flore qui protinus ei deciduus eſt, dictum, in aruis cum hordeo ac frumento vere naſcitur. folio eſt origano, erucæ, intybo erratico aut thymo ſimili, inciſo longiore & magis ſcabro, caule iunceo, aſpero, cubitali, recto, flore rubro, interdum candido, ſimili anemonæ, ſed latiore. Caput habet oblongum: quàm anemones minus, ſemen rufum, radicem longam, ſubcandidam, minoris digiti craſſitudine, amaram. Latini vocant erraticum papauer, officinæ papauer rubrum, rura cocolurdas.

Pſyllium, Romanis herba pulicaris, in aruis terrenísque reperitur, folio coronopi, piloſo, proceriore, ramulis palmi altitudine lanuginoſis, à medio foliatis, fœni modo ſarmentoſis, coma coronopodis, à medio erumpente caule: capitula gerit bina aut terna, cacuminibus compreſſa, duobus tribúſue conuolutis in cacumine capitellis: ſemen eius pulicis formam refert, nigrum prædurúmque: flores canino capiti non diſſimiles: quamobrem cynocephalion & cynoydes vocatur. pulicoſæ quoque illi ſunt in cacuminibus baccæ, vnde officinæ pulicarem vocant.

Capnos

Capnos Romanis fumaria, vulgò fumus terræ, herba eſt fruticoſa, coriandro ſimilis, prætenera, folio candidiore, cinerei coloris, vndique numeroſo, flore purpureo, omnibus notiſsima.

Myrrhis, aliis myrrha, ſimillima eſt cicutæ cauli, flore foliiſque: minor tantùm & exilior, cibo non inſuauis: noſtris herbariis & officinis hodie cicutaria dicitur. Falluntur qui cerephyllon paſsim in hortis naſcentem intelligant: eſt enim gingidion.

Myagron ſiue Melampyron, herba eſt ſurculoſa, tripedanea, foliis rubiæ, pallidis, ſemine fœnigræci figura, oleoſo: hanc ruſtici in Gallia ſerunt, quamuis & ſuæ ſpontis inter ſegetes inueniatur: Melampyron ideo Græcis quaſi nigrum triticum dici crediderim: noſtri vocant camelinam aut camæminam ſurculoſam.

Iſopyron vocant aliqui phaſiolon, quoniam folium cacuminibus in phaſioli pampinos torquetur. Capitula huic ſunt in ſummo caule tenuia, plena ſeminis melanthij guſtum mitantis, folio aniſi.

Bugloſſon, Romani linguam bouis appellant à foliorum figura: quidam, quòd in vino coniecta, animi voluptates augeat, euphroſynum: officinis borago, noſtris Borroche, *aliquibus porrago: ſimilis verbaſco, foliis in terram ſparſis, nigrioribus, aſperis, bubulas imitantibus linguas, flore cæruleo, ſpecioſo, caule pedali aut ampliuſculo, ramoſo.*

Officinæ aliam euphroſynon obſeruauere, quam euphraſiam dicunt, hyſſopo ſimilem, cauliculis purpureis, folio paruo per ambitum ſerrato, floſculo albicante: naſcitur in opacis collibus.

Cynogloſſon, Romani linguam caninam à foliorum figura vocant, plantagini latifoliæ ſimilis eſt, anguſtioribus & minoribus foliis, lanuginoſiſque, ſine caule, humi ſtrata ſabulonibus. Non eſſe eam canis linguam, quam

officinæ circunferunt, euidentius eſt, quàm vt probari deſideret. Nam officinarum canis lingua non eſt plantaginis effigie: ſed anguſta, prælonga, ſubtus lanuginoſa, gerit folia, nec venoſa molliaque, caule cubitali, ſurculoſo, flore purpureo, ſemine in lappaceis vmbilicis rufo & exili.

Anthirrhinon ſiue anarrhinon, anagallidis foliis & caulibus ſimilis, flore purpureo, ad effigiem violæ albæ, vnde ſylueſtrem lychnim appellauerunt, ſemine vituli naribus conſpectu ſimili rutaoculum catti vocant, alij moronem violetum.

Ægilops Romanis auenago, feſtuca eſt & folio tritici molliore, ſummo in capite ſemina bina vel terna rubentia gerit, in quibus ariſtulæ capillamenti modo pratenues viſuntur. Necat hordeum, in quo maxime naſci ſolet: poſt annum ſemine ſuo gignitur. Vere, piloſum ei eſt folium vt lolio, non tamen vt illi pingue: ſolum emaciat, radice cullmoque multiplici, melius in culto prorumpit. Remedium eſt vt arua biennium quieſcant, tum planè luxuriantem eam immiſſum pecus obterat conſumatque.

Bromos, quam Italia etiam nominat auenam, ſimilis eſt ægilopi, & hæc eſt auena ſylueſtri ferè habitu, inter vitia ſegetis ſpicam ferens, radice copioſa, & multiplici culmo ſparſa.

Thymelæam, aliqui chamelæam, alij cneſtrum & cneorum, Frutex eſt in quo naſcitur granum gnidium, quòd Euboës ætolium, quidam linon appellant, à ſimilitudine quàm cum lino ſpartho habet. Rami ſunt huic tenues, ſpecioſi, cubitorum binûm: ſimilis eſt chamelæa, foliis tamen anguſtioribus, pinguioribus, gummoſis, glutinoſiſque: flores illi ſunt albi, & inter eos ſemen quale myrthi, exiguum, rotundum, initio vireſcens, poſtmodum rubens, foris durum nigrúmque. Latini & hanc & chamelæam præcipuè,

caſiam videntur appellaſſe. Cuius duo genera feruntur: candidæ, cui folium cutis modo quadantenus oleagineum: & nigræ, cui folium eſt carnoſum, myrtho ſimilius. Candida humi ſe magis ſpargit & odorata eſt: nigra, ſine odore. Radix ambobus alba: prægrandis: rami copioſi, ſurculoſi, craſſi, à terra protinus, aut paulò ſuprà emicantes, admodum lenti, vt quibus ad vinciendum pro iunco vtantur: poſt æquinoctium Autumni germinant, florémque emittunt qui diutinus eſt.

Heliotropion maius; alij ſcorpiurum, alij helioſtrophon; alij heliopoda, alij ſeſamon agrion appellant. Scorpiuri nomen habet ab effigie ſcorpionis caudæ; quæ in floribus inuenitur: heliotropij, ab eo quòd folia cum ſole circumaguntur: folia gerit ocymi, piloſiora & nigriora: ramulos à radice ternos ac quaternos; ſæpè quinos, è quibus alæ complures exeunt; floribus in capite candidis aut ſubrubentibus; ceu caudæ ſcorpionum inflexis, radicem habet tenuem, ſuperuacuam: naſcitur craſſo ſolo. Mihi plurimùm errare videntur, qui ſolſiam vulgò dictam, aut officinis calendulam, aliquibus ſolis ſponſam, heliotropion eſſe cenſent. Nam quamuis cum ortu ſolis oriatur, & cum occaſu claudatur, tamen flos qui ei luteus eſt, reclamare cognoſcitur. Nam heliotropio candidus tribuitur.

Coronopus, Latinis pes cornicis, inter aculeatas, ſpontéque naſcentes herbas à Theophraſto recenſetur: radicem mittit gracilem; ac per humum ſerpit, breuibus coliculis aculeatis. Quibuſdam capriola vocatur, aliis ſanguinaria, quòd naribus indita ſanguinem eliciat: noſtri olitores dentem canis ab acumine folij vocant, quanquam eodem nomine gramen appellent: naſcitur in terrenis & ſecus vias.

Orobanche, cauliculus eſt ſeſquipedalis puſillo ex-

celſior ſubrubens, ſine foliis, hirſutus, pingui, tener, flore ſubalbido, in luteum vergente. Radix illi ſubeſt digiti craſſitudine, quæ dum ariditate flacceſcit, ſcapus dehiſcens in rimas diſſilit. Legumina, inter quæ naſcitur, ſtrangulat: vnde & nomen inuenit: in Pariſienſi agro tenia appellatur.

Ornithogalon caule eſt tenero, ſeſquipedali, tribus aut quatuor ſurſum mollibus agnatis, vnde flores exeunt, foris herbacei, interius lacte candicantes, in quorum medio capitulum cachryos modo diſſectum emicat. A ruſticis paſſim eruitur, rotunda radice, bulbaceam ſpeciem præ ſe ferente, è cuius medio cauliculus exit, tribus aut quatuor adnatis appendicibus in cacumine, foliis in capillamenta quædam extenuatis. Sueſſionenſis ager churlos vocat.

Aphace, tenuia admodum folia habet, puſillo altior eſt lenticula, maiores ſiliquas ferens, in quibus terna aut quaterna ſemina ſunt nigriora & minora: rura noſtra vocant agreſtem viciam, quòd ſimili omnino habitu in aruis conſpiciatur: nec deſunt è recentioribus qui viciam eſſe cenſeant notiſſimam omnibus frugem: ſed hæc quamuis alteri congener videatur, non tamen prouenit in aruis, niſi cultu diligenti & labore.

Lepidium olim fuit peregrinum, nunc multis in locis ſeritur à Fauonio: dein cùm fruticauerit, iuxta terram præciditur, & velut porrum ſectiuum demetitur, ſed rarius. Poſt Calendas Nouembres ſecandum non erit, quoniam frigoribus violatum emoritur, præſertim ſi ſæuitia hyemis ingruat. Nam impatientiſſimum eſt algoris: biennio tamen ſufficiet, ſi diligenter ſarritum runcetur, & ſtercore ſatietur: multis in locis viuacitatem ſuam vſque in annos decem prorogat. Herbarij nunc non lepidium ſed raphanum appellant, radicis forſitan ſimilitudinem contemplati. Nam hæc fruticat folio laurinis maiore, molliuſculo, quod tandem

poſtquam adoleuit, gladij retuſi ferè ſpeciem accipit: primum exeuntis folij ſtatim rudimentum in laureum explicatur. Caulis in cubitalem exurgit altitudinem, radice magna, intus lignoſa, ſpiſſiore libro veſtita. Duo Lepidij genera Columella facit: ſatiui, cuius ſerendi rationem, ac imaginem veteribus traditam nunc docebamus, ſylueſtris, quæ Hiberis exiſtimatur, quam Paulus tradit & Lepidium & agriocardamon appellari.

Anemonen Nicander ex Adonidis cruore natam prodidit. Theocritus in Bucolicis è lachrymis Veneris, Adonidem lugentis, prodiiſſe finxit: florem ſuum facit non multo poſt germen: erumpit Autumno poſt aphacen primis imbribus. Duo eius faſtigia, ſylueſtris prima, altera in cultis naſcens: huiúſque plures ſpecies: aut enim phœniceum florem habet, aut candidum, aut lacteum, aut purpureum, folia coriandro ſimilia in molles & innocentes aculeos deſinentia: cæterum ſciſſa tenuius inclinantur in terram: cauliculi exiles lanuginoſique, ſuper quos flores exeunt papaueris, & in medio capitula coloris nigri aut cærulei. Radix oliuæ implet magnitudinem, geniculis diſtincta. Sylueſtri per omnia maior amplitudo, latioribus foliis, durioribus, caput oblongius, flos puniceus, radiculæ plures ac tenues. Aliud genus eſt ſylueſtre foliis nigricantibus, cuius flos nunquam ſe aperit, niſi vento ſpirante, vnde & nomen accepit: herbam venti vocant. Omnium autem flores verè proſiliunt, quos ſiue lactei ſiue purpurei ſint, rura noſtra Coquelourdes, *aut* Coccles *vocant. Alia ab olitoribus noſtris in hortis ſeritur, coronis dedicata, quam ob floris præſtantiam paſſiflorem appellant, foliis coriandri, multò tenuioribus inciſuris, caulibus aliquantum lanuginoſis, in quorum ſummo flores emicant purpurei, papaueris ſpecie, & in medio capitula nigra, nonnunquam cærulea protuberant: album florem*

non memini me vidiſſe: noſſe tamen oportet, & ſi flos anemones fuerit papauerino ſimilis, non tamen capitulum quod erumpit in medio eſſe papaueraceum, ſed velut aſparagi cacumen. Explodendus ergo ille in hæc tempora inueteratus error exiſtimantium anemonem eſſe rubrum papauer vulgò dictum, foliis euidentiſſimè reclamantibus. Soſibius anemonas à Spartanis Phœnidas vocari tradit: ſunt qui Plinio authore phœnium nominent.

Argemone Dioſcoridis ſimilis eſt papaueri ſilueſtri, foliis anemonæ, diuiſis: florem habet puniceum, caput in caule papaueris rhœadis, duntaxat longiore, ſupernis partibus fuſo in maiorem latitudinem: radicem rotundam, ſuccum colore croceo, ſapore acrem: naſcitur in aruis. Non ſunt audiendi qui luxatis literis agremoniam hodie vocent, herbam in frutetis prodeuntem, cauliculis in terram reſupinatis, foliis cùm adoleſcit herbaceis, vbi maturuerit ferrugineis, per ambitum ſemper fimbriatis, quinquefoly aut canabis ſimilibus, ſingulari thyrſo, quem piloſæ concoloréſque veſtiunt lappæ, quæ cùm efflaccuerunt, aridæ veſtibus ingredientium adhæreſcunt: quorum opinio facillimè refellitur: nam argemone, apij folium aut coriandri præ ſe fert. Hæc quinquefolium aut canabinum exprimit: illa florem dimittit puniceum: hæc (ſi diligenter inſpiciatur) luteum: illa papaueris erratici caput extendit: hæc pilis horrentes lappas in caulis faſtigio demonſtrat.

Anagallis in duo genera dirimitur, fœmina flore cæruleo conſpicitur, mas puniceo. Iacet in terra vterque ſexus, folia in cauliculis quadratis puſilla & modicè rotunda, ad helxinæ ſimilitudinem: gerit quoque ſemen orbiculatum: mirum, quòd fœminam pecora vitant: at ſi decepta ſimilitudine (flore enim tantùm diſtant) deguſtauerint, ſtatim eam in remedio quærunt, quæ aſyla voca-

Digitized by Google

tur, à Romanis ferus oculus: quibuſdam morgelina ſiue gallinæ morſus vulgò nominatur: radix minuta, ſubdulcis: pedibus in aruis vbique proteritur, in vliginoſis lætior prouenit: hallucinantur qui mouronem vulgò dictum aut paſſerinam, florem candidum ferentem, huic anagallidum connubio retulerunt, illius virilis fœmineique ſexus diuortium facientes. Nam hæc caulicule rotundo, foliis helxinæ minoribus, non ſic hirſutis exit.

Chelidonium minus Dioſcoridi, ſine caule exit, foliis hederæ rotundioribus, minoribúſque, pediculis quibuſdam à radice dependentibus, item teneris & aliquatenus pinguibus. Radices habet puſillas, frequentes ex eodem callo prodeuntes, in tritici modum aceruatim congeſtas, quarum tres aut quatuor tantùm in longitudinem progrediuntur. In limitibus humidis & paluſtribus gignitur. Hanc longè diſſidenti nomine, officinæ vocant ſcrofulariam, quòd grumoſa radix multis granorum frumenti grumis videatur coaluiſſe.

Iſatis ſatiua ſiue glaſtum, quo infectores lanarum vtuntur, folia fert plantagini ſimilia, ſed pinguiora, nigrioráque, caulem duûm cubitorum: Glaſtum olim Galli dixere, nunc guadum vel potius gualdum: nonnulli S. Philippi herbam vocant. Sunt qui Indicum à colore nominant: glaſtum, hoc eſt infectoribus dicatum, De la guaulde.

Alectorolophos, Latinis criſta, folia habet ſimilia gallinaceæ criſtæ, multa, caulem tenuem, & ſemen nigrum in ſiliquis: mutat colorem: nam ex nigra albicare incipit & intumeſcit, ac per ſe exit. Hæc Plinius. Quo argumento multi eam eſſe putant, quam olitores nunc orualam, nunc totam bonam, Itali ſclaream vocant: nanque & apud nos rura ſemen oruala ad eoſdem effectus vſurpant: folium ei betæ, lanuginoſum, ſerrátumque in modum criſtæ, ſcabritie lacunoſa, prorſus inæquale: caulis ab imo

ruffeſcens, quadrangulus, flos ſpicaceus, è rubro ſubpurpureus, quo excuſſo, in alabaſtriculis dehiſcentibus veſcum & atrum ſemen conſpicitur: odorata tota & vulgaris.

Alopecuros, ſpicoſa eſt vt plantago, ſed hirſutior & lanuginoſior, nec tamen in acus aut ariſtam exit: plantaginis in modum ſpicatur: florem tamen non quemadmodum illa particulatim edit, ſed per totam ſpicam, frumenti modò ſpargitur. Vtrique lanugineus proſilit floſculus. Sunt qui hanc eſſe contendunt, quam vulgus paſtoriam virgam appellat. Quin & in aruis inuenitur herba ſpecie frumentacea, folio tritici culmo gracili, paucis nodis geniculato, ſpica plantaginis nullis aceribus aut ariſtis armata, lanugine ſpiſſa horrens, aſperitate veſtium ſequaci: ſiquidem non villoſa tantùm lanugo, ſed & ſpica tota fimbriarium tenax eſt: ruri caudati frumenti nomine cognita.

Alliaris herbæ folia cùm primùm emicant, circinatæ ſunt rotunditatis, violæ nigræ ſimilitudine, aliquantum maiora, verùm adulta in angulos exeunt. Herba bicubitali proceritate conſurgit, caulibus teretibus, foliis vrticæ, niſi quòd læuiora ſunt, parcius fimbriata, & à pediculo latiora, allij odoratu cùm teruntur, floſculo luteo, exili in pelliculis ſemine, atro colore, radice oblonga, eodem cum foliis odore. Sunt qui putent ſcorodotim hanc eſſe, falſi quadam odoris cognatione: ſiquidem ſcorodotis foliis eſt ſimilitudine quercus, minoribus, lanuginoſis, quadrangulo caule, flore ſubrubro: alliaria verò, frondibus vrticæ modo fimbriatis, rotundo caule, flore luteo. Illa tantùm ſubolet allium: hæc ita repræſentat, vt iuſto allij odore nares impleat, niſi quis arbitretur ſcorodotis aliud genus eſſe, quàm Crateuas repræſentat, latioribus foliis, menthaſtro ſimile, nec de ea aliud ſcriptum inuenio.

Anthemon folioſum, in ſegetibus paſſim naſci cer-

nitur: foliis ferè porri oblongis, calamo lolij, flore purpureo, quo in coronamentis vtitur, herbaceo calice, ſemine tribus verſibus ſtriato, atroque, vnde ei nigellæ nomen. Ruſticis noſtris De la nielle, *ſemine ac toto frutice maius eſt, quàm melanthion, nec odoratum, quapropter pſeudo melanthion vocari poteſt. Verùm pedali altitudine tantùm ſurgit, foliis fœniculi vel ſenecionis, flore cæruleo, ſtellato, ſcapo papaueris longiuſculo, in quo ſemen nigrum, odoratum, guſtu ſubamarum cernitur. Hoc piſtrinis, illud ſolùm coronis naſcitur: illi in procerioris culmi vertice vnicus flos emicat: hoc non vno contentum, permultis ſcatet floribus. Noſtra rura propter odoris ſuauitatem, piperellam vel pocuretam appellant. Officinæ nigellam Romanam.*

Anthyllon, alij Anthycellon vocant: cuius Dioſcorides primum genus lenti ſimillimum fecit, ramis rectis, foliis mollibus, radice tenui, oblonga, non inſulſo guſtu, vnde hanc ſalſoſam poſteritas appellauit. Nam ſalem etiam ex ea fieri memoriæ proditum eſt.

R*oſam cyanus excipit, cyanum amaranthus. Triuialis flos eſt, in frumentario naſcens agro, hortis quoque ruſticorum & puellarum corollis dedicatus, calyce roſarum, ſed ſquaroſo atque triſti, plurimis ſtipantibus cæruleis barbulis, vnde à ſumma cærulei coloris gratia blaueolos appellarunt, lingua noſtra blaueum appellante cæruleum: Pharrhiſini albiſenos. Italicis quoque tractibus baptiſecula dicitur, quoniam ſecantibus & metentibus officiat, retuſa in occurſum eius falce: nam & ſeculam veteres falcem dixerunt. Inuenitur & purpurei & niuei coloris cultus, adulterino genitiuum permutante, alioqui ſemper flos, niſi culturæ ſenſerit mangonium, cæruleo nitet conſpectu, nullius in medicina vſus.*

Dios anthos, Plinius florem Iouis interpretatur: inodorus eſt, nec niſi coloris gratia coronamentis additus. Nam flos eius æſtiuus, odoris expers, colore tantùm purpureo commendatur, quamobrem Latium paradiſi florem, Hetruria aliſti appellat, Galli dei oculum, alij cocolurdas nominant, cauliculis incanis, calyce, quadrangulo, purpureo, bettunici flore, aculeatis apicibus, foliis circa terram frequentibus, ſemipedali longitudine, ſeſcunciali latitudine, mollibus ac lanuginoſis, radice numeroſo capillitio fibrata, errare putent qui violam cognomento flammeam, (quæ phlogion, aliquibus phlox appellatur) eandem eſſe cum Iouis flore ſcripſerunt, quod apertiſſimè liquet. Nam flammea vere ſtatim poſt purpuream emicat, ſilueſtris duntaxat: interdum tepidioribus locis, vbi cælum arridet clementius, naſcens nondum exacta hyeme, colore commendabili, odore nullo, ſemine proueniens coronis. Iouis flos licet ſine odore ſit & coronarius, obſeratúrque ſemine, tamen æſtate floret. Violæ inodoræ genus eſſe putauerim, quam vulgus Gallicum penſeam vocat, folio mercurialis herbę, per ambitum crenato, cauliculo triangulo, intus cauo, leuiter ſtriato, ex interuallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum ſinu pediculis longis, in quibus ſummatim elucent violæ, figura & ſpecie purpurearum, tribus floſculis supernè latioribus, atra purpura ſaturatis, duobus infernè luteis, minoribus, quinque verſibus exaratis, rutilo ignis fulgore nitentibus, vnde putant aliqui flammeis annumerari. Iis decidentibus capitula protuberant ſeminis plena, qualia in purpureis violis ſpectantur. Ea etiam vere poſt purpuream emicat, ſylueſtris duntaxat: quamuis ſemine naſcatur coronis, odore nullo quidem, ſed commendato colore: poſt purpuream vere proſilit: ea quoque plurimùm durat, vt quæ prorogetur in Autumnum: nec alia

de flammea inueniuntur à claſsicis authoribus memoriæ prodita, niſi forſitan ramuli & folia ſunt odorata, flos inodorus.

Dodecatheo folia ſeptem lactucis ſimilia exeunt, à radice lutea: herbarum laudatiſsima, Homero teſte quam vocari ab aliis putat moly. Maxima, vt refert Plinius, authoritas herbæ, quam dodecatheum vocant, omnium deorum maieſtatem commendantes: folia eius ſeptem, lactucis ſimillima prodeunt ab radice lutea: profectò hac effigie frequenter in dumentis enatam vidimus.

Veneris pectinem appellant à ſimilitudine pectinum, cuius radix cum malua tuſa omnia corpori infixa extrahit. Herba repræſentatur radice candida, coliculis ſemipedem altis, aut paulò maioribus, foliis paſtinacæ, ſed tenuioribus, flore albo, exili, dependentibus ſummatim compluribus roſtellis, in mucronem turbinatis, & pectinatim inter ſe diſiunctis. Rura noſtra ſimul & officinæ, quòd mucrones raſtellorum modo ex ſerie quadam dentati promineant, raſtellum: vel quod idem eſt, falcetum appellare maluerunt: inter ſegetes copioſa naſcitur.

Ananonis, foliis veluti præcedentium compluribus, non ineſt aculeata mordacitas. ſed ſecundum ſpinam quæ in ramus eſt, habet folium, vt tribulus, appoſito folio, rutæ ſimili: toto enim caule foliata eſt in modum coronæ: naſcitur culto ſolo, pingui & glutinoſo, præcipuè in ſegetibus, aratri inimica, viuáxque ſupra modum. Cùm enim lætam nactæ tellurem hæſerit, in altum agitur, & ſeſe propagat quotannis ſurculos è lateribus fundens. Secuto anno ſeſe radix penitus inſinuans ſpargit, pluribus ramis luxuriantibus, ideóque runcanda & radicibus eruenda. Conuenienter extirpabitur, cùm terra maduerit imbribus: ſic enim facilius emoritur: aliàs ſi quę manſerunt humi reliquiæ, reſtibili fœcunditate re-

viuiſcet æſtate germinationem ſuam auſpicatur, à frugibus perficitur, autumno ſui incrementi finem faciens. Antequam ſpinoſa fiat, ramuli gerunt acuminatas ſpinas, ſpiculis firmioribus non diſsimules: radice candida nititur. Hæc noſtratibus officinis prorſus ignota: quod demiror, cùm meſſoribus & fœniſecis perclarè cognoſcatur, qui ſæpiſſimè ſpiculorum in ſegetibus latitantium noxam experiuntur, Arreſte bœuf *nominantes.*

Gethyon Theophraſto, penè ſine capite eſt, ceruicis tantum longæ, & ideò totum in fronde, ſæpiúſque reſecatur vt porrum: quapropter & illud ſerunt, non deponunt menſibus Martio, Aprili & Maio. Secunda ſemente poſt æſtiuum ſolſtitium defigitur, decimo aut duodecimo die proſilit, ſed è recenti ſemine maturius: non anniculum modò, ſed & bimum quoque fructificat: germinat è latere vno caule conſurgens, ſed quod radix ipſa deficiatur, foliis intus cauis, condimentarum & ceparum eſt generis. Ceterum gethyon putauerim eſſe quod docti cæpulam, Gallicum vulgus partim porretam, quaſi porraginem, partim ciuetam, quaſi cepitiam appellat.

Ibiſcum aut ebiſcum aut hibiſcum quidam ſylueſtrium maluarum generi tribuunt, atque althæam vel molochen & ariſtalthæam vocitant, cui iudicio Galenus ſubſcripſit: alij & ſpecie, & medicinarum vſu ſeiungunt, quibus Plinius aſtipulari videtur, qui hibiſcum à paſtinaca gracilitate tantùm diſtare ſentit, damnatum cibis, ſed vtile medicinæ: addit, paſtinacæ ſimile eſſe hibiſcum, quod melochen agriam vocant, & aliqui pliſtolochiam.

Iſchęmon humi ſerpit, mulio perſimile, foliis aſperis & lanuginoſis. Thracia eam inuenit, qua ferunt ſanguinem ſiſti, non aperta modò vena, ſed etiam præciſa: milium agreſte putant aliqui nominari.

Iſos, Theophraſto, duplici eſt faſtigio, nigro & candido: flos fructúſque pro ratione diſcriminis niger aut candidus eſt: quanquam & medio colore fructus quandoque cernuntur, & flores in purpuram inclinantes, virgis & folio tenuioribus. Itaque tria eius ſtatuuntur genera, candidum, nigrum, & inter vtrumque medium. Illa fructum floremque concolorem habent pro ratione diſcriminis, medij flos ex purpura candicat: item fructus, quando neque fuluus, neque exalbidus: folia quoque tenuiora læuioráque habet, ramulis gracilibus & læuibus. In Aëtio iſion quædam herba legitur, cuius cibo pituita detrahitur, nec ſatis animaduerto an eadem ſit cum iſo.

Hirci barbula, Græcis tragopogon, radicem longam habet, dulcem, folium croci longius, caulem paruum, ſuper quem calyx latus & barbula, ſummo vertice incana & prolixa funditur, vnde nomen accepit: naſcitur in nauis ſua ſponte. Creſcit & atilis etiam in hortis, paſtinato altiúſque ſubacto ſolo, folio latiuſculo, flore purpuleo, calyce grandi, barbulis penſilibus, incaníſque, in auras tandem euaneſcentibus: radices in altum agit, quæ hybernis diebus acetaria dulcedine ſua commendant. Vtraque (cùm carpitur) manat lacte, ſed quæ naſcitur in aſperis, magna ex parte luteo flore niteo, altilis, ſæpius purpureo, apicibus multis, aureo colore ſparſim emicantibus. A plurimis nunc Romana conſuetudene dicitur petræ herba, quòd aſperis locis quaſi è mediis ſaxis videatur erumpere: á quo etiam Hetruria ſaxificam peculiariter appellat. Gerontopogon eadem eſſe creditur permultis, ſic dicta, quòd naſcatur promiſſa barba, foliis longis inſtar capillorum. Non ſunt hîc audiendi ſeplaſiarij inſtitores, qui pro barbula hirci quandam demonſtrant, emendicato alterius herbæ vocabulo, prælonga folia ferentem, hirſuta, anchuſæ proxima, minora tantùm, ſpinulis tenuibus horridula, ſentibúſque den-

ſis obſeſſa, cauliculos exiles, numeroſos, minutáque vtroq; latere folia in verſus digeſta, ſũma ſcapi parte minuſcula; flores purpureos. Nãque illa caulis & folij læuigata glabritie placet, hæc mordaci lanugine tangentem vellicat: illius folium inſtar croci gracileſcit: huius ſatis ampla latitudine protenduntur: item huius vertex imberbis eſt, niſi flores in aceruum congeſtos, barbam placeat appellare: alterius à calyce promiſſa pendet barbula.

Leontopetalon Italia papauerculum, & leoninum ſemen appellat, caule ſemipedali, aut etiam maiore, alis numeroſo; quarum cacumine in ſiliquis ſemina ciceris modo bina ternáque continentur, flore puniceo, ſimili anemones; folio braſsicæ, diuiſo, papaueris forma: radix nigra ſimilis rapæ, ſtrumoſa, tuberculis quibuſdam ſeu nodis articulorum eminentibus, naſcitur in aruis frumentario agro. Pata leonis officinis & herbariis hodie dicitur.

Gnaphalion Græcis, Romanis centunculum aut centuncularis herba, cuius foliis albis mollibúſque pro tomento vtuntur. Sunt qui eam herbam eſſe autument, quę vulgò cruciata dicitur: cùm humilis ſit & inde chamæzelon cognominata, foliis albis, mollibúſque, & omnino laneis, quæ ad tomentum facile vſurparentur: ſed quorum iudicio non auſim ſubſcribere, quia tam paucæ eius traduntur notæ, támque communes, vt in multis aliis poßint inueniri: nam neque foliorum, neque floris, neque totius herbæ effigies explicatur, ſed tantùm tomentitia mollities & candor, à quibus tutum de herba fieri non poteſt iudicium.

Eſt & cerealis typha, de quà inter fruges diximus, longè ab hac differens ſine geniculis, ſcirpi modo naſcens, radicibus multis, vt triticum hordeúmque, follicu'o multiplici, leuißima frumentorum, ſolo etiam gracili facilè proueniens, tritico perſimilis.

Digitized by Google

Hedyſaron, ab vnguentariis pelecinos vocatus, frutex eſt foliis ciceris, puſillus, folliculis modo corniculorum aduncis, ſemen complectentibus rufum, amarum, ſecuriculæ ancipitis figura, quo argumento nomen inuenit: inter hordeum triticúmque prouenit. Pelecinon in ſegetibus naſci dicit Plinius, fruticoſam herbam cauliculis multis foliis ciceris: ſemen in ſiliquis ferentem, corniculorum modo aduncis, ternis, quaterníſque, quale gith noſcitur, amarum, ſtomacho vtile. A noſtris ſecuridaca nominatus, quòd ſemen bipennis effigiem æmuletur. Aliqui fabam lupinam, alij herbum: rura noſtra grauam. quod (vt exiſtimo) tritico & hordeo, cum quibus alitur, ſuo complexu grauis ſit & moleſta.

Onoſma folia gerit anchuſæ oblonga, mollia, ferè quatuor digitos procera, duos lata, in terrámque iacentia, anchuſæ proxima, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: ſubditur radix puſilla, quadantenus longa, infirma, tenuis, modicè rubeſcens: in aſperis profilit.

Anthyllis, duorum eſt generum, foliis & ramis lenti ſimillima, palmi altitudine, ramis rectis, foliis mollibus, radice tenui, oblonga, ſalſuginoſis, apricis naſcente, ſubſalſa guſtanti. Altera eſt anthyllis, aiuga vocatæ ſimilis ramus & foliis, ſed aſperior, hirſutior, breuior, flore purpureo, odoris admodum grauis, radice erratici intubi.

Anthemis, quibuſdam eranthemon, quoniam vere floreat: aliis chamæmelon, quòd odorem habeat mali ſylueſtris: Tria eius genera flore tantùm diſtant, ramis palmum non excedentibus, fruticoſis, & frequentes alas ſpargentibus, paruis exilibúſque: præterea capitulis rotundis, flores intus aureos continentibus, foris candidos, aut melinos, aut purpureos, in orbem foliis minutis vt rutæ. In macro ſolo, aut iuxta ſemitas colli itur vere, omnibus officinis interpolato nomine Græco, & vulgo camomilla dicitur.

Lithoſpermon, aliqui ægonychon, alij dioſpyron, alij ſemen leoninum: à lapidea ſeminis duritia nomen accepit. Folia ei oleæ prorſus ineſſent, niſi longiora, molliora, latioráque viderentur, iuxta radicem humi iacentia, ramulis rectis, tenuibus, craſſitudine acuti iunci validis, ſurculoſis, quibus in ſummis biforcipes exeunt cauliculi, foliis inueſtientibus magnis, penes quæ lapideum ſemen, rotundum, exiguum, in erui magnitudinem extuberat: naſcitur macro ſolo, locis eminentibus omnibus tam officinis, quàm medicis, hodie milium ſolis appellatur, quòd (vt reor (ſemen candore ſolari, ac lucis ſplendore fulgeat.

Erythrodanon, Latinis rubia, duplex eſt: Dioſcoridi, altera ſponte prouenit, altera ſeritur, vt Thebanæ in Galilæa, & Rauennæ in Italia. In Caria certè inter oleas, tanquam in ſegetibus ſeritur propter emolumentum, quod ex ea quæſtuoſiſſimum ſentitur: quadranguli eius caules, aſperi, longi, ſimiles aparinæ, maiuſculi prorſus firmiuſculique, foliis circa articulos per interualla ſtellatim decuſſatis, & velut in orbem circunquaque radiatis, ſemine rotundo, per initia virente, proceſſu rubro, vbi planè maturuit nigro, radice tenui, longa, rubente: ſerpit humi vt gramen, locis vmbroſis conſpicienda: ſemen eius rubrum eſt: laudatiſſima Italica, & maxime ſuburbana, radice amara, & anchuſæ modo rubicunda: officinis rubia tinctorum appellatur, Francis garenſa,

Aliſma quod & Damaſonion, folia habet plantaginis anguſtiora, & in terram conuerſa, caulem tenuem, ſimplicem, cubitum excedente proceritate, caput thyrſi, florem album, exilem, & aliquatenus pallidum, radices vt veratri nigri tenues, odoratas, acres, modicè pingues. In aquoſis erumpit.

Chamæpitys per humum ſerpit, incuruæ ſimilis, foliis ſedi, minoribus, tenuioribus, hirſutis, circa ramos frequentibus

quentibus, odore pinus, flore tenui, albo vel luteo, radice cichorij. Altera eiuſdem cognominis, cubitalibus eſt ramis, anchoræ modo incuruis, minutis crinibus, coma ſupradictæ, flos candidus, nigricans: ſemen olet pinum vt ſuperior. Tertia maſcula dicitur, paruula, læuior, foliis exilibus, candidis, piloſis, coliculo craſſo & albo, floſculis melinis, ſemine puſillo. ſecus alas eodem odore quo cæteræ item ſpecies. Chamæpitys Aiuga, Plinio appellatur, aliis thus terræ, propter abortus: officinæ ſimul & herbarij, iuam appellant muſchatam. Tantùm abeſt vt chamæpitys, quæ ab officinis hodie demonſtratur, ſit ea Dioſcoridis & Plinij, vt nihil magis eius deliniationi repugnare cognoſcatur, cùm nullo ſit pinus odore.

Melandryon Plinio herba eſt in ſegete naſcens, flore albo, odorato.

Phu, nardum Creticum vocant, folio eſt oluſatri, caule cubitali, geniculato, in purpura albicante, radice obliqua, & imitante (vt Plinius eſt author) auium pedes. Prouenit in Creta & Ponto: in Gallia ſtudioſè colitur: huius tempeſtatis herbarij Valerianam maiorem appellant, & vertentretum, quod adoleſcat caule ſeſquipedali, concauo, articulato ex purpura candicante, folio oluſatri, lacteo narciſſi effigie floſculo, per medium leniter purpuraſcente, radice obliqua, villoſa, ſuppingui, fibris veratri nigri modo capillata, nardi odorem imitantibus, cum nonnulla grauitate: effoditur æſtate, ſiccatúrque in ſole. De hac etiam alibi dictum eſt.

Helenium, Dioſcoridi, duplex eſt: vnum Inula Romanis dictum, folia ferens verbaſci anguſtiora, aſperiora, oblongáque: quibuſdam in locis ſine caule prodit, radice ſubcandida & ſubruffa, odore iucundo, maiuſcula, guſtu acri, tactu molli: ab ea propagines panguntur, exciſis è radice gemmantibus oculis, vt in lilio ſerundo & aro

fieri ſolet: naſcitur in montibus opacis, ſiticuloſis: æſtate radix eruitur, & conciſa ſiccatur: ea hodie ab officinis enula vocitatur, & à ruſticis campana, iunctis vtriſque vocabulis, vulgò enula campana dici conſueuit.

Strutbion, Græcis: Latinis, radicula vel lanaria, vt olim notiſsima fuit, ſic à Dioſcoride minimè depicta relinquitur. Spinoſa herba eſt, non tamen acanacea, caule lanuginoſo, folio oleæ: floret æſtate: grata aſpectu: verùm ſine colore, ſemen ei nullum: radix magna, teres, oblonga, quæ conciditur purgandis lanis. Ea eſt quæ communi officinarum conſenſu ſaponaria dicitur, quoniam eluendis veſtimentorum maculis, ſordibúſque lanarum expurgandis, ſaponis vicem exhibet: quidam herbam fullonum etiam nominant, quòd interpollandis veſtibus, & mangonio poliendis fullones ea vtantur. Mauritanis condiſum dicitur. Magno verſantur in errore, qui neſcio quam herbam pro ſaponaria demonſtrant, apud aquas naſcentem, & in glareis, fabaceo caule, quadrato, bicubitali, glabro, folio plantaginis, laciniofo, per ambitum ſerrato, flore purpureo, ſummatim emicante, ſemine nigro, capitulatis calycibus contento quaſi folliculis in ſeſe inflexis, velut in iride & polyporum cirris, radice pingui, craſſa, rapum olente: quæ deliniamenta minimè priori ſaponariæ conueniunt, ſed magis clymenum videntur exprimere.

Ariſaron puſilla eſt herba, cui radix eſt oleæ tuberculo, acrior guſtu quàm aron. Galenus longè minus aro tradidit, radicem magnitudine oliuam æquare, multò maioris acrimoniæ. Paulus multò minus eſſe ſentit, ſed acrius, radicem oliuæ magnitudinem referre: hærent non immeritò quidam, an eadem ſit herba aris & ariſaron: ambiguitatem tollit pictura & vires, quæ vtrique conſimiles redduntur.

Haſtula regia, Græcis aſphodelus, herba non ignota,

multis foliis, porro ſimilibus, ſcapo lævi, florem gerente cacuminibus: anthericon vocant: radices longæ, rotundæ, glandibus ſimiles, guſtu acri: ſemen abundè profert lignoſum, triquetra figura: colore atro naſcitur in orbiculari folliculo, qui flori ſubiectus eſt, æſtate decidens cùm dehiſcit: particulatim flores vt ſcylla, incipiens ab imo.

Blattaria verbaſcum ita mentitur, vt ſæpius pro eo fallat, foliis minus albis, pluribus cauliculis, luteo flore: hæc abiecta blattas in ſe contrahit, ideóque Romæ blattariam vocant. Nomen itaque Latinum à colligendis in ſe blattis adinuenit.

Pratum.

ID Solum non hominibus noſtris tantùm, ſed etiam antiquis magnopere commendatum fuit, quod minimum agricolæ laborem requireret, vberem tamen ac copioſum fructum domino ſuo proferret. Summáque priſcorum omnium in hoc ſpectando fuit, vt fructus is maximè probaretur, qui quàm minimo impendio conſtaturus eſſet. Quapropter Cato aliquando interrogatus, quiſnam eſſet agri certiſsimus quæſtus, reſpondit. Si bene paſcat: quis proximus, Si mediocriter. Nullus autem ager melius paſcit dominum ſuum, atque pratum: Vnde aiunt Varro libro 1. de re ruſt. cap. 7. & item Plinius lib. 18. cap. 5. prata antiquis parata dicta fuiſſe. Et Columella, neceſſarium eius agri cultum eſſe dixit, cui veteres Romani primas in agricolatione partes tribuerunt: nomen quoque indiderunt, ab eo quod protinus eſſet paratum, nec magnum laborem deſideraret.

Pratorum alia ſunt irrigua, alia ſiccanea appellata. Rigua vel irrigua prata ſunt, quæ riuo influenti irrigan-

tur, & tanquam ſuis naturalibus aquis, humoris pabulo ſaginantur: quod neceſſarium eſt, cum id macies terræ expoſtulat: quemadmodum ſi in denſa & reſoluta humo, atque exili, prata facias, ea quidem tum erunt optima, cùm facultas irrigandi dabitur: quod certe fit, ſiquando palus aut lacus aut flumen aliqua parte ſubſidens, reſtagnat in pratum: deriuatur autem aqua per ſulcos vndecunque pratum prætercurrentes, quò humor ſuperueniens lentè prorepat, nec abundantius quàm par ſit fluat. Aquarum enim abundantia, æquè atque penuria (inquit Columella) graminibus eſt exitio: quapropter antiqui riuos pratorum irriguorum ita deducebant, vt quando liberet occluderent: reſerarent autem, quandocunque eſſet maximè neceſſarium. Hinc illud Virgilij.

Claudite iam riuos pueri, ſat prata bibêre.

Siccanea prata, nullis aquis, præterquam imbribus irrigantur, ſiccitate ſoli gaudent, & abſque riui deductione ſuapte natura fœnum optimum gignunt: læto enim pinguique campo non deſideratur influens riuus: meliúſque habetur fœnum quod ſuapte natura ſucceſo gignitur ſolo, quàm quod irrigatum aquis elicitur. Siccitas autem ea referenda eſt ad exteriorem ſoli ſuperficiem, potius quàm ad ipſum terræ corpus internum: quod certè abſque naturali qui ſubeſt humore fœnum optimum (quod humido præcipuè nutritur) generare vix poſſet: alioqui ſoli ſiccitas herbis omnibus fœnilibus eſt inimica. Succoſum id ſolum Columellæ dictum eſſe puto, quod intus præhumidum, naturali & inſita quadam humiditate nutritur, vt aduentitia, præterquam cæleſti, non indigeat. Atque ea quidem humiditas naturalis, ab aqua quæ ſolo ſubeſt, aduenit. Nam eo loco ſi paulò altius terram effodias, maximam vim aquarum ſubeſſe comperies. Quod facile indicant, & acclinis quæ plurimum eſſe debet prato-

rum poſitio, aut etiam in imis locis: item vicinus, vel ſaltem parum inde remotus amnis aut lacus, at praeterea herbarum, quae locum humidum deſiderant, ſpontina quædam productio, ex qua aquileges aquam ſubeſſe facile exiſtimant.

Nouella prata dicuntur Palladio, quæ recenter fiunt, quandocunque ad id opus deſtinatur ſolum, vt fœnum producat. Formanda ſunt ea prata, ex eiuſdem authoris ſententia, Septembri menſe, loco pingui, roſido, plano, leuiter inclinato: quod & noua prata inſtituere idem ait principio Nouembris.

Vetera prata idem appellat, quæ Plinius ſeneſcentia, nempe quæ propter frequentem herbarum productionem atque irrigationem, vel ſterileſcunt, vel muſcum contrahunt: fieri enim non poteſt, vt terra, vno ſeminis ictu, perpetuum fœtum in multos annos proferat: interdum enim ſterileſcunt prata, interdum fructum non vſqueadeò vberem proferunt: quod vel carie, vel incuria, vel vetuſtate accidere ſolet.

Prata ſummiſſa vocat Varro, quæ in accliui loco ſita ſunt, quemadmodum Virgilius arida, in quibus herba per æſtus exaruit, quo tempore tondenda ſunt ac ſubſecanda falcibus: verùm de culturæ vocabulis nunc eſt paucis dicendum.

VOCABVLA AD PRATORVM CVLTVRAM PERTINENTIA.

Extirpandum atque impedimentis omnibus liberandum agrum, quem in pratum deſtinauerimus docet Palladius libro 2. in Septembri, antequam proſcindatur aut exaretur: hoc autem fit, dum herbas latiores & ſolidas,

atque adeò virgulta ex agro deponimus, quæ alioqui vel aratro vel vanga aut bidente difficillime auferrentur: vulgus noſtrum vocat Eſſarter.

Diſpidandum quoque agrum ad pratum nouellum deſtinatum docuerunt antiqui agricolæ: hoc eſt, ſubmouendos atque egerendos eſſe lapides omnes, tum maiores, tum etiam minores, qui arationi & proſciſſioni ſoli plurimum nocere poſſint: Id verò agricolationis genus quidam vulgò vocant Eſperer.

Proſcindere locum, quem prato dicauerimus, æſtate oportere iubet Columella: hoc eſt terram eſſe vertendam atque excolendam, ſiue aratro ſiue bidente id fiat, quò ſemen facilius ſuſcipiat. Terra autem cùm primum aratur, tum proſcindi dicitur (inquit Varro libro 1.) quod vulgus noſtrum ait. Labourer, *ſi id quidem aratro fiat: ſi autem bidente,* Houër de premiere façon.

Subigendum poſt proſciſſionem pratum præcipiunt, omnes agricolæ: cùm poſt primam arationem, relictæ glebæ vel occantur, vel confringuntur: quæ duo poſtrema vocabula ad eius agri qui ſuis temporibus diuerſam arationis culturam requirit maximè pertinent. Vnde terram ſubigere fiſſione glebarum elegantiſſimè dixit Cic. ſecundo de Natura *deorum. Exercitandum agrum & multa aratione reſoluendum docet Palladius, antequam fœnili ſemine inſpergamus: quod fit ſubmotis (inquit) lapidibus, & glebis vbique confractis.*

Macrioribus & aridioribus locis, atque exili terra, ſi vicina ſint riuis prata: tamen interdum ſtercorari debent, & aſperſo recenti lætamine ſaturari (ait Palladius) vulgus noſtrum fumare vocat: quod vt apud antiquos fieri ſolebat, ita etiam apud nos fieri quotidie videmus, ac præſertim ſiccaneis pratis, & Februario menſe: ſtercore enim quaſi pabulo gliſcit exilis terra, inquit Columella: diſ-

ponitur autem ſtercus in aceruos, qui vno aut altero poſtea die diſiiciuntur, inarantur, & terræ obruuntur, ne ſolis habitu vires amittat, & vt permixta humus prædicto alimento pingueſcat. Quinetiam ſi prata ſint in accliui aut plano iuxta collem, iubent antiqui agricolæ celſiora loca ſtercorari. Nam æditior cliuus præbet ſubiectis alimentum, cùm ſuperueniens imber, aut manu riuus productus ſuccum ſtercoris in inferiorem partem ſecum trahit: quapropter agricolæ etiam inaratum collem magis quàm vallem ſtercorant. Verùm à ſuperiore prati parte fundendus eſt fimus (ait Palladius) vt eius ſuccus per totum poſſit elabi.

Serere pratum nouellum omnibus agricolis in vſu eſt, quum terram ad pratum idoneam poſt primam aut ſecundam culturam ſemine ex fœnilibus deſumpto inſpergimus, interdum viciam & medicam fœni ſeminibus permiſcentes: nonnunquam, ex Columellæ & Plinij præcepto, per autumnum rapis vel napis, vel etiam faba conſerentes, & inſequente anno frumento: tertio autem poſt diligentem arationem, ſemen vel florem ex fœnilibus conſerentes, atque ex præſepibus fœno delapſum ſpargentes.

Poſt ſationem ferro tangi pratum non debet. itaque cratire oportet (inquit Plinius) quod interpretatur Columella, inducta crate coæquare, ad diſſipandos grumos, quos ad verſuram plerunque tractæ faciunt crates, vt necubi ferramentum fœniſecæ poſſint offendere. Crates autem vocamus des herces, *vnde etiam cratire* Hercer.

Sarrire ad pabula in ſolo diſpoſita conuenit quæ interdum quidem in prato, plerunque autem ſeorſum aliorum leguminum ritu multo diligentius excoluntur: vt quemadmodum legumina nobis, ita etiam exculta pabula armentis & reliquis animantibus enutriendis, obſeruire poſſint. Nam ligneis ſarculis aut raſtris, quæ no-

Digitized by Google

ſtri vulgò vocant Ratteaux ou ſarcletz, *ſarriebatur, vnde id opus vulgò dictum* Ratteler ou ſarcler. *Ob id autem pratis minus conuenire videbatur ſarritio, quòd minora ſint interualla, quàm vt arator ſarculo vel raſtro vndecunque contingere poßit. Pabula autem (quemadmodum erant, medica, vicia, farrago ordeacea, fœnum græcum, eruum, cicer, & huiuſmodi) in morem horti diſponebantur, vti docet Columella lib. 2. cap. 11. areis tantùm latis pedum denûm, longis quinquagenûm: vt per ſemitas & aqua miniſtrari poſſet, & ſarculum aut raſtrum vndecunque circumagi.*

Rigare pratum, eſt vel clepſydris (quod ad pabula diligenter exculta potißimum pertinebat) vel riuis per loca pratorum varia deductis latiora facere, & ſuccreſcentibus herbis pabulum atque alimentum præbere. Nam id agricolis eſt peculiare, vt riuos quos per prata deducunt, interdum ſenſim protrahant, interdum remorentur, neque perpetuò effluere ſinant: nonnunquam etiam per vniuerſum pratum effluere permittant. Rigari autem pratum non debet (ait Palladius) antequam durum ſolum fecerit, ne cratem eius minus ſolidam, vis interflui corrumpat humoris: poſt primam autem prati ſectionem, id vſqueadeò diligenter non eſt obſeruandum.

Purganda eſſe prata docet Palladius Ianuarij & Martij initio: quo vocabulo intelligendum puto eſſe vindicanda ab iis herbis, quæ præter ſementem poſitam ſuccreſcunt, neque paſcuis ſunt commodæ, veluti ſi poſt improbè exherbatum aut ſubactum id ſolum quod prato dicauerimus, aut etiam ſtercoris vitio, noxiæ quædam herbæ ſuccreſcant, quæ quidem (nouellis præſertim pratis) ſunt auferendæ, ſiue id runcatione, ſiue auulſione fiat. Solo enim malè exherbato aut ſubacto, ſolent aut gramen, aut carduus, aut latiores herbæ, aut etiam vir-

gulta ſuccreſcere: lætaminis vitio naſcuntur vrticæ, atque id genus herbæ inutiles.

Paſcere pratum tranſlatione perelegantì dixit Plinius lib.18. cap. 28. pro eo quod eſt armenta vel pecora immittere pratis ad herbas depaſcendas, quæ ipſis quidem adhuc teneris & ſubſidentibus mittenda non ſunt, ex Columellæ *ſententia.* Nam *pecudes (inquit) molli ſolo infigunt vngulas, atque interruptas non ſinunt herbarum radices ſerpere & condenſare. Secundo tamen anno, minora pecora poſt fœniſecia permittemus admitti, ſi modò ſiccitas & conditio loci patietur. Tertio deinde cùm pratũ ſolidius ac durius erit, poterit etiam maiores recipere pecudes. Non enim debent prata quæ læto vel humido loco ſunt, paſci ante ſecunda fœniſecia, ne herbæ vellantur, obtrituque hebetentur.*

Secantur prata, cùm ſpica deſloreſcere cœperit atque roborari (ait Plinius) ſecandáque ſunt antequam inareſcant: nam & largius fœnum percipitur, & iucundiorem cibum pecudibus præbet. ſalcare vulgus noſtrum corruptè profert, Fauſcher. C*ædere & deſecare eidem authori etiam dicuntur. Prata (inquit) circa* Calendas *Iunij cæduntur. Idem deſecta prata rurſus ait rigari oportere, vt ſecetur autumnale fœnum. Subſecare dixit Varro: Cùm (inquit) herba creſcere deſiit, & æſtibus inarſit, ſubſecari falcibus debent. Virgilius perelegantì tranſlatione, tondere protulit,* N*octe (inquit) arida prata Tondentur.*

Quoties prata deſecta ſunt, oportet ſicilire, hoc eſt, quæ fœniſeces præterierant ſecare, vulgus noſtrum recurrere aut reſalcare dicit. Siciliendá (inquit Varro) prata, hoc eſt falcibus conſectanda, quæ fœniſecæ præterierunt, ac quaſi barba tuberoſum reddiderunt campum: a qua ſectione arbitror dictum, ſicilire pratum.

Reſtituere pratum, eſt ſeneſcens inſtaurare, ac denuò ſubigere atque ſerere. Reſtitui prata debent (ait Plinius) faba in his ſata, vel rapis, vel napis, vel milio, mox inſequente anno frumento, rurſúſque in prata tertio relinqui.

Ac quoniam de pratorum cultura vocabulis, abundè dictum eſſe videtur, nunc de foeni & falcium ratione paucula quædam deſcribenda ſunt.

FOENVM.

Fœnum ob id dictū fuiſſe quòd multo foenore domino ſuo quotannis proueniat, omnes norūt: vel quòd eadem perpetuò manētes herbæ, quotidie noua fiāt: ex Feſti interpretatione.

Optimum fœnum eſt Catoni quod prima ſectione colligitur, vel primo quod vocant fœniſecio. Secunda autem eiuſdem anni ſectione quod reconditur, id cordum & autumnale fœnum appellabant antiqui: vulgus noſtrum vocat Regaing. *Deſecta prata (ait Plinius) rurſus rigare oportet, vt ſecetur autumnale fœnum, quod vocant cordum, Sero natum fœnum appellat* Columella.

Fœniſecia dicebantur fœni ſectiones, quemadmodum vindemiæ vuarum: vnde prima & ſecunda fœniſecia fecit Varro. Columella *fœniſicia maluit proferre. Secūdo, inquit, anno minora pecora poſt fœniſicia permittemus admitti.*

Fœniſex Plinio, is eſt quem falcatorem vulgò dicimus. Apud antiquos, inquit, cornu ad crus ligato fœniſex incedebat: fœniſecam maluit dicere Varro. Herba (inquit) in pratis ad ſpem fœniſecæ nata. Perſius, Fœniſeces craſſo vitiarunt vnguine pultes. Fœniſectorem appellauit Columella lib. 11. c. 1. quemadmodum & arboratorem & vinitorem eodem loco.

Fœnilia quemadmodum & palearia. dicuntur antiquis agricolis, tecta in villa aut domo ruſtica, ſub quibus fœnum & paleæ reponi ſolent, atque aſſeruari. Pars domus ruſticæ fructuaria ait Columella lib. 1. c. 6. diuidatur in cellam oleariam, torculariam, cellam vinariam, defrutariam, foe-

nilia, paleariáque. quidam ex vulgo noſtro foenaria vocant. Tabulatum appellant Varro & Columella multis locis: inde reponere foenū in tabulato apud eoſdem frequenter reperies.

Foenum falcibus ſubſecatur apud nos, quemadmodum & apud antiquos: ſed & falces quibus prata deſecantur, vocat Cato foenarias, ad aliarum differentiam quas ſtramentarias appellat, ad frumenta deſecanda idoneas: & arborarias, ad purgationes arborum dicatas: ſic etiam vineaticas, & ſyluaticas, & ruſticarias nominat.

Falcium autem foenariarum duo genera recenſet Plinius: Italum, quod fuiſſe breuius ait, ac vel inter vepres quoque tractabile. Sunt & Galliarum latifundia, maioris compendij, quippe medias caedunt herbas, breuioréſque praetereunt. Deſecabant autem foenum Itali, vna tantùm manu dextra, vt recenſet idem author. Quinetiam antiquiores oleo falcis aciem excitare ſolebant: quapropter cornu ad crus ligato, foeniſex incedebat. Italia aquarias cotes dedit, limae vice imperantes ferro. Quidam ex noſtris lima vti malunt.

Foenum deſectum, vertitur ad ſolem, vt ſiccetur, & perareſcat, id autem furcillis eſſe faciendum docet Varro cap. 49. lib. 1. Vt perareſcat (inquit) foenum, poſteaquam deſectum fuerit, furcillis verſari debet: ac ſuperiore parte ſole ſiccata, tum demum conuertendum: itaque efficiemus vt vndecunque ſiceſcat.

Foenum vbi peraruit, in manipulos cogendum eſſe praecipiunt omnes agricolae, vt ad villam conuehatur. id autem eſt quod vulgus noſtrum appellat Botteler. *Nam in cumulos aut aceruos foenum ſiccum oportet prius conſtruere, vel etiam in metas extruere, quas in anguſtiſſimos vertices exacuebant: has autem molas vulgus noſtrum appellat, deinde verò ex metis, manipuli ſunt efficiendi, aut (vt ait* Columella*) vinciendi potius, vt in villam foenum facilius deportetur.*

Fœno in cumulos redacto, ſtipula raſtellis eradenda eſt, ex Varronis præcepto, atque addendus fœniſecæ cumulus. Inde verò quod optimum fœnum erit, Cato iubet ſeorſum eſſe condendum & ſub tecto in fœnili componendum, quod non antè fieri debet, quàm per paucos dies in prato congeſtum relinquatur, vt in ſe concoquatur, & faciliè deferueſcat in molis ac cumulis. Raſtella autem vulgus noſtrum appellat, Des ratteaux*: quemadmodum & raſtellus fœnum colligere,* Ratteler*, quod alioqui raſtellare quidam diceret. Nunc ad pratenſes herbas.*

PABVLA, IN PRATIS CONSERI SOLITA.

Quando in eum vſum præcipuè inſtituta erant prata, vt animalibus pabulum ſubminiſtrarent, ob idque variis ſeminibus ad pabulum iumentorum admodum vtilibus conſerebantur: neceſſarium eſt, vt de his etiam hoc loco dicamus, etſi in agrum quædam differri poſſint. Nam & vicia, & medica, & fœnum græcum (quas pratenſes herbas eſſe hodie nouimus) antiquis ſumma diligentia colebantur, atque à prato interdum ſummouebantur, vt in agrum ſeorſim deponerentur, haberéntque culturam ſibi propriam. Nos autem nullo diſcrimine deponimus huiuſmodi ſemina noſtris pratis, quæ nos inducit ratio, vt primùm de his dicamus.

Inter pabula igitur quæ offeruntur equis noſtrum vulgus id maximè probat, quod ſit lenticula & vicia ſimul commixtis, ocymum antiqui vocabant: nos dragetam equorum appellamus. quod qua ratione differat ab ocymo, quod baſilicum vocant, in horto ſatus iam eſt explicatum. Varronis tempore, bobus ocymum præbebatur, ad aluum ciendam, vnde ſic dictum contendit: atque id genus pabu-

li eſſe aſſerit, virides ſegetes deſectas, antequam ſiliquam gerant: quanquam Cato *manibus carpendum ocymum iubeat.* Nam *(inquit) ſi falcula reſecueris, non renaſcetur, atque euſque dandum bobus, dum inareſcat. Plinius ocymum antiquos appellaſſe tradit, pabulum umbræ patiens, quod celerrimè proueniat.*

Pabuli aliud genus eſt, quod farrago dicitur, noſtris vulgò Fourrage. *Id autem eſt quod ex pluribus ſatis, pabuli cauſa, datur iumentis, nempe ſegetum viridium & immaturarum deſectum, antequam in ſpicam aſſurgant: quibus additur hordeum, vicia & legumina, pabuli cauſa. Inde autem dicta farrago, quòd far ferro cædatur, aut quòd primùm in farracia ſegete ſeri cœptum. Ea equi ac iumento verno tempore purgantur, atque etiam ſaginantur, Duplex autem fuit antiquis farrago, nempe quæ ex recrementis farris admiſta, nonnunquam vicia ſereretur, nonnunquam ex hordeo, quæ hordeacea farrago dici ſolita eſt. hanc eſſe putat* Ruellius, *quam* Græci *vocant graſtim: & multi non indoctè ſemiaridum fœnum interpretantur.*

Pabulorum nullum eſt quod ad iumenta ſaginanda æquè faciat atque medica, vulgus noſtrum fœnum ſanctum vocat, quòd veluti diuino quodam numine ad nos peruenerit, opinior autem ob id medicam antiquis dictam, quòd medeatur iumentis, & pecori maciè laboranti: unde villici ac pecorum magiſtri apud nos utuntur tota hac herba in pabulo pro gramine. nam ad maciem pecorum & veterinorum, nulla res eſt quæ tantùm faciat quantum medica: præſertim ſi viridis, nunc tardè tamen arida præbeatur, atque id modicè, ne nimio ſanguine ſtranguletur pecus. Sunt qui Burgundienſe fœnum appellent, quòd à Burgundionibus allatum ad nos peruenerit, alij fœnaciam vulgò vocant, De la foignaſſe, *ſermone Picardo: nonnullis ex noſtris magis placet magnum trifolium appellare, quòd ea ſi-*

milis ſit caule & foliis trifolio in fœnicetis & pabularibus prouenienti: geniculata, vt quicquid aſſurgat in caule, contrahatur in folia. In ſcaporum cacumine breues ſiliquulæ prodeunt, in corniculorum ſpeciem intortæ, denticulato foris influxu, & velut exiguos mucrones exerente, in quibus ſingulare ſemen, ferè lunatum continetur, lentis magnitudine, folliculo cohærens, quod dentibus freſum, piſi ſaporem repræſentat, ori non ingratum. ſingulæ thecæ ſingulorum ſeminum ſunt capaces, quapropter condimentario ſali permiſcebatur.

Inter fœni genera Plinius connumerat herbam quæ odontides Græci dicitur, naſcitúrque in pratis, vbi & fœnum, vnde fœnariam vulgò vocant, De la foigniere: fruticoſa eſt, triangulis flagellis, geniculatis, nigro articulorum nodo, foliis polygono longioribus, hordei ſemine (quod in alarum ſinu erumpit) flore purpureo, multifido.

Pabuli cauſa ſerebatur antiquis fœnum græcum appellatum, Varroni ſiliquula, ruſticis antiquis & Plinio ſiliqua, vulgo noſtro Senegre, corrupta dictione: Theophraſto buceras, Hippocrati epiceras, quòd fructum corniculis ſimilem gerat. Cauliculis emicat exilibus, folio penè trifolij, ſemine fuluo, incondito, quod in molliſſimam tunditur farinam: ſerebatur antiquis ſeorſum. non altiore quatuor digitorum ſulco, vt iugerum agri modios ſex ſeminis reciperet, duobúſque anni temporibus ſerebatur, ad Septembrem & Ianuarium. Noſtris agricolis non ita diligenter tractatur, ſed in prato negligenter deponitur, cùm vel ex antiquorum ſententia, quanto peius tractetur, tanto proueniat latius.

Vicia, omnibus nota iumentorum pabulo: ea antiquis ſerebatur, & noſtris quoque hodie ſeritur ob duplicem vtilitatem: nam & pabulum veterinis præbet, & terram fermentat ac ſtercorat, ſolum in quo inicitur la-

tius reddens. Iniicitur etiam pratis vná cum ſupradictis ſeminibus, quo foenum fit nobilius & ſalubrius: vnde foenum viciæ, & vicilia vocat Columella. dictam appellat Varro viciam à vinciendo, quòd ſuis clauiculis ſeſe vinciat atque alliget aliis herbis, aut pedamentis vicinis. Galenus viciÿ vocabulum in pleraque Græcia vſitatiſsimum eſſe teſtatur: noſtri Latina imitatione vocant, De la Veſſe *omnibus nota eſt: cubitali altitudine, foliis ferè petroſelini, ſed amplioribus, flore piſi, minutis nigricantibúſque in ſiliqua granis. Seritur in quacunque terra, facillimo cultu. Optimum bubus cibum præbet.*

Viciaginem vel *viciolam vulgus noſtrum appellat herbam quæ triticum ſtrangulat, & tamen habet neſcio quid ſimile cum vicia, vnde vocatur* Veſſeron: *ſemen gerit columbis amiciſsimum, vt quidam eò ſerant huiuſmodi viciaginem, vt columborum multitudinem in ſua prædia alliciant. Ruellius quiddam ſimile habere contendit cum cracca Pliniÿ, & araca Galeni. Plura in agro, vbi de lolio ſermo fuit.*

Viciam agreſtem noſtra rura vulgò appellant eam herbam quæ aphace Græcis dicitur: ſimili enim omnino habitu cum vicia in agris conſpicitur: non eſſe tamen veram viciam contendit Ruellius, cùm in agris non proueniat niſi cultu diligenti & magno labore. florem eius ruſtici intorquent coronis, quoniam perpulcher emicet, cum odoris ſuauitate: alioqui veram viciam βίτιον Græci vocant: de qua plura in agro.

Cicerculam *Columella inter pabuli genera annumerat, eam proximam foenograeco & medicæ tradens: ſarras vulgus noſtrum vocat. Ea enim bubus erui loco datur: piſo ſimilis eſt, ſed non vſque adeò grata, quæ ligata in faſciculos, vnà cum vicia optimum præbet bobus alimentum. antiqui curioſè ferebant cicerculam, de qua in*

agro plura dicemus. quemadmodum & de eruo & eruilis, quo loco de legumimbus fiet à nobis mentio. ad reliquas herbas veniendum, quæ pabulum non vſque adeò optimum præbent.

HERBÆ PRATENSES.

Vtiliores herbas deſcripſimus, quibus prata plerunque abundant, quæque pecori, delicatioris cuiuſdam pabuli loco eſſe ſolent: reliquæ mox deſcribendę, quæ non ita ſunt vtiles, quibus tamen ipſa prata plurimum hinc inde referta eſſe videmus.

Si qua igitur herba pratis eſt familiaris ac frequens, ea eſt maximè, quàm à coniunctorum inter ſe foliorum numero, trifolium tum Græci tum etiam Latini dixerunt: quæ vt eſt multiplex, ita etiam inſigni ac peculiari quadam denominatione: ea quæ in pratis eſt, trifolij pratenſis nomen obtinuit: quæ quidem cùm reliquis minor eſſe ſoleat, tamen pro ſoli pinguidine, paulò maius folium oſtendit, ſubalbida quadam in medio folio macula conſpicuum, quo nomine ruſticis puellis ad coronamenta in vſu eſt: id menyanthes Græci vocant. Cuius eam vim eſſe tradunt quidam, vt futuram tempeſtatem prænunciet, & contra arrigatur: expertúmque eſſe aiunt, ſiquando album trifolium abundè floruerit, ſequenti anno futuras eſſe aquarum inundationes. Cæterum quod altiùs eſt trifolium, id virgis tenuibus fruticat, nigris, ac iunceis, cubito interdum altioribus, in ſingula germina foliis exeuntibus, flore purpureo, ſemine lato, & quadantenus piloſo: radice oblonga, alba, paulò graciliore ac firma. At quod minus trifolium dicitur, id terræ magis vicinum eſt, vno tantum cauliculo aſſurgens, ternis etiamnum foliis, orbiculatis, iiſque ſolis, erucam ſubolentibus, quapropter ſolum id vulgo noſtro trifolij appel

appellationem obtinuit : atque id etiam aiunt recentibus vulneribus contuſum probè mederi.

Simoniacum trifolium Columellæ, inuenitur in ſtragoſis locis, quod quia odorem grauem ceu bituminis refert, ob id aſphaltion Græcis appellatum eſt : aſphaltian vocauit Archigenes. Longis & hirſutis viret foliis, caulémque gerit pratenſi trifolio robuſtiorem.

Trifolium acutum inquit Scribonius Græcos oxytriphyllon vocare, idque ait Siciliæ montes circundare, neque ſe in Italiæ regionibus vſquam vidiſſe, niſi in Lunæ portu, cùm Britaniam peteret, cum Claudio Cæſare. Eſt autem foliis & ſpecie communi trifolio ſimilis, niſi quòd paulò pleniora ſunt, ſuperiori parte aliquantulum lanuginoſa, atque in extremo quodammodo aculeata : ſed frutex huius duûm pedum interdum altior eſt, atque odoris grauis, quorum nihil tale in pratenſi trifolio conſpicitur.

Oxys (vt eſt Plinius author) folia terna gerit. Ea putatur oxytriphyllon, non quidem ab acumine foliorum, ſed ab acido guſtu potius dictum : eſt enim trifolio ſimile, longis tantùm pediculis, tria ſummatim folia proferentibus, acido ſapore, flore luteo, nonnunquam candido, in ſimplici ſtylo inter folia proſiliente, ruſo in lunatis ſiliquis fœtu, radice in transuerſum longa & fruticoſa : vulgus panem cuculi appellat, officina trifolium acetoſum, & alleluya.

Tria apud nos (inquit Ruellius) inueniuntur trifolij genera : vnum bicubitale, ramis exilibus, trigeminis, per interualla foliis nigricantibus, quæ dum pubeſcunt, rutaceo ſunt odore, vbi adoleuerunt aſphalthi, flore purpureo, ſemine fœnigræci, radice oblonga. Alterum omnibus notum, folio molli, rotundo, lente maculoſo. Tertium acuto folio addunt, & quartum noſtri herbarij, quod acidum nominant trifolium, vulgus panis cuculi & alleluya, vt

paulò antè dictum eſt: id autem humile eſt: longis tamen pediculis, acetoſo ſapore, flore candido, rufo in lunatis ſiliquis fœtu, radice in tranſuerſum longa ac fruticoſa.

Trifolium maius vocarunt Latini quem Cytiſum, & triphyllon etiam Græci, qui frutex eſt incanus totus, agris ac collibus familiaris. Ob id autem trifolij nomen obtinuit, quòd & tria in ſingulis germinibus folia gerat, ea tamen paruula, dorſo in mediis rubente, vt erucæ odorem referant, ſi digitis terantur.

Trifolium minus à Romanis appellatum, quod & libyon & triphyllon etiam Græci vocarunt. Lotum ſylueſtrem eſſe certum eſt, generatúrque in fœnilibus pratis, ſemine fœnigræci minutiore multo, medicati guſtus, caule duorum cubitorum, aut etiam altiore, alis pluribus, concauo, ternísque circum ipſas foliis ſatis exilibus.

Trifolij pratenſis folio eſt lotus vrbana, quam ob id Græci triphyllon appellarunt: eáque naſcitur in pratis noſtratibus, luteis floribus veluti piſi, ſed multo minoribus, cauliculum ſupernè coronantibus: humilis, palmi altitudine, officinæ andacorbam & coronam regiam vocant. An ea ſit quam tantopere extollit Homerus, Græcique omnes, quæ niſi poſt annum è ſemine ſuo nata, ſitim arceat, veſcentibúſque cibi ac potus loco eſſe ſoleat, hoc verò nobis incertum eſt, nihil vt de hac re certi aut ſtatim proferre poſſimus.

Trifolium odoratum à Romanis etiam dictum, quod Græci Medion appellarunt: naſcitur ea herba in opacis ſaxis, folia habens ſeridis, trina quidem in ſingulis geniculis, caulem tricubitalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundum, ſemine minuto, ad imaginem cnici, radice ſemipedali, craſſitudine baculi, auſtera guſtui.

Caueto autem ne pro trifolio tripolion proferas, habent enim ea duo vocabula nonnihil inter ſe vicinum: verùm tripolion naſcitur in maritimis, vbi allidit vnda, interimque retro commeat: Folia habet iſatidis, arida ſed craſsiora, caulem palmo altum, in mucrone diuiſum: huius flores tradunt ter in die mutari, candidos mane, purpureos meridie, puniceos ſole occidente conſpici: cæterum radice eſt alba odorata, calidi guſtus.

Trifolium aliud eſt ex ſatirij generibus, ita appellatum à foliorum numero: ſatyrium autem dictum, quòd eius radix venerem ſtimilet: nam herbas propè omnes venerem ſtimulantes Græci ſatyrij voce cognominarunt. Ea herba in noſtratibus pratis interdum naſcitur, & tria humi folia ſpargit, rumici vel lilio ſimilia: caulem gerit leuem, cubitalem, nudum: florem albo lilio ſimilem radicem geminorum bulborum, exterius rufam, intus candidam, corticem radicis gracilem intus album quiddam continentem quod ſapore ſit dulci, guſtantibus iucundo: rura noſtra eam herbam teſticulum ſacerdotis appellarunt.

Verùm quando in ſatyrij mentionem incidimus, æquum eſt vt eius genera ac differentias paucis hîc perſtringamus, etſi de hoc nonnihil iam in ſylua à nobis dictum fuerit.

Satyriorum genera teſticulorum nomen habent, quos Græci orchies appellarunt, ob id potiſsimum, quòd earum herbarum radices, quiddam cum teſticulis habere ſimile videantur: vt igitur ea genera facilè pernoſcas, hæc perdiſcito. Orchis ſerapias foliis eſt porri, oblongis, latioribus, pinguioribus, ex alarum ſinu emicantibus & inflexis, caule palmeo, flore purpureo, radice teſticulis ſimili: quorum alter flaccidus quodammodo appareat, alter ad inferiora inæquali quadam productione vergat. Quibuſdam autem huius generis plantulis teſticulorum loco radix, veluti ma-

nus cuiuſdam expanſæ figuram gerit, quapropter vulgo manus Chriſti appellata. Aliis verò cùm radix ſit teſticulis ſimilis, folia item reliquis ſimilia, florem tamen gerunt varium, nempe ex albo nigricantem, ſpicatum tamen omnes. Quinetiam inter eas quæ purpureo ſunt flore, quædam floſculos habent in ſpica magis congeſtos, nihil odorantes, aliæ magis ſecretos, neque ita numeroſos, caryophyllon ipſo odore referentes, cætera ſatyrio ſimiles: verum is odor confeſtim deperit, Sunt qui ob id quòd ita ſpiret, ſítque colore purpureo & ſuaue rubenti, hyacinthum eſſe contendant, dicantque neſcio quid ad Dioſcoridis deſcriptionem conuenire: cui ſententiæ nullum addiderim calculum. Itaque ſatius fortaſſe fuerit id genus ſatyrion odoratum appellare.

Satyrion minus, & teſticulum canis vocant vulgo, herbam eam quam Græci cynoſorchin appellarunt, quámque in Vineto iam antea deſcripſimus. Ea eſt foliis paruis, ternis (vnde etiam trifolium dici poteſt) ſemipedalibus, radice formam teſtium canis referente, alternis annis intumeſcente ac reſidente.

Satyrion indicum bucheiden Syri vocant, herbam apud eos frequentem, radice candida ac dura, commendatiore quo craßior, rugoſior, atque albior fuerit: cuius effectum talem eſſe aiunt qualem eius herbæ, quam ait Theophraſtus concitare venerem vſque ad ſeptuageſimum coitum.

Satyrion erythroceccon Plinio, ſemine eſt viticis, paulò tamen maiore, leui, dura radice, cortice rubro, intus album quiddam includente, ſapore ſubdulci: radix ipſo contactu venerem ſtimulat, magis autem ſi epota fuerit. Atque hæc de ſatyrio quæ in hanc ſententiam adferre potuimus.

Noſtris pratis quemadmodum & aliis locis præhumidis, quibus aquam ſubeſſe indicemus, frequentißi-

Digitized by Google

mus eſt ranunculus, qui Græcis batrachion appellatur, ab eo quòd ranæ in pratis aut locis riguis inſultantes ſeſe ſuper hac herba frequentiſſimè conuoluerent: quopropter etiam quibuſdam apium ranarum appellatur, aliis ſtrumea, quòd experimento compertum fuerit, eam herbam ſtrumis mederi, præſertim equorum: id enim veterinarij noſtri quotidie ſatis experiuntur: nonnullis ex vulgo noſtro à florum ſimilitudine bacinulos vocant: habent enim neſcio quid ſimile cum iis vaſis, quibus tonſores barbas loturi, aquam aut lixiuium excipiunt. Sunt etiamnum aliqui qui à foliorum ſerie atque inciſura pedem coruinum nominarunt. Apium autem non ſine ratione vocatum eſt, tum noſtratibus, tum etiam veteribus: habet enim folia ad apium accedentia: quamobrem etiam ea ranunculi venenata ſpecies, in Sardinia (vnde Sardoa Saluſtio dicta) frequens, quæque cœnoſis locis iuxta aquas apud nos creſcit, apium riſus appellatum eſt, aliis apiaſtrum, quaſi ſylueſtre apium dixerint: hæc ora hominum ac rictus cum dolore contrahit, vt quaſi ridentes interimat, vnde prouerbium Sardonius riſus. Apium ruſticum quidam vocant apud nos: lanuginoſis eſt aliquantulum foliis, fœtidis, apium ſubolentibus, guſtu acerrimis, caule alto, ſemine, ac flore veluti cuiuſdam apij: radice capillata, cœno delibuta dum extrahitur, in defluuiis fontanis prouenit, aut aquis quieſcentibus ac cœnoſis. Ea vtuntur veterinarij noſtri ad ſcabiem equorum medicandam.

Complura ranunculorum genera ſtatuit Dioſcorides quibus omnibus vim acrem & exulceratoriam ineſſe cenſet. Nos verò vnam tantùm ſpeciem nouimus, admodum acrem, & radice potius quàm foliis: licet etiam folia vim habeant cauſticam. Nam quæ flore ſimplici atque aureo in pratis noſtratibus frequens conſpicitur, caulo gracili, cu-

bitum alto, radice parua, amara, candida, multis capillamentis fibrata, ea certè vim vſqueadeò exulceratoriam non habet, aut paruam admodum: qua carpo adalligata, vtuntur noſtræ matronæ ad febrem (vt aiunt) abigendam. Quæ verò polyanthemos Græcis dicitur, eam vulgus noſtrum bacinulos duplices vocat, autumnóque præſert im conſpici ſolet: reliquis anni temporibus non item, aut ſaltem paruula, neque naſcitur in præhumidis pratis, ſed ſiccaneis, folio ac caule breuiore, flore conduplicato, non ita luteo, interdum ſubrubro, radice bulboſa, candida, quam ſi quis guſtarit, acerrimam perſentiet. Ea certè vlcera excitat, foliis quidem contritis, magis autem ipſa radice, quæ vel etiam quinque linteorum voluminibus implicata, vim ſuam exerit, veſiculáſque ac febrem excitat, haud minore ardore, quàm ſi fimo columbino aut fæce vini vſta canterium alicui corporis parti admoueres. Ea eſt qua ſanguine draconis macerata, ſuras aut femora illinere ſolent nebulones quidam mendici, quo facilius nobis imponant: quapropter nonnullis herbariis vlceraria ac ſcelerata ſolet appellari.

Sanicula vulgò dicta, ranunculi ſpecies eſt, ita enim & folio & flore eſſe deprehenditur, tantùm ipſa radice diſſidet, quæ oblongior eſt, & quodammodo nodoſa, folia item contrita, myrrhæ ſuauem odorem ſpirant: verùm de hac in ſylua ſatis dictum eſt.

Bellius, ſiue bellis, aut bellio (ſic enim vocat Plinius) flos eſt pratis admodum peculiaris, quam margaritam vulgus noſtrum appellat, herbarij conſolidam minimam, quòd dicant recentia vulnera, eius herbæ admotu conſolidari. Duorum eſt generum, maioris & minoris diſcrimine inſignium. Minor flore eſt albo, aliquatenus rubente, nempe in ſummo, quinquagenis quinis barbulis paſtillicantibus coronato (inquit Plinius) quanquam quinquagenas ternas

non quinas Barbarus dicat ſe inueniſſe: folio pingui, in terra iacente, in rotundum oblongo, leuiſſimè ſerrato, ſylueſtris floris caliculis, ſimplici foliorum ambitu, emaculato candore.

Maior belius, procerior aſſurgit folio, à priore non admodum diuerſo, altioribus tantùm crenaturis lacintato, cauliculis tenuibus, ſurculoſis cubitum altis, flore priori non diſſimili, paulò tamen maiore: paucioribus tantùm barbulis, medium luteum in orbem concinnè cingentibus (ait Ruellius) rura noſtra grandem margaretam vocant, herbarij conſolidam mediam.

Odontides, fruticoſa herba: dicta Græcis, quòd dentibus medeatur: vulgus noſtrum fœnariam vocat: prouenit vbi & fœnum, triangulus flagellis, geniculatis, nigro articulorum nodo, foliis polygono longioribus, hordei ſemine ab alarum ſinu erumpente. Nihil hac herba frequentius in pratis, flore eſt purpureo, puſillo, multifido, tumentibus in caule articulorum nodis. Plinius inter fœni genera connumerat.

Dauco Cretico prata ficcanea plerunque ſcatent: eſt autem fœniculi ſimilitudine, minoribus & candidioribus foliis, caule ſemipedali, capitibus rotundis, vt coriandri: flore candido, vmbellato, in cuius medio ſemen eſt purpureum, quod digitis vulſum ac tritum, cocci cnidij ſimilitudinem habet, odoréque atque adeò ipſo contritu neſcio quid naribus refert, quale & granum tinctorium, quo noſtrates pannos omnium delicatiſſimos inficiunt. Radicem gerit digitali craſſitudine, longitudine dodrantali, paſtinacam odore referente: vnde Latinis gallica paſtinaca dicitur: vulgo noſtro, ſylueſtris carrota.

Eſt & daucus aſininus herbariis vulgò dictus, paſtinacæ non diſſimilis, opacante faſtigium anethi vmbella, ſemine oblongo, odoratu graui, ſapore vt cuminum

acri. Tertium eſt aliud dauci genus apio ſimile, feruens, acre, guſtanti odoratum. Cæterum qui apud Cretam (quam hodie Candiam appellant) naſcitur daucus, is eſt multò vehementioris odoris, propter regionis calorem, quàm qui apud nos: cuius vmbellæ tenues ſurculi, duriores ſunt ac robuſtiores, qui deſiccati vnà cum ipſa vmbella, ac Venetias deportati, vſum dentifriciorum præbent. Cætera quæ ad paſtinacæ deſcriptionem pertinebant, in horto explicata ſunt.

Betonicam alteram pleriſque pratis noſtris ſuccreſcere vidimus. Ea eſt quam Ruellius ait vulgo noſtro detritis duabus literis tonicam appellari tam officinis quàm herbariis, ac medicis. Radicem habet rubram, odoratam, folia porracea, ſtamine quo medium dimidatur puniceo, vel rubente, cum recto calamo triangula, floribus in vertice purpureis.

Betam pratenſem vulgus vocat, quam Græci Limonion, Plinius betam ſylueſtrem. Ea betæ ſimilis eſt, verùm tenuioribus & minoribus eſt foliis, decem, interdum pluribus: caule tenui, recto, altitudine liliorum, pleno ſeminis rubri, quod guſtu linguam aſtringit. Haud ita frequens eſt in noſtratibus pratis, apud Italos ac Germanos frequentior.

Achilleas ſyderitis, ab Achille Chironis diſcipulo inuentore dicta: herba in pratis frequens, quam nos Galli, Chiliophylli Græcam nomenclaturam ſequuti ſimul & ipſam foliorum multitudinem, millefolium appellauimus. Eſt enim fruticoſa, ſcapo in capillamenti modum vtrinque folioſo, longe breuioribus exilioribúſque quàm fœniculi villis: ab imo hirſuta, cubitali altitudine, vertice ex candido in puniceum vergente floſculorum miſtura. A' latinis quibuſdam ſupercilium Veneris dici refert Dioſcorides.

Naſcitur quibuſdam pratis præſertim riguis herba milleſolio non omnino diſsimilis, niſi latioribus eſſet foliis, eupatorio magis ſimilibus, longioribus tamen, ſed ita inciſis ut eupatorio videmus, paulò magis ad terram expanſis ramulis, caule non uſque adeò procero. Cæterum ſurſum ac deorſum lanuginoſa eſt, albicans, argenti figura, unde vulgus noſtrum argentinam & argentariam appellauit. Ea quæ ſit antiquis, nondum ſatis compertum eſſe video. Radicem gerit ſubrubram, qualis eſt eupatorio, non ita tamen proceram. Tantùm hoc certum eſt ex Ruellij animaduerſione, aliam argentinam etiam vocatam (quæ coriandri ſit folio, caulæ rutæ, reperitúrque in campeſtribus & macetiis) eſſe Dioſcoridis *thaliſtron. hæc verò pratenſis, minus eſt certè cognita.*

Quinquefolia, noſtris Quintefeuille *dicta, Græcis pentaphyllon vel pentadactylon, quòd totidem habeat diuiſiones. quot ſunt in manu digiti: vel pentatomon, quòd in quinque diuiſa ſit: vel pentapteron, quod Gaza ex Theophraſto quinquepennam vertit. In riguis praticis circa ductus aquarum naſcitur: ramulis tenuibus, feſtucaceis, palmea longitudine, & in iis ſemen: foliis mentæ, quinis in ſingulis pediculis, raro pluribus, in ambitu ſerratis: flore in luteum langueſcente, interdum aureo: radice ſubrubra, tereti, veratro nigro craſsiore, adde geniculatos quoque ſurculos folia ſimul iuncta vitiligineæ comæ formam exprimere videntur. Radix ubi inaruit, nigricat, & anguloſa fit, ſed quum effoditur, rubet.*

Quæ tormentilla vulgò dicitur, niſi ſeptem non quinque haberet folia, certè inter pentaphylli genera annumerari poſſet: verùm de hac in ſylua fuſius dictum eſt.

Eupatorium indubiè noſtra eſt agrimonia vulgaris, nulla prorſus repugnante nota inter heptaphyllorum numerum annumeranda eſt, locíſque humidis naſcitur, ut aquilegi-

bus indicium præbeat, eo in loco aquam ſubeſſe in quo ſuc-creſcat. Naſcitur in vite, vnà cum pentaphyllo ſuperius deſcripto, vnáque cum vite extinguitur, ac ſemen produ-cit, nempe autumno. Cæterum fruticoſa eſt herba, caule ſingulari, lignoſo, nigricante, tenui, hirſuto, cubitali, vel eo maiuſculo: cannabinis ex interuallo foliis, quinquefolio ſimilibus, plurifariam interdum inciſis, per ambitum ſer-ratis, nigricantibus: medio caule ſemen erumpit piloſum, deorſum ſpectans, quod reſiccatum veſtibus adhæreſcit.

Hippuris, equiſetum dicta Plinio, noſtris equina cauda: in riguis pratis inuenitur, admodum inuiſa fœniſecis propter aſperitatem. Recto caule proſilit, cubitali, & in-terdum amplius, inani: comis per interualla ac geniculas propendentibus, breuiuſculis, mollioribus & candidiori-bus. Lugdunenſibus pratis proſilit incomata, geniculis tan-tùm ſcabris ac iunceis. Ea herba mulierculæ ſtanneam ſu-pellectilem tam eſcariam, quàm etiam potoriam elegantiſ-ſimè perpoliunt: haud ignota fabris materiariis, dum li-gneam pectinum & aliorum minutorum operum rudita-tem, huius ſcabritia in nitorem expoliunt: prællam vul-gus Lugdunenſe vocat.

Autumni exitu florem oſtendit in quibuſdam pratis herba colchicon dicta, aliis ephemeron, quòd temerè epo-ta, vno die iugulet: bulbum agreſtem quidam appellant, à foliorum ſimilitudine, noſtris caninecа dicitur, quòd de-uorata canes enecet: folia gerit bulbi, aliquantulum pin-guiora, caulem palmeum, florem veluti cuiuſdam rudi-menti naturæ lilium facere condiſcentis, interdum ſub-albidum, interdum cæruleum: rufum gerit ſemen, radi-cem è nigra foris rufam, quæ delibrata candicat, & mol-lis ſpectatur. Lacteo madet ſucco, & guſtui dulcis per-ſentitur. Bulbo medio rima dehiſcit, qua flos erumpit: of-ficinæ hermodactylon vocant.

Digitized by Google

Galion pleriſque pratis naſcitur: herba à Græcis ſic dicta, quòd lacti admota coaguli loco eſſe poſſit, noſtris interdum muſchetum minus, modò florabulum appellatur, ab optimo odore, atque adeò florum multitudine: ramulum foliúmque profert aparinæ ſimillimum, tenuem tamen & minorem, rectum: florem in cacumine luteum, multum, tenuem, huc atque illuc per ramulos diuiſum, odoratum, folia circum caulem aparinæ modo ſtellatim diuiſa: autumno colligitur Galion, vicatímque defertur, odoris gratia: cuius florem noſtræ mulierculæ arculis incluſum continent, ſuis linteolis eo odore imbuendis.

Polygalon ab abundantia lactis quam epota mulieribus tribuit dicta: palmi altitudine in pratis ſuccreſcit, lenticulæ foliis, guſtu ſubacerbo.

Oſyris ſiue oſyrias, noſtris officinis linaria dicta à foliorum cum lino ſimilitudine: ſurculus eſt niger, ramulos tenues lentóſque gerens, & in iis folia trina aut quaterna, modò quina, interdum & ſena, linum referentia, dein colore mutato ſubrubra: ſemine concolori tantiſper dum matureſcit, poſtquam ematuruit rubeſcente, ſeneſcentes, quoque ramuli, nigritiem in ruborem vertunt.

Pratenſis eſt quæ Lyſimachios aut lyſimachia, vel lyſimachion dicitur, ab inuentore rege Lyſimacho, vel à diſſoluenda diſſidentium pugna: aiunt enim bonum aut iumentorum diſcordantium vel calcitronum ceruicibus aut iugo impoſitam, aſperitatem cohibere: reſpuitur ea odio quodam à bobus, atque adeò omni veterinario pecore, vt ſolam in aquoſis pratis detonſam, intactam relictam videas: vulgus noſtrum, præſertim Cenomanenſe, pelliboſſam quaſi peſtifugam appellauit: quòd experimento quodam aliquando comprobatum fuiſſe dicant, eam herbam paulò altius ſupra panum peſtiferum adal-

mus eſt ranunculus, qui Græcis batrachion appellatur, ab eo quòd ranæ in pratis aut locis riguis inſultantes ſeſe ſuper hac herba frequentiſſimè conuoluent: quopropter etiam quibuſdam apium ranarum appellatur, aliis ſtrumea, quòd experimento compertum fuerit, eam herbam ſtrumis mederi, præſertim equorum: id enim veterinarij noſtri quotidie ſatis experiuntur: nonnullis ex vulgo noſtro à florum ſimilitudine bacinulos vocant: habent enim neſcio quid ſimile cum iis vaſis, quibus tonſores barbas loturi, aquam aut lixiuium excipiunt. Sunt etiamnum aliqui qui à foliorum ſerie atque inciſura pedem coruinum nominarunt. Apium autem non ſine ratione vocatum eſt, tum noſtratibus, tum etiam veteribus: habet enim folia ad apium accedentia: quamobrem etiam ea ranunculi venenata ſpecies, in Sardinia (vnde Sardoa Saluſtio dicta) frequens, quaque cœnoſis locis iuxta aquas apud nos creſcit, apium riſus appellatum eſt, aliis apiaſtrum, quaſi ſylueſtre apium dixerint: hæc ora hominum ac rictus cum dolore contrahit, vt quaſi ridentes interimat, vnde prouerbium Sardonius riſus. Apium ruſticum quidam vocaut apud nos: lanuginoſis eſt aliquantulum foliis, fœtidis, apium ſubolentibus, guſtu acerrimis, caule alto, ſemine, ac flore veluti cuiuſdam apij: radice capillata, cœno delibuta dum extrahitur, in defluuiis fontanis prouenit, aut aquis quieſcentibus ac cœnoſis. Ea vtuntur veterinarij noſtri ad ſcabiem equorum medicandam.

Complura ranunculorum genera ſtatuit Dioſcorides quibus omnibus vim acrem & exulceratoriam ineſſe cenſet. Nos verò vnam tantùm ſpeciem nouimus, admodum acrem, & radice potius quàm foliis: licet etiam folia vim habeant cauſticam. Nam quæ flore ſimplici atque aureo in pratis noſtratibus frequens conſpicitur, caule gracili, cu-

bitum alto, radice parua, amara, candida, multis capillamentis fibrata, ea certè vim vſqueadeò exulceratoriam non habet, aut paruam admodum: qua carpo adalligata, vtuntur noſtræ matronæ ad febrem (vt aiunt) abigendam. Quæ verò polyanthemos Græcis dicitur, eam vulgus noſtrum bacinulos duplices vocat, autumnóque præſertim conſpici ſolet: reliquis anni temporibus non item, aut ſaltem paruula, neque naſcitur in prahumidis pratis, ſed ſiccaneis, folio ac caule breuiore, flore conduplicato, non ita luteo, interdum ſubrubro, radice bulboſa, candida, quam ſi quis guſtarit, acerrimam perſentiet. Ea certè vlcera excitat, foliis quidem contritis, magis autem ipſa radice, quæ vel etiam quinque linteorum voluminibus implicata, vim ſuam exerit, veſiculáſque ac febrem excitat, haud minore ardore, quàm ſi ſimo columbino aut fæce vini vſta cauterium alicui corporis parti admoueres. Ea eſt qua ſanguine draconis macerata, ſuras aut femora illinere ſolent nebulones quidam mendici, quo facilius nobis imponant: quapropter nonnullis herbariis vlceraria ac ſcelerata ſolet appellari.

Sanicula vulgò dicta, ranunculi ſpecies eſt, ita enim & folio & flore eſſe deprehenditur, tantùm ipſa radice diſsidet, quæ oblongior eſt, & quodammodo nodoſa, folia item contrita, myrrhæ ſuauem odorem ſpirant: verùm de hac in ſylua ſatis dictum eſt.

Bellius, ſiue bellis, aut bellio (ſic enim vocat Plinius) flos eſt pratis admodum peculiaris, quam margaritam vulgus noſtrum appellat, herbarij conſolidam minimam; quòd dicant recentia vulnera, eius herbæ admotu conſolidari. Duorum eſt generum, maioris & minoris diſcrimine inſignium. Minor flore eſt albo, aliquatenus rubente, nempe in ſummo, quinquagenis quinis barbulis paſtillicantibus coronato (inquit Plinius) quanquam quinquagenas ternas

non quinas Barbarus dicat ſe inueniſſe: folio pingui, in terra iacente, in rotundum oblongo, leuiſſimè ſerrato, ſylueſtris floris caliculis, ſimplici foliorum ambitu, emaculato candore.

Maior bellius, procerior aſſurgit folio, à priore non admodum diuerſo, altioribus tantùm crenaturis lacinîato, cauliculis tenuibus, ſurculoſis cubitum altis, flore priori non diſſimili, paulò tamen maiore: paucioribus tantùm barbulis, medium luteum in orbem concinnè cingentibus (ait Ruellius) rura noſtra grandem margaretam vocant, herbarij conſolidam mediam.

Odontides, fruticoſa herba: dicta Græcis, quòd dentibus medeatur: vulgus noſtrum fœnariam vocat: prouenit vbi & fœnum, triangulis flagellis, geniculatis, nigro articulorum nodo, foliis polygono longioribus, hordei ſemine ab alarum ſinu erumpente. Nihil hac herba frequentius in pratis; flore eſt purpureo, puſillo, multifido, tumentibus in caule articulorum nodis. Plinius inter fœni genera connumerat.

Dauco Cretico prata ſiccanea plerunque ſcatent: eſt autem fœniculi ſimilitudine, minoribus & candidioribus foliis, caule ſemipedali, capitibus rotundis, vt coriandri: flore candido, vmbellato, in cuius medio ſemen eſt purpureum, quod digitis vulſum ac tritum, cocci cnidiq; ſimilitudinem habet, odoréque atque adeò ipſo contritu neſcio quid naribus refert, quale & granum tinctorium, quo noſtrates pannos omnium delicatiſſimos inficiunt. Radicem gerit digitali craſſitudine, longitudine dodrantali, paſtinacam odore referente: vnde Latinis gallica paſtinaca dicitur: vulgo noſtro, ſylueſtris carrota.

Eſt & daucus aſininus herbariis vulgò dictus, paſtinacæ non diſſimilis, opacante faſtigium anethi vmbella, ſemine oblongo, odoratu graui, ſapore vt cuminum

Digitized by Google

acri. Tertium eſt aliud dauci genus apio ſimile, feruens, acre, guſtanti odoratum. Cæterum qui apud Cretam (quam hodie Candiam appellant) naſcitur daucus, is eſt multò vehementioris odoris, propter regionis calorem, quàm qui apud nos: cuius vmbellæ tenues ſurculi, duriores ſunt ac robuſtiores, qui deſiccati vnà cum ipſa vmbella, ac Venetias deportati, vſum dentifritiorum præbent. Cætera quæ ad paſtinacæ deſcriptionem pertinebant, in horto explicata ſunt.

Betonicam alteram pleriſque pratis noſtris ſuccreſcere vidimus. Ea eſt quam Ruellius ait vulgo noſtro detritis duabus literis tonicam appellari tam officinis quàm herbariis, ac medicis. Radicem habet rubram, odoratam, folia porracea, ſtamine quo medium dimidatur puniceo, vel rubente, cum recto calamo triangula, floribus in vertice purpureis.

Betam pratenſem vulgus vocat, quam Græci Limonion, Plinius betam ſylueſtrem. Ea betæ ſimilis eſt, verùm tenuioribus & minoribus eſt foliis, decem, interdum pluribus: caule tenui, recto, altitudine liliorum, pleno ſeminis rubri, quod guſtu linguam aſtringit. Haud ita frequens eſt in noſtratibus pratis, apud Italos ac Germanos frequentior.

Achilleas ſyderitis, ab Achille Chironis diſcipulo inuentore dicta: herba in pratis frequens, quam nos Galli, Chiliophylli Græcam nomenclaturam ſequuti ſimul & ipſam foliorum multitudinem, millefolium appellauimus. Eſt enim fruticoſa, ſcapo in capillamenti modum vtrinque folioſo, longe breuioribus exilioribúſque quàm fœniculi villis: ab imo hirſuta, cubitali altitudine, vertice ex candido in puniceum vergente floſculorum miſtura. A' latinis quibuſdam ſupercilium Veneris dici refert Dioſcorides.

Naſcitur quibuſdam pratis præſertim riguis herba milleſolio non omnino diſsimilis, niſi latioribus eſſet folijs, eupatorio magis ſimilibus, longioribus tamen, ſed ita inciſis vt eupatorio videmus, paulò magis ad terram expanſis ramulis, caule non vſque adeò procero. Cæterum ſurſum ac deorſum lanuginoſa eſt, albicans, argenti figura, vnde vulgus noſtrum argentinam & argentariam appellauit. Ea quæ ſit antiquis, nondum ſatis compertum eſſe video. Radicem gerit ſubrubram, qualis eſt eupatorio, non ita tamen proceram. Tantùm hoc certum eſt ex Ruellij animaduerſione, aliam argentinam etiam vocatam (quæ coriandri ſit folio, caulæ rutæ, reperitúrque in campeſtribus & maceriis) eſſe Dioſcoridis thalictron. hæc verò pratenſis, minus eſt certè cognita.

Quinquefolia, noſtris Quintefeuille dicta, Græcis pentaphyllon vel pentadactylon, quòd totidem habeat diuiſiones, quot ſunt in manu digiti: vel pentatomon, quòd in quinque diuiſa ſit: vel pentapteron, quod Gaza ex Theophraſto quinquepennam vertit. In riguis praticis circa ductus aquarum naſcitur: ramulis tenuibus, feſtucaceis, palmea longitudine, & in iis ſemen: foliis mentæ, quinis in ſingulis pediculis, raro pluribus, in ambitu ſerratis: flore in luteum langueſcente, interdum aureo: radice ſubrubra, tereti, veratro nigro craſsiore, adde geniculatos quoque ſurculos folia ſimul iuncta vitiligineæ comæ formam exprimere videntur. Radix vbi inaruit, nigricat, & anguloſa fit, ſed quum effoditur, rubet.

Quæ tormentilla vulgò dicitur, niſi ſeptem non quinque haberet folia, certè inter pentaphylli genera annumerari poſſet: verùm de hac in ſylua fuſius dictum eſt.

Eupatorium indubiè noſtra eſt agrimonia vulgaris, nulla prorſus repugnante nota inter heptaphyllorum numerum annumeranda eſt, locíſque humidis naſcitur, vt aquilegi-

bus indicium præbeat, eo in loco aquam ſubeſſe in quo ſuc-creſcat. Naſcitur in vite, vnà cum pentaphyllo ſuperius deſcripto, vnáque cum vite extinguitur, ac ſemen produ-cit, nempe autumno. Cæterum fruticoſa eſt herba, caule ſingulari, lignoſo, nigricante, tenui, hirſuto, cubitali, vel eo maiuſculo: cannabinis ex interuallo foliis, quinquefolio ſimilibus, pluriſariam interdum inciſis, per ambitum ſer-ratis, nigricantibus: medio caule ſemen erumpit piloſum, deorſum ſpectans, quod reſiccatum veſtibus adhæreſcit.

Hippuris, equiſetum dicta Plinio, noſtris equina cauda: in riguis pratis inuenitur, admodum inuiſa fœniſecis propter aſperitatem. Recto caule proſilit, cubitali, & in-terdum amplius, inani: comis per interualla ac geniculas propendentibus, breuiuſculis, mollioribus & candidiori-bus. Lugdunenſibus pratis proſilit incomata, geniculis tan-tùm ſcabris ac iunceis. Ea herba mulierculæ ſtanneam ſu-pellectilem tam eſcariam, quàm etiam potoriam elegantiſ-ſimè perpoliunt: haud ignota fabris materiariis, dum li-gneam pectinum & aliorum minutorum operum rudita-tem, huius ſcabritia in nitorem expoliunt: prællam vul-gus Lugdunenſe vocat.

Autumni exitu florem oſtendit in quibuſdam pratis herba colchicon dicta, aliis ephemeron, quòd temerè epo-ta, vno die iugulet: bulbum agreſtem quidam appellant, à foliorum ſimilitudine, noſtris caninecca dicitur, quòd de-uorata canes enecet: folia gerit bulbi, aliquantulum pin-guiora, caulem palmeum, florem veluti cuiuſdam rudi-menti naturæ lilium facere condiſcentis, interdum ſub-albidum, interdum cæruleum: ruſum gerit ſemen, radi-cem è nigra foris ruſam, quæ delibrata candicat, & mol-lis ſpectatur. Lacteo madet ſucco, & guſtui dulcis per-ſentitur. Bulbo medio rima dehiſcit, qua flos erumpit: of-ficinæ hermodactylon vocant.

Digitized by Google

Galion pleriſque pratis naſcitur: herba à Græcis ſic dicta, quòd lacti admota coaguli loco eſſe poſſit, noſtris interdum muſchetum minus, modò florabulum appellatur, ab optimo odore, atque adeò florum multitudine: ramulum foliúmque profert aparinæ ſimillimum, tenuem tamen & minorem, rectum: florem in cacumine luteum, multum, tenuem, huc atque illuc per ramulos diuiſum, odoratum, folia circum caulem aparinæ modo ſtellatim diuiſa: autumno colligitur Galion, vicatímque defertur, odoris gratia: cuius florem noſtræ mulierculæ arculis incluſum continent, ſuis linteolis eo odore imbuendis.

Polygalon ab abundantia lactis quam epota mulieribus tribuit dicta: palmi altitudine in pratis ſuccreſcit, lenticulæ foliis, guſtu ſubacerbo.

Oſyris ſiue oſyrias, noſtris officinis linaria dicta à foliorum cum lino ſimilitudine: ſurculus eſt niger, ramulos tenues lentóſque gerens, & in iis folia trina aut quaterna, modò quina, interdum & ſena, linum referentia, dein colore mutato ſubrubra: ſemine concolori tantiſper dum matureſcit, poſtquam enaturuit rubeſcente, ſeneſcentes, quoque ramuli, nigritiem in ruborem vertunt.

Præterſis eſt quæ Lyſimachios aut lyſimachia, vel lyſimachion dicitur, ab inuentore rege Lyſimacho, vel à diſſoluenda diſſidentium pugna: aiunt enim bonum aut iumentorum diſcordantium vel calcitronum ceruicibus aut iugo impoſitam, aſperitatem cohibere: reſpuitur ea odio quodam à bobus, atque adeò omni veterinario pecore, vt ſolam in aquoſis pratis detonſam, intactam relictam videas: vulgus noſtrum, præſertim Cenomanenſe, pelliboſſam quaſi peſtifugam appellauit: quòd experimento quodam aliquando comprobatum fuiſſe dicant, eam herbam paulò altius ſupra panum peſtiferum adal-

ligatam, deorſum peſtilens virus impellere, vt id ſurſum ad principes partes conſcendere non patiatur. Ruſtici corneolam vocant: quanquam & Manardus & Leonicenus id negent. Hanc herbam infectores noſtri quam optimè norunt, qua vtuntur ad inficiendos viridi colore pannos: eámque cæruleo colori ab Iſatide herba iam conciliato ſuperinducunt, ita fit color viridis. Lytron Dioſcorides & poſt eum Plinius appellauit: quòd pro liberatione præmium importet, ſedatæque diſcordiæ munus poſtulet. Vitruuius, luteum maluit appellare, vnde & qui tinctores non poſſunt chryſocella, propter raritatem vti herba quæ luteum appellatur cæruleum inficere ſolent, atque ita colore vti viridiſſimo. Cauliculos emittit cubitales, aut eo paulò maiores, fruticoſos, pendentibus geniculatim foliis, mollibus, tenuibus, ſalicis figura, guſtu aſtringentibus flore ruſo vel aureo: quæ ſi comburantur, acrem eructant fumum, naribus offenſum ac mordacem.

Perſicaria vulgò dicta, haud parum à Lyſimachia differre videtur: ſúntque qui alteram pro altera facilè ſumant, niſi ad florem & folia paulo altius aduertant animum, ſed hoc præterea eſt diſcriminis, quòd Lyſimachia, duorum aut trium annorum caule perpetuo aſſurgat: perſicaria, ſingulis annis renaſcatur. Cæterum vtraque geniculata eſt, caule ſubrubro, ex cuius internodiis folia prodeant. Perſicaria minor eſt, neque ita altè aſſurgit, cuius folia, & floris color, perſicæ ſunt arboris: etſi florem album quibuſdam pratis oſtendere videatur, plerunque tamē ſubruber eſt, ac ſpicaceus: medio folio apparet macula nigra, veluti plumbago quædam fuſca, vnde quidam exiſtimarunt maiorem perſicariam, eſſe molybdænam, quam plumbaginem vocant: quòd commanducata, atque oculis deligata, plumbum, quod eſt vitij genus, auferat. Verùm molybdæna, eſt folio lapathi, craſſa radice atque hiſpida.

Perſicaria autem radicem habet numeroſam, caulem geniculatum, nodoſum, longum, rubentem: ſemen exile, lente rufum. Porrò ea litura quæ maculæ modo conſcripta eſt in medio perſicariæ folio, primus quidem diebus, herba adhuc paruula, vix apparet: cùm autem ad florem accedit, quem æſtate media profert, nam corniculantis lunæ imaginem referre videtur: Cratæogonon quidam eſſe putarunt, quòd omnes, perſicariæ maioris nota illi ſuffragari videantur. Quòd autem ad ſaporem attinet: multò quidem lenior eſt perſicariæ, quam cratæogoni: prę terea natalibus diſsident. Quòd verò hydropiperi, vulgus vocat Yuraige, *quiddam eſſe videamus cum perſicaria ſimile: non eſt tamen propterea affirmandum, perſicariam dici debere: minoribus eſt enim foliis. guſtu omnino diſsimilibus. Verùm de hoc in fonticulo iam diximus.*

De fungis ac boletis nunc dicendum eſt, quemadmodum in ſylua eramus polliciti: vel ea ratione, quòd Horatius dixerit optimam fungis pratenſibus eſſe naturam.

FVNGI AC BOLETI.

Fungos Græci mycetas vocant, nec diſtingunt à boletis. Verùm Latini fungorum & boletorum differentias latius patentes, hoc ſolo diſcernunt, quòd boleti campeſtres aut pratenſes ſint (à bolo dicti vt M. Virgilius autumat) ex ſpuma terræ nati ac concreti, ſeptémque ad ſummum dies perdurent: vnde illud Galeni & Pauli Æginetę, omnium minus nocentes fungos boletas eſſe, ita enim appellarunt quos noſtrates campiniones dixere. Fungorum enim naturam, ait Plinius, lentiorem eſſe, ex arborum veluti pituita quadam concretam, magis perennem, fago, robore, cupreſſo, fico, ferula & gummiferis naſcentem. Horum ſunt quidem numeroſa genera. Omnia autem cortice, medulla

vena, neruo, carent, pediculo admodum æquali: Origo prima è limo eſt, & aceſcente ſucco madentis terræ, aut radicis fermè glandiferæ. Initio ſpuma lentior: dein corpus membranæ ſimile, mox partus.

Pezicæ fungi appellati, quaſi ſeſſiles, quibuſdam alizæ, propterea quòd nec pediculum nec radicem habent.

Amanitæ dicti fungi, poſt boletos ſecundas tenent.

Ægiritæ, verò, induſtriæ fermento in populi nigræ trunco aqua diluto protinus coaleſcunt. Proinde venenatos fungos ſolos eos eſſe Nicander refert in Georgicis, qui in olea, granato, illice, & quercu naſcuntur. Tertium genus ſolis acommodatum venenis: quíque in coquendo duriores fiunt. Tutiſſimi qui rubent callo (ait Plinius) minus diluto quàm boletis rubore, mox candidi, velut apice flaminis, inſignibus pediculis. Plurimos huius generis Fluentini ſolent edere, colliguntúrque ac vænales apud eos proponuntur deliciarum gratia. Noſtris tantùm in vſu boleti pratenſes, quos vna nocte veluti rore quodam natos videmus.

Fungorum diuerſa nomina, quæ apud recentiores Italos peculiaria ſunt, ita refert Barbarus: *Ouatos, ab oui ſimilitudine: Spongiolos, à ſpongiæ figura: Digitellos, à digitis: porriginoſos, à porrigine. Laciniæ priuatim dicuntur è caſtanea, magnitudine ſpectabiles, vt ſinguli ſufficiant.*

Prunulos, & ſpinulos ac cardeolos vocant fungos qui è rubis carduíſue naſcuntur, quos etiam omnium innocentiſſimos eſſe volunt quidam.

Agaricum in arboribus naſcitur (inquit Plinius) fungi ſimilitudine. Hoc autem veneni vim habere ait Dioſcorides: præſertim quod nigrum eſt, atque è regione Sarmatarum, quæ Syluestris dicitur: vnde nomen traxit, nam Agarum & vrbem & amnem in Sarmatia vocari tra-

Digitized by Google

dit Ptolemaus. Eſt igitur agaricum. fungi genus, in ſummis arboribus naſcentis, præſertim magnus & glandiferis Galliæ, qui noctibus quidem relucet, & candidus eſt, quapropter in tenebris decerpendus. Fœminam & marem noſtræ officinæ conſtituunt: fœmina, recto eſt venarum diſcurſu, pectinatim digeſto, læuis admodum. Mas rotundus, conuolutior, & concretu ſpißior. Vtrique vis cathartica, hoc eſt vehementius purgans, & vomitoria: vnde nihil mirum eſſe debet, ſi quidem inter venenatos fungos connumerari debeat: cùm nulla alia ratione nobis proſit, quàm quòd naturæ ſit inimicum, eíque negotium faceſſat.

Oritur è ſaxo, id eſt lapide Lyncurio ſiue Lyncæo (inquit Theophraſtus) fungus admirabili natura. Præciditur hic in eſum, & alius ſubnaſcitur anno toto. Pediculi pars relicta, duratur in ſilicem, atque ita ſemper creſcit lapis, reſtibili fœcundidate.

Sunt & igniarij fungi, quos tamen quidam malunt inter ligni recrementa connumerare, quàm inter fungorum genera. Sunt & alij, quibus ſtrigilum vice tonſtrinæ Italicæ vtuntur. Quinetiam vulgus noſtrum veſſas lupinas appellat, fungorum quoddam genus amplum, coloris ſubruffi, membrana contortum, ſub qua ater quidam puluis contineatur, interdum etiam muſcę numeroſiſſimæ delitеſcant.

Perniciofiſſimus fungorum cibus, præſertim eorum qui rum qui in arboribus naſcuntur. Familias hi nuper interemere (ait Plinius) & tota conuiuia: Anneum Serenum præfectum Neronis vigilum, & tribunos, & centuriones quoſque, tanta voluptas ancipitis cibi. Atque hæc de fungis ſunt ſatis. Ad lacus deſcriptionem properandum.

Lacus.

LACVS appellatione, non ſolùm defluentes è montibus aquas in vnum collectas intelligimus: veluti ſunt qui hodie lacus Lemanus & Benacus dicuntur, quos circum, licet prata, atque adeò præpinguia arua ſata eſſe ſoleant, tamen latiore quadam ſignificatione, ad eas etiamnum aquas lacum extendemus, quæ ex variis fontibus in vnum locum defluant, perpetuámque & viuam aquam contineant, quo nomine (inquit Vlpianus) à ſtagno differre poteſt lacus, quòd temporalem aquam capiat, quæ cum hyeme colligi ſoleat, æſtate plerunque exſiccatur. Poſſunt etiam lacus nomine intelligere cum Varrone, vaſtum quendam locum in quem aqua contineatur, qualis Romę fuit is quem à Q. Curtio lacum curtium appellarunt, qui erat tum locus paluſtris in foro, antequam cloacæ ędificari cœpiſſent.

Hoc loco deſcribemus eas plantas, quæ non ſolùm circa lacus ac ſtagna, verumetiam circa paludes atque adeò flumina creſcere ſolent, ſiquidem palus ob id dicitur, quòd paululum aquæ in latitudinem diffuſę contineat: fluuius item, aut flumem, quòd in iis aqua fluat. Ne igitur & fluuius, & palus, ac ſtagnum, à nobis temerè repetenda ſint, ſolo hoc lacu contenti omnia complectemur quæ & ad paludes & ad flumina pertinebunt: fonticulum tantùm prætermittentes, quem cum arbuſto iam deſcripſimus.

HERBÆ LASCVTRES.

Incipiendum ab ea herba quę lacubus & reliquis aquis ſtagnantibus plerunque ſupernatare ſolet. Nympham ob id vocarunt Græci, quod aquis gaudeat, cáſque per

peramare videatur. Plinius tamen à nympha, deductum ait eſſe nomen, quæ zelotypia erga Herculem mortua fuerit, & in eam herbam conuerſa: vulgus ſeplaſiariorum Nenuphar appellat, voce barbara & Arabica, potius quàm noſtra. Duplex eſt ea herba, radice ac flore tantùm diſſidens. Eſt enim altera, nobis ſatis frequens, folio orbiculato, læui, craſſo, herbaceo, amplo, pingui, in ſtagnantibus aquis ſupernatante: nunquam aquam continente, aut ea commadeſcente, quotamuis immergatur profundius: flore candido, æſtate media proſiliente, lilio ſimili, & quum defloruerit, papaueris caput referente, in quo ſemen latum, amarum, pingue. Scapus gracilis eſt, & læuis: radix nigra & ampla, dulcis, nodoſa, clauæ formam referens.

Alterum genus nymphææ ſimillimum eſt ſupradictæ, ſed radicem albam gerit, aſperam, florem item luteum, nitidum, roſæ ſimilitudine. Eſt & alia Plinio (quam ait in Theſſalia plurimam reperiri) amne Peneo, radice alba, capite luteo, roſæ magnitudine.

Farranum ſiue farfugium Plinio, herba nymphææ non abſimilis, propter flumina naſcens, populi folio, ſed ampliore, vnde populago herbariis dicta: flore tum luteo, tum candido: Græcis chamæleucen vocari Plinius tradit: farfaram dici Dioſcorides teſtis eſt, fortaſſe à Farfaro amne, quem Virgilius Fabarim appellat in Sabinis. Iuxta pratorum vliginoſorum aquas riguas, inuenitur herba, folio ferè nymphææ, breuiore tamen, ſed pingui & craſſo, nunquam aqua madido, flore luteo, nitente, roſam quodammodo ementiente: quem pratenſem bacinum vulgus noſtrum vocat. Ea fortaſſis herba inter nymphæarum genera connumeranda fuerit.

Potamogeton, herbam fluuialem Græci appellarunt, à loco in quo naſci frequenter ſolet: noſtri à foliorum ſi-

militudine, betam aquaticam, quòd betæ folia gerat: fontalem Plinius vocauit. Ea in vadis fluminum frequens emicat, betę foliis, ſed minoribus hirſutioribúſque, per aquam expanſis, cum nymphæa plurima prouenire ſolet.

Potamios ſtratiotes, hoc eſt, militaris fluuiatilis appellata, quòd aquis ſupernatet, & vulnera militum ex oleo impoſita citò perſanet. Ea eſt radice pauca, aut nulla, ſimilis aizoo, niſi maiora haberet folia: mirum in modum à Græcis celebratur, naſciturque tantùm in Ægypto, ac Nili inundationibus, authore Plinio.

Poterion in aquoſis collibus naſcitur, largè fruticans, ſpinis retorrida, lanugine ſpiſſa, foliis paruis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris, guſtu acuto & odorato, radices habet duas, binum cubitorum altitudinis, neruoſas, candidas, firmas: ea quid ſit apud nos, nondum ſatis conſtat.

Lentem paluſtrem antiqui vocarunt, quam vulgus noſtrum lenticulam aquaticam, ea flore tantùm conſpicua eſt, in lacubus & ſtantibus aquis: ſine radice, ſine foliis: flos autem albus eſt, numeroſus, ſtellatus. Quidam aliud genus faciunt lenticulæ non quidem in aquis, ſed vliginoſis locis, diluuiíſque naſcentis, agriam phaceam, hoc eſt, ſyluaticam lentem appellantes.

Siler, non niſi aquoſis prouenit, quaſi pumila ſalix, molle ſiler à poëta dictum: frutex eſt, qui nonnunquam arboreſcit, vt baculos ruſtici ex eo faciant ad ſerpentes abigendos, quem aiunt mirum in modum refugere: inter ſalicis genera annumerari creditur. Seſeli officinarum non eſt: nam hoc in montibus creſcit.

Siler aquaticum vulgus ſeplaſiariorum nominat (vt à ſeſeli montano diſtinguat) herbam in riguis frequentem, ac paluſtribus, apij folio, ſed aliquanto maiore: caule cubitali, comoſo, ſupernè muſcario: floribus luteolis, aut can-

dicantibus:radice craſſa,ſublutea, capillamentis maioribus, quàm ſeſeli fibrata: fuerit fortaſſe phellandrion Dioſcoridis, quanquam potius eſſe autumnent quidam,eam herbam,quam filipendulam officinæ nominant: verùm huius rei te copioſius admonebit Ruellius.

Saledragon Plinius ex Xenocrate deſcribit, herbam leucacantho ſimilem, paluſtrem & ſpinoſam: caule ferulaceo, alto, cui ſummo in capite inhæreat quiddam ouo ſimile, in quo procedente ætate vermiculos naſci tradunt, quapropter genus eſſe dipſaci crediderunt nonnulli, quòd eius caput ouata ſpecie conſpiciatur,quo areſcente ac diſſecto,vermiculi reperiuntur.

Malacociſſos,mollis hedera Democrito,herba eſt virens, hederæ ſimillima,in riguis naſcens,lenta ac mollis, caule flexili,ſeſe quibuſcunque vel frutetis vel arbuſtis inuoluente. Ea eſt quam vulgus noſtrum ſigillum beatæ Mariæ nominat,quam in Fruteto deſcripſimus.

Phleon,herba ſpinoſa, dicta quòd copioſè naſcatur, præſertim Orchomenio lacu, & in Æthiopia Arabiæ aduerſa, flumine præſertim, quod cinnamo ſemina diſterminat, ait Strabo: nonnulli eam herbam (inquit Plinius & Theophraſtus) ſtœben vocant, quæ quidem non ſolùm caule eſt aculeato, ſed & folio quoque biſpido: iuxta cuius ſpinas, aculeos etiam condit, radice non vſqueadeò in profundum acta.

Phlion à phleo longè diſſidere ait Theophraſtus. In inſulis fluitantibus prouenit, cuius lanugine, ad lixiuium mulieres vtuntur, molle & placentaceum eſt, colore ſubrubido. Fœminam in eo accipi tradit, quæ ſit ſterilis, ad nexus idoneam, marem prorſus inutilem: partémque huius herbæ ab radice pueris cibo gratam eſſe: radicem ipſam,pecudum pabulo velli.

Sphondylion, olim herba rutinalis Romanis dicta,

in paluſtribus & uligine commadentibus locis naſcitur foliis eſt platani diuiſura, cætero ſimilitudine panacis, caulibus magnitudine cubiti, vel eo etiam amplioribus, fœniculaceis: ſemen gerit in cacuminibus, ſolis effigie, ſed duplex & latius, candidum, paleoſum, graueolens, flore candido vel pallente, radice alba, raphano ſimili.

Inuenitur in torrentium ripis botrys, fruticoſa herba, tota colore luteo languens, multis ſtolonibus fuſa, ſemine circa totos ramulos creſcente, folio intubi. Immenſum odorem ſpirat, ob id veſtimentis ac linteis, curioſè à matronis noſtris interponitur, defertúrque Septembri venalis per vrbem, vulgò pimentum regale clamitant.

Plantaginem aquaticam à foliorum ſimilitudine noſtri vocant herbam eam, quam Aliſma & Damaſonion Græci nominarunt: recentiores fiſtulam paſtoralem, quòd ſingulari ſcapo, rudis fiſtulæ, & longitudinem & effigiem quandam videatur imitari. Cæterum folio eſt arnogloſſi, in cuius faſtigio viride alabaſtriculum (ait Ruellius) in calicem concoloris floris dehiſcit: radicibus crebris, tenuibus, vt hellebori nigri, acribus, pinguibúſque: flore tenui, in candidum palleſcente. Lacus, fluuios & aquoſos tractus amat.

Tribulus Plinio, non niſi in paluſtribus & reſidibus aquis naſcitur, dira res alibi: iuxta Nilum & Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in vadum, folio ad effigiem vlmi ſuper aquas extante, pediculo longo, capitulis ſub aqua merſis, caule per ſumma craſſiore, infernè graciliore, capillamenta quædam ſpicacea gerente, poſtea autem ſemen durum, nucis ferè magnitudine, retuſis aculeis aliquot cinctum, cuius nucleo accolæ non ſecus ac caſtaneis veſcuntur, quo etiam in farinam permolito, annonæ inopia, panes interdum fiunt. Apud nos frequens eſt in ſtagnis & fluminibus: huiúſque nuces, caſtaneas aquatiles vocant, nonnulli ſaligos. Aliqui in ſtagnantibus aquis naſcentes tan-

tùm cortice nigro fructus, à triangulari figura truffas nominare malunt.

Tribulos terreſtres ſtatuit Theophraſtus, quorum vni cicerculæ folium, alteri aculeatum tribuere videtur: vere germinant, ſerius tamen: cui in foliis ſunt aculei, magíſque hoc circa ſepta villarum erumpit, ſemen habens rotundius, nigrius in ſiliqua. Eum tribulum quidam eſſe putant, quam vulgò vocamus calcitrapam, quòd ſit ſiliqua ſpinarum vallo muricata. Hippocrates genus tribuli maritimum refert, idem cum terreſtri, quod minus eſt aquatico.

Epimedion Plinio, in humidis naſcitur, caule non vſque adeò procero ac magno, hederæ foliis, denis ac duodenis, nunquam florens, radice tenui nigra, graui odore.

Ocimum aquaticum vocat vulgus eam herbam quæ Græcis erinos, Galeno echinos, aliquibus ocimoides, dicitur, ſecus amnes fontéſque naſcitur, ocimi ſimilitudine, ſed foliis minoribus, & supernè diuiſis. Palmo alta eſt herba, aſſurgit cauliculis quinis ſeníſve, flore candido, ſemine nigro, acerbo, huius etiam caulis & folium madent lacte multo, vnde à quibuſdam ex vulgo, lactaria dicta eſt.

Periſtereon, quam columbariam vel columbinam quiuis nominare poterit, in aquoſis naſcitur, Romani criſtam gallinaceam & trixalidem aut exuperam vocant. Herba eſt altitudinis palmi, aliquantò maioris, folia gerit inciſa, ſubalbida, exuperantia à caule, qui ei vnicus, quemadmodum & radix ſola ineſt.

Sida frutex eſt lacuſtris, Orchomenio lacu frequens (ait Theophraſtus) ſpecie papaueri ſimilis: tale etenim caput gerit, niſi quòd amplius eſt: roſeo flore, foliis herbeſcentibus: vaſculo mali amplitudine, candidis membranis obducto, ſemine intus rubro, guſtu triticum æmulante. Caput & folia ſuper vndas emicant, mox quum deſloruit, inclinatur in vadum, ſeménque ſpargit. Cibo

idonea eſt Sida, eiúſque folia ouium pabula grata, germina ſuillo pecori, fructus hominibus eſtur.

Nunc deſcribenda ſunt iuncorum genera, quorum ſtagnantes & lacuſtres aquæ plurimùm abundare ſolent.

IVNCI PALVSTRES.

Iuncum Græci ſchœnon vocant: quòd eo ad funes antiqui vterentur (Caue autem ſchinon dicas, nàm lentiſcum ſignificat.) Huius plura ſunt genera. Eſt enim paluſtris iuncus, quem Græci λεῖον, hoc eſt, lænem vocant ſiue ſchœnon helion, in aquis ſponte naſcens, craſſitudine & magnitudine fungoſáque medulla inſignis, omnium maximus & molliſſimus. Theophraſto mariſcus vocatus, à magnitudine, vt Barbarus autumnat, Græcis holoſchœnos, Galeno oligoſchœnos: hic ad vitilia præfertur. Videtur autem (ait Plinius) iuncus paluſtris, idem cum ſcirpo eſſe, ex quo prouerbium ſit natum, Nodum in ſcirpo quæris. Eſt enim hic iuncus aut ſcirpus, fragilis ac læuis, admodum procerus, enodis, & ſine fronde (ait Feſtus) ad ſegetes & vitilia vtiliſſimus, quoniam mollis carnoſúſque eſt, cuius etiam detracto cortice, candelæ luminibus & funeribus ſeruiunt. Hic tamen nec in vepcium cauliúmve, nec in herbarum alioue vllo, quàm ſuo genere numerari poteſt.

Alter iuncus acutus à noſtris, à Græcis oxyſchœnos nominatur: eum eſſe autumnat Barbarus, quem iuncum marinum appellamus: etſi iuncum marinum, vel iomarinum, vulgus noſtrum appellare ſoleat fruticis genus, in montibus & apricis naſcens, quo ſepes tam viuas quam ſtructiles ſtipant. Neque deſunt qui genus aliud fruticis in litoribus maris ſatis frequens iuncum marinum appellant, eúmque eſſe contendant, qui Dioſcoridi & reliquis

tragos vocetur. Cæterum acutus hic iuncus, de quo ſermo eſt, ſterilis eſſe exiſtimatur, idémque mas: qui ſe quotannis regenerare poſſit, cacumine in terram defixo, ex quo cepitia radix denuò pullulet.

Tertium genus melancranida vocant, quaſi iuncum atricipitem, melancrana dicitur Straboni: frugifer & atrifer à nigro ſemine Theophraſto. Fructum is gerit vuarum cohærentium modo, in quibus cuſpidatum ſemen clauditur: hoc nihil in vliginoſis occurrit frequentius. Proinde is in callum de regulari ſurculo intumeſcit, mox veluti oua parit: circundantes enim ſpicatim geniculos iunco lineari affixos initio gerit: quorum ſummitatibus paulul o latiores orbes vaſculorum leuiter hiſcentes inducit. Is ſemen exiguum effigie cuſpidis ſagittarum gerit, nigrum, non abſimile ſemini herbæ inguinalis, verùm paulò exilius: radice longa adhæret, multóque craſſiore, quàm acutus. Ea omnibus annis moritur, deìn altera rurſus à iunci cacumine defigitur: quod vel ipſo viſu percipi facilè poteſt, quippe alıæ radices ſiccæ, aliæ virides ac demiſſæ cernuntur. Caput huic iunco cæpis & gethyis eſt ſimile, vtpote quod in vnum ex pluribus conglobatum prælatúmque inferius tegumentíſque ſubrubris intectum conſtet.

Iuncum odoratum, Græci inſigni appellatione ſchœnon, nullo alio addito appellare conſueuerunt, quod Scribonius adhuc retinuit: Hippocrates tamen, ſchœnon myrepſicon, id eſt odoratum, & ſchœnon hedyoſmon, id eſt ſuauem vocauit: Celſus, iuncum rotundum appellare maluit, vt ab angulari diſtingueret, quem cyperum vocamus. Prouenit hic iuncus odoratus in Arabia, Syria, atque Africa. Quanquam & in Campania inueniri quidam dixerint, ſed minus pollentem: cum vinoſæ eſſe mordacitatis ipſo guſtu perhibent, florémque confricatum ro-

ſæ odorem emittere. Cæterum viridem, pauci aut nullius eſſe odoris, ſiccatum peroptimi. In Apbrica autem qui naſcitur, ſine odore eſt, omnium peſſimus. Proinde iuncus is, teres eſt, ſcapo exili, rubente, fragmentis in purpuram vergentibus, flore copioſo, quem Hippocrates, & poſt eum Galenus, ſchœnu anthon vocarunt (etſi ſquinantum noſtræ officinæ iuncum ipſum appellant) vulgus paſtum camelorum.

Iuncus triangulus Græcis cyperus dictus: Plinio iuncus angulosus, in paluſtribus emicat, cubitali & amplius proceritate, ab imo candicans, faſtigio niger, carnoſúſque: foliis porrò exilioribus, ſolidioribus, dorſo aliquantulum cultellato, paniculis in caulis cacumine dependentibus, inter quas ſemen occulitur: ſtirpibus tum longis, tum rotundis, in oliuas inter ſe connexas extuberantibus; atque inuicem perplexis, nigris, ſuauiter olentibus, guſtu ſubamaris. Sochetum ruræ noſtra appellant, cuius radicem quæ odorata eſt, Iunio menſe eruunt, digerúntque ſtipites in manuales faſciculos, quos prius inſolatos, aceti imbre conſpergunt, ſiccatoſque fruſtatim tundunt, vt ſua odoris gratia veſtes interpoſiti commendent. Celſus, nulla ratione hunc iuncum quadrangulum appellat, quemadmodum & vulgus ſeplaſiariorum iuncum quadratum. Sunt præterea qui gladiolum pſeudocyperum vocent.

Cyperidis folio in paluſtribus, & circa ſtagnantes aquas erumpit, quæ Græcis typha dicitur, albido caule, alto, læui, plano, enodi cuius cacumen denſa florum congerie ſtipatur, & veluti ſpiſſa quadam lanugine capitatur, quæ in pappos tandem euaneſcat, rura noſtra (inquit Ruellius) maſſas appoſitè vocauerunt, quòd ſceptra regum, maſſas vulgo dictas perpolitus caulis, lanoſa fiactorum denſitate, ſummatim faſtigatus æmuletur. Cæterum de cereali typha, in Agro diximus.

Gladiolus Plinio, Cyperus eſt: multi enim non di-

ſtingunt à cypero, vicinitate nominis fallente. is tamen eſt radice bulboſa & dulci: quæ decocta, panem gratiorem faciat, vt inquit Theophraſtus. Sparganion aliqui, & xiphidion vocarunt, quòd folia habeat gladij cuiuſdam forma, verum arctiore, inclinatioréque.

Iuncum cabacinum vulgus noſtrum vocat, fruticem paluſtrem in Orchomeno lacu plurimum, qui butomus Dioſcoridi *appellatur, ab eo quòd tam viridis herba quàm conditiuum fœnum, boues paſcat, eiúſque ſectiuo victitent pabulo. Caule eſt inoffenſiſſimo, peculiari quodam læuore, folio arundinis (inquit Theophraſtus) angulari, fructu nigro, mali amplitudine, ſexu duplici: mas fœcundus, fœmina ad vitlium nexus vtilis. Pars ab radice tenera manditur puerorum cibo grata. Proinde cabacinum iuncum vocarunt noſtri, ob hoc præſertim, quòd eius foliis, tegetes & ſportulæ ficut & Sparto texantur (ait* Ruellius*) nam corbulas quibus ficus & paſſas recondunt, noſtri corbas, vel potius cabas ſolent appellare.*

Iuncos lapideos apud mare rubrum vocatum in Arabia paulò à Copto *ſuperius prouenire refert Theophraſtus: quos nemo viſu à veris potuerit diſcernere. Atque hæc de iuncorum differentiis. de arundinibus dicendum eſt.*

Arundinetum.

INTER *aquaticos frutices principatum tenent arundines, belli pacíſque experimentis neceſſariæ, atque etiam in deliciis gratæ, inquit Plinius, quapropter ab antiquis plurimo artificio circa fluminum ripas, humectíſque locis excolebantur, quæ Arundineta appellabant, ex quibus ad ruſticanas domos contegendas, Septentrionales populi materiam expetebant: Romani verò perticas, aut palos, ad*

vites ſuſtinendas ac fulciendas: vnde illis in conſuetudine poſitum erat, vel ex Catonis decreto, vt iuxta vineta etiam arundineta cõſererent, in ternos pedes arundinum oculis diſpoſitis: ſolo prius bipalio, minus tamen altè, paſtinato: ita enim faciendum Varro & Columella docent.

Arundinum natura aquatilis eſt, lignoſior atque robuſtior, vt quibus orientales populi non apud nos modò, verumetiam apud antiquos bella conficere ſoleant. vnde etiam hodie videmus, ex India atque inſulis nouiſſimè repertis, tela calamis arundinaceis confecta, quibus in bello vtuntur eius regionis populi: quod ſatis accedere videtur ad id, quod de calamis qui in Rheno, Bononienſi amne atque adeò in Creta creſcunt, vt refert Plinius: quibus nullos ſagittis aptiores ait naſci, vnde ſagittarias arundines Creticas vocat Theophraſtus, quanquam his præferantur Indicæ, quibus ait Plinius arboream iuſſe amplitudinem, vt nauigiorum vſum præſtare poſſint, haſtarúmque vicem præbere, additis cuſpidibus. Calamis item Orientis populi ſpicula addebant, irreuocabili hamo noxia: ſic enim refert Plinius. Quod vt obiter interpretemur, adoleſcentulorum cauſa: reperiemus, id ferrum propriè appellari Spiculum, quod extremo telo additur, ad vulnus infligendum. At verò, quòd ait eoſdem populos mortem accelerare pinna calamis addita, id aliud fuiſſe exiſtimare non poſſum, quàm extremam partem ſquillæ, quæ oſtrea eſt Adriatico mari plurima, turbinata effigie, cuius extremum, quod cuſpidem referre videtur, pinna dicitur: quam ſatis eleganter deſcribit Cicero, lib. 2. de natura deorum. Atque id obiter dictum fuerit adoleſcentulorum cauſa.

Chartis etiam ſeruiunt calami tenuiores, ac minus craſſi, præſertim Ægyptij, cognatione quadam papyri,

inquit Plinius. Creticis hodie tota Italia vtitur, quorum cuſpidem igne induratum, atque ita concinnatum, ad ſcribendum aptiſſimum efficiunt, ab antiquioribus Græcis hoc in primis mutuati. Belgicis autem noſtris calamis, nulla eſt gratia, quæ cum reliquis conferri poſſit, niſi ad colos muliercularum inſeruire quis dicat, quod noſtris Carnutenſibus ac Vindonicis ſatis eſt commune Arundinum calamorúmque differentiæ, mox deſcribendæ, quæ noſtratibus, atque adeò externis nationibus frequentes eſſe ſolent.

Arundinem Græci κάλαμον vocarunt, Phœnices gingen (ait Barbarus) ob Adonin, quem ita appellant, quémque magnoperè lugent: vulgus noſtrum, Roſeau *appellat, & Arundinetum,* Roſaye *: quidam, cannam vocare malunt: quod nomen communiſſimum eſſe ad ea arundinum genera, refert Theophraſtus, quæ apud flumina & lacus potiſſimum naſcuntur. Verùm cannæ appellationem, ſuis temporibus ait Columella, ad gracilem & degenerem arundinem magis propriam eſſe: licet & apud Pollucem ſit, canna fiſcellæ ac vaſis viminei genus.*

Arundinum multa ſunt genera, quæ differentiis vel ſenſui manifeſtis diſcernuntur. Quædam enim ſunt denſa tam carne quàm geniculis: quædam rara paucíſque geniculis: aliæ concauæ, aliæ breues, aliæ proceræ atque excelſæ: nonnullæ graciles & folioſæ reperiuntur, quædam craſſiores, minúſque folioſæ. Multæ quoque calamorum differentiæ, pro natura vſúſque ipſarum intelligi poſſunt: ſingulæ namque ad ſingula vtiles, quapropter nomina etiam ſecundùm haſce differentias variare atque mutare ſolent: quemadmodum particulatim mox explicabimus.

Canna ſiue arundo vernacula, quæ Græcis donax appellatur (Cypriam vocat Plinius) noſtris lacubus fre-

quentiſſima eſt, omnium fruticoſiſſima: caule conſurgit geniculato, tereti ac fiſtuloſo, qui mox ſeneſcens, fiſſilis inareſcit ligno, in leue faſtigium cacumnato: circa quod denſius excreſcit tomentum, ad faciendas cauponias culcitras non inutile, quod veluti plumeum florem videtur vocare Galenus, atque affirmare anthelem à quibuſdam appellari, qui flos ſi in alicuius aures incidat, adeò tenaciter hæret, vt auelli non poßit: Bombycis ſimilitudinem quandam gerit hoc tomentum: quapropter eas arundines, quæ multo eiuſmodi tomento abundarent, bombycinas opinor à Theophraſto vocatas fuiſſe. folia gerit ex articulis alterno laterum gradu emergentia: membraneo cortice. calamum conueſtientia, vſque ad medium internodium: hinc enim à cauo alarum ſinu reſupinantur, procumbente languido promißioris comæ vel paniculæ ponduſculo. Radix multis quoque geniculatur articulis, fœcunda ſtirpe, vt quæ vel aduſta, vel reciſa, lætius numeroſiúſque reuireſcat.

Arundo, Sagittaria, Dioſcoridi naſtos, hoc eſt farcta dicitur, quibuſdam onaſcos. Ea eſt quæ apud Indos & quaſdam alias nationes tela ac ſagittæ fieri ſolent, vnde illi nomen: toxicam vocat Theophraſtus: atque à quibuſdam Creticam vocari contendit (quanquam ex Creta ſcriptory calami nunc ad nos proueniant) proinde, omnium eſt carnoſiſſima, paucis nodis geniculata, maximéque flexum recipiens, atque omnino obſequens quo libeat flecti, ſi calefacta fuerit.

Fiſtulariam appellant arundinem, quæ Græcis ſyringias dicitur, quòd tota ſit concaua ac fiſtuloſa, nihilque fere ligni carníſque habeat. Plinius autem ait eam ita vocari, quòd ad fiſtulas ſit vtiliſſima.

Characias arundo, hoc eſt vallaris, craſſa & valida eſt, cæteris longior, ſed vermibus obnoxia: vulgo Italorum hodie grecanica dicitur, atque à Vitruuio, Cerdone Greca.

Eam eſſe puto quæ cacumine eſt toroſo, fuſca lanugine puluinato: noſtræ regioni ſatis frequens, præſertim circa ripas expatiantis lacus. vallatoriam vertit Gaza in Theophraſtum, aitque naſci in comythibus, quæ ſunt arundineta ſtagnorum pinguia & læta, in quibus aceruata arundo, mutua radicum implexu contorquetur ac conuoluitur.

Nexilem, vel flutam arundinem, Plotiam, ſiue Plocimon appellarunt Græci, circa Orchomenium lacum frequentem, vti & ſuperior, longè tamen graciliorem atque imbecilliorem, ex qua tegulæ fieri poſſunt. In inſulis fluitantibus (quas Græci Ploadas vocant) naſci ſolet: in immenſum prælatis iis quas Cephiſus amnis abluiſſet, vt cecinit Pindarus.

Indicis arundinibus arborea eſt amplitudo, quarum vſus haſtarum vice eſſe poſſit, modò præpilatæ fuerint, hoc eſt, cuſpidibus additis. Odorum vnguentorúmque cauſa naſci Indicas & Syrias arundines refert Plinius: è quarum radicibus (vt Solino placet) ſuccus exprimitur ad ſuauitatem mellis, quaſi ſaccharum interpretari poſſis. Folia gerunt omnium arundinum longè breuiſſima. Subrectarum longitudo, triginta ferè paſſus: humi verò ſerpentium, quinquaginta: Craſſitudo, cubitorum ternum, interdum etiam ſenum, quod ſe non poſſe credere ait Strabo. In marem & fœminam Indicam arundinem diuidunt, aiúntque ſpiſſius marem corpus gerere, fœminam capacius. Nauigiorum vſum præbent huiuſmodi arundines, ſingulis earum internodiis circa Aceſinam maximè amnem, ternos homines capiente alueo.

Arundines quaſdam in æquinoctiali plaga, Auſtrali quadam inſula, naſci refert Diodorus, fructum candidum, eruo ſimilem gerentes, è quo ſuauiſsimus panis conficiatur, æquè fabuloſum, atque illud quod in eadem inſula, duas ait herbas naſci, ſupra quas iacentes, placidiſſimo ſomno

moriantur. Certè quoſdam Æthiopes, radicibus arundinum in farina tritis victitare aiunt, atque ob id rhizophagos appellatos eſſe.

Armamentariam arundinem nuncupauit Theophraſtus, vel quòd ex ea vinearum pedamenta fierent (quæ nonnunquam armamenta Plinius vocat (vel quòd ex ea armamenta fierent ad incluſos cantus: ita enim Plinius interpretari viſus eſt. Gaza autem interpretari videtur armamentarias arundines, qùum in amplitudinem aucupatoriam adoleſcunt, vnde etiam aucupatoriæ dictæ. Diſtant à reliquis arundinibus (vt in vniuerſum capiamus) præſtantia quadam naturalis nutricationis. Pleniorem enim eam referunt naſci, carnoſiorem, in totumque facie fœminæ laſciuiorem ſpectari. Etenim folium amplius, candidiuſque gerit, minuſque habet lanuginis, quàm cæteræ: vt ex iis quædam omnino lanugine carere conſpiciantur, quamobrem ſpadones appellatas fuiſſe compertum eſt.

Eſt & in Italia naſcens Adarcha nomine (inquit Plinius) paluſtris quidem, ex cortice ſub ipſa coma, vtiliſſima dentibus, quoniam vis eadem eſt quæ ſinapi.

Laconica cognominata arundo, foliis eſt verſicoloribus, ac variis (quo nomine ab aliis differt) ab vna parte denſioribus, quales in totum circa ſtagna gigni putant, diſsimiles amnicis, longiſque veſtiuntur tunicis, ſpatioſius à nodo ſcandente complexu.

Elegia arundo obliqua, vliginoſis locis frequens, humilis cõtra aliarum naturam, graminis modo in terram ſparſa: cibo, dum adhuc tenera eſt, animalibus gratiſsimo (ait Plinius) maſculam ſolidam eſſe aiunt, fœminam verò inanem.

Tibialem arundinem, aut verius muſicam, in Orchomenio lacu plurimam, auletron calamum Græci di-

xerunt. *Naſcitur plurima inter Cephiſum & Nolanam, qui locus Pelicania dicitur: hodie ex Siciliæ inſula Thermina o agro ſita, laudatur, inquit Solinus. Tibiis conficiendis vtiliſsima eſt, vel ea maximè ratione, quòd continuo foramine ſit peruia (inquit Plinius) Ea arundine paſtores antiqui ſua carmina concinebant: unde illud Virgilij, Et tibias inflare leues, & dicere verſus. erátque theatris peculiaris, ad comœdiarum cantus ruſticos, quapropter comœdiam dicebant actam fuiſſe, tibiis paribus, dextris & ſiniſtris: aut imparibus, quæ Serranæ dicerentur. Quod ſi libeat intelligere, facile quidem percipies ex Theophraſti deſcriptione. Etenim hac arundine (inquit) tibiarum paria optime fiebant, cædebanturque tempeſtiue in hunc vſum, vſque ad Antigenis tibicinis tempora, quum adhuc ſimplici muſica vterentur, hoc eſt aplaſto: præparabántque muſicas arundines ferè in hunc modum. Cùm collegiſſent arundinem hyeme, ſub dio, ſuis veſtitam tunicis exponebant: vere autem diſpoliatam, attrituque expurgatam expandebant ad ſolem: ac mox ſequenti æſtate conciſam in internodia, rurſum ſub dio ad certũ tempus relinquebant, omiſſo cum internodiis ſuperiori geniculo, ad oris tibiæ conformationem: cuius tibiæ longitudinẽ nunquã palmo minorẽ efficiebant: vocabántq; has tibias interdum puellares & virginales, quæ hemiopi, hoc eſt ſemiforæ eſſent, minores atque imperfectæ: vel aiopi, hoc eſt biforæ. Interdum viriles quæ pares erant, hoc eſt, inuicem iunctæ, atque ex eadem canna æqualibus cauernis conſtructæ, aquarũ apud Phyrges dextra vnicum tantum habebat foramen: ſiniſtra, duo. Erãt & impares tibiæ, Sarranæ appellatæ: quarum altera longior, altera breuior erat: Verum hæ quidem ita inter ſe cõiunctę erant, vt vnica tantum appareret, atq; id quidem euphoniæ cauſa. Cæterum optimæ erant tibiæ ex internodiis, ad parium conſtructum, vt media totius arundinis partes, quæ*

aduerſum germina exeunt, molliſſima paria gerant: duriſſima quę proximę radici habentur. Quin & ex eadem arũdine ligulas tibiarum optimas eximebant, quas vulgus noſtrum vocat, des Anches : *eáſque ita tibiæ infigebant, vt alteram dextram, alteram ſiniſtram appellarent. Atque hoc imprimis operam dabant, vt ex eodem internodio linguam colligerent, ne diſcors eſſet. proximam ab radice ſiniſtram imponebant: dextram quæ germina verſus pateret, inciſo duas in partes internodio. Quinetiam os linguæ vtriuſque, ſecundum calami inciſuram efformabant, neque exiſtimabant ſatis bene congruere, ſi quo alio modo linguæ conſicerentur. Ante Antigenis tempora non erant linguæ præparatę vtiles, niſi prius aliquot annis adſeruatæ atque exiccatę, multáque exercitatione perdomitæ, vt canere tandem edocerentur (ait Plinius) atque ita ora linguarum comprimebantur, quod erat illis theatrorum moribus vtilius, ſic enim refert Theophraſtus. Verùm poſteaquam varietas fictióque acceſſit, & cantus luxuriantes, tum quidem cęſura mutata eſt, atque ita effectum, vt vtiles in trimatu fierent, apertioribus ligulis ad flectendos ſonos, linguæ enim diſiectu deflectebatur: quod iis neceſſarium eſſe exiſtimabant, qui ſonos fingerent, & multifariam inflecterent. Verùm poſt hac antiquiſſima tempora, Plinij ſæculo fieri cœperunt ſacrificæ Thuſcorum tibiæ è buxo: Ludicræ verò, loto, oſſibúſque aſininis, atque etiam argento: arundinibúſque tantùm vtebantur ad tibiarum ligulas, quemadmodum & hodie quoque apud nos in more poſitum eſſe videmus.*

Calamus odoratus, vel (ſi mauis) aromaticus, Hippocrati myrepſicos, Plutarcho Arabicus dictus, ab India ac Syria ad nos hodie defertur: éſtque etiam in Arabia frequens, circa lacum Genneſaretidem in conualli ſtagnantibus ac paluſtribus eius lacus aquis conferto, quæ tamen paluſtria

duſtria æſtate deſiccari ait Plinius, atque facilius iis deſiccatis calamos colligi. Caue autem ne intelligas, calamos deſiccatis paludibus gigni. Nam hoc omnibus arundinibus peculiare eſt, vt in aquis creſcant. Proinde hic calamus, Arundini ſimillimus eſt aſpectu, multis geniculatus nodis, fuluus, tactu mollis, & quum frangitur, ſciſſilis, intus araneoſus, caſiæ guſtu, fragrantiſſimo odore, vt locum in quo naſcitur ingredienti, ſpiritus ſuauiſſimus ſtatim aſpiret: mollior eſt tactu (ait Plinius) meliorque qui minus fragilis, & qui aſſuloſe potius quam raphani modo frangitur. Nam rhaphanus frangitur fruſtulatim non aſſuloſe: quod eſt per lata quædam fragmenta, quas aſſulas antiqui vocabant, veluti quum marmor cæditur: ea enim antiqua vox eſt. Ineſt præterea huic calamo (ait idem author) araneum quod vocant florem. Cæterum, qui ex noſtris ſeplaſiariis calamo aromatico carent, ij ſolent minus tritis medicis oſtendere radicem acori, cuius geniculi atque etiam odoris quædam ſuauitas, item color, nonnihil ad calamum aromaticum accedere videntur: quamobrem ea radice interdum pro calamo odorato vti ſolent, haud ſecus atque cupreſſo pro xylo aloë.

Papyrus, aut (ſi voles) papyrum, in Syria etiam naſcitur, circa eum lacum, quo & calamus odoratus, inquit Theophraſtus: eam verò inter arundines connumerare non verebor, etſi nonnihil ab iis differre videatur. Naſcitur & in paluſtribus Ægypti (vt refert Plinius) aut quieſcentibus Nili aquis, vbi euagatæ ſtagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum, brachiali radicis obliqua craſſitudine, triangulis lateribus, decem aut eò amplius cubitorum longitudine in gracilitatem faſtigiata, Thyrſi modo cacumen includens, ſemine nullo, aut vſu eius alio quam floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno vtuntur, nec ignis tantùm gratia, ſed ad alia quoque vtenſilia vaſorum.

Hh

Ex ipſa quidem papyro nauigia texunt, & è libro vela, tegetéſque, necnon & veſtem, ſtragula, ac funes: hæc & multa alia Plinius ex Theophraſto. Noſtris hominibus Papyri ad chartas euanuit vſus, quanquam adhuc nomen integrum retineat. Hæ verò quo pacto compingerentur, ac glutino malleíſque ſolidiores fierent, nihil certè mirum eſt, ſi modò Plinij verba cap.12.lib.13.intelligas. Cæterum Papyro tantum vtimur ad ſcipiones & baculos ſenectuti fulciendæ commodos, propter leuitatem arundinaceam. His baculis hodie, honoris ac magnæ dignitatis ergô regiæ atque imperatoriæ domus præfecti vti ſolent, quos domuum magiſtros vulgus appellat.

Arundinacei generis eſt frutex in Creta copioſiſſimus, olim in Arabia & India tantùm cognitus, cuius medulla ſaccharum eſt, veluti mel quoddam gummi modo candidum (ait Plinius) dentibus fragile, quod ad varios vſus miro artificio hodie præparatur, tum ad delicias, tum etiam multò magis ad medicamentorum dulcedinem Galeni temporibus ignotum.

Arbuſtum.

ARBVSTVM cum antiquis rei ruſticæ ſcriptoribus, dicemus locum arboribus vitiferis (ſic enim loquitur Palladius) conſitum per ordines: in quo vites ipſis quidem arboribus ſeſquipedis ſpatio diſtantes applicabant, ne arboris incremento opprimerentur, ſi minus haberent ſpatium: caueis etiam muniebant aduerſus pecoris appetentis iniurias. Quin & frumentum interſerebant, atque ita vitibus & ſegetibus indulgebatur, relictis quadragenis pedibus inter arbores ad frumentum ſerendum: ſiquidem lætus, amplus & opimus erat Ager: in exili enim agro

tantum vicenos pedes relinquebant. Quas autem arbores appellat Palladius vitiferas, eæ certè ſunt à nobis hoc loco deſcribendæ: nempe ſalix, vlmus, opulus & cæteræ id genus, quas profectò inter fructiferas, & eas quas in Seminario deſcripſimus, non fuit æquum interſerere.

Arbuſtum Italicum appellat Columella id quod ſuperius docuimus: cuiuſmodi hodie paſſim in Italia videtur: quod etiam multa diligentia putatur & excolitur ad arbuſtiuarum vitium ſuſtentacula & nutrimenta. Vnde arbuſtare vocabulum deductum, quo ſignificabant antiqui agrum arboribus conſerere ad maritandas vites.

Arbuſtum Gallicum humilioribus arboribus conſitum erat: neque iis quidem admodum frondoſis, vt facilius vitis ab arbore ad arborem traduceretur, quos traduces, quia Galli (vt Varro refert) rumpos appellabant, hinc certè coniicio huiuſmodi arbuſta Gallica, rumpotina & rumpotineta appellata. Nam ferè ita conſtitutum rumpotinetum animaduerti (inquit Columella lib. 5. cap. 7.) vt ad octo pedes, locis ſiccis & cliuoſis: ad duodecim, locis planis & vliginoſis tabulata diſponantur. Plerunque autem arbor in tres ramos diuiditur, quibus ſingulis ab vtraque parte complura brachia ſummittuntur, tum omnes penè virgæ, ne vmbrent eo tempore, quo vitis putatur, abraduntur.

In noſtro igitur hoc Arbuſto, & ſalictum, & vlmarium & lauretum ac myrtetum, item etiam populetum complectemur: vt vno atque eodem loco variarum arborum ſeminaria contineantur.

SALICTVM.

Salictum appellabimus locum ſalicibus conſitum, vtilitatis gratia: nempe ad vimina vel perticas colligendas, quibus ad multa rei familiaris atque adeò ruſticæ negotia vti poſſimus: nullius enim tutior reditus, minoriſve

impendij, aut tempeſtatis ſecurior. Vulgus noſtrum vocat Vne Saulſaye. *Eſtque is locus potiſſimum riguus aliquo amne: amat enim hæc arbor imprimis huiuſcemodi loca, & in aquoſis ſata quamoptime germinat: ſed latiſſime & celeriter ex auulſione, quod vulgus noſtrum vocat* De ſiche: *deponitur enim commodè cacuminibus vel taleis, & ſpatia laxiora deſiderat, per quinum pedum interordinia, quemadmodum in quincuncis explicatione docuimus. Huiuſmodi quincunces ſalictarios videas elegantiſsime diſpoſitos in cœnobio diui Victoris extra muros Pariſinos.* Nonnunquam *etiam ſalix (inquit Columella lib. 5. cap. 7.) in arbuſto Gallico à pleriſque ad vinearum vſum diſponitur: ſed niſi in aquoſis locis, vbi aliæ arbores difficulter comprehendunt, ponenda non eſt, quia vini ſaporem infeſtat. Nunc ad arboris deſcriptionem & genera veniendum.*

SALIX, Græcis itea, vulgò Saulx, *ita dicta (inquit Feſtus) quòd ſaliat, ſurgátque cito:* ὠλεσίκαρπος *ab Homero appellata, quòd ocyſſime ſemen amittat, antequam omnino maturitatem ſentiat. Cæterum quod ad eius deſcriptionem attinet, contorto & breui caudice aſſurgit, ramis longis, è trunco extremo, velut de capite prodeuntibus, lentis, flexilibus: foliis longis, ſubtus incanis, ſupernè virentibus, flore ſeu neucamento ſquamatim compactili, lanuginoſo, propendente, fructu qui facile ante maturitatem euaneſcat.*

Salicum plura genera tum apud nos, tum etiam apud antiquos authores inuenio, ſolo vſu, vel etiam magnitudine, & corticis forma inter ſe diſcreta. Quædam enim ſalix in proceritatem magnam emittit iugis vinearum perticas, paríque balteo corticis vincula. Ea eſt quam antiqui ruſtici, ob id, perticalem vel perticariam appellarunt: Theophraſtus candidam vocauit è re ipſa.

Alia eſt ſalix, ſequacis ad vinctum lentitiæ virgas ſe-

rens, à Plinio Gallica appellata, à Theophraſto ſalix nigra: quòd ſit nigro aut puniceo cortice. Vulgus noſtrum vocat du Burſauli.

Græca porrò, quæ dicitur ſalix Plinio & Columellæ, ſatis eſt ea quidem humilis, & rubenti materia, qua præcipuè ad vimina vtimur, vnde etiàm ſalix viminalis appellata, ab ipſo vſu. Vulgùs noſtrum vocat de l'Oſier.

Sabina verò, quam etiam amerinam ſalicem vocarunt authores, candidior eſt ſuperiore, & ad vitellinum colorem (vel luteum, ſi mauis) potius tendens: coactæ eſt breuitatis, ſponte naturæ pumila: virgas fert quæ detracto cortice, lenì ſunt admodum tractatu, quibus vtimur ad corbes, ciſtulas, & vaſa, quæ ob id viminalia appellantur. Ea eſt ſalix, quã vulgus noſtrum vocat Franc oſier: *Lugdunenſe*, Ambre.

Salicem præterea amerinam Dioſcorides à Latinis vocari exiſtimat, quam nos viticem, Græci agnon & lygon. Vulgus pharmacopolarum corruptè agnum caſtum appellat, vtraque voce idem ſignificante. Cuius arboris aut fruticis tanta eſt cum ſalice amerina foliorum & virgarum ſimilitudo, vt non ab re eam pro ipſa ſalice vſurparit Dioſcorides. Itaque de vitice hoc loco dicendum, quemadmodum in Vineto ſumus polliciti.

VITEX Latinis dictus, quoniam habet ſurculos ligandis rebus idoneos, haud ſecus ac ſalix viminalis & amerina: Agnos Græcis dicitur, quæ (authore Galeno) caſtitatem conſeruet iis quibus eſtur aut bibitur: vel quoniam matronæ in Theſmophoriis Athenienſium caſtitati ſtudentes (inquit Dioſcorides) eius foliis lectos ſibi ſternerent: Lygon etiam Græcis appellatur, propter ſurculorum firmitatem.

Viticis duo genera: Maior, qui vitex albus dicitur, arboreſcitque ſalicis modo, & eadem habet folia: niſi quæ perpetuò virent, & grauiorem ſpirant odorem: ramis frangi contumacibus: flore ex purpura candido, piperis ſemine:

vnde quibuſdam piper agreſte appellatum ſcribit Dioſcorides. Minor, qui & niger vitex appellatur, ramoſior eſt: foliis candidioribus & lanuginoſis, flore purpureo: Vterque circa flumina naſcitur.

Salix equina (ne id etiam prætermittamus) Latinis appellata, pratenſis herba, quam Græci hippurim, Romani equiſetum, vel caudam equinam, à forma appellarunt, de qua in prato vberius diximus.

Salicaſtrum, herba à ſalice nomen trahens, quòd in ſalictis frequentiſſima ſit: quam herbam recentiores (inquit Ruellius) flammam vocauere: folio eſt duro, cinericei coloris, viticulis callofis, rubentibus, qualiter flos quem flammam Iouis appellamus: in violis fert ſemen acinorum mali punici ſimili. Atque hæc tantùm diximus, ne quid omiſiſſe videremur eorum, quæ ad ſalicis cognitionem attinent.

VLMARIVM.

VLMARIVM, vitium præcipuè cauſa, veteres facere ſolebant: nam huiuſmodi arboribus imprimis gaudent vites, quibus etiam eleganti quodam coniugio hodie apud Italos maritantur. Vnde Columella lib. 5. cap. 6. vlmarij faciendi rationem longo ſermone recenſuit, & qua pacto prima quæque arbor ſenio aut tempeſtate afflicta ſummouenda eſt, & in eius vicem nouella ſoboles ſubſtituenda in vlmorum ſeminariis, quæ vulgus noſtrum vocat Ormaye. Itaque de vlmorum differentiis ac generibus dicendum.

VLMVS, Græcis ptelea, Gallis Orme, procera eſt arbor, folio indiuiduo, lente crenato, ſcabro, oblongiore, quàm pyri: materie flaua, robuſta, neruata, deformi: ſemen ei racemoſum, quod ſamara Latinis dicitur. In foliolis & petiolis, gummi producit, item etiam quoddam animalculorum

genus quod cnipes vocant.

DVPLICEM vlmum fecit Theophraſtus, montanam, quam oriptelæam nominat: & campeſtrem, quæ fruticoſior eſt: folio indiuiduo, leniter per oram ſerrato: vulgus noſtrum hanc fruticoſam vlmum vocat Ormeau.

Gallicam & item vernaculam vlmum Columella facit. Gallica, ea eſt quæ & Attinia dicitur, & marita vlmus, quòd vitibus ſit commodiſſima. Generoſiſſima hæc eſt & lætiſſima, multámque frondem miniſtrat, & rariſſimum ſemen creat: atque ob id ſterilis pleriſque iudicatur: ſeminibus inter frondem, quam prima edit germinatione, latentibus: naſcitur tantùm ſcopis. Inter Attinias vlmos Plinius ſiccanas laudat, quæ excelſiſſimæ ſunt & non riguæ.

Vernacula vlmus ea eſt quæ & noſtras & Italica dicitur, diuiſiore folio, & ab eodem pediculo numeroſiore, iucundiſſimum pabulum bubus adfert, & frondes vitilibus vtiles: minus lætatur monteſis, & aquis gaudet, vitem alit, eiúſque ſocietatem commodiſſimè patitur. Quapropter ab antiquis in eum vſum formabatur, quotannis alternis brachiis in modum ſcalarum relictis, vt facilius ſuis clauiculis, veluti manibus quibuſdam, ipſam complecteretur, & ſurſum aſcenderet. Dicamus iam de populis.

POPVLETVM.

Populetum vlmario ſubiungemus, quando hæc etiam arbor (præſertim nigra) vitibus maximè eſt amica: quapropter (inquit antiquus agricola) vinearum cauſa, poſt hortos ſerebatur, bipedaneo paſtinatu, talea ſeſquipedali, biduo ſiccata, ſemipedis interuallo, terra ſuperiecta duorum cubitorum craſsitudine: hæc enim arbor, vitibus admodum placet.

POPVLVS, arbor duplex, quarum altera nobis frequens & ſatis nota, nempe alba: altera, vtpote quæ nigra dicitur, plurimùm rara, & ægrè apud nos creſcens. Cæterum dictam populum quidam putant à foliorum multitudine.

ALBA, ſiue candida populus, Græcis λεύκη appellata, ob id (inquit Pauſanias) quòd Hercules in deſcenſu ad inferos apud Acherontem fluuium eam vidiſſet, ramúmque eius rediens extuliſſet, itaque etiam Herculi dicatam ferunt. Certè ob id dictam putauerim, quòd eius folia supernè candicent. Vulgus noſtrum tremulam appellat Du tremble*: quòd eius arboris foliorum pediculus ſit maximè tremulus, vt ipſa etiam folia, vel leuiſſimo ſpiritu agitata, inter ſe plurimùm crepitent. Arbor campeſtris, aquarum auida, caudice procero, erectóque conſurgit: ligno intus albo, lento, ſcutis faciendis aptiſſimo, læui & carnoſo cortice, foliis tremulis, numeroſioribus, in iuuenta circinnatis, in ſenecta anguloſis, supernè candicantibus & lanuginoſis, infernè herbaceis: frondes ſcopis tantùm vtiles: nunquam floret: fert tamen vuas, brya vocatas: ex quibus (verno potiſſimum tempore, cùm plurimùm grauis eſt, prægnánſque reſina) conficitur vnguentum populneum, agirynon Græcis appellatum. Noſtri tamen etiam ex ipſis foliis id componunt, atque aiunt phlegmonas refrigerare: quo etiam mammis puerperarum illito, matronæ & obſtetrices vtuntur ad fugandam lactis abundantiam, quæ ſtatim à partu erumpit: id autem, ſua barbarie appellant* Du pampelion: *cuius vſum damnatum & errorem oſtenſum videbis apud Manardum.*

NIGRA populus, in quam Phaëtontis ſorores mutatas aiunt, Græcis αἴγειρος dicta: nobis infrequens: circa Padum Italiæ fluuium plurima: multò altior & robuſtior eſt, quàm alba: fronde anguſtiori, ſcabriore cortice: in to-

tum ſtrigoſior, folium gerit vtraque parte herbaceum, atque ita lanuginoſum ac numeroſum: qua ratione vitibus magis amica creditur: ſua enim lanugine vuas inficere non poteſt. præterea minimam vmbram præſtat, propter tremulam foliorum facultatem, In hanc, vetuſtate albam populum degenerare credunt. Ego tamen aliud eſſe genus exiſtimarim. Humorem reſinoſum è cauis emittit, quem, veluti lachrymam quandam, in Eridanum deſtillantem, aiunt in electrum coire, hoc eſt ſuccinum, quod Cryſophoron *appellant: vulgus noſtrum vocat* De l'ambre. *Id attritum, iucundiſſimum ſpirat odorem, colore auri æmulo. Ceterum populus nigra fert in foliis guttam ex qua apes propolim ſuam faciunt. Fructum nullum parit: quanquam in* Creta *ſint qui nigram populum fructum emittere contendant.*

Tertium ab his genus Theophraſtus facit eius quam Alpinam, nonnulli Libycam cognominant. ſupradictarum altitudine, cortice pyri ſylueſtris ſcabro: ramis candicantibus; folio hederæ: hinc inde exaturato virere nigro, ſed parte vna hebete, altera anguloſa: pediculo tenui, oblongo: colore parte ſupina pronáque ferè conſimili. Ea eſt certè, quæ nigra populus iure dici debet, folio nigerrimo, fungiſque enaſcentibus laudatiſſima. Tu videto lector, quid ex his ſentias: liberum enim tibi ſemper eſſe voluimus in rebus controuerſis iudicium.

Dicemus hoc loco etiam de opulo arbore, quando & populo eſt affinis, & eam videtur quidam agriculturæ ſcriptor cum ipſa populo confudiſſe, cùm tamen ſit ab hac longè diuerſa.

OPVLVS quoque eſt viribus amica arbor, & aquoſis gaudens, vt eam vites præſertim arbuſtiuas alere ab antiquis ſcriptum reperias. Si arbuſtum (inquit Columella*) ex opulo vitibus quis conſtituere volet, ante an-*

num quàm deponat arborem, ſcrobes faciat quatuor pedum quoquouerſus: deinde circa Calendas Martias, in eandem ſcrobem opulum & vlmum configas: vt ſi opulus defecerit, vlmus locum obtineat: ſi autem vtraque vixerit, altera eximatur, & alio loco pangatur. Cæterum opulus vulgò apud nos obierus vel opierus dicitur. Vlmi proceritate adoleſcit, caudice recto, enodi, rarioribus ramis brachiato, frondibus ferè vitigineis, baccis racematim dependentibus, prima pubertate viridibus, à maturitate puniceis. Hactantùm de opulo.

LAVRETVM.

Lauretum iure optimo hoc ordine diſponemus, quando antiquis idoneam fuiſſe laurum ſcribit Diophanes viuis ſepibus, quæ viētarium ambiant: vnde Romanis eugenia appellata, hoc eſt illuſtris.

LAVRVS, vulgò Laurier, *Græcis daphne: quòd inter vrendum ſonum elidat, quaſi daophone (inquit Ruellius ex Theocrito) vel à formoſiſsima Ladonis filia, quam Apollo perſequens ob amorem, in laurum à Tellure matre conuerſam, gentilis virgilis nomine appellauit, eiúſque arboris ramum auulſum capiti circumpoſuit, quod inde diuinationis ſignum fuiſſe tradunt fabulæ. Arbor eſt læui cortice ac tenui veſtita: ſpargit radices obliquas, inæquales, quæ ſuaptè natura, non recto tramite progrediantur: perpetua viret coma, candice procero, pingui ſucco ſcatente, nodis perquàm paucis. Sterilem appellant laurum, quam alij marem vocant, baccifera eſt admodum, quæ fœcunda & fœmina laurus dicitur, carnémque in nucleo conceptam oſtendit in baccis.*

Variæ ſunt lauri arboris ac fruticis ſpecies apud antiquos, quæ tamen minus latè patent, ſed ſolo vocum,

aut minimo figuræ diſcrimine cognoſcuntur.

Delphica laurus dicta, quæ (vt inquit Ælianus) è Theſſalia Delphos primùm tranſlata eſt ab ipſis Tempe, tum cùm Apollo draconem ſagittis confodit: vel ob hoc delphica appellata, quòd ea victores delphis coronari ſolerent. Eandem Lactantius grammaticus tripodem quoque vocari dicit, à ternis, quas habet, radicibus: aut quòd Appollini dicata ſit propter triplicem diuinationis, vim, præteritorum, præſentium, futurorum. Arbor eſt æquali colore foliorum, viridior, maximis baccis, è viridi rubentibus.

Triumphalem laurum Auguſtus Cæſar appellauit: qua triumphantes coronari primùm Romæ cœperunt, reiecta delphica. Eam è cælo miſſam eidem Cæſari perhibent hiſtoriæ, ſterilem, altitudine minima, folio criſpo: rara tamen eſt hodie inuentu.

Tenuifolia laurus, Cypria dicta, breui eſt folio, nigro, criſpo, per margines imbricato.

Latifolia, ſylueſtris laurus, tinus quibuſdam nominata: baccas fert nigras aut cæruleas, & in arborem aſſurgit, optima ad exprimendum oleum.

Regia laurus, quæ & auguſta, dicta eſt ab amplitudine tum arboris, tum etiam folij: ne quis fortaſsis ab Auguſto Cæſare denominatam exiſtimet: baccas fert guſtu non aſperas.

Baccaliam laurum alteri generi aſsignant nonnulli: eámque dicunt appellari, quæ vulgatiſsima ſit, & baccarum fertiliſsima, vnde nomen habet.

Accedit in topiario opere, quæ Taxa dicitur, iucundiſsima: paruula quadam ſeu lacinia in medio folio excreſcente. Eam autem arborem non verebimur, laurum Alexandrinam appellare, quòd Alexander Macedo victor primùm huiuſmodi arboris foliis fuerit coronatus, quam alij idæam, alij hippogloſsion (à lacinia quam ci-

ximus) vocauerunt. Huiuſmodi laurum fruticeſam primùm vidimus Patauij in hortis Gaſpari à Gabrielis nobilis Patauini, & rei herbariæ ſtudioſiſsimi. Erat autem folio myrti ſylueſtris, ſed maiore: quanquam interdum minore poſtea conſpecta ſit à nobis & molliore ac candidiore, nec rigido: altero foliolo de primoribus foliis exeunte: rubro inter folia ſemine, radice myrto ſylueſtri proxima, ac molli: vulgus noſtrum eam laurum inter herbas ſtuticantes commemorat, & biſlinguam vocat: quòd ex medio folio, linguam quoquomodo referente, folium aliud ſupernaſcatur, etiam ligulæ cuidam ſimile (vt iam diximus) ſed id intelligendum eſt fieri iis tantùm foliis, quæ fructum ferendum aut ſuſtinendum, à natura factum eſſe dixeris. Bonifaciam vulgus Italorum appellat, quòd anginæ proſit & bene faciat: folia enim huius, vino temperata huic morbo plurimùm ſunt vtilia. Galenus daphnen herbam, & daphnen Alexandrinam vocat.

Spadonia laurus miram opacitatem præbet: & quantalibet ſub vmbra ſolum implere traditur.

Extra columnas Herculis, in mari, naſcitur frutex folio laureo, qui erectus in pumicem transfiguratur.

In Nereo ſinu parte aquis extante, lapidea eſt laurus, ſimilis tamen virenti: magnitudine fruticis bipedalis. In mari quoque rubro viuere eam adfirmant.

Daphnoides herba, ſiue frutex, à folio etiam laurino nomen habet: quam eandem eupetalon Græci dixerunt. Frutice eſt ſeſquipede alto, ramoſo: ramis flexilibus, ſurſum verſus folioſis, cortice (qui virgas veſtit) glutinoſiſsimo atque inextricabili. Folia habet lauri, molliora, valida, nec fragilea, quorum guſtatu os & fauces accendantur: flores candidi, bacca, cùm ematuruit, nigra: frons fractu contumax, radix inutilis. Ea eſt quam vulgus noſtrum non omnino ineptè (vt quidam putant) laureolam vocat.

Daphnitis ſiue Chamædaphne, hoc eſt, humilis laurus: etſi dicatur etiam vulgò laureola, non eadem eſt tamen cum ſuperiore: exit enim vnico ramulo, cubitali, erecto, tenui: folio laureo, itidem etiam tenui, ſed multò læuiore: acinos fert rubentes, rotundos, foliis annexos quibus adnaſcantur.

Quæ verò vinca peruinca Plinio nominata eſt, etiam ſi eandem cum chamædaphne eſſe putet, longè tamen eſt ab ea diuerſa: hortenſis enim & topiaria herba eſt (vt in Hortulo diximus) virens in modum lineæ: foliis geniculatis circundata, laurum quidem imitantibus: veteribus inopiam florum ſupplere ſolita. non autem attollitur, ſed humi ſerpit, & ſe in modum funiculi porrigit, vicina quæque vinciens, vnde illi nomen: florem gerit ex purpura cæruleum: vulgus noſtrum appellat De la peruence.

FRVCTVS, aut, ſi mauis, baccæ lauri, Græcis daphnides appellantur: quemadmodum cedri fructus, cedrides: vulgus noſtrum vocat Grains de laurier, *quarum facultates & vires nihil attinet hoc loco longiori ſermone recenſere.* Nam *in ſuperioribus deſcriptionibus, ſatis quidem earum forma notata eſt.*

OLEI laurini veteres plurimùm meminerunt, & id quidem maximè probarunt, quòd ex laurinis baccis fieret, hoc modo. Baccas lauri permultas maturitate turgentes in aqua calida diſcoquito: vbi diu efferbuerint, olei quod ex ſe dimiſerint vndam ſupernatantis, pennis leuiter cogentibus, in vaſa transfundito. Quidam etiam folia baccarum corticibus admiſcent, alij ſtyracem addunt, vt odoratius oleum reddatur, medicamentoſum eſt enim, & admodum vtile. Sed de lauris ſatis. Veniamus ad Myrtetum.

MYRTETVM.

Myrtorum ſeminariis, quæ myrteta vocata ſunt, antiqui plurimùm delectabantur, tum propter vini & olei vtilitatem, quam ex myrtis accipiebant: tum quòd totum fundum ruſticum, atque adeò loca vicina odoris ſuauitate replerent: quapropter locis poſt hortos editioribus myrteta conſerebantur, vel ligno, vel ramis, vel etiam ſemine. Quem & comitem roſam adiungebant myrtis, & ordine diſponebant: partim vt fructuoſiores eminerent, partim vt vberiorem fructum parerent: quod certè oblectationis & elegantiæ gratia ab iis fiebat potius, quàm domeſticæ rei. Vnde Martialis villam Baianam Fauſtini cùm laudat libro quinto.

Baiana (inquit) noſtri villa Baſſe Fauſtini
Non otioſis ordinata myrtetis,
Viduáque platano, &c.
Sed rure vero barbaróque lætatur.

Fauſtinus enim rei domeſticæ & reditui, potius quàm deliciis dabat operam. Nam etiam apud antiquos, baccæ myrtinæ in eo vſu erant ante piperis vſum, vt libi obtinerent vicem, quodam generoſi obſonij nomine inde tracto, quod myrtatum vocabatur. Sed ad arboris deſcriptionem ac genera.

MYRTVS, Græcis myrrhine & myrſine, noſtris Du murte: *arbor eſt fruticoſi generis, oleam referens: niſi quòd ramis foliiſque eſt minoribus: anguſta fronde, perpetua, ſeriatim diſpoſita, flore ſupra fructum inſidente, baccis nigris, piperis guſtu, ſucco vinoſo, ſtirpe inæquali & ramoſa.*

Myrtum multiplicem fecerunt antiqui: nempe Dioſcorides, Cato & Columella*: primùm enim candidam myr-*

tum vocant, quæ baccas candidas ferat: & nigram, quæ etiam nigras, medicinæ & vino atque oleo vtiliorem. Sed & his deinde coniugalem addit Cato, quem eſſe noſtratem exiſtimamus. Alia præterea genera topiarij faciunt: Tarentinam, folio minuto: noſtratem, patulo: exoticam, denſiſſimo, ſenis foliorum verſibus: ſed hæc nobis non eſt in vſu.

Myrtus ſylueſtris, Græcis oxymyrſine, ſiue Chamæmyrſine, Ruſcum & ruſcus Latinis dicitur: officinæ bruſcum corruptè vocant: vulgus Du houſſon : *humilis eſt herba, fruticoſa, foliis acutis, mucrone rigentibus, dependentibus à medio baccis, quæ per maturitatem rubeſcunt: oſſeo intus nucleo: ramulos habet cubitales, vitilium modo lentos, folioſos, fractu cõtumaces: radicem graminis acerbam, ſubamaram. Fiunt ex ea ſcopæ apud Italos & noſtros Lugdunenſes, ad detergendam infumibulorum fuliginem.*

Alterum genus ruſci nonnulli faciunt, quod proceritatem arborum æquat: folio lato, duro, per angulos aculeato, immortali virore: baccis rubentibus, racematim collectis: ſed genus aquifoliæ ilicis potius iudicarim, quemadmodum in ſylua latius docebimus.

Nemorenſem myrtum vulgus ruſticorum vocat, quam Plinius, ni fallor, dryophonum appellauit; quaſi ſyluæ cædem. Herba eſt in ſyluis cæduis & quercetis paſſim naſcens: tenuibus cauliculis, cubitalibus, ambientibus vtrinque foliis, quaſi ſylueſtris myrti, ſed mollioribus & candidioribus: pollicari latitudine: flore albo, veluti ſambuci: fructu acri, quo piperis loco ruſtici cibos condiunt: vnde cuſini quaſi culinarij ab iis appellantur, Des cuſins: *quòd iam venerint in ganeam, gratiſſimo ori mandentium cibo, præſertim ſi edomita acrimonia ſacchari dulcedine fuerit.*

Myrtidanum appellatur Dioſcoridi virgultum myrto adnaſcens, nodoſum, inæquale, verrucoſum, concolor; quod veluti manus quædam myrthi caudicem amplectitur, vnde nomen habet. Martidanum videtur appellaſſe Dioſ-*corides, & myrtidanum, ipſum piper. Galenus ait myrtidanum eſſe myrthi ſobolem, quæ exiens à radice fruticat.*

FRVCTVS, atque adeò baccula myrthi ſatiuæ & vrbanę, myrta & myrtides Græcis nominantur: hę diutiſſimè virentes (vt Græci produnt) ſeruantur vaſe non picato, diligenter operculato conditę: alij cum ramulis reponere malunt ad delicias.

Myrti ſylueſtris, ſiue ruſci baccæ, fœtent dum recentes ſunt: oſſeáque eſt in iis duritia: magnitudine ceraſum malum æquant. Itaque cauebunt poſthac noſtri pharmacopolæ mauritanam factionem ſequi, quibus fructus oxymyrſinæ aut ruſci, Cubebæ *vulgò, ſiue* Combebæ *appellantur. Certè Actuarius (quemadmodum probè collegit Ruellius) cubebas vocat, id granum, quod etiam Galenus* Carpeſium *nominat. Eſt autem* Carpeſium*, longè alia res à ruſci fructu. Carpeſia enim, minuta grata ſunt, odorana guſtu, non abſimilia radicibus herbæ, quæ phu nominatur: plurima in Syria proueniunt.*

Ex bacca præſertim nigra, ſatiuæ myrti, ſiccata vſque ad ariditatem in vmbra, atque ita mulſo indita. fiebat vinum apud antiquos, inquit Cato, quod myrtitem appellabant, & myrtaceum: plurimúmque valere exiſtimabant in medicina.

OLEVM quoque myrtinum ſiue myrtaceum fiebat apud eoſdem, ex iiſdem baccis non ſiccatis, & continuò expreſſis. Id verò ad multa eſt vtile. Sed hæc de myrteto ſatis.

PLATA

PLATANETVM.

Tantùm platani deſcriptionem noſtro Arbuſto ſubiungemus, quando in ſyluam adeò eleganter non cadit: nam vmbræ & opacitatis gratia potius conſerebatur apud antiquos, quàm vt in ſyluis frequens eſſet: amat enim rigua loca & fonticulos ſibi vicinos. Quapropter Platanetum hoc loco data opera confinximus, etſi vix reperiatur: tum vt ordinem noſtrum liberè proſequeremur, tum etiam magis, ne id in Arbuſto prætermitteremus, quod poſt hortos in ipſis ſeminariis venuſtiſſimum & amœniſſimum eſſe ſolet. Is enim antiquis mos fuit, in arbuſto medio, quod vepribus & dumetis circumſeptum eſſet, fonticulum ductilem adornare, quem ambiret platanus opere topiario compoſita: concamerato, vmbræ gratia, ramorum ſinu capaci, largè numeroſum verticem extendente: vt & epulari per æſtum, & confabulari, vel (animi cauſa) auram captare complures poſſent, omni æſtu ſecuri. Vnde Cicero dialogum de oratore, commodè exordiens, vmbram platani fonticulo riguam plurimùm laudat: circa quam, in arbuſto, ſedes erant eleganter diſpoſitæ, & puluinis adornatæ, vt confabulantes quietius aura liberiori fruerentur. Admonuit (inquit) me hæc tua platanus, quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis eſt diffuſa ramis, quàm illa, cuius vmbram ſequutus eſt Socrates; quæ mihi videtur, non tam ipſa aquula quæ deſcribitur, quàm Platonis oratione creuiſſe. Certè Baſileæ memini me vidiſſe in area diuo Petro ſacra, atque adeò in medio arbuſto, elegantiſſimam & admodum patulam platanum, arte topiaria, tribus, & amplius tabulatis compoſitam, ſub qua ductilis eſſet fonticulus, grato murmure conſidentes oblectans: atque illuc populus, per æſtum, vmbræ &

oblectationis gratia confluit. Excipit enim platanus illa centurias, & per æſtus vindicat à calore optantes imbrium per folia crepitus.

PLATANVS igitur, tam Græcis quàm Latinis nomen retinet, à foliorum & vmbræ latitudine: propria appellatione apud nos caret: quanquam etiam in Gallia conſpiciatur, omnibus inuiſam arboris ſpeciem demirantibus, & nomen eius ac naturam ignorantibus: cubitorum ſexdecim proceritatem æquat: cortice craſſo, fronde vitiginea: longo, rubróque pediculo: floſculo pallido: pilulis ſcabris, lanuginoſis, minutis: viuax arbor, rigua plurimùm amans, & vino irrigari gaudet.

Sunt & pumilæ platani, chamæplatani vocatæ, coactæ breuitatis: arborum enim abortus etiam inueniuntur. Hæc ergo in genere pumilionum infœlicitas dicitur. Id verò genere ſerendi & recidendi fit, ratione inuentá ſub Auguſto Cæſare, quemadmodum nemora tonderentur.

Sed quemadmodum vna ſententia atque adeò ſermo vnus, ſemper alium trahit (nunquam enim deeſt quod dicamus) priuſquam arbuſtum noſtrum claudatur, commodum eſt ſub platano, ornatus gratia, fonticulum deſcribere, & herbas fontibus familiares breuiter adnotare, ſiquidem hic locus commodus ad hanc rem nobis videtur. Inde verò, Arbuſtum dumetis & ſpinis (quæ viuæ appellantur) claudere conabimur.

Fonticulus.

EST (inquit Plinius) Athenis, in Lycio, platanus arbor clara, ſocia gelidi fontis amœnitate. Ea nos monet ſententia, vt hoc loco fonticulum deſcribamus, ſub platano exilientem, quemadmodum etiam in Creta inſula ad

Cortinnam, alia platanus fuiſſe fertur, apud fontem egregij nominis: quæ folia hyeme non amitteret: ſub qua à Ioue compreſſam Europen fabulantur indigenæ.

Itaque fons quid ſit, item etiam ſcaturigo, gurges, ſtagnum, vortex, puteus, aqua, & huiuſmodi vocabula, latius explicuiſſe viſus eſt Stephanus Doletus in libello quem conſcripſit De re nauali, quàm vt adhuc noſtram operam deſideret. Quapropter illuc adoleſcentuli recurrite: totus enim libellus elegantiſſimè, mea ſententia, deſcriptus, ſcatet huiuſmodi vocabulorum interpretationibus. Solùm hoc adiiciemus, fonticulum amœnitatis cauſa nos interdum latius appellare, non tantùm aquam mota humo in aliquo loco emanantem, ſed etiam ductam per canales ex ipſo fonte, atque adeò ſcaturigine, in eum quem velimus locum, aut amœnitatis, aut etiam commoditatis gratia: quemadmodum in pleriſque hortis quotidie fieri videmus. Hoc autem loco, profectò fonticulum appellabimus, aquam nonnunquam ſua ſponte, nonnunquam ob delicias effoſa humo prorumpentem, haud longè tamen diffuſam, & quæ vix aut nunquam in fluuios degenerat: quod fontes propria appellatione dicti facilè ſolent. Cæterùm vt rariſſimè circa eos fontes, qui ferè ſemper ex rupibus, aut montium vallibus vaſto gurgite atque impetu prorumpunt, vel minimam herbam videas ſuccreſcere: ita ſanè circa fonticulos, quos hic tibi depingimus, plurimas herbas conſpicias, nullo præterea loco pullulantes: de quibus nunc eſt nobis agendum: harum enim gratia fonticulum inſtituimus.

HERBÆ FONTIBVS adnaſcentes.

Incipiemus à muſco qui marginibus fontium & aſper-

ginoſis ſaxis præcipuè hæret: etſi iure herba dici non debeat, vnde muſcoſi fontes appellati: bryon Græci vocant & ſplanchnon, noſtri Mouſſe.

Bryon etiam in mari vel maritimis paluſtribus naſcitur, quod ideo bryon thalaſsion Græci dicunt, hærétque ſaxis, pumicibus, ſcopulis, teſtíſque terra comprehenſis: algam Latini vocant, Veneti De l'arga. *Muſcum certè refert, cùm tamen iure muſcus dici non poſsit: eſt enim herba ſine dubio, haud ſecus atque ea quæ muſci nomen habet: in fontibus naſcens, quam hepaticam vulgus nominat, de qua mox dicemus. Creſcit alga ſine caule, radice quemadmodum muſcus: folio principio alio atque alio, poſtmodum herbido, plurimo atque puſillo, in rugas contracto, lactucam imitanti, quod vel leuiſsima maris agitatione ſupernatat, vt eius multa copia per tempeſtates circa ripam maris colligatur: vnde Virgilius vilem & proiectam algam prouerbialiter appellauit.*

Eſt & bryon arborum, hoc eſt ceu cani arborum villi, quales in ſeneſcente quercu maximè videmus: Vnde Dioſcorides in cedro, quercu, populo, muſcum inueniri tradit, & interdum in picea, inquit Galenus: vulgus noſtrum eodem nomine appellat, quo muſcum fontium.

Eo etiam bryi vocabulo, intelligitur populi candidæ vua, circa Gnidum præcipuè optima, aut Cariam, in ſitientibus aſperíſque: poſt eam fœcunda eſt, quæ in Lycia è Cedro colligitur, ad vnguenta pertinens.

Muſcus quoque in floribus id dici conſueuit, quod in quibuſdam herbis aut fruticibus viſitur, nempe veluti quædam villoſa floſculorum congeries quæ conferta ſit, denſáque floreſcat, vt in liguſtro, reſa, & huiuſmodi pluribus.

Bryon præterea, dicitur herba, quæ veluti muſcus fontium, roruleutis petris adhæret: vnico caule, folio ſin-

gulari,lato,craſſo,ſucci pleno,iecinorum fibris ſimili: vnde iecoraria & hepatica vulgò dicta: Italis Figadella:*Græcis etiam lychen, quòd impetiginibus medeatur, quas illi lychenas vocant.*

NASTVRTIVM *propriè acceptum, id eſt, quod vulgus noſtrum vocat* Creſſon Alenois, Creſſon de iardins: *de quo in Hortulo noſtro fuſiſſime: aſſurgit ſeſqui pedalibus coliculis, longè ſtatim ab radice, minutorum foliorum pediculo, floribus albis, ſemine per ramorum latera copioſo, firmo, calculis orbicularibus contento, acri ſapore.*

Naſturtium autem aquaticum, quod vocant officinæ, vulgus verò, Creſſon de Caillay: *certè eſt antiquorum ſiſymbrium, cognomento cardamine, quaſi naſturcinum ita cognominatum, quòd naſturtium ſapore videatur imitari, id eſt, quod Plinius ſylueſtre ſiſymbrium appellat, atque in riguis naſcitur. Cuius deſcriptio ex noſtro Ruellio talis eſt: Caule profilit cauo, ſeſquipedali, ima ſui parte, pluribus radicularum fibris ſubinde capillato, è cuius alarum cauis, cirri frequentes ſinuatim erumpunt, candidulo flore. Ramuli in aquis, cùm inſenuerunt, etiam candicantibus capillamentis articulatim confibrantur, quæ ſeniles canos aliquatenus repræſentant.*

Atqui SISYMBRIVM, propriè appellatum ab eleganti corollarum venere, id eſſe putauerim, quod vulgus noſtrum mentam aquaticam & tymbream, ſeplaſiarij balſamitam appellant: folio enim eſt mentæ, ſerrato, nigriore, & paulò rotundiore: quadrato caule, quadantenus purpuraſcente: floſculis internodia geniculatim coronantibus, verticillato ſemper ambitu: reliqua mentam æmulatur: ſed odorem acriuſculum vibrat, qua dote coronis inſeritur æſtiuis: riguos tractus plerunque ſequitur, & fonticulos amat.

SION, quod Latini Lauer appellant, noſtri De la

Berle: *in fonticulis & profluentibus aquis ſponte naſcitur, frutice puſillo, habitu ſubrecto, pinguíque: latis ac luxuriantibus foliis, oluſatro ſimilibus, minoribus tantùm, odoratiſque: de qua plura non addemus: ſatis enim in* Hor*tulo noſtro deſcripta eſt.*

Anagallis etiam fontibus innaſci ſolet: tamen quia in vinetis itidem creſcit, de ea in Vincto diximus.

Portulacam item aquaticam vnà cum hortenſi portulaca, in Hortulo deſcripſimus.

POLYGONON *fœmina, vulgo pinus aquatica dicta, Latinis ſeminalis: paruus frutex eſt, vno caule arundini ſimili aſſurgens: denſis geniculis in ſe tubarum modo farctis, tuberibus articulorum prominulis, quos folia frondibus piceæ ſimilia, in orbem conueſtiunt, radice ſupernacua: naſcitur in aquoſis & fontibus: de alia autem polygono, in ſemitis agrorum dicemus.*

FONTALEM *herbam Latini vocarunt, quam Græci potamogeton: hoc à fluuiis, illo à fontibus deriuato nomine: folia habet betæ, ſed minora, ſuper aquam expanſa.*

STRATIOTES *potamios, hoc eſt fluuiatilis militaria. plerunque etiam fonticulis ſupernatat, radice nulla, ſimilis aizoo, niſi maiora habet folia. De ſtratite chyliophyllo in Agro diximus.*

HYDROPIPERI, *hoc eſt aquatile piper, ſecus fonticulos & ſtagnantes aquas, quę pigro lapſu repunt, gignitur: vulgo* Curaige *appellata: quòd ea ſi quis podicem fricet, iuxta aquas ſeceſſurus, dolorem maximum ſentiat & ampullas. Caulem edit geniculatum, robuſtum, multis aliis concauum: folia mentæ maiora, candidiora, teneriorâque, guſtu piperis amaro, citra vllam odoris gratiam. Fructum gerit in ramulis, ſecundum folia, acrem, continenti acinorum ſerie congeſtum, vuæ modo.*

De perſicaria & lyſimachio, in Prato diximus: non enim tam ſunt fontales, quàm pratenſes herbæ.

SILER aquaticum, vulgus vocat herbam in fonticulis interdum ſuccreſcentem, quam phellandrion antiquorum eſſe Ruellius contendit: frequens in riguis & paluſtribus inuenitur, apij folio, ſed aliquanto maiore: caule cubitali, comoſo, supernè muſcario: floribus luteolis, radice craſſa, ſublutea, capillamentis maioribus fibrata: id eſſe puto, quod Virgilius molle ſiler appellauit. De alio autem ſilere in ſylua & colliculo dicemus.

Onobrichis circa fontes etiam naſcitur, lentis folia habens paulò longiora, caulem ſemipedalis altitudinis, florem rubentem, radices exiguas: dilutis multíſque etiam locis prouenit.

TVSSILAGO Latinis dicta, quemadmodum Græcis bechion, à ſedanda tuſſi: naſcitur in amœnis, ſecus fontes præcipuè. Ea eſt quam ſeplaſiarij vngulam caballinam, Arabes farfaron, vulgus noſtrum vocat Pas d'Aſne, *à foliorum ſimilitudine: nam ei caballinæ vngulæ, folia emicant ſena aut ſeptena ab vna radice: maiuſcula quàm hæderæ, ſuperne virentia, à terra ſubalbida, in plures angulos exeuntia: caulis palmum altus: flores lutei, quibus in vere confeſtim exuitur: radix tenuis, ſuperuacua.*

ADIANTVM à Græcis dictum, quaſi non madeſcens, quòd ſemper ſiccum inueniatur, etiam ſi aqua merſeris, aut ſi quidem madeſcat, celerrime ſiccatur: noſtri cum Theodoro capillum Veneris appellant: vmbroſas petras, parietúmque ac fontium aſpergines amat, & ſaxa manantia: duorum eſt generum, album & nigrum. Album (quod etiam ebenotriches dicitur, quia folia gerat capillis ebeni ſimilia) in Montepeſſulano plerunque reperitur: cuius loco pharmacopolæ noſtri vtuntur ea herba

quam ſaluiam vitam appellant, in veteribus parietibus frequentem. Nigrum autem adiantum, pedali conſurgit proceritate, folio molliſsimo, paruo, coriandri diuiſura, filicis effigie, aduerſis pediculis, capillaceum ramulum vtrinque circundantibus: colore ex viridi nigricante: ſterilis, & flore ſeminéque vidua, radice ferè nulla.

TRICHOMANES à capilli luxuria dicta Græcis, eiſdem in locis naſcitur quibus adianton: politrichon vulgo cum Græcis appellata, Du Palitry: *coliculis eſt iunceis, quincuncialibus, ſtatim penè à radice foliatis, frondo rotunda, lenticulæ forma, aduerſis inter ſe pediculis ſubfuſca, ſine flore, ſine ſemine.*

Claudamus iam Arbuſtum noſtrum ſpinis & virgultis, aut ſepto vndique veſtito vepribus & dumetis, vnde ſpinetum aut vepretum poſsimus appellare.

Spinetum.

DIXIMVS in Hortulo, cùm ſepem viuam deſcriberemus, de quibuſdam ſpinis, atque adeò fruticibus, quibus horti frequentiſsime ſepiuntur: nunc reliquas nobis hîc explicare oportet, in Arbuſti clauſura, ab iis quæ frequentes ſunt & admodum vulgares.

Itaque quid batos, cynoſbatos, chamæbatos, cynoſrhodos, rubus Idæus, rhamnus, oxyacanthos, liguſtrum, matiana, ex Hortulo noſtro requirito.

Nemini dubium eſt, acanthum Græcis, propriè ſpinam dici, quemadmodum acanthium ſpinulam, ſed tranſlatitiè etiam id nomen mutuatas herbas, quas in Hortulo deſcripſimus: quarum altera, acantha, vulgo brancha vrſina: altera acanthion, vulgo cardonetus dicitur. Cæterum compoſitæ ab acantha etiam aliæ ſpinæ inueniuntur,

claudendis arbuſtis vtiles: quarum vnam in hortulo notauimus, nempe oxyacantham: alias neceſſe eſt nos hoc loco ſubiungere.

ACANTHA leuce, ſiue leucacantha, hoc eſt, alba ſpina, ſeplaſiariis bedegar, folia fert chamæleonis albi, anguſtiora, candidioráque, ſubhirſuta, ſpinis inſeſta: caulem binos cubitos excedentem, craßitudine pollicari, vel eo ampliore, ſubalbidum & inanem. Vertici ſummo echinus inſidet, marini non abſimilis, oblongior tantum & minor: floribus purpureis, in quibus ſemen cnici forma, rotundiuſculum, noſtratibus minus eſt cognita.

Quam autem vulgus noſtrum vocat albam ſpinam, Aubeſpine, *certè frutex eſt aculeatus, pruni magnitudine, cortice ligni candido, molli folio, flore albo, odorato, acinis, cùm pubeſcunt, viridibus: vbi per maturitatem inoleuerunt, rubris, myrti ſpecie, lineo intus nucleolo. Eos acinos vulgo appellari audiuimus,* Des Senelles.

TRAGACANTA, quam hircinam ſpinam Theodorus interpretatur, frutex eſt ſpinæ candidæ non diſsimilis: ſurculis humilibus, robuſtis, latè ſe diffundentibus, inter quos frequens coma, ſed breuis, cæcis ſpinis intercurrentibus horrida, quæ ſua fronde contegantur, & candidæ valentéſque rigeſcant: radice lata, ſurculoſa, ſupra terram emergente: qua diſciſſa, ſtillat è vulnere ſuccus, qui coaleſcit in lachrymam. Spina hæc noſtris incognita: lachrymam tamen officinæ norunt, interpollato nomine, Dragaganthum *gummi nunc appellantes.*

PIXACANTHVS, hoc eſt buxea ſpina, ſentis eſt virgas habens ſubrectas, tricubitales, aut eo etiam ampliores, protinus ab radice multas, rubóque craßiores: cortex abſcedens, cruentus: radix lata, lignoſa, bux ei coloris (inquit Plinius) quæ in aqua tum ſemine contuſa in æreo vaſe fit medicamentum quod vocatur lycion.

Lycion autem, Dioſcorides pixacanthon appellat: quoniam in Lycia frequens eſſet: atque armatam eſſe aculeis arborem, ramis trium cubitorum aut maioribus: quibus folia denſa buxo ſimilia: fructus piperis, niger, amarulentus, læuis, denſus: cortex pallidus, radix multiplex, obliqua, lignoſa. Tu verò lector ex his elicito quod voles: nobis enim eſt huiuſmodi ſpina infrequens & ignota.

Anonis, quæ etiam ſpina alba cognominata eſt, vulgo Reſta bouis dicta, in Agro deſcripta eſt: naſcitur enim culto ſolo, pingui, & glutinoſo, præcipuè in ſegetibus.

POTERION ſpina, tragacantham imitatur: largè enim fruticat, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, tragacanthæ proximis: foliis gracilibus, paruis, rotundis, cortice tenui, ſpiſſa lanugine veſtito, ſpinis horrido: floribus herbacei coloris, longis: ſemine odorati guſtus, acri, ſed inofficioſo: radices agit in altitudinem binum ternúmue cubitorum, firmas, neruoſas, quibus proxime terram inciſis, lachrymam profundit è vulnere, gummi ſimilem. Eam ſpinam Galenus neurada appellauit, quòd tuſa, præciſis neruis medeatur.

ARIANA ſpina, ab Aria regione Indis contermina dicitur, tota aculeis horret, ex qua lachryma deſtillat myrrhæ ſimilis, tum vſu, tum etiam olfactu. Cæterum nobis ignota.

ARABICA ſpina, quæ Ægyptia & Syria dicitur, Dioſcoridi ſpinæ albæ ſimilis eſſe creditur. Arbor tota, præterquam caudice ſpinis horret, foliis & germinibus aculeatis, magnitudine ſpectanda, cuius flos ob elegantiam nectitur in coronas: fructum fert in ſiliqua lupino ſimilem: ſemen lenticulæ refert imaginem. Ex ea ſua ſponte gummi profluit. Galenus duo eius ſpinæ genera facit, candidum & nigrum.

SPINAM ceruinam Itali vulgo vocant, thamni quoddã genus, quod nos vulgo appellamus, Du Verprun, vel Bourgeſpine. *Cortex fruticì vel arbori ſubniger & nitidus quaſi ceraſo, intus virens, pòſt luteus: lignum extra candidum, cuius interior medulla rubet, eo validos arcus fabricant, fructum gerit myrti, foris nigrum, intus viridem, ob id ad colorem eum, pingentibus idoneum.*

APPENDIX *ſpina* Plinio *dicitur: quoniam baccæ in ea rutilo colore pendeant, appendicéſque vocentur. hanc inter arbuſculas pixcanthæ & paliuro coniungit Plinius, vtpote cui eum illis quædam germanitas intercedat. An autem frutex ille ſpinoſus, quo viuæ ſepes conſerunt, appendix ſpina dicatur, non auſim aſſeuerâre: quamuis in ea baccæ rutilo colore pendeant, & ob id appendices veteribus nominentur.*

PALIVRVS *Dioſcoridi, frutex eſt vulgaris notitiæ, aculeis frequens, & ramis ſpinoſus, veluti rubus, durúſque: cui ſemen pingue & fuliginoſum, quod Afrizuram vocant, plurimus eſt in Africa.*

Apud nos (inquit Ruellius) paucis antea annis. frutex inuenitur, qui etiam arboreſcere poſsit, folio per ambitum laciniatim rotundo, molli, ramis modo ſpini (quem album cognominant) aculeatis: baccis rotundis, rubris, myrteis, longè maioribus, guſtu iucundo, qui & vinum ſuauitate ſua commendet. Qui colunt in hortis, veluti alienigenam arborem, myrobalanum appellat. Putat autem eſſe Ruellius paliurum Africanam, eam præſertim, quæ non ſiliquetur.

Eſt & apud nos fruticis genus, quo ſepes tam viuas quàm ſtructiles ruſtici ſtipant: qui, foliorum vice, ſpinarum armatur vallo, flōrémque luteum gerit, ſiliquam breuem, in qua pauca ſemina, lata, clauduntur: rura noſtra iuncum marium vocant, Du Ioncmarin.

SILYBON, ſpina eſt lata, foliis chamæleonti candidæ ſimilibus: quæ recens nata coquitur, & cum oleo ac ſale manditur.

Sylua.

SYLVAM VOCABIMVS, ſatum arborum procerarum, tum ad materiam, tum etiam ad apros alendos & ſues ſaginandos factum, Græci ὕλην vocant: quo vocabulo tam ipſam materiam, quàm etiam locum in quo creſcit ac cæditur, intelligunt, Foreſt ou bois de haute fuſtaye.

Syluam cæduam appellauit Varro, quæ tum ad vſum domeſticum ſingulis annis, tum etiam ad ædificia quolibet quinquennio cædebatur, & in eos vſus ſeri atque excoli ſolebat, quemadmodum hodie quoque fit apud nos. Alio loco (inquit) vt feras & colas ſyluam cæduam: alio vbi aucupêre. Vnde ſerere & colere ſyluam, Planter ou ſemer vne terre en bois, & entretenir vn bois. *item, Cædere ſyluam,* Tailler ou coupper vn bois, *rectè dicemus & eleganter. Itaque etiam ſylua cædua dicetur vulgò,* Vn Tailliz.

Sylua glandaria Catoni libro primo dicta, Vn bois à gland ou glanderaye*: nempe quæ (quemadmodum iam diximus) animalium alendorum gratia ſeritur, vel ad glandem producendam: nam ea potiſſimum arboribus glandiferis ſata eſt ad paſcua, quæ vulgus vocat,* La paiſſon, *hinc mittere porcos ad paſcua dicemus:* Mettre les porceaux à la paiſſon. *quod præcipuè ad Calendas Octobreis fieri apud nos ſolet, cùm maximè glandes maturæ ex arboribus ſua ſponte decidunt: id autem eſt quod vulgus noſtrum appellat glandem colligere,* Cueillir le gland.

Digitized by Google

nempe dum porci ab Octobri ad Decembrem, per ſyluas, glande ſaginantur, ſtatuto ob id præmio iis ad quos ſylua attinent.

Conſeminea autem ſylua appellabatur, quæ multis arborum ſeminibus ac variis generibus conſita erat, quam eandem barbaricam ſyluam vocat Columella *lib.*11. *cap.* 2. Bois ſemé ou planté de diuerſes ſortes d'arbres.

Quę porrò ſylua vno tantùm ſeminum genere ſerebatur, ea quidem ab arboris genere, quo ſata erat, nomen retinebat: appellabant enim antiqui vlmarium, vlmorum ſeminarium, Vne ormaye. *Plinius lib.*7. *cap.*11. *Sic & cupreſſetum dixit Cicero primo de legibus,* Bois planté de Cypres. *item etiam quercetum,* Vne Cheſnaye. *Varro primo de re ruſtica, Si enim ad limitem quercetum habet, non poſſes rectè ſecundum eam ſyluam ſerere oleam.*

Syluula verò dicetur vel inculta ſylua, & in qua paucæ ſuperſunt arbores, vel ſylua quæ paruum ſoli aut terreni tractum continebit, Vn bocquet. *Sunt (inquit Columella) quibus cordi eſt, vel in ſyluulis tamaricum aut ſirporum fruteis immorari:* Buiſſon.

Saltus, latiori quadam ſignificatione ſyluam complectitur, ſed quæ intermedia paſcua contineat, & interdum etiam caſas, in quibus tum ſaltuarij, quos vulgus vocat Gardes de bois: *tum etiam paſcuarij habitant,* Gardes de beſtail. *Vnde Virgil. Saltus vacuos dixit, tertio Georg. & Pyrenæos ſaltus Cæſar primo belli ciuilis appellauit tractum in Pyrenæis montibus (qui Hiſpanias ab Italiis diuidunt) ſyluoſum, & in quo plus ſyluarum eſſet, quàm vel camporum vel paſcuorum.*

Nemus, ex etymo, ſyluam ſignificat amœnam, vel amœnitatis gratia conſitam, quæ etiam partim oblectationis, partim paſcuorum cauſa excolitur, ἀπὸ τοῦ νέμω, *paſco:*

Digitized by Google

Bois de plaiſance, ou parc vn bois. *Vnde Virgil. Didonem & Æneam in nemus oblectationis gratia ſeceſſiſſe finxit lib. 9. Æneidos.*

Quemadmodum autem amœnitatis gratia nemus conſcrebatur, ita etiam antiquis lucus religionis ergò conſitus erat: illic enim ſolebant ſacra noctu facere, in honorem Dianæ vel alicuius demortui luctum. in lucis etiam demortuorum tumulos erigere ſolebant, qui arborum opaca denſitate diutiſſime ſeruarentur. Vnde nemini licebat arborum ramos, nedum ipſas arbores, à luco eximere: quapropter opacus erat & admodum obſcurus, quòd non eſſet cæduus. Hinc etiam tractum nomen, quòd in luco fas non eſſet lucare vel collucare arbores: vel quòd in eo non æquè luceret atque in aliis ſyluis. Virg.

Nulli certa domus lucis habitamus opacis.

Sed iam relicta vocabulorum interpretatione, ad arborum genera quæ in ſylua conſeri ſolent veniendum: ac primùm de glandium generibus, poſt hæc autem de glandiferis arboribus dicamus.

GLANDES.

Glandis vocabulum interdum latius patet (inquit Caius ireconſultus*) & ſub ſua ſignificatione, omnes fructus continet: exemplo Græci ſermonis, apud quos omnes arborum ſpecies ἀκρόδρυα appellantur, cùm alioqui propriè turiones, & ſummitates arborum ſignificent. Interdum ſtrictius ſumitur glandis appellatio, & fructum quercinum tantum ſignificat, quemadmedum apud nos vulgò,* Du gland. *Propriè autem ſi intelligamus, glandem (quam Græci balanum vocant) certè accipiemus pro fructu quem quercus, robur, æſculus, fagus, cerrus, ilex, & ſuber ferunt, hiſpido calyce per genera plus minúſue comple-*

Ɛente. Quarum omnium differentiæ priores ſumuntur à ſexu, ſitu, & ſapore: aliæ à magnitudine & cutis tenuitate, itē etiam figura, quæ aliis rotunda, aliis ouata, aliis acutior eſt: præterea à calore candido vel nigriore: quin & pediculi breuitas proceritáſque differentiam adfert glandibus: de quibus vberius in arborum deſcriptione tractabimus.

Glandibus arborum veteres victitaſſe, & opes fuiſſe multarum gentium alta etiam pace fruentium, nihil eſt quod longiori ſermone recenſeamus: vnde etiam Palladius *de glandium collectione & aſſeruandarum cura meminit, id autem per autumnum fiebat: quod opus fœmineis & puerilibus operis celebrabatur facilè, more baccarum. atque hinc lege duodecim tabularum cautum erat, vt glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere. Quinetiam cùm annonæ premeret inopia, proditum eſt areſactas glandes, ac deinde in farinam molitas, ad panis vſum veniſſe.* Certè *memini noſtros Gallos campanos* Pertoſienſes, *plurimum appetere faginas glandes, & iis ceu delicatiori quodam cibo victitare ſolere: eſt enim omnium dulciſſima, quæ etiam obſeſſos milites, in multos dies duraſſe tradunt hiſtoriæ. Ea apud Hiſpanos ſecundis menſis apponitur. Alias glandes nonnulli in cinere toſtas edunt. Cæterum glandium calycibus & corticibus (ſi ſic appellare manis (aut etiam ipſis exſiccatis integris, præſertim immitioribus (vt cerreis) antiqui (inquit* Suidas*) ſolebant igni alimenta præbere. Quarum quia plurimus vſus erat in balineis, ideo balneum Græci* βαλανεῖον *appellarunt* παρὰ τὸ τὰς βαλάνους αὔειν*: hoc eſt, à ſuccedendis balanis, vt vel pars pro toto accipiatur, vel etiã tota glans ſignificetur.*

Quantum autem ad reliquam glandium ſignificationem ſpectat, curſim ſubnectemus Theophraſtum li.5.c.15. glandes à forma, teſtacea animalcula appellare, quæ in rimis cauerníſque ſaxorum generantur, augentúrque incremento admodum celeri.

Glandes igitur, prędictarum arborum fructus præcipuâ quadam ſignificatione dicuntur, quanquam & fructus caſtaneæ arboris, Græcis Iouis glans appelletur: de qua in ſeminario diximus. Quin & fructus arboris myricę ſimilis, in Æthiopia, Thebaide & Arabia naſcentis, inquit Dioſcorides, *Græci balani myrepſicæ nomen dederunt; hoc eſt, glandis vnguentariæ, quòd eius putamine inſtitores vnguentarij vti ſoleant odoris gratia. Plinius myrobalanum appellat.*

Cæterum etiam balanos Theophraſto dicitur arbor, à fructu nomen trahens: grandis, incorrupta, & magna, conſurgens folio myrti, longiore tantum caudice carnoſo, non recto, ſed contorto: fructum ferens magnitudine cappari ſimilem, cuius putamine contuſo vnguentarij ſolent vti odoris gratia: alioqui nuclei fructuum ſunt inutiles. materies arboris robuſta, vſu præcipuè nauali in Arabia naſcens. Itaque (inquit doctiſſimus noſter Ruellius) multum à veritate deficere videntur, qui nucem odoratam, quam vulgus vocat moſchatam, Græci moſchocaryon, Noix muguette, *hac glande vnguentaria comprehendi putent, longe profectò differentem, & veteribus, vt exiſtimo non admodum cognitam, cùm multum interſit inter nucem odoratam & glandem vnguentariam, quemadmodum in Seminario vberrime docuimus.*

MYROBALANI.

Myrobalanus itaque, quam Plinius vocauit, vel balanus myrepſica, hoc eſt vnguentaria glans, fructus erit arboris quam quidam adipſon quòd ſitim ſedet, alij palmam Ægyptiam, Theophraſtus balanum vocat. Glans eſt magnitudine & aſpectu capparis, aut nuci potius auellanæ ſimilis. Quando autem multa ſunt huius genera, non erit

inutile

inutile paucis ea recenſere ex Ruellio: ac primum de antiquorum generibus dicemus.

Myrobalanum Arabicam, quam etiam Syriacam vocarunt, antiqui bonitate olei quod exprimitur, aliis præpoſuerunt. Ea autem eſt duplex: montoſa, viridis, tenuis, ac ſpiſſior petræa, nigro cortice, nucleo candido.

Myrobalanus Thebaica, ab iiſdem antiquis exiſtimata eſt, copia olei cæteras antecellere.

Troglodytica myrobalanus omnium apud antiquos viliſſima fuit.

Æthiopicam myrobalanum ſunt qui ſuperioribus præferant, naſcentem in agreſtibus. Eſt autem ea glans nigra, nec pinguis, nucleo gracili, ſed liquore, qui exprimitur, odoratiori.

Ægyptia myrobalanus, pinguior, craſſiori cortice rubet, & quamuis in paluſtribus exiliat, breuior tamen ſicciorque eſt.

Antiquitas hoc genere myrobalanorum contenta fuit, de quibus ſic inquit Actuarius author Græcus: Fructus (ait) ij nobiles pleriſque ad nos ex Ægypto, Syriáque deportantur: callo corporis compactili, oſſe intus lignoſo: quorum nonnullos vocant flauos, alios cepulos: quidam magnos malunt appellare, alios nigros, ij communi omnium ſermone myrobalani nomine veniunt: quod nomen vulgus noſtrum inuerſum ac corruptum vocat myrabolani, Des myrabolans.

Poſteritas, atque adeò ætas noſtra myrobalanorum genera ſic diſtinxit.

Myrobalanos luteas vocat, quæ ex herbaceo colore flaueſcunt: ſpiſſæ quidem eæ, ponderoſæ, exili nucleo, cute craſſa.

Myrobalanos alias à colore cæruleo Indas vulgus appellauit, quæ ſunt ſolidæ, ſine nucleis, oliuæ forma: ee

autem nigræ à quibuſdam, & à recentiore Græcia Damaſoniæ nominantur.

Myrobalani, quas vulgus cepulas vocat, cæteris ampliores ſunt, grauioréſque, carnoſæ, & ex fuſco ruffeſcentes.

Myrobalani empeliticæ, ſiue emblicæ appellatæ, ſunt ſunt cute oſſibus hærente, lapillorum penè figura, anguſta, colore in cinerem languente.

Myrobalani boletzicæ dictæ, eadem quaſi forma ſpectantur qua empeliticæ, non adnumerantur tamen cum iis, ſed ſeorſum poſitæ ſunt.

Hæc in ſtudioſorum gratiam breuiter perſtrinximus: ne quid eorum quæ cognitu digniſſima erant (quanquam fortaßis altiora, quàm vt adoleſcentulis noſtris proponi debeant) paulò negligentius prætermiſiſſe videremur. Veniamus ad gallas & pilulas.

GALLÆ, PILVLÆ, AMENTA.

Gallæ quæ à Græcis κηκίδες *vocantur, à noſtris vulgò* Noix de Galle: *minus communem habent ſignificationem quàm pilulæ. Sunt enim arborum tantum glandiferarum, pilulæ etiam aliarum, atque adeò fruticum, quemadmodum mox interpretabimur. Itaque omnes arbores quæ glandem ferunt, gallam etiam producunt, quam inter fructus Dioſcorides auſus eſt connumerare.*

Eſt autem galla, pilula, inæquali ſuperficie, leuis, ſalebroſa, præter legitimum fructum in glandiferis arboribus proueniens: præſertim Martij. exitu, vel ſole de geminis exeunte: atque id noctu præſertim, creſcitque vno die, & ſi occupetur æſtu (inquit Theophraſtus) protinus areſcit,

neque ad iuſtum modum grandeſcit, vt nuclei fabæ magnitudinem non exedat: prater reſinaceam tamen, quæ & nigra dicitur; de qua mox agemus.

Multiplices ſunt gallarum differentiæ: aliæ enim ſolidæ ſunt, aliæ perforata, quædam nigræ, quædam candidæ, aliæ maiores, aliæ minores. Harum autem vſus eſt vulgo in omnis generis atramenti confectione, ſiue id ſutorium, ſiue ſcriptorium, ſiue impreſſorium fuerit.

Galla ſolida, quæ & omphacitis Dioſcoridi appellatur, parua eſt, nodoſa, pondere valens, nullo foramine peruia.

Galla perforata, leuis eſt admodum, & plana, hoc eſt, nullis nodis glabra.

Gallas eas quæ fungoſæ & flauæ grandeſcunt, à ruſticis vocari onocicidas prodidit Galenus, quaſi aſininas, quòd ignauæ ſint, & omnium minus efficaces.

Galla quæ candida eſt, coriis perficiendis vtilis: ea eſt quæ vno die creſcit, areſcitque protinus ferventi æſtu, nec iuſtam implet magnitudinem, ſed intra fabæ capacitatem ſubſiſtit.

Galla nigra, ea eſt, quæ & reſinoſa & reſinacea dicitur: diutius viret, creſcitque interdum ad mali magnitudinem. Ea tingendis coriis aptiſſima eſt, flagrat ſine oleo, & ſi cauernulis tranſluceat, minus bona iudicatur.

PILVLÆ, & gallas, & quas Græci cachryas vocant (nonnulli amenta) & interdum etiam paniculas, comprehendunt. Súntque peculiaria quædam parturientis arboris indicia, quæ nec fructum nec florem propriè dixeris: creſcunt potiſſimum hyeme, vere autem dehiſcunt in flaueſcentes ſquamulas, & prodeunte folio caducæ pereunt: cuiuſmodi vides in abiete: pilulam enim fert, quę nucleum continet, qui hyeme quidem creſcit, vere aperitur: pilula tota cadit, cùm folia cœperunt creſcere.

Varij autem generis ſunt pilulę in glandiferis arbo-

ribus. Sunt enim quædam nucibus haud abſimiles, intus habentes flocculos molles, lucernarum luminibus aptos, qui & probè gallæ nigræ modo florent: Græci huiuſmodi pilulam pylon vocant.

Eſt & alia cum Capillo comigera pilula, verno tempore melliginum ſuccum tum guſtu tum etiam tactu præbens.

Gignunt & alæ ramorum quercus pilulas ſine pediculo ſeſſiles, parte concaua adhærentes, verſicolores, quæ prominentes quoſdam vmbilicos vel candicantes, vel diſperſa nigrarum macularum varietate notatos præmonſtrent, mediis partibus colore cocci rutilantibus: quibus apertis, putris inanitas cernitur, aliquando pumices.

Gignunt etiam è foliis prædictæ arbores (ſed rariuſculè) conuolutas pilulas quaſdam, compreſſas, & oblongas, foliorum tergo adhærentes, aquoſis intus bullis candicantes, quæ muſcas creant: eædum matureſcunt, tandem in gallas occaleſcentes durantur.

Hæc autem deſcriptioni glandiferarum arborum præpoſuimus, tanquam neceſſaria quæ primùm intelligerentur, cùm alioqui poſtponi ceu ipſarum arborum fructus debuiſſe quiſquam iudicauerit. Sed quia inter deſcribendum fieri non poteſt, quin hæc vocabula ſemper incidant: idcirco cognitionem glandium, gallarum & pilularum, dignam eſſe duximus quæ arborum glandiferarum deſcriptioni præponeretur.

ARBORES GLANDIFERÆ.

Arbores glandiferas Plinius lib. 16. negat vna voce comprehendi poſſe Latino ſermone, quemadmodum Græco vocabulo δρῦς, & antiqua voce Saron, à qua Saronianus ſinus, & Saron in Arcadia nemus trans Ladonem fluuium. Sanè Græci dryos vocabulo, omne lignum ſigni-

ſicant. Vnde gerandryon pro veteri & ambuſta quacunque arbore, quaſi vetus ramale.

Robor antiquis, recentioribus robur, generale quoddam vocabulum eſt Theodoro Gazæ glandiferarum arborum: quæ quia grandes eſſe ſolent, & admodum vaſtæ ac proceræ, ideo factum vt Latini robur pro fortitudine tum animi, tum etiam corporis ſumpſerint: vnde robur ætatis Ciceroni dictum, pro conſiſtenti & firma ac perfecta ætate: & robur accuſationis, pro firmamento & argumento potiori. Item etiam eidem robuſtus animus dictus, qui conſtanter, & infractis animi viribus quæcunque pericula perfert: ſic & res robuſta vetuſtate, & malum robuſtum pro inueterato eidem authori dictum, quarum omnium locutionum exempla ex Theſauro linguæ latinæ tibi deſumes.

Robur igitur (vnde roboreus & roburneus adiectiua) quatuor glandiferarum arborum genera potiſſimum complectitur. Nempe quercum, quæ Græcis hemeris dicitur: item robur propriè dictam, quam Græci dryon agrian vocant: æſculum, Græcis platyphyllon dictam: & cerrum, quam Græci ægylopa appellant: de quibus arboribus, neceſſe eſt vt nunc agamus.

QVERCVS Feſto dicta, quòd id genus arboris graue ſit ac durum, etiam in ingentem euadat amplitudinem: Græcis hemeris appellata, quam aliqui placidam interpretantur: alij mydion vocant: Roboris genus eſt, trunco neque erecto, neque leui, neque excelſo: ſed caudice in orbem comoſo, contorto, ſinuoſoque: conſurgit multis ramorum alis concaua: materie quidem robuſta, ſed quæ fago ſit infirmior: glande omnium maxima & dulci, vnde Macedones quæ dulcem glandem producat quercum, etymodryon appellarunt, quaſi dicas veriquercum.

De quercus auiditate creſcendi, & quemadmodum

etiam in planis naſcatur, & in mari rubro, déque pertinac eius odio cum olea & iuglande, & quo pacto per inoculationem bona pyra aliquando tulerit, viſáque ſit fronde perpetua creſcere: multis item aliis huiuſmodi rebus, parum (mea ſententia) ad rem noſtram facientibus, tacebimus hoc loco: & ad meliorum anthorum ſententiam lectores remittemus, breuitatis cauſa.

A quercu deriuata (nam etiam hæc puerorum cauſa dicenda ſunt) quernus & querneus, unde querna glans apud Virgilium, Gland de cheſne: *& frons quernea apud Columellam,* Rameau de cheſne: *item querceus & quercicus, vt quercea corona quæ ciuibus dabatur qui vicerant in bello, apud Suetonium in Caligula: etiam quercica dicta Seruio: febris quoque quercera ſiue querquera Gellio, grauis & magna appellata: querculana item porta fuit Romæ iuxta collem quercubus conſitum, quæ eadem viminalis dicebatur. Quercula præterea herba dicta, quæ & triſſago Latinis & Græcis: chamædrys quaſi humilis quercus, quòd folia gerat quercuum foliis ſimilia, breuiora tamen,* De la getmandrée: *& his ſimilia quæ tu ex dictionariis requires.*

ROBVR *Theophraſto, drys & drys agria dicta, quaſi ſylueſtris quercus: licet pro communi omnium glandiferarum genere ſumatur: ea tamen propriè putatur eſſe quæ dicitur* Cheſne. *Itali vocem ferè integram retinuere* Rouore, *nam quercum vocant* quercia. *Noſtrum autem vulgus nullum inter quercum & robur vocabuli diſcrimen facit. Robur paſſim in ſyluis ſpectatur, folio latebrarum anfractibus ſinuoſiſſimo, glande exigua, materie duriſſima. Hæc autem ſola, præter fructum, gallam tum candidam, tum nigram gerit. Fert & quædam veluti mora plerunque tauri caput imitantia: ſed admodum raro: fert & hoc quod pilon appellant, ſuperius in pilulis deſcriptum. Iam & aliud*

producit, effigiem colis repræſentans, quod quum fuerit perfectum, tauri caput etiam imitatur, fructu intus nucleis oliuæ ſimili. Parit & aliam inutilem pilulam cum capillo, item etiam quaſdam alias verſicolores, à tergo foliorum hærentes, de quibus ſuperius.

Taceo hoc loco de melle, quod Heſichius non aliis magis inſidere frondibus, quàm roboreis tradidit: item de viſco, quod in querneis frondibus naſcitur omnium optimum: Vulgus noſtrum vocat Guy de cheſne, *Ion poëta dryon hyphear, hoc eſt ſudorem quercus: ſui enim generis planta eſt fruticoſa, ſeſquipedalis, lenta, ſemper virens, grauis odoris, buxi folio, baccis exiguis, ſine, flore, tactu ſequax, ſemper in arboribus naſcens, præſertim quercu, robore, ilice, pyro, maloque ſylueſtribus, & terebyntho, nullis præterea aliis. Taceo etiam agaricum, quod ipſa quercus, quemadmodum aliæ glandiferæ arbores, promit. Eſt autem fungus candidus, odoratus, antidotis efficax, in ſummis arboribus naſcens, nocte relucens, de quo tamen vberius in abiete: dicerem hîc de boletis qui circa quercuum radices naſcuntur probatiſſimi, nouiſſima gulæ irritamenta, circa robora autem admodum noxij, ſed hęc vt prolixiora, ita etiam parum à re noſtra aliena viderentur. Itaque ad eſculum veniendum.*

ESCVLVS, Græcis platyphyllos, quaſi quercus latifolia dicta, quòd inter glandiferas arbores folij latitudine præſtet, quanquam eandem non eſſe arborem eſculum & latifoliam videatur Plinius annuere, cùm eodem in loco & eſculi & latifoliæ meminerit. Eſt autem robore proceritate & glandem inferior: galla, viſu quidem quernæ non diſſimili, niſi quòd lenior eſt: folium gerit graue, carnoſum, procerum, ſinuoſum lateribus: autumno reddit fructum, ſi Virgilio credimus, & quantum corpore eminet, tantùm radice in terram deſcendit. Atque,

vt in ſumma dicam, Æſculus, glandifera arbos eſſe creditur, cuius fructu prima ætatis homines veſcerentur, & ab eſca nomen traxiſſe volunt, quòd ante cerealem frugem & vſum frumenti, mortalibus hæc arbos victum ſubminiſtraret: cùm tamen Theophraſtus glandem illi amaram tribuat, quemadmodum lignum ædificiis inutilem dicit: ab eſculo eſculetum dictum, qui locus erat ſiue ſylua eſculis conſita, cuius conſerendi & excolendi rationem videto apud veteres agriculturæ ſcriptores.

CERRVS, Græcis ægilops, roboris ſpecies eſt, populo ſimilis, excelſiſſima, & incultis locis amica, caudice recto, excelſo, læui, per longitudinem robuſtiſſimo: Materia alioqui improba, nec niſi ærariorum officinis carbone dotata: glans illi triſtis, horrida, echinato calyce, caſtaneæ modo. Itaque à nullo præterquam à ſue manditur, nec niſi aliarum inopia: ſola è glandiferis arboribus fert panos arentes, muſcoſo villo, cauos, non è cortice modò, verùm è ramis dependentes, cubitali magnitudine, odoratos: ſphagnon ſiue ſphachnon & ſphaſcon appellant Æoles: item etiam bryon: noſtri penem: Syri vuam dæmonum. Theophraſtus macedonicam cerrum aſprida nominat: vulgus noſtrum appellat Du heſtre, *quaſi herrum, c litera in aſpirationem mutata: abdicatur quoque apud nos ædificiorum fabricis: vt quæ flexu & fractu infœlix habeatur.*

HALIPHLOEOS, hoc eſt ſalſicortex, ſiue euthyphlœos: recticortex, dicta eſt arbor glandiferarum peſſima, cortice & caudice craſſiſſimo, & plerunque cauato, fungoſoque. Sola corde caret, nec alia putreſcit in eo genere, etiam dum viuit. Quin & fulmine frequenter tangitur quamuis altitudine non excellat: ideo nunquam in ſacrificiis veniebat apud Æoles. Eadem ferè ſemper ſterilis, & cùm glandem tulerit, amara eſt, quam præter ſues

nullum attingit animal, ac ne ea quidem, cùm aliud pabulum nanciſcuntur. Materies eius ædificiis inutilis, atque etiam carboni, breui enim putreſcit (inquit Theophraſtus) & concaua inaníſque redditur. Plura ex Ruellÿ vigiliis, Eam arborem memini me vidiſſe plurimam in via Flaminia circa Vrbem, vt nulla arbor frequentior ſit in ea parte: videbis autem putridas plerunque huiuſmodi arbores, excauatas, tactas de cœlo: nullo præterea vſus præterquam ad muliebres ſoleas, ſuberis vice.

FAGVS, Græcis φηγὸς dicta, ἀπὸ τοῦ φαγεῖν, quòd fagi glans edendo ſit, vnde priſci homines glandibus præcipuè faginis victitabant, vulgò Fau ou fauteau: *ſed & Græca dictio etiam Hippocrati fructum ſiue glandem faginam ſignificat: quam vulgus noſtrum vocat* Faine. *Inter glandiferas arbores (vt prius diximus) annumeratur fagus, tametſi fructus eius nihil habeat glandi ſimile: eſt enim nucleis haud abſimilis, triangula cute incluſus, vt parte poſtrema vtrinque lapideſcat in duritiem. Cuius glandis mollitiem & delicatum vſum ſuperius iam deſcripſimus. Cæterum arbor ipſa, aſſurgit caudice craſſo, & in orbem comoſo, neque ita procero: materie ſcabra, firmiſſima, molli, putrefactioni obnoxia: folio tenui & leuiſſimo, populo ſimili, celerrimè flaueſcente: & in cuius media plurimùm parte, paruula gignitur bacca viridis faſtigio aculeato. Hæc ex deſcriptione Ruellÿ. Proinde fagi cortex in magno vſu apud veteres fuit: eo enim vaſa vindemiatoria, & corbes meſſoriæ fiebant: necnon gutti, & vaſa quibus in ſacris prolibabant fagino cortice religionis ergo fieri ſolebant: vnde Curius ille iurauit ex præda ſe nihil attigiſſe, præter guttum faginum quo libaret. Hinc etiam paſtor ille Virgilianus in Bucolicis, duo fagina pocula proponit arte Alcimedontis artificis ingenioſiſſimè fabricata & cælata.*

Eſt alterius generis à ſuperiore fagus, etiam fructum ferens: quam Græci oxyan (inquit Barbarus:) Lydi, myſon vocant: Olympo eorum monte copioſam. Vnde Myſij populi dicti, vt Strabo inquit & Euſtathius. Fructus eius, glandis effigie, leuis: includitur cauliculo echynato quidem, ſed blando, nec hiſpido, vt in caſtanea: cui tamen ſimilis eſt dulcedine & ſucco.

Naſcitur & fagus altera in montibus, candida materie, quæ ad multa perutilis eſt: nempe ad carpenta, lectos, ſubſellia, menſas: eam eſſe puto, qua nos hodie in operibus architectonicis vtimur.

Sylueſtrem fagum noſtri (inquit Barbarus) ſciſſimam appellant, quæ glandifera non eſt, ſimiliſque potius abieti. Nunquam vt Macedones arbitrantur, floret: ſed erecta, leuis & enodis eſt: ligno colorato, robuſto, neruoſo: folio craſſo, bifido, longiore, quàm pyrus, in extremitate aculeato: radicibus nec multis, nec altis. Ea fagus in laminas eſt ſectilis, vnde ad carinas nauium ab antiquis commendabatur, vt author eſt Theophraſtus, item ad plauſtrorum teſtudinem, vectabulorúmque vilem fabricam.

Campeſtris fagus, nigra eſt materie, quapropter minus petita: Fructum habet montanæ ſimilem: durat in aquis incorrupta, madefactáque firmior redditur. Vtraque humidiſſima eſt: quamobrem ait Barbarus, *lectulos qui ex fiunt incuruari, cedentes ponderi.*

ILEX, Græcis, πρῖνος, vnde πρίνινος Latinis iliceus, vel ilignus, vt iliceæ trabes Statio ſexto Thebaidos: & ilignea frons, quam Columella *libro vndecimo bubus præbendam cenſet, Vulgus noſtrum ilicem vocat,* Du houx ou du houſſon: *vnde etiam ilicetum,* Vne houſſaye.

Surgentem focus excipit ſuperba
Vicini ſtrue cultus iliceti (inquit Martialis.)

Glandifera arbor eſt, roboris magnitudine & folio, verùm paulò minori, & pungentibus aculeis vtrinque armato, cortice ac caudice leuiori, materia compacta ac robuſta: glandoſo fructu, ſed puſillo, radice multiplici, in altum acta. Fert præter glandem, granum quoddam puniceum, omnibus notum. Item etiam viſcum in ramis, vt reliquæ arbores glandiferæ: perpetua fronde viret, & in iuſtam arborem profilit, cùm ſibi commodam nacta eſt humum. Hac plæræque ſylua Galliarum ſcatent, ſed in multis locis tam pumila arbos, támque creſcendi pigra vt inter frutices potius ſit referenda, quibus ſæpes viuæ in pagis paſſim conſtruuntur, baccis ſanguineis per autumnum rubet. Glandifera autem ilex Gallis certè rarior eſt, quàm vt ſæpe conſpiciatur. Satam tamen in hortis ſuis Ruellius glande creuiſſe ſcribit, cingente robuſteam frondem ſpinarum vallo. Eam exiſtimat ilicem aquifoliam appellandam potius, quàm aliam herbam, quam Theophraſtus cratægon, vel cratægona appellat, cui tamen hoc nomen aquifolij dedit Plinius, fortaſſis de ilice aquifolia intelligens, cùm neget ſucci quicquam habere aquifolij baccas.

Dores Ariam ſiue agriam arborem Theophraſto dictam pro ilice aquifolia vſurparunt, quos ſequutus eſt Gaza in Theophraſti verſione. Eam Arabes phellodryn nuncupant quaſi ſuberiquercum: arbor eſt inter robur & illicem mediæ naturæ: vt ilicem fœminam quidam affirment dici debere, Dores agreſtem ilicem: cuius materia (vbi deficit ilex) vtuntur in carpentariis præcipuè fabricis. Sed de Aria & Cratægo poſtea dicemus ſuo loco.

Eſt & alia ilex ſuperiore minor, quæ coccifera appellatur, Narbonenſi prouinciæ frequens, vbi nunc appellatur à ruſticis, Vermillon:*ab aliis Gallis* Eſcarlate. *Frutex eſt paruus, ramis exilibus, & aculeato folio, ru-*

bens lenticulæ forma : granum fert cuius ſucco pretioſo tinguntur lanæ, & purpureæ fiunt : aſpectu coloris gratiſſimo, in roſis micante, imperatoriis paludamentis dicato: eundem fruticem Iones & Græcia tota coccum nominant : quo vocabulo etiam granum intelligunt, quod Mauritani, Quermes *ſiue* allzermes *vocant : vnde quermeſinus color, qui quiſquilio rutilat,* Cramoiſy.

De loto arbore hoc loco diceremus propter foliorum cum ilice ſimilitudinem, niſi priuata potius eſſet, quàm ſylueſtris: adeóque hodie in noſtratibus hortis frequentior, quàm in ſyluis: vulgò vocant, Alyſier. *præterea fructum fert, ceraſum referentem,* Des alyſes. *vnde commodius viſum eſt nobis eam arborem poſt ceraſiorum ordinem in Seminario deſcribere, quàm hoc loco. Lotus autem herba tam ægyptia quàm ſylueſtris, etiam quæ noſtras dicitur, inter herbas pratenſes ſuo ordine deſcripta eſt, nempe poſt trifolium.*

SVBER Latinis, Græcis phellos, vulgò, Liege, *inter glandiferas arbores connumeratur. Arbor eſt caudicoſa, parúmque ramugera, admodum procera, auctúque inſignis: ligno robuſto, cortice vnicè craſſo, ſolito diſrumpi, fraxini folio, ſed oblongiore, perpetuò virenti : fructu glandoſo, aquifoliæ glandi propè ſimili. Vnde ſuberi & ilici fœminæ à quibuſdam vocatæ (quam ſuperius phellodryn nominauimus, & nonnulli nigram ilicem appellant) eandem tribuit deſcriptionem Plinius. Alio tamen loco Suber eſſe, minimam eſſe arborem contendit, peſſima glande, rara, cortice tantùm in fructu prçcraſſo ac renaſcente, atque etiam in denos pedes vndique explanato. Cuius vſus eſt in anchoralibus nauium, piſcantiúmque tragulis, & cadorum obturamentis : præterea in fœminarum calciatu : quamobrem Græci, mulieres, non infacetè cortices arborum nominarunt.*

Suber in Italia aut Gallia non viſitur. Audio tamen hodie in Hiſpania reperiri humilem, folio ilicis, aculeato, triſti glande, cortice percraſſo, & multis inanitatibus fiſtuloſo. Cortex ad nos plurimus defertur, muniendis aduerſus frigoris iniuriam hyeme calciamentis. Ac de glandiferis arboribus ſatis: nunc ad noſtratium ſyluarum arbores, deinde verò ad externas deueniemus.

ARBORES CONIFERÆ & reſinaceæ.

Ne quid confundamus, vtque ordinem aliquem obſeruare videamur, congeneres arbores vnà ſeponemus ab aliis. Itaque poſt glandiferas, de coniferis dicendum, quæ omnes etiam reſinaceæ vocabantur, quòd reſinam ferant, nam etiam picem inter reſinarum genera ponemus.

Coniferæ arbores, Græcis κωνοφόροι dictæ, à fructibus, quos ferè ſimiles gerunt, nempe turbinatos, quę eſt ceni figura: κῶνος igitur inuerſum turbinem propriè ſignificat Græcis: à qua figura proprio vocabulo nuces pineæ primùm appellatæ, atque adeò ipſa pinus: deinde verò à ſimilitudine, alij etiam reſinacearum arborum fructus: vnde coniferas cypariſſos dixit Ouidius. Sed & nuces pineæ Græcis ſtrobili appellatę, & coccali, inquit Galenus lib.7. ſimplicium, Pommes de pins.

Reſinaceę arbores dictæ, reſinam ferentes ac deſtillantes: quæ reſina variè colligitur, ſiue combuſta teda, vt in pinu (atque hæc demum pix dicitur, vnde nihil aliud eſt pix, quàm fluxus combuſtæ in teda ſua reſinæ) ſiue ligno prægustato, vt in abiete & picea: ſiue radicibus, ramis & caudice vulneratis, vt in terebintho.

Reſinam autem Græci ῥητίνην καὶ πιτυίνην vocant, Poix reſine. *Quam autem reſinam Columella corticatam ap-*

pellat, hoc eſt, quæ vnà cum ipſo cortice legitur ac decerpitur, Græci ξυλώδην, hoc eſt, lignoſam vocant: Dioſcorides Tyrrheniam ſiue Gallicam. Nam etiam à nationibus cognomen accepit, vt Cypriam & Syriacam, quæ colore mellis Attici erant, plurimùm laudauerint antiqui: item etiam Colophoniam, *quæ præter cæteras fulua fuit.*

Quinetiam ab arboribus dicta reſina, vt larigna, abietina, terebinthina, &c. à larice, abiete, terebintho. Atqui ex iiſdem arboribus colligebatur duplex reſina, alia quidem ſicca, alia liquida, quemadmodum fuſius ex antiquis authoribus habebis.

Reſina cocta, prima tantùm coctione pix appellatur, Græcis πίσσα, vulgò poix. *Vnde zopiſſam aliqui vocant (inquit Dioſcorides) deraſam nauibus reſinam cum cera: vulgò à noſtris nautis,* Bray. *Bis autem cocta reſina, Græcis παλίμπισσα dicitur: quaſi bis pix, vel pix duplex,* Double poix, ou poix noire: *quæ autem in reſinæ coctione primùm fluit pix, ea liquida vocatur,* Poix de Bourgongne: *quę poſtea remanet, appellatur ſicca,* Poix ſeiche: *cremata autem pice vel in clybano vel alio loco occluſo, quod ſurſum aſcendit, & concreſcit ex fumo, fuligo picis appellatur: qua atramenti impreſſorij confectores pręcipuè vtuntur,* Fumee de poix: *piſſaphalton autem Gręci vocant, quod nos picis bitumen: quo pręcipuè picantur naues & dolia,* Poix graſſe: *dicitur etiam piſſelæon, oleum picinum, quod fit ſeparato aquoſo liquore qui ſupernatat pici, ſicut ſerum lacti. Sed de reſina hactenus. Nunc ad noſtrates arbores reſinaceas.*

NOSTRATES RESINACEÆ ET *coniferæ.*

Quę maſtichem reſinam & picem ferunt arbores, tantam inter ſe deſtillandi ſimilitudinem, adeoque multam in natalibus earúmque appellationibus miſturam ha-

bent, vt nihil incertius prima fronte videatur in iis authoribus qui eas deſcripſerunt. Fruemur tamen in hac parte, doctiorum opera: & quod breuiter ac ſuccinctè de iis perſtringi poterit, paucis docebimus, ab abiete incipientes.

ABIES, arbor conifera & reſinacea, Græcis Elate dicta, Gallis Sapinus & Auetum, Du ſapin. *Vnde pars eius inferior quæ enodis, eiecto torulo, ad inteſtina opera comparatur, Vitruuio ſapinea appellata eſt: ſuperior autem quæ nodoſa duriorque eſt, fuſterna eidem authori dicta. Sed & elate vocabulum, Dioſcoridi, palmarum adhuc florentium fructus inuolucrum eſt: quo vtuntur pigmentarij inſtitores ad domandum oleum, ſpiſſamenti loco. Galeno autem quod elate vocatur, tenerum eſt palmæ germen. Nam neque Dioſcorides, neque Galenus, vnquam in arborum cenſu, abietis meminerunt. Hinc factum eſt, vt Plinius in duodecimi voluminis calce, abietem cum ea palma confuderit, quę medicinæ confert germina, folia & corticem. Ait enim quendam eſſe abietem ad vnguenta pertinentem, quam Elatent vocat, alij palmam, alij ſpatem. Sed certè nulla pars abietis (quod adhuc inuenerim) vnguentis nedum medicaminibus addicta cognoſcitur. Itaque videto quàm non ſit tutum Plinio in omnibus fidem adhibere, qui & vires & nomina, atque interim deſcriptiones tum herbarum, tum etiam arborum ita confundat.*

Abietis deſcriptionem ex Ruellio petito: & quas pilulas, quoſque fructus proferat, quoque in loco creſcere gaudeat, & quemadmodum ſemine tantùm naſcatur, quod eſt omnium coniferarum propriùm, floreátque croci colore circa ſolſtitium. Videbis apud eundem duo eſſe abietis genera: marem & fœminam, quæ materie inter ſe differant: nam fœmina materia eſt mollior, candi-

dior, operibúſque facilior : in totum prolixior caudex : mari autem verſicolor, latior, durior. Ea eſt arbor qua in Gallia Lugdunenſi & ſuperiori Germania, non ſolùm in ædificiis, ſed etiam in domeſtica ſupellectile lignea vtuntur.

Abietis trunco, ad radicem, vel interdum altius, vbi arbor & lignum carie tentatur, fungus vel adnatum quoddam grandiori fungo ſimile naſcitur, cui nomen agarico datum eſt, de l'Agaric. *Id autem in Delphinatu frequenter reperitur, quicquid exiſtiment nonnulli radicem eſſe cuiuſdam ſtirpis. eo noſtri medici hodie paſſim vtuntur in purgatoriis pharmacis. Eſt autem duorum generum : mas, granior, denſior, rotundior, minus albicans. Fœmina candidior dum frangitur, ac leuior : oſtendítque in ipſa fractione ſtrias quaſdam, veſtigiis dentium in caſeo à muribus relictorum ſimiles : præſtantior eſt mare, quapropter medicis magis eſt in vſu.* Creſcit *etiamnum agaricus in aquifolia arbore, & multis aliis glandiferis.*

PINVS, *Græcis (vt diximus)* πίτυς *dicta, Latinum quoque in Gallia nomen retinet,* Vn pin, *à pinnato foliorum cacumine. Arbor eſt vulgo nota Folium gerit capillamenti modo prætenue, longúmque, & mucrone aculeatum, breui ſeta villoſum, pectinum modo diſſectum ; promiſſámque materiam habet, candidam, & abieti ſimilem. Non niſi à vertice ramoſa eſt : nuces fert ſiue conos lignoſos, frequenti nucamento in turbinatam effigiem compactiles : in quibus nuclei ſingulis cameratis toris includuntur. Fert pinus minimum reſinæ interdũ ex nucibus ipſis. Vſtis radicibus non repullulat, in quo maximè à picea differt. Materies præcipua trabibus & plurimis vitæ operibus: expetitur quoque nauigiis.*

Duplex pinus, quemadmodum & abies, nempe mas & fœmina. Mas ſterilis, breuior, folio duriore, lignum habet retorridum, præcinctum medulla, durum, & ad fabrorum

brorum opera contortum. Fœmina, procera eſt, foliis pingitur mollibus, & ſimplicibus, nec rigentibus, minus eſt tedacea, læuigatior ac probior curſu meatuum: gerit quam Græci vocant ægida, mellei coloris, pictorum tabellis immortalem, nullíſque fiſsilem rimis.

Duo alia genera in Troada quidam faciunt: Montanam pinum, ſiue Idæam vocantes, quæ recta & celſa eſt, craſſa materie, nucibus oblongis, viridibus, ſerò dehiſcentibus, pice copioſa. Maritimam, folio tenniore, infirmioréque: cortice læuiore, & coriis vtiliore: nuce rotunda, & quæ breui aperiatur: valida & robuſta materie.

PINASTER, nihil aliud eſt quàm pinus ſylueſtris: mira altitudine conſurgit, & à medio ramoſa eſt, ſicut pinus à vertice: copioſiorem hæc radicem fundit in ſummo. Naſcitur tum in montibus, tum etiam in planis. Itaque quæ prius deſcripta eſt, pinus vrbana dicetur: hæc autem ſylueſtris.

Nuclei pinei Græcè ſtrobili dicuntur, vt iam explicauimus: quanquam & ſtrobilos, tripudij genus ſit apud Iulium Pollucem. Galenus etiam coccalos vocat. Sunt etiam qui coccalos pro cocco gnidio accipiant. Nucem ſapineam vocauit Columella, alij nucem pineam: vulgus noſtrum pomum, ſiue malum pineum appellat, Pomme de pin. *Sunt autem eius quaterna genera, quæ tu longiori ſermone deſcripta in Barbari commentariis videbis.*

PICEA, quam Græci πίτυν, & poëta blotren vocant (vt quidam rentur) arbor eſt pino congener, & huic ferè ſimilis, folio breui, ſetæ proximo, craſsiore tamen, duróque, vt cupreſſus, immortali virore, &c. In ſumma laricem, quam poſtea deſcribemus, proximè imitatur & pinum. Tantùm hoc à pinu differt, quòd pinguior ac tenuior folio eſt, minus alta, minúſque recta. Fert præterea conum minorem, & magis algentem: nucleos quoque re-

ſina perfuſos gerit, vſtis etiam radicibus repullulat, quod pino non accidit. Frequens eſt in Alpibus, funditque reſinam plurimam, candida gemma interueniente, quæ thuri vſque adeò ſimilis eſt, vt pro eo ſæpe fallat: gratiſſimum enim odorem habet. Huius ſpeciem Theophraſtus phthiropœon vocat, hoc eſt pediferam, tineoſámque, quia totis paniculis non prima tantùm in parte, vt abietes, nucleos & minores & nigros habeat.

PICEASTER quemadmodum & pinaſter, piceæ ſylueſtris eſt, quæ in Hiſpania viſitur, ex qua reſinam, vnde pix coquatur, colligunt.

Fructum piceæ Dioſcorides à Græcis pityida vocari tradit, itémque pini: ſed impropriè, inquit Galenus. Plinius pinaſtri nuces ita quoque nominat. Hippocrates pityida reſinam è pinu ſiue picea potius intelligit, quàm fructum.

TEDA propriè dicta, picearum generis arbor, in Illyria, Græcis das ſiue dadion appellata: redundantior eſt humore, quàm reliquæ, aut pinus, aut etiam larices: parcior tamen, liquidiórque quàm picea, flammis & lumini ſacrorum grato: vnde nos impropriè tedas appellamus, tum piceæ ſatiuæ partes imas, tum alia quoque ligna, quæ flamma olei vel picis illitu concepta, faculæ modo luceant.

CVPRESSVS, inter noſtrates arbores coniferas & reſinaceas iure connumerabitur: hanc enim plerique Galliarum tractus habent: Græcis κυπάρισσος dicitur, ἀπὸ κύειν παρίσους τοὺς ἀκρέμονας, hoc eſt, à partu ramulorum parilium (vt inquit Didymus) quòd ex æquo & ramos & fructus creet. Dictas etiam Cupreſſos χάριτας idem prodidit, quæ nobis eſſent oblectamento: vel quòd Charites Eteoclis filiæ, dum tripudio dearum ſubſilirent, in puteum ceciderint, quas deinde Tellus in arbores frondoſas puel-

lis ſimiles, ad oblectamentum & rei memoriam conuerterit. Diti ſacra arbor, funeribus indicandis olim ante domos poni ſolita: ob hoc ei negotio dicata, quòd ſemel cæſa nunquam tegerminet, præſertim à radice. Eſt admodum procera, caudice oblongo ac tereti, folio pini, ſed carnoſiore, amaro, neque ita pungenti, fronde indecidua, odore vehementi: cætera ex Ruellio.

Cupreſſi duo genera: fœmina, quæ diu ſterilis eſt, meta in faſtigium conuoluta, neque repudiata, diſtinguendis pinorum ordinibus facilem ſe tonſili culturæ præbens, hiſtoriales picturas tenui folio, breuíque & virente ſuperueſtiens. Contrà mas, ſpargit extra ſe ramos, deputatúrque, & accipit vitem. Vterque ſexus in perticas aſſeréſque admittitur, amputatione ramorum, qui tertiodecimo anno ſingulis denariis veneunt apud Venetos.

Tarentinam cupreſſum Cato præcipuè laudat, quoniam (vt Plinius arbitratur) è Creta venerit Tarentum: nam in Creta quocunque loco quis mouerit ſolum, niſi feratur alia, hæc ſponte gignitur. Nonnulli tamen Creticam cupreſſum nominant, alterum herbæ Sabinæ genus, quam Græci βράθον *appellant, nos vulgò* Sauinier, *quòd ea ſit cupreſſi folio, de qua in Hortulo noſtro. Cæterum Mileſia cupreſſus omnium laudatiſſima fuit antiquis.*

Fructum cupreſſi galbulos, & nuces cupreſſi rectè vocaueris, Noix de Cypres. *Nam galbæ (vt ait Suetonius libro 7.) animalia ſunt exilia, quę in eſculis arboribus naſcuntur: vnde primus Galba Romæ appellatus. Reſina è cupreſſu etiam manat, qua ſi quid vnxeris, à carie perpetuò vindicatur. Eſt enim ſapore acerrima, quapropter tineas & vermiculos, teredinéſque facilè enecat.*

Eſt & coactæ breuitatis frutex, quem chamæcypariſſon quaſi pumilam cupreſſum vocant, hortis familiaris: hinc ab odore formáque foliorum eiuſdem nomencla-

tura arboris, vulgò nominamus Du Cypres, *quòd quaſi ſit cupreſsi abortus, folio incano & perenni. Sunt qui abrotonum fœminam eſſe putent, de qua in Hortulo plura.*

IVNIPERVS, etſi conifera non ſit, tamen quia reſinam thuri ſimilem & bene olentem fundit, inter arbores reſinaceas à nobis connumerabitur.

Iuniperum itaque arceuthon Græci vocarunt, noſtri Geneſure, *arbor eſt duorum generum: nempe maior & minor: cortici membraneo, & qui ſponte rumpatur: materie fulua, odorata: ex qua manat liquor, thuris odorem ac colorem æmulans: Coma viret perpetua, ſpináque potius quàm folio, veſtitur: ſed herbacea eſt ſine flore, cæruleis baccis. In ſumma, cedro penè ſimilis, tum effigie, tum natura.*

Duo apud nos inueniuntur genera iuniperi montibus vernacul: Vnum pumilum, humile, ſeſsilibus in terra ramulis: alis parùm ſe ab humo attollentibus, quibus ſpina pro folio eſt: radicibus ſummo ceſpite fuſis, baccis primùm virentibus, deinde per maturitatem nigris. Alterum altius adoleſcit, caudice procero, cortice fragili, nec difficulter faтiſcente: ligno fuluo, odorato, ramis latioribus, aculeorum aceruo ſtipatis, baccis priori conſimilibus. Cætera ex Ruellio.

Humor in iunipero ad lachrymæ modum concreſcit, qui crematus nidorem odore thuri non cedentem expirat. Sunt è recentioribus Græcis qui tradant æſtiuis temporibus arborem (quam iuniperum appellant) lachrymam ſudare, quæ coloris officio durata, coeat in gummi. Hæc peculiari regionis vocabulo, Vernix *dicitur.* **Nunc ad externas arbores coniferas & reſinaceas.**

EXTERNÆ RESINACEÆ & coniferæ.

LARIX, ſiue (vt alij) larex, nomine pityos, hoc eſt picea, comprehenditur à Theophraſto. Arbor enim eſt magna, piceæ ſimilis, craßior, læuiorique cortice, folio villoſo, pingui & denſo, mollique flexu, materie præſtanti, rubente, odore acri. Vitruuio arbor eſt foliis ſimilibus pini, cuius materies prolixa, tractabilis ad inteſtinum opus, non minus quàm ſapinea. Habet reſinam liquidam, mellis Attici colore: quæ larigna reſina dicitur. Nota eſt arbor *(inquit idem author) municipibus qui ſunt circa ripam Padi, & Adriatici maris littora.* Nunquam eroditur *à tineis aut vermibus, & propter ſui amaritudinem ab omni carie vindex eſt. Quin & (quod fortaßis mirum videtur) flammam ex igni non concipit: nec ipſius arboris materia per ſe ardere poteſt, niſi (vt ſaxum in fornace ad calcem coquendam) aliis lignis vratur: nec tamen tunc flammam recipit, nec carbonem remittit: ſed longo ſpatio tardè comburitur: quod ex Cæſaris victoria patet, quam habuit circa Alpes, dum caſtellum, cui Larigno nomen erat (propter laricum in ea vicinia frequentiam) obſideret: nullis enim facibus neque faſciculis virgeis inflammatis, potuit incendere pyram ligneam quæ ante caſtelli portam larignis trabibus erat conſtructa ad repellendos milites.*

LENTISCVS, à Græcis χῖνος *vocata, arbor eſt roboris magnitudine, ſorbi folio: Dioſcoridi glycyrrhizæ ſimili, terebinthi odore: acinis puniceæ ſylueſtris, rubentibus, & vbi maturuerint nigris, tantiſper dum coquuntur rufis. Atque hæc dicitur lentiſcus Chia, (hoc eſt in Chio inſula naſcens) cuius arboris reſinam quidam (vt inquit*

Dioſcorides) maſtichem nominant: hæc autem gummi modo naſcitur, nigra & candida: ſed probatiſſima maſtiche, Chia candida: quanquam maſtichem Theophraſtus dixerit etiam ſpinam ſchineam ferre, & item aliam ſpinam in India & Arabia, quam lamam vocant. Cæterum lentiſci baccas ſchinides vocauit Hippocrates.

Aliam à Chia lentiſcum ſe meminiſſe teſtatur Plinius libro 15. cap. 24. quam Italicam lentiſcum vocat. Ea autem erat folio piſtacij, ſed minore, per extremitatem rubente: in ſummo ſiliquæ piſorum, ſed corniculi modo intortæ, in quibus reſina odoris iucundi continetur. Fructus ſambuci ſpecie in racemis dependet, qui initio rubet, poſtea nigreſcit: Ter anno floret, & coma pubet perpetua. Huiuſmodi lentiſcum nouiſſe etiam Ciceronem palàm eſt, ex his verſiculis quos conſcripſit.

Iam verò ſemper viridis, ſempérque grauata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu:
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Fuit lentiſcus etiam Italis noſtris recentioribus nota. Nam & Barbarus refert, Romæ in ruderibus & monumentis antiquis lentiſcum oſtendi, folliculis inanibus & deformibus: quibus confractis, culices euolare frequentes tradit.

TEREBINTHVS, Græcis τέρμινθος, arbor eſt circa Macedoniam & Idam in Troade, breuis, fruticoſa & contorta. In Syria autem (quæ, vt Plinius tradit, plurimam terebinthum habet, præſertim circa Damaſcum, vbi mons terebintho, nec alia ſylua ſcatet) magna & copioſa, decoráque aſpectu, fidelis ad vetuſtatem: materie admodum lenta & vehementer nigra, ſpiſſa, ſplendida, ex qua calices in Syria ad capulos detornant, quo nomine Thericles plurimum celebratus eſt: lauri penè folio, ſed denſo, & rubenti, numeroſo, ab eodem pediculo, in verſus di-

geſto, vt ſorbo, minus tamen angulato, oleoſoque vt fructus, & per ambitum laurinis foliis ſimili. Vnicum ad cacumen exit, & numerum parem conturbat. Flos illi racemoſus, oliuæ modo, ſed puniceus: qui tandem in baccas exit, primùm herbaceas, mox rubras, & tandem maturitate nigricantes: magnitudine fabæ reſinoſas & ſulphuroſas, quæ ſi maturæ non ſunt, in aqua ſupernatant: maturæ & nigræ ſidunt: fert nucamenta quædam caua, ceu folliculos, vlmi exemplo, emittentes quædam animalia veluti culices, lentorémque reſinoſum, qualis qui cortice erumpit. Radicem habet validam, in profundum actam. Vere concepto germinat, meſſibus tritici, aut paulò ſerius fructificat: perpetua coma viret. Ex terebintho reſina liquida deſtillat, quæ omnes alias antecedit, Terebinthina appellata (inquit Dioſcorides) cui bonitate ſuccedit lentiſcina: ad quam tollendam, arbor poſtquam germinauerit, inciditur: id quod in omnibus aliis arboribus reſinam fundentibus obſeruandum eſt.

Terebinthi duo genera, mas & fœmina: quemadmodum aliarum quoque reſinacearum. Mas ſine fructu eſt, (inquit Theophraſtus) fœminarum rurſus duo genera: alteri fructus rubet lentis magnitudine: alteri pallidus eſt χλοερὸν *quaſi herbaceum vocat: cum vite matureſcit, haud grandior faba, odore iucundior, tactu reſinoſus,*

Terebinthum Indicam haberi refert Theophraſtus, aliis ſuperioribus ferè ſimilem: fructu tantùm diuerſo, amygdalarum ſimilitudine, ſuauitate præſtantiori, quapropter incolæ his potius vtuntur.

THVS, Græcis λίβανος *vel* δενδρολίβανος *dicta, in Arabia præcipuè naſcens, arbor eſt terebintho proxima vnde Antigono regi viſa eſt eſſe ipſamet Terebinthus. Quidam lauro proximam faciunt, alii lentiſco ſimilem Vnde quid in tanta varietate certi adducam non eſt in*

promptu, cùm eius arboris facies à nullo Latinorum, neque etiam Græcorum authorum hactenus exactè tradita ſit. Plinius thuris arboris altitudinem ad quina ferè cubita reducit, ramis frequentibus, quales ſunt aceri: folio pyri, ſed multo minore, coloris herbacei, modo rutæ, læui cortice vt lauro. Philoſtratus in Caucaſi montis præruptis lateribus proceras arbores naſci prodit, è quibus manans thus deſtillat: cætera ex Ruellio.

Thus (inquit Barbarus) vel à Græco theos, aut alio vocabulo ſacrificium ſignificante θύειν deriuatur, Nam thure antiqui penates & diuos ſuos adolebant, vel dictum tus à tuſis glebis, vt tunc Latinè ſcribi debeat.

Thuris arboris lachryma (ſiue reſinam appellare voles) Latinis arboris nomen retinet: vulgo incenſum appellatur, De l'Encens. *Græcis & Galeno libanotus. Nam arbor ipſa (vt diximus) libanos dicitur, à iuuene Aſſyrio cui tale nomen erat, quem cùm ſtudioſiſſime deos colentem inuidi occidiſſent, dij in arborem (vt Græci fabulantur) conuerterunt.*

Thuris autem multæ ſpecies. Maſculum, quod aliqui à ſpecie teſtium dici putant: idque (modò non ſit factitium & adulteratum) rotundum, friabile, ſolidum, intus album eſt. Virgilius.

Verbenáſque adole pingues, & maſcula thura: vulgus noſtrum id thus maſculum, olibanum vocat, De Loliban, *articulo ſumpto cum Græco vocabulo ὁ λίβανος.*

Thus fœmininum, quod quidam mammoſum vocant, molle eſt, in cortice, & intus flaueſcens: huic autem præcipua eſt gratia, cùm inhærente lachryma, priore conſequuta, aliæ ſe miſcuit.

Minores thuris lachrymas, ſiue guttas Græci orobiam vocarunt: quemadmodum micas concuſſu eliſas, mannam thuris, ſiue pollinem thuris. Corticem autem thuris appel-

larunt, omne id quod in arbore hæſit, ferramentóque auulſum, corticis aliquam cruſtam ſecum detulit. Cætera ex bonis & probatioribus authoribus deſumito. nam omnia complecti vt difficilimum eſſet ita certè longiſſimum, & fortaſſis præter inſtitutum.

MYRRHA, dubium non eſt quin ſit arbor, quam Græci σμύρναν *vocant, lachrymam fundens, quæ etiam nomen retinet,* Du Myrrhe. *Sed qua ſit ſpecie ac forma, minus facile eſt in tam varia opinionum altercatione ſtatuere, noſtra enim non eſt: neque etiam noſtris regionibus vicina. Nam apud Arabes, Troglodytas, Indos, & in Bœtia reperitur, quinis (inquit Theophraſtus) cubitis humilior: minor thure, caudice fruticoſo, duro, & circa radicem intorto, craſſiore ſura hominis, cortice læui: folio vlmi, oleagino (inquit Plinius) ſcabro, criſpo, in extremitate vt iligneum aculeato. Huiuſcemodi arborem alij iunipero, alij lentiſco, alij terebintho aſsimilarunt. Quapropter, quando certi nihil hoc loco proferre poſſumus, ſuperiori tantùm deſcriptioni innitemur.*

Huius arboris lachrymæ, quam etiam myrrham vocant, multa ſunt genera, variè à Plinio, item etiam Theophraſto ac Dioſcoride deſcripta: pro tractuum in quibus arbor creſcit varietate. Itaque (ne confuſum quid adferamus) tantùm de iis dicemus, quæ magis neceſſaria videbuntur: ea interim genera prætermittentes, quibus hodie non vtimur, quibúſque nullam operam damus.

Myrrha reſina ſatis vulgo cognita, nedum officinis. Sed alia (inquit Theophraſtus) ſtillatitia eſt, alia fictitia. Stillatitia, hoc eſt quæ ſponte ex ipſa arbore deſluit, priuſquam incidatur (inquit Plinius) ſtacte appellatur: colore pallido, ſuauitate mira, ſed amaritudine præcipua. Fictitia, vocatur plaſte: atque ea eſt, quam antiqui in vnguenta conſeruabant, & cuius expreſsione, vnguenta faciebant

(*inquit Dioſcorides*) *odorata & pinguia.*

Stacten (*ait Ruellius*) *officinæ, & medicorum vulgus, ſtyracem liquidum appellant, fortaſſe nominis vicinitate falſi: cum ſit reuera ſtyrax liquidus, tuſæ myrrhæ recentis exigua aqua conſperſæ, præpingue ſerum, organo expreſſum: aut* (*ſi mauis*) *pinguiſſimus myrrhæ flos, vel tortiuum myrrhæ ius machinis extractum. Faciunt & aliud ſtyracis genus, quod calamitam vocant: de quo ſtatim poſtea. Stacten etiam antiqui* (*inquit Athenæus*) *pro Ægyptio vnguento ſumpſerunt, quod & Perſicis regibus dicatum erat: id enim capite diadematis vice geſtabant* (*inquit Dioſcorides.*) *Sed & ſtacte Græcis pro lixiuio* (*quod cineris elotio eſt*) *ſumebatur: cui tamen dictioni tunc addunt vel ſubaudiunt* κονίαν.

STYRAX, quam vulgus pharmacopolarum appellat ſtoracem, arbor eſt reſinacei generis, ſuæ etiamnum reſinæ nomen præbens. Naſcitur præſertim in Syria, quanquam etiam in Cypro, Creta, Cilicia & pleriſque alijs locis inueniatur. Quod autem ad eius deſcriptionem attinet, Arbor eſt cotoneæ malo ſimilis: fructus maiore quàm auellana, ſpecie candidi pruni, manat ab ea liquor coloris flaui, ſordidi, reſinoſi albicantibus fragmentis, odoris perſeuerantis: eum liquorem vulgus noſtrum ſtoracem calamitam appellat, neſcio qua ratione: liquidus autem ſi fuerit (*quemadmodum interdum ex eadem arbore reſina alia, alia liquidior profluit*) *ſtoracem liquidum appellat, de quo paulò antè in myrrhæ deſcriptione.*

BDELLIVM externa quoque arbor reſinacea ſuæ etiam lachrymæ nomen præbens, in Arabia & Scythia creſcit: nigra eſt oleæ magnitudine, folio roboris, fructu caprifici, nec inſuaui: manat ex ea humor quem officinæ bdellium appellarunt, vt iam diximus: quanquam

Galenus diuerſam & arborem & reſinam in Arabia & Scythia autumet. Sunt & alia eiuſdem reſinæ genera, quæ tu à bonis authoribus collecta apud Ruellium & Barbarum videbis.

CEDRVS, *ſolo tantùm nomine apud nos cognita: vocamus enim vulgò,* Vn Cedre. *Huius autẽ deſcriptionis tam varia eſt Theophraſti,* Galeni, *Dioſcoridis,* Pliniique *opinio, vt vix aliquid certi de ea arbore adferre poßimus. Tantùm huic deſcriptioni hærebimus, quam Ruellius ex bonis authoribus protulit. Arbor eſt iunipero non abſimilis, folio duro, acuto mucrone, capillato, piloſo, pungente, ramoſo: baccis myrti, flauis, odoratis, eſculentis: nouo fructu per autumnum cum anniculis pendente, ligno contorto, nodoſo, frequentibus alis: medulla rubente, odorata: radicibus raris, per ſumma terræ diſperſis. Theophraſtus duo præcipua eius facit faſtigia, alteram phœniciam, alteram lyciam appellans.* Plinius *longè aliter ſentit. Diuerſam quoque habet opinionem Galenus, & item Dioſcorides, quemadmodum ex Ruellij commentariis latius videbis.*

Cedrus autem, à Theodoro Gaza cedrula appellata frutex eſt puſillus, arboreſcens, frondes æternæ, in Phrygia *& Arcadia naſcens.*

Cedria verò eidem authori, dißidet à cedro, ẽſtque arbor folio pungente, mucronibus perinde vt Cedrus.

Cedrelate, Cedrus eſt maior appellata Græcis, cuius duę etiam traduntur ſpecies. Quę floret, ſterilis eſt fructifera, flore vidua, ſemine & cortice cupreßi: triplici dotatur fructu, iam maturo, adoleſcente, & recens nato: lignum odore ſuaue eſt, ac æterna materie. Cedria etiam præter ſuperiorem ſignificationem, cedrelate tum reſina, tum etiam pix appellatur: ita vt, ſi propriè loquamur, nihil aliud ſit cedria, quàm cruda cedri lachryma.

Cedrium verò, ſuccus eſt cedri, è teda eius conciſa furnis, qui primus aquæ modo fluxerit in canali: & qui inde ſequitur liquor, pix appellatur. Confundunt tamen authores & cedrium & cedriam: adeò nulla eſt vocabulorum proprietas, quæ perpetuò obſeruetur.

Cedrides Galeno & Dioſcoridi, cedri ſunt fructus, quemadmodum Daphnides *fructus lauri*, Noix de Cedre: *Plinius mala cedria appellat. parumper vrunt os guſtantis (minus tamen cedrilignum) vt etiam facilè mandi poſſint: ſed tamen ſi copioſius edantur (inquit Galenus) caput tentant, & dolorem creant, atque interanea vellicant.*

Ex malis cedriis exprimebatur apud antiquos oleum, optimę facultatis, quod illi cedroleum appellarunt: Columella cedrium liquorem nominat, Galenus cedream oleoſam mauult appellare. Atque hæc lector quàm varia, quámque inconſtantia ſint, & ob hoc non parum difficilia, quæſo pauliſper mecum perpendito: tum autem facilè videbis (ni fallor) quantum inſudauerint ij qui hæc tibi collegerunt.

RELIQVAE ARBORES A CONIFERIS & reſinaceis, quæ etiam in ſyluis paſſim creſcunt.

De coniferis & reſinaceis arboribus abunde diximus: ſupereſt vt de aliis agamus, quę ſyluarum & montium propriæ ſunt: ac primùm à noſtratibus incipiendum, vt deinde ad externas veniamus, ne quid confuſum aut minus ordinatum videatur.

NOSTRATES.

TILIA vulgò Tillet, *Græcis philura, Theophraſto*

interdum phylica: Arbor eſt nota, folio hæderaceo, molliore, & in angulum acutiorem rotundiore ac prolixiore: in orbem lente criſpo atque ſerrato: flore tantiſper dum calyculo cõtinetur herbaceo. vbi emerſit, flauo: fructus magnitudine fabæ ſimilis, in quo ſemen prætenue quantum atriplicis, omnibus animalibus ingratum, cum alioqui foliorum corticiſque ſucco (qui dulcis eſt) apprimè delectentur. acinos gerit hæderæ ſimiles.

Marem & fœminam quidam faciunt, multum inter ſe differentes. Namque materies maris dura, nodoſa, rufior & odoratior, cortex quoque craſſior, & detractus inflexilis: nec ſemen fert aut florem vt fœmina: quæ craſſior eſt arbore, materia quoque candida. Montibus aquoſis gaudet, ex cuius cortice, infantium cunæ fiunt, & ciſtæ: leuiſſima eſt enim huiuſmodi materia, vnde Vıigilius ſecundo Georgicon tilias leues appellauit. Fiunt & è ligno tiliaceo capſæ & arculæ, vnde Columella *lib. 12. arculas tiliaceas laudauit.*

Sed & tilia minus latè ſi ſumatur, pro tunicis tenuiſſimis accipitur, quæ inter lignum & corticem multiplici membrana inueniuntur, è quibus etiam vincula tiliæ vocantur. Vnde per tranſlationẽ Plinius corticis interiores tilias in vlmo dixit pro huiuſcemodi membranulis. Philyras quoque (ſiue mauis Philuras) pro tenuiſſimo earum membranarum corio ſiue libro ſumpſit idem author, in quo ſolebant antiqui ſcribere, vnde ait Martialis, libros in philyræ cortice ſubnotatos. Quin & ex philyris nectebantur coronæ apud antiquos: quoniam flexiles & decoræ eſſent: hinc Horatius *ait ſibi diſplicere nexas philyra coronas. Atque hęc de* Tilia *ſatis.*

ACER, *vulgò,* Erable*: arbor eſt tiliæ non abſimilis, forma & magnitudine, verum cortice paulò ſcabriore, ſubliuidoque, craſſo, & ad flectendum contumaci: radicibus*

paucis, ſublimibus, criſpis: materie venis longioribus fluctuante, molli, macilenta, gracili, ex qua fiunt arcus apud nos. In riguis potiſsimũ naſcitur. Plinius author eſt in hac arbore duo tubera reperiri: vnum bruſci nomine, alterũ moluſci: illud intortius criſpum, hoc ſimplicius ſparſum.

Aceris genera tria fecerunt Graeci: campeſtre, quod candidum aiunt eſſe, nec criſpum: atque id quidem γλῖνον vocant: Montanum, criſpius duriúſque: Tertium genus zygiam vocant, fiſsili ligno, cortice liuido & ſcabro, materie rubenti, ex qua iumentorum iuga fiebant, vnde nomen tractum. Quanquam nonnulli carpinum eſſe autument.

CARPINVS, vulgò Charme, *inter aceris genera enumeratur, quemadmodum mox dicebamus, atque id eſt genus, quod* Graece *ζυγίαν quaſi iugalem vocarunt, quòd ex eius arboris materie, τὰ ζυγὰ, hoc eſt iuga iumentorum probè fierent: quanquam etiam manubria carpinea ruſticis inſtrumentis apud antiquos fierent, inquit Plinius lib. 16. &* Columella *li. 12. noſtra autem Gallia carpinum Vulcano potius, quàm lautis operibus dicat.*

Diuerſum genus ab acere carpinum eſſe ait Theophraſtus ex quorundam opinione: refértque Stagiritas hoc diſtinguere carpinum ab acere: quòd carpino flaua criſpáque materies ſit, aceri candida, intercurſantibus neruis ſcatens. vtraque arbor ampla, platano in fingendo ſimilis. Caeterum carpinus cortice paulò ſcabriore, quàm tilia veſtitur, ſubliuente, craſſo, ſpiſsiore quàm picea, & inflecti contumace. Radices paucas mittit, ſublimes, magnáque ex parte criſpas.

ALINVS, apud nos Latinum nomen ferè retinet Aulne: *vnde pumilas ſiue puſillas alnos, vulgus noſtrum vocat,* Auneaulx: *arbor eſt flore & fructu ſterilis, in aquoſis naſcens, caudice recto, ligno medulláque molli: folio pyri, ſed ampliore ac neruoſiore, quadantenus orbi-*

Digitized by Google

culato, virgatoque: cortice ſquaroſo, foris albicante, intus ruſo: radice ſumma, tenui, nec maiore quàm laurus. Materies eius ad naualia commendatur, vnde Virgilius primo Georgicon.

Tunc alnos primùm fluuij ſenſere cauatas.

BETVLA, vulgo nota, Græcis ſemyda dicta noſtris Bouleau, *Gallica eſt arbor, inquit Plinius, mirabili candore atque tenuitate, terribilis magiſtratum virgis, eadem circulis flexilis, item corbium ſportis & ligaturis vtilis. Cęterum folio eſt fagino, paulò anguſtiore, trunco enodi, cortice verſicolore, màterie leui, candidiſsima, virgultorum eximia tenuitate: cortex ignem facillime concipit, ideo rura lucernarum vice ſuccendunt, reddit flagrans pingue quoddam & oleoſum. vſus apud nos baculis tantùm & ſcopis.*

FRAXINVS, Græcis melia vel milea, noſtris Freſne, *arbor eſt in planis potiſsimum naſcens, procera, caudice tereti, craſsiuenio, neruoſo, leui, enodi, quanquam triozos, hoc eſt, trinodia à* Græcis *vocitata: ſed ob id quòd ramos habeat prægrandes, ordinatos, paréſque numero, corticem habet leuem, ſpiſſum, tenuem, rubrum: ramos vtrinq; pennatos, inquit Plinius, hoc eſt per ampla verſuum interualla, tanquam per genicula continenter vtrinque pendentes, perinde atque ſorbus: Folia gerit lauri latifoliæ, acutiora tamen, leuitérque per ambitum ſerrata, quorum extremæ marginum fibræ, in molles ſpinulas occaleſcunt, porracei caloris: ſemine eſt minuto, ipſis foliis incluſo, amaro, radice multa, craſſa & ſublimi. Noſtra fraxinus magna ex parte flore caret, & fructu: verùm multos à radice mittit fungos ganeæ expetitos.*

Fraxini duo genera fecerunt Græci: alterum excelſum, procerúmque ligno candido, molliore, creſpiore, neruoſo, enodi, cuius materia hodie optimæ haſtæ fiunt, quæ

etiam ex materia haſtam Achillis fuiſſe fabricatam ſcribit Homerus. Eam fraxinum bumeliam in Macedonia nominant, perinde quaſi polymeliam, id eſt ingentem fraxinum: Æoles enim b pro p litera, vt pro πολὺ, expuncto λ elemento, βῦ pronuntiant, non bouem, ſed magnitudinem intelligentes. Alterum fraxini genus humilius ferunt Græci, ligno ſcabriore, duriore, fuſciore, folio lauri aculeato. Alij ſitu diſcreuere fraxini genera: campeſtrem enim eſſe criſpam, montanam, ſpiſſam volunt. Sunt qui in talibus diſcriminent: montanam dicunt eſſe coloratiorem, robuſtam, leuem & lentam: campeſtrem verò decolorem, raram, ſcabrámque aſſurgere. Vulgus verò noſtrum campeſtrem fraxinum, ornum appellant, Freſne champeſtre: *quemadmodum ſuo loco diximus. Quadam autem arbor eſt apud nos fraxino aliquantum humilior, folio ſerratiore, per ambitum hiſpidiore, cætera fraxino ſimilis: quæ certè fructifera fraxinus dici poteſt. Fert enim baccas ex rubro nigricantes, quibus per inopiam frugum annona rura noſtra veſcuntur.*

TAXVS noſtratibus ſyluis ſatis frequens, Græcis ſmilax dicta, aliquibus milos, vulgo Yf. *Arbor eſt abietis aſpectu, ſed humilior: fronde perpetua, alijſque frequentioribus ſinuoſa: folio pinguiore & molliore, baccis rufis, rotundis, mollibus, guſtu non inſuaui: radice breui, gracili per ſumma ceſpitum: cortex cedro perſimilis, tum ſcabritia, tum colore: quo detracto, totum ſubeſſe cor cernitur. Plutarchus tradit vmbram taxi dormientes enecare, cùm irriuens arcem ſenſus obſidet.* Conglutina*menta ſiue ſubſcudes ex ea ſcriniis & ſubſelliis parantur: ex eius quoque materia apud nos arcus & ſcorpiones fiunt.*

De ſalice, vlmo, populo, plantano, & huiuſmodi arboribus, quæ priuatæ potius ſunt, quàm ſylueſtres, in Arbuſto

buſto diſſeruimus. Dicamus iam de externis, quæ alia ſunt à coniferis & reſinaceis.

EXTERNÆ.

ADRACHNE (ſiue andrachnus cum Pauſania) ſylueſtris eſt arbor, haudquaquam procera, neque in planis naſcens: in Helicone monte frequentiſſima, ſimilis vnedoni, folio tantùm minore, nunquam in ſummo vertice deciduo, perpetuo enim cacumine viret: cortice nec ſcabro nec ſquaroſo, ſed qui circumruptus videri poſſit, quo auulſo præter aliarum arborum naturam non offenditur, niſi quis corpus vehementer preſſerit, germénque futurum luxauerit. Materiam mulieres expetunt ad opus telarum textoriúmque. Caueto autem ne andrachnen pro adrachne legas aut proferas, eſt enim Andrachne portulaca, quemadmodum in Hortulo docuimus.

APHARCA, è ſylueſtri arborum genere ſuperiori ſimilis, æterna quoque fronde viret: ſed in totum: cùm adrachne non niſi in ſummo perpetuum foliorum virorem retineat, non niſi in montibus etiam naſcitur. Olympo monte frequens: ſeptis vallíſque vtilis: vrendo quoque vt præcidãt. Vtraque arbor inter biferas traditur: primum fructum maturat, quum dulceſcit vua, ſecundum cùm appetit hyems.

ARIA quoque ſylueſtris arbor Theophraſto, hyemis initio fructificat, materie duriſſima: vt neceſſe ſit antequam terebretur, macerari prius aqua, quod & in robore carpinóque ſeruatur. Honores ei ad carbones: argentariis, vtique ad primam coctionem.

Eſt & Aria ſiue agria, quàm pro ilice aquifolia Dorgæ vſurpant.

CITRVS arbor eſt alia omnino ab ea quam in

in Seminario deſcripſimus, quæ citrea mala producit. Eſt enim hæc citrus, ſylueſtri cupreſſo ſimilis, caudice, folio, odoratis: multo in medicina vſu, præſertim eius cortex. Ea autem eſt arbor, cuius materia atque etiam radicibus antiqui menſas egregias (quas citrinas vocabant) & pedes lectorum conficiebant. Vnde Seneca teſtis eſt in obiurganda temporum ſuorum luxuria, quòd citri radices inſanis licitarentur pretiis, ad menſarum lectorúmque ornamenta. De menſis autem citrinis, tygrinis & pantherinis videto Plinium libro 13. cap. 15.

TROGETES & Thuia ſiue Thuion aut Thya idem ferè arboris genus eſt cum citro: ex ea enim celebres menſæ apud antiquos quoque conficiebantur. Arbor eſt (vt inquit Theophraſtus) perpetuò virens, procera, inter ſylueſtres ſerotina, vt nulla ferè tardius germinet: algentiſſimis locis, & montium cacuminibus gaudet, circa Iouis Ammonij delubrum præcipuè, naſcens in Cyrenenſi agro: ramis, caudice, frondibus ſylueſtri cupreſſo ſimilis. Ex ea refert idem author memoratas veterum templorum contignationes fuiſſe factas, quandámque immortalitatem huic ineſſe materiæ, in tectis contra omnia vitia incorruptæ. Nihil radice criſpius, nec aliunde pretioſiora opera. Fert (vt quibuſdam placet) in fructu nucleos hordei grano ſimiles, longiores duntaxat, exiliores & duriores, guſtu amaro, quibus præſumptis arceatur ebrietas.

COLYCEA, arbor circa Idam prouenit, alioqui rara inuentu, fruticoſa, ramoſáque, & multis alis concaua: folio vlmi, longiore, ſatis ad folium latifoliæ laurus accedente, ſed ampliuſculo & rotundiore, ſupra viridi, infra cano neruoſoque, prætenuibus neruulis, fibríſque de medio callo in coſtarum ſpeciem adductis: materie ſolida, cortice non læui, & quaſi vitigineo veſtitur: radici-

bus per ſumma gracilibus & ſolutis, cæterum fibratis & mirum in modum flauis. Sterilis & flore vidua. Surculos tamen circa folia pingues, laues, candidos, armentaceæ facie fundit. Præciſa, vel ignibus exuſta, ab imis rediniua reſurgit.

Eſt & alia apud Theophraſtum nominis eiuſdem, folio ſalicis, comoſa, ramoſa, in totúmque ampla, valuulis leguminum more non anguſtis, in quibus ſemen latum, paruum, durum, non tamen nimis, nec abundè pro magnitudinis ratione fructificat. Sed perpaucæ & inuentu raræ arbores quæ ſiliquentur. Hanc Plinio ſtaphylodendrum dici exiſtimant, arborem trans Alpes ſimillimam aceri, albam in materia, ferentem ſiliquas, & in iis nucleos ſapore nucis auellanæ.

De Colutea in Fruteto dicemus: nanque frutex eſt, quadriennio ſe in arborem efferens.

LABVRNVM, arbor alpina, nec (inquit Plinius) vulgo nota, dura & candida materie, cuius florem cubitali longitudine apes non attingunt: odit aquas, nec niſi in ſiccis prouenit.

IOVIS barba, etiam arbor eſt in ſiccis tantum naſcens, & aquas horrens, ſed opere topiario tonſilis, & in rotunditatem ſpiſſa, folio argenteo. Hanc eſſe nonnulli contendunt, quam Theophraſtus Dioſporon, id eſt ſemen Iouis appellat. Arbor extat Pariſiis in periſtylio ſacrarum ædium diuæ Geneuefæ, in orbem tonſili venuſtate comans, ramis in rotunditatem expatiantibus: pomo ceraſi, rubro, oſſe intus prælduro: an tamen dioſporos fuerit, aſſerere non auſim, cùm pauca admodum de ea ſint prodita, quibus facilè colligi poſſit dioſporon eſſe.

CASIA fiſtularis ſiue fiſtulacea Græcis recentioribus caſia ſyringodes appellata (nam antiqui Græci eius non meminerunt) Actuario nigra caſia dicta, aliis Indica can-

na: Arbor eſt magna, partim in India, partim in Ægypto naſcens, & etiam hodie in Aſia frequens: Inglandis folio, fructum ferens oblongum, teretem, duûm ferè pedum proceritate, qui dum vento agitatur, vt cannæ ſibiinuicem occurrant, magnum edit ſtrepitum. Actuarius caſiæ fructum ita nobis reddidit. Fructus eſt oblongus, teres, concretum intus atramentum continens, non vna coaleſcens ſerie, ſed ex interuallis lignoſis tenuibúſque membranis ſeptum: immerſis oſsibus ſeminariis, ſpecie & figura non abſimilis iis quæ cognita nobis ſiliqua profert, de qua ſiliqua in Seminario diximus.

ANACARDVM recentiori Græciæ cognitum (eius enim antiqui Græci non meminerunt) Arbor eſt Indis familiaris: prouenit quoque in Siciliæ montibus, qui flammas ignis eructant, fructu auiculæ corculo non diſsimili, vnde nomen putatur inditum: rubente intus cruore, quo veluti ſanguine ſcatet.

Orneoglossum (linguam auis officinæ nominant) arbor eſt vlmi ſpecie, foliis amygdalæ, prælongis ſiliquis in ſurculorum cacumine prodeuntibus, oleagina magnitudine, in quibus medulla ineſt linguæ auis ſimilis (vnde nomen) exterius rubra, intus ex candore in luteum vergens, ſapore acri, vellicante linguam, cum nonnulla amaritudine.

Ebenum, Gaiacum & Berſilicum hoc loco longiori ſermone connumerarem, niſi eſſent nobis vel quauis deſcriptione penitus ignotæ arbores: tantùm enim ligno & materie (quæ nobis eſt vſui) unam ab alia diſcernimus, vt Ebenum dicamus, quod lignum nigrum apparet: vulgus noſtrum vocat, De l'ebene. *Gaiacum, quod album, intus tamen pullitiem oſtentat in fuſcum degenerantem: vulgus noſtrum vocat*, Du bois de Gaiac. *Berſilicum, quod materie eſt ex purpura rubeſcente: vulgus vocat,* Du braſil. *Hæc ad nos ex India, ac potiſsimum ex nuper repertis inſulis magno*

aduehentium quæſtu veniunt. Ebeno vtimur in operibus vermiculatis, item ad ſtatuarum elegantiam, quas nolumus carie aut vetuſtate infici, prætereà ad medicinam. Gaiacum notum eſt (vel muliercul is) quo ſit in vſu. Berſilicum imbuendis velleribus magnopere expetitur, vnde ex eo ligno infectores magnum quæſtum faciunt, quapropter multis nummis venit.

Piperis arborem hoc etiam loco deſcriberemus, niſi parum apud recentiores atque adeò veteres ipſos conueniret, quænam eſſe dici debeat. Itaque in tanta variarum ſententiarum controuerſia, ad Ruellium vos relegabo: ex cuius vigiliis doctiſsimis, quæ hîc breuiter tantùm explicauimus, longius & multò vberius atque eruditius deſcripta accipietis. Iam enim ad Frutetum feſtinandum eſt, antequam herbas in ſyluis paſsim ſuccreſcentes deſcribamus.

Frutetum.

FRVTEX *quid ſit, in Seminario deſcripſimus. Frutetum autem appellabimus hoc loco, non quidem locum fruticibus amœnitatis cauſa conſitum, (quanquàm etiam id ſignificare poteſt) ſed ſoli tractum præſertim circa montes, aut ad occaſum, in quo non niſi frutices ſponte creſcant, vel etiam herbæ fruticantes, prætereà nihil ibi ſeri aut naſci poſsit: vulgus noſtrum vocat* Boccage. *Huiuſmodi fruteta videbis plerunque poſt nemora & ſyluas grandiores, maximè ſabuloſo ſolo, in quo maiores arbores incrementum capere non poſſunt, aut altius radices agere. Melius (inquit Columella) nemoribus herbidis, & frutetis, & carectis, quàm lapidoſis locis durantur vngulæ. Vnde frutetoſum locum vocat Plinius, huiuſmodi frutetis admodum frequentem: ſunt enim quædam arida loca, in quibus ſponte ſoli, nihil vberius aut fœlicius proueniat quàm frutices,*

Siccis, inquit, hæc, ſabuloſis locis, fruteto ſiſque naſcuntur, Lieu boccageux. *Columella, Nemoroſi fruteto ſique tractus, duplex cura eſt. Agedum explicemus iam in noſtro hoc Fruteto; quicquid fruticum in huiuſmodi tractibus, tum apud nos, tum apud exteros conſpici ſolet, & à noſtratibus incipiamus.*

NOSTRATES FRVTICES, AVT herbæ frutificantes.

Sparton ſiue ſpartion, aut lygon, frutex eſt in Hiſpania & Africa præcipuè naſcens, ad nauium funes & calathiſcos: leuceam vel lygeam vocat Athenæus: virgas emittit longas, ſine foliis, validas atque lentas, vinculorum vſu præcipuas Florem fert luteum, ſimilem ei violæ quæ alba dicitur falſo, vulgò Izeyri. *Folliculos fert phaſiolorum modo, & in his ſemen lenticulæ.*

Geniſta autem, quæ noſtris vulgò dicitur, De la geneſte, ou du geneſt, *non eſt eadem cum ſparto: in hoc enim differt, quòd virgas non emittat adeò longas aut flexiles, ſed magis aſperas & minus rotundas ac iunceas: dicta geniſta, inquit Ruellius, vel quòd genibus medeatur dolentibus, vel quia genu modo ſit flexilis.*

Erice, quibuſdam tamariſcus, is eſt frutex Dioſcoridi, qui vulgò appellatur Des brueres, *colore & folio penè roriſmarini, inquit Plinius, cuius flore veſcuntur apes, poſteaquam æſtate germinat, vnde mel ericeum antiquis appellatum.*

Myrice ſiue Tamarix, frutex eſt, ramos ſalignis ſimiles habens, ſiue ſcopis amerinis: cuius radice vaſa antiquis fiebant, in quibus qui lienis affectu laborant, ſolebant bibere: folio eſt anguſto, carnoſo, & ferè pinnato. Cæterum omnino ſterilis: vulgus noſtrum vocat tamarindorum, ſatis barbarè.

Alia eſt myrice fructifera, quæ in Achaia proceriſſimas æquat arbores, ramis ex herbaceo fuluoque variegatis: ligno-ſo fructu, maiore quàm galla: in quo ſemen guſtu aſperum, eiuſdem effectus cuius etiam galla.

Ruſcus, qui oxymyrſine dicitur, in arbuſto deſcriptus eſt, quando myrtetum explicauimus: eſt enim profectò ſyl-ueſtris myrthus.

Rhus Græcis, Theodoro fluida, Latinis & Plinio, frutex eſt coriarius, quòd eius folium coriis ſpiſſandis ſit vtile, vulgò Sumach. *Arbuſcula eſt in petroſis naſcens duorum cubitorum altitudine. Virgas fundit breues & graciles, folio vlmi, longiore paulò, ſubhirſutoque, diſ-poſito per verſus, ita vt in nouellis ramorum, contrariis in-ter ſe pediculis, germina reſpondeant: iis candidas pelles inficiunt. Flos in racemis candidus, à quo ſemen collectum, lentis & terebinthi ſimilitudine, rubeſcens cum vua: id verò ſemen vocatur etiam rhus & erythros, medicamen-tis neceſſarium aſpergitúrque obſoniis ſalis loco, in eoque oſſeum. Radix ſimplex per ſumma ceſpitum cohærens, vt facilè poſſit vniuerſa velli. Naſcitur vbique, ſed in ar-gilloſis potiſſimum.*

Eſt etiam ſylueſtris herba rhus appellata, inquit Pli-nius, foliis myrti, coliculis breuibus, quæ tineas & ve-nena pellit.

In montibus & petroſis apud nos frutex inuenitur fructuarius, ramulis digitali craſſitudine, bicubitalibus, foliis vlmeis, piloſioribus, quæ paribus internodiis aduer-ſis pediculis coniugatim adhærent, per ambitum minutiſ-ſimè ſerrata. Flos albus racematim enaſcitur, eoque mar-ceſcente acini oſtenduntur in vuam congeſti, grano lentis magnitudine, latiuſculo, & veluti leuiter vtrinque com-preſſo, cùm ematuruit rubro, radice per ſumma ceſpitum vagante: rura noſtra Viurnam *appellant, flexu ferè*

nuictam, & ob id faſcibus ligandis vtilem. Sed folia & frutex incano ferè colore nitent, ruborem tantùm procidentia præ ſe ferunt: niſi hoc fuerit genus, extrita vna litera, viburni nomen fateretur: de quo Virgilius cecinit.

Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

EVONYMOS quibuſdam, aliis anonymos, quaſi à non habendo nomine, putatur eſſe ea quam nos vulgò vocamus Du fuſain. *Nam huic multæ deliniationis fauent, cum ea quam antiqui deſcripſerunt, in Leſbo inſula frequenti. Eſt igitur talis noſtratis fruticis deſcriptio ex Ruellio: nam illinc malo deſumere, quàm vel nouam temerè confingere, vel doctiſſimi viri laborem tacendo ementiri. Arbuſcula eſt in montibus, & interdum viniæ ſepibus naſcens, punicæ mali proceritate, folio maiore, ſatis ad laureum accedente flore luteo, albæ violæ non diſſimili: ſiliquis quadrangulis, per maturitatem purpureis: grano intus ſolido, coccata membrana clauſo. Frutex grauiter, cùm delibatur, olet: hunc neque pecus, neque capra nouellorum etiam germinum auida, prorſus attingit, ligno intus buxeo, quod ad fuſos netu muliebri celebres vſurpant: inde* Fuſariam *vel* fuſanum *rura vocant. Siliquas vulgus* Scrota *nominant* ſacerdotum, *quòd intus erui magnitudine grana, mollibus inuoluta membranis, teſticulorum modo, contineantur. Culinæ transfigendis lardo carnibus pro veruculo frequenter vtuntur. Sed an ſit euonymos (etſi multæ deliniationes faueant) non auſim affirmare.*

Anagyris, à tetro odore dicta (vnde prouerbium Græcum, apud nos quoque celebratum, ἀνάγυριν κινεῖν, anagyrim mouere, in eos iactari ſolitum, qui ob futura ſibi commouent) ſunt qui nauteam à Plauto vocari putent, in Aſinaria, ſed authorem non habent (nauteam verò herbam eſſe grauem ſcribit Feſtus, qua coriarij vtantur: à naui di-

ctam, quaſi nauſeam) à quibuſdam ακοπον dicitur, recentioribus malua terreſtris, quòd humi, maluæ modo, iaceat: ruſticis noſtris lignum putidum, Du bois puant. *Arboris inſtar fruticat, foliis & ramis ſalicis amerinæ, fœdo odore, flore braſſicæ, ſiliqua terete, in qua ſemen continetur renibus ſimile, cum meſſibus matureſcens: folia trita, atque adeò lignum recenter delibratum mirè fœtent.*

Liguſtrum, Buxum, Iuniperum, Cedrum, in Hortulo requiſito. Nam eos frutices illic ad ornatum conſeuimus. Periclymenon autem vnà cum clymeno poſtea in Monticulo deſcribetur.

Quæ Dioſcoridi & Galeno Ptarmice, à ciendo ſternutamento dicta eſt arbuſcula: quidam eam eſſe putant quam vulgus noſtrum vocat ſylueſtre pyrethrum, quòd guſtum pyrethri modo (quanquam mitius) vellicet. Dioſcoridis deſcriptio in promptu eſt: noſtratis autem fruticis, ſic habet ex Ruellio: Ptarmice apud nos fruticulus eſt aut herba fruticans, haud ferè cubito altior: ſurculis teretibus, paruis, abrotono non diſſimilibus, geniculatis, lentè ruffeſcentibus, qui foliis olea longioribus copioſis ambiantur, anguſtis, vtrinque leniter ſerratis. Cacumen opacat capitulum, flores gerens anthemidis ſeu chamæmeli, atque id cacumen in orbem radiatum eſt, ac ſuo acri odore nares feriens, ſternutamentum irritat. Inuenitur ſæpius in montibus & ſaxoſis, locíſque quibus tofus ſubeſt.

Pyrethron autem, quam Romani ſaliuaram vocant (quod radix eius ori admota ſaliuam inſigniter creat) noſtris eſt hodie ignota, præterquàm radice, quam officinæ Pyrethron vocant, vulgus pedem Alexandrinum: ea verò digitalis eſt craſſitudinis, oblonga, guſtu feruenti. Cæterum ipſa planta ex Dioſcoride folia gerit gallicæ paſtinacæ, aut fœniculi, caput anethi orbiculatum. in orbe noſtro non viſitur.

Solanum ſoporiferum, quod Græci ſtrychnon hypnoticum vocant, hîc adſcribemus inter fruticum genera: quanquam rupibus non longè à mari inueniatur: vnde herbarij noſtri ſolatrum marinum & dormitorium vulgò vocant. Fingamus igitur hîc noſtrum frutetum non longè abeſſe à mari: id enim nobis facilè licet per hypotheſim. Fruticat hoc ſolanum multis ramis, denſis, lignoſis, frangi contumacibus, denſe comatis, folio pingui, cotonei mali ſimilitudine: flore grandi, rubro: fructu in folliculis crocato: radice longa, ſubrubro cortice veſtita.

Quod verò ſolanum ſoporiferum à noſtris herbariis oſtenditur, ſic ſe habet ex Ruellij deſcriptione. Folio eſt iuglandis, caule ſcipionis craſſitudine, procero, grandibus ramis brachiato, flore inferius herbaceo, labris supernè purpureis: bacca primùm viridi, loculoſa, per maturitatem nigra, quæ dehiſcens, vel ſponte diſſiliens, oſtindit acinoſum ſemen, vuæ modo aceruatim collectum, quinis myrthi foliolis ſtellatim decuſſatis, baccam fulcientibus.

Strychnon manicum, Latinis ſolanum inſanum vel herba inſanioſa, vulgò ſolatrum mortale: inuenitur etiam in montibus vento perflatis, maritimis foueis & vagis: foliis eſt erucæ maioribus, caulibus proceris, vlnarum quatuor longitudine, capitulo in cacumine oliua maiore, vt plantani pilula: hirto flore, nigro, quo excuſſo racemus emicat rotundus, denis duodeníſue acinis conſtans: ſimilibus hederæ corymbis, vt vua, mollibus: radice candida, craſſa, caua, cubitali. Eam eſſe quidam putant, quam antiqui doryon ſiue dorycnion appellabant: quoniam cuſpides in prœliis eius folio tingerentur: tum enim paſſim creſcebat.

Dorycnion autem, aut caleam ex Crateiæ ſcriptis, aliud eſſe exiſtimauit Dioſcorides à ſolano manico. appellauit enim fruticem oleæ recens enatæ, quæ modò ſur-

rexit in vimen proximum, ramos habentem cubitalibus minores, in ſaxis non procul à mari prouenientem, foliis oliuæ minoribus, concoloribus, minuſculis, præter modum ſcabris flore candido, folliculis in cacuminibus ciceris, denſis, quinis intus aut ſenis granis, erui magnitudine, rotundis, læuibus, robuſtis, verſicoloribus radici craßitudo quæ digiti, longitudo quæ cubiti. Somnifera huic natura, largiorique mortifera.

Ciſthos, quam aliqui citharon aut ciſſarum nominant: recentiores roſaginem, ſiue roſam caninam, frutex eſt in ſaxis emicans, ramoſus, frondoſus, nec præaltus: folio circinatæ rotunditatis, hirſuto, acerbo: duo eius genera, flos maſculo roſaceus, fœmina albet.

Sub ciſtho ad radices, naſcitur hypociſthis, quibuſdam orobethron dicta, malo granato immaturo ſimilis.

Eſt & aliud Ciſthi ladaniferæ genus, à quibuſdam ledum vel lada vocatum: frutex ab altero non abhorrens: nigrioribus tantùm & longioribus foliis, quæ verno tempore quippiam pingue, roſidum contrahunt, ex quo ladanum elicitur, quo in odoramentis vtimur. Eius autem extrahendi rationem duplicem refert Dioſcorides, vel dum hirciant capellæ barbis inſidet, carpentibus ciſthi folia: vel dum attractus funiculis rapitur ſucculentique funes depectuntur, & in offas ladanum cogitur. Sed vereor ne hæc longior mora ſit præter inſtitutum.

Colutea, magni Alexandri ætate, non temerè alibi quàm in Lipara naſcebatur: iam tamen in Gallia prouenit, omnibus nota, Baguenaulde: *frutex eſt, quadriennio ſe in arborem efferens, ramis exilibus, folio fœnograeci, membraneo folliculo, pellucente, prætumido, & veluti quodam ſpiritu diſtendente, turgido: ita vt digitis ſi prematur, crepitans diſsiliat, in quo ſemen atrum, durum, latum, lentis magnitudine, piſi guſtu. Mauritani ſermone*

ſuo vernaculo, Sene : *nominant : duóque eius faciunt genera : ſuæ ſpontis, & hortenſe : nam & ſemine naſcitur in fimo præcipuè ouillo.*

Halimos Græcis, hoc eſt famem ſedans, quòd eius folia vſca ſint, & famem ipſo eſu compeſcant. Latini (inquit Plinius) aureonem vocant, vulgus noſtrum, Blanche putain : *frutex eſt in ſepibus, & maritimis naſcens, rhamno ſimilis, ſepimento vallari idoneus, ſine ſpinis, foliis oleæ, duntaxat laxioribus, cortice candido : recta aſcendit, craſſitudine brachiali. Huius folia inſtar oleris decocta cibo ſunt optima.*

Chamælea, ita étiam Thymelæa, etſi ſylueſtrium fruticum generis ſint, tamen quia ad oleam vocabulum item etiam deſcriptio ſpectare viſa eſt, in Seminario atque adeò Olueto noſtro deſcripſimus.

EXTERNI FRVTICES.

FERVLAM, Hippocrates pleſtinga vacauit, vnde non minus à feruendo, quàm ferendo dictam exiſtimarunt nonnulli : Græcis ferè omnibus appellatur narthex : adſcribitur fruticum generi, quoniam teneritudo eius, proceſſu tranſit in lignum : vnde Clearchus in ſcirpis ſuis, hoc eſt, luſoriis quæſtionibus, ferulam dicit eſſe lignum non lignum. Calidis locis *naſcitur, & trans maria, plurimùm Africæ cognita, atque adeò Ægypto : memini autem me vidiſſe etiam apud Italos. Caulem habet fœniculo non diſſimilem, ſed multò altiorem, & magis ſtriatum : vt potius ad cicutæ formam degeneret. intus autem præditum eſt fungoſa quadam medulla vt ſambuci : interdum caulem inanem habet veluti arundines : geniculatíſque per vices notatur ſcapis. A genibus folia exeunt grandia, mollia, multifida, maxima, terræ proxima, caulem amplectentia, vt*

arundines: ſed magis ſcinditur in coliculos, quibus flores lutei, ſemen anethi. Nulli fruticum leuitas maior, ob id geſtatat a facilius baculorum vſum ſenectuti præbet: hinc etiam antiquorum ludi magiſtrorum ſceptra, ad pueros terrendos, aut etiam interdum afficiendos, fiebant è ferula: nam è feriendo ferulam dictam eſſe quidam putant: vnde ſatyricus ille manum ſe ferulę ſubduxiſſe ait, cùm ſe non iam amplius diſcipulum, ſed rude donatum innuit. Duo ferulæ genera reddidit Theophraſtus: nartheca vocat adſurgentem rectè: narthecium ſemper humilem, quæ ab aliquibus ferulago dicitur.

Ferulago autem, vel ferula ſylueſtris, profectò ea eſt quam nos Thapſiam vocamus, quòd in Thapſo inſula primùm inuenta fuerit, Eſt enim in totum ferulæ natura, caule tamen graciliore, & inani, neque baculi longitudinem excedente, fœniculi foliis: in cacumine ſingulis ramulis, vmbellas anetho ſimiles ferens, & ſuper eas luteos flores, ſemen latiuſculum, quale in ferula, duntaxat exilius: vnde nonnulli Thapſiam vocauerunt ferulę ſemen: radicem habet magnam, interius candidam: nigro cortice, quæ inciſa, vt inquit Plinius, lacte manat.

Cæterum frutex eſt quidam ferulaceus in Media naſcens, lachrymam & ſuccum fundens, ſagapenum antiquis ſiue ſagapenion appellatum: officinis noſtris interpollato nomine ſerapinum: laudatur foris tranſlucidum, colore ruffo, & cùm frangitur, intus candido: odore medio inter laſerpitij ſuccum & galbanum, guſtu acri.

Eſt & in Africa proximè Hammonis Iouis delubrum, frutex ferulaceus, qui totus cum radicee ſua agaſyllis nominatur è quo deſtillat ſuccus reſinóſius, quem noſtri hodie hammoniacum vocant, Gomme ammoniac. *Dioſcoridi Hammoniacum etiam ipſe frutex dicitur. Sunt qui hammoniacum thymiana vocare malint: Romani guttam*

appellant: probatur maximè coloratum, non lignoſum, ſine arenis, ad thuris maſculi ſimilitudinem cartilaginoſum, purum, prædenſum, liberum ſordibus, odore caſtorei, guſtu amaro, quod genus dicitur thrauſma.

Silphion quoque Græcis, Latinis laſerpitium & laſer frutex eſt apud Cyrenenſes *præcipuè naſcens, annuo caule, altitudine & craßitudine quaſi ferulæ, foliis apio ſimilibus, quæ ineunte vere proſiliunt, deciduáque ſunt, ſemine foliato, quale eſt iſatidis ſatiuę, lato quidem: radice craſſa, multáque, iucundißimi odoris. Succus duplex ex ipſo frutice fluit.* Nam *qui è ſcapo modicè inciſo deſtillat, appellatur opos* Cyrenaicos *Græcis, Latinis ſuccus Cyrenaicus: noſtris aſa odorata, vulgò,* Beniuyn: *qui autem è radice fluit, lacteus eſt vilior & putreſcens, ac malè olens, vnde officinis aſſa fœtida dicitur. Eſt & ſuccus Ponticus & Medicus, atque adeò Syriacus & Aſſyrius, pro diuerſis regionibus appellatus: ſed opos vocabulo intelligitur* Cyrenaicus, *ſuccus ſilphij.*

Gallicum Silphium, ſiue laſerpitium vult appellari Ruellius, *eam herbam, quæ frequens in Germania viſitur, & hodie interdum apud nos in quibuſdam hortis: angelicam vocant vulgò, ſiue herbam aut radicem Sancti Spiritus: alij imperatoriam. ſatis autem cum antiquorum laſerpitio conuenit, vt ex* Ruellij *deſcriptione videtis.*

Deſcribendæ ſunt hoc loco nardi fruticis differentiæ, & variæ eius tum nomenclaturæ, tum etiam controuerſiæ ex noſtro Ruellio *doctiſsimo breuiter collectæ.*

NARDVM *indicum, frutex eſt graui & craſſa radice, ſed breui ac nigra, fragilique, quamuis pingui, ſitum redolente vt cyperi: aſpero ſapore, folio paruo denſoque.* Cacumina *in ariſtas ſe ſpargunt, ideo gemina dote, nardi ſpicas & folia celebrant: Indicum appellatum, quòd pars montis in quo legitur, Indiam ſpectet.*

Nardum Syriacum dictum, quòd pars eiuſdem montis in quo metitur, vergat in Syriam: non autem quòd in Syria creſcat: melius eſt Indico, leuius, comoſum, colore ruſo, odore vehementer iucundo, cyperúmque imitante, breui ſpica, ſapore amaro, maximéque ſiccante os, cuſtodit ſuaueolentiam pertinaciter.

Nardum gangicum vocat Flauius Arianus, aut gangeticum, alterum nardi Indici genus, quod apud Gangem fluuium naſcitur, qui montem in quo profilit huiuſmodi frutex, ambitioſo lapſu perfluit, inde Gangetidis nomen. Languidum eſt viribus, & quod vliginoſo ſolo proueniat. Syriaco procerius adoleſcit, pluribus ab vna radice fruticantibus ariſtis, vnà complicatis & virus olentibus, ob id etiam ozenitis appellatum, à graui narium fœtore deducto nomine, nempe quia huiuſmodi nardi genus virulentum ſpiret odorem.

Inuentam in Thracia nuper herbam Plinius refert, cuius folia nihil ab Indico nardo diſſentiant. Radiculas etiam quaſdam odore nardum imitari teſtatur.

Nardum Sampharíticum, Gentilitium natalis vnde carpitur ſoli nomen retinens, pumilo ſanè quàm frutice, ſpicis ingentibus, candido caule, in multos ramos brachiato, quorum cacumina per floris exortum in prælongas exeunt ſpicas, caulis qui in medio (vt diximus) prorumpit, hircinum virus ſpirat: quapropter hoc nardi genus in totum reiicitur.

Nardum Celticum vocant Græci, quod alij Gallicum appellant, quia in Liguriæ montibus, item Iſtria & Gallia (quæ comata dicitur) circa montem Apenninum, præterea in Pannonia naſcatur, poſt Syriacum laudatur in orbe noſtro, quippe quod Syriaco leuius ſit. Puſillus frutex eſt, qui cum radice vellitur, & in manuales faſciculos digeritur: fólia ei longiuſcula, flaueſcentia, flos luteus,

Saliunca nihil eſſe debet controuerſiæ, quin nardus Celtica ſit, vel ex Plinij deſcriptione, quam cum Dioſcoride collatam & eleganter diſcuſſam, videto apud Ruellium. *Folioſa quidem eſt, ſed breuis, & quæ necti non poſſit: radici numeroſæ cohæret. Herba verius quam frutex denſa veluti manu preſſa, breuitérque ceſpes ſui generis dicetur (ait Plinius) vnde etiam illud Virgilij in Bucolicis,*

Puniceis humilis cedit Saliunca roſetis.

Cum Gallico nardo ſemper naſcitur herba quæ hirculus vocatur, ab odoris grauitate, & ſimilitudine quam habet cum nardo: nam ea herba ſæpiſſimè nardus adulteratur. Vt autem differentiam agnoſcas, hoc à nardo diſtat, quòd ſine cauliculo eſt, & candidior, minoribus foliis: quódque radice ſit neque amara, neque odorata: quare diſtinctio perquàm facilis habetur.

Nardum montanum, Græci nardum oream vocant, alij tylacitin, quoniam coriaceis ſacculis ad nos aduehebatur: alij nerin appellant: Galenus etiam pyritin. Naſcitur in Syria & Cilicia: *ramulis & folio eryngij, minoribus tantùm, neque ſcabris & aculeatis, ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: radice nigra, duobus aut pluribus haſtulæ regiæ bulbis, gracilioribus, minoribúſque multò, ſuauiter olentibus: eiuſdem eſt naturæ cuius & nardum Gallicum.*

Nardum ſylueſtre quibuſdam appellatur, herba vulgo nota, quam aſarum Græci, noſtri baccaram vulgo vel cabaram appellant, Du cabaret: *ob id tantùm quòd nardi vim habeat. Sed de aſaro in Hortulo diximus.*

Pſeudonardum, falſa quadam nardi imitatione nomen ſibi ſumpſit: vbique naſcens fruticat apud nos, præſertim montuoſis locis, folio craſſiore, carnoſo, anguſto, colore languido in candidum vergente, frequentibus ſpicis in ariſtas ſparſis, floſculis purpureis. Gaudet apricis & petroſis,

tanta

tanta ſuauitatis fragrantia, vt omneis flores odoris iucunditate prouocet, qua dote veſtibus inſeritur. Duûm cernitur generum: vnum procerius adoleſcit, & maiorem ſpirat odorem: quod quia non minus quàm nardum placet, ſibi ſpicæ nomen apud nos arrogauit, vulgus Aſpicum appellat. Alterum tum amplitudine, tum odore minus: quod quia balneis, & hominum lauacris expetitur, elotáque omnia, ſi permiſceatur, odoris ſuauitate commendet, Lauanda, vulgò, vel Lauandula cœpit nominari, cæterum ſimillima. Vtraque perpetua coma caneſcit, exitu veris Iunio & Iulio menſe ſpicatur, tum cacumina manipulatim in ſcopas componuntur, & aliquantum inſolata ſiccantur ad varios odorum vſus. Vtroque Narbonenſis prouincia (quantum audio) ſcatet, & montes & campi veſtiuntur. In reliqua Gallia, in vinetis & hortis ſeritur, tum auulſo ramo, tum viui radice. Itaque plurimùm falluntur, qui Sympbariticum nardum & Gallicum ſiue celticum pro pſeudonardo falsò vſurpant.

Eſt porrò in Indiæ paludibus conchylij genus, quod circa eam regionem, quæ potiſſimùm nardifera eſt, inuenitur, nardîque fruticem inibi paſcitur: quapropter eius conchylij operculum etiam nardum redolet, vnde eo in medicina & odoramentis vtimur, Græci id vocant onychem, nos vnguem odoratum, à ſimilitudine: id autem eſt eius formæ qualis in purpura viſitur, vnde vulgo in officinis blatta bizantia appellatur, nomine à recentioribus medicis tracto, qui blattam purpuram indicam, & blatteum purpureum colorem appellarunt, nos vulgo blaueum vocamus, Du Bleu.

AMOMVM, Indicæ viticulæ genus eſt, è ligno ſo conuoluens in vuæ modum, odorato frutice, foliis bryoniæ quæ ex India importatur, flore violæ candido. Falluntur qui amomum ſumant pro ea herba quam pedem columbinum

vulgo vocant, cùm ſit alterum geranij genus: nec minus etiam hallucinantur qui pro roſa hiericontis ſumant, quæ quid ſit in Hortulo *explicauimus.*

Cinamomum frutice breui, repreſſo atque humili naſcitur, ſurculoſáſque, duûm cubitorum altitudinem non excedente, arido: folio origani, ſiccitate gaudet: cùm viret, parum odoratum: ſterileſcens imbre, naſcitur in Æthiopia Troglodytis proxima, & ad Caucaſi radices, quà mare rubrum ſpectat. Corticem itaque fruticis, cinamomum appellamus, vulgus canellam, De la Canelle, *quod tubos & canales imitetur.*

Cardamomum, frutex eſt amomo non diſſimilis, odoratus, oblongo ſemine & anguloſo, quod ex Arabia & Media atque India ad nos defertur: id autem vocamus granum paradiſi, Graine de Paradis. *Itali melligretam appellant.*

Cardamomum Mauritanum, vel Cordumenum, frutex conſurgit cubitalis, caule quadrangulo, à lateribus leniter ſtriato, prodeuntibus geniculatim & ſurculis & frondibus, hortenſi ſolano non diſſimilibus: flore luteo, dependentibus ab alarum ſinu roſarum alabaſtris, craſſiore pediculo nixis, in mucronem ſenſim turbinatis, per initia virentibus, in maturitate quàm ruberrimis, vetuſtate puniceis: cute læui, relucente, quæ dehiſcens aut aperta, ſemina oſtendit candida, lentis ſimilitudine, in vuæ modum conuoluta, quæ vel per ſe, vel cum valuulis guſtata linguam adeò vellicant, vt os etiam totum igneo feruore ſentiatur deflagrare, tanta ineſt vtrique comburendi licentia. Grana cùm deglubuntur, callum demonſtrant pinguem, odoratum, guſtu cum quadam aſtringentia mordaci, quod iam apud nos ſatum, hac quam repræſentauimus forma proueniſſe teſtamur permultis apud nos locis, Vocarunt autem quidam vulgò Des merueilles. *Cætera Cardamomi gene-*

ra ac differentias habeto ex Ruellio: nam longior ſim, ſi quidem omnia perſcrutari ſtudeam.

CASIA odorata, quæ vulgò lignea dicitur, frutex eſt in Æthiopia naſcens, vel in tractu Arabiæ odorifero: ſalicis amerinæ magnitudine, hoc eſt trium cubitorum, multis ſurculoſiſque brachiatus ramis, colore triplici variantibus pro arbuſculæ incremento: quum enim pedali emicat menſura, candicat, mox addito ſemipede, rubeſcit, cætero nigreſcit: foliis eſt piperis, anguſtis, odore roſaceo, craſſiore quàm cinamomum ſarmento, neruoſo, tenuíque cute vel membrana veriùs quam cortice veſtito: atque hic ſolus cortex commendatur: qui quoniam difficulter à materie ſeiungitur, qui hunc extrahunt, bicubitales ſecant virgas, cáſque præſuunt recentibus boum coriis, vt iis putreſcentibus vermiculi prodeant qui lignum eroſuri excauent, intacto ob amaritudinem cortice. Cæterum pauca ſunt de caſiæ differentiis dicenda.

Zegir appellata Caſia Dioſcoridi, genus eſt caſiæ, aſpectu purpuræ nigricantis, craſſiore ſarmento, roſam ſpirans, præcipui in medicina vſus. Ambigit noſter Ruellius an id ſit lignum quod ex nouo orbe, ſiue inſulis nouis, ad nos quotidie adfertur, ex arboreſcente frutice, in nodos inflexo, ſcabioſo: cortice facieque lacunoſa, materie dura criſpáque, colore intus buxeo, candido cingente orbiculo, quod prorſus olet roſas: ita vt ſcobem eius, vel etiam ramentum ligni, pro roſis, veſtibus interponi fuerit gratiſſimum: nec odore cedit roſis, etiam ſi decoquatur igni. Iam ex hoc, pectines depurgando capiti, ob odoris gratiam non inſalubres fabricant: item alabaſtros, pyxides, & cætera id genus.

Aliud habetur genus caſiæ, ab indegenis achy vocatum, ab Alexandrinis mercatoribus daphnitos: rubeſcit hoc genus, éſtque pulchri coloris: corali æmulum, foramine vehementer anguſto: prælongus eſt frutex, craſſus, fiſtu-

liſque conſerctus: mordaci guſtu feruens, & linguam aſtringens, odoratum, vinum naribus obolens.

Daphnoides, mangonibus dicta caſia, neſcio an eadem ſit cum ſuperiore, quam Daphnitim à mercatoribus vocari ſcribit Dioſcorides: ea tenuiſsimis eſt ſurculis, lauri cortice. Serebatur olim in hoc orbe, extremo in margine imperij (inquit Ruellius) quà Rhenus alluebat, viuebátque in aluearijs apum ſata: Color aberat ille torridus ſole, ob id ſimul idem odor ea apes oblectabantur.

Blaſtos appellatur tertium caſiæ genus: aliis germen moſelyticum.

Aſymphenon dicta caſia, inter viles connumeratur: colore pullo, odore ingrato, prætenui tunica, quæ etiam vltrò dehiſcat, & abſcedat à corpore: vt quæ citte & darca dicuntur barbaris nominibus.

Lacta quæ barbaro vocabulo dicitur, caſia eſt odoris molliſsimi, guſtu maximè feruens, colore purpureo, quæque plurima minimum ponderis facit: breui tunicarum fiſtulâ, non fragili, huiuſmodi dotes plurimum probat Plinius.

Balſamoides ab odore ſimili dicta, amara eſt, ideóque medicis vtilior. Neque multùm abeſt Ruellius vt credat eam eſſe quam Dioſcorides zegir, Galenus gizer, Aetius ozen, vocarunt.

Caſiam odoratam in Arabia meminit Strabo è ſtagnis colligi, non ſolùm ex arboribus, quod facile conijcio propter frequentiam fruticum, quorum cortex eſt caſia: tanta enim eſt fortaſsis horum fruticum copia, vt per ſtagna cortices errabundi fluctuent, atque ita colligantur, nulla alia excorticandi fruticis diligentia adhibita.

Pſeudocaſia, caſiam veram germana ſpecie mentitur: eam autem ſubdititiam à legitima diſcernes, guſtu neque acri, neque odorato, corticibúſque medulla cohærentibus.

Inuenitur & lata quædam fiſtula minimo pondere, tenera quæ alteri præferatur. Scabra reprobatur, tenuibus fiſtulis hircinum virus redolentibus & ſquaroſis.

Caſia verò quæ fiſtularis dicitur, Græcis recentioribus ſyringodes, Actuario nigra caſſia (nam ſunt qui duplici ſſ ſcribant) ab aliquibus calamus, id eſt arundo ſeu potius Indica canna, in ſuperiori arborum externarum enumeratione deſcripta eſt. Nam inter arbores potius quàm inter frutices connumerari debet.

GLYCYRRIZA, à radicis dulcedine nomen toto frutici inditum, vnde Celſo plurimíſque Latinorum radix dulcis appellatur, Theophraſto Scythica radix, quòd & in Scythia frequens ſit circa Mæotim paludem, & hac radice contenti Scythæ, vitam interdum decem duodecímque dies degant: Palladius glycyrrhidiam vocauit: adipſos dicta Dioſcoridi, quod ſitim ſedet: officinis liquiritia: Gallis noſtris, De la Recliſſe ou Rigoliſſe. *Frutex eſt, ramos ſpargens binûm cubitorum altitudine, foliis lentiſci, aut buxi, aut ſennæ, denſis, pinguibus, tactúque gummoſis, vtrinque pennatis: caule herbaceo: flore hyacinthi: fructu pilularum platani magnitudinis, aſperiore tantùm, & rubeſcentes lenticulæ valuulas referente: radicibus prælongis, buxeo colore, gentianæ modo flaueſcentibus, ſapore dulci, quadantenus ſubacerbo, quæ lycij modo curatæ coguntur in ſuccum.*

CARYOPHYLLON, quaſi nucifolium exiſtimauit vocandum Paulus Ægineta (nam Dioſcorides aut Galenus nullam fecerunt eius mentionem) frutex eſt ſambuciforma, ſemine grano piperis ſimili, grandiori tamen fragilioríque, ex atro ruffeſcente, in claui modum capitato, exertis in aduerſum quatuor denticulis ſeſe ſtellatim decuſſantibus, prominulo apice, quadrati alueoli ſinu medio vmbiculatim prodeunte: à qua facie clauata Fran-

cis ſi nomen claui caryophyllum adoptauit. Non deſunt, qui caryophyllum repræſentent buxi caudice, lauri folio, ſed rotundiore.

BALSAMVM (quantum colligere ex diuerſis authoribus potuimus) frutex eſt proxime Ægyptum naſcens, in regione quæ nunc Fons ſolis nominatur, quondam Heliopolis, in Arabia quoque, Sabæorum tractu maritimo, item in Iudæa circa oppidum Hiericho. Eius autem forma eſt viti quàm myrtho ſimilior: quidam etiam terebintho ſimilem faciunt, rutæ folio, ſed exalbido: alii eſſe aiunt folio ſampſuchi herbæ, coma perpetua, floſculo candidæ violæ aut lychij, ſarmentis ferè vitigineis, odore præſtantibus, quæ quotannis interputantur vinearum more, & magno veneunt: xylobalſamum hodie & antiquis etiam dicebatur. Cùm autem interputabatur frutex, ſuccus tenuis à plaga manans diligenter colligebatur in cornua, qui ſuccus hodie magno eſt in pretio apud nos: eſt enim ſuauitatis & pretij eximij, opobalſamum vocamus: eæ deinde ſucci guttæ in vaſe nouo fictili condebantur, craſsiori ſimiles oleo, & in muſto candidæ rubeſcebant, ac ſubinde dureſcebant, è tranſlucido. Vindemiam appellabant ſucci colligendi tempus: cuius rationis plura videto apud Ruellium diligenter collecta. Fruticis diſcrimen in tria faſtigia digeritur: primum ſcabro aſpectu incuruum: ſecundum procerius cæteris, laui cortice: tertium gracilius, tenui & capillacea coma: hoc vocant theriſton, ob id forſitan, quòd ſua exilitate facilius demetatur.

XYLON quod aliqui goſsipion nominant, in ſuperiore parte Ægypti quæ in Arabiam vergit naſcens, frutex eſt exiguus, laniger, palmæ folio, ſimilem barbatæ nucigerens fructum, cuius in exteriore bombyce, lanugo netur in linum candidiſsimum molliſsimúmque, quod cotonum vulgo vocamus, vt lanuginem ipſam, Du cotton. Frequens eſt ba-

die in Corſica inſula tum frutex tum lanugo, vnde aduehentes Veneti non paruum quæſtum faciunt. Fiunt ex hac materia telæ quas xylinas appellare poſſumus, Toile de Cotton ou Boccaſſin. *Gignitur etiam huiuſmodi lanugo in quadam arbore, cuius folia ni minora eſſent, vitium planè poterant videri: cucurbitas fert mali cotonei amplitudine: quæ maturè oſtendunt lanuginis pilas, ex quibus veſtes pretioſo linteo texunt. Theophraſtus lanigeras quaſdam Indiæ arbores deſcribit mori folio, corpore autem cynorrhodi, ſed hæc nihil ad xylon.*

Therionarca inde nomen inuenit, quòd ſerpentibus torporem inferat: frutex eſt foliis ſubherbaceis, roſeo flore. Plinio alia traditur, in noſtro orbe naſcens, fruticoſa, ſubuiridibus foliis, flore roſeo.

Apocynon Galeno cynocrambe, aliquibus hypomanes, frutex eſt venenoſus, longis viticulis, malè olentibus, lentis, folio hæderæ, molliore tamen, pinnatioréque, graui odore, glutinoſo, & ſucco madente luteo. Valuulæ ſiliquis fabarum perſimiles, longitudine digiti, folliculoſæ, in quibus ſemen durum, exiguum, nigricans.

Onagra ſiue onuris, vel cenothera, fruticat arboris inſtar: magnitudo quoque ei iuſta, amygdalaceo folio, latiore, lilino non diſsimili, flore roſeo, grandi, radice candida, longa, & cùm ſiccata eſt, vinum olente, naſcitur in montanis.

Sed quando iam de montibus ſermo eſt, æquum eſt nunc, vt abſoluto quàm breuiſsime fieri potuit Fruteto, collem conſtituamus, in quo herbæ ſyluaticæ poſt arbores & frutices ad extremum deſcribantur, quemadmodum paulò antè ſumus polliciti.

Collis.

ARBORES in ſylua, frutices item in fruteto deſcripſimus. Supereſt vt locum aliquem conſtituamus herbis ſyluaticis, & quæ (vt inquit Columella) in herboſis nemoribus ſuccreſcunt. Nam quæ ſyluæ ſunt altiores & grandiores, eæ pauciſſimas herbas producunt, in ipſa ſoli area: aut quia terrenum nullam habet ſolis iucunditatem: aut quia craſſiſſimæ arborum radices totum ipſum ſolum ambiant, vt nihil vel minimis herbulis relinquant, quo enutriri poſſint. In amœna autem ſylua (quod nemus ſuperius appellauimus) quæ plerunque cædua eſt, & frequenter attondetur ad ſolis gratiam, certè permultas herbas inuenimus, tum ad arbores & frutices conſcendentes, tum etiam humi ſerpentes, & toto ſolo errabundas: vel tunc maximè cum montuoſum eſt nemus, aut ad orientem vergit. Itaque collem conſtituere nobis licet in hac parte, & ob oculos proponere eum locum, quem mox deſcribebamus: in quo, poſt arborum & fruticum deſcriptionem, herbas etiam ſyluarum breuiter deſcribamus. Incipiendum autem à filicto; in quo filicum ſpecies paucis enumerabimus.

FILICTVM.

Filictum vocabimus ſoli tractum in colle aut monticulo, circa nemora, aut inter fruteta, vel etiam ſeorſim, filicibus omnis generis abundantem. Vulgus noſtrum appellat Fugeraye. *Iam igitur filices omnium ſpecierum deſcribebamus.*

FILIX primùm duorum eſt generum, mas & fœmina: marem appellabimus eam filicem quæ Græcis pteris, ſiue pterion, vulgo oſmunda regalis, Oſmonde real,

ſine flore eſt & ſine ſemine, foliis tantùm cubitalibus, ex vno artu porrectis, & vtroque latere pinnatis, ſubgraui odore, radice per ſumma ceſpitum nigra, oblonga, multis capillamentis fibrata, ſubaſtringente guſtu: naſcitur in montibus & ſaxoſis. Conſpicitur interdum filix mas vno caule, recto, duorum cubitorum alto, glabro, viridi admodum: è cuius ſummo duæ veluti folliculorum pinnæ aſſurgunt, breues, ſubcraſſæ, filicis formam retinentes: cæterum nunquam maiores: caulem ſi per medium diſſeces in latum, deterſo quod viſcoſi ſucci ſubinde erumpit, conſpicies deliniatam veluti aquilam expanſis alis: qualis hodie depingitur.

Thelypteris Græcis, Latinis filix fœmina, vulgò De la Fugere, *aliis nymphæa pteris, pluribus ramulis fruticat, foliis pinnatis, quæ non ſingulari (vt ſuperior) pediculo nitatur, radicibus longis, obliquis, ex nigro in luteum flaueſcentibus, aliquæ etiamnum rubentes inueniuntur. Ea herba ignis beneficio in ſolidam materiam coacta fiunt hodie vitra apud nos, ſiue cyathi vitrei, quibus in poculis vtimur: quæ vitra filigna ſiue cyathos filignos appellare noſtris adoleſcentulis licebit.* Verres de Fugere.

Drypoteris in muſcoſis roborum vetuſtiorum partibus naſcitur, filici mari ſimilis, niſi quòd minores habeat inciſuras, folia paulò craſſiora, viridiora, & breuiora, radices habet ſibi inuicem implicitas, hirſutas, aſtricta guſtu, ſubdulces, quibus tuſis, fit pſilothron (inquit Dioſcorides) vulgus noſtrum appellat huiuſmodi filicem, arboream oſmundulam.

Filicaſtrum quidam appellant, alteram ſyderitidis ſpeciem, filicem foliis referentem: naſcitur autem præcipuè (quantum ipſi vidimus) eodem in loco quò ſuperius deſcripta dryopteris: Lunariam maiorem vulgus noſtrum vocat: foliis & alis filicem fœminam omnino videtur imitari, binum eu-

bitorum, ramulis exilibus, foliis vtrinque diuiſis, qualia filicis, pediculo longo, prodeuntibus ex alarum ſinu ſurculis longis, tenuibus, capitulo in cacumine orbiculato, in quo ſemen continetur, quod betę ſemine aliquanto rotundius eſt ac durius. Eo nonnulli mira nugantur poſſe fieri, ſi quidem ea nocte colligatur, quæ diui Ioannis feſtum præcedit: ipſámque herbam aiunt chymiſtæ quidam, noctibus cum luna lucere, vnde lunariæ nomen inditum. Sed hæc Magis relinquamus, quibus etiam alia lunaria nyctegregon appellata, in gedroſia præcipuè naſcens, viſa eſt è longinquo noctibus lucere, vnde nictilopa quibuſdam dicta eſt.

Filiculam Latini vocant, quam Græci polypodium, à pediculorum multitudine, quaſi multipedem, quòd eius herbæ radix multis cirris veluti pedibus quibuſdam innitatur naſcitur in vetuſtis petris, rupibus muris præciſis, & vetuſtis roborum caudicibus, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non perinde tenui foliorum diuiſura: quæ quidem folia parte auerſa fuluis maculis notantur: ſine ſemine eſt, radice hirſuta, craßitudine minimi digiti, & acetabulis caua, veluti quibuſdam polyporum cirris, piloſa, coloris intus herbacei, guſtu ex auſtero ſubdulci.

Dicamus iam de herbis fruticantibus, quæ arboribus ſyluaticis & fruticibus alligantur.

HERBÆ ARBORIBVS circunuolutæ.

Clymenon, ſiue clymenos, herba à quodam rege ſic dicta, Latinis volucrum aut inuolucrum appellatur: è reipſa, nempe quòd arboribus ſeſe inuoluat, in ſylueſtribus montoſiſque locis: caulem fert quadratum, fabæ ſimi-

lem: folium plantaginis, ſed per extremam oram leniſſimè fimbriatum: folliculos ſupra caulem in ſe inflexos, vt in iride, crebrò irretientibus inuicem polyporum cirris. Officinæ & herbarij partim cypriam vocant, partim etiam ſaponalem, ſiue ſaponariam: argumento quòd pinguedinem quandam in aqua ſaponis modo remittat. Vulgus ſegeiam appellat, Herbe a ſiege.

Periclymenon Græci, Latini volucrum maius, herbarij caprifolium, Cheurefueil. *Scribonius Largus ſyluæ matrem appellat: vnde etiam vulgo matriſſylua dicta, & nonnunquam vincibofcum: amplexicaulis eſt frutex, ramulis lignoſis, rufis, geminis per interualla, vmbilicatis foliis, à terra cæſiis, supernè herboſis, mollibus, baccis ſylueſtris myrti, vel, quod idem eſt, ruſci, cacumine duobus foliis tunicato, ita vt difficulter eruatur, radice craſſa. Inuenitur in ſepibus & aruis, conuoluens ſe fruticibus aut arbuſculis prope aſſidentibus.*

Clematis altera, volubilis maior appellata, ramis exit rubentibus, viticoſis, ambitque viticulis ſuis proximas arbores, iis conuoluendo ſeſe vt ſmilax, folium ei vehementer exulcerans & acre. Sed de clematide, plura in Vineto: nam hæc etiam in vineis naſcitur.

Clematidem autem Ægyptiam dictam, quam nonnulli vocant vincam peruincam, inuenies deſcriptam in Arbuſto: item etiam in Hortulo.

SMILAX aſpera, folio eſt periclymeni, ramulis exilibus, multis, paliuri modo aculeatis. Repit per arbores ambiendo eas ab imis ad ſumma vſque. Semen in racemis labruſcæ modo cohæret, rubro colore cùm maturuit, guſtu leniter mordaci, radice craſſa, prædura: locis paluſtribus & aſperis enaſcitur.

Smilax læuis, folio eſt hederaceo, molliore, læuigatioréque, palmitibus præter ſpinas, quibus caret, omni

alio modo ſimilibus ſupradictæ. Conuoluit ſe arboribus, quemadmodum eſt illa. Semen habet nigrum, vt lupini, & exiguum, ſuper quod circunquaque flores exiliunt candidi, copioſi, orbiculati. Cæterum topiarius eſt frutex, per æſtates virens, foliis in autumno cadentibus.

CYCLAMINOS altera, vulgo ſigillum beatæ Mariæ dicitur, Du ſeau noſtre Dame: *folia fert hederacea, minora tantùm, caules craſſos, vel (vt Plinius inquit) ſuperuacuos, geniculatos, vicinis arboribus capreolorum ritu ſe conuoluentes: flores candidos odoratoſque corymbos hederæ, ſed molles, aliquantum acres, guſtu lentis: radice eſt nullius vſus in medicina, prælonga tamen, & in miram molem extuberante, ita vt merito quoque rapum terræ dici poßit.*

MALACOCISSON etiam putat Ruellius eandem eſſe cum ea, quam vulgo ſuperius ſigillum ſanctæ Mariæ appellatam diximus. Nanque ſimilitudinem refert hederæ, molliore tamen habitu, ac, ne ſerpat humi, ſeſe vicinis fruticibus volumine crebro contorquet: folio hederaceo, flore albo, baccis rubentibus, craſſa radice veluti bryoniæ, eadémque altißima, vt vel aquam haurire, vel lambere fodientibus dignoſcatur: quare radix glutinoſo turgens ſucco cùm friatur, in quandam vnguinis ſpeciem reſoluta fatiſcit. Tam aqua vel cupida vel amans creditur, vt etiam ſi in aſperis offendatur proſiliiſſe, nimirum aquam ſubeſſe quis certior factus fuerit.

SIGILLVM quoque Salomonis appellat vulgus noſtrum, quod Græci polygonaton dixere, quia eius radix frequentibus geniculorum nodis interuallata tumeat: proſilit in montibus, frutice cubito proceriore, foliis lauri, latioribus & læuioribus, quæ guſtata, quendam mali cotoneæ aut punicæ ſaporem referant cum aſtrictione nonnulla. Flores per ſingulos foliorum exortus exiliunt can-

didi, qui flores, foliorum numerum longè ſuperant à radice ad cacumen ſupputati: nam terni aut plures ab vnoquoque ſinu foliorum emicant: radice candida, molli, longa, crebris nodis articulata, denſa, grauiter olente, pollicis craßitudine: floribus excußis, baccæ piſi ferè tuberculo dependent, ex viridi nigricantes, & in quendam ordinem digeſtæ.

HERBÆ LACTE MAnantes.

Tithymali genera omnia à ſucco lacteo nomen ſumpſerunt, itaque de iis imprimis agendum eſt.

PRIMVM *tithymali genus, a Græcis characias appellatur quaſi vallaris, quòd propter ramos multos vallis & ſepibus aptum ſit: dicitur & maſculinus tithymalus, aut amygdaloides, quia habeat folia amygdalæ vel oleæ ſimilia: hodie magna ex parte vocatur expurgia ab expurgando, vulgo eſula maior: ſeſquipedali proceritate digitalique craßitudine prouenit, quinis ſeniſue caulibus, foliis oleæ, ſed longioribus, leniter punicantibus, circa radicem duntaxat anguſtioribus: nam in cacumine iunceam comam gerit: radice aſpera, craſſa, inuenitur in aſperis.*

Secundum genus vocatur tithymalus fœmina, ſiue myrſinites à foliis, aut caryites à fructu nuci ſimili: folio eſt multo maiore quàm myrti, acuto, pungente, grauis odoris, ramulis palmeis, alternatis annis fruticantibus: fructu nucis ſimilitudine, vnde vulgo officinis nux Vomica dicitur, ſed pauciori madet lacte: hac ſpecie in nemoribus ſæpe vidimus.

Tertium genus Plinio tithymalus paralius vocatur, ſiue vno vocabulo tithymalus: Theophraſto coccos, vul-

go eſula minor, peculiariter etiam nonnulli euigilem matutinum vocant, Du reueillematin: *ſurculis eſt rubentibus, palmum altis, quinis ſeniſve à radice exeuntibus, foliis lini, anguſtis, paruis, oblongis, in ordinem digeſtis, capite in cacuminibus orbiculato, in quo ſemen, vt eruum emicat, vario colore.*

Quartum genus, helioſcopion appellant, quoniam capita cum ſole circumagat: vulgus vocat tithymalum coronarium, foliis eſt portulacæ, tenuioribus atque rotundioribus, ſurculis à radice prodeuntibus quatuor aut quinque, tenuibus, altitudine palmi, rubentibus, albi ſucci plenis, capite anethi, ſemine ceu in capitulis: gignitur maximè in ædificiorum ruinis & circa oppida.

Quintum tithymali genus cypariſſiam vocant in campeſtribus naſcentem, ita dictum à foliorum ſimilitudine: caule eſt palmeo, aut eo proceriuſculo, ſubrubente: foliis pinus, tenuioribus, mollioribus, exilioribúſque: vt omnino nouella pinus exiſtimari poſſit.

Sextum, dendroides dicitur, quoniam arboreſcit, petrophyos ſiue petræum, quòd in Petroſis naſcatur, opacans ſuperne in orbem atque comoſiſſimum, ſucci plenum, ramis ſubrubentibus, circa quos folia ſint myrti, ſed tenuiora, ſemen characiæ.

Septimum, platyphyllon vocant, à foliorum latitudine: nulli enim ſunt latiora folia, verbaſco ſimile eſt hoc tithymali genus.

PITYVSA, omnibus herbariis officiníſque ac recentioribus medicis, eſula nominatur: ſiquidem eſula fruticoſa eſt, caule ſupra cubiti altitudinem aſſurgente, geniculato, foliis piceæ, acutis, exilibus, flore paruo, purpureo, ſemine inſtar lenticulæ lato, radice craſſa, candida, lacteo ſucco turgente, quam recentiores Græci, Barbarorum freti nomenclatura, torpeton vel turbet appellauerunt.

LATHYRIS officinis cataputia minor, vulgò Eſſpurge, *à purgatoria facultate, tithymali vocabulo quibuſdam noſcitur: frutex eſt, totius lactis copia turgens, caule cubitali, vacuo, craßitudine digiti, in ſummo eo ſunt alæ, folio in caule oblongo, amygdalæ ſimili, cæterum latiore leuiorèque. quod autem ramulorum cacuminibus exit proceriuſculum, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura cernitur.*

Peplos, quam officinæ eſulam rotundam, vulgus vineale reuelium vocat, Reueille matin des vignes, *quòd ſumentes antelucanis excitet, in vineis inuentum, nominant. namque inter vites & in hortis reperitur, frutex lactei plenus ſucci, foliis rutæ, paulò latioribus, circinnata coma, palmari, humi procumbente, fructu ſub foliis rotundo, tribus loculis diſcreto, in quibus ſemen nigrum, papauerini magnitudine.*

SCAMMONIVM, ſucco etiam ferè lacteo manat; alij colophoniam, alij dactylion vocant, ramos habet multos ab vna radice, tricubitos, pingues, & quadantenus craſſos: folia quoque hirſuta helxinæ, aut hederæ, molliora, triangula: florem candidum, malè olentem, rotundum, & canum ceu calathus: radicem grauiter olentem, liquoris plenam, oblongam, craßitudine brachiali, candidam. Colligitur ſuccus capite radicis detracto, & in modum teſtudinis inuerſæ inciſa cauernula, vt in ipſam lachryma confluat: quæ deinde minutim excipitur.

RELIQVÆ HERBÆ TAM SYLVESTRES QVAM ETIAM montanæ.

Polemonium ſiue polemonia aut philetaria, à cer-

tamine regum inuentionis, vulgus herbariorum falſo ambroſiam appellant, rura boſciſaluiam, Saulge de bois: *naſcitur locis montoſis, macris & aſperis, cauliculo quadrato, vtroque latere prodeuntibus foliis, effigie nepetæ, ſaluiæ modo, & ſcabris & candicantibus: ramulis etiam vtrinque digeſtis, exilibus, quorum faſtigia corymbis byſſopi viſuntur ſpicata, vel, vt verius dicam, coronata, in quibus nigrum inſidet ſemen: radix ſtruthij vel lanariæ herbæ ſimilitudinem refert, prælonga, cubitalis. Non ſunt audiendi, qui perſicariam vulgo dictam eſſe polemoniam arbitrentur, quæ folium habet melampyri, aut quod conſimile habetur, perſici: multis calamis ex vna radice micantibus, crebris articulorum nodis, fructu quaſi grano milij in racemis ſummatim dependente: ſed iſta crataogoni propria ſunt.*

De perſicaria autem in prato & lacu diximus, quemadmodum etiam de ambroſia in agro: nam hæc potius agreſtis, & in ſegetibus naſcens: illa aquatica, & pratis familiaris eſt.

Symphyti genera, obiter in Hortulo attigimus: nunc autem latius deſcribenda ſymphyti petræi ratio, quando in ſyluam cadit, & montes potius amat. Itaque ſymphytum petræum, vulgò buglum dicitur, Du bugle: *non enim eſt ea quæ media conſolida vulgò appellatur: ſiquidem petræum ramos habet origani, tenues, in cacuminibus thymi capitula, præterea ſurculis multis conditum eſt, guſtu dulce, odoratum, ſaliuam ciens: longam radicem habet, minoris digiti craſſitudine, flore cæruleo, exili: prouenit in petris, vnde nomen habet.*

Chamæcyſſos in Hortulo cum hædera deſcripta eſt.

Sanicula, quæ vulgò appellatur à ſanandis vlceribus, Du ſenicle *videtur eſſe quartum ranunculi genus, quemadmodum in Prato deſcripſimus: nam huic ſpeciei*

deſcriptio

deſcriptio ſaniculæ plurimùm adſtipulatur, vt nihil diſcrepare videatur à ranunculo, præterquam radice, quæ paulò longior eſt, & quodammodo nodoſa: hac herba ſyluæ, luci, nemora ſcatent, vt verno tempore, floribus huius, aliquot ex noſtratibus ſyluis candicent. Folio eſt vitis aut apij, rubentibus in fine ſectionum maculis quibuſdam, ſurculis quoque rubris ad radicem, quæ nullis ei capillamentis fibrata ſubeſt, capitulis in ſummo frutice puſillis ſubnigríſque floribus albis: ſuccum foliorum ſenties ex guſtu myrrham plurimùm referre.

Cratæogonon cum perſicariæ ſpeciebus in Prato deſcripſimus, etſi nonnunquam in frutetis atque opacis creſcat.

Phyllon, alijs elæophyllon, in montibus & ſaxoſis naſcitur, duorum quidem generum: mas arrhenogonon dicitur, fœmina thelygonon, brio ſimilis eſt foliis, colore magis herbaceo quàm oliuæ, caule tenui ac breui, radice gracili, flore albo, ſemine rotundo, maiore quàm papaueris. Fructu tantùm differunt: maſculum enim vuas habet defloreſcentibus oleis non diſsimiles.

Heptaphyllon, vulgò tormentilla dicta, in ſyluis etiam & montibus naſcitur: ſeptem habet circunquaque folia, vtrinque lanuginoſa, vnde heptaphyllum, hoc eſt ſeptifolia potius, quàm pentaphyllon dici debebit: florem gerit luteum, qui deinde decidens, capitulum quodammodo aculeatum & rotundum relinquit, in quo ſemen per angulos occluditur: latè ac longè per terram ſerpit herba: radicem habet longam, humi hærentem, puniceam, qua pharmacopolæ quidam vtuntur pro viperarum carne in confectione theriaces.

Pentaphyllon autem cum triphyllo in Prato deſcripſimus: nam magis pratenſes ſunt & aquoſæ, quàm ſylueſtres huiuſmodi herbæ.

ORCHIS, ſiue cynoſorchis, vulgo teſticulus canis,

Oo

ſine flore eſt & ſine ſemine, foliis tantùm cubitalibus, ex vno artu porrectis, & vtroque latere pinnatis, ſubgraui odore, radice per ſumma ceſpitum nigra, oblonga, multis capillamentis fibrata, ſubaſtringente guſtu: naſcitur in montibus & ſaxoſis. Conſpicitur interdum filix mas vno caule, recto, duorum cubitorum alto, glabro, viridi admodum: è cuius ſummo duæ veluti folliculorum pinnæ aſſurgunt, breues, ſubcraſſæ, filicis formam retinentes: cæterum nunquam maiores: caulem ſi per medium diſſeces in latum, deterſo quod viſcoſi ſucci ſubinde erumpit, conſpicies deliniatam veluti aquilam expanſis alis: qualis hodie depingitur.

Thelypteris Græcis, Latinis filix fœmina, vulgò De la Fugere, *aliis nymphæa pteris, pluribus ramulis frutificat, foliis pinnatis, quæ non ſingulari (vt ſuperior) pediculo nitatur, radicibus longis, obliquis, ex nigro in luteum flaueſcentibus, aliquæ etiamnum rubentes inueniuntur. Ea herba ignis beneficio in ſolidam materiam coacta fiunt hodie vitra apud nos, ſiue cyathi vitrei, quibus in poculis vtimur: quæ vitra filigna ſiue cyathos filignos appellare noſtris adoleſcentulis licebit.* Verres de Fugere.

Drypoteris in muſcoſis roborum vetuſtiorum partibus naſcitur, filici mari ſimilis, niſi quòd minores habeat inciſuras, folia paulò craſſiora, viridiora, & breuiora, radices habet ſibi inuicem implicitas, hirſutas, aſtricta guſtu, ſubdulces, quibus tuſis, fit pſilothron (inquit Dioſcorides) vulgus noſtrum appellat huiuſmodi filicem, arboream oſmundulam.

Filicaſtrum quidam appellant, alteram ſyderitidis ſpeciem, filicem foliis referentem: naſcitur autem præcipuè (quantum ipſi vidimus) eodem in loco quo ſuperius deſcripta dryopteris: Lunariam maiorem vulgus noſtrum vocat: foliis & alis filicem fœminam omnino videtur imitari, binum cu-

bitorum, ramulis exilibus, foliis vtrinque diuiſis, qualia filicis, pediculo longo, prodeuntibus ex alarum ſinu ſurculis longis, tenuibus, capitulo in cacumine orbiculato, in quo ſemen continetur, quod betę ſemine aliquanto rotundius eſt ac durius. Eo nonnulli mira nugantur poſſe fieri, ſi quidem ea nocte colligatur, quæ diui Ioannis feſtum præcedit: ipſámque herbam aiunt chymiſtæ quidam, noctibus cum luna lucere, vnde lunariæ nomen inditum. Sed hæc Magis relinquamus, quibus etiam alia lunaria nyctegregon appellata, in gedroſia præcipuè naſcens, viſa eſt è longinquo noctibus lucere, vnde nictilopa quibuſdam dicta eſt.

Filiculam Latini vocant, quam Græci polypodium, à pediculorum multitudine, quaſi multipedem, quòd eius herbæ radix multis cirris veluti pedibus quibuſdam innitatur naſcitur in vetuſtis petris, rupibus muris præciſis, & vetuſtis roborum caudicibus, palmi altitudine, filici ſimilis, ſubhirſuta, non perinde tenui foliorum diuiſura: quæ quidem folia parte auerſa fuluis maculis notantur: ſine ſemine eſt, radice hirſuta, craſſitudine minimi digiti, & acetabulis caua, veluti quibuſdam polyporum cirris, piloſa, coloris intus herbacei, guſtu ex auſtero ſubdulci.

Dicamus iam de herbis fruticantibus, quæ arboribus ſyluaticis & fruticibus alligantur.

HERBÆ ARBORIBVS circunuolutæ.

Clymenon, ſiue clymenos, herba à quodam rege ſic dicta, Latinis volucrum aut inuolucrum appellatur: è reipſa, nempe quòd arboribus ſeſe inuoluat, in ſyluestribus montoſiſque locis: caulem fert quadratum, fabæ ſimi-

lem: folium plantaginis, ſed per extremam oram leniſſimè fimbriatum: folliculos ſupra caulem in ſe ſe inflexos, vt in iride, crebrò irretientibus inuicem polyporum cirris. Officinæ & herbarij partim cypriam vocant, partim etiam ſaponalem, ſiue ſaponariam: argumento quòd pinguedinem quandam in aqua ſaponis modo remittat. Vulgus ſegeiam appellat, Herbe a ſiege.

Periclymenon Græci, Latini volucrum maius, herbarij caprifolium, Cheurefueil. *Scribonius Largus ſyluæ matrem appellat: vnde etiam vulgo matriſſylua dicta, & nonnunquam vinciboſcum: amplexicaulis eſt frutex, ramulis lignoſis, ruſis, geminis per interualla, vmbilicatis foliis, à terra cæſiis, supernè herboſis, mollibus, baccis ſylueſtris myrti, vel, quod idem eſt, ruſci, cacumine duobus foliis tunicato, ita vt difficulter eruatur, radice craſſa. Inuenitur in ſepibus & aruis, conuoluens ſe fruticibus aut arbuſculis prope aſſidentibus.*

Clematis altera, volubilis maior appellata, ramis exit rubentibus, viticoſis, ambítque viticulis ſuis proximas arbores, iis conuoluendo ſeſe vt ſmilax, folium ei vehementer exulcerans & acre. Sed de clematide, plura in Vineto: nam hæc etiam in vineis naſcitur.

Clematidem autem Ægyptiam dictam, quam nonnulli vocant vincam peruincam, inuenies deſcriptam in Arbuſto: item etiam in Hortulo.

SMILAX aſpera, folio eſt periclymeni, ramulis exilibus, multis, paliuri modo aculeatis. Repit per arbores ambiendo eas ab imis ad ſumma vſque. Semen in racemis labruſcæ modo cohæret, rubro colore cùm emat urruit, guſtu leniter mordaci, radice craſſa, prædura: locis paluſtribus & aſperis enaſcitur.

Smilax læuis, folio eſt hederaceo, molliore, læuigatioréque, palmitibus præter ſpinas, quibus caret, omni

Digitized by Google

alio modo ſimilibus ſupradictæ. Conuoluit ſe arboribus, quemadmodum eſt illa. Semen habet nigrum, vt lupini, & exiguum, ſuper quod circunquaque flores exiliunt candidi, copioſi, orbiculati. Cæterum topiarius eſt frutex, per æſtates virens, foliis in autumno cadentibus.

CYCLAMINOS altera, vulgo ſigillum beatæ Mariæ dicitur, Du ſeau noſtre Dame *: folia fert hederacea, minora tantùm, caules craſſos, vel (vt Plinius inquit) ſuperuacuos, geniculatos, vicinis arboribus capreolorum ritu ſe conuoluentes: flores candidos odoratoſque corymbos hederæ, ſed molles, aliquantum acres, guſtu lentis: radice eſt nullius vſus in medicina, prælonga tamen, & in miram molem extuberante, ita vt merito quoque rapum terræ dici poſſit.*

MALACOCISSON etiam putat Ruellius eandem eſſe cum ea, quam vulgo ſuperius ſigillum ſanctæ Mariæ appellatam diximus. Nanque ſimilitudinem refert hederæ, molliore tamen habitu, ac, ne ſerpat humi, ſeſe vicinis fruticibus volumine crebro contorquet: folio hederaceo, flore albo, baccis rubentibus, craſſa radice veluti bryoniæ, eadémque altiſſima, vt vel aquam haurire, vel lambere fodientibus dignoſcatur: quare radix glutinoſo turgens ſucco cùm friatur, in quandam vnguinis ſpeciem reſoluta fathiſcit. Tam aquæ vel cupida vel amans creditur, vt etiam ſi in aſperis offendatur proſiliiſſe, nimirum aquam ſubeſſe quis certior factus fuerit.

SIGILLVM quoque Salomonis appellat vulgus noſtrum, quod Græci polygonaton dixere, quia eius radix frequentibus geniculorum nodis interuallata tumeat: proſilit in montibus, frutice cubito proceriore, foliis lauri, latioribus & læuioribus, quæ guſtata, quendam mali cotoneæ aut punicæ ſaporem referant cum aſtrictione nonnulla. Flores per ſingulos foliorum exortus exiliunt can-

didi, qui flores, foliorum numerum longè ſuperant à radice ad cacumen ſupputati: nam terni aut plures ab vnoquoque ſinu foliorum emicant: radice candida, molli, longa, crebris nodis articulata, denſa, grauiter olente, pollicis craßitudine: floribus excußis, baccæ piſi ferè tuberculo dependent, ex viridi nigricantes, & in quendam ordinem digeſtæ.

HERBÆ LACTE MAnantes.

Tithymali genera omnia à ſucco lacteo nomen ſumpſerunt, itaque de iis imprimis agendum eſt.

PRIMVM *tithymali genus, a Græcis characias appellatur quaſi vallaris, quòd propter ramos multos vallis & ſepibus aptum ſit: dicitur & maſculinus tithymalus, aut amygdaloides, quia habeat folia amygdalo vel oleæ ſimilia: hodie magna ex parte vocatur expurgia ab expurgando, vulgo eſula maior: ſeſquipedali proceritate digitalique craßitudine prouenit, quinis ſeniſve caulibus, foliis oleæ, ſed longioribus, leniter punicantibus, circa radicem duntaxat anguſtioribus: nam in cacumine iunceam comam gerit: radice aſpera, craſſa, inuenitur in aſperis.*

Secundum genus vocatur tithymalus fœmina, ſiue myrſinites à foliis, aut caryites à fructu nuci ſimili: folio eſt multo maiore quàm myrti, acuto, pungente, grauis odoris, ramulis palmeis, alternatis annis fruticantibus: fructu nucis ſimilitudine, vnde vulgo officinis nux vomica dicitur, ſed pauciori madet lacte: hac ſpecie in nemoribus ſæpe vidimus.

Tertium genus Plinio tithymalus paralius vocatur, ſiue vno vocabulo tithymalus: Theophraſto coccos, vul-

go eſula minor, peculiariter etiam nonnulli euigilem matutinum vocant, Du reueillematin: ſurculis eſt rubentibus, palmum altis, quinis ſeníſve à radice exeuntibus, foliis lini, anguſtis, paruis, oblongis, in ordinem digeſtis, capite in cacuminibus orbiculato, in quo ſemen, vt eruum emicat, vario colore.

Quartum genus, helioſcopion appellant, quoniam capita cum ſole circumagat: vulgus vocat tithymalum coronarium, foliis eſt portulacæ, tenuioribus atque rotundioribus, ſurculis à radice prodeuntibus quatuor aut quinque, tenuibus, altitudine palmi, rubentibus, albi ſucci plenis, capite anethi, ſemine ceu in capitulis: gignitur maximè in ædificiorum ruinis & circa oppida.

Quintum tithymali genus cypariſſiam vocant in campeſtribus naſcentem, ita dictum à foliorum ſimilitudine: caule eſt palmeo, aut eo proceriuſculo, ſubrubente: foliis pinus, tenuioribus, mollioribus, exilioribúſque: vt omnino nouella pinus exiſtimari poſſit.

Sextum, dendroides dicitur, quoniam arboreſcit, petrophyos ſiue petræum, quòd in Petroſis naſcatur, opacans ſuperne in orbem atque comoſiſſimum, ſucci plenum, ramis ſubrubentibus, circa quos folia ſint myrti, ſed tenuiora, ſemen characiæ.

Septimum, platyphyllon vocant, à foliorum latitudine: nulli enim ſunt latiora folia, verbaſco ſimile eſt hoc tithymali genus.

PITYVSA, omnibus herbariis officiníſque ac recentioribus medicis, eſula nominatur: ſiquidem eſula fruticoſa eſt, caule ſupra cubiti altitudinem aſſurgente, geniculato, foliis piceæ, acutis, exilibus, flore paruo, purpureo, ſemine inſtar lenticulæ lato, radice craſſa, candida, lacteo ſucco turgente, quam recentiores Græci, Barbarorum freti nomenclatura, torpeion vel tutbet appellauerunt.

LATHYRIS officinis cataputia minor, vulgò Eſſpurge, *à purgatoria facultate, tithymali vocabulo quibuſdam noſcitur: frutex eſt, totius lactis copia turgens, caule cubitali, vacuo, craſſitudine digiti, in ſummo eo ſunt alæ, folio in caule oblongo, amygdalæ ſimili, cæterum latiore leuioréque. quod autem ramulorum cacuminibus exit proceriuſculum, ariſtolochiæ, aut oblongæ hederæ figura cernitur.*

Peplos, quam officinæ eſulam rotundam, vulgus vineale reuelium vocat, Reueille matin des vignes, *quòd ſumentes antelucanis excitet, in vineis inuentum, nominant. namque inter vites & in hortis reperitur, frutex lactei plenus ſucci, foliis rutæ, paulò latioribus, circinnata coma, palmari, humi procumbente, fructu ſub foliis rotundo, tribus loculis diſcreto, in quibus ſemen nigrum, papauerini magnitudine.*

SCAMMONIVM, ſucco etiam ferè lacteo manat, alij colophoniam, alij dactylion vocant, ramos habet multos ab vna radice, tricubitos, pingues, & quadantenus craſſos: folia quoque hirſuta helxinæ, aut hederæ, molliora, triangula: florem candidum, malè olentem, rotundum, & canum ceu calathus: radicem grauiter olentem, liquoris plenam, oblongam, craſſitudine brachiali, candidam. Colligitur ſuccus capite radicis detracto, & in modum teſtudinis inuerſæ inciſa cauernula, vt in ipſam lachryma confluat: quæ deinde minutim excipitur.

RELIQVÆ HERBÆ TAM SYLVESTRES QVAM ETIAM montanæ.

Polemonium ſiue polemonia aut philetaria, à cer-

tamine regum inuentionis, vulgus herbariorum falſo ambroſiam appellant, rura boſciſaluiam, Saulge de bois: *naſcitur locis montoſis, macris & aſperis, cauliculo quadrato, vtroque latere prodeuntibus foliis, effigie nepetæ, ſaluiæ modo, & ſcabris & candicantibus: ramulis etiam vtrinque digeſtis, exilibus, quorum faſtigia corymbis hyſſopi viſuntur ſpicata, vel, vt verius dicam, coronata, in quibus nigrum inſidet ſemen: radix ſtruthij vel lanariæ herbæ ſimilitudinem refert, prælonga, cubitalis. Non ſunt audiendi, qui perſicariam vulgò dictam eſſe polemoniam arbitrentur, quæ folium habet melampyri, aut quod conſimile habetur, perſici: multis calamis ex vna radice micantibus, crebris articulorum nodis, fructu quaſi grano milij in racemis ſummatim dependente: ſed iſta crataogoni propria ſunt.*

De perſicaria autem in prato & lacu diximus, quemadmodum etiam de ambroſia in agro: nam hæc potius agreſtis, & in ſegetibus naſcens: illa aquatica, & pratis familiaris eſt.

Symphyti genera, obiter in Hortulo *attigimus: nunc autem latius deſcribenda ſymphyti petræi ratio, quando in ſyluam cadit, & montes potius amat. Itaque ſymphytum petræum, vulgò buglum dicitur,* Du bugle: *non enim eſt ea quæ media conſolida vulgò appellatur: ſiquidem petræum ramos habet origani, tenues, in cacuminibus thymi capitula, præterea ſurculis multis conditum eſt, guſtu dulce, odoratum, ſaliuam ciens: longam radicem habet, minoris digiti craſſitudine, flore cæruleo, exili: prouenit in petris, vnde nomen habet.*

Chamæcyſſos in Hortulo *cum hadera deſcripta eſt.*

Sanicula, quæ vulgò appellatur à ſanandis vlceribus, Du ſenicle *videtur eſſe quartum ranunculi genus, quemadmodum in* Prato *deſcripſimus: nam huic ſpecies*

deſcriptio

deſcriptio ſaniculæ plurimùm adſtipulatur, vt nihil diſcrepare videatur à ranunculo, præterquam radice, quæ paulò longior eſt, & quodammodo nodoſa: hac herba ſyluæ, luci, nemora ſcatent, vt verno tempore, floribus huius, aliquot ex noſtratibus ſyluis candicent. Folio eſt vitis aut apij, rubentibus in fine ſectionum maculis quibuſdam, ſurculis quoque rubris ad radicem, quæ nullis ei capillamentis fibrata ſubeſt, capitulis in ſummo frutice puſillis ſubnigríſque floribus albis: ſuccum foliorum ſenties ex guſtu myrrham plurimùm referre.

Cratæogonon cum perſicariæ ſpeciebus in Prato deſcripſimus, etſi nonnunquam in frutetis atque opacis creſcat.

Phyllon, alijs elæophyllon, in montibus & ſaxoſis naſcitur, duorum quidem generum: mas arrhenogonon dicitur, fœmina thelygonon, brio ſimilis eſt folijs, colore magis herbaceo quàm oliuæ, caule tenui ac breui, radice gracili, flore albo, ſemine rotundo, maiore quàm papaueris. Fructu tantùm differunt: maſculum enim vuas habet deflorentibus oleis non diſſimiles.

Heptaphyllon, vulgò tormentilla dicta, in ſyluis etiam & montibus naſcitur: ſeptem habet circunquaque folia, vtrinque lanuginoſa, vnde heptaphyllum, hoc eſt ſeptifolia potius, quàm pentaphyllon dici debebit: florem gerit luteum, qui deinde decidens, capitulum quodammodo aculeatum & rotundum relinquit, in quo ſemen per angulos occluditur: latè ac longè per terram ſerpit herba: radicem habet longam, humi hærentem, puniceam, qua pharmacopolæ quidam vtuntur pro viperarum carne in confectione theriaces.

Pentaphyllon autem cum triphyllo in Prato deſcripſimus: nam magis pratenſes ſunt & aquoſæ, quàm ſylueſtres huiuſmodi herbæ.

ORCHIS, ſiue cynoſorchis, vulgo teſticulus canis,

& ſatyrion minus, quòd eius radix etiam manu geſtata venerem concitet, & eum affectum, quem Græci ſatyriaſin dicunt in ſaxoſis, petroſis & ſabuleti, atque adeò ſyluis frequentius apud nos inuenitur, quàm in vitibus: foliis eſt circiter caulem imum in terra ſtratis, oleæ molli ſimilibus, longioribus, anguſtis, læuibus: caule ſemipedali, floribus in vertice purpureis, radice bulboſa oblonga, in modum oliuæ gemina ſuperiore quæ durior & calloſior eſt, inferiore quæ mollior & rugoſa.

Duplicem cynoſorchin quidam faciunt: marem non fruticantem, flore ſpicato, vt plurimum albo, interdum nigris maculis variato, foliis etiam nigra plumbagine maculatis, tribus ad ſummum: fœminam, internodiis pluribus diſtinctam, ramoſiore frutice, flore ad purpuram inclinante. Vtrunque genus radicem geminam teſtes referentem interdum habet, quorum ſiniſter dextro ſuperior eſt & breuior, dexter vt plurimùm oblongior & mollior: interdum vidi tres, quodam veluti naturæ ludicro. Sunt quibus radix lutea ac in manus effigiem ramoſa, vnde vulgus, manum Chriſti vocat. Sed hæ radicum formæ indifferenter vtrique ſatyrio conueniunt, vt nihil ob hoc differentiæ ſtatuere poſſim.

Orchis ſerapias, ab Andrea medico dictus, propter multas vtilitates radicis: frequens eſt apud nos in pratis, tamen etiam in nemoribus, ſed iis non vſqueadeò ſaxoſis viſitur: ſatyrion maius vulgò vocant: foliis eſt porri, oblongis, latioribus, pinguioribus, ex alarum ſinu emicantibus & inflexis: caule palmeo, flore quaſi purpureo, nihil olente: radice interdum teſticulis ſimili, interdum manum extenſam referente. Certè memini me reperiſſe pluribus in pratis, & tum maximè circa Medonium pagum noſtræ Lutetiæ vicinum, plantam omnes has ſupradictas notas eleganter referentem, cuius flos delica-

tiſſimum ſpiraret odorem: ſed ab aliis plantis, cum quibus vnà creſcebat, hoc tantùm differentem, quòd non vſque-adeò ſpicatum florem gereret: erat enim ille rarior, prominentior à caule, delicatius purpuraſcens, & paulò magis expanſus: certè caryophyllon redolebat. In ſumma, quidam ex noſtris ſuauerubentem hyacinthum (de quo tantopere prædicat poëta) eſſe iudicarunt. Cætera, & foliis & radice, diceres eſſe eam herbam quæ paulò antè deſcripta eſt, nempe cynoſorchin.

HORMINVM ſylueſtre (nam de ſatiuo in Hortulo diximus) eſt quod centrum gallinæ vocant herbarij: vulgus Saulge d'outre-mer, *officinæ gallitricum, fortaſſis pro galli centro (nam aliud eſt gallitricum) folio eſt ſatis ad ſaluiam accedente, ſed paulò latiore, caule ſeſquipedali, aſpero, leuiter hirſuto, in quadrangulum ſtriato, flore ſubcæſio, ad aquilini roſtri effigiem falcato, calyculis pluribus in terram depreſſis, in quibus ad ſummum quatuor grana reperias parua, rotunda, ſubflaueſcentia, læuia, quibus nonnulli vtuntur ad oculos expurgandos.*

RVTA ſylueſtris vulgo, Arabibus & officinis noſtris Harmel, Cappadocibus (vt inquit Galenus) moly: planta, colles amans ac læta, ſpecie tamen neque odoratu rutæ ſimilis, ſeſquicubitali proceritate, cauliculis teretibus, folio minuto, rumicis effigie, ſed criſpo: floſculis ex luteo candicantibus, odore viroſo, ſiliquis tripartito diſtinctis, paulò quàm ſatiuæ longioribus, in quibus triangulum ſemen, ſubrufum continetur.

ELLEBORVS ſiue elleborum album, montes & ſyluas amat, vt frequentiſſimum ſit inuentu apud nos circa eum colliculum nemoroſum iuxta Lutetiam cui Bruyeræ nomen eſt (an tamen id ſit certò, ſtatuere vix audeam liberè) Itali veratrum album appellant, ruſtici Du verare, *foliis eſt plantaginis, ſed paulò atrio-*

ribus, & interdum latioribus ac minus ſolidis, canalium dorſo rubeſcentibus, caule quincunciali, ferulaceo, bulborum tunicis obuoluto, radice cepæ modo multis fibris capillata.

Elleborum autem Anticyrenſe dictum (vnde prouerbium, nauigandum eſſe Anticyram cui communi ſenſu ſit opus) ſeſamoide ſiue ſeſamida quidam vocant: rutæ aut ſenecionis ſimilitudinem habet, folio paruo, flore candido, radice gracili, nullius effectus: granum ſeſamæ guſtu amarum, vnde ſeſamoides maius dictum, naſcitur tantùm in Anticyra.

Elleborum nigrum, etiam veratrum nigrum à Latinis dictum, ab aliis melampodium, à Melampode paſtore, qui primus ea herba purgauerit, ſanauerítque furentes: paulò altius fruticat, quàm ſuperiora genera, foliáque habet herbacea, ferè platani ſimilia, ſed minora & ſpondylio proxima, pluribus inciſuris, nigrioráque & ſubaſpera: caulis illi eſt ſcaber: flos ex purpureo candicans, & vuæ modo racemoſus, ſeménque in eo vt cnici, quod ab Anticyrenſibus ſeſamoides vocatur, purgationibúſque adhibetur. Radices nigræ, prætenues, ab vno faſtigio pendentes ceparum more, in quibus tantùm vſus conſiſtit: naſcitur aſperis collibus ſiccancíſque locis.

Elleborine, aliis epipactis & borion, frutex eſt puſillus & minimis foliis, quem Plinius in Aſia & Græcia naſci tradit. Non deſunt autem qui eam herbam eſſe contendant, quæ apud noſtras l rueras Pariſinas viſitur, quam elleborum album eſſe paulò antè exiſtimauimus: liberum tamen in hac re omnium iudicium eſſe velim.

VALERIANA, quæ hodie vulgò minor cognominatur, lucis & cæduis familiaris eſt, ſitientibus & ieiunis locis multò minor cubito conſurgit, quamuis lætioribus nonnunquam id æquare conſpiciatur. Caulis molli

lanugine pubet geniculatus, leui purpura candicans, aliquantum ſtriatus. Folia quadantenus oluſatri ſimilitudinem referunt: floſculi ſummis caulibus emergunt, paruuli, aceruatímque coeuntes, & in purpuram candeſcentes. Radix ex obliquo capillamenta iacit, & in multas plexiles fibras conglomeratur: odorem emittens pinguem, irim cum grauitate potius quàm nardum ſubolens. No-*ſtræ matronæ hanc herbam valerianæ nomine agnoſcunt, & in febribus ardentibus, carpo admouent, haud ſcio quàm fœliciter.*

Valeriana, quæ maior dicitur, vulgò Vertentret, *ea eſt quam Dioſcorides Phu, ſiue nardum creticum appellat: adoleſcit caule ſeſquipedali, concauo, articulato, ex purpura candicante, folio oluſatri, floſculo lacteo, narciſſi effigie (ſed qui magnitudine narciſſo tamen cedat) per medium leuiter purpuraſcente: radice obliqua, villoſa, ſubpingui, fibris veratri nigri modo capillata, nardi odorem emittentibus, cum nonnulla grauitate. Colitur hodie apud nos in hortis quàm ſtudioſiſſimè, tum propter plantæ venuſtatem, tum etiam magis quòd ad multa medicamenta ſit vtilis.*

Inuenitur etiam in incultis circa itinera & prata interdum, herbula cubiti ferè altitudine, foliis naſturtij, lactea flore, quem æſtate fundit, ſemine in ſiliqualis tam exiguo, vt temerè viſum effugiat, ſed vna frequentius radice, quàm duabus nititur, odore naſturtij quàm acerrimo, cui rura nullum adhuc indidere nomen, quod equidem potuerim extorquere, niſi quòd obiter herbarius mihi pratenſem appellauit valerianam, quod folium cùm primùm exit, alatim & laciniatim diſſectum ſpectatur.

*A*RON, *vere nouo in noſtratibus ſyluis paſſim erumpit: quidam à folij figura pedem vituli appellant vulgò, alij ſacerdotis virile, quæ piſtillum promat exerti ferè genitalis effigie, officinæ corrupto vocabulo Iarum vocant.*

Meſues lapha vocabulo barbaro nominat: nonnulli dracunculum, ſiue ſerpentariam minorem, quòd ſola magnitudine à dracunculo diſcrepet, cætera ſit ei ſimilis. Folia enim promit, qualia ferè dracunculi, minora tamen, paucioribus ſigillata lituris, caulem ſemiſſem altum, purpuraſcentem, piſtilli facie, in quo fructus croci colore nitet, radice bulboſa, candida. Sed non eſt omittendum, quòd antè ſeminis partum ſagaci naturæ artificio dignum erumpit inuolucrum, palmari longitudine, quod mucronata in turbinem vaginula piſtillum complectitur, & ſuo fouet ſinu, tam eſt diligens ſeruandis rerum ſeminibus natura: ſed vbi fructus prægnans fatiſcit in hiatum, ſolida piſtilli facies dilutiore purpura rutilans emergit: & anfractu penitus patente, crocea ſemina ſpectantur, quæ in coronæ modum concinnè contexta, imam eius partem ambiunt.

Dracunculus autem, qui ſerpentaria maior vulgo dicitur, ſiue colubrina, & dracontea ab effigie, naſcitur in opacis ſepibus, ſimplici caule binum cubitûm alto, læui glabróque, baculi craſſitudine, verſicoloribus anguium maculis variegato, purpureis etiam intercurſantibus lituris, ita vt planè ſerpentis habitum colorémque mentiri videatur. In vertice comoſo folia prodeunt, ſena ſeptenáue, craſſiore pediculo, digitorum ritu propendentia, candicantibus reſperſa notis, rumicis figura, ſpecie tamen hederacea, ſed paulo longiore. A foliato ſcapi faſtigio vagina quædam foris herbacea proſilit, cubitalis ferè longitudinis, in mucronem ſenſim turbinata, velut erupturi partus inuolucrum: quæ cùm dehiſcens ſeſe pandit, purpureum cornu in acumen faſtigiatum demonſtrat. Ea ſeminis incremento diſſilit in rimam, & tandem clangueſcens flacceſcit, ſubareſcénſque perit relicto cornu: cuius imam partem racemoſus fructus ambit, acinis prima pubertate virentibus, & per adoleſcentiam cocci rubore rutilantibus, guſtu mordaci, odore viroſo,

quamdiu ianthinum illud exerit cornu: radice bulboſa, tenui libro veſtita.

Draconteam aliam oſtendunt herbarij noſtri incultis limitibus & lapidoſis apud nos familiarem, ſubrutila radice, draconis conuoluti modo, iunceo cauliculo, glabreſcente, per ima tantùm foliato, ſpicoſo florum vertice, quibus dilutioris purpuræ color ineſt.

Draconẽm herbam aliam olitores noſtri appellant, toto genere ſuperioribus diſsimilem, quam mirabili quodam modo naſci prædicant ex lini ſemine, raphanis aut ſcyllæ bulbis incluſo, & ſic in terram obruto. Herba eſt puſilla, caule cubitali, nigro & minuto ſemine, folio tenui & oblongo, acri, vtranque originem prodente, linguam & folio & radice amburens, aceti & ſalis guſtu. Quapropter hanc quoque inter acetaria olera gratiſsimam celebrant, quod nec ſalem, nec acetum exigat, vtriuſque ſaporem referens, vtriuſque parentis dotes (vt puto) retinuit.

PHYLLITIS in opacis & præruptis naſcitur, interdum etiam hortorum parietibus (quapropter nonnihil de ea in hortulo diximus, ſed hîc tamen vberius explicanda) ſylueſtris rumex appellatur à quibuſdam (inquit Dioſcorides) Folia enim habet ſatis ad lapathum accedentia, longiora, anterius læuia, poſterius quibuſdam verſibus, ceu liris vtrinque exaſperata, cùm adoleuerunt: rigent ea quidem, & in altum ſurgunt. Cæterum murorum aut ſaxorum, quibus hæret, aſperginem ſentiens, foris penſiles, ceu vermiculos oſtendit, interius ſummum læuorem repræſentat: nullum florem, caulem aut ſemen profert: diu viret, contra gelicida hyemis contumax.

HEMIONITIS, ea cognoſcitur eſſe, quæ falſo nunc ab officinis & herbariis ſcolopendria nominatur, pleriſque lingua ceruina: naſcitur in petris: folium fundit dracunculi, inſtar corniculantis lunæ falcatum: radi-

cibus cohæret multis, exilibus, nunquam floreſcit, nec caulem aut ſemen parit, éſtque auſteri ſaporis. Inſunt ei à tergo veluti ſeſſiles neruulorum fibræ, quæ paulum in verſus vtrinque digeſtæ prominent.

Hemionon autem, quòd ea mulæ delectentur appellata, ſiue aſplenion, à purgando ſplene, ſcolopendrion ſiue ſcolopendra aut ſcolopendrula, à folij ſimilitudine cum ſcolopendra animali: ea eſt herba quam totus officinarum atque adeò herbariorum cœtus antiquo vocabulo ceterac appellant: in petris & opacis, atque adeò parietibus ſiliceis naſcens: ſine caule, ſine flore, ſine ſemine: pediculo nigro, folio primùm conuoluto, lanuginoſo, mox dextantali, anguſto, corrugato, ſuperne viridi, fuluis neruulis imbricato, variatóque, vtrinque polypodij modo diſſecto, radice limoſa, cauernoſa, ſicut filicis, candida, hirſuta.

Phalangium, quam aliqui phalangiten vocant, in collibus prouenit, ramulos duos emittens vel tres, pluréſve in diuerſa tendentes, flos illi candidus, lilio ſimilis, multis inciſuris præcinctus, ſemen craſſum, nigrum, latum, ad lenticulæ dimidiatæ figuram, multò tamen tenuius: radicula eſt gracili, herbacei coloris cùm eruitur.

HYPERICON, vulgò herba perforata, Mille-pertuis, *quòd folia ſoli obiecta innumeris foraminibus ſcatere videantur, aliis androſæmon, quòd folia & flores triti ſanguinem veluti humanum reſudent. Galenus etiam aſcyron & aſcyroides nuncupari tradit, vulgus herbam Sancti Ioannis appellat: in ſyluis noſtratibus plerunque creſcit. Sed & etiam in agrorum ſemitis interdum ſurculoſa eſt herba, dodrantalis, ſubrubens, folio rutæ, flore violæ matronalis forma, quem ſi digitis libeat terere, manus inuenies ſanguine cruentatas: nam & oleum in quo flos fuerit maceratus, ſanguineum concipit colorem:*

ſiliquam gerit teretem, hordei magnitudine, ſemine intus nigro, reſinam olente: namque ſi nares conſulas, ſiliqua ſeménque tibi reſinaceum odorem repræſentabunt. Duo in hyperico inueniuntur, quæ tibi certitudinis faciant fidem, cruentus comæ floríſque triti liquor, odor ſiliquæ ſeminíſque reſinaceus, quæ vix in aliis quibuſcunque huiuſmodi ſpeciebus reperiuntur.

Androſæmon aliud eſt hyperici genus, dyoniſias cognominatum (inquit Galenus) nam inter hyperici ſpeciem connumerandum eſt: in agris potiſſimum creſcens, ſed non perforatum. Herba eſt fruticans prætenuibus feſtucis, ſurculos & ramos rubentes fundens, foliis effigie quidem rutæ, ſed duplo triplóue maioribus, neque perforatis, & cùm teruntur, ſucco ſanguineo manantibus, cauis alarum multis, à quibus in cacumine ſtolones prodeunt pinnati, in quibus flores puſilli, lutei, & in calyculis ſemen veluti nigri papaueris, lineis depictum. Comæ tritæ reſinoſus odor.

Hypericon vernaculum nuſquam non proueniens, amplitudine à ſuperioribus differt, maioribus ramis, ſurculoſioribúſque, & omnino rubentibus, folio tenui, floribus luteis, ſemine reſinoſo, qui cùm atteritur, digitos cruentat, quam ob cauſam androſæmon etiam dicitur: ſed rariſſimè perforatum conſpicias.

Androſaces (quantum ego coniicere poſſum) minimum eſt omnium ſupradictarum ſpecierum, & tamen quandam veluti formam hyperici refert, & in ſyluis ac collibus ſuccreſcit. non vſque adeò altè fruticans, vt vno tantùm ſurculo, aut adſummum duobus adſurgat, floribus & foliis minoribus, leuioribus ac viridioribus, quæ pertuſa quidem conſpiciuntur, ſed trita ſanguinem non refudant.

CHAMÆDRYS quaſi humilis quercus à folio-

ſimilitudine, Plinio quercula, aliis triſſago & ſerratula vulgò, Germandree: *in petroſis & aſperis naſcitur, ſtatur à tota digitorum quatuor altitudinem non excedit, foliis paruis, effigie & diuiſura quercus amaris: flore penè purpureo, exili ſemine, in ſingulis calyculis, atro. In Agro cætera.*

Chamædrys ſiue calamintha ſylueſtris, quam etiam Latini triſſaginem paluſtrem nominant, rura chamaxam, in montibus æquè ac paluſtribus naſcitur, folio triſſaginis, rariuſculè per ambitum ſerrato, modicè lanuginoſo, allium ſubolente, guſtu amaro & aſtringente, quadrangulis caulibus, ſubrobro flore. Certè ea eſt, quam nos iure cum omnibus doctis ſcordium appellare debemus. Falluntur autem plurimùm in hoc herbarij qui hactenus pro ſcordio ſumpſerunt herbam bicubitali proceritate, foliis urticæ, paruis, fimbriatis, à pediculo latioribus: allium vehementer odorantibus, ſi terantur: floſculo lacteo, exili in pelliculis ſemine, radice oblonga, eiuſdem cum foliis odoris, quapropter vulgus noſtrum alliariam vocat. potius autem eſſet ſcordiotis, quàm verùm quod deſcripſimus ſcordium. Plura in Agro.

CHAMÆPITHYS *in Agro deſcripta eſt.*

MYOSOTIS *altera, inter alſines genera connumeranda venit: creſcit enim in lucis & opacis ac locis alſioſis: quapropter priorem alſinem in Vineto deſcripſimus, alteram in hunc locum ſeruantes, vulgare nomen apud nos nullum habet, multos producit caules ab ima radice prodeuntes, quadantenus à terra rubros & concauos: foliis eſt anguſtis, oblongis, non ſine dorſi prominentis exertu, nigricantibus, per interualla deinceps geminatim copulatis, in mucronem deſinentibus: coliculis ex alarum ſinu prodeuntibus: flore cæruleo, radice digiti craſſitudine, multis fibris capillata, ſatis ad ſcolopendrium accedente.*

Piloſella autem, quam vulgus appellat, ſiue etiam dicatur auricula muris, in ſyluis & montibus creſcens, non reſpondet ſuperiori delineationi: eſt enim foliis quadrantalibus, lanuginoſis, albicantibus, in terram ſparſis, flore luteo, radice numeroſa, ſed exili, humi quidem in terram proſerpit; & nunquam à ſolo ſuſtollitur, ſed cætera non conueniunt. Itaque vulgare tantùm nomen huic relinquamus.

DICTAMNVM, *ſiue dictamnus, item etiam dictamus, vulgò diptamnum: in ſola Creta naſcitur, atque adeò ſolo monte Ida: vnde illud Virgilij,*

Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida.

Qui autem illic fuerunt, herbarum ſagaciſſimi indagatores, mihi retulerunt tria in ipſo monte dictamni genera à ſeinuicem diuerſa ſuccreſcere, quorum quod in ſummo montis iugo creſcit, tenuioribus eſt ramis ac foliis, pulegio ſimilibus, nullo aut caule aut ſemine, omnium eſſe optimum prædicant: quod verò in valle atque adeò ima montis parte latioribus aſſurgit foliis, & guſtu mordacioribus, id pſeudodictamnum nominarunt. In medio autem montis, aliam quandam dictamni ſpeciem aſſeuerarunt naſci, proximè accedentem ad verum dictamnum, cuius ego folia ab iis accepta, hodie diligenter adſeruo: ſunt autem proximè ad origanum tendentia, lanuginoſa, odorata, guſtum mediocriter pungentia. Quod præterea de dictamno proferam, certè mihi non eſt in promptu. Nam ſpeciem eam, quam vulgò oſtendunt pharmacopolæ, nullo pacto dictamnum eſſe crediderim. Quin nec radicem, quam proferunt è Creta allatam, qua peſti inſigniter mederi ſe quidam iactitant, nunquam exiſtimarim eſſe dictamni: radices enim habet minimas & omnino inutiles. Quo minus eſt mirum, ſi in her-

Digitized by Google

barum cognitione multi quotidie nobis imponant.

CACALIA, ſiue leontice in montibus creſcit, vulgò agreſte carni dicta: Fruticoſa eſt herba, ſemine minutis margaritis ſimili, inter folia magna pendulo, quæ ad oleagina vel querna ſatis accedunt.

EVPHRASIA Græcis dicta, quòd lætitiam pariat, aut voluptates augeat, naſcitur in apricis collibus, Autumno præcipuè, herbula eſt ad hyſſopum ferè accedens, ſed puſilla admodum, cauliculis purpureis, folio paruo, per ambitum ſerrato, floſculo interdum albicante, interdum ſubcœruleo, macula veluti aurea per medium inſigni. Quidam pampinulæ ſimilem fecerunt, folio tantùm minore ac magis ſerrato & lentiuſculo, minus fruticoſam, flore luteolo.

GEVM nonnulli eam eſſe ſuſpicantur, quam vulgus diaboli morſum appellat. quod ſi ita eſt, ſeſquipedali faſtigiatur altitudine, foliis bugloſſo leuioribus, ſolidioribus, & leuiter laciniatis, flore purpureo, radicibus nigris & circumroſis, vnde vulgare nomen naſcitur in opacis.

Iuxta rumpotinam arborem vel populos præcipuè viduas, naſci Plinius tradit herbam, quam Galli (inquit) Rodoram vocant: caule virgæ ficulneæ modo geniculato, foliis vrticæ, in medio exalbidis, quæ procedente ætate, tota rubentia conſpiciuntur, flore argenteo.

ASCLEPIAS ab Aſclepiade inuentore dicta, à quibuſdam ciſſion ſiue ciſſophyllon à foliorum ſimilitudine, vnde nonnulli ex noſtris hederalem vulgò vocarunt: inuenitur in noſtris montibus & ſyluis: Fruticoſa eſt herba, ramis oblongis, folio hederaceo, ſed amplexicaule, flore grauis odoris, ſemine ſecuridacæ, radice numeroſa, tenui, odorata.

ORIGANVM, etſi quòd in montibus creſcat nomen habet, tamen quia in hortis hodie diligentiſſimè co-

litur, eius genera in Hortulo requirito. Illic etiam pulegij montani deſcriptionem videto.

SESELI Maſſilienſe, quidam ſaxifragiam maiorem appellauerunt, quòd mediis è ſaxis erumpat, alij falſo ſiler, ſed montanum: nam in montibus creſcit, atque interdum etiam in pratis, foliis fœniculi, craſſioribus tantùm, caule vegetiore, vmbella anethi, in qua ſemen oblongum, anguloſum, deguſtanti acre: radix ei longa, eſt, iucundi odoris.

Seſeli Æthiopicum, folia eſt hederaceo, ſed minore, in longitudinem porrecto, periclymeni modo: frutex alioqui magnus, ſarmentis bicubitalibus, in eoque dodrantales rami, capitula vt anethum, ſemen tritici modo denſum, nigrum, amarum, acrius & odoratius, quàm Maſſilienſe, perquàm ſuaue eſt.

Seſeli Peloponneſiacum foliis eſt cicutæ, ſed latioribus & craſſioribus, excedens Maſſilienſe caulis amplitudine, quem ferulaceum continet. Summum eius lata vmbella occupat, ſemen complexa odoratum, latius, carnoſius. prouenit in locis aſperis, riguis collibus, inſulis.

Tordylion quod & creticum Seſeli cognominant, Paulus gordylion, alij Syreon (inquit Plinius) naſcitur in Cilicia monte Amano, herbula fruticoſa, ſeminis rotundi geminatíque, forma clypeolari, guſtu ſubaſpero, bene olente radice.

ASTRAGALVS Romanis talus, grandula & ficus terræ noſtris vulgò cicer montaunum vel ruſticum. Herba eſt fruticans, folio & ramis ciceri ſimilis, flore purpureo, paruo, tereti radice, raphani modo grandi, quæ adnatas habet appendices admodum duras, veluti cornua inter ſeſe implicatas, guſtu aſtringentes. Inuenitur in petroſis, & locis vento perflatis. Ciecerculam eſſe diceres, niſi radix tanta ſubeſſet. Vulgus nonnunquam

ſylueſtres cerras vocat, hoc eſt, cicerculas.

DELPHINIVM à foliorum cum delphino incurno ſimilitudine appellatum, eam eſſe putant quidam, quæ à noſtris herbariis vulgò dicitur, filius ante patrem: fortaſsis rectius appellaturi, ſi partus ante conceptum dicerent: ſiliquam enim & ſemen ante floris exitum oſtendit: Buccinariam alij vocant; ob teretis ſiliquulæ per extremum in expanſum florem exeuntis ſimilitudinem. Inuenitur in aſperis, & locis totius diei ſolem accipientibus: ſurculis à radice vna pedalibus, foliis paruis, tenuibus, interſectis, incuruis, longiuſcula delphinis effigie, flore violæ matronalis, ſubpurpureo, ſemine in valuulis teretibus exiguo, milii non diſsimili. Hallucinantur qui delphinium eſſe ſenam Mauritanis dictam exiſtimant, reclamante perquam euidenter totius herbæ pictura.

PEVCEDANVM à pinu vel amaritudine ſic dictum, in montibus opacis gignitur, caule tenui, macilento, fœniculo denſitate ſimili, iuxta terram comoſo, flore luteo, radice nigra, ſuccoſa, grauis odoris, craſſa. Eius herba ſucco & radice medici vtuntur.

EPHEMERON putat eſſe Ruellius ex deſcriptione Dioſcoridis, quod hodie vulgò lilium conuallis appellatur, Du muguet, *de quo in Hortulo diximus: naſcitur enim ſua ſponte in opacis & lucis: vnde nomen lilij conuallenſis: caule multo, tenuiore, flore candido, ſuauiter olente, guſtu ſubamaro, ſemine molli, radice digiti minimi craſsitudine, ſingulari, longa, aſtringente, odorata. Dicta Ephemeron, quòd flos eius confeſtim deciduus non longius, quàm vno aut altero die integer appareat, vel quòd eo decerpto, dies vna ſit ei vita longior, adeò fugaci ſorte prædita eſt hæc planta.*

CENTAVRIVM maius, quod vulgò (ſed falſo tamen) reuponticum dicitur, & cuius radix pro rhapon-

Digitized by Google

tico oſtenditur: colles amat, qui pubentibus virent lucis, & nemoroſo cinguntur orbe, gaudet apricis, frutoſis tractibus & arboribus conſertis. Planta eſt ab radice fruticoſa, caulibus ternum cubitorum geniculatis, folio iuglandis per ambitum crenato, virenti & oblongo, flore ſubcæruleo, capitibus papaueraceis, ſemine cnici, radice vaſta, fragili, tenera, rubeſcente, ſucco rubro, madente. Quod autem vulgò centaurium maius oſtenditur, & centaurea maior appellatur, lyſimachiam eſſe putat Ruellius.

Centaurium minus in Lacu deſcribetur.

Verbaſcum ſylueſtre, item etiam Æthyopis in Agro explicabitur, quemadmodum & ſyderitidis ſpecies.

BETONICAM Latini appellant, quam Græci ceſtron, quòd locis alſioſis gaudeat, vulgus, Butoeſne: caule aſſurgit cubitali, vel eo altiore, quadrato, foliis quernis, per ambitum ſerratis, proxime radicem maioribus, odoratis, ſemine in ſummis caulibus, modo ſatureiæ ſpicato: floribus purpureis, radice veratri, numeroſa, tenui.

Betonica altilis, item alia quæ Briannica dicta eſt Hortulum attinet.

Digitized by Google

TABLE DES DICTIONS FRANCOISES

A

ABbaiſer les vignes. 314.317
vn Abricot. 154
vn Abricotier. 154
Abſinthe. 47
Accoller la vigne. 317
Accouſtrer & mettre en ordre vn iardin. 10
Ache. 70
des Apricots. 163
des Adoz. 304
Afficher ou Affier des plantes. 130.139.208
Affier par tronçons. 127
de l'Agaric. 536
Agripaulme. 47
vne Aire. 33
de l'Aigrette. 337
Aliſier, Aliſes. 171.532
vne Allée. 19
Aluine. 47
Ambre. 493.497
des Amendes, vn Amandier. 193
Anches. 488
Ancholies. 44
Anet. 55
Anis. 77
de l'Apparitoire. 13
Appetitz. 85
Arbre ieune ou vieil. 113
Arbre portant pommes ou poires.
Arbre fruictier. 113
Arbres plantez en eſchiquier. 207
Arbres beaux & bien cultiuez. 112
Arbres haſtiues. 155
des Arbreaulx ou plantes. 113
de l'Arga. 508
des Armoiries. 40
Armoiſe. 49

P

Arreſte bœuf. 436
Arroches. 67
Arroches ſauuages. 327
Arrouſer vn jardin. 9
Artichaud. 77
Aſparges. 61
Atteler les bœufs. 385
Auantpeſches. 155
de l'Aueine. 394
Aueineron & Auron. 394.
des Auelines. 194
Aulne, Aulneaux. 550
des Aulbis foins. 37
Ausbepine. 513
Aulx. 83. teſte d'aulx. 84.
Aulx ſauuage. 84
Auorter ſe dit de la vigne. 319
Auroeſne. 46

B

Bacille. 60
des Baguenaudes. 31
Baignoires. 356
Bailler iour ou ſollaige. 137
des Baluſtres. 150
Barbedieu. 63
des Barberies. 40
Baſilic. 52
du Baſilic ſauuage. 341
Baſtardiere. 108
vn Bateur en grange. 33
vn Batoir. 33
Baulme. 50
Beaulſe ſolongnoiſe. 393
Benjuyn. 566
vn Berceau. 21
de la Berle. 62. 5
vne Beſche. 323
Beſcher au pied, *ou*, beſcheter à l'entour des racines. 133
de la Beuuette. 367
vne Binoire, *ou*, Biſnoere. 10. 324
Biſner les vignes. 312
Blanche mouſtarde. 71
Blanche putain. 68. 564
du Bled. 390
du Bleu. 569
Bliſtres. 69
Boccage. 557
lieu Boccageux. 558
Boccaſin. 575
Bois de plaiſance. 518
Bois puant. 561
Bois à gland. 516
le Bois de la vigne. 276
Bois de haute fuſtaye, planter ou ſemer vne terre en bois, entretenir vn bois, tailler

ou couper vn bois. 516
Bois ſemé ou planté de diuerſes ſortes d'arbres. 517
Bois planté de cypres. 517.
garde de Bois. 517
Bonnes dames. 67
Boüillir en muiz. 364
Boüillon blanc. 412
Bouleau. 551
vn Bouquet. 517
vn Bouquet de fleurs. 38
Bourdelaiz. 345
Bourgeonner. 319
Bourjon, bourjonner. 124.
Bourgeſpine. 515
Bourroches. 64.425.
le Boutton de la vigne. 281.
Bouttons, bouttonner. 124.281.
Bouttons grappez. 281
du Bouys. 26
du Braſil. 556
vn Brin. 283
des Brueres. 558
Bugle. 46.584
Buiſſon. 517
du Burſauli. 493
Butoeſne. 599

C

Cabaret. 42.568
Camomille. 53
de la Canelle. 570
Cappres. 61
vn Carreau. 34
Carrotes. 82
vn Cedre. 27.547
noix de Cedre. 548
vn Celier. 272
de la Cendre clauelée. 366.
vne Ceriſaye. 110
des Ceriſes. 167
des Ceriſes heaulmées. 169
vn Ceriſier. 166
le Cerneau. 193
Ceterac, cetrac. 15
le Chable à tirer. 358
vne Chante pleure. 9
Chappure. 399
vn Chappellet. 37
Chappelier, chappeliere. 37
Chappeaux, chappeaux d'hyuer. 37
Charme. 550
vne Charruë. 384
Chauſſons. 44
Cheuilles. 105

Cheruits. 83
vne Cheſnaye. 517
Cheſne, gland de cheſne, rameau de cheſne. 526
guy de Cheſne. 527
Cheure fueil. 579
de la Cheurette. 329
Chiche. 400
Chicorée. 57
Chicorée ſauuage. 57
Chiendent. 328
Choulz creſpez, rouges, cabuz. 66
du Cicotrin, 335
du Cidre. 158
Citron. 54.151
Ciuiere à fiens, faite en forme de claye. 387
Ciuots ou ciboules. 83
des Clochettes. 336
Cloz de vignes. 271
Cocles. 429
du Codignac de Lyon. 153
le Cœur de l'arbre. 121
des Cœurs. 169
des Coigneſſes. 153
vn Coignier. 152
Coings ſauuages. 154
Complants nouueaux. 304.
Concombre. 74
Conſyue. 46
Coq *ou* Coſt. 51.287
Coquelicoq. 78
des Coqueſourdes. 37.44.429
Coquerelles. 45
Coquerets. 31
la Coquille de la noix. 193.
Coriandre. 76
Cormier, cormes. 173
Cornoillier, cornoilles. 172.173.
du Coton. 574
toille de Coton. 575
Coucher les ſcions. 139
Couldre, Couldroye. 192.
Couler. 304
de la Couleurée. 28.349
le Coulouër. 359
le Coultre. 386
Couper. 137
Couurir. 382
vn Courſon. 283
du Courtpendu. 147
Cramoiſy. 532
Crapaudine. 332
Creſſon. 61.62.509
Creſte marine. 60
Creuer la vigne. 348
vn Crible. 390

Digitized by Google

la Cuiſſe d'vne noix. 194

Curaige. 510

Curer vn arbre. 136

des Cuſins. 503

Cuues à vin. 356

Cyprez. 46. 540

D

Dattier, dattes. 187. 188

des Daueſnes. 163

Déſatteler. 385

Deſchauſſer les arbres. 133

le Deſpenſier. 365

Deſpoüiller. 383

Donner vent. 365

Dragées aux cheuaux. 52

E

De l'Ebene. 556

de l'Encens. 544

Endine. 56

Endine ſauuage. 57

Engraiger les plantes d'eſpines de peur des beſtes. 133

Enſemenſer. 383

Enter. 127

Enter en eſcorce. 214. 138

Enter en eſcuſſon. 215. 138

Enter en fente. 214. 138

Enter en fluteau. 214

Enter en pied de cheure. 216. 130

vne Ente. 138

Enteure. 213

Enterrer les plantes. 139

Enterrer les ſauuageaux és fauſſez. 109

Entourer les plantes de. 133

Entretenir vn bois. 516

Erable. 549

des Ers. 403

Esbourgeonner. 282

Esbourgeonner la vigne. 318

Esbourjonner. 254

Esbrancher. 135. 255

l'Eſcaille d'vne noix. 193

vn Eſchalats. 320

Eſchalottes. 85

de l'Eſclaire. 13

vne Eſcorce. 121

Eſcorcer les arbres. 135

Eſcroter les vignes. 312

des Eſcroüelles. 14

vn Eſglancier. 17

Eſgreneure. 349

Eſmonder les arbres,les vignes. 136
Eſmotter vn champ.382
Eſpargoutte. 48
Eſpinars. 69
Eſpine-vinette. 18
Eſpierrer vn champ.382
Eſpurge. 583
Eſtappe. 272
Eſſarter vn champ. 382 137

F

FAçon. 381
toutes Façõs.312.313
Fade. 30
Faine. 529
Faire branches. 113
Faire vn chappeau. 57
Faire des cloz des vignes ou de vignobles. 309.
Faire vn iardin. 9
Faire des plantes. 310
Faire vne terre en vignes. 309
Faire deux ou trois tours par l'allée, ou bien autour du iardin. 20.
Faire les foſſez pour planter & picquer des ſauuageaux. 134
Faire vendenges. 352
du Farre. 395
Fau ou fauteau. 529
Faucher. 449
Fenoüil. 65
du Feu ardent. 28
Feue. 401
vn Figuier. 183
Figues de Careſme. 186
de Fiche. 492
Flambes. 44
vn Fleau. 389
la Fleur. 125
la Fleur du vin. 366
Florir. 113
de la Foigniere. 454
de la foignaſſe. 453
Foreſt de haute fuſtaye. 516
Fort. 47
Foſſes, petites foſſetes. 134
Fourchefiere. 387
Fourrage. 453
Fraiſes. 76
Framboiſier, framboiſes. 18
Freſne. 551
de la Frumentée. 395
de Frumenteux. 343
vne Feuillee. 20
Fueille large, menuë, eſ-

peſſe. 124
Fugeraye. 576
de la Fugere. 577
verres de Fugere, *ibid.*
Fumer les vignes. 316
Fumer vn champ. 382
de la Fumeterre. 332
du Fuſain. 560

G

DV Gaiac. 556
vn Gaignage. 379
Gardes de bois, de beſtail. 517
Geler en bourre. 349
du Geneſure. 26.540
de la Geneſte ou du geneſt. 558
Germandrée. 85.526. 594.
des Giroflées. 37.38.39.
Giroflées blanches. 39
Gland, bois à glād, cueillir le gland. 516
Gland de cheſne. 526
Glanderaye. 516
Glay. 44
de la Glu. 164
Gomme ammoniac. 565
des Gouez. 344
Grain du raiſin; grain fenné. 340
la cote du Grain. 341
Graine de paradis. 570
vne Grappe de raiſin. 358.
vne Greffe. 127.213
Greffeure. 349
vn Grenadier. 149
Grenades douces. 149 aigres 150. l'eſcorce d'vne Grenade. 150
vn Groſeillier. 18
du Gruau. 394
de la Guaulde. 431
le Gueret. 130.200
le Guernier aux pommes. 142
Guimauues. 58
vn Guindoulier. 144
des Guindoules. 144
Guy de cheſne. 527
Guyenne. 168
des Guynnes. 168

H

DE la Hart. 288
Haſtiueaux. 343
vne Haye. 16
vn Heaulmier. 169
des Heaulmes. 169
Herbe à ſiege. 579
Herbe au chat. 49
Herbe Robert. 60

Herces, hercer. 447. 389.
Heritage ameublé. 9
Heritage en vigne ou de vignes. 310
du Heſtre. 528
vne Hie. 33. de l'Hippocras. 370
vne Hotte. 387
du Houblon. 29
Houer, vne Houe. 310 324. 387
Houer des premieres ou groſſes façons. 312
Houe fourcheuë. 323. 388
vne Houſſaye. 530
du Houx, ou du houſſon. 111. 503. 530
vn Hoyau. 324
Hyſſoppe. 51

I

VN Iardin. 6
vn Iardin de meſnage. 7
vn Iardin pres de l'eau. 8
vn Iardinet. 9
vn Iardinier. 7
Ietter bois. 278
Ietter vne petite ſouchette. 113
les Iettons de la vigne. 277.
les Iettons d'vne année. 277. 278
Ionc marin. 515
du Ioſmin. 23
Iote. 68
de la Ioubarbe. 14
vn Ioug. 385
vn Ioug de terre. 381
vn Iournal de terre. 381
Iournée de terre. 381

L

LAbourer vn Iardinet. 9
Labourer de premiere façon. 382
Labourer de ſeconde façon. 382
Laceron. 57. 333
Laictuë. 56
Laictues à pomme. 56
Lauande. 51
Laurier. 498. grain de laurier. 501
Lettron. 56
Leueſſe. 70. 82
du Liarre. 11
Liege. 532
Lier les vignes. 320
Lieu boccageux. 558
Lieu planté d'arbres. 114

vn Limon. 152
du Liſeron, du liſet. 356. 69
vne Liſete. 350
du Liz. 42
Lombardettes. 68
de Lorpin. 355

M

LA Maladie S. Main. 335.
la Malecigne. 17.63
le Marc. 366
des Marcottes. 282.283
Marguerites, ou Paſquettes. 45
Marjolaine. 48
Marjolaine ſauuage, *ou*, marjolaine d'Angleterre. 50
le Martain de la vigne. 276.
vne Marre. 324
du Maſſault. 18.288
Maſtic. 50
de la Maurelle. 337
Meliſſe. 54.174
Melons. 73
Mente. 50
Menuës penſées. 45
la Mer. 359
Mercuriale ou mercuyre. 327
la Mere goutte. 361.366
des Meriſes. 168
des Merueilles. 570
Meſiraignes. 350
Meſliers. 343
Meſſiers. 272
Meteil. 393
Mettre de la mouſſe au tour de la racine. 139
vn Meurier. 190
Mille pertuis. 592
du Millet. 396
Moiſſonner, & deſpouiller. 383
Monter les vignes. 319
Monter en bois. 278
Moron. 330. moron baſtard. 331
vn Mouchoir. 38
de la Mouſſe. 122. 508
du Mouſt. 361
Muguet. 43.598
des Muiz. 272
de la Murte 502
Myrabolans. 521
du Myrrhe. 545

N

NAſſitoir. 61
Naueau. 79
vn Neſflier. 174
vne Neſfle. 175

de la Nielle. 433
des Nigriers. 343
de Noiſettes ou noiſilles. 194
vne Noix & ſes parties comment ſe nomment. 193.194
Noix de Cypres. 539
Noix de galle. 126
Noix d'Inde. 196
Noix muſcade ou muguette. 155
Noix muguette. 520
vn Noyau. 155
vn Noyer. 192

O

OEillets. 40
Oeillets de Prouence, oeillets de roſette. 101
Oeillets d'Inde ou de Turquie. 45
des Oeillettons. 123
l'Oeilleton de la vigne. 281
Oignon. 83
Oignons ſauuages. 85
Oignonnettes. 83 86
de l'Oliban. 544
vne Oliue. 178
de l'Orge & orge mondé. 391
Ormaye. 494.517
Orme. 494
Ormeau. 495
de l'Oſier. 493. franc oſier. 493
Oſmonde real. 576
Oſter la peleure. 135
Oeufs de Paſques ſe teignent auec des coquerelles. 45
Ozeille. 59
Ozeille de Tours. 63.
menuë Ozeille. 337

P

VN Pacquet de letres. 38
Pain biz. 394
la Paiſſon, mettre les pourceaux à la Paiſſon. 516
du Palitry. 512
vne Palme. 187
du Pampelion. 496
Panaits. 81
Panaits ſauuages. 82
du Paniz. 396
le Pannier coulouër. 355
Panniers à vendenger. 354.
Parc en bois. 518

Parelle. 63
Pas d'aſne. 511
Paſquettes, *ou*, marguerites. 45
Paſſe-fleur. 44
Paſſe-pommes. 147
Paſſe-velours. 44
Paſtenades. 81
Patience. 63
Paulx à preſſer la vendenge. 358
Pauot. 78
Pepin, pepins. 194. 341
Pepiniere, pepinieres. 110. 200. 309
du Peré. 158. 162
Perſer du vin pour la boiſſon. 365
du Perſil. 69
de la Peruence. 501
de Peſche-noix. 156
Peſches de Troyes, & auant-peſches. 155
Peſches de Corbeil. 156
vn Peuplier. 293
Peupler vne vigne. 311
Pied de geline. 332
vn Pieu. 320
vn Pin. 536
des Pions. 120
Piſſe en lict. 57
Piquer des plantes. 130. 139.
vne Place. 33
vne Planche. 34
Planter vn Iardin. 9
Planter des vignes. 310
Planter vne terre en bois. 516
Plantes. 109. 113. 304
Plantes ou plantalz. 285
ieunes Plantes. 310
Plantes franches. 130
Plure. 125
Poires de bonchreſtien. 159.
Poires de N. dame. 160.
Poires muſchetes, de Chiot, de Caillot, à deux teſtes, de Certeau 160. de S. Martin, de finor. 161
Poires de haſtiueau, bergamotes, d'eſtrãguillon, d'Angoiſſe, de treſſé. 161
Poires tardiues. 159
Poires ſauuages. 157
vn Poirier. 157
vu Poirier ſauuage. 157
des Poitrons. 16. 63
Pois de merueilles. 32
Poix-reſine. 533
Poix, poix double, poix noire, poix de Bourgongne, poix ſeche, fumée de poix, poix graſſe. 534

la Polie. 358
Polliot ſauuage. 51
vne Pommeraye. 141
vne Pomme. 142
Pomme de coing. 152
Pommes de merueilles. 29
Pommes d'amours. 75
Pommes du court-pendu. 147
Pommes de rateau, de renette. 147
Pommes de malingre, de chaſtignier, de franceſtu, de rouueau. 148.
Pommes d'amours. 149
Pommes gemelles. 145
Pommes de garde, d'eſtranguillon, de bois, pierreuſes, franches, meures. 146
Pommes de pins. 533. 537
vn Pommier. 141.142. 143.
Pommier tardif, hactif, de deux portées. 143
Pommier ſauuage, frãc, enté. 144
Pompon. 72
Pompons d'hyuer. 74
Pompons Turquins. 73
Pompons ſuccarins. 73
Ponceau. 78
de la Porcelaine. 334
Porreaulx. 71
Porrée. 68
des Porrettes. 86
Pourpier, ou, pourcelaine. 59.334
Pour planter. 135
Prendre racine. 118
vne Preſſe. 156
Preſſes à preſſer la vendenge. 358
vn Preſſoër. 357
le Preſſoirier. 181
le Preſſoirage. 366
vn Prouing. 317
Prouignement. 211
Prouigner. 285.314.317
vn Prunellier. 165
des Prunelles. 162
vn Prunier. 162
Prunes blanches. 165
Prunes dates. 165
Prunes de damas. 163. de Iozas. 164
Puſſons. 106

Q

LA Queüe de l'arbre. 125
la Queüe de la grappe.

339
Quinte-fueille. 465

R

Racine 117. la maiſtreſſe racine. 117
Racine, maiſtreſſe racine. 117. prendre racine. 118. reprendre racine. 275
vn Raiſin. 339. le grain du raiſin. 340
Raiſin foullé, eſcaché ou briſé. 344
Raiſin à la cote dure. 344
Raiſin au grain long. 344
Raiſins blancs. 343. frumenteux. *ibid.*
Rameau de cheſne. 526
vn Rateau. 388. 325
Raſteaux, raſteler. 448. 452.
Raue. 78
Rayonner. 382
Rayons. 206
Rechauſſer les vignes. 317
Rechauſſer vn arbre. 134
Regaing. 450
de la Regliſſe, ou rigoliſſe. 571
Recouurir la vigne. 317
Recroiſtre, verbe propre à la vigne. 319
Rejetter. 319
Rejetton. 283. rejettons 61. 120. rejettons ieunes. 278
Relier les tonneaux. 356
Remplir le vin. 365
Renouueller la vigne. 319.
Reonner, reons. 130
Reonner les arbres ou ſauuageaux en ordre cinq à cinq par bonne meſure ou en eſchiquier. 130
des Reonneurs. 130
de la Reprinſe. 335
Repionner. 120
Repionner les vignes. 319.
Reſponſes. 80
Reueillematin. 333. 582
Reueillematin des vignes. 583
Reuenir, ſe dit de la vigne. 329
du Riz. 344
Rochelle. 345
Romans. 68
Rompre la vigne. 348

vne Ronce. 17
Roquete. 62
des Roſſetes. 282
Roſaye, Roſeau. 483
des Roſes. 130
Roſes d'oultre mer. 25. 58
Roſe de Hierico. 25
du Roſmarin. 23

S

Saffran. 70
Vne Saillie. 21
des Samoyreaux. 344
du Sapin. 535
Sarbouſſes. 115
Sarcler, ſarclet. 97.324. 388
le Sarment. 276
Sarpe. 97.135.
de la Sarraſine. 336
Sarriette. 52
Sarriette d'Angleterre. 53
Sauge. 52
Sauge franche. 52
Sauge d'outremer. 587.
du Sauinier. 27.539
vne Saulſaye. 111.492.
Sauuageaulx. 169.130
Saulx. 492
de la Scabieuſe. 335
Sciboule. 86
du Seau noſtre Dame. 580.
Secourgeon. 391
Seigle. 393.394
Seillons, que c'eſt. 382
Semer vne terre en bois. 516
Sene. 564
Senegre. 454
des Senelles. 513
Seneué. 71
Senecon. 63
du Senicle. 584
Sep de prouing. 285
vne Serpe. 325
Serpolet. 65
Serfueil. 65
Serfoüet, ſerfoüet. 389
la Seue. 121
Vne Siette. 325
des Sions. 128
Sortir. 329
la Souche. 119.276
Soulci. 41
des Squilles. 86
Sumach. 559
Surmouſt. 361

T

Tailler des ſcions ou tronçons

Tailler les vignes. 315
Tailler auec la ſerpe. 135
vn Taillis. 111.516
Tanaſie. 53
vn Tarault. 326
Targon. 65
Terre labourable. 384
les Teſmoins de la vigne. 281
Thym. 53
Tiercer les vignes. 313. 383
Tillet. 548
des Tinnes. 357
Tirer le vin. 364
Toile de coton. 575
Tondre. 97
Toute bonne. 54
la Torqueure. 229
le Tournouër. 358. les baſtõs du tournouër. *ibid.*
Tranſplanter. 137
vne Treille. 21
du Tremble. 496
du Troëſne. 18
le Tronc. 119
vn Tronçon. 127
Truffles. 80

V

Des Vaiſſeaux. 272
Vendenger, vendengeur. 352
du Verare. 587
Verger. 108.110
Vertjus. 360. 343
Vermillon, eſcarlatte. 531
du Ver-prun. 515
Verres de fugere. 577
Veſſe, veſſeron. 399. 400 455
Vigne de ſouche. 305
Vigne de mauuais rapport. 303
Vigne nouëe & en ſa force. 305
Vigne trop chargée de bois, fruit ou fueilles. 303.
Vigne ſauuage. 287
Vigne en friche, delaiſſée, champeſtre. 28.
Vigne qui perd ou oſte & laiſſe ſa fleur. 304
Vigne qui entre ou qui eſt fleur. 304
Vigne de treille. 27

Vigne ieune, vigne nouuelle. 304
Vigne faicte & accouſtumée au labeur. 305
Vignes qui n'ont qu'vne ſorte de complãtz. 308
Vignes muſcadettes. 307.
Vignes courantes. 295
Vignes rampantes ſur les arbres. 292
Vignes haſtiues. 306
du Vigoron. 328
Vignes gemelles. 299
Vignes franches & de bons complants. 302
Vignes coulées. 304
Vignes ramées & eſtandues. 305
Vignes fortes & puiſſantes en bois. 303
Vignes de Daulphiné. 300.
Vignes de Rhin. 301
Vn clos de vignes. 271
Vn vigneron. 272
Vignoble. 270
Vn village. 6
Vin doux. 361
Vin demy roux. 345
Vin plaiſant, delicat, gratieux. 361
Vin rude, mal plaiſant. 361
Vin leger, de petite garde. 362
Vin de garde. 362
Vin bon & odorant. 362
Vin ferme. 362
Vin fort. 362
Vin foible, vin plat. 362.
Vin gros ou eſpais. 362
Vin puiſsãt & vertueux. 363
Vin de grand garde. 363
Vin vſé de vieilleſſe, ou vin paſſé. 363
Vin blanc ou vermeil. 363
Vin clairet, vin paillet, fauet. 363
Vin en vert. 364
Vin en muiz. 364
Vin raſſis. 364
Vin premier vendangé. 365.
Vin de manouuriers. 365
Vin nouueau. 365
Vin d'vne année ou d'vne fueille:
Vin de deux & trois fueilles. 367
Vin trouble, vin clair. 368

368
Vin qui a perdu ſa force. 372
Vin pouſſé ou lardé. 372
Viŋs des Regiõs & Prouinces de France. 376. des Villes. 377. Bourgs ou villages. 377. & des collines plus renommées. 377
Vins de noſtre pays ou terroy. 371
petit Vinet. 362
de la Vinette. 59. 337
Violette. 39
de la Viorne. 288
la Viz du preſſoir. 358
des Voiliers. 39
des Voiliers blancs, iaunes. 39

Y

YF. 552
Yuraige. 469

FIN.

INDEX
PLANTARVM ET
SELECTORVM VOCABVLORVM AD AGRICVLTVram ſpectantium, quæ hoc Prædio continentur.

A

ABellina nux cur ſic vocata. 192
Abies, quæ arbor. 535.536.
Ablaqueare arbores. 133
Ablaqueatio vnde dicta. 133
Ablaqueationis orbis quid ſit. 134
Abrotanum duplex. 46
Abſinthium quare ſic dictum, & in hortis conſeratur ac quotuplex ſit. 47
Acæna quid agricolis. 386
Acantha, ſiue acanthos, ſiue acanthus, quid. 58.59. 65.512.513.
Acanthion. 513
Acer, genus arboris. 549
triplex eſt. 550
Acetarium quid. 55.56
Acetum aqua mixtum. 372
Acetum mulſum: ſcillinum ſiue ſcylliticum. 372
Achras. 157
Achy, caſiæ genus. 571
Acidula. 337
Acinus ſiue acinum in vua quid ſit. 340. *quatuor partibus conſtat.* 341
Acinum pro herba. ibid.
Acini quomodo ſeri debeant. 201.202. & 207

Acinaceus & acinoſus. 471
341.
Aconitum quid. 412
Acopon,quod lignum. 561
Acori radix pro calamo odorato. 489
Acrifolium. 171
Acrodryon. 142.61
Acrum terræ. 381
Actus agri quid ſit. 381
Acus paſtoris. 60.420
Adami poma. 150
Adelphides palmæ. 189
Adianton, & eius ſpecies. 15.511.
Adipios. 157
Adipſos. 520.573
Adobruere arbores. 134
Adoreum quid ſit. 392
Adrachne,ſiue Andrachnus,arbor ſylueſtris. 555
Adynamon. 370
Ægiritæ fungi. 470
Ægilops,herba. 426
Ægirynon, vnguentum. 496
Ægonichon, olus. 440
Ægylops,roboris genus. 528
Æſculus quid. 525.527. 528.
Æthiopis, herba. 413
Ætioſtruthia mala quæ. 153
Agaricum,quid ſit. 470.
Ager Vere conſerendus, quando paſtinandus. 93
Ager quid ſit & cur ſic dictus. 378.379. *eius acceptiones variæ.* ibid.
Ager cum addito quid ſit. 379
Ager veruactus, nouális, reſtibilis,compaſcuus,requietus. 380
Agri differentiæ & ſpecies. 379
Agri vitia quæ ſint. 380. *cultura.* ibid.
Agri partes ex dimenſione. 380.381
Agri certiſsimus fructus ex Catone quis. 443
Agro exarando accommoda inſtrumenta. 384
Ageraton,quod olus. 411
Agere coliculum. 113
Agigarton quid ſit. 345
Agnos Græcis quid. 493
Agnus caſtus. 178
Agriá phaſea. 474
Agriculturæ vocabula. 381.382.383
Agrialea, quid. 177
Agrimonia vulgaris. 465
Agriocardamon. 429
Agripalma. 47

Agroſtis & eius ſpecies. 328 409
Aigleuce quid apud Græcos. 369
Aizoon, & eius ſpecies. 14
Albiſenus. 432
Albucus, herba. 86
Alcamna. 19
Alcea Græcis quid. 58
Alcocalus. 77
Alectorolophos, herba. 431
Alga quid. 508
Alica triticei generis eſt. 395
Alnus, quæ arbor. 550
Aliſæ fungi. 470
Aliſma, quod olus. 440. 476
Aliſti quod olus. 434
Allia lyratim ſerenda. 102
Alliaria, herba. 594
Alliaris, herba. 432
Allium inter hortorum delitias muneratur, eſt que multiplex. 83. 84
Alleluia quod oleris genus. 410. 457.
Alnus, quæ arbor. 550
Alopecuros quod olus. 432.
Alſine quæ herba. 330
Althæa quæ herba. 58. 436
Aluus quibus herbis ſoluetur ab antiquis. 58. & 59
Allzermes, granum. 532
Alyſſon, quæ herba. 409
Amamelis. 174
Amanitæ fungi. 470
Amaracus & maiorana an idem. 48
Amaranthus vel Amaranthum. 44
Ambroſia, herba. 340. 419
Ambubaia. 57
Ambulacrum ſiue ambulatio quid ſit & quomodo fieri debeat. 19. 20
Amenta quid ſint. 523
Amentum arboris quid. 125
Ammi, herba. 408
Amegetos herba. 510
Amomum quid ſit. 569
Amorge. 180
Ampelopraſon. 71. 337
Ampelos agria, leuce, melana. 28. 289. 290
Amputatio quando adhibenda. 254
Amurca. 180
Amychæ Græcis quid. 192
Amygdala nux quomodo inſeratur. 241
Amygdala nux quando legenda & quomodo adſeruanda. 265

Amygdala naxea. 195
Amydalæ fructus duplex. 195
Amygdala quo ſolo delecte-tur. 249
Amygdaloides, tithymali genus. 581
Amygdaloperſicum. 156
Amygdalus arbor. 192
Anacacabea. 171
Anacardum, quæ arbor. 556
Anagallis. 330.331
Anagallis in duo genera dirimitur. 430
Anagyris, quid ſit. 560
Anarrhinon ſiue antirrhinon. 331
Anchuſa, herba. 422
Andacocha, trifolij ſpecies. 458
Andarchæ vis vtiliſsima dentibus. 486
Andrachne Græcis quæ dicatur. 59
Andrachne agria. 15.334
Andraſaces & andraſæmon. 593
Anemone quid & quotuplex. 44.45.429.430.431.
Anethum, & eius vſus. 55. *natura & ſatio.* 99
Anethum tortuoſum. 421
Animalia ab hortis qua ratione ableganda. 105.106.107
Aniſum vel anicetum. 77. *vbi ſerendum.* 99
Anoni, quod olus. 435
Anonis, ſpina. 514
Anonymos, arbuſcula. 560
Anthalium, quod olus. 415
Anthedona, meſpili genus. 174
Antheles. 126.484
Anthemis. 53.439
Anthemon folioſum. 432
Anthericon, herba. 443
Anthirrinon. 331.426
Anthriſcus, quod olus. 415
Anthyllis duorum eſt generum. 439
Anthyllon, vel Antycellon. 433.
Antite quid. 369
Aparachiton, vini ſpecies. 369
Aphace, herba. 428.455
Apharcæ arboris deſcriptio. 553.
Aphrode quæ herba. 333
Aphrodilorum quid vocent pharmacopolæ. 86
Apiaſtrum. 54.461
Apios. 157
Apium. 69. *quando & vbi*

ſerendum. 97.98
Apium ranarum. 461
Apium riſus, apium ruſticum. 461
Apobata quid ſint. 18
Apocynon, quis frutex. 575
Apollo cur Thymbræus cognominatus. 52
Apparina, nomen herbæ. 409
Appendix ſpina quæ. 515
Appetentia ciborum qua ratione prouocanda. 79
Appollinaris herba Romanis quæ. 411
Aqua in horto requiritur; & quid ſi haberi nequeat? 89
Aquarum inopia ſquallent arbores. 262
Aracus quid ſit. 399
Araneum vel Arachneum nocet oliuis. 263
Aratillus. 337
Aratrum, & eius partes. 384. 385. 386. & ſeqq.
Arboris ſignificatio. 112
Arboris partes quæ. 116.117 & ſeqq.
Arbor retorrida. 113. *pomifera.* ibid.
Arbor coliculũ agere quando dicatur. 113. *quando frondere & florere, item & luxuriare.* ibid. *agere folium.* 124
Arbor quando dicenda librum remittere. 121
Arbor quo pacto detruncanda & ad inſitionem præparanda. 224.225
Arborem decorticare & excorticare. 121
Arborem delibrare. 121
Arborem frondare, frondere, frondeſcere: quid ſint. 122.
Arbores cur ablaqueandæ. 256. & *quando.* 257
Arbores cædere: transferre. 137. *inſerere.* 138
Arbores, in ſumma, quomodo iuuari & à noxa defendi poßint. 264
Arbores in paſtino poſitæ quomodo propagandæ. 211.212.213
Arbores puſillæ aut maiorum arborum rami ſuperiores quomodo in ligno vel trunco inſerantur. 230.231
Arbores priuatæ fructiferæ quæ in paſtino poſitæ, quomodo poſt inſitionem

ac tranſlationem colendæ. 252.253
Arbores urbanæ quibus morbis intereant, quæ patiantur incommoda. 258
Arbores ſingulæ qualia & quanta requirant interualla. 249.250
Arbores quæ quos ſurculos patiantur & admittãt. 239
Arbores inſitæ & iam prouectæ quomodo transferantur. 246.247
Arbores coniferæ & reſinaceæ. 533.534
Arbores glandiferæ quæ ſint. 524.525
Arbores uitiferæ quæ. 491
Arbores nucleis procreatæ quo pacto ſerendæ. 203. 204
Arbores prouectiores & proceræ in fiſſura, ligno, & cortice quo pacto inſerendæ. 232.233.234.
Arbores latę quæ. 112
Arborũ in paſtino per taleas aut ſurculos poſitio aut ſatio. 208
Arbores externæ reſinaceæ & coniferæ. 541
Arborum culturam & ornatum ac curam exprimentia uocabula. 129. 130.& ſeqq.
Arborum ſerendarum taleis ratio. 139
Arborum ramos interlucare. 137
Arboribus ſingulis quod amicum ſolum. 248.249
Arborator quis dictus. 115
Arboreſcere quando dicantur plantæ, frutices, uirgulta & olera. 114
Arboretum quid. 115
Arbuſculæ quę dicantur. 113
Arbuſtare unde dictum & quid ſit. 491
Arbuſtare agros. 292
Arbuſtum quid antiquis. 292. 490
Arbuſtũ Italicum, & Gallicum. 491
Arbuſta pro nemuſculis uel ſiluulis. 110.111
Arbuſtiuus locus qui dicatur. 114
Arbuſtus quid ſit. 115
Arceuthon quid uocent Græci. 540
Archemora. 179
Arctios uel arcturus, her-

ba. 413

Area vnde dicta. 32

Area, publicus in ciuitate locus. 33

Area eleganter pro platea. 34

Area vel potius areola cur & quomodo in hortis facienda. 34

Area quomodo diſponenda. 35

Area coronalis, odorata, olitoria, & eſcaria, quæ ſint. 36

Area longè ſita ſit ab horto. 89. 90

Area frumentaria quomodo facienda. 33

Areæ in hortis quomodo facienda. 95

Areſta bouis. 417

Argentaria & argentina, herba. 465

Argemone, herba. 430

Aria, arbor. 531. 555

Ariena quid ſit. 186

Arinca Gallis quid. 392

Ariſaron, herba puſilla. 442

Ariſtalthæa, herba. 436

Ariſtolochiæ genus quotuplex. 336. 337

Armel pharmacopolis quid. 53

Armoracia quę dicatur. 79

Arnogloſsi genera duo. 407

Aron, quæ herba. 589

Arpentum quid contineat. 381

Arrhenogonon genus phylli. 585

Artemiſia cur ſic vocata. 49. *duplex.* ibid. & 418

Articocalus. 103

Articulatio vitium. 261. & *articuli.* 281

Arundinetum. 111. 481. 483.

Arundo quid & quotuplex. 483

Arundo vernacula. 483. *ſagittaria, fiſtularia.* 484. *nexilis.* 485. *armamentaria, laconica, tibialis.* 486

Arundines Indicæ & Syriæ. 485

Arundines muſicę quomodo preparabantur. 487

Arundinum natura. 482

Aſa odorata. 566

Aſarum, nardi genus. 568

Aſcalonitæ. 85

Aſclepias quæ herba, & cur

ſic appellata. 596
Alcyrō & aſcyroides quid vocet Galenus. 592
Aſparagus duplex. 61
Aſparagorum natura & ſatio. 98
Aſparagus ſylueſtris. 54
Aſperugo. 419
Aſphalthia vel Alphaſtion. 457
Aſphodelus, herba. 86.442
Aſpicum quid. 569
Aſplenum vel Aſplenium, herba. 15. & 592
Aſſula, aſſulosè frangi. 459
Aſtragalus, quæ ſpecies herbæ. 597
Aſtroboliſmos. 260
Aſyla, herba. 430
Aſymphenon, quæ caſia. 572
Atanaſia. 53
Atinia, quæ vlmus. 293
Atraphaxis. 67
Atriplex quid & quotuplex. 67. *quando ſeri & quomodo coli debeat.* 98
Attondere arbores vel vites. 136
Auellana nux cur ſic dicta. 194
Auena quotuplex. 394
Auenago, quod olus. 426
Auetum quid ſit. 535
Auletros, calamus. 486
Aureonem quid vocent latini. 564
Auricula muris. 595
Axis aratri. 585

B

B, *Litera, pro, p.* 552
Baccæ quomodo ſerendæ. 202
Baccæ lauri. 501
Baccæ myrti quid ſint. 54. 502
Baccara, quid. 568
Baccar & Baccharis an eadem herba. 42
Bacinuli qui. 461
Bacinus pratenſis. 473
Balanos. 520. *myrepſica.* ibid.
Balauſtium. 150
Ballottes. 54
Balſamina. 29
Balſamita. 62
Balſamoides, quæ caſia. 572
Baptiſecula. 433
Barba ſenis, presbyteri. 417
Barbatinæ vſus. 47
Barbula hircina. 417.437

Bardana maior. 413
Barypicron. 47
Baſilica,aut Baſilicon. 52
Batiæ quid ſint. 18
Batis,aut baticula. 60
Batrachion, herba. 461
Batus Idæus. 18
Bdellium,arbor. 546
Bechion quid. 413.511
Bedegar. 18.513
Bellaria liberi Patris. 369
Bellius,bellis,bellio. 462.463
Bennæ quid ſint. 354.355
Berberis. 18
Berſilicum, arbor. 556
Berula. 62
Beta vnde dicta, quid & quotuplex ſit. 68
Betæ natura, ſatio, & cultura. 98
Beta pratenſis,ſylueſtris. 464
Betonica, herba. 464.599
Betula, Gallica arbor. 551
Bidens quid ſit. 323.387
Bipanium quid. 323.387
Bipinnella. 60
Biſmalus quæ. 58
Biſtorta herba. 418
Blaptiſecula. 16.37
Blaſtos,caſiæ genus. 572
Blatta Bizantia. 569
Blattæ infeſtæ porris quomodo fugandæ. 106
Blattaria herba. 443
Blaucolus quid ſit. 433
Blitum quod olus. 69. *eius ſatio & cultura.* 98
Blotre quid. 537
Boarica herba. 420
Boleti an idem quod fungi. 469
Boleti pratenſes. 471
Bolus Armeniacus. 154
Bombyces quomodo conficiant ſericeam texturã, ſiue ſetam. 190
Bonifacia, laurus. 500
Borago. 64. *vnde dicta.* 65
Boryon, quæ herba. 588
Boſcifaluia,herba. 584
Boſciſouchetum. 418
Botrys ſiue botrus vel botryon quid ſit. 339.340.419.476
Brachia vitis habet. 278
Brance genus farris. 392
Brancha vrſina. & hircina 59. 63. & 513
Braßica quotuplex. 66. *vnde nata.* 67
Braßica vitis morbus. 351
Braßicæ ſylueſtris varia nomina. 68
Braßica quo tempore ſeri

debeant. 97. & 98
Brathy Græcis quid. 27
Bremos quod herbæ genus. 426
Bruchi non minima peſtis hortorum, quomodo auertendi. 107
Bruſcum quid. 503
Bryon. 122. 508. 528
Bryonia quid. 28. 29. 289. & 290
Brytona quid vocent Græci. 30
Buboniuм quid ſit. 43
Buccinaria, quæ ſpecies herbæ. 598
Buceras, Theophraſto quid. 454
Bugla. 46
Bugloſſa, bugloſſum, vel bugloſſus an idem. 64. 425.
Buglum quid. 584
Bugrandis. 417
Bulbina, quæ herba. 86
Bulbus, ſiue bolbus. 85. & 466
Bupſthalmos, herba. 410. 420
Bupleuron, oleris genus. 69
Buxus ſiue buxum triplex. 26

C

Cabara, quid. 598
Cacalia, herba. 596
Cachla, herba. 420
Cachrys. 18. 125
Cædere arborem. 137. *pratum.* 449. *fabam.* 389. *ſyluam.* 516
Cæpe caninum. 337
Cærephyllum. 65
Calamintha, vel *Calamenthe, vel Calamenthum.* 49. 594
Calamita, ſtyracis genus. 546
Calameis arboris. 127
Calamus auletios. 486
Calamus odoratus vel aromaticus, myrepſicos, Arabicus. 488. 489
Calami lachrymantes. 121
Calami ſcriptorij. 484
Calami quando & vnde legendi. 219
Calanthiana. 44
Calcipetra, tribuli ſpecies. 477
Calca. 562
Calendula propriè quid ſit. 41. 427.
Caltha. 41

Calyx puluinatus. 195
Camamina aut camelina ſurculoſa. 425
Camomilla. 439
Campana. 442
Campanella, ſiue campanula. 336
Campæ ab hortis quomodo arcendæ. 105
Campiniones. 469
Campus quid dicatur. 379
Canabis, & de ea multa. 399
Canaria berba cur ſic dicta. 415
Cancer. 19
Candoſocci. 284
Canelia. 570
Caniculæ, & earum remedium. 264
Canineca, quæ herba. 466
Canirubus. 17
Canis dens. 409
Caniſtri ad vindemiam. 354
Canna quid ſit. 483
Cantabrica, herba. 416
Canterius. 321
Cantherinum, hordei ſpecies. 391
Capillus Veneris. 15.511
Capiſterium quid. 388
Capitula quando ſerenda. 97
Capina, vitis genus. 290
Capnos ſiue capnion. 332. 425
Caparis. 60.61. & 99
Caprea vinea. 273
Capreolis vitis. 280
Caprificari arbores fici quando dicantur. 183. *caprificatio.* ibid.
Caprificus quid ſit. 183
Caprificus an infeſtetur. 261
Caprifolium, quid. 579
Capriola. 427
Capulæ quid ſint. 181
Capulatores qui. 181
Capus vitiū aut ſeminum aut fermentorum quod dicatur. 280
Carbunculi ab hortis aut vitibus quomodo arcendi. 107
Cardamina. 62
Cardamum cur ita vocatum. 61
Cardiaca. 61
Cardo limes. 311
Cardomomum quis frutex. & quotuplex. 570
Carduum B. Mariæ. 24
Carduus ſatiuus quando ſerendus. 102

Carneola, herba. 468
Carpeſium quid ſit. 54
Carpinus, aceri genus. 550.
Carrota ſylueſtris. 463
Carruca. 384
Carus vel caros vel carum. 82
Caryca. 186
Caryon baſilicon. 192
Carya Indica. 193
Caryites, tithymali ſpecies. 581
Caryotæ palmulæ. 189
Caryophyllata, oleris genus. 408
Caryophyllon quando ſerendum & quomodo propagandum. 100.573
Caſia fiſtularis ſiue fiſtulacea. 555
Caſia odorata, & eius deſcriptio. 571. *quotuplex.* 571. & 572
Caſtanea cui arbori inſerenda. 240
Caſtaneæ aquatiles. 476
Caſtaneæ quomodo adſeruandæ. 265
Caſtrare arbores vel arundineta aut vites. 136.
Caſtratio ruſtici. ibid.
Cataputia minor. 583
Catanance differentias habet duas. 413
Caucalis quod olus. 414
Cauda muris. 334. *vua.* 399
Cauda equina. 466.494
Caudex ſiue codex quid ſit. 118.119
Caudicis partes quæ. 120
Cednon, vel, hydnon in delitiis ſemper habitum. 80
Cedrelæum, cedrius liquor, & cedrea oleoſa, an idẽ. 547
Cedrelate, quæ arbor, & quot eius ſpecies. 547
Cedria an diſsideat à cedro, & quid ſit propriè. 546
Cedrides quid vocentur. 547
Cedrium quid ſit. 547
Cedrus. 27.547
Cella vinaria. 272
Cenchron Gręcis quid. 396
Cenothera, ſpecies fruticis. 575
Centaurea maior. 599
Centaurium maius. 598
Centinę vel centrinę quid. 263
Centrum gallinæ. 587

Centunculum aut centuncularis, herba. 438
Cepa lacbrymoſum olus, multiplex. 83
Cepæ quando ſerendę. 97
Cepæ quâ terrâ gaudeant. 102
Cepæa, herba. 420
Cepula, quod olus. 436
Ceraria. 170
Craſetum quid ſit. 166 110
Ceraſetum qua ratione cōſerendum. 211
Ceraſia quomodo adſeruanda. 266
Ceraſiorum genus omne quam terram amet. 249
Ceraſiorum antiqua cognomina ex Plinio. 166
Ceraſiorum apud nos varia ſunt genera, & quæ. 167.168
Ceraſus arbor. 166. *eius fructus non ceraſum ſed ceraſium propriè dicitur.* ibid.
Ceraſus cui arbori inſeri poßit. 240
Ceratia cum ceraſiis nihil habent ſimilitudinis. 169
Ceratonis quid ſit. 169
Ceraunia arbor. 170
Cercbys in aratro quid. 385
Cerotion quid dicatur. 170
Cerræ ſylueſtres. 598
Cerrus, roboris ſpecies. 528
Ceſtron, herbæ genus. 599
Ceſtus quid antiquis. 297
Ceruix in vite quid dicatur. 280
Ceterac deſcriptio. 592
Chareppyllum qualem agrum deſideret. 99
Chalcbanthemon, herbæ genus. 410
Chalcas. quod olus. 410
Chamæbatos, rubi ſpecies. 18
Chamæ cypariſſos. 539
Chamecyſſos, hæderæ ſpecies. 13
Chamædaphne. 501
Chamædrys. 526.593. 594.419
Chamælæa. 177.426.414
Chamæleuce. 473
Chamæmelon, quod olus. 439
Chamæmyrſine. 503
Chamepeuce, genus herbæ. 413
Chamæpitys, quod olus

440
Chamæ platani. 506
Chamæripha. 188
Chamaram quid vocent rura. 594
Chamæzelon. 188.438
Characia, herba. 29
Characias. 484.581
Chelidonia, vel *Chelidonium.* 13
Chelidonium minus. 14. 431
Chicorium quo tẽpore credi terræ poßit & quomodo colendum. 97
Chiliophillon, herba. 464
Chirolabes quid. 385
Chironium panacis genus cur ſic dictum. 82
Chondrilla. 56
Chondrus, tritici genus. 395
Chriſtoculus. 419
Chryſanthemon, herbę genus. 410
Chryſolachanum. 67
Churlus, herba. 428
Cicerbita. 57
Cicer, & cicera. 400. & 401
Cicer montanum vel ruſticum. 597
Cicercula, pabuli genus. 455
Ciborion domeſticum. 57
Cicum quid. 150
Cicures animantes quæ. 150
Cicuta, vel Cigna. 412
Cidrea quid ſit. 158
Cinamonum, & eius deſcriptio. 570
Cinara, cardui ſatiui ſpecies. 77
Circion quid Dioſcoridi. 64
Circunfodere & operire arbores aut vites. 133
Circunfoſſor & circunfoſſura quid ſint. 133
Circummunire plantas arborum caueis. 133
Cißion ſiue cißiophyllon. 596
Citrago. 54
Citria mala quomodo adſeruentur. 266
Citromela. 152
Citrus ſylueſtris arbor. 153. 554
Citoſis quid ſit. 349
Ciueta quaſi cepititia. 436
Cleophyllon duplex. 585
Clauolæ arboris. 127
Clauſtinos. 261
Clauus, morbus arborum.

261
Clauiculi vitium. 280
Clematis altera. 579.
Ægyptia. ibid.
Clematitis. 337
Clepſidra. 9
Clymenon vel clymenos, quæ herba. 578
Cneorum, vel cneſtrum. 426
Cnipes & eorum remediũ. 264
Coccomelea vel coccymelea. 162
Coccos Theophraſto quid. 581
Coclhea in torculari quid ſit. 358
Cochleæ quãdo adnaſcantur. 261
Cocolurdæ. 424
Codices ſiue codicilli vnde dicti. 119
Codion quid vocent Græci. 85
Colchicon, herba. 466
Cola quid ſint. 355
Coles vitis quid ſint. 278
Collum gruis. 60
Colophonia, herba. 583
Colubrina, herba. 590
Columbaria vel columbina, herba. 477
Colutea, frutex. 563
Colycea, arbor ſylueſtris. 554
Colymbades oliuę. 179
Comaron quid. 115
Combebæ quid dicantur. 54
Combennones qui dicti. 355
Comœdia acta tibiis paribus, dextris & ſiniſtris, aut imparibus. 487
Componere & ornare hortum. 10
Conifera arbores quę occantur. 533. 534
Cõdiſum Mauritanis quid. 442
Conſerere hortum. 9
Conſerere agrum ſub ſulco non in lyra. 383
Conſiligo, herbæ genus. 416
Conſolida maioris vis quanta. 46
Conſolida minor. 45. *quotuplex, & cur ſic dicta.* 46
Conſolida minima. 461. *media.* 463
Conuoluulus quomodo arcendus. 264
Conuoluulus, quod oleris genus.

genus. 335
Corbis doſſuaria. 386
Corbulæ quid ſint. 354
Corchorus inter olera. 331
Cordia ceraſia. 169
Corallion. 331
Cori an on, corion & Cori an drum an idem. 76
Cori andri ſatio & cultura. 99
Corma in quas arbores inſerenda. 241
Corna quæ appellentur. 173
Cornorum adſeruatio quomodo facienda. 266
Cornu cerui. 416
Cornus arbor, quæ & quotuplex. 171
Corone quid. 385
Corona regia, herba. 458
Coronæ hybernæ. 37
Coronamenta tripliciter fieri ſolebant. 36. 37
Coronaria herba. 23. 37
Coronopus. 427
Cortex arboris quid ſit. 121
Corticis in orbem detractione perit arbor. 263
in Cortice quomodo inſerendum. 226
Cortinæ, & cortinale quid ſint. 357
Corida Columellæ quid. 61
Coryletum quid ſit. 192
Coryletum quomodo conſerendum. 210
Corylus arbor. 192
Coſtus, vel, coſtum. 51
Cotoneorum condendorum vſus. 266
Corylafœtida. 54. 76
Cradatio ficui communis morbus. 261
Crambe & eius genera. 66
Crambe vua ipſæ & pampini laborant. 349
Crania vel cranias. 172
Cratæogonon. 585. 469.
Crates. 447. 387
Cratire pratum. 447
Crethmon, crithmon, aut crithamon. 60
Crines vitium quid appellet Plinius. 281
Crinon. 42
Criſta Latinis quid. 431
Criſta gallinacea. 477
Crocoa. 420
Crocus. 70
Cruciata, herba. 438
Cryſophoron. 497
Cubebæ quid ſint. 54
Cucumer duplex. 74
Cucumerem anguinũ quid vocent Romani. 413
Cucumeres quomodo ſe-

rendi. 103
Cucurbita, & eius ſpecies. 30. 75
Cucurbitæ ſatio. 10.
Culices arboribus damnoſi. 293.
Culices hortorum quomodo fugentur. 106
Cuminum. 398. *vbi ſerendum.* 99
Cultura priuatarum fructiferarumque arborum in paſtino poſitarum, poſt inſitionem & tranſlationem. 252
Cupreſſus quæ arbor. 538
Cupreſſus pro xylo aloë. 489.
Cupreßi duo genera. 539
Cupreßi fructus. 539
Cupreßi quomodo ſerendæ. 202. 203.
Cuſcuta. 54
Cuſtodes vineariȷ. 272. *vinariȷ.* 274
Cyanus roſam excipit. 433
Cyclaminum quid, & eius vſus. 80
Cyclaminos altera. 580
Cydonia malus. 152
Cydonium. 152
Cydoniatum laxatiuũ. 153
Cylindrus quid & vnde dictus. 33
Cynagloſſus herba. 425
Cynia, quod olus. 414
Cynio vel cynocrambe. 67
Cynocrambe quæ herba. 414. 575.
Cynoſbatos. 61
Cynoſrodos. 17
Cynoſorchis quæ herba, & quotuplex. 585. 586
Cynoſorchis, ſatyrion minus. 460
Cyparißia, genus tithymali. 582
Cyperidis, herbæ lacuſtris genus. 480
Cyperus, iuncus. 480
Cypria. 483. 579
Cypron. 16
Cyſſampelos, helxines ſpecies. 13
Cytinus arbor. 150

D.

DActyli. 188
Dactylion, quid. 583
Datis quid. 84
Damaſonion, olus. 440 476.
Daphne quid & cur ſic dicta. 498
Daphne Alexandrina. 500

Daphnides. 501
Daphnitis quid. 501.571
Dapnoides, herba. 500.572
Das vel dadion. 539
Daucus & paſtinaca an idem. 81
Decacuminare arbores. 136
Decacuminatio quę dicatur. 254.
Decapulare oleum. 181
Decorticatio communis arborum interitus. 263
Defrutare. 368. *Defrutariũ.* ibid.
Defrutum vinum cur ita dictum. 398
Dei oculus, herba. 434
Delibrare arborem, vitem. 121.135.
Delphinium herba. 598
Dendritides. 292
Dendrolachanis. 78
Dendrocyſſos, hæderæ ſpecies. 12
Dendroides, tithymali genus. 582
Deus canis. 427. *Leonis.* 57
Dentale quid. 385.386.388
Depaſtio animalium arboribus damnoſa. 262
Deplere oleum capulis. 181
Deputatio arborum. 136
Deſecare pratum. 449
Deuteria. 366
Diaboli morſus. 596
Diaphænicon. 188
Dictamnum, ſiue dictamnus, item dictamus, vulgo diptamnum, & eius ſpecies. 595
Diffißionem ac vulnus quæ arbores tolerent. 263
Dilapidare agrum. 382. 446.
Dimutilationis ratio quæ ſit. 254
Dimutilatione radicum nouella vitis interit. 263. *& amygdala fit amara & durior.* ibid.
Dios anthos, quod olus. 434.
Dios balanos. 191
Dioſporos, quod genus arboris. 555
Dioſpyron, olus. 440
Diſponere arbores vel vites in quincuncem. 130
Diuaricari ramos quid ſit. 294.
Dodecatheos, herbarum laudatißima. 435
Dolabel.a. 326
Dolabra acuta. 326
Dolia abluere, clauare, relauare, commundare

picare, quid ſit. 356
Dolia vincere & alligare. 356.
Dolichi quid ſint. 401
Donax. 483
Dora, *vel dorella, leguminis ſpecies.* 404
Doryon ſiue dorycinon. 562
Draconis herbæ deſcriptio. 591.
Dracones in vitibus qui dicantur. 284
Dracontea, herba. 590. 591.
Dracunculus quod herbæ genus. 590
Dragaganthum. 513
Dryon hyphear. 527
Dryophonos quid. 503
Dryopteris, herba. 14. 577
Dryos vocabulo quid ſignificetur. 524
Drys & drys agria. 526
Duramenta, ſiue duramina. 279
Dyoniſias, hyperici genus. 593.

E.

E *Benotriches, herba.* 15
Ebenum, quid ſit. 556
Ebiſcus quid. 58. 436
Ebrietatis remedium, braſſica. 67
Echætle, aratri particula. 385.
Echinos Galeno quid. 477
Echion, herba. 423
Ecplixis arborum. 261
Edera vel hædera eius ſpecies. 11. 12. 13.
Elæa. 176. *elæagnon.* 177. 178.
Elæoſtophylos. 338
Elaphoboſcum, herbæ genus. 409
Elate 188. 535
Elaterium, olus. 413
Elatine, herba. 423
Elegia arundinis ſpecies. 486.
Eleliſphaſcos. 52
Eleoſelimon. 70
Elleborine, quis frutex. 588
Elleborus ſiue elleborum album, quæ planta. 587
Elleborum Anticyrenſe, nigrum. 588
Elyma, aratri particula. 385.
Embryon aratri quid. 385
Empetron quid vocent Græci. 60
Emphylliſmos. 215. 216
Emplaſtratio quid ſit. 215.

217. 138.
Emplaſtratio quomodo facienda. 238
Encentriſmos. 214
Endryon aratri quid. 385
Enneaphyllon. 417
Enophthalmiſmos. 214
Enula campana. 87. 442
Ephemeron, herba. 466. 598.
Epiceras, Hippocrati quid. 454.
Epiglottis quid. 339
Epimedion, herbæ genus. 477.
Epimelidæ, pruni ſylueſtres. 162
Epimelis. 174
Epipactis, quis frutex. 588
Epithymum, ſiue, Epithymus. 53
Equapium quid ſit. 69
Equiſetum, vel equina cauda. 466. 494
Equorum pabula præcipua. 452. 453
Erauthemon, oleris genus. 439.
Erice, quis frutex. 558
Erinaſmos. 183
Erinos Græcis quid ſit. 183 477.
Eriſimon, Græcis quid. 62.
Erucalatinis quid. 62. *quotuplex.* 63
Erucæ ab hortis quomodo arcendæ. 105. 264
Eruilia, leguminis genus. 404.
Eruum, quæ ſiliqua. 403
Eryſithale herba. 417
Erythrodanon duplex. 440
Erythros, quod ſemen. 559
Eſula, herba. 582
Eſula maior. 581. *minor.* 582.
Eſula rotunda. 333. 583
Eſculus, roboris ſpecies. 527 *vnde dicta.* 528
Eſculetum quid & vnde dictum. 528
Etymodryon. 525
Euigil matutinus. 582
Eunuchi palmulæ. 189
Euonymos, arbuſcula. 560
Eupatoriũ, quæ herba. 465
Euphraſia cur ſic dicta, & quomodo deſcripta. 596
Euphroſmos. 425
Eutyphlœos. 528
Euzomos Gyrecis quid. 62
Exacinatio quid ſit. 349
Exarare agrum. 382
Exceſſus *frigoris atque æſtus enecat arbores.* 262
Exercere agrum. 382
Excitare incilia. 135

Exherbare agrum. 383
Exherbatio quid ſit. 97
Expurgia, quæ herba. 581
Extirpare verba. 128
Extirpare agrum ad pratũ 445.
Extricare aut extirpare agrum. 382
Exturbare arborem. 136
Exupera genus herbæ. 477
Exuperantia vitis. 349

F.

F*Aba, quod legumẽ.* 401
Faba Græca, Syrica. 171 *inuerſa* 419. *Ægyptia.* 402. *lupina.* 436
Fabaris, herba lacuſtris. 473
Facere hortum. 9. *ſcrobem.* 134.
Factores & factus olei, quid. 181
Fagus, ſpecies arboris glandiferæ 529. *eius diuiſio* 520
Falcetum, herba. 435
Falculæ quid ſint. 357
Falernum fuſcum. 363
Falx vinatica. 325
Falciũ fœnariarum duo genera. 451
Far quid ſit. 392. 395
Farfara, herba lacuſtris. 473.
Farfaron, herbæ genus. 511
Farfugium ſiue farranum. 473.
Farrago, pabuli genus, 393. 453. *duplex fuit antiquis.* ibid
Faſciculus propriè quid ſit, & an pro ſudariolo vſurpari poßit. 38
Faſillus antiquis quid. 403
Febris ardor remittitur ſucco peponum. 74. *bacchare.* 42. *oxali.* 59. & *Valeriana.* 589.
Fenion. 445
Ferula vnde dicta, & quid ſit. 564
Ferulago quid ſit. 565
Ferulaginem quid vocent Romani. 414
Ferrum aratri duplex. 386
Fertilitas nimia enecat arbores. 362
Fibræ & capillamenta an idem. 117
Ficus arbor quomodo deſcripta. 183. *eius ſpecies.* 184 185.
Ficus cui arbori inſeratur. 240.
Ficus purganda ante germi-

nationem. 255
Ficus quomodo ponẽdã aut ſerenda. 210.
Ficus cui morbo obnoxia. 261.
Fico *quod ſolum competat.* 249.
Ficus terræ. 567
Ficus *recentes quomodo adſeruentur.* 297
Ficorum arborum fructus qui & quàm varij ſint. 186
Figere humo plãtas feraces. 130.
Figura quincuncialis quæ. 130.
Filicaſtrum quid ſit. 577
Filictum quid vocetur. 576.
Filicula quæ herba. 14. 577
Filipendula. 475
Filius *ante patrem, quæ herba.* 598
Filix *mas & fœmina,* 576. 577.
Fiſcinæ & fiſcellæ. 355
Fiſsionem caudicis quæ arbores patiantur. 263
Fiſtula paſtoralis. 476
Flamma *Iouis.* 44
Flamma, *ſalicis genus.* 494
Flammea. 45
Flammula *ſiue Iris.* 44
Flagellũ *triticeum aut frugarium.* 389
Flagella *arborum quid ſint.* 128 *vitium.* 279
Florabulum, *quid.* 467
Flos *Iouis.* 44. 434. *Paradiſi.* ibid.
Flos *petilius.* 45. *quando ſerendus.* 101
Flos *arborum, & florere arbores, vel floreſcere.* 125. 113
Floribus intempeſtiuis damnoſa gelatio. 262. *& peſſimum, ſi impluerit.* ibid.
Florum *faſciculus,* 38
Fluida *Theodoro quid.* 559
Flut *arundo.* 485
Fluuius *cur ſic dictus.* 472
Fodere hortulum. 9
Folium in arbore quid. 124
Fœminæ, cortices arborum. 532
Fœnaria, herba. 463
Fœniculus, ſeu, *fœniculum.* 65.
Fœniculum porcinum. 66
Fœniculi ſatio. 99
Fœnilia quid ſint. 450
Fœniſeca, fœniſector, & fœniſex quid ſint. 450
Fœniſecia, vel fœniſicia

quid ſint. 450
Fænũ cur ſic dictum. 450
Foenum optimũ quod. 450
Fœnum Græcum. 452. ſanctum. 453. Burgundienſe. ibid.
Fœnum Grecum pabuli cauſa ſeri ſolitum. 454
Fœnum viciæ. 455
Fons in horto requiritur. 89
Fontibus herbæ adnaſcentes. 507
Fonticulus quid ſit. 507
Fontalis, herba. 474. 510
Formicæ, arborũ peſtes, quomodo abigendæ. 264
Formicæ ab hortis quomodo pellendæ. 106. à vineis. 350.
Forum vinarium. 272
Foßio quibus proſit. 253
Fraceſcere proprium olinarũ verbum. 181
Fraga. 76
Fraxinus quid & quotuplex. 551
Fremium. 44
Frondare arbores, frondatio, frõdator, quid ſint. 122. 135. & 136.
Frondere, vel frondeſcere arbores quid. 113. & 122
Fronde leuare nemus. 135. 136.
Frondes arboris pro ramis. 122.
Fructus in arbore quid: fructificare & fructiferæ arbores vnde dicantur. 125. fructu indui, fructu onuſtæ arbores. fructum colligere, decerpere, percipere: fructu arborem ſpoliare. 125
Fructus herbarum varij. 72.
Fructus varij ex priuatis arboribus collecti quomodo aſſeruari & recondi debeant. 265. 266.
Frumẽtum caudatum. 432
Frutetum quid. 116
Frutetum pro ſoli tractu in quo frutices ſponte creſcunt. 557
Frutex quid ſit. 116
Frutices noſtrates. 558
Frutices arboreſcere quando dicantur. 114
Fruticare quibus arboribus & plantis conueniat. 116
Fuligo picis. 534
Fulmen ab horto quomodo auertendum. 104
Fumare pratum. 446

Fumaria, herba. 332. 425
Fumus terræ, quod olus 425.
Fundus ſuburbanus lauda- tur à Catone. 88
in Fundo *ſuburbano quid eſſe debeat.* 89
Fungus, oleæ morbus. 261
Fungi ac boleti quid ſint & an differant. 469
Fungorum numeroſa gene- ra. 469. *& diuerſa nomi- na.* 470. 471
Funis ductorius. 358
Furca ferrea. 387. *lignea.* ibid.
Furunculus vitis quid ſit. 283.
Fuſanum rura quid vocet. 560.
Fuſaria, arbuſcula. 560

G.

GAiacum, quæ arbor. 556
Galeopſis. 47
Galbæ, animalia exilia. 539
Galbuli & nuces cupreſſi. 539.
Galion, herba, cur ſic dicta. 467.
Galla quid & quotuplex. 521. 522.
Gallæ arborum quæ. 126
Gallinæ morſus. 431
Gallitricum quid. 587
Gareuſa, herba. 440
Gaſſa quid Gallis. 397
Gelatio floribus noxia. 262
Gelicas quid vocent Græci. 280
Gemma in vite quid ſit. 281.
Gemma, & gemmare in ar- bore quid ſint. 124.
Geniculi ſiue genicula quid ſint. 282
Geniculata, herba. 282
Geniſta, fruticis genus. 558
Gerandryon quid. 525
Geranion. 60. *duplex.* 420
Germandreá. 419
Germen arboris quid ſit. 124.
Germen mo ſelyricum. 572
Gerontopogon. 417. 437
Gethyllida quid vocet Græ- ci. 71
Gethyon Theophraſto quid. 436.
Geum, herba. 596
Gith, & githago, herba. 421
Glabratio, morbus radicum. 260.
Gladiolus. 44

Gladiolus cyperus, 480.
Pſeudocyperus. ibid.
Gladius ſegetalis vel gladiolus, herbæ genus. 422
Glaiolus herba. 422
Glans Iouis. 520
Glandis vocabulum quam latè pateat. 518. 519
Glaſtum. 431
Glaucion, herba. 422
Gleucos. 182
Glichon. 51
Glunia quid. 390
Glycæa. 37
Glycyrriza, & eius nomenclaturæ variæ. 573
Gnaphalion Græcis quid. 438
Gonatium quid. 385
Gongylis vel gongyle. 79
Gordylion, quæ herba. 597
Goßipion. 574
Græci res ſuas magnas equi & bouis appellatione declarant. 64
Gramen, & eius ſpecies. 328. 329
Gramen, olus. 409
Grando quo pacto ab hortis vel domo arcenda. 104
Grandula quæ herba. 597
Granum gnidium, & alzermes. 177
Granum gnidium, atolium, linon. 426
Granum paradiſi. 570
Graſtim quid vocēt Græci. 453
Graua, quæ herba. 439
Großi ſiue groſſuli. 186
Groſſularium quid. 18
Grumæ quid ſint. 187
Gyes quid. 385

H.

HAlia aratri quid. 385
Halicacabũ ſiue halicacabus. 31. 32
Halimos, quis frutex. 564
Haliphloeos. 528
Halmades oliuæ. 180
Hammoniacum. 565
Hanebanna quod herbæ genus. 411
Hardea. 288
Harmel, herba. 587
Haſta Achillis ex fraxino. 552
Haſtula Regia, herba. 86. 442
Hædera vnde dicta. 11.
eius ſpecies multæ. 112
Hædera interimit arbores. 263

Hederalis quæ herba. 596
Hedioſinos. 51
Hedypnoida quæ dicantur Plinio. 58
Hedyſaron, quod olus. 439
Helenium, herba. 87
Helenium duplex. 441
Helimos. 390
Heliopas. 427
Helioſcopion, tithymali genus 582
Heliotrophon. 427
Heliotropion. 41
Heliotropion maius. 427
Helix, ſpecies ederæ. 12
Helxine herba, unde dicta, & quotuplex. 13. 332
Hemeris quæ arbor. 525
Hemionion, vel hemionitis herba. 15. 591
Hernionon, quæ herba. 592
Heptaphyllon herba. 418. 585
Heraclea, herba. 410
Herba colubrina. 416
Herba fullonum. 442
Herba S. Ioannis. 592. vide. *S. Ioannes.*
Herba S. Philippi. 431
Herba Petræ. 437
Herba lanaria quæ. 79
Herba muralis. 13
Herba rutinalis. 475
Herba venti. 429
Herba pulicaris. 424
Herbæ arboribus circumuolutæ. 578
Herbæ cultis agris enaſcentes. 421
Herbæ fontibus adnaſcentes. 507
Herbæ lacte manantes. 581 582
Herbę lacuſtres. 472
Herbæ vineti quæ ſint. 326. 327
Herbæ tã ſylueſtres quàm etiam montanæ. 583
Herbæ fruticantes. 558. 559
Herbæ pratenſes quæ. 456
Herbæ requietis agris enaſcentes. 408. 409
Herbus. 439
Hercia. 389
Herigeron quid. 63
Hermodactylon, herba. 466
Heſperis, viola. 39. 151
Hibiſcus quod herbæ genus. 436
Hieracia maior & minor. 57

Hioſeris herba, & eius vſus. 418
Hipparis. 494
Hippogloßios. 499. 500
Hippolapathum quid. 64
Hippomarathrum. 65
Hipposelinum. 69
Hippuris quæ herba. 466
Hirci barbula. 437
Hirceſſere vel hircire quando dicantur vites. 348
Hirculari vitem quid. 261
Hirculus, vitis morbus. 348.
Hiſtoboos quid. 385
Holcus, herbæ, genus. 418
Holoſchænos. 478
Horminum, vel, Orminũ. 54
Horminum ſylueſtre. 587
Hordeum & eius ſpecies. 391.
Hortus pro villa. 6. vnde dictus ibid. cuius rei gratia fiebat. ibid. matrumfamilias cura erat. 7
Hortus olitorius. 7
Hortus penſilis, riguus vel irriguus. 8
Hortus quando fodiendus & quomodo in eo diſponenda areæ. 93
Hortus quomodo variè claudendus. 91. 92
Horti poſitio ac ſitus. 88. 89
Horti ſolum quale eſſe debeat. 90. 91
ab Horto quomodo arcendæ noxiæ aeris tempeſtates, & infeſta animalia. 103. 104. 105.
Hortum conſerere, facere, irrigare, fodere. 9. inſtruere, componere & ornare. 10
Horti inſtructi. 9
Horti in plurali qui dicti olim 7. horti craßi pedis. 8.
Hortorum vetuſtis maceriis ſponte naſcentes herbæ. 11
Hortorum ſepimenta & munitiones variæ. 10. 11
Hortorum ſepes viuæ, item ſpinarum & rubotum quib. hæ conſtruuntur nomina. 16. 17.
Hortorum pergulæ quomodo faciendæ. 21. 22
Hortulanus qui. 7
Hortulus pro horto. 8
Hortulus, & hortenſis ab horto. 9
Hyacinthus an differat à Satyrio. 40
Hydnon Græcis quid. 80
Hydrolapathum. 64

Hydropiperi. 469.510
Hyoſcyamos herba, triplex. 411.
Hypericon, herba perforata. 592.
Hypericon vernaculũ. 593
Hypociſthis. 563
Hypomanes, quis frutex. 575.
Hypopion olus. 414
Hyſſopus quo agro lætetur. 100.

I.

IAreum quid vocent officinæ. 589
Iaſminum. 23
Iaſone, quod olus. 333
Ibiſcus, vel, Ebiſcus. 58. 436.
Ilex, arbor glandifera. 530. 531
Ilex minor. 531.532
Ilicetum quid & vnde dictum. 111
Illecebra, aizoi ſpecies. 15. 334.458.
Impetigo quid. 261
Impia, quæ herba. 418
Incenſum. 544
Incernicul ũ, incernere quid ſint. 390
Incilia quid ſint. 134
Inula, pro enula. 87
Inula Romanis quid. 441
Inoculatio. 214.217.138
Inoculatio quomodo facienda. 235.236.237
Infoliatio quid ſit. 216
Ingerminatio quid ſit. 216
Inſerere arbores. 138
Inſerendi noua quædã genera. 242. 243. 244. 245.
Inſitio dupliciter fit. 138.
Inſitio in cortice quomodo facienda. 226.227
Inſitio puſillarum arborum in ligno vel trunco vti fiat. 230.231 prouectiorum item ac procerarum. 232.
Inſitiones variæ quo tempore anni facienda, ex antiquorum noſtrorũque Agricolarum ſentẽtia. 216. 217.
Inſitionum genera varia. 213.214.215.
Inſitor quibus inſtrumentis munitus eſſe debeat. 218.
Inſitum Columellæ quid. 127.
Inſtruere hortum. 10

Inſtrumenta ad vindemiã 353. 354
Intercidere & diſrarare arbores. 136
Interlegere & frondes manibus carpere. 136
Interlucare ramos arborũ. 137.
Interordinium quid ſit. 130. 133.
Interpurgare arbores. 136
Interputatio arborum. 136
Interradere arbores vel vites. 136
Interualla horti quæ dicãtur. 35
Interualla qualia, & quãta eſſe debeant inter ſingulas arbores. 249. 250
Intyba, Intybum, Intybus vel *Intubus.* 56. 57
Intybum quando ſerendũ & quomodo colendũ. 97
Inuolucrum. 336. & 578
D. Ioannis Baptiſtę *cibus in deſerto.* 80
Iomarinus. 478
Ios Gręcis quid. 39
Iota quid. 68
Iouis flos. 44. *glans.* 520. *barba, arbor.* 555
Ipes quid ſint. 349
Ipnos arboris quid ſit. 122
Irio cerealis, vel Ireon. 397
Iris cur ſic dicatur. 44
Iris agroſtis, herba. 422
Irrigare hortum. 9
Iſatis ſatiua. 431
Iſchades quę ficus. 186
Iſchæmon, quod olus. 436
Iſopyron, quod olus. 425
Iſos quod olus, & quot eius genera. 437
Iterare agrum. 382
Iugationis ſpecies quotuplex. 296
Iua muſcata. 441
Iuglans quid & vnde dicta. 191
Iuglandes quod ſolum amẽt. 248.
Iuglandes quo pacto adſeruandę. 267
Iugum quid vocatum. 381. 385.
Iugum pro bobus. 386
Iugum ploſtrarium. 387
Iulus arboris quid ſit. 126
Iunci marini deſcriptio. 515
Iunci paluſtres & eorum genera. 478. 479. 480
Iuniculus in vite quid ſit. 284.
Iuniperus quæ arbor, & quotuplex ſit. 28. 540
Iuſquiamum. 411

Digitized by Google

L.

Abra lignea quæ. 356
Labruſca quæ ſit. 287. duplex. ibid.
Laburnum, arbor. 555
Lachryma in arbore quid ſit. 121
Lachryma thuris. 544
Lachryma myrrhæ. 545
Lacta, quæ caſia. 572
Lactaria herba. 477
Lactuca, & eius diuiſio. 56. eius ſatio & tranſlatio quando & quomodo facienda. 97
Lacus quid ſit. 181
Lacus appellatione quid intelligendum. 472
Lætatio inter culturam arborum locum habet, & quid ſit. 256
Lagopus herba. 408
Lanæ qua radicula purgandæ. 79
Lanaria, herba. 442
Lambucus. 24
Lanceola, & lanceolata. 408.
Lapathum Græci quid vocent. 63
Lapathi genus varium. 64
Lapathum ſylueſtre. 337
Lapathium quæ herba. 63
Lappa canaria. 419. Lappa minor. 413
Lappago, quod olus. 419
Lapſana, quod olus. 406
Larix ſiue larex quæ arbor. 541.
Laſerpitium, frutex. 566
Lathyris quæ herba. 583
Lathyrum quid. 401
Latifundia. 451
Latifolia. 52
Lauanda vel lauandula. 51. 569.
Lauer latinis quid dicatur. 62.
Laureola. 500. 501
Lauretum. 498
Laurus quæ arbor & quotuplex. 498. 499
Laurus quomodo ſerebatur 203
Laurus viti damnoſa. 351
Laurus Delphica, triumphalis, tenuifolia, Cypria, latifolia, Regia, Baccalia. 499. Alexãdrina. ibid. Bonifacia, Spadoma. 500
Lauri fructus. 501
Lauri oleum. 51
Ledum vel lada, quis frutex. 563

Legere oliuas. 178
Leguli qui dicti. 181
Legumina. 395. & ſeqq.
Lenida quid vocent Græci. 338.
Lens, leguminum fertiliſſima. 402. eius duo genera. 403.
Lens paluſtris. 474
Lenticula aquatica. 474
Lentiſcus quæ arbor & quotuplex ſit. 541. 542
Leo terræ. 177
Leonis pata. 438
Leontice, herba. 596
Leontopetalon, herba. 438
Leontopodium. 41
Leophyllos. 66
Lepidium, herba. 428. duplex eſt. 429
Leporis cuminum. 408
Leptoria Græcis quid. 194
Leucacantha. 24. 513
Leucanthemon pergulis rectis admoueri ſolet. 23
Lucare vel collucare. 518
Leucion candidum & luteum. 39
Leucoion luteum. 13
Leucoia leucoiorum, quid ſint. 38
Leuiſticum. 82
Libanotis quid, & eius ſpecies. 23. 544
Liber arboris quid ſit. 121
Libri cur ſic appellati. ibid.
Librum remittere arbor quando dicatur. 121
Libyon, trifolij genus. 458
Lignum, quæ pars arboris. 120.
Ligna aratri quæ dicantur. 385.
Ligo quid ſit. 324
Liguſtrum, ſentis ſpecies. 18.
Liliago vel liliaſtrum. 43
Liliaſtrum quid. 336
Lilium, eius origo, appellationes variæ, ac diuiſio. 42. 43.
Lilium conuallium. 598
Limaces quomodo à vitibus arceantur. 350. & ab horto. 105
Limonium. 152
Lingua auis. 556
Lingua bouis. 425
Lingua in torculari quid ſit. 359
Linozoſtis. 327. quotuplex. ibid. & 328
Linum quid ſit. 399
Linum ſylueſtre. 177
Liquiritia, quis frutex. 573
Liſcea quàm noceat viti. 350. eius

350. *eius remedium.* ibid.
Litoſpermon, olus. 440
Loci ſalubritas in horti poſitione conſideranda eſt. 90
Locuſta, vel, *locuſta pes.* 80
Locuſtæ volucres ab hortis quomodo fuganda. 107
Lolium quid ſit. 397
Lolium murinum. 424
Lora quid ſint. 385
Lorea ſiue lora. 367
Lotophi qui dicti. 172
Lotus arbor. 171. *eius fructus.* ibid.
Lotus arbor & herba. 532
Lotus ſylueſtris. 458. *vrbana.* ibid.
Lucus religionis ergo conſitus. 518
Lunaria maior. 333.577
Lupha quid Meſues nominet. 590
Lupinus quod legumen. 404
Lupus. 218
Lupus ſalictarius. 30. *receptiuus.* ibid.
Lupulus herba quæ. 29.30
Luteum, herba. 468
Luxuriare arbores quando dicantur. 113
Lyche. 509
Lycion medicamentum. 513
Lycion pixacanthon. 514
Lycopſis, herba. 422
Lygon apud Græcos quid. 493
Lygon, fruticis ſpecies. 558
Lyra quid ruſticis. 382
Lyrare agrum. 382
Lyſimachios, aut Lyſimachia vel Lyſimachion, herba. 467. 599
Lytron, herba. 468

M

Macer quid ſit. 193
Macma quid ſit. 366
Maiorana. 48
Malacociſſos herba. 475. 580
Malicorium. 150
Malleolus arboris quid ſit. 123
Malleolus vitis quid dicatur. 282
Malleolus palmipedalis. 283
Malleoli præſidiarij qui. 283
Malua etymon, diuiſio, & vſus. 58

Malua terreſtris. 561
Malua *vbi ſerenda, & quando transferenda.* 99
Maluarum genera duo. 406. 407
Malum. 142. 143
Malum *terræ.* 337
Mala inſana. 75
Malorum *nomine quid hic intelligendum.* 143
Malorum genera & differentiæ. 143. 144
Malorum fructus varij. 144. 145. 146. 147. 148. *genera.* 153
Sub Malorum *generibus quænam arbores contineantur.* 149
Malus *arbor.* 143
Malus *quo ſolo delectetur.* 248
Malus cui arbori inſerenda. 240
Malus cotonea quomodo ſerenda. 209. 210
Malus cotonea & armeniaca quo ſolo lætentur. 248
Malus *cydonia.* 152
Malus *medica.* 150. *eius fructus varias ſortitur appellationes.* 150. & 151
Malus catonea in quã arborẽ inſeri poßit. 241. & *in eam quę arbor.* ibid.
Malus perſica & armeniaca nucleis ſeritur. 241
Malus *perſica, & eius fructus varius.* 155. & 156
Malus præcox ſiue præcoqua. 154. *eius fructus.* 155
Malus *punica, & eius fructus.* 149
Mandragora *cur in hortis conſeratur.* 75
Manus Chriſti, herbæ genus. 586
Margarides. 189
Margarita, *& margareta pratenſis herba.* 461. 463
Marra *quid ſit.* 324. 388
Marrubium. 54
Martydanum. 504
Mater arborum quæ. 200
Materiarius qui dictus. 276
Matiana ſentis ſpecies. 19
Matricaria. 48
Matriſſylua, herba. 579
Matrix arboris. 121
Maurella. 357
Myſon, *vnde* Myſij *populi.* 538

Mecon. 333
M*edion, trifolium odoratum.* 458
M*edica, quod pabuli genus.* 453
M*elanpodium, herba.* 588
M*elãpyron quid.* 398.425
M*alancranis, iunci genus.* 470
M*elancrena.* 479
M*elandryon, herba.* 441
M*elanthion, herba.* 421
M*elea.* 142.143
M*elia vel milea, genus arboris.* 551
M*elimela.* 154
M*elimos, leguminis ſpecies.* 396
M*elines.* 395
M*eliſſophyllon,* vel, *meliphyllon.* 54
M*elon.* 142
M*elones.* 73
M*elonum ſatio.* 102
M*elopepones.* 73
M*emitha, herba.* 422
M*enta quotuplex, à Græcis quomodo dicta, & cur ita appellata.* 50
M*entaſtrum* ibid.
M*entæ ſatio vbi facienda.* 100
M*eon Grecis quid,* 66.420
M*ercurialis.* 327. *duplex.* ibid. & 328
M*ergottæ quæ dicantur.* 284
M*ergus in vite quid ſit.* 283
M*erra quid ſit.* 324
M*eſlierus.* 174
M*eſpilus arbor quæ & quotuplex ſit.* 174
M*eſpilus quod ſolum deſideret.* 249
M*eſpila quomodo ſeruentur.* 268
M*eſpilorum fructus genera duo faciunt Galli, & quæ.* 174.175
M*etare arbores aut vineas.* 130
M*etatores qui dicti.* 130
M*eu, herba* 420
M*ezereon.* 177. & 414
M*ilium vnde dictum, & quid ſit.* 395.396
M*ilium ſolis.* 440
M*illefolium, herba.* 464
M*imecyla quid dicant Græci.* 115
M*inæ agrorum quid ſint.* 381
M*iſcella.* 393
M*odia agrorum.* 381

Moloche, quod olus. 436
Molochia. 68
Molon, herba. 421
Molly Cappadocibus quid. 587
Molybdæna, herba. 468
Morbi, quibus arbores vrbanæ obnoxiæ ſunt, qui ſint. 258. 259
Morgellina quæ. 330. 431
Morſus diaboli. 596
Morſus gallinæ. 330
Morus arbor. 190
Morus quomodo ſeratur. 210
Morus cui arbori inſeratur. 240
Mora terreſtria quæ dicantur, Seruio grammatico. 76
Mororum fructus qualis. 191
Moſceuton ſiue muſceton. 25
Moſchocaryon, ſiue moſcocaridion Græcis quid. 195
Mucor peculiare vini vitium. 372
Muralium quid. 13
Muris auricula. 330
Mures agreſtes quomodo fugentur. 107
Murrhina apud Priſcos quid. 369
Muſchetum minus. 467
Muſcus in arbore quid ſit. 121. *in floribus.* 508
Myagron, herbæ genus. 425
Mydion quid. 525
Myoſotis, alſines genus. 594
Myrice, fruticis genus. 558
Myrobolanus quid. 520
Myrobolanus Arabica ſiue Syria duplex. 521. *Thebaica, Æthiopica, Ægyptia.* 521
Myrobolanorum diſtinctio. 521. 522.
Myrrha vel Myrrhis herba. 425
Myrrha, quæ arbor. 545. *eius genera.* ibid.
Myrrine vel myrſine. 502
Myrſinites, tithymali ſpecies. 581
Myrtha quid ſint. 504
Myrtacium vel myrtinum vinum, oleum. 504
Myrtetum quid ſit. 502
Myrtidanum quid ſit. 504
Myrthides *Græcis quid ſint.* 504
Myrtus *quæ arbor.* 502
Myrtus *candida & ni-*

gra. 502. 503. *coniugalis.* 503. *Tarentina, exotica, ſilueſtris, nemoralis.* 503
Myrtum *quæ arbor admittat.* 240
Myrti *fructus.* 504
Myrthi *ſylueſtris ſiue ruſcibaccæ, quales.* 503. 504
Myxon *quid ſit.* 164

N.

N*Apina quibus locis fiat.* 80
Napus, quæ radix. 405
Napi quando & vbi ſerendi. 101
Napum vel rapum. 79
Napy. 70
Narciſſus vnde dictus, & quotuplex. 40. & 41
Nardum, Creticum, Gangicum, Indicum &c. 589
Nardus Criticus. 441
Nardus Celtica. 51
Nardi fruticis differentiæ & variæ eius nomenclatura. 566. 567. 568
Narthex, quis frutex. 564
Naſtos. 484
Naſturtium. 61. 509
Naſturtium aquaticum. 61. 509
Naſturtii ſatio. 98
Naueta quæ herba. 405
Nantean quid vocet Plautus. 560
Nebrides oliuæ. 580
Nebulis ſi noceant hortis, quomodo mederi poſſis. 104
Neſlierus. 174
Nenius quid ſignificet. 517
Nenuphar. 473
Nepeta vel nepita. 49
Nepotes vitis qui dicantur. 284
Netis, nardi ſpecies. 568
Neuras. 514
Nicolai palmulæ. 189
Nictegron, vel nictilopa. 578
Nigella, quod olus. 433
Nigella Romana. 421
Ninatio vitis quid ſit. 349
Nouale quid. 380
Nucamenta quid ſint. 126
Nucifolium, quis frutex. 573
Nuclei pinei. 537
Nucleorum ſatio in ſeminario. 203. 204
Nux in quam arborem in-

ſeratur. 240
Nux ſapinea. 537
Nux vomica. 581
Nucum ordo ac differentiæ. 191.192. & 193
Nucum regiarum fructus varij, variiſque particulis obtecti. 193.194.195.196
Nucum in ſeminario ponendarum ratio. 203
Nympha, herba lacuſtris. 472
Nymphæa duplex. 473

O.

Obierus, arbor. 498
Obtuſio oculorum. 262
Occa. 388
Occare agrum. 382
Ocellus quando ſerendus. 100
Ocellus Indicus quomodo ſeratur. 101
Ocimaſtrum quid ſit. 52.341.423
Ocimoides, herbæ genus. 423
Oculus ferus, herba. 431
Oculi arborum quid dicantur. 123
Ocymoides, herba. 477
Ocymon unde dictum. 52
Ocymum quando ſeratur, & quomodo colatur. 101
Ocymum aquaticum. 477
Odontides, herba. 454.463
Oenos & Oenophori quid apud Græcos. 359
Oenothera quæ herba. 408
Olea. 176. *Mineruæ ſacra.* ibid. *Æthiopica.* 177. *eius fructus.* 178
Olea quod ſolum deſideret. 249
Oleæ morbus quis. 261.262
Oleæ ſtrictiuæ. 181. *caduæ.* ibid.
Olearum ſatio quomodo facienda. 208. & 209. *quando.* 217
Oleago. 414
Oleago ſiue oleaſtellum. 177
Oleagnum & oleaginum non idem. 177
Olearius ſiue oliuarius quid ſit. 181
Olcitas ſiue oliuitas quid ſit, 181

Oleaſter. 176.177

Oleaſtellum. 177. 414

Olei conficiendi & legendarum oliuarum vocabula. 180.181

Oleum quid ſit. 180

Oleum myrtinum ſiue myrthaceum. 54

Oleum Laurinum. 501

Olei cognomina varia. 182

Olfactoriolum quid ſit. 38

Olibanum quid. 544

Oligoſchœnas. 478

Oliua & olea apud authores confunduntur. 178

Oliuæ quomodo adſeruentur. 268

Oliuas ſtringere, legere, quatere quid ſint & an differant. 178

Oliuarum genera decem ex Plinio, & quæ. 179.180

Oliuella. 177.414

Oliuerus. 176

Oliuotum vbi frequẽs. 175

Oliuetum quomodo faciendum. 208

Olla, morbus oleæ. 261

Oluſatrum. 69

Olus marinum quid Plinio. 66

Olus cordum, ſatilla batis. 60

Olera in agris ſponte naſcentia. 406

Olinthi. 186

Olyra Græcis quid. 392

Omphacium quid ſit. 360

Omphalacarpon herba. 409

Onagra ſiue onuris, fruticis genus. 575

Onaſcos. 484

Oniche Græcis quid. 569

Onobrichis herba. 511

Onoſma, quod olus. 439

Onuris herba. 408.575

Opera quid ſit agricolis. 381

Operire arbores. 133.134

Ophioſtaphylon. 289

Ophioſcorodon. 84

Opierus, arbor. 498

Oporotheca. 142

Opos cyrenaicos. 566

Opulus quæ arbor. 293

Opulus vitibus amica arbor. 497

Orchas. 179

Orchis, quę herba. 585.586

Orchis ſerapias. 586.459

Orchites. 179

Orebethron. 563

Origanum ſiue Origanus quotuplex. 50

Origanum quomodo ſeratur. 100
Orminum, vel, horminum. 54.397
Orneogloſſum, arbor. 556
Ornithogalon. 428
Orobanche, herba. 427
Orobia Græcis quid. 544
Oriza, frumenti genus. 394. *eius duo ſunt genera.* 394
Oſmunda regalis. 576
Oſmundula arborea. 577
Oſtum quid dixerint antiqui. 181
Oſyris, ſiue Oſyrias. 467
Oxalis. 59
Oxalis minuta. 337
Oximala perſica. 152
Oxis quæ herba. 410
Oxya Græcis quid. 530
Oxyacanthos vel oxyacantha. 18
Oxyacantha quos ſurculos admittat. 241
Oxycraton. 367.372
Oxylapathum vnde dictum. 63
Oxymeli quid. 372
Oxymyrſine. 503
Oxyphœnix. 188
Oxys, oxytriphillon. 457
Oxyſchoenos. 478
Ozenitis, qui frutex. 567
Ozymon, regia herba. 52

P.

Pabula in pratis conſeri ſolita. 452.453
Paderota. 65
Pala quid ſit. 323.387
Palæ arboris indicæ deſcriptio. 185.186
Paliurus quis frutex. 515
Palmæ arboris deſcriptio. 187
Palma quotuplex. 187. & 188
Palma quod ſolum concupiſcat. 249
Palma Chriſti. 107
Palma Indica. 193
Palmæ fructus colore varij. 188. *celebriores.* 189
Palmæ in vite quid ſint. 279
Palmulæ. 188
Palmulæ caryotæ triplices. 189
Palmulæ eunuchi, Megarides, *Thebaides, &c.* 189
Palmetum quid ſit. 187
Palmites *qui dicantur.* 277

Palmitum genera multa & quæ. ibid.
Palmites profundere quid ſit. 278
Palus quid ſit. 320.472
Palus quæ precipuè vitanda in horti conſtitutione. 90
Pampini vitium qui dicantur. 120.182
Panax quid & quotuplex. 81
Pancration quid. 86
Panicula quæ ſint. 126
Panicum, luguminis genus. 396
P*anicum, Diocli mel frugum.* 397
Panis cuculi. 457
Panis ex milio prædulcis. 396
P*anis porcinus.* 80
P*apauer erraticum, rubrum.* 424.430
P*aupaueris ſatio.* 101
P*apaueris genera quatuor.* 78
P*apyrus aut papyrum.* 489.490
P*aradiſi flos.* 434
P*arietaria, herba.* 13.332
P*arthenion.* 48
P*arthenis.* 49
P*arturientes adiuuant artemiſia.* 49
P*artus ante conceptum.* 598
P*aſcere pratum, quid.* 449
P*aßiflos.* 429
P*aſtinaca duplex.* 81
P*aſtina gallica.* 465
P*aſtinum quid.* 10.323
P*aſtoria burſa.* 416
P*aſtus camelorum.* 480
P*ata leonis.* 416.438
P*atella quid.* 261
P*atibulum quid ſit.* 181
P*ecten veneris, herba.* 435
P*ectines in arboribus.* 120.121
P*edamenta ſiue pedamina in vineis quæ ſint.* 321.322
P*ediculus vel petiolus, pars arboris.* 124.125
P*elecinos, herba.* 439
P*ellibosſa, herba.* 467
P*enis, arbor.* 528
P*enſea, herba.* 434
P*entaphyllon, vel pentadactylon, herba.* 465. *vel pentapteron.* ibid.
P*entaphyllon, pratenſis herba & ſylueſtris.* 585
P*entatomon, herba.* 465

Legere oliuas. 178
Leguli qui dicti. 181
Legumina. 395. & *ſeqq.*
Lenida quid vocent Græci. 338.
Lens, leguminum fertiliſſima. 402. *eius duo genera.* 403.
Lens paluſtris. 474
Lenticula aquatica. 474
Lentiſcus quæ arbor & quotuplex ſit. 541. 542
Leo terræ. 177
Leonis pata. 438
Leontice, herba. 596
Leontopetalon, herba. 438
Leontopodium. 41
Leophyllos. 66
Lepidium, herba. 428. *duplex eſt.* 429
Leporis cuminum. 408
Leptoria Græcis quid. 194
Leucacantha. 24. 513
Leucanthemon pergulis rectis admoueri ſolet. 23
Lucare vel collucare. 518
Leucion candidum & luteum. 39
Leucoion luteum. 13
Leucoia leucoiorum, quid ſint. 38
Leuiſticum. 82
Libanotis quid, & eius ſpecies. 23. 544
Liber arboris quid ſit. 121
Libri cur ſic appellati. ibid.
Librum remittere arbor quando dicatur. 121
Libyon, trifolij genus. 458
Lignum, quæ pars arboris. 120.
Ligna aratri quæ dicantur. 385.
Ligo quid ſit. 324
Liguſtrum, ſentis ſpecies. 18.
Liliago vel liliaſtrum. 43
Liliaſtrum quid. 336
Lilium, eius origo, appellationes variæ, ac diuiſio. 42. 43.
Lilium conuallium. 598
Limaces quomodo à vitibus arceantur. 350. & *ab horto.* 105
Limonium. 152
Lingua auis. 556
Lingua bouis. 425
Lingua in torculari quid ſit. 359
Linozoſtis. 327. *quotuplex.* ibid. & 328
Linum quid ſit. 399
Linum ſylueſtre. 177
Liquiritia, quis frutex. 573
Liſeta quàm noceat viti. 350. *eius*

350. *eius remedium.* ibid.
Litoſpermon, olus. 440
Loci ſalubritas in horti poſitione conſideranda eſt. 90
Locuſta, vel, *locuſta pes.* 80
Locuſtæ volucres ab hortis quomodo fuganda. 107
Lolium quid ſit. 397
Lolium murinum. 424
Lora quid ſint. 385
Lorea ſiue lora. 367
Lotophi qui dicti. 172
Lotus arbor. 171. *eius fructus.* ibid.
Lotus arbor & herba. 532
Lotus ſylueſtris. 458. *vrbana.* ibid.
Lucus religionis ergo conſitus. 518
Lunaria major. 335.577
Lupha quid Meſues nominet. 590
Lupinus quod legumen. 404
Lupus. 218
Lupus ſalictarius. 30. *reptiuus.* ibid.
Lupulus herba quæ. 29.30
Luteum, herba. 468
Luxuriare arbores quando dicantur. 113
Lyche. 509
Lycion medicamentum. 513
Lycion pixacanthon. 514
Lycopſis, herba. 422
Lygon apud Græcos quid. 493
Lygon, fruticis ſpecies. 558
Lyra quid ruſticis. 382
Lyrare agrum. 382
Lyſimachios, aut Lyſimachia vel Lyſimachion, herba. 467.599
Lytron, herba. 468

M

Macer quid ſit. 193
Maema quid ſit. 366
Maiorana. 48
Malacociſſos herba. 475. 580
Malicorium. 150
Malleolus arboris quid ſit. 123
Malleolus vitis quid dicatur. 282
Malleolus palmipedalis. 283
Malleoli præſidiarij qui. 283
Maluæ etymon, diuiſio, & vſus. 58

Malua terreſtris. 561
Malua ubi ſerenda, & quando transferenda. 99
Maluarum genera duo. 406. 407
Malum. 142. 143
Malum terræ. 337
Mala inſana. 75
Malorum nomine quid hic intelligendum. 143
Malorum genera & differentiæ. 143. 144
Malorum fructus varij. 144. 145. 146. 147. 148. *genera.* 153
ſub Malorum generibus quænam arbores contineantur. 149
Malus arbor. 143
Malus quo ſolo delectetur. 248
Malus cui arbori inſerenda. 240
Malus cotonea quomodo ſerenda. 209. 210
Malus cotonea & armeniaca quo ſolo lætentur. 248
Malus cydonia. 152
Malus medica. 150. *eius fructus varias ſortitur appellationes.* 150. & 151
Malus catonea in quã arborẽ inſeri poßit. 241. & *in eam quę arbor.* ibid.
Malus perſica & armeniaca nucleis ſeritur. 241
Malus perſica, & eius fructus varius. 155. & 156
Malus præcox ſiue præcoqua. 154. *eius fructus.* 155
Malus punica, & eius fructus. 149
Mandragora cur in hortis conſeratur. 75
Manus Chriſti, herbæ genus. 386
Margarides. 189
Margarita, & margareta pratenſis herba. 462. 463
Marra quid ſit. 324. 388
Marrubium. 54
Martydanum. 504
Mater arborum quæ. 200
Materiarius qui dictus. 276
Matiana ſentis ſpecies. 19
Matricaria. 48
Matriſſylua, herba. 579
Matrix arboris. 121
Maurella. 357
Myſon, unde Myſij populi. 539

Mecon. 333
Medion, trifolium odoratum. 458
Medica, quod pabuli genus. 453
Melanpodium, herba. 588
Melãpyron quid. 398.425
Malancranis, iunci genus. 470
Melancræna. 479
Melandryon, herba. 441
Melanthion, herba. 421
Melea. 142.143
Melia vel milea, genus arboris. 551
Melimela. 154
Melinos, leguminis ſpecies. 396
Melines. 395
Meliſſophyllon, vel, *meliphyllon.* 54
Melon. 142
Melones. 73
Melonum ſatio. 102
Melopepones. 73
Memitha, herba. 422
Menta quotuplex, à Græcis quomodo dicta, & cur ita appellata. 59
Mentaſtrum. ibid.
Mentæ ſatio vbi facienda. 100
Meon Grecis quid. 66.420
Mercurialis. 327. *duplex*, ibid. & 328
Mergottæ quæ dicantur. 284
Mergus in vite quid ſit. 283
Merra quid ſit. 324
Meſlierus. 174
Meſpilus arbor quæ & quotuplex ſit. 174
Meſpilus quod ſolum deſideret. 249
Meſpila quomodo ſeruentur. 268
Meſpilorum fructus genera duo faciunt Galli, & quæ. 174.175
Metare arbores aut vineas. 130
Metatores qui dicti. 130
Meu, herba 420
Mezereon. 177. & 414
Milium vnde dictum, & quid ſit. 395.396
Milium ſolis. 440
Millefolium, herba. 464
Mimecyla quid dicant Græci. 115
Minæ agrorum quid ſint. 381
Miſcella. 393
Modia agrorum. 381

Moloche, quod olus. 436
Molochia. 68
Molon, herba. 421
Molly Cappadocibus quid. 587
Molybdæna, herba. 468
Morbi, quibus arbores urbanæ obnoxiæ ſunt, qui ſint. 258.259
Morgellina quæ. 330.431
Morſus diaboli. 596
Morſus gallinæ. 330
Morus arbor. 190
Morus quomodo ſeratur. 210
Morus cui arbori inſeratur. 240
Mora terreſtria quæ dicantur Seruio grammatico. 76
Mororum fructus qualis. 191
Moſceuton ſiue muſceton. 25
Moſchocaryon, ſiue moſcocaridion Græcis quid. 195
Mucor peculiare vini vitium. 372
Muralium quid. 13
Muris auricula. 330
Mures agreſtes quomodo fugentur. 107
Murrhina apud Priſcos quid. 369
Muſchetum minus. 467
Muſcus in arbore quid ſit. 121. *in floribus.* 508
Myagron, herbæ genus. 425
Mydion quid. 525
Myoſotis, alſines genus. 594
Myrice, fruticis genus. 558
Myrobolanus quid. 520
Myrobolanus Arabica ſiue Syria duplex. 521. *Thebaica, Æthiopica, Ægyptia.* 521
Myrobolanorum diſtinctio. 521.522.
Myrrha vel Myrrhis herba. 425
Myrrha, quæ arbor. 545. *eius genera.* ibid.
Myrrine vel myrſine. 502
Myrſinites, tithymali ſpecies. 581
Myrtha quid ſint. 504
Myrtacium vel myrtinum vinum, oleum. 504
Myrtetum quid ſit. 502
Myrtidanum quid ſit. 504
Myrtides *Græcis quid ſint.* 504
Myrtus *quæ arbor.* 502
Myrtus *candida & ni-*

gra. 502. 503. *coniugalis.* 503. *Tarentina, exotica, ſilueſtris, nemoralis.* 503
Myrtum quæ arbor admittat. 240
Myrti fructus. 504
Myrthi ſylueſtris ſiue ruſcibaccæ, quales. 503. 504
Myxon quid ſit. 164

N.

Napina quibus locis fiat. 80
Napus, quæ radix. 405
Napi quando & vbi ſerendi. 101
Napum vel rapum. 79
Napy. 70
Narciſſus vnde dictus, & quotuplex. 40. & 41
Nardum, Creticum, Gangicum, Indicum &c. 589
Nardus Criticus. 441
Nardus Celtica. 51
Nardi fruticis differentiæ & variæ eius nomenclatura. 566. 567. 568
Narthex, quis frutex. 564
Naſtos. 484
Naſturtium. 61. 509
Naſturtium aquaticum. 61. 509
Naſturtii ſatio. 98
Naueta quæ herba. 405
Nautean quid vocet Plautus. 560
Nebrides oliuæ. 580
Nebulis ſi noceant hortis, quomodo mederi poſſis. 104
Neſtierus. 174
Nenius quid ſignificet. 517
Nenuphar. 473
Nepeta vel nepita. 49
Nepotes vitis qui dicantur. 284
Netis, nardi ſpecies. 568
Neuras. 514
Nicolai palmulæ. 189
Nictegron, vel nictilopa. 578
Nigella, quod olus. 435
Nigella Romana. 421
Ninatio vitis quid ſit. 349
Nouale quid. 380
Nucamenta quid ſint. 126
Nucifolium, quis frutex. 573
Nuclei pinei. 537
Nucleorum ſatio in ſeminario. 203. 204
Nux in quam arborem in-

ſeratur. 240
Nux ſapinea. 537
Nux vomica. 581
Nucum ordo ac differentiæ. 191.192. & 193
Nucum regiarum fructus varij, variiſque particulis obtecti. 193.194.195.196
Nucum in ſeminario ponendarum ratio. 203
Nympha, herba lacuſtris. 472
Nymphææ duplex. 473

O.

OBierus, arbor. 498
Obtuſio oculorum. 262
Occa. 388
Occare agrum. 382
Ocellus quando ſerendus. 100
Ocellus Indicus quomodo ſeratur. 101
Ocimaſtrum quid ſit. 52. 341. 423
Ocimoides, herbæ genus. 423
Oculus ferus, herba. 431
Oculi arborum quid dicantur. 123
Ocymoides, herba. 477
Ocymon vnde dictum. 52
Ocymum quando ſeratur, & quomodo colatur. 101
Ocymum aquaticum. 477
Odontides, herba. 454. 463
Oenos & Oenophori quid apud Græcos. 359
Oenothera quæ herba. 408
Olea. 176. Mineruæ ſacra. ibid. Æthiopica. 177. eius fructus. 178
Olea quod ſolum deſideret. 249
Oleæ morbus quis. 261. 262
Oleæ ſtrictiuæ. 181. caduæ. ibid.
Olearum ſatio quomodo facienda. 208. & 209. quando. 217
Oleago. 414
Oleago ſiue oleaſtellum. 177
Oleagnum & oleaginum non idem. 177
Olearius ſiue oliuarius quid ſit. 181
Oleitas ſiue oliuitas quid ſit, 181

Oleaſter. 176.177
Oleaſtellum. 177.414
Olei conficiendi & legendarum oliuarum vocabula. 180.181
Oleum quid ſit. 180
Oleum myrtinum ſiue myrthaceum. 54
Oleum Laurinum. 501
Olei cognomina varia. 182
Olfactoriolum quid ſit. 38
Olibanum quid. 544
Oligoſchœnas. 478
Oliua & olea apud authores confunduntur. 178
Oliuæ quomodo adſeruentur. 268
Oliuas ſtringere, legere, quatere quid ſint & an differant. 178
Oliuarum genera decem ex Plinio, & quæ. 179.180
Oliuella. 177.414
Oliuerus. 176
Oliuotum vbi frequẽs. 175
Oliuetum quomodo faciendum. 208
Olla, morbus oleæ. 261
Oluſatrum. 69
Olus marinum quid Plinio. 66
Olus cordum, ſatilla batis. 60
Olera in agris ſponte naſcentia. 406
Olinthi. 186
Olyra Græcis quid. 392
Omphacium quid ſit. 360
Omphalacarpon herba. 409
Onagra ſiue onuris, fruticis genus. 575
Onaſcos. 484
Oniche Græcis quid. 569
Onobrichis herba. 511
Onoſma, quod olus. 439
Onuris herba. 408.575
Opera quid ſit agricolis. 381
Operire arbores. 133.134
Ophioſtaphylon. 289
Ophioſcorodon. 84
Opierus, arbor. 498
Oporotheca. 142
Opos cyrenaicos. 566
Opulus quæ arbor. 293
Opulus vitibus amica arbor. 497
Orchas. 179
Orchis, quę herba. 585.586
Orchis ſerapias. 586.459
Orchites. 179
Orebethron. 563
Origanum ſiue Origanus quotuplex. 50

Origanum quomodo ſeratur. 100
Orminum, vel, horminum. 54. 397
Orneogloſſum, arbor. 556
Ornithogalon. 428
Orobanche, herba. 427
Orobia Græcis quid. 544
Oriza, frumenti genus. 394. *eius duo ſunt genera.* 394
Oſmunda regalis. 576
Oſmundula arborea. 577
Oſtum quid dixerint antiqui. 181
Oſyris, ſiue Oſyrias. 467
Oxalis. 59
Oxalis minuta. 337
Oximala perſica. 152
Oxis quæ herba. 410
Oxya Græcis quid. 530
Oxyacanthos vel oxyacantha. 18
Oxyacantha quos ſurculos admittat. 241
Oxycraton. 367. 372
Oxylapathum vnde dictum. 63
Oxymeli quid. 372
Oxymyrſine. 503
Oxyphœnix. 188
Oxys, oxytriphillon. 457
Oxyſchoenos. 478
Ozenitis, qui frutex. 567
Ozymon, regia herba. 52

P.

Pabula in pratis conſeri ſolita. 452. 453
Paderota. 65
Pala quid ſit. 323. 387
Palæ arboris indicæ deſcriptio. 185. 186
Paliurus quis frutex. 515
Palmæ arboris deſcriptio. 187
Palma quotuplex. 187. & 188
Palma quod ſolum concupiſcat. 249
Palma Chriſti. 107
Palma Indica. 193
Palmæ fructus colore varij. 188. *celebriores.* 189
Palmæ in vite quid ſint. 279
Palmulæ. 188
Palmulæ caryotæ triplices. 189
Palmulæ eunuchi, Megarides, Thebaides, &c. 189
Palmetum quid ſit. 187
Palmites qui dicantur. 277

Palmitum genera multa & quæ. ibid.
Palmites profundere quid ſit. 278
Palus quid ſit. 320.472
Palus quæ precipuè vitanda in horti conſtitutione. 90
Pampini vitium qui dicantur. 120.182
Panax quid & quotuplex. 81
Pancration quid. 86
Panicula quæ ſint. 126
Panicum, luguminis genus. 396
Panicum, Diocli mel frugum. 397
Panis cuculi. 457
Panis ex milio prædulcis. 396
Panis porcinus. 80
Papauer erraticum, rubrum. 424.430
Paupaueris ſatio. 101
Papaueris genera quatuor. 78
Papyrus aut papyrum. 489.490
Paradiſi flos. 434
Parietaria, herba. 13.332
Parthenion. 48
Parthenis. 49
Parturientes adiuuant artemiſia. 49
Partus ante conceptum. 598
Paſcere pratum, quid. 449
Paßiflos. 429
Paſtinaca duplex. 81
Paſtina gallica. 463
Paſtinum quid. 10.323
Paſtoria burſa. 416
Paſtus camelorum. 480
Pata leonis. 416.438
Patella quid. 261
Patibulum quid ſit. 181
Pecten veneris, herba. 435
Pectines in arboribus. 120. 121
Pedamenta ſiue pedamina in vincis quæ ſint. 321. 322
Pediculus vel petiolus, pars arboris. 124.125
Pelecinos, herba. 439
Pelliboſſa, herba. 467
Penis, arbor. 528
Penſea, herba. 434
Pentaphyllon, vel pentadactylon, herba. 465. *vel pentapteron.* ibid.
Pentaphyllon, pratenſis herba & ſylueſtris. 585
Pentatomon, herba. 465

Peples: peplis ſiue peplion. 333
Peplos, quod herbæ genus. 583
Peponum genera non pauca. 73.74
Peponum ſatio. 102
Pergulæ hortenſes : item herbæ ac frutices ipſis pergulis ornatus gratia applicari ſolitæ. 21.22
Periſtereon. 477
Periclymenon, quis frutex. 179
Perſici mali genera multa. 155. & 156
Perſica quo pacto adſeruentur. 269
Perſicaria, herba. 468
Perſonata herba quæ. 65
Pes Alexandrinus. 561
Pes columbinus. 420
Pes cornicis. 427
Pes vituli, herba. 589
Peſtifuga. 467
Petaſites herba. 413
Petræ barba. 417
Petræ herba. 437
Petrophyos, ſiue Petræum, tithymali ſpecies. 582
Peucedanum Dioſcoridi quid. 66
Pucedanum vnde dictum & quid ſit. 598
Pezicæ fungi. 470
Phænicron. 331
Phalangion ſiue phalangites quæ herba. 24.592
Phalaris. 420
Phaſeolus, quod legumen. 403
Phaſiolon, olus. 425
Phellandrion. 475
Phellodrys. 531
Phellos, arbor. 532
Philanthropon quod oleris genus. 409
Phileteria, quæ ſpecies herbæ. 583
Philura, phylica, & philira. 548.549
Phleon, herba ſpinoſa. 475
Phlion à Phleo longè diſsidet. 475
Phlogion vel phlox. 434
Phlomos herba & eius genera. 412
Phœnicobalani. 189
Phœnis herba. 424
Phœnix. 187. *Phœnices.* 188
Phu, herba. 441.589
Phuſca quid ſit. 372
Phtiropœon, ſpecies pi-

tea. 538

Phyllon vbi naſcatur & quotuplex. 585

Phyllitis herba, & eius deſcriptio. 591

Picea, arbor pino congener. 537. eius fructus. 538

Piceaſter, quæ arbor. 538

Pigmentum regale. 476

Piloſella, herba. 595

Pilularum nomine quid veniat, & earum genera. 523. 524

Pilularum ſerendarum ratio. 202

Pinaſter quæ arbor. 537

Pinus vnde ſic appelletur & quæ arbor. 536. duplex. ibid.

Pinus quod amet ſolum. 249

Piper agreſte. 494

Piperitis. 51

Piſſaphalthon & piſſelæon. 534

Piſum, leguminis genus. 399. 400

Piſtacia in nucum genere habentur, & varia eorum nomina. 196. 197

Pityrides oliuæ. 180

Pitys. 538

Pityuſa, quæ herba. 582

Pix, & eius diuiſio. 534

Pix acanthus. 513

Pix radulana. 356

Planta pro viuiradice vel ſemine. 130

Plantæ quando dicantur arbores. 110

Plantæ arboreſcere quando dicantur. 114

Plantæ in ſeminario nata, quam curam deſiderent in tranſlatione. 206. 207

Plantæ in agris excoli, aut ſua ſponte naſci ſolitæ. 390. & ſeqq.

Plantæ ſylueſtres. 130. ſatiuæ. ibid.

Plantæ hornotinæ. 366

Plantago aquatica. 476

Plantaginis duo genera. 407

Plantalia quæ. 127. 128

Plantaria quomodo facienda, transferendis ex ſeminario nouellis idonea. 205

Plaſte quæ myrrha. 545

Platanetum quid. 505

Platanus quod arbuſtum. 506

Digitized by Google

Platanus inſitorum omnium capaciſsima. 241
Platyphyllos. 527
Platyphyllon, tithymali. genus. 582
Plauſtrum vel ploſtrum. 386
Plumbago, genus herbæ. 468
Poeureta, herba. 421
Polemonia ſiue polemonium, quæ herba. 420.583
Polium montanum 51. vide *pulegium.*
Pollex vitis quid ſit. 279. 280
Polygalum, herba. 467
Polygonaton qui vocent Græci. 580
Polygonon fœmina. 510
Polypodium, herba. 14. 577
Polypremnos. 264
Polytrichon, herba. 15. 512
Pomarium quid. 141. *differt à pomœrio.* 142
Pomelea, herba. 416
Pomum Ieroſolymitanum vel miraculoſum. 29
Pomi nomen quam generale. 142
Pomorum aliquot nomina ex antiquis deſumpta. 144.145.146
Pomorum quæ apud nos reperiuntur, commendatiſsima quæ ſint. 147. 148
Pomorum ſeruandorum ratio varia. 267
Poma cupidinis. 72.75
Ponere plantas. 130
Populago, herba. 473
Populetum quid ſit. 495
Populus quid & quotuplex. 496.497
Porcellana, portulaca, porpierum, eadem herba. 59.334
Porrago, porreta. 436
Porricidæ, blattæ. 104
Porrum vitium. 337
Porri genus quotuplex. 71
Porri ſatio & tranſlatio quando fieri debeat. 101
Poſca vel puſca quid. 372
Poſitio per taleas quomodo fiat. 208
Patamios ſtratiotes. 474
Poterion, herba. 474
Potamogeton, herba fluuialis. 473
Prædium quid. 5
Prælla Lugdunenſi vulgo quid. 466

Prala propriè quid dicantur. 357
Praſum. 54
Pratum unde dictum. 443
Prata irrigua. 88
Pratorum varia genera. 443. 444
Pratorum culturæ vacabula. 445. 446. 447. 448. 449
Pratenſes herbæ, vide *herba.*
Presbyteri barba. 417
Prodromi. 186
Progemmare vitis proprium. 319
Promere vinum. 364
Promus qui dicatur. 365
Propagatio quid ſit & quomodo facienda. 211. 212. 213
Propago vitis quæ dicatur. 285
Proſcindere locum ad pratum deſtinatum. 446
Proſcindere agrum. 382
Proterion ſpina. 514
Prunus Damaſcena in quã arborem inſerenda. 240
Pruni quo ſolo gaudeant. 249
Prunorum ſeminarium vti conſerendum. 211
Prunorum tum arborum quàm fructuum differentiæ, & genera. 162. 163. 164. 165
Prunidactyla. 165
Pſeudocaſia. 572
Pſeudocoſtus. 51
Pſeudodictamnum. 595
Pſeudomelanthium, herbæ genus. 421
Pſeudomenta. 62
Pſeudonardum, quid. 568
Pſittacia, pro, piſtacia. 197
Pſora quæ herba. 335
Pſyllium, herba quæ, 424
Pſylotrum quid. 28
Ptarmice, arbuſcula. 561
Ptelea Græcis quid. 494
Pteris ſiue pterion quid. 576
Pulegij genus duplex. 50. 51
Pulices olerum quomodo necandi. 106
Pulli arborum quid ſint. 120
Pulli ex maioribus arboribus enati, quomodo propagentur. 211. 212
Pullulare verbum unde deductum. 120
Pulmonea herba. 416
Pulpa arboris. 121

Puluinus quid ſit. 35
Puluinus radicarius. 78
Puluini quid differant ab arcis & quomodo fiant. 34
Pumilæ platani. 506
Punica mala quomodo ſeruentur. 269
Purgamentum tritici. 390
Purgare pratum. 448
Purgari omnes arbores deſiderant, & cur. 253
Purgatio quando fiat. 254
Putamen. 125
Putamen ligneum. 193
Puteus in horto quo tempore fodiendus. 89
Pylon Græcis quid. 524
Pyraſter. 157
Pyra à pomis quid differant. 158
Pyra qua ratione adſeruanda. 268
Pyra decumiana, pſeudodecumiana, dolabelliana, Pomponiana, mammoſa: ſerotina, laurea: volema, ſementina, & muſtea &c, 159
Pyra omnium gratiſſima, Bonchriſtiana. 159. *magnitudine proxima ſunt Mariana.* 160. *Minima omnium muſcata ſiue Chia.* ibid. *Media magnitudine Calliona.* ibi.
Pyra roſata, bicipitia, Certoliana. 160. *Martiniana, ſinora, bergomata.* 161 *ſtrangulanea, anguſtiana, toſacea.* 161
Pyra ſuperba, cruſtumina, falerna. 158
Pyrea quid ſit. 156.162
Pyrethrum ſilueſtre. 561
Pyritis Galeno quid. 568
Pyromela. 148
Pyrus cur arbori poſſit inſeri. 240
Pyrus ſyluatica quam arborem patiatur. 241
Pyros quod ſolum delectet. 248
Pyrorum arborum duo genera. 157

Q.

Qualus ſiue qualum quid ſit. 355
Quaſillus, in quaſillum propagare. 317
Quatere oliuas. 178

Quercetum quid. 517
Quercus cur ſic dicta, & quæ arbor. 525. 526. *eius deriuata.* 526
Quercus & robur an idem. 526
Quercula, herba. 594. 419
Quermes granum. 532
Quincunx, quincuncialis figura. 131. 132
Quinquefolia, herba. 465
Quinquepenna, herba. 465

R.

R*Acemus pro acinis, pro vua.* 339. *adiectiua eius quæ ſint.* ibid.
R*adius, oliua.* 179
R*adius in aratro quid.* 385
R*adix quid ſit.* 117. 275
R*adix viua, & viuiradix an idem.* 117
R*adicis capillamenta ſeu capilli cur ita dicantur.* 117
R*adix fibroſa, capillata ſiue capillaris, & bulboſa an diſtinguantur.* 117
R*adix limoſa cauernoſa, geniculata vel nodoſa, corticoſa &c.* 117. & 118
R*adix luxata quando dicenda.* 118
R*adix dulcis, ſcythica.* 573
R*adices arborum non multum diſpoliandæ.* 256
R*adices edules agris excoli ſolitæ.* 404. 405. 406
R*adices capere, agere, mittere: item circunfodere radicem & ſubarare: luxare, quid ſit.* 118
R*adices confirmare.* 275
R*adicula, herba.* 442
R*adicula Columellæ quid.* 78
R*adicare arbores quando dicantur.* 118
R*adicatio quid ſit.* 260
R*adula quid ſit.* 356
R*amalia quæ dicantur.* 122. 123
R*amus cum fructu decerptus cur termes appelletur.* 123
R*ami arboris qui dican-*

tur. 122
Ranarum garrulitas per noctem quomodo compeſcenda. 107
Ranunculus, herba. 461. *quotuplex.* 461.462
Raphanum, vel, *raphanida quid vocent Græci.* 78
Raphanus, quod radicis genus. 405. *multiplex eſt.* 406. *vitibus inimicus.* ibid.
Raphani, & raporum ſatio. 101
Rapicia quid ſint. 79. & 78
Rapina quid dicatur. 80
Rapum, ſiue, *napum*, non *rapa.* 79
Rapum & eius ſpecies. 404.405
Rapus terræ. 580
Rapunculus, vel, *napunculus.* 80
Raſtrum quid. 324.388
Raſtellum, herba. 435
Reciſio quæ & quando facienda. 255
Recurrere pratum. 449
Refalcare pratum. 449
Remedia contra noxias aeris tempeſtates & infeſta hortis animalia. 103. 104. 105.106
Reſex, fermentum. 277
Reſina, & reſinaceæ arbores. 533.534
Reſta bouis. 514
Reſtituere pratum. 450
Reuponticum. 598
Rhamnus. 18
Rhamni quomodo conſeruantur. 211
Rhizophagi qui dicti. 486
Rhoan & rhoean, rhoas & rhoidias & rhoedia quid vocent Græci. 149
Rhus, frutex coriarius. 559
Ridicas findere. 322
Rigare pratum. 448
Rigatio quibus locis conueniat. 253
Robor & robur quid & quotuplex. 525
Robur Theophraſto quid. 526
Rodora quæ herba. 596
Romanos quid dicant vltimi Picardi. 68
Roratio, morbus viti peculiaris duplici de cauſa. 261. 349

Roſa

Roſæ appellatione quid veniat. 24.25
Roſa cui arbori inſerenda. 240
Roſam quomodo ſeri ac coli oporteat. 100
Roſarum variæ ſpecies. 25
Roſa canina. 17.563
Roſa Iunonis quæ. 42
Roſa tranſmarina. 407
Roſago quid ſit. 563
Roſarium quid ſit. 26
Roſaria quomodo ſerenda. 94
Roſetum quid. 26
Roſmarinum ſiue roſmarinus pergulis rectis applicari ſolitus. 22.23
Rubia duplex. 440
Rubigo quomodo auertenda. 105
Rubigine laborant vites, & quando. 348
Rubigus Deus & rubiga Dea. 349
Rubus & eius ſpecies. 17.18
Rudetum. 380
Rumex quid. 63
Rumex ſylueſtris. 591
Rumpi, rumpotiua, rumpotineta quid ſint. 491
Runca ſegetalis. 389 *runcare.* ibid
Runcatio quid ſit. 97
Ruſcum & ruſcus. 503
Ruſcus, ſylueſtris myrthus. 559
Ruta duplex. 53.587
Ruta vbi ſerenda. 99
Rutrum quid ſit. 325.388

S.

SAbina, herba. 27
Sacerdotis virile, herba. 589
Sagapenum ſiue ſagapenion, & ſerapinum, quis frutex. 565
Sagitta quæ pars vitis. 279
Saledragon, herba. 475
Salgami nomine quid veniat. 142
Salicaſtrum quid. 494
Salictum quid. 111.491
Saligi quid ſint. 476
Saliunca, nardus celtica. 568
Salicis deſcriptio, & diuiſio. 492
Salix Gallica, nigra; Græca, viminalis; Sabina, Amerina. 493

Salix equina. 494
Salſicortex. 528
Saltus quid ſit. 517
Saluia duplex. 52
Saluia montana & mollis. 54
Samara quid Latinis dicatur. 494
Sampſycus. 48
Sanamunda. 408
Sandaracha. 107
Sanela, ſinapis genus. 71
Sanguinaria, ſanguinella, & ſanguinalis, herba. 329. 427
Sanicula quid ſit, & cur ita vocata. 584. 462
Sanſa oliuæ. 180
Santonica, herba. 47
Sapa apud Latinos quid. 369
Sapinea, ſapinus. 535
Saponaria, herba. 442. 579
Sarculum quid. 324. 388
Sarculatio quid ſit. 97
Sarmentum. 276. *eius multa epitheta.* 277
Sarrire agrum. 383
Sarritio an conueniat prato. 448
Satio per taleas quomodo facienda. 208
Sationum tempora. 96. 97
Satureia. 52. *eius ſatio.* 100
Satyrium quæ herba. 459
Satyriū minus. 586. *maius. ibid.*
Satyriorum genera teſticulorum nomen habent, & cur. 459
Saxifica, herba. 417. 437
Saxifragia. 60
Saxifragia maior. 597
Scabies arborum. 260. *remedium.* 261
Scabioſa, herba. 335
Scalpellum. 218
Scammonium, quæ herba. 583.
Scapus vuarum. 341
Scauiola. 57
Scelerata. 462
Schœnon Græci quid vocent. 478. 479
Schœnos myrepſicos, & hedyoſmos. 479. *anthos.* 480
Schænum, genus ſcyllæ. 86
Schinos quid ſit. 478

Digitized by Google

Scipio. 339. 381
Scirpulus pro caniſtro & corbula. 354. 396
Scirpiculus in vite iugata quid ſit. 279
Scirpus & iuncus paluſtris an idem. 478
Sclaria, herbæ genus. 432
Scolopendra, ſiue ſcolopendrula, aut ſcolopendrion, quæ herba. 15. 592.
Scolymon Græcè quid. 77
Scordion. 85
Scordiotis, vel ſcordium. 594
Scorodon Græcis, Latinis *allium.* 83
Scorodopraſum. 71. 84
Scorodotis. 85
Scorpio quomodo fugandus. 107
Scorpioctonon. 14
Scorpiurus, herba. 427
Scrobs, ſcrobem facere, aut fodere, ſubigere, inuertere, quid ſint. 134
Scrofularia herba. 431
Scrota Sacerdotum. 560
Scrufularia. 14
Scrufularia maior. 81
Scrupulus, agri pars. 381
Scrutum, farinæ genus. 396
Scylla bulborum nobiliſſima. 86
Scylla epimenidia. 86
Scyllis vtendum contra campas. 106
Secale, genus tritici. 393
Secare prata. 449
Securidaca, herba. 439
Sedum maius. 264
Seges miſcellanea. 393
Segetes latæ quæ dicantur. 112
Segeia, quæ herba. 579
Selinon. 69
Semen Leoninum. 438. 440
Semina pro virgultis. 128
Semina autumno ſerenda quæ. 97
Semina in areolas differere. 34
Semina non pro granis ſed ſurculis depactis. 108
Semina interdum plantæ dicuntur. 109
Semina horti vel agri quomodo ſeruentur ab omnibus malis ac monſtris tuta. 105

Semina pomorum, pyrorum, uuarum aut oliuarum quando paranda. 201
Seminum cultura. 96.97
de Seminum natura & electione, aliquot præcepta antiquorum. 95.96
Seminarium quid ſit. 108
Seminarium prius faciendum quàm arbuſtum vel vinea conſtituenda. ibid.
Seminarium quomodo vſurpet Cicero. 111
Seminarium à Plinio *nutrix appellatur.* 109
Seminarij culturæ propria verba quæ ſint. 112
Seminarij defoßi præparatio ad ſementem. 200. 201
Seminaria quo loco ponenda. 89
Seminaria Vlmorum, & & ceraſorum quæ. 110
Seminaria ex vinaceis & acinis quomodo facienda. 201
Seminariis quod ſolum eligendum & quomodo id excolendum. 199.200
Semperuiuum minus. 534
Semperuiuum agreſte. 535
Semyda, betula. 551
SenaMauritanis quæ herba. 598
Senilis, vel, *ſenis barba.* 417
Sentis. 17
Sentis caninus. 61
Sentiomalachon. 68
Sennoſina, herba. 15
Sepes quid & quomodo facienda. 16. *naturalis & viua.* 17
Sepes viua quo pacto facienda. 93
Sepes vtilior in agris quæ. 92
Sepimentum naturale quomodo fiat. 17.91
Sepimentum agreſte quod. 92. *militare.* ibid. *fabrile.* ibid.
Serere pratum nouellum. 44
Serere arbores. 129
Serendi arbores taleis ratio. 139
Seris Græcis quid ſit. 56
Serpentaria minor. 590. *maior.* ibid.
Serpentes quomodo fugandi ab horto. 107
Serpillum. 65. *vbi ſeren-*

dum. 99
Serratula. 419. 594
*Serrula.*218.*Vinatica.* 325
Serta vnde dicta, & quis eorum vſus. 37.38
Seſamoides maius. 588
Seſamum & ſeſama quid. 397
Seſamon agrion. 427
Seſeli, & eius genera. 597
Seta, ſericea textura. 190
Setanium. 174
Sicilire pratum. 449
Sicios apud Græcos quid. 75
Sicla. 68
Sicomorus arbor. 183.184
Sicys agrios, quod olus. 413
Sida, frutex lacuſtris. 477
Sideritis, herba. 332. 333
Sideritis prima. 410
Sideritis Achillea. 464
Sigillum B. Mariæ. 475. 580
Sigillum Salomonis. 43. 118.580
Siler. 474
Siler aquaticum. 474.511
Siligo Latinis quid. 392
Siliqua pro fœno Græco. 454
*Siliquæ quid ſint.*169.170
Siliquaſtrum quid. 51
Siliquula Varroni quid. 454
Siphion, frutex. 566
Silybon, ſpina. 516
Sinapis. 70
Sinapis quando ſeri debeat. 97
Sinapis natura & cultura. 99
Sion, herba. 509
Sion apud Græcos quid. 62
Siſamum quid ſit. 397
Siſarum Græcis, Latinis ſiſer quid. 83
Siſymbrium Galeno quid & quotuplex. 62
Siſymbrium propriè quid. 509
Smyrnion 70. *vbi ſerendum.* 99
Smilax, quod herbæ genus. 579
Smilax læuis. ibid.
Soccus aratri. 386
Sochetum. 480
Solanum lignoſum. 28
Solanum ſoporiferum, fruticis genus. 561. *inſanum.* ibid.

Solatrum ſiue ſolanum. 337. 358
Soldanella quæ. 66. 67. 334
Solſia. 427
Solum autumno inſtituendum, quando conuerti debeat. 93
Solum Seminarij *faciendi quomodo excolendum.* 201
Solum horti quale eligendum. 91
Solum ſingulis arboribus amicum, quod ſit. 248. 249
Somphos quid Græcis. 31
Sorbus quænam arbor, & quotuplex. 173. 154
Sorbus aqueſis gaudet. 249
Sorbi fructus qui vocetur, & quomodo diſtinguatur. 173
Sorba vti adſeruentur. 269 270
Sorba quæ arbores admittant. 241
Souchon quid vocent Græci. 57
Spadix quid ſit. 123
Sparganion quid. 481
Sparton ſiue Spartion, frutex. 558
Spatha, herba. 422
Spathe. 188
Specularia quæ dicta. 20
Sphacelismus & ſyderatio an idem. 260
Sphacelus, ſaluiæ genus. 52
Sphagnon ſiue ſphachnon & ſphaſcon. 528
Sphondilon quod herbæ genus. 475
Spiculum quid. 482
Spina alba. 513. *buxea.* ibid.
Spina ceruina. 515
Spinacia cui ſolo credenda, & quomodo colenda. 98
Spinetum. 512. *& ſeqq.*
Spiouia & ſpinea, genus vitis. 300
Splanchnon, herba fontalis. 508
Splanchnos arboris. 122
Splenium quæ herba. 15
Squallor arborum. 262
Squilla, bulborum ſpecies. 86
Squilliticum quid. 86
Squinantum. 480
Stachys an differat à marrubio. 54
Stacte quæ myrrha. 545. 546

Stagnum & lacus quid differant. 472
Staphilinum quid vocent Græci. 81
Staphis agria. 413. 414. 289
Staphyle Græcis quid. 338
Staphylodendrus, arbor. 555
Staphylus, liberi patris filius. 338
Statumina vinearum. 322
Stercorare agrum. 382. *pratum.* 446
Stercoratio quando facienda. 255. *ſtercus optimum quod.* ibid.
Stercus optimum ad ſtercorandum hortum, quod. 94
Stica, vuæ ſpecies. 342
Stipulam raſtellis eradere. 452
Stirpes arborum quæ dicantur. 128
Stirpare verba. 128
Stiua, particula aratri. 385
Stiuarium quid ſit. 385
Stœbe quæ herba. 475
Stolones quid ſint. 120
Storax Pharmacopolis quid. 546
Stratiotes potamios. 510
Stringere oliuas. 178
Strobili quid ſint. 537
Strobilum quid vocent Latini. 77
Strophia & ſtrophiola. 37
Strumea, herba. 461
Struthion, herbæ genus. 79. 442.
Struthia mala ſiue ſtruthiomela. 153
Strychnon quid. 337
Strychnon hypnoticum. 562. *manicum.* ibid.
Strygis, tritici genus. 395
Styrax, & Pharmacopolis ſtorax. 546
Subarare radicem. 118
Suber quæ arbor. 532
Sucula in torculari quid. 358
Succus cyrenaicus. 566
Subdialia, ſiue ſubdinalia. 20
Subigere ſcrobes. 134. *pratum.* 446
Subiugia quid ſint. 385
Sublucare arborem. 137
Submuſtum quid. 361
Suffragines vitium quæ ſint. 285
Suffrutices quid ſint. 116
Sulci appellatione quid ve-

niat. 386
Supercilium veneris. 464
Surculus, arboris pars. 123
Surculi vitis quid dicantur. 278
Surculi quando & unde legendi. 219. *uti excidendi.* 220. 221. *præciſi quomodo adſeruandi, & ad inſitionem præparandi atque exacuendi.* 222
quæ quos Surculos arbores patiantur & admittant. 239
Surculare plantas vel arbores quid ſit. 135. *ſurculari.* ibid.
Surcularis terra quæ. 279
Surcularium quid. 110
Sycaminea, ſycea & ſyce quid Græcis. 190. 183. 333
Sycaminon. 191
Sycaſmos. 183
Syderatio quid ſit. 260
Syderitis, vide, *Sideritis.*
Syluæ nomine quid intelligatur. 516
Syluæ mater. 579
Sylua cædua, ſyluam cædere, ſyluam ferere & colere; ſylua glandaria. 516
Sylua conſeminea, barbarica. 517
Syluula quæ dicatur. 517
Sylua Alcinoi pro pomario. 141
Symphytum minimum. 45. *eius duo genera.* 46
Symphytum petræum quid ſit. 584
Syreon, quod herbæ genus. 597
Syringias. 484
Syringodes, caſia fiſtularis. 573

T.

Tabes arborum. 261
Tabulata arboris quid ſint. 123
Talea, fruſtum ligni aut arboris. 127
Talpæ ab arboribus uti arceantur. 264
Talus Romanis quid. 597
Tamarindi. 190
Tamariſcus, frutex. 558
Tamarindorus, frutex. 558
Tamarus, tamnus, vel tamus. 290
Tamarix, fruticis ſpecies. 558

Tanacetum. 53
Tapſus barbatus. 412
Tarentinæ nuces. 194
Tarco. 65
Taxa, & taxus, arbores. 499. 552
Teda propriè quid. 538
Teges. 151
Tela xilina. 75
Telephium quod olus. 334
Temetum quid antiquis appellatum. 359
Temo, quid. 385
Tempeſtates horto noxiæ quomodo impediri poſſint. 104
Tenia, herba. 428
Terebinthus, arbor. 542
Terebinthi duo genera. 543
Terebra antiqua. 326
Terminare verbum vnde deductum. 123
Termes quid ſit. 123. 176
Terra vinealis. 272. *ſurcularis.* 279
Terræ tuber, & vmbilicus. 80
Tertiare agrum. 383
Teſſera vel teſſella. 127
Teſticulus canis. 585. 460
Teſticuli ſacerdotum. 334. 459
Tetrahit quæ herba. 410
Teucrion & Teucria. 419
Teutlon quid dixerint Græci. 68
Thalictron Dioſcoridis. 465
Thapſia, herba. 414. 565
Theligonon, ſpecies phylli. 585
Thelypteris quæ filix. 577
Therionarca quis frutex. 575
Thlaſpi, vel Thlaſpidon. 415
Thridace. 56
Thuia ſiue Thuion, aut Thya, genus arboris. 554
Thus quæ arbor. 543
Thus vnde dicatur. 544
Thus terræ. 441
Thuris multæ ſpecies. 544
Thuris lacryma. 544
Thya & thyon. 151
Thymbra & Satureia an differant. 52
Thymelæa. 177. 426
Thymum quomodo & vbi ſerendum. 100
Thymus, vel, *Thymum.* 53. 385
Tibiæ pares & impares: puellares & virginales;

viriles item. 487. *ſacrifica, ludicræ.* 488
Tigni vinearum. 322
Tilia quæ arbor, & quotuplex. 548. 549
Tipſa cerealis. 393
Tithymali genera quæ ſint. 581
Tonica, quæ herba. 464
Torcular quid ſit. 357
Tordylion, herbula fruticoſa. 597
Tori vites qui dicantur. 285
Tormentilla. 418. 465
Torpeton, quod herbæ genus. 582
Tradux arboris quid. 127
Traduces in vitibus quid. 284
Tragacantha. 513
Tragopogon quod olus. 437
Tragoriganum quid & vnde dictum. 50
Tragoſcerealis. 395
Transferre arbores. 137
Tranſlatio inſitarum arborum & iam prouectarum. 246. 247
Trapetum quid ſit. 359
Tremula, arbor. 496
Tribulus, quæ herba. 476
Tribuli terreſtres. 477
Trichomanes herba. 15. 512.
Trifolium maius. 453. 458
Trifolium minus. 458. *odoratum.* ib. *ſatyrium.* 459
Trifolium ſimoniacum, acutum. 457
Trifolij genera tria, & quæ. 457.
Trigemmes, palmites. 124
Trigonium, *meſpili genus.* 174
Triozos, *quæ arbor.* 551
Triphyllon. 458
Tripolion *quid differat à trifolio.* 459
Triſſago. 419. 526
Triſſago paluſtris. 85. 594
Triticea. 390. 391. *& ſeq.*
Triticum *vnde dictum, & quomodo deſcribatur.* 200
Trixalis, *herba.* 477
Trochlea *quid ſit.* 358
Trogetes, *arbor ſylueſtris.* 554
Truncus *pro arbore.* 119
Truncus, *poſt inſitionem, vti communiendus.* 228. 229
Truncus in vinea quid. 276

Digitized by Google

Tuber terræ. 80 *quotuplex.* ibid.
Turiones arborum quid ſint. 128
Tuſſilago quid. 413.511
Tylacitis, nardi ſpecies. 568
Typha Græcis quid. 480
Typha cerealis. 438

V.

V*Accinnium.* 40
V*aleriana maior.* 441. 589
V*aleriana minor, & eius deſcriptio.* 588
V*alli pro ſtatuminibus.* 320
V*annum pro vallo.* 389
V*appa quid ſit.* 372
V*aſa vinaria & vindemiatoria quæ dicantur.* 354
V*ectes quid ſint.* 358
V*elarum, legumen.* 397
V*enicula & venula, vitis.* 299
V*entilabrum quid.* 389
V*entri purgando inſeruit atriplex.* 67. *& beta.* 68
V*entriculi flatus aniſo diſcutiuntur.* 77
V*eneris pecten, quod olus.* 435
V*eratrum album.* 587. *nigrum.* 588
V*erbaſcum Romanis quid.* 412
V*erla.* 62
V*ermis viridis vites depaſcens quomodo contemnendus.* 350. *quid de aliis vermiculis.* ibid.
V*ermes quomodo enecandi ab agricolis per hymem.* 259
V*ermicularis.* 554
V*ermiculationi omnis arbor obnoxia, ſed alia magis, alia minus.* 259
V*ernix quid ſit.* 540
V*errucaria cur ita dicta.* 41
V*erſus agri quid ſit.* 381
V*ertentretum, herba.* 441. 589
V*ertere agrum.* 382
V*eruactum, ſiue veruactus ager.* 380
V*eſcum, tritici genus.* 393
V*eſicaria.* 31
V*eſpertiliones ab horto quomodo arcendi.* 107
V*eſſiæ lupinæ.* 471
Vettonica an idem quod viola altilis. 40
Vettonica quomodo & quando ſerenda. 100

Viburnum quid ſit. 289
Vicia quid ſit & cur ita vocetur. 400. 454
Vicia agreſtis. 428. 455
Viciola, quod olus. 455
Villum. 362
Vinacea quomodo ſerenda. 201. 202
Vinca peruinca. 501. 579
Vinciboſcum, quid ſit. 579
Vindemia quid ſit. 181. *vnde dicta.* 352
Vindemia & vindemiola pro collectione & compilatione multarum rerum & fructu. 353
Vindemiæ inſtrumenta & vaſa. 353. 354
Vindemiam facere, colligere, celebrare. 352
Vindemiare, vindemiator & vindemitor. 352
Vineæ ſignificatio quæ, quotuplex, & quæ eius propria vocabula. 271. 272
Vinea deflorescens; nouella. 304
Vinea frondes ponere quãdo dicatur. 319. *progemmare ſiue gemmare: pupeſcere: retorreſcere: repullulaſcere: repubeſcere.* 319
Vinea iugata cur ſic dicta. 296. *quotuplex eius iugatio.* ibid.
Vineam vel vitem renouellare. 319
Vineam mergis propagare. 314
Vineam repaſtinare, refodere, tertiare. 313
Vineam ſupplantare, explantare, deluxare & proſternere: lædere, conuellere ac delumbare 314
Vineam fodere: occare: pulverare. 312
Vineam frequentare. 311
Vineæ non iugatæ quotuplex ſpecies. 297
Vineæ arbuſtiuæ. 292
Vinearum poſitio & cultura 346. 347. 348. *Morbi.* 349
Vinearum foſſuræ quæ ſint. 313.
Vinearum pedamenta. 321 332 *Inſtrumenta.* 323. 324. 325.
Vineas ſemitare & limitare. 311
Veneas conſtituere vel inſtituere. 309. *conſerere: ponere & diſponere: de-*

primere ſemina in regeſto: pangere: paſtinare. 310

Vineas putare: exputare: ablaqueare. 314.315. *reſecare: ſtercorare: inſerere.* 316. *adæquare & adobruere ſiue aggerare.* 317

Vineas pampinare: ſpoliare pampinis: adumbrare & tegere palmitibus. 318

Vineas adminiculare: palare, palis fulcire. 319

Vineas alligare: nodare: ſtatuminare: impedare. 320

Vineale reuelium. 583

Vinetum quid ſit. 270

Vineto vocabula propria. ibid. & 271.

Vinitor & vinitorius qui dicantur, 115.272

Vinum vnde dictum & quid ſit. 359

Vinum mirtaceum. 54

Vinum tenerum: auſterum. 361

Vinum primæ notæ, ſecundæ, tertiæ 361.362

Vinum bonum & oderatum: vinum tenue, leue, fugiens, annis cedens: conſiſtens: forte: craſſum: vehemens aut generoſum, ſiue valentiſſimi generis. 362

Vinum magnæ vetuſtatis & perenne. 363

Vinum pendens: vinum in doliis: vinum factum. 364

Vinum promere. 364.365

Vinum nutrire: ventilare: refrigerare. 365

Vinum præliganeum: præcium: nouellum ſiue nouitium: reſinatum. 365

Vinum proticum: tortiuum: circunciſitium: fæcatum. 366. *ſecundarium* ibid.

Vinum hornotinum ſiue annotinum: acratophorum turbulentum & fæcatum. 367

Vinum dulce 361. & 367.

Vinum hippocraticum, ſiue aromatites. 370

Vinum dilutum: vinum præſaminum: vinum paſſum, ſecundarium paſſum: defrutarium. 368

Vinum ſiræum, hepſema: calonum: parachyton, ſiue diachyton. 369

Vinum pſythium, melam-

phythium. 368
Vinum melitites: mulſum: factitium: Opianicum. 370. Opimianum. 371
Vinum diffuſum, tranſuaſatum: vernaculum: autoceras vel exile: œnanthium. 371
Vinum ex baccis exprimitur. 172
Vinum arbuſtiuum. 292
Vinum Græculum, nomentaticum vel malusticum. 301
Vinum medium quo pacto intelligat Varro. 363
Vinum à coloribus denominatum. 363
Vinum bimum, trimum. 366
Vinum aqua miſceri quis primus docuit. 360
Vini ſapores quatuor præcipui & qui. 360
Vino crãbe aduerſatur. 68
Vino maxima gratia conciliatur flore & ſemine hortenſis hormini. 55
Vini vitia, & vina quæ à vitis contractis nomen habent. 372
Vinorum varia vocabula, variæque nomenclaturæ deductæ à ſolo tum priuato tum externo: item à regionibus & patriis. 373. 374. 375. & ſeq.
Viola, & varia eius appellationes & ſpecies. 39. & 40
Viola lutea. 13
Violæ quomodo & quibus temporibus ſeruantur. 100
Viola autumnalis. 41. 45
Viola Trinitatis. 45
Viola flammea. 434. purpurea. ibid.
Virga malleolaris. 125
Virgulta quæ dicantur. 128
Viridarium quid. 108
Vitex quid & quotuplex ſit. 493
Viticulæ quæ dicantur. 285 286
Vitiarium quid ſit. 273
Vitis propriè quid ſignificet, & vnde dicatur. 273
Vitis quando decacuminanda. 280
Vitis quãdo hirculetur. 261
Vitis luxurians quo pacto coërcenda. 351. ſterilis ad fœcunditatem quomodo reducenda. ibid.
Vitis tabeſcens quomodo colenda. 351

Viti quod ſolum maximè competat. 249
Viti propria eſt articulatio. 261
Vitis partes quæ ſint. 274. 275
Vitis à foricibus & muribus infeſtata, quando putanda. 350
Vitis pergularia. 27. *eſcaria.* ibid. *adminicularia.* 28. *agreſtis & labruſca.* 28. *alba & variæ eius appellationes.* 28. & 29
Vitis tripedanea quæ. 297. *tricenaria.* 298. *vnciaria.* ibid.
Vitis ſtephanita ſiue coronaria. 298. *inſana.* 290. & 298. *gemella.* 299. *vennicula.* ibid. *ſircula, Staculа, Numiſiana.* ibid.
Vitis arbuſtiua. 115. 292. *nupta.* 293
Vitis arbuſtiua diligenter alliganda. 286
Vitis arbuſtiua poſitio. 294
Vitis alba. 289
Vitis nigra quæ ſit. 29, 190
Vitis Chironia. ibid. *Capnia.* ibid. *Vbolima.* 291. *Clematis & Clemax.* ib.
Vitis compluuiata. 296
Vitis ad eſcam ſiue eſcaria cur ſic appellata. 299. *pergulana.* ibid.
Vitis Spionia *quæ.* 300. Bi*turica,* Allobrogica. ibid. *Rhetica, Græcula, Thaſia, Mareotis,* B*aſilica,* 301. *Aminæa, Eugenia, Argitis.* 302
Vitis vehemens; fœcũda; luxurioſa ſiue luxuriãs. 303
Vitis ordinaria; nouella. 304. *veterana; valẽs & iam conſtituta; capitata, brachiata, præcoqua.* 305
Vitis ſylueſtris quæ ſit. 287
Vites præciæ, heluolæ, vernaculæ, inerticulæ. 306
Vites ſurrectæ quæ dicantur. 294
Vites ſeratæ ſiue conſtratæ. 295. *proſtratæ, iacentes & cubantes.* 296
Vites Numiſianæ *vel Numidianæ aut Nurſianæ: Murgentinæ: Albueles: viſulæ: conſeminiæ ſiue conſeminales.* 308. *caluatæ.* 309. Vide *vinea.*
Vites helucnaca, & eius genera: Fæciniæ*; Apianæ; Nomentanæ.* 307

Digitized by Google

Vites quibus arboribus nubant. 293.294
Vites iugare quando dicantur. 320. *vallare.* 323
Vitium morbi qui dicantur. 261.262.263.348.349. 350.351.
Vitiſator qui dicatur. 274
Viuiradix quid ſit. 127
Viuiradices in vite quid dicantur. 284
Viurna, quis frutex. 559
Vlmarium quid ſit. 494
Vlmaria. 60
Vlmus, arbor. 494. *quotuplex.* 495
Vlmus Atinia. 293
Vlmi quomodo ſeri debeant. 202
Vlpicum quid. 83. *eius ſatio.* 97. 102
Vmbilicus terræ. 80
Vnedonem quid vocet Plinius. 115
Vnguenta amaracina, optima. 48
Vnguenta ſampſychina an eadem cum amaracinis. 48
Vnguis odoratus. 569
Vngues ferreæ. 357
Vngula caballina. 413.511
Volubilis maior. 579
Volucra quæ herba. 386
Volucra in vite quid ſit. 349.
Volucrum quod herbæ genus. 578
Volucrum maius. 579
Voluulus aut voluox in vite quid ſit. 349.264
Vomer aratri quid ſit. 386
Vomitus quo pacto excitandus. 79
Vrceolaris, herba. 13
Vredo morbi arborum genus. 261
Vrinæ quomodo ciendæ. 58. 79
Vua vnde dicta, & variæ eius appellationes. 338. 339
Vua variari quando dicatur. 345
Vua pro vite; pro apum examine. 339
Vua ſiue vuula in hominis corpore. ibid.
Vua lanata: taminia: venuncula ſiue venucula, aut venicula. 345
Vua ænanthe: aptana: paſſa vel arida: ſemiuieta, ſemicaduca: conditanea & conditana, vel ollaris. 342.

Vuarum ſpecies multæ à patria nomen acceperunt. 345
Vua penſilis: nigra, purpurea, alba, fulua: miſcellanea vel miſcella: præcia vel præcoqua: acerba ſiue peracerba. 343
Vua lageos ſiue leporaria; briſſa; ſerotina; duracina; bumaſtos; dactylina; boluola. 344
Vua dæmonis. 528

X

Xylobalſamum, quid. 574
Xylomacer. 198
Xylon, quis frutex. 574
Xyphidion quid. 481
Xyris, herba. 422

Z

Zea quid Græcis. 392. 395
Zegir, genus Caſiæ. 571
Zopiſſa quid ſit. 534
Zura, frutex. 515
Zygia, genus aceris. 550
Zyges quid ſit. 385

Vu

INDEX.
GRÆCARVM ALIQVOT
DICTIONVM.

Ἀκρόδρυα. 518
ἄιγειρος. 496
ἄιρα. 397
ἀμέθυστος. 306
ἄμπελος ἥμερος. 291
ἄμπερον. 385
ἀμπελουργεῖν, ἀμπελουργία. 315
ἀνάγυειν κινεῖν. 560
ἀναδενδρωδεῖς. 292
βάτος. 17
βαλανεῖον. 519
δενδρολίβανος. 543
ἐκτροπία. 372
ἐρέβινθος. 400
ζυγία. 550
ζιζάνιον. 397
κάχαμος. 483
κεῖον. 478
κηκίδες. 522
κῆπος. 6. κηπουρός. 7
κηπουρικά. 9
κλάδος. 123
κολοκύνθη. 30
κρίθη. 391
κτιδόνες. 121
κύαμος. 408
κυνόσβατος. 17
κυπαρίσσος. 538
κῦσσος. 12
κύπειρον, κύπειρα. 126
λείριον. 42
λεύκη. 496
λίβανος. 543. 544
μεσόβοον. 385
μεταγγίζειν. 364
ξύλον. 127
παλιμποίοσα. 534
πῆλον. 359
πίτη. 537
πίσσα. 534
πρῖνος, πρίνινος. 530
ῥόδος. 25
σκύβαλον. 390
τὰ σπέρματα. 110
τέρμινθος. 542

INDEX.

ϑαλῆ.	516	χέδεται.	538
φίλλον.	124	χῖνος.	541
φηγός.	529	χλοερεῖν.	543
φυτευτήεια.	127	κῶνος.	536

BIBLIO… VITTORIO EMANUELE

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

by Google

Digitized by Google